S. THOMAE AQVINATIS
IN TRES LIBROS ARISTO. DE ANIMA
præclarissima Expositio:

CVM DVPLICI TEXTVS TRANSLATIONE: ANTIQVA scilicet,& noua Argyropyli: NVPER recognita,& Doctissimorum virorũ cura & ingenio ab innumeris expurgata erroribus: necnon curiosis & ante hac non visis exactissimis Adnotationibus copiosissimè referta:

Cui etiam singularum Lectionum summæ mira breuitate collectæ, ad Studiosorum commodum additæ sunt.

ACCEDVNT AD HÆC ACVTISSIMÆ QVÆSTIONES *Magistri Dominici de Flandria, à quamplurimis mendis recens castigatæ ad Textus & expositionis dilucidationem perutiles.*

ADDVNTVR HIS, OMNIVM IN HOC OPERE CONTENTORVM, Tres accuratissimi, ac copiosissimi Indices: vnus in Textus expositionem, alter in DOMINICI Flandrensis Quæstiones, Reliquus ad lectionum summas.

VENETIIS, Apud Hieronymum Scottum.
M D L X.

I·N D E X

IN TRES LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS,

Ac Diui Thomæ eius Commentatoris ad facilitatem ſtudentium additus.

De litera A.

De litera B.

De litera C.

De litera D.

De litera E.

De litera F.

De litera G.

De litera H.

De litera I.

In numeris

De litera L.

De litera M.

De litera N.

De litera O.

De litera P.

De litera Q.

De litera R.

De litera S.

De litera T.

De litera V.

Index in Tres libros de Anima Aristotelis, Finis.

INDEX

IN QVAESTIONES DOMINICI FLANDRENSIS IN LIBROS DE ANIMA,

In quo iuxta, Textus & Expositionis dilucidationem, primo notatur singularum Quæstionum proprius titulus, moxq; sub eo propositę quæstionis propria conclusio, vt ea omnia quis commode inueniat quæ inuenire cupiat.

INDEX QVÆSITORVM, & Conclusionum in Procemio libri Primi de Anima contentorum.

INDEX QVAESTIONVM & Conclusionum Primi libri.

INDEX IN SECVNDVM LIBRVM.

An defi-

INDEX IN TERTIVM LIBRVM.

Index in Quæstiones Dominici Flandrensis in Tres libros de Anima, Finis.

INDEX

ACCVRATISSIMVS CONCLVSIONVM,

In libros Aristotelis de Anima nuper additus est.

INDEX IN SECVNDVM LIBRVM.

FINIS.

LIBER I.

D. THOMAE AQVINATIS ORDINIS PRAEDICATORVM IN LIBROS ARISTOTELIS DE ANIMA.

Cum duplici textu, antiquæ, videlicet, translationis & Argyropyli: Quam emendatissimis Argyropyli textus.

LECTIO PRIMA.

Dignitatem, vtilitatem, ordinem ac difficultatem huius scientiæ ad alias ostendit.

ARGY. *Cum omnem scientiam rem esse bonam arbitremur ac honorabilem, & aliam magis, ex eo talem esse putemus, quia vel exactior est, vel rerum est earũ, quæ magis præstabiles, magisq; sunt admirabiles: sciam aiæ nimirũ ob hæc vtraq; non iniuria ponendam in primis esse cẽsemus.*

Scĩa de aĩa est præstantissima.

ANT. *Bonorum, & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut secũdum certitudinem, aut ex eo quòd & meliorum, & mirabiliorum est: propter vtraque hæc, animæ historiam rationabiliter vtique in primis ponemus.*

Cõ. 1. Sicut docet Philosophus in .11. de animalibus, in quolibet genere rerũ necesse est prius considerare cõmunia & seorsum, & postea propria vnicuiq; illius generis. quẽ quidem modum Arist. seruat in Philosophia prima. In Metaphy. n. primo tractat & cõsiderat communia entis inquãtum ens, postea vero cõsiderat propria vnicuiq; enti. Cuius rõ est, quia nisi hoc fieret, idem diceretur frequenter. Rerum aũt animatarum omnium quoddam genus est, & ideo in consideratione rerum animatarum oportet prius considerare ea, quæ sunt cõmunia omnibus animatis, postmodum vero illa, quæ sunt propria cuilibet rei aĩatæ. Cõmune autem omnibus rebus animatis est aĩa, in hoc enim oĩa aĩata conueniunt. Ad tradendum igitur de rebus aĩatis scientiam, necessarium fuit primo tradere sciam de aĩa tanquam cõmunem eis. Arist. ergo volens tradere sciam de ipsis rebus aĩatis, primo tradit sciam de aĩa. post modum vero determinat de proprijs singulis aĩatis in sequentibus libris. In tractatu autẽ de aĩa, quẽ habemus præ manibus, primo ponit proœmium, ĩ quo facit tria, quæ necessaria sunt in quolibet proœmio. Qui. n. facit proœmium tria intendit, primo. n. vt adiutorẽ reddat beneuolum. Secundo vt reddat docilem. Tertio vt reddat attentum. Beneuolum quidem reddit, ostendendo vtilitatẽ sciæ: docilem, præmittendo ordinem & distinctionem tractatus: attentum attestando difficultatẽ tractatus. Quæ quidẽ tria Arist. facit in pœmio huius tractatus. Primo. n. ostendit dignitatem huius sciæ. Secundo vero ordinẽ huius tractatus, Quis sit, s. & qualiter sit tractandum de aĩa. ibi {Inquirimus autẽ.} Tertio vero ostendit difficultatẽ huius sciæ ibi. {omnino aũt & penitus & difficillimorũ &c.} Circa primũ duo facit. Primo. n. ostendit dignitatem huius sciæ. Secũdo vtilitatẽ eius. ibi {Videtur aũt & ad veritatẽ &c.} Circa primum sciendum est ꝙ oĩs scĩa bona est, & non solũ bona, verum etiam honorabilis. Nihilominus tñ vna scientia in hoc superexcellit aliam. Quod aũt oĩs scientia sit bona, patet. quia bonum rei est illud, secundum quod res habet esse perfectum, hoc. n. vnaquæq; res quærit & desiderat. Cum igitur scientia sit perfectio hoĩs inquãtum homo, scientia est bonũ hominis. Inter bona aũt quædã sunt laudabilia, illa. s. quæ sunt vtilia in ordine ad finem aliquem. laudamus. n. bonum equum, quia bene currit. quædam vero sunt etiam honorabilia, illa. s. quæ sunt propter seipsa. honoramus. n. fines. In scientijs aũt quædam sunt practicæ, & quædam speculatiuæ, & hæ differunt, quia practicę sunt propter opus, speculatiuæ aũt propter seipsas. Et ideo scientiarum, speculatiuæ & bonæ sunt & honorabiles, practicæ vero laudabiles tantum. Omnis ergo scientia speculatiua bona est & honorabilis. Sed & in ipsis scientijs speculatiuis inuenitur gradus quãtum ad bonitatem & honorabilitatem. Scientia nãque omnis ex actu laudatur, oĩs autẽ actus laudatur ex duobus, ex obiecto, & qualitate seu modo. sicut ædificare est melius quã facere lectum, quia obiectum ædificationis est melius lecto. In eodẽ aũt, respectu eiusdẽ rei, ipsa qualitas gradum quẽdam facit, quia quãto modus ædificij est melior, tãto melius est ædificium. Sic ergo, si cõsideret scĩa, seu actus eius ex obiecto, patet, ꝙ illa scĩa est nobilior, quæ est meliorũ & honorabiliorũ. Si vero cõsideretur ex qualitate seu modo, sic scĩa illa est nobilior quæ est certior. Sic ergo dicitur vna scĩa magis nobilis altera, aut quia est meliorũ & honorabiliorũ, aut quia est magis certa. Sed hoc est ĩ quibusdam scientijs diuersum, quia aliquę sunt magis certæ alijs, & tñ sunt de rebus minus honorabilibus, alię vero sunt de rebus magis honorabilibus & melioribus, & tñ sunt minus certæ. Nihilominus tñ illa est melior, quæ de rebus melioribus & honorabilioribus est. Cuius rõ est, quia sicut dicit Phs in lib. 11. de aĩalibus: Magis concupiscimus scire modicum de rebus honorabilibus & altissimis, etiam si topice & probabiliter illud sciamus, q̃ scire multum & ꝑ certitudinẽ de rebus minus nobilibus. Hoc. n. habet nobilitatem ex se & ex sua substantia, illud vero ex mõ & ex qualitate. Hæc autẽ scĩa, s. de aĩa, vtrũq; habet, quia & certa est, hoc. n. quilibet experitur in seipso, ꝙ scilicet habeat aĩam, & ꝙ aĩa viuificet. Et quia est nobilior, aĩa enim est nobilior inter inferiores creaturas. Et hoc est quod dicit. Nos {opinantes notitiam,} id est sciam speculatiuam oĩum esse {bonorũ,} id est de numero bonorũ {& honorabilium} sed altera scĩa est magis bona & honorabilis altera, dupl͡r, aut quia est magis certa, vt dictum est. vnde dicit {secundũ certitudinẽ, aut ex eo ꝙ meliorũ} illorum scilicet, quæ sunt in sua natura bona {& mirabiliorũ,} id est illorũ quorũ cã ignoratur {propter vtraq;,} id est propter hæc duo {aĩa historiam.} Et dicit {historiam.} quia in quadã summa tractat de anima non perueniendo ad finalem inquisitionem omnium, quæ pertinent ad ipsam aĩam, in hoc tractatu. Hoc. n. est de ratione historiæ {in primis} hoc si accipiatur quãtum ad totam sciam naturalem, non dicit ordinẽ, sed dignitatẽ. Si vero ad scientiam de rebus animatis tantum, sic ly in primis dicit ordinem. Consequenter cum dicit.

Doct. idẽ Themis. in prĩo physicorum.

Arist. in lib. Rhet. ad Alexandrum et in 9 lib. Rhe. cap. 14.

Arist. in 1. lib. magnorum moralium ca. 1. & 2.

Bonitas actionis ex duobus, penset, ex obiecto et qualitate seu modo.

Vel. 1. lib. de parti. aĩalium cap. 5.

Scĩa de aĩa, ex terra partes naturalis philosophiæ, vtroque modo antecellit, hoc est, materia & certitudine.

Scibile de aīa meritum in modum vtilis est.

Videtur autem & ad veritatē omnē, ipsius aīæ cognitio vehementer conferre, & maxime ad ipsius naturæ sciam. Est enim anima quasi principium omnium animalium.

Tex. cōmen. 2.

Videtur aūt & ad veritatem omnē, cognitio ipsius multum conducere, maxime autem ad naturam, Est enim tanquam principium animalium.

Ostendit vtilitatem.

Reddit auditorem beniuolū ex vtilitate huius scientię dicens, ꝙ cognitio de anima vr̄ multum proficere ad omnem veritatem, quæ traditur in alijs scientijs. Ad omnes .n. partes philosophiæ insignes dat occasiones, quia, si ad philosophiam primam attendamus, non possumus deuenire in cognitionē diuinarū & altissimarū causarū, nisi per ea quæ ex virtute intellēs possibilis acquirimus. Si enim natura intellectus possīs esset nobis ignota, non possemus scire ordinem substantiarum separatarum, sicut dicit Cōmentator super .11. Metaphy. Si vero attendatur quātum ad moralem, nō possumus perfecte ad sciam moralem peruenire, nisi sciamus potentias animæ. Et inde est ꝙ Philosophus in Ethic. attribuit quaslibet virtutes diuersis potentijs aīæ. Ad naturalem vero vtilis est, quia magna pars naturaliū est hn̄s animam, & ipsa anima est fons & principiū omnis motus in rebus animatis. Est enim anima tanquā principium aīalium, ly {tāquam} non ponitur similitudinarie, sed expressiue. Consequenter cum dicit,

Ratione intellectus, ducit nos in diuinarum notitiam: moralium vero notitiam ex ipsis pendet potentijs, ex illius vero essentia, naturalia cognoscimus.

Lib. 1. Phys.

Atq; perspicere, cognoscereq; naturam eius & substantiam quærimus: deinde ea, quæ circa ipsam accidunt. Quorū quædam affectus ipsius esse proprij, quædam aīalibus etiam per ipsam inesse, competereq; videntur,

Tex. cōmen. 3. Hic docilē reddit Lectorem, substātia primum, deinde vero etiam affectiones consideranda sunt.

Inquirimus aūt considerare, & cognoscere naturā ipsius & substantiam, postea quæcunq; accidunt circa ipsam. Quorum aliæ propriæ passiones animæ esse videntur, aliæ autem communes & animalibus propter illam inesse.

Ostendit ordinem huius tractatus dicens ꝙ intēdimus cōsiderare} p signa, s. {& cognoscere} p demōstrationē, s. quid sit aīa, seu naturā ipsius & substantiam {& postea quæcūq; accidunt circa ipsam,} id est passiones eius. Et in hoc est quædam diuersitas, quia quædam videntur passiones animæ tantum, sicut intelligentia & speculatio: quædam vero per ipsam aīam inesse videntur cōmuniter animalibus, sicut delectatio & tristitia, sensus & phantasia. Consequenter cum dicit,

Hic attentū facit, primo difficultates.

Verum enim omni ex parte, atq; oīno difficilium est, fidē aliquam de ipsa tandem accipere. Nam, cum hæc qō cōmunis sit etiam cum alijs rebus cōpluribus, de substantia dico, & quid est, cuipiam fortasse modus, vna via quadā esse videtur, qua cognoscere quidnā sit vnaquaq; possimus rerū, quarum substantiam percipere volumus, & perinde atq; modus vnus est hisce, quo proprij rerū demonstrantur affectus. Quapropter quærendum est, quænā sit illa via, quis ille modus vnus, quo rerum substantiæ percipi possunt. Quod si non vnus quadā, atq; cōis sit ille modus, longe difficilior ipsa pertractatio sit. Oportebit .n. de vnaquaq; rerum accipere, quis ad vnamquāq; modus accommodabitur. Si vero pateat, illū, demonstrationē, vel diuisionē, vel etiam quēdam aliū modū esse, cōplures insuper difficultates erroresq; emergūt, in ijs exquirendis, è quibus vniuscuiusq; conficienda est diffinitio. Aliarū nāq; rerum alia principia sunt, vt numerorū, superficierumq;. Primū aūt fortasse necessarium est, diuidere atq; accipere in quonam generum collocetur, quicq; sit aīa, vtrum sit substantia, an in qualitate, vel in quātitate, vel in alio quodam prædicamentorum genere, collocetur. Deinde peruestigandum est, vtrum eorum subeat rationem, quæ potentia sunt, an potius quidam sit actus. Non enim parum interesse videtur. Considerandū est præterea, si partilibus sit, necne. Et vtrum eiusdem sit aīa speciei omnis, an non. Si autē non similis speciei, vtrum specie tātum, an etiam genere differat. Nunc enim ij, qui dicunt atq; quærūt de aīa, de humana tantum quærere perscrutariq; videntur. At cauendū est ne nos prætereat, vtrum vna sit eius rō, vt aīalis, an vniuscuiusq; sit alia ratio, vt equi, canis, hominis, aut dei. Animal autem vniuersale aut nihil est, aut posterius est. & quicquid itidem aliud communiter prædicatur.

Tex. cōmen. 4.

Omnino aūt & penitus difficillimorum est, accipere aliquam fidem de ipsa. Cum .n. sit quæstio communis & multis alijs (dico aūt eam, quæ est circa substantiam, et eā, quæ quid est) fortassis alicui videbitur vna quadam methodus esse de omnibus, de quibus volumus cognoscere substantiam. sicut et eorū, quæ sunt secundum accidens, propriorū demonstrationem. Quare quærendū vtique erit methodū istam. Si autē non est vna quædam & cōmunis methodus de eo quodquid est, amplius difficilius est negociari. Oportebit enim accipere circa vnumquodq;, quis modus. Si autem manifestū sit, vtrum demonstratio sit, aut diuisio, aut etiam aliqua alia methodus, adhuc multas habet dubitationes et errores, ex quibus oportet quærere. Alia enim aliorum principia, sicut numerorum & planorum. Primum autem fortassis necessarium est diuidere in quo generum, & quid sit. Dico autem, vtrum hoc aliquid & substantia sit, aut qualitas, aut quantitas, aut etiam quoddam aliud diuisorū prædicamentorum. Adhuc autem, vtrum eorum quæ in potentia sunt, an magis entelechia quædam sit, differt enim non aliquid parum. Cōsiderandum autem & si partibilis, et vtrum sit similis speciei omnis animæ, an non. Si autem non similis speciei, vtrū specie differant, aut genere. nunc quidem enim dicētes & quærentes de anima, de humana solum videntur intendere. Formidandū aūt quatenus non lateat vtrū vna rō ipsius est, sicut aīalis, aut secūdū vnūquodq; altera, vt equi, canis, hoīs, aut dei. Animal aūt vniuersale, aut nihil est, aut posterius. Similiter aūt & si aliquod commune aliud prædicetur.

Tex. cōmen. 5. Tex. cōmen. 6. Tex. cōmen. 7. Tex. cōmen. 8.

Ostendit difficultatem.

Ostendit difficultatem huius tractatus. Et hoc quātum ad duo. Primo quātū ad cognoscēdum substātiam animæ. Secundo quātum ad cognoscendum accidētia, seu proprias passiones ibi. {Dubitationē autem &c.} Quātum autem ad primum, ostēdit duplicem difficultatem. Et primo quātum ad modum diffiniendi ipsam. Secundo quātum ad ea, quæ intrant diffinitionem. ibi. {Primum autem fortassis &c.} Dicit ergo, quamuis sit vtilis scientia de anima, tamen difficile est scire de anima quid est: & hæc difficultas est in qualibet re, cū sit vna cōmunis qō animæ & multis alijs, circa substātiam eorum, & circa quodquid est. Est ergo prima difficultas, quia nos nescimus per quam viam procedendū sit ad diffinitionē, quia quidam dicunt, ꝙ demōstrando: quidam ꝙ diuidendo; quidā vero ꝙ cōponendo. Arist. autem voluit, ꝙ componēdo. Secūda difficultas est de his, quæ ponuntur in diffinitione. Diffinitio .n. notificat essentiam rei, quæ non potest sciri nisi sciantur principia. sed diuersorū sunt diuersa principia, & ideo difficile est scire ex quibus sumanī pīcipia. Illa ergo, q̄ ingerūt difficultatē ponētibus & inquirētibus diffinitionē, reducunī ad tria: quorū primū est circa substātiam animæ, Secundum circa partes eius. Tertium circa adiutorium, quod necessariū est in diffinitionibus ex accidentibus animæ. Circa substantiam est dubitatio de genere. Hoc enim primo quærimus in diffinitione cuiuslibet rei, vt. s. sciamus genus. Et ideo quærendum est in quo genere sit ponenda anima, vtrum. s. in genere

re

re substantiæ, vel in quātō, vel in quali. Et non solum est accipere genus supremum, sed propinquū. Neq; enim quando hominem diffinimus, substātiam accipimus, sed animal. Et si anima inuenitur in genere substantię, adhuc cum vnumquodque genus dicatur dupliciter, hoc quidem potentia, hoc autem actu, quęrendum erit vtrum sit potentia, vel actus. Item quia substantiarum quædam sunt compositæ, quędam simplices, quærendum erit, vtrum aīa sit cōposita, aut simplex, & vtrum partibilis vel impartibilis. Est etiam qō vtrum sit vnius speciei omnis aīa ad omnem animam, aut non. Et si nō sit vnius speciei, adhuc est quæstio vtrū differant etiam genere vel non. Item adhuc dubitatio est circa ea, quæ participant diffinitione. Quædam enim diffiniuntur vt genus, quædam vero, vt species. Et ideo videt esse quęstio, vtrū diffinitio animæ sit sicut generis, aut sicut speciei specialissimæ. Nam aliqui quærentes de aīa videntur intendere solū de anima humana. Et quia apud antiquos Philosophos erat duplex opinio de anima. Platonici enim, qui ponebant vniuersalia separata, scilicet ꝙ essent formæ & ideæ, & erant causæ rebus particularibus cognitionis & esse, volebant ꝙ esset quædam anima separata per se, quæ esset causa & idea aīabus particularibus, & ꝙ quicquid inuenitur in eis, deriuatur ab illa. Naturales aūt philosophi volebāt, ꝙ nō essent substantiæ vniuersales nisi particulares tantum, & ꝙ vniuersalia nihil sint in rerum natura. Et pp hoc est quæstio, vtrum sit quærenda solum vna cōmunis ratio aīę, sicut dicebant Platonici: vel huius, vel illius aīæ, sicut dicebant Naturales, scilicet vt animæ æqui, vel hominis, aut Dei. Et dicit {Dei} quia credebant corpora cœlestia esse Deos, & dicebant ea esse animata. Arist. autem vult ꝙ quæratur ratio vtriusque, & cōmunis animæ, & cuiuslibet speciei. Quod autem circa hoc dicit, Animal autem vniuersale, aut nihil est, aut posterius: sciendum est, ꝙ de animali vniuersalis possumus loqui dupliciter: quia, aut secundum ꝙ est vniuersale, quod scilicet est vnum in multis: aut secundum ꝙ est animal: & hoc, vel secundum ꝙ est in rerum natura, vel secūdum ꝙ est in intellectu. Secundum autem, quod est in rerum natura, Plato voluit animal vniuersale aliquid esse, & esse prius particulari, quia vt dictum est, posuit vniuersalia separata & ideas. Arist. aūt vult ꝙ vt sic, nihil est in rerū natura. Et si aliquid est, dixit illud esse posterius. Si aūt accipiamus naturam animalis non secundum ꝙ subiacet intentioni vniuersalitatis, sic aliqd est & prius, sicut quod est in potentia, prius est q̄ id qđ est in actu.

Quo vniuersale [illegible] aut nihil [illegible] interpr[illegible] in [illegible] .2. [illegible] cōm.62.

Consequenter cum dicit.

Præterea, si non plures sint animæ, sed partes, vtrū animam totam, aut partes quærere prius oporteat. Difficile autem est id quoque determinare, quænam, inquam, partes à quibus diuersæ sint. Et vtrum ipsas partes, an ipsarum partium operationes prius quærere perscrutariq; oporteat: ceu intelligere, aut intellectiuum: & sentire, aut sensitiuum, & eodem modo de cæteris. Quòd si operationes sint exquirendo, prius, rursus profectò quispiam dubitabit, si obiecta horum prius sint inquirenda, vt sensibile priusquam sensitiuū, & intelligibile, quam intellectiuum.

Tex. cōm. 9. *Amplius autem & si non multæ animæ, sed partes, vtrū*
Tex. cōm. 10. *oportet quærere prius totam animam, aut partes. Difficile autem & determinare quænam partes natura alteræ abinuicem sint. Et vtrum partes oportet quærere primū, aut opera ipsarum, vt intelligere, aut intellectum, & sentire, aut sensitiuum. Similiter aūt & in alijs. Si aūt opera prius, iterum vtiq; dubitabit aliquis, si obiecta horum prius quærendum, sicut sensibile sensitiuo, & intelligibile intellectiuo.*

Tangit difficultates, quæ emergūt circa potētias animæ. In anima. n. sunt partes potentiales, s. intellectiuū, sensitiuum, & vegetatiuum. Est ergo qō, vtrum hæ sint diuersæ animæ, sicut Platonici volebant, & etiam ponebant: an sint partes potentiales aīæ. Et si sint partes potentiales animæ, quęritur etiam, vtrū primo debeamus quærere potentias ipsas q̄ actus, aut primo actus q̄ potētias, vt intelligere ante intellm, & sentire ꝙ est actus, ante sensitiuū quod est potentia, & similiter in alijs potentijs & actibus. Et si primo debemus q̄rere actus quā potentias, adhuc erit qō vtrū sint prius quærēda obiecta horum actuū q̄ potentiæ: vt puta prius debeat quęri sensibile quam sensitiuum, aut intelligibile quam intellectiuum. Consequenter etiam cum dicit.

Non solum autem ipsius quid est cognitio cōferre videtur ad perspiciendas eorum causas accidentium, quæ per se substantijs insunt, vt in mathematicis confert quid est rectum & quid curuum, vel quid linea, quid superficies, ad cognoscendum: quod rectis trianguli anguli sunt æquales: nam ipsum quid est, omnis est principium demonstrationis, sed econuerso etiam accidentia magnam afferunt opem ad illud percipiendum. Nam cū per imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus reddere possumus, tum aliquid etiam de substātia dicere poterimus optime. Quare patet eas omnis diffinitiones differendi modo, vaneq; dictas & aßignatas esse, quibus non fit, vt accidētia percipiantur, aut de ipsis coniectura facilis habeatur.

Videtur autem non solum quodquidest cognoscere, vtile esse ad cognoscendas causas accidentium substātijs, sicut in mathematicis quid rectum et quid obliquum, & quid linea, & quid planum, ad cognoscendum quod rectis trianguli anguli sunt æquales, sed & econtrario accidentia cōferunt magnam partem ad cognoscēdum quodquidest. Omnis enim demonstrationis principium est, quodquidest. Cum.n.habeamus tradere, secundum phantasiam de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus, tunc & de substantia habebimus dicere aliquid quam optime. Quare secundum quascunq; diffinitiones non contingit accidentia cognoscere, sed neque coniecturari de ipsis facile, manifestum est quòd dialectica dictæ sunt & vanæ omnes.

Ponit difficultates, quæ emergunt quātū ad illa, quæ sunt in adiutorium diffinitionis aīæ: Quia in diffinitione oportet nō solū cognoscere principia essentialia, sed etiam accidentalia. Si. n. recte diffinirentur, & possent cognosci prīcipia essentialia, diffinitio nō indigeret accidentibus. Sed quia principia essentialia rerū sunt nobis ignota, ideo oportet ꝙ vtamur differentijs accidentalibus in designatione essentialium. bipes. n. nō est essentiale, sed ponitur in designatione essentialis. Et per eas, s. p differentias accidentales, peruenimus in cognitionē essentialiū. Et ideo difficile est, quia oportet nos prius cognoscere quodquidest aīę, ad cognoscēdum facilius accidentia aīæ. sicut in mathematicis valde vtile est præaccipere quo quid erat esse recti & curui & plani ad cognoscendum quod rectis trianguli, anguli sint æquales. Econuerso etiam accidētia, si præaccipiantur, multū cōferunt ad cognoscendū quodquid erat esse, vt dictū est. Siquis ergo assignet diffinitionē, per quam non deueniatur in cognitionē accidentium rei diffinitæ, illa diffinitio non est realis, sed remota & dialectica: Sed illa diffinitio, per quam deuenitur in cognitionem accidētiū, est realis & ex proprijs & essentialibus rei.

Vera & realis diffinitio [illegible] est quæ [illegible] accidentium [illegible]

LECTIO SECVNDA.

Huius scientiæ præmissa difficultate, ac varijs diffiniendi & sciendi generibus, ostendit de anima contemplationem ad quam philosophiæ partem spectet.

Lege inferius, lec. 10. Tex. com. 13.

EST etiam de affectibus animæ dubitatio, vtrũ omnes communes sint cum eo quod habet aĩam, an sit & ipsius animæ proprius aliquis.

Dubitationem autem habent & passiones animæ, vtrum sint omnes communes & habentis, an sit aliqua & animæ propria ipsius.

Postquam philosophus ostendit difficultatẽ, quę est in scientia de anima ex parte substantiæ. & quod quid est aĩæ, hic consequenter ostendit difficultatẽ, quæ est ex parte passionũ & accidentium animæ. Et circa hoc duo facit. Primo mouet dubitationem circa passiones aĩæ, & soluit eam. Secundo ex hmõi solutione ostendit, ꝙ cognitio de anima pertinet ad philosophũ naturalem, seu ad physicum. ibi. {Et propter hoc igiť iam physici &c.} Dicit ergo primo ꝙ dubitatio est circa passiones animæ & operationes, vtrũ. s. essent aĩæ propriæ sine cõmunicatione corporis, vt Platoni videbatur; vel nulla sit propria animæ, sed omnes sint cõmunes corporis, & compositi. Deinde cum dicit.

Hoc enim ipsum accipere quidem necessarium est, non tamen accipi facile põt. Atq; plurimi sunt, quorũ sine corpore nullũ aut agere, aut pati videtur, vt irasci, cõfidere, cupere, & omnino sentire. Maxime aũt ipsum intelligere proprio simile est. Quod si hoc etiam imaginatio sit quædam, aut sine imaginatione non sit, nec istud esse sine corpore potest.

Hoc enim accipere quidem necessarium est, non aũt facile. Videtur aũt plurimorum quidem, nullum sine corpore pati, neque facere, vt irasci, confidere, desiderare, & oĩno sentire. Maxime autem videtur proprium ipsum intelligere. Si autem est & hoc phantasia quædam, aut nõ sine phantasia, non continget vtique neque hoc sine corpore esse.

Circa hoc duo facit. Primo, n. ostẽdit difficultatem huiusmodi quæstionis. Secũdo vero necessitatẽ. ibi. {Si quidem igitur est aliquid,} Dicit ergo primo, ꝙ accipere hoc. s. vtrũ passiones & operationes animæ sint cõmunes, vel propriæ, est necessarium, & non est leue, sed valde difficile. Et ꝙ sit difficile ostendit dicens; ꝙ causa difficultatis est, quia in apparenti videtur, ꝙ multæ passiones sint cões, & non sit pati sine corpore, vtputa irasci, & sentire, & hmõi, quorum nihil patitur aĩa sine corpore. Sed, si aliqua operatio esset propria aĩæ, appareret hoc de operatione intellectus. Intelligere, n. quæ est operatio intells, maxime vr̃ propriũ esse aĩæ. Siquis tñ recte cõsideret, nõ vr̃ proprium aĩæ intelligere. Cum enim intelligere vel sit phantasia, vt Platonici ponebãt; aut non sit sine phantasia, fuerunt. n. quidã (sicut antiqui naturales) qui dicebant ꝙ intells non differebat à sensu, & si hoc esset, tunc intells in nullo differret à phantasia. & ideo platonici moti sunt ad ponendum intellectum esse phantasiã. Cũ ergo phãtasia indigeat corpore, dicebãt ꝙ intelligere nõ est proprium aĩæ, sed cõmune aĩæ & corpori. Si aũt detur, ꝙ intells non sit phantasia, nihilominus tñ non est intelligere sine phãtasia. Restat igiť ꝙ intelligere nõ est proprium aĩæ, cũ phantasia indigeat corpore. Non ergo cõtingit hoc. s. intelligere esse sine corpore. Quãuis aũt hoc Arist. satis aperte manifestet in tertio huius, nihilominus tñ quãtum ad hoc aliquid exponemus. Nã intelligere quodammodo est proprium aĩæ, quodãmodo est coniuncti. Sciendũ est igitur, ꝙ aliqua operatio aĩæ aut passio est, quæ indiget corpore, sicut instrumẽto, & sicut obiecto, sicut videre indiget corpore, sicut obiecto, quia color, qui est obiectum visus, est in corpore; Itẽ sicut instrõ, quia visio & si sit ab anima, non est tñ nisi per organũ visus, s. pupillam, q̃ est vt instrm̃, & sic videre nõ est aĩæ tm̃, sed etiam organi. Aliqua aũt operatio est, quæ indiget corpore, non tamen sicut instrõ, sed sicut obiecto tm̃. Intelligere. n. nõ est per organum corporale, sed indiget obiecto corporali. Sicut. n. philosophus dicit in tertio huius, hoc modo phãtasmata se hñt ad intellm̃, sicut colores ad visum. Colores aũt se hñt ad visum, sicut obiecta, phantasmata ergo se hñt ad intellm̃ sicut obiecta. Cũ aũt phantasmata non sint sine corpore, vr̃ ꝙ intelligere nõ est sine corpore, ita tñ ꝙ sit sicut obiectũ & nõ sicut instrm̃. Et ex hoc duo sequuntur. Vnum est, ꝙ intelligere est propria operatio aĩæ, & nõ indiget corpore nisi vt obiecto tm̃, vt dictũ est; videre aũt & alię operationes & passiones nõ sunt aĩę tm̃, sed coniuncti. Aliud est ꝙ illud, qđ hẽt operationẽ per se, habet etiã esse & subsistẽtiã ꝑ se, & illud, ꝙ nõ habet operationẽ ꝑ se, nõ habet esse ꝑ se. Et ideo intells est forma subsistens, aliæ potẽtiæ sunt formæ in materia. Et in hoc erat difficultas hmõi q̃onis, quia. s. oẽs passiones aĩæ secũdũ apparentiã videntur esse coniuncti. Cõsequenter cũ dicit. *Lec. 12. Tex. com. 30.*

Aĩa propriam habet operationem quã sola ac sine vllo organo exercet, igitur immortalis est.

Si igitur operationum animæ, vel affectuum aliquis proprius, fuerit ipsius, fieri potest vt ipsa anima separetur. Sin vero nullus sit eius proprius, non separabilis est, sed est de ipsa perinde atq; de recto, cui multa quidem, vt rectum est, competunt, veluti puncto pilam æneam tangere, non tamen ipsum vnquam separatum tanget. Est enim inseparabile, quippe cum semper aliquo cum corpore sit.

Siquidem igitur est aliquid animæ operũ, aut passionum proprium continget vtique ipsam separari: Si vero nullum est proprium ipsius, non vtiq; erit separabilis, sed sicut recto, inquãtum rectum, multa accidunt, vt tãgere æneã sphæram secundum punctum, non tamen tanget hoc, separatum ipsum rectum, inseparabile enim, siquidem, semper cum quodam corpore est.

Assignat causam necessitatis huius q̃onis, quia. s. ex hoc habetur vnum, ꝙ oẽs maxime scire desiderant circa animam, vtrum. s. contingat aĩam separari dicẽs, ꝙ si contingat aliquã propriam operationẽ, aut passionẽ, aĩæ esse, vtiq; cõtinget ipsam aĩam separari à corpore, quia (vt dictũ est) ꝙ habet operationẽ per se, hẽt etiam esse & subsistentiam ꝑ se, Si vero nõ esset aliqua ꝓpria operatio seu passio aĩæ, eadẽ rõne nõ cõtingeret ipsam aĩam separari à corpore, sed erit de aĩa, sicut de recto. Licet. n. multa accidant recto inquãtum rectum. s. tangere æneam sphæram secundum punctũ, nõ tñ accidit ei nisi in materia, non. n. tangit rectũ in puncto æneam sphærã, nisi in materia, Sic erit de aĩa si non habet propriam operationẽ, ꝙ licet ei multa accidant, non tñ accidunt ei nisi in materia. Consequenter cum dicit.

Videntur autem oẽs affectus aĩæ cũ corpore esse, ira, mansuetudo, timor, misericordia, cõfidentia, gaudiũ, odiũ deniq;, atq; amor. Nam vna cũ his ipsum corpus aliquid patitur. Quod quidẽ ita esse ex eo patet. Interdum enim non irascuntur neq; timent, etiam si se vehemẽtes ipsis manifestæue causæ offerãt. Interdũ à paruis quibusdam mouentur, atq; exiguis, si feruet cõcitaturq́; corpus, & perinde se habet atque cũ afficitur ira. Hoc magis ex eo patet, quia nõnulli nulla re penitus accidẽte, quæ quidẽ possit terrere, nulloq; imminente periculo vt hi qui metuũt, perturbanť ac afficiuntur timore,

Quæ

Quæ si ita sint, patet affectus rõnes esse materiales. Quare & diffinitiones ipsorũ sunt tales. Irasci nãq; motus quidam talis est corporis, aut partis, aut potẽtiæ, ab hoc, huius gratia.

Tex.cõm.15.

Videntur aũt & animæ passiones oẽs esse cũ corpore ira, mansuetudo, timor, misericordia, cõfidẽtia, adhuc gaudium, & amare & odire. Simul enim cum his patitur aliquid corpus. Indicat aũt hic, aliquando quidem duris & manifestis passionibus cõcidentibus nihil exacerbari, aut timere. Aliquando aũt & à paruis & debilibus moueri, cũ accendatur corpus: & sic se habeat sicut cũ irascitur. Adhuc aũt magis hoc manifestum, Nullo.n. terribili imminente, in passionibus fiunt, ijs inquam quibus timens. Si aũt sic habet, manifestum quoniam passiones rationes in materia sunt. Quare termini tales, vt irasci, motus quidam talis corporis, aut partis, aut potentiæ, ab hoc, & gratia huius.

Manifestat illud, quod supra supposuerat, q. s. quędam pasiones aiæ sunt coniuncti, & non aiæ tm̃. Manifestat aũs hoc ex vno, quod consistit ex duobus. Cuius rõ talis est. Omne, ad quod operaẽ cõplexio corporis, non est aiæ tm̃ sed etiã corporis: sed cõplexio corporis operaẽ ad oẽs pasiones aiæ, vtputa ad irã, mãsuetudinẽ, timorẽ, cõfidentiam, misericordiam, & hmõi, videtur ergo aiæ pasiones oẽs esse cũ corpore. Et q ad huiusmodi pasiones opereẽ cõplexio corporis, pbat dupliciter. primo sic. Quia nos videmus, q aliqñ superueniunt duræ & manifestæ pasiones, & hõ nõ prouocaẽ, neq; timet, sed si accendaẽ ex furore, seu ex cõplexione corpus à valde paruis & debilibus moueẽ, & sic se habet sicut cũ irasciẽ. Secũdo pbat dicens. Adhuc sit magis manifestũ q ad hmõi pasiones operetur cõplexio corporis. Videmus.n. q etiam si nullũ immineat periculũ, fiunt in aliquibus pasiones siles his pasionibus, quæ sunt circa aiam, vt puta melancholici frequenter, si nullũ periculũ immineat, ex ipsa cõplexione inordinata fiũt timẽtes. Ergo quia sic se hẽt. s. q cõplexio opereẽ ad pasiones hmõi, manifestũ est q hmõi pasiones {sunt rõnes in materia}. i. hñtes esse in materia. Et pp hoc termini tales. i. diffinitiones harũ pasionũ nõ asignaẽ sine materia, sicut si diffiniaẽ ira. diceẽ q est motus talis corporis siue cordis, aut partis, aut potẽtiæ. Et hoc dicit quãtũ ad subam seu cãm materialẽ {ab hoc} quãtum ad cãm efficientem {gratia huius} quãtum ad causam finalem. Consequenter cum dicit.

Naturales diffinitiones.

Idcircò Naturalis est de aĩa, vel oĩ, vel tali cõsiderare.

Et propter hæc igitur iam Physici est considerare de anima, aut omni, aut huiusmodi.

Concludit ex his, quæ dicta sunt, q consideratio de aĩa pertinet ad Naturalẽ. Et hoc ex modo diffiniendi cõcludit. Et ideo hic duo facit. Primo probat ppositũ. Secũdo insistit circa diffinitiones ibi. {Differẽter autẽ diffiniet &c.} Probat aũt propositũ hoc modo. Operationes aiæ & pasiones sunt operationes corporis & pasiones, vt ostensum est. Oĩs aũt pasio, cũ diffiniẽ, oportet q habeat in sui diffinitione illud, cuius est pasio. nã subiectũ sem p cadit in diffinitione pasionis. Si ergo pasiones hmõi non sunt sm̃ aiæ, sed etiam corporis, de necessitate oportet q in diffinitione ipsarũ ponaẽ corpus: sed oẽ, in quo est corpus, seu materia, ptinet ad naturale: ergo & pasiones hmõi ptinẽt ad naturalẽ. Sed cuius est cõsiderare pasiones, eius est cõsiderare subm ipsarũ. Et ideo iam physici est considerare de aĩa {aut omni} simplr {aut hmõi}. s. de ea, quæ est affixa corpori. Et hoc dicit, quia reliquerat sub dubio verum intellis sit potentia affixa corpori. Consequenter cum dicit.

Diuerso aũt modo Naturalis, & disserendi artifex vnũquodque ipsorũ diffiniet. Nam alter iram appetitionẽ esse dicet doloris vicissim aduersatio inferendi, aut aliquid tale. Alter sanguinis aut caloris eius, qui circa cor est, feruorem, ebullitionemue, atq; alter materiem, alter formã hoc pacto reddit & rõnem. Hæc.n. est rõ rei, quãm necesse est si fuerit, in tali materia esse. Sic.n. et domus asignari diffinitio solet. Nam quidam talẽ eius rõnẽ assignat, esse dicens tegmẽtum quodquidẽ prohibere propulsareq; põt incõmoditates eas, quæ tũ à ventis, tum ab imbribus, tũ etiam ab æstu fieri eueuireq; solent. Quidam dicit lapides esse, lateres atq; ligna, at alius formã in hisce ponit horũ dicendo gratia. Quis igitur istorũ est naturalis? Is ne qui materiam assignat, & rõnem ignorat, an is qui solã rõnẽ reddit, & materiam ipsam amittit, an is potius qui vtranque cõplectitur? At illorũ vterque quis est? At.n. constat neminem esse qui circa materiæ versetur affectus non separabiles & vt nõ separabiles sunt, præter ipsum Philosophũ naturalẽ. Etenim naturalis circa oĩa ea versatur, quæ talis corporis talisq; materiei sunt operationes atque affectus. Circa aũt ea, quæ talia non sunt, nõ naturalis, sed aliud solet versari. Atq; de nonnullis quidẽ cõsiderat si forte fuerit artifex, faber inquã vel medicus. De his aũt quæ separabilia quidẽ non sunt, attamen non, vt affectus corporis talis, sed abstractione sumuntur, mathematicus, at ea quæ sunt separata, & vt talia sunt, ipse primus Philosophus contemplatur.

Alterum exẽplum de domo.

Lege 4. lib. phy.

Tex.cõm.16.

Differenter aũt diffiniet Physicus & Dialecticus vnũquodq; ipsorũ: vt ira quid est. Hic quidẽ.n. appetitũ recontristationis, aut aliquid hmõi, ille aũt feruorẽ sanguinis, aut calidi circa cor. Horũ aũt alius quidem assignat materiam, alius vero spẽm & rõnẽ. Ratio quidem.n. hæc spẽs rei. Necesse est aũt hanc esse in materia hmõi, si erit, sicut domus, rõ quidem talis quędã, quia operimentũ prohibens corruptiones à ventis & imbribus & caumatibus Hęc aũt dicit lapides & lateres & ligna. Alia vero in his, spẽm, propter ista. Quæ igitur naturalis hariũ? vtrũ quæ circa materiam, rõnẽ aũt ignorans, aut quæ circa rõnẽ solũ, aut magis, quæ est ex vtrisq;? Illorũ aũt quis vterque. An nõ est aliquis qui circa passiones materiæ non separabiles, & quatenus nõ separabiles versetur, sed physicus circa oẽs talis corporis, et talis materia, actiones et passiones versatur. Quęcũq; aũt nõ quatenus talia, alius. Et de quibusdã quidẽ est artifex, si cõtingat, vt structor, aut medicus. At nõ separabilium quidẽ inquantum aũt nõ talis corporis passiones, sed ex remotione, mathematicus. Secundũ aũt quod separatæ primus Philosophus.

Insistit circa diffinitiones. Quia.n. ostendit, quod in diffinitionibus pasionũ aiæ, aliquæ sunt, in quibus ponitur materia & corpus: aliquæ vero, in quibus nõ ponitur materia, sed forma tm̃, ostendit quod hmõi diffinitiones sunt insufficientes. Et circa hoc inuestigat differentiam, quę inueniẽ in istis diffinitionibus. Aliqñ.n. daẽ aliqua diffinitio, ĩ qua nihil est ex parte corpis: sicut qđ ira est appetitus vindictæ: aliqñ asignaẽ aliqua diffinitio, in qua est aliqd ex parte corporis seu materię, sicut qđ ira est accẽsio sanguinis circa cor Prima est dialectica, Scđa vero est physica, cum ponaẽ ibi aliquid ex parte materiæ, & iõ ptinet ad naturalẽ. Hic.n. s. physicus asignat materiã cũ dicit, q est accensio sanguinis circa cor: Alius vero. s. dialecticus ponit spẽm & rõnẽ: Hoc.n. s. appetitus vindictæ est rõ irę. Qđ aũt diffinitio prima sit insuffiсiẽs manifeste apparet. Nã oĩs forma, q̃ est in materia determinata, nisi ĩ sua diffinitione ponaẽ materia, illa diffinitio est insufficiens: sed hæc forma, s. appetitus vindictę est forma ĩ materia determinata, vn-

Finitio dialectica, quid, physica, quid.

de cũ non ponatur in eius diffinitione materia, cõstat quod ipsa diffinitio est insufficiens. Et ideo necesse est ad diffinitionẽ ꝙ in diffinitione ponaſ hoc.ſ.formã esse in materia hmői.ſ.determinata. Et sic habemus tres diffinitiones, quia vna asignat ſpẽm & speciei rõnẽ, & est formalis tm̃, sicut si diffiniaſ domus ꝙ sit operimentũ ꝓhibens à ventis & imbribus & caumatibus, Alia aũt asignat materiã, sicut si dicaſ ꝙ domus est operimẽtũ quoddã ex lapidibus, lateribus, & lignis. Alia vero asignat.i.in diffinitione ponit, vtrũq;, materiã.ſ.& formã dicens, ꝙ domus est operimentũ tale cõstãs ex talibus, & ꝓp talia.ſ.vt ꝓhibeat vẽtos &c.& iõ dicit, qđ alia diffinitio, l.tria ponit {in his}.ſ.in lignis lapidibus q̃ sunt ex parte materiæ {ſpẽm}.i.formã {ꝓp ista}.ſ.vt prohibeat ventos. Et sic cõplectiſ materiã. cũ dicit {in his} & formã cũ dicit {ſpẽm} & cãm finalẽ cũ dicit {ꝓp ista} q̃ tria requirunt ad pfectã diffinitionẽ. Sed si quæraſ q̃ istarũ diffinitionũ sit naturalis, & q̃ non, Dicẽdũ, ꝙ illa, q̃ cõsiderat formã tm̃, non est naturalis, sed logica: Illa aũt, quæ est circa materiam, ignorat autẽ formã, nullius est nisi naturalis. Nullus.n.habet cõsiderare materiam nisi naturalis. Nihilominus tñ illa quæ ex vtrisq; est, ſ.ex materia & forma, est magis naturalis. Et duæ harũ diffinitionũ ptinent ad naturalẽ, sed vna est imperfecta.ſ.illa q̃ ponit materiã tm̃, alia vero pfecta.ſ.illa q̃ est ex vtrisque. Nõ.n.est aliquis qui cõsideret passiones materiæ, nõ separabiles, nisi physicus. Sed quia sunt aliqui, q aliter cõsiderãt passiones materiæ, ideo oñdit qui sint & qualiter cõsiderent, & dicit ꝙ sunt tres. Vnũ genus est ꝙ differt à naturali quãtũ ad principium, licet cõsideret passiones prout sunt in materia. sicut artifex, qui cõsiderat formã in materia, sed differũt, quia hmői principiũ est ars, physici vero principiũ est natura. Aliud genus est ꝙ quidẽ cõsiderat ea, quæ hñt esse in materia sensibili, sed non recipit in diffinitione materiam sensibilẽ, sicut curuũ rectum, & hmői, licet habeant esse in materia & sint de numero non separabilium quãtum ad esse, tñ mathematicus non determinat sibi materiam sensibilẽ. Cuius rõ est, quia res aliquæ sunt sensibiles ꝑ qualitatẽ, quãtitates aũt præexistũt qualitatibus, vnde mathematicus cõcernit solũ id qđ quãtitatis est absolute, non determinãs hãc vel illam materiam. Aliud genus est qđ quidẽ considerat illa quorũ esse vel non est i materia oĩno, vel quorũ esse põt esse sine materia & hic est Philosophus primus. Et notandũ ꝙ tota rõ diuisionis philosophiæ sumitur ſm diffinitionẽ & modum diffiniendi, cuius ratio est, quia diffinitio est principium demonstrationis rerum, res autem diffiniuntur per essentialia. Vnde diuersæ diffinitiones rerum diuersa principia essentialia demonstrãt, ex quibus vna scientia differt ab alia. Consequenter cum dicit.

Artifex. Mathematicus.

Metaphysicus.

Sed eo redeundum est, vnde nostra deflexit oratio, Dicebamus aũt affectus animæ esse inseparabiles ab animalium naturali materia vt tales sunt, & non vt separatur linea, superficiesq; sic iram & metum à subiecta sibi materia separari. Verum.n.vero necesse est considerantes de aĩa, & de his dubitantes ac ambigentes, quæ nos oportet procedentes inuenire, atq; percipere, in medium eorũ antiquorũ afferamus opiniones, qui de anima tractarũt aliquid atq; dixerũt, vt eas quidem accipiamus quæ bene sunt dicta, ab his autem caueamus quæ non bene recteque dicta fuere.

Sed redeundũ est vnde sermo. Dicebamus aũt, quòd passiones animæ non separabiles à physica materia animaliũ, inquãtũ tales existunt furor, & timor, et nõ sicut linea et planũ. Intẽdẽtes aũt de aĩa, necesse est, simul dubitãtes de quibus bene dubitare oportet, pertranseuntes priorũ opiniones, cõprehendere quicũq; aliquid de ipsa enũtiauerũt, vt bene qdẽ dicta accipiamus, si vero aliqd nõ bene, hoc vereamur.

Interpres legisse videtur. εὐαπορεῖν

Quia videbaſ fecisse quasdam digressiones ex hoc ꝙ institit ad inquisitionẽ diffinitionũ, reducit se ad materiam ꝓpriam, dicens ꝙ redeũdũ est ad materiam ꝓpriam, vnde est sermo habitus.ſ.ꝙ passiones aĩæ, vt amor, timor, & hmői, nõ sunt separabiles à physica materia aĩalium, inquãtũ tales existũt.ſ.inquãtũ passiones, q̃ nõ sunt sine corpe, & nõ sunt sicut linea & planũ.i. supficies, q̃ rõne pñt separari à materia naturali. Si ergo ita est, ad naturalẽ spectat cõsideratio earũ, & etiã aĩæ, sicut supradictũ est, {De qua}.i.aĩa intẽdentes ad pñs necesse est accipere opiniones antiquorũ, quicũq; sint qui aliquid enũtiauerint de ipsa. Et hoc quidem ad duo erit vtile: primo, quia illud, ꝙ bene dictum est ab eis, accipiemus in adiutorium nostrum. Secũdo quia illud, ꝙ male enunciatum est cauebimus.

LECTIO TERTIA.

Motu & sensu animam fuisse cognitam à philosophis dicit, & illorum affert sententias ac reprobat, qui se animam ex motu cognouisse existimarunt.

INitium aũt inquisitionis hoc erit profecto congruum, si prius posuerimus ea quæ maxime videntur animæ cõpetere suapte natura. Animatum itaque duobus his ab inanimato maxime differre videtur, motu ac sensu. A maioribus etiam nostris hæc duo fere de anima accipimus.

Principium aũt quæstionis præponere quæ maxime videtur ipsi inesse secundũ naturam. Aĩatum igitur ab inaĩato in duobus maxime differre videtur, motu et sensu. Accipimus aũt & à progenitoribus fere duo hæc de anima.

Supra posuit Phs procemiũ, in quo & intẽtionẽ suã, quid agendũ, & difficultatẽ huius operis ostẽdit, hic vero ꝓsequitur tractatũ ſm ordinẽ ꝓmissum. Diuidiſ autẽ tractatus iste in duas partes. Primo, n, tractat de natura aĩæ ſm opinionẽ aliorum Philosophorũ, Scđo vero ſm veritatẽ, & hoc in scđo lib. Prima pars diuidiſ i duas partes. Prio.n.narrat opiniones aliorũ Philosophorũ de aĩa. Scđo vero inquirit de opinionib' illis, ibi. {Cõsiderãdũ est aũt &c.} Prima pars diuidiſ i duas. Primo.n. oñdit ex qbus Phi habuerũt viã ad inuestigãdũ de aĩa. Scđo vero oñdit qũo diuersi deuenerũt ĩ diuersas opiniones de aĩa, ibi. {Dñt.n.} Dicit ergo primo ꝙ principiũ nr̃æ qõnis.i.inquisitionis, est apponere oĩa, quæ secundũ naturã videntur inesse aĩæ. Circa quod sciendũ est ꝙ qñ inuenimus aliqua duo differre ſm aliquid manifestũ, & ſm aliud immanifestum, certum est ꝙ ꝑ id, quod est manifestũ, venimus ĩ notitiam illius, quod est immanifestũ. Et hunc modũ tenuerũt Philosophi ad inueniendũ naturã de aĩa. Aĩata.n. ab inaĩatis differunt, per hoc ꝙ aĩata hñt aĩam, inanimata vero nõ. Sed quia natura aĩæ erat immanifesta, & non poterat inuestigari nisi ꝑ aliqua manifesta, in quibus differũt aĩata ab inanimatis, inuenerunt illa, & secundũ illa conati sunt deuenire in cognitionẽ naturæ aĩæ. Illa aũt manifesta, in quibus aĩata differunt ab inanimatis, sunt duo. ſ. sentire & moueri. Nã animata videntur differre ab inanimatis maxime motu, vt.ſ. moueant seipsa, & sensu seu cognitione. Vnde credebant ꝙ qñ scirent principia istorum duorum, scirent, quid est aĩa. Vnde laborauerunt causam motus & sensus scire, vt per hoc scirent naturã animæ, & credebant ꝙ id quod est cã motus & sensus

esset aĩa,& in hoc oẽs antiqui philosophi cõueniebant. Sed ex hoc antiqui in diuersas opioiunes diuisi sunt. Nam aliqui conati sunt deuenire iu cognitionẽ aĩæ per motum,aliqui vero per sensum. Et ideo cum dicit.

Inquiunt enim nonnulli animam id esse quod maxime primoq; mouet. Atque existimantes fieri non posse: vt id aliud quicquam moueat, quod nõ moueatur, animam vnum quid eorum esse putarunt, quæ motu mouentur.

Tex.com.20.

Dicunt enim quidam & maxime & primo animam esse id quod est mouens. Existimantes autem quod non mouetur ipsum non contingere mouere alterum aliquid eorũ, quæ mouentur animam sic arbitrati sunt esse.

Ostendit horum diuersitatem. Et primo de illis, qui inquirebãt naturã aĩæ à motu. Secundo de illis qui inquirebant eã à cognitione seu sensu. ibi. {Quicũque aũt ad cognoscere & sentire.} Tertio eorũ qui inquirebant naturam eius ex vtroq; ibi. {Qm̃ aũt & motiuũ.} Circa primũ sciendum est, ꝙ illis, qui iuquisierunt aĩæ uaturã à motu, erat vnũ cõe. i. ꝙ si mouenẽ aĩata, ꝙ aĩa sit mouens & mota. Et hujus rõ est, quia existimabãt ꝙ id, qđ non mouetur, non cõtingit mouere alterũ. i. ꝙ nihil mouet nisi moueatur. Si ergo aĩa mouet aĩata, & uihil mouet alterum, nisi moueaẽ ipsum, manifestum est ꝙ aĩa maxime mouẽ. Et hoc est, ꝑꝑ quod antiqui Naturales arbitrati sunt aĩam esse eorũ, q̃ mouenẽ. Sed ex hoc etiã diuersæ opiniones ꝓuenerũt. Et ideo cum dicit.

Quocirca Democritus ignem, atque calorem ipsam censuit esse. Nam, cũ sint infinitæ figuræ, ac indiuiduæ, corpora rotunda dicit ignem et aĩam esse. Hæc indiuidua corpora similia corpusculis ijs esse, quæ in aere fieri videntur, in ipsis, inquã, radijs, quæ per fenestram ingrediuntur, & rerũ elementa generandarum, seminaq; totius esse naturæ dixit. Eadem & Leucippus ille censebat. Horum igitur corporũ ea, quæ sunt rotunda, ignem ac aĩam asserunt esse, propterea quòd maxime omnium figuræ tales totũ corpus ingredi penetrareq; possunt, atq; cætera mouere cũ moueãtur & ipsa. Arbitrantur. n. aĩam id esse quòd motum aĩalibus præbet. Quapropter & respirationem, viuendi rõnem, atq; cãm esse putant. Nam eo quòd continet contrahente corpora, cõprimenteq́ue, ac extrudente figuras eas, quæ præbent animalibus motum, quia nec ipsæ vnquã quiescunt succursum auxiliumq; respiratione fieri dicunt, ingredientibus alijs figuris similibus, & quæ quidem egredi probibent ipsas quæ aĩalibus insunt, id repellendo quòd contrahit atq; premit, & eousque viuere animalia, quousq; id facere possunt.

Opinio Democriti de anima.

Vnde Democritus ignem quẽdam, aut calorem dicit esse ipsam. Infinitis. n. existentibus figuris & athomis, quę speciei rotundæ, ignem & aĩam dicit. vt in aere mota corpora, quæ vocantur decisiones, quæ videntur per portas in radijs, quarum oẽ semen, elementa dicit totius naturæ.

Opinio Leucippi.

Similiter aũt & Leucippus. Horum aũt sphærica, aĩam, propter id, quod maxime possunt per oẽ penetrare huiusmodi figuræ & mouere reliqua cũ moueantur & ipsa, arbitrantes animam esse efficiens in animalibus motũ. vnde & viuendi terminum

Tex.com.21.

esse respirationem. Constringente. n. eo quod continet corpora, & extrudente figuras præbentes aĩalibus motum, ex eo quòd nõ est ipsas quiescere nullatenus, auxiliũ fieri de foris, ingredientibus alijs hmõi in respirando. Probibere. n. has et quæ insunt aĩalibus disgregari, simul prohibentes constringẽs et cõprimens, et viuere aũt quãdiu possunt hoc facere.

Ponit primo opinionẽ Demo. de aĩa dicẽs. Vnde Democritus quidã. s. antiquus Phs, qui excogitans illud, qđ maxime mouẽ, esse naturã aĩæ: illud, qđ maxime mouetur, vẽ esse de natura ignis: ideo dicit ipsam aĩam esse ignẽ quẽdã, aut calorẽ. Et opinio sua fuit talis. Ipse. n. nihil ponebat esse ĩ rerũ natura nisi sensibile & corporale, & volebat ꝙ principia oĩum rerũ sint corpora indiuisibilia & infinita, q̃ vocabat athomos. Quæ quidẽ dixit esse vnius naturæ, sed differre ab inuicẽ figura, põne, & ordine, licet hic tñ ponat de figura, qa hæc sola dĩa, q̃ est ſm figurã, necessaria est. Et ista dĩa, q̃ est secundũ figurã, est. ꝙ quędã erant rotunda, quædã quadrata, q̃dã pyramidalis & hmõi. Ponebat etiã hæc esse mobilia, & nũquã quiescẽtia & ex cõcursu ipsorũ athomorũ casu esse mũdũ factũ aiebat. Et ꝙ hæc indiuisibilia corpora sint mobilia, dabat exẽplũ de decisionibus, q̃ mouenẽ in aere, etiã si nulla tẽpestas sit, sicut apparet ꝑ portas ĩ radijs solis. Vnde, cũ illa sint multo minora, quia sunt indiuisibilia, illæ vero, q̃ apparẽt ĩ radijs decisiones, sunt diuisibiles, manifeste apparet ꝙ sint maxĩe mobilia. Et quia inter alias figuras, figura rotunda est magis apta ad motũ, cũ nõ habeat angulos, quibus impediaẽ à motu: & qa credebant aĩam maxĩe moueri ex eo qđ arbitrati sunt aĩam efficere motũ aĩalibus, ideo inter ista infinita corpora, illa q̃ erant inter illa rotunda corpora, dicebat esse aĩam. Huius etiam opinionis fuit Leucippus, qui fuit socius eius. Et ad hoc habebat vnũ signũ, qa voluit Demo. terminũ vitæ. i. rõnẽ, cõsistere ĩ respiratione, licet insufficienter, quia nõ oĩa viua respirãt, q̃ quidẽ respiratio necessaria erat ſcđm eũ, quia corpora rotũda implent corpus, cũ sint cã motus ĩ corpore aĩalis secũdũ eũ, & sunt ĩ cõtinuo motu, & eo ꝙ cõtinet, i. corpora nr̃a aere cõstriugẽte {& extrudente}. i. exterius mittente illas, q̃ sunt de numero figurarũ, quæ sunt ꝓbẽtes aĩalibus motus, ex eo ꝙ nullo modo quiescũt, ne forte eis oĩno expulsis à corporibus nostris, deficerent corpora. ideo necessaria est respiratio, per q̃ & intromittãtur alia corpora, & ea, quæ sunt intus ab istis quæ respirationẽ intrãt, impediaẽ ab exitu. Et tandiu dixit viuere animalia, quãdiu possunt hoc facere, scilicet respirare. Et vis hmõi signi est, quia cum respiratio ex hoc dicaẽ esse rõ vitæ, ꝙ cõtinet ipsa corpura rotunda in corporibus animalium, & immitit etiam ea intus, ne propter exeuntia corpora, quæ continue mouentur, deficiat corpus aĩalis, manifestũ est ꝙ ipsa corpora sint anima, quæ quidem corpora voluit Demo. esse de natura ignis, & ex eis causari calorem. Secundo cũ dicit.

Videtur aũt & id, quod à nonnullis Pythagoricis dicitur eandem habere sententiam. Quidam enim ipsorum ea corpuscula, quæ agitantur in aere: Quidam id quod illa mouet ac agitat, animam esse dixerunt, propterea quòd continue moueri videntur, etiam si nullus ventus penitus afflet.

Opinio pythagoricorum. Tex.com.23. Opinio Archelai.

Videtur autem & à Pythagoricis dictum, eandem habere intelligentiam. Dixerunt enim quidam ipsorum, animam esse quæ sunt in aere decisiones. Alij autem has mouens. De his autem dictum est, propter ea quod cõtinue videntur moueri, & si sit tranquillitas nimia.

Ponit opinionem quorundam pythagoricorum, quæ sĩlis erat opinioni Demo. nã illud, qđ pythagorici dñt de aĩa, eãdem hẽt intelligentiã cũ eo qđ dicit ipse Demo. licet pythagorici in eandẽ ſnĩam nõ cõueniãt. Nam quidam ipsorũ cõuenientes cũ Demo. dixerunt aĩam esse decisiones, quæ sunt in aere. i. corpa indiuisibilia & infinita: sicut Demo. dicebat. Alij vero ex ipsia philosophia nõ dixerũt ipsa corpa indiuisibilia & mobilia esse animam, sed illam virtutem, quæ mouet ea corpora, aĩam dicebant. Et huius opinionis fuit quidã Archelaus philosophus magr̃ Socratis, vt Augustinus

narrat in lib. de ciui. Dei. Et ratio horum, scilicet quare dicebant huiusmodi corpora esse animam dicta est, quia sicut iam patet, volebāt ꝙ illud quod maxime mouetur est anima, vnde propter hoc ꝙ hæc corpora cōtinue moueri videbātur, sicut apparet in aere, in quo mouentur, etiam si sit tranquillitas, dicebant ista corpora esse animam. Consequenter cum dicit.

Eodem feruntur & ij, qui dicunt aīam id esse, quòd seipsum agitat motu. Etenim omnes ij motum videntur putasse maxime proprium esse animæ, & alia quidem vniuersa per animam, hanc aūt à seipsa moueri, quia nihil videbant mouere, quod non moueatur & ipsum.

In idem autem feruntur quicunque dicunt animam esse quòd seipsum mouens. Videntur autem hi omnes existimātes motum maxime proprium esse aīæ, Et alia quidem oīa moueri propter animam, ipsam aūt à seipsa, propter nihil videre mouens, quod non & ipsum moueatur.

Reducit in quandam summam opinionem plurium philosophorum de anima ad has opiniones dicens, ꝙ omnes illi, qui diffinientes animam à motu, dixerunt ipsam esse illud, quo seipsum mouet {feruntur in idem} .i. in eandem intelligentiam cū prædictis. Oēs. n. cōcordant in hoc & cōueniunt ꝙ videnť existimasse motum maxime & præcipue esse proprium aīæ. & quicquid mouetur, moueť ab aīa, ipsam vero aīam moueri à seipsa. Et ratio horum, sicut iam tactū est, erat quia cōmuniter opinati sunt ꝙ nihil mouet alterū nisi moueatur & ipsum. Vnde cum aīa moueat alia: credebāt animam maxime & præcipue moueri. Tertio cum dicit.

Similiter & Anaxagoras id quod mouet, animā esse dicit. Et siquis alius censuit vniuersum mentem mouisse, nō tamen perinde penitus atque Democritus.

Tex. cōm. 23. Opinio Anax. *Similiter autem & Anaxagoras animam dicitur esse mouentem, & si aliquis alius dixit quòd omne mouit intellectus. Non tamen penitus sicut Democritus.*

Ponit opinionem Anax. de natura animæ. Et primo ponit in quo Anax. concordabat cum superioribus dicens. ꝙ Anaxa. & quicūq; alius dixit, ꝙ intellectus mouet oīa, dicit aīam esse mouentem oīa, sicut & illi dicūt. Sed in hoc differt, quia noluit quod oē quod mouet alterum, moueatur & ipsum, immo dixit esse vnum intellectum separatum & immixtū, qui alia moueat, eo nō moto, & de natura hmōi dicit esse aīam. Vnde ex hoc insurrexit error quorundam, qui dicerent animam esse de natura diuina. Sic ergo patet ī quo cōcordabat cū superioribus, in hoc. s. quod dixit aīam esse mouentem. Sed differebat in hoc, quod dixit aīam nō moueri, cuius contrarium illi dicebant. Differebat etiam à Democrito in acceptione intellectus. Et ideo tum dicit.

Is enim aīam & intellectum simpliciter idem esse putauit. Etenim id quod videtur, verum esse dicebat. Quocirca recte dixisse inquit Homerum, Hectora iacere alia sapientē.
Differentia opinionis Democ. & Anax. *Non igitur vt potentia quadam circa veritatē, vtitur mente ac intellectu, sed idem esse aīam dicit & intellectum.*

Ille quidem enim simpliciter dicit idem esse animam & intellectum, verum enim esse, quod videtur. Vnde bene facere Homerum, quòd Hector iacet illud sapiens. Non itaque vtitur intellectu tanquam potentia quadam, qua est circa veritatem, sed idem dicit animam & intellectum.

Ponit hanc differētiam, Et primo opinionē Democriti dicens, quod ille. s. Democritus dixit {simpliciter} .i. vbique & vr̄ intellectum & animam esse idē. Cuius ratio est, quia Democritus credebat, quod nihil esset in mundo nisi sensibilia, & sicut nihil erat in mundo nisi sensibilia ita dicebat qđ nulla vis apprehensiua erat in aīa, nisi sensitiua. Vnde fuit huius opinionis, qđ nulla veritas determinate habereť de rebus, & qđ nihil determinate cognosciť, sed quicqd apparet, verū esset, & nō magis illud qđ cogitat vnus de re aliqua, q̄ illud quod cogitat alius de eadem re, eodē tempore, verum esse: & ex hoc sequebatur qđ poneret cōtradictoria simul esse vera. Cuius ratio est, quia ipse, (vt dictum est,) non vtebatur intellectu, q est circa veritatē .i. virtute intellectiua, ꝑ quā aīa intelligit intelligibilia, sed solū vi sensitiua, & qđ nihil cognosceret nisi sensibile, cū nihil poneret ī rerū natura nisi sensibile. Vnde cū sensibilia sint in cōtinuo motu & fluxu, opinatus est nullā veritatē determinatā esse in rebus. Et quia nō ꝑuenit ad hoc ꝙ cognosceret intellectū esse potentiam quādam, quæ est circa veritatem .i. cuius obiectū est verū, & excedit oēs alias potentias aīæ, sed accepit tm̄ potentias aīæ sensitiuas, ideo cōiter & indifferenter idem dicit aīam & intellm̄, quē quidē intellm̄ dicit transmutari ſm hoīs transmutationem. Et propter hoc cōmēdat Homerū, qui dixit, {ꝙ Hector iacet alius sapiens} .i. quod secundū sui mutationem, mutatus est intellectus eius, dum aliud saperet victus, & aliud inuictus. Secundo cum dicit.

Anax. autem minus de ipsis explanat. Multi. n. in locis boni rectique mentem causam esse dicit. Alibi aūt animam ipsam mentem esse asserit. nam animalibus vniuersis tā paruis quàm magnis, tam præstabilibus quā minus etiam præstabilibus mentem inesse dicit.

Anaxa. autem minus certificat de ipsis. Multotiens quidem enim causam eius, quod bene & recte, dicit intellectum: alibi autem intellectum hunc esse animam. In omnibus enim ipsum inesse animalibus magnis & paruis & honorabilibus & inhonorabilibus. Tex. cōm. 24.

Ostēdit in quo differebat Anax. à Democrito, Et circa hoc duo facit. Primo ponit opinionē Anax. Secundo reprobat eā ibi. {Non videtur aūt &c.} Dicit ergo primo quod Anaxa. loquitur de anima magis dubie, & minus certificat de ipsa. Nam ipse Anaxa. multotiens dicit intellectum esse cām eius, quod est bonū operari, i. bone operationis. Alibi vero .i. in alijs locis dicit hūc intellectum. s. qui est cā bone operationis & aīam esse idem. & hoc apparet, quia constat quod aīa inest oībus aīalibus tā vilibus q̄ honorabilius & tā magnis q̄ paruis. Vnde cū in omnibus his dicat intellm̄ esse manifestū est, quod idem dicit aīam & intellm̄. Secundo cū dicit.

At ea mens tamen et intellectus, cui prudentia tribuitur, non vniuersis similiter animalibus: quin etiam neque cunctis omnibus inesse videtur.

Non videtur autem secundum prudentiam dictus intellectus omnibus similiter inesse animalibus: sed neque hominibus omnibus.

Ostendit contrarietatem esse in huiusmodi acceptione intellectum secundum Anaxa. scilicet aliquādo hoc, quod dicit intellectum, nō esse idem cum anima, aliquando vero dicit ipsum & animam esse idem, quæ sunt contradictoria, & non pn̄t simul stare. Et hoc probat tali ratione. Constat quod bene operari est proprium intellectus secundum prudentiam perfecti, quia bene operari ꝑtinet ad prudētiā. Si ergo idē esset intellectus, q est cā bona operationis, cū aīa, sequereť quod intells prudēs idē esset cū aīa. Sed hoc est falsum, q a aīa inest oībus aīalibus. Intells aūt ſm prudētiā dictus, non vr̄ inesse non solū oībus aīalibus, sed nec oībus hoībus, ergo non est idē quod anima. Deinde cum dicit.

Omnes

Omnes igitur ij qui ad animantis respexere motum, maxime motiuum animam esse putarunt.

Quicunque quidem igitur animatum in moueri aspexerunt, hi quidem maxime motiuum opinati sunt aĩam esse.

Ostendit, quod omnes illi, qui considerauerunt animata secundum motum, id est secundum id q͂ est moueri à seipsis, ij opinati sunt animam esse illud, quod maxĩe est motiuũ, sicut patet ĩ opinionibus iam dictis.

Lectio quarta.

Empedoclis & Platonis sententias exponit, qui ex parte cognitionis animam cognouerunt: q͂ item fuere nonnulli, qui animam esse numerum seipsum mouentem diffinierunt.

AT qui cognitionem animaduerterunt ipsius accensum, quibus res cognoscit et sentit, ij dicũt animam ipsam, principia rerum esse. At qui plura principia: qui vero vnum, idipsum animam esse censent.

Quicunque autem ad cognoscere & sentire ea, quæ sunt, isti dicunt animam esse principia, alij quidem plura facientes hæc, alij vero vnum hoc.

Superius ostẽdit philosophus quomodo aliqui venerunt in cognitionem animæ per motum, hic vero ostẽdit quomodo aliqui venerunt in cognitionem animæ per sensum, seu cognitionem. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit in quo conuenerunt philosophi, qui considerauerũt animam ex sensu. Secundo vero in quo differunt ibi. {Sicut Empe. quidem &c.} Dicit ergo primo, quod oẽs quicunque venerunt in cognitionem aĩæ quantum ad cognoscere & sentire, id est per cognitionem & sensum, in hoc cõueniebant, quia dicebãt aĩam esse ex principijs, quæ quidem principia alij {faciebant.} id est ponebant esse plura, alij vero vnum tm̃. Ad ponendum autem aĩam esse ex principijs constitutam mouebãtur, quia ipsi antiqui philosophi quasi ab ipsa veritate coacti, somniabant quodãmodo veritatem. Veritas autem est q͂ cognitio fit per similitudinẽ rei cognitæ in cognoscente, oportet enim quod res cognita aliquo modo sit in cognoscente. Antiqui vero philosophi arbitrati sunt quod oporteret similitudinem rei cognitæ esse in cognoscente secundum esse naturale, hoc est secundum idem esse, quod habet in seipsa. dicebãt enim quod oportebat simile simili cognosci, vnde si anima cognoscat omnia, oportet quod hẽat similitudinem oĩum in se secundum esse naturale, sicut ipsi ponebant. Nescierunt enim distinguere illum modum, quo res est in intellectu seu in oculo, vel imaginatiõe, & quo res est in seipsa, vnde quia illa, quæ sunt de essentia rei, sunt principia illius rei, & qui cognoscit principia huiusmodi cognoscit omnia esse ex principijs rerum. Et hoc erat oĩbus cõe. Sed diuersificati sunt secundum quod differebãt in principijs quæ ponebant. Non.n. omnes ponebant eadem principia sed vnus plura, alius vnum, vnus hoc, alius illud, & secundum hoc differunt in ponendo principia, ex quibus principijs anima cõstituatur. Et ideo cõsequenter cum dicit.

Empedocles enim ex elementis quidem vniuersis ipsam constare censet: tamen & vnumquodque istorum animam esse putat. Dicit enim.

Terram nam terra, lympha cognoscimus aquam.
Aetheraque æthera sane: ignis dignoscitur igne.
Sic & amore amor, ac tristi discordia lite.

Sicut Empedocles quidem ex elementis omnibus esse, & vnumquodque horum animam dicens, sicut terram quidem terra cognoscimus: æthera æthera diuum: aquam aũt aqua: sed igne ignẽ obscurum, ac latentem, manifestum est, concordia autem concordiam: discordiam discordia tristi.

Ponit quomodo differunt. Et primo ponit opinionem Empe. dicens, q͂ antiqui philosophi, qui per sensum considerauerunt animam, dicunt ipsam constare ex elementis. Et illi quidem, qui vnum faciunt principium, illud vnum dicunt esse animam. Et qui plura, ex illis eam cõponi: sicut Emped. dicit aĩam esse ex omnibus elementis, & vnumquodq; horũ dicit aĩam. Circa quod sciendum est q͂ Empe. posuit sex principia. 4. materialia, scilicet terram, aquam, & aerem & ignem: & duo actiua & passiua, scilicet litem & amicitiam. Et ideo ex quo ponebat animam omnia cognoscere, dixit animam esse ex huiusmodi principijs, quæ ponebat. Secundum enim q͂ est ex terra, terram cognoscimus, & secundum q͂ est ex æthere, id est ex aere, aerem, & ex aqua aquam. sed & ignem ex igne manifestum est: & per cõcordiam cognoscimus cõcordiam: & ex tristi discordia cognoscimus discordiam: & ponit ibi. {tristi} quia Empe. metrice cõposuit libros suos. Secũdo cũ dicit.

Eodem & Plato modo aĩam in Timæo ex elementis constare censet. Simili nãque eius quoque sententia, cognoscitur simile: & res ipsæ ex principijs sunt.

Eodẽ aũt modo & Plato in Timæo aĩam facit ex elementis. Cognosci enim simile simili: res aũt ex principijs esse. Tex. cõm. 25. Opinio Plato.

Tex. cõm. 26. Opinio Plato.

Ponit opinionem Platonis dicẽs, q͂ Plato etiam facit animam ex elementis, id est dicit animam ex principijs constitutam esse. Et q͂ hoc sit verum, scilicet q͂ Plato dicat animam compositam ex principijs rerum probat per triplex dictum Platonis. Primum est, quod ipse dicit in Timæo. Ibi enim dicit duo esse elemena seu principia rerum, secũdum idem & diuersum. Quædam enim natura est, quæ semper eodem modo se habet, & est simplex, sicut sunt immaterialia, et hanc naturam vocat idem. Quædam vero natura est, quæ non semper eodem modo se habet, sed transmutationem suscipit & diuisionem, sicut sunt materialia, & hanc vocat diuersum. Et ex istis duobus scilicet ex eodem & diuerso, animam dicit esse compositam. non q͂ sint ista duo in anima, vt partes, sed q͂ sunt quasi media. quasi q͂ natura rationalis animæ superioribus & omnino immaterialibus sit inferior & deterior, & materialibus & inferioribus sit nobilior & superior. Et ratio huius erat, quia sicut dictum est, simile cognoscitur simili. vnde, si anima cognosceret omnia: & idẽ & diuersum sint principia: ponebat animam esse ex istis duobus compositam eo modo quo dictum est, vt inquantum habet de natura identitatis, cognosceret ea, quæ ponit idem, inquantum vero de natura eorum, quæ vocat diuersum, cognosceret diuersum, scilicet materialia. Vnde & hac cognitione vtitur. Nã quãdo colligit genera & species, tunc dicit eam representare idem, seu idẽtitatem. Quãdo vero differentias & accidentia assumit, alteritatem adinuenit. Sic ergo patet quomodo Plato in Timæo dicit animam ex principio componi. Secũdum dictum Platonis, per quod ostenditur q͂ dixit animam ex principijs esse, ponitur cum dicit.

Similiter determinatum est ab eodem & in hisce, quę de philosophia dicũtur. Animal quidem ipsum ex ipsius vnius idea formaħe: & ex longitudine prima, & latitudine profunditateħe constare. Cætera vero simili modo.

Similiter autem & in his, quæ sunt de philosophia dicta, determinatum Secundum dictum Plato.

determinatū est: ipsum quidem animal ex ipsa vnius idea, & ex prima longitudine & latitudine & altitudine, alia autem simili modo.

Vbi ostendit aīam esse ex principijs similiter. Circa ꝙ sciendum est, ꝙ Plato posuit ꝙ intelligibilia essent per se subsistentia, & separata, & essent semper in actu, & essent causa cognitionis & esse rebus sensibilibus. Quod Aristo. tanquam inconueniens volens euitare coactus est ponere intellectum agentē. Vnde sequebatur ex pōne Platonis, ꝙ secundū ꝙ aliqua sunt abstracta per intellectum, sic essent aliqua, quæ essent per se subsistentia & in actu. Habemus autem duplicē modum abstractionis per intellectum, vnū qui est à particularibus ad vniuersalia: aliū per quem abstrahimus mathematica à sensibilibus. Et sic cogebanť ex hoc ponere tria subsistētia, scilicet sensibilia: mathematica, & vlia: quæ essent causa, & quorum participatione, res etiam sensibiles & mathematicæ essent. Item ponebat Plato numeros esse cām rerum. & hoc faciebat, quia nesciuit distinguere inter vnum, ꝙ conuertitur cū ente: & vnū ꝙ est principium numeri, prout est species quantitatis. Ex quo sequebatur, ꝙ cū vle separatum poneret cām rerum, & numeros esse substantiam rerum, ꝙ hmōi vlia essent ex numeris. Dicebat enim ꝙ principia oīum entium essent species & numerus specificus, quem vocabat specificum tanquam compositum ex speciebus. Nam & ipsum numerū reducebat tanquam ī principia & elementa in vnum & dualitatem. Nam cum ex vno nihil procederet, ideo necessaria fuit ipsi vni aliqua subiecta natura, à qua multitudo produceretur, & hanc vocauit dualitatem. Et secundum ordinē materialitatis ordinabat illa tria. Quia enim sensibilia sunt magis materialia quam mathematica, & vlia immaterialiora mathematicis, ideo primo posuit sensibilia, supra quæ posuit mathematica, & supra hæc, vniuersalia separata & ideas, quæ differunt à mathematicis. quia in mathematicis in vna specie sunt aliqua quæ differunt secundum numerum, sed in ideis & substantijs separatis non inueniuntur aliqua vnius speciei, quæ differāt numero. vnius enim speciei vnam posuit ideā. Quas ideas dicit esse ex numeris, & secundum numeros in eis esse rationes rerum sensibilium, quæ quidem constant ex longitudine latitudine & profunditate. Et ideo dixit ideā longitudinis esse primam dualitatem, lōgitudo.n. est ab vno ad vnum, scilicet de pūcto ad punctum. Latitudinis aūt primā trinitatē. nam figura triangularis est prima superficialium figurarū. Profunditatis autē quæ continent longitudinē & latitudinem ideam dixit esse primam quaternitatem: prima enim figura corporum est pyramis, quæ quatuor angulis consistit. vnde cum Plato poneret animam sensibilem, posuit animam separatam, quæ esset causa eius, & hāc sicut alia separata, & ideas, dixit esse ex numeris, scilicet ex vnitate & dualitate, quæ ponebat principia rerū. Tertio cū dicit.

Insuper & alio pacto: intellectum quidem esse vnum ipsum. Ipsa vero duo, scientiam. Est enim ipsa tantū ad vnum processio. Superficiei præterea numerum. Opinionem: solidi, sensum: nam numeri quidem, formæ ipsa & principia dicebātur. Sunt autem ex elementis. Res vero partim intellectu, partim scientia, partim opinione, partim sensu dijudicantur, ac discernuntur. Atq; hi numeri formæ sunt rerum.

Adhuc aūt & aliter, intellectum quidem vnum, scientiam autem duo. singulariter enim ad vnum. Plani autē numerum, ad opinionem: sensum vero, eum, qui firmi. Numerum quidem, species & principia entium dicebantur. Sunt autem ex elementis. Iudicantur aūt res, aliæ quidem intellectu: aliæ vero scientia, aliæ autem opinione, aliæ vero sensu. Species autem, numeri hi, rerum.

Ponit ternum dictum Platonis, per quod apparet, quod ipse dixerat animam compositam ex principijs. Plato enim posuit numeros, sicut dictum est, species & principia rerum. vnde, cū loqueretur de anima, posuit eam secundum hoc venire in cognitionem entium: ꝙ erat cōposita ex principijs, scilicet ex numeris, & omnes operationes eius ab eis procedere. Inuenimus enim in anima diuersas potentias ad apprehensionem entium, scilicet intellectum, scientiam, opinionem, & sensum. Dicit ergo animam habere intellectum & eius operationem ex idea vnius: quia scilicet est in ea natura vnitatis, intellectus enim vna apprehensione apprehendit vnum. Item scientiam ex prima dualitate, scientia enim est ab vno ad vnum, scilicet de principijs ad conclusionem. Opinionem vero ex prima trinitate: opinio enim est de vno ad duo, est enim de principijs ad conclusionem cum formidine alterius, & sic sunt ibi tria. Principium: & duæ conclusiones, vna conclusa & alia formidata. Sensum autem habet anima à prima quaternitate: est enim quaternitas prima idea corporis, quod consistit ex quatuor angulis, vt dictum est: sensus autem corporum est. Cū ergo res omnes cognoscantur istis quatuor, scilicet intellectu, sciētia, opinione, & sensu, & has potentias dicit, habere animam secundum quod participat naturam vnitatis, dualitatis, & ternarij, & quaternarij: manifestum est, quod dixit aīam separatam, quam posuit ideam huius animæ, compositam ex numeris, qui sunt principia & elementa rerum. Et sic patet, ꝙ Plato dixit animam esse cōpositam ex principijs.

Consequenter cum dicit.

Cum autem anima motiuum & cognitiuum sit: quidam vtrunque complexi sunt: atque animam numerum esse, seipsum mouentem asseruerunt.

Quoniam autem & motiuum videbatur anima esse & cognoscitiuum: sic quidam complexi sunt ex vtrisque enunciantes animam esse numerum mouentem seipsum.

Ponit quod quidam philosophi diffinierūt & venerunt in cognitionem animæ ex motu & sensu simul seu cognitione: dicens, quia anima videbatur eis esse motiua per se & cognoscitiua, complexi sunt ista duo, & diffinierunt animam ex vtrisque, scilicet motu & cognitione, dicentes, ꝙ anima est numerus mouens seipsum. Per numerum quidem insinuantes potentiam cognoscitiuam, quia secundum quod suprapositum est ex hoc dicebant habere animam vim cognoscitiuam rerum, quod participabat naturā numeri specifici, quod erat de opinione Platonis. Per mouere autem seipsam, insinuantes potentiam motiuam in anima.

LECTIO QVINTA.

Varias philosophorum opiniones adducit, qui animam ipsam vnum aliquod sensibilium elementorum, esse existimauerunt.

OMnes tamen de principijs quæ & quot sint inter se dissentire videntur. Atq; maxime quidē ij, qui corporea putāt esse, ab hisce dissētiunt, qui incorporea ponūt. Minus aūt abijs qui cōposuerūt: & ex vtrisq; principia rerum assignauerunt. Dissentiunt etiā & de multitudine eorundem. Quidam enim vnum, quidam plura principia dicunt esse. Atque vt de principijs senserunt, sic de anima etiā determinauerunt.

Abstractio duplex.

Vnum intellectum ideas, & eadem consequi ...

Sensibilia. Mathematica. Vniuersalia.

Pyramis, quid.

Mens. Scientia. Opinio. Sensus.

Tex. cōm. 17.

Tertium dictum Platonis.

Quid intellectus, & scientia.

Tex. cōm. 18.

Alia opinio quorundam philosophorum diffinientium animam motu & sensu.

determinauerunt. Non enim abest à ratione in primorum natura, mouendi causam collocare.

Differunt autem de principijs, quæ & quot sunt: maxime corporea facientes & incorporea. His autem miscentes, & ab vtrisque principia enunciantes. Differunt autem & circa multitudinem: hi quidem enim vnum, illi vero plura dicunt. Tex.cōm.13. *Consequenter autē his & animam assignant: motiuum enim naturam primorum existimauerunt non irrationabiliter.*

In præcedentibus ostendit in quo antiqui philosophi conueniebant quantum ad considerationem de anima, in hoc scilicet, quod anima est principium motus & cognitionis. In parte autem ista ostendit qualiter dicti philosophi diuersificati sunt circa hoc cōe. Diuidit aūt pars ista in partes tres. Primo enī ponit radicē diuersitatis philosophorum quantum ad considerationem de anima. Secundo vero illam diuersitatem specialiter enumerat ibi. {Vnde quibusdam &c.} Tertio colligit & epilogat ea, quæ circa huiusmodi diuersitates consideranda sunt. ibi. {Diffiniunt autem omnes &c.} Radix aūt diuersitatis philosophorum ī cōsideratione de anima est: quia ipsi attribuebant animam principijs, sicut dictum est: & ideo secundum differentiam dictorum philosophorum circa cōsiderationem principiorum, est etiam differentia ipsorum in cōsideratione de anima. Dicti vero philosophi, licet omnes ponant animam componi ex principijs, nō tamen conueniunt, quod ponant animam componi ex eisdem principijs; sed sicut differunt de principijs, ita etiam differunt de consideratione animæ. Differunt autem de principijs quantum ad duo. Primo quantum ad substantiam pricipiorum {quæ,} scilicet sint: & quantum ad numerum {quot,} scilicet sint. Quantum autē ad substātiam quidem, quia quidam ponebant principia corporalia; illi, scilicet qui posuerunt ignem, aut aquā, aut aerem: quidam vero incorporalia & immaterialia, sicut qui posuerunt numeros & ideas; quidam vero miscentes vtraque, sicut platonici, qui posuerūt principia sensibilia & separata. Circa numerum vero, seu multitudinem differunt: quia quidā posuerunt tantum vnum primum principium, sicut Heraclitus, qui posuit aerem, & alius ignem, quidā vero dicunt plura prima principia, sicut Empedo. qui posuit quatuor elementa. Et secundum has suppositiones de principijs consequenter assignant animam his principijs, quia qui ponebant principalia materialia, dixerunt animam ex ipsis componi, sicut Emp. & similiter hi, qui ponebant immaterialia: sicut plato. Omnes autem existimauerunt animam esse id, quod maxime motiuū est. Consequenter cum dicit.

Quapropter ignis quibusdam esse videtur. Is enim subtilissimarum est partium: & longe magis quam elementa cætera, incorporeus. Mouetur insuper, & cætera primo mouet. Democritus autem & subtilius dixit: cum assignauerit Tex.cōm.30. Opinio Demo. *cur est istorum vtrunque. Dixit enim animam quidem mentemque idem esse: hoc autem ex ipsis primis atque indiuisibilibus corporibus esse. Atque partium quidem ob subtilitatem mouere, ob figuram vero moueri. Figurarum autem omnium mobilissimam, figuram rotundam asserit; talemque esse intellectum & ignem.*

Vnde quibusdam visum est ignem esse. Etenim hic in partibus subtilissimus est, & maxime elementorum incorporeus. Adhuc autem mouetur: quia & mouet alia primo. Democritus autē dulcius dixit, enuntiās propter quid vtrūque horum. Animam quidem enim & intellectum idem esse. Illud autem esse ex primis & indiuisibilibus corporibus. Motiuum autem propter subtilitatem partium & figuram. Figurarum autem leuiter mobilissimam, sphæricam dicit. Huiusmodi autem esse intellectum & ignem.

Enumerat diuersitates philosophorum in speciali. Sciendum autem est, q inter illos, qui ponebant vnum corporum esse principium rerum, nullus dignatus est ponere solam terrā, sed alij posuerunt ignem primum principium: alij aerem, alij aquam, terram vero nullus posuit, nisi qui posuit omnia elementa quatuor esse primum principium. Et ratio huius est, quia terra propter suam grossitiem, magis videbatur esse composita ex principijs, quam ipsa esset principium. Et ideo circa hanc partem tria facit. Primo enim ponit opiniones illorum, qui posuerunt primum principium & animam esse ignem. Secundo vero ponit opinionem illorum, qui posuerunt primum pricipium & animā esse aerem. ibi. {Diogenes autē &c.} Tertio vero ponit opiniones illorum, qui posuerunt aquā esse primum principium & animam. ibi. {Magis autem rudium.}

Circa primum sciendum est, q propter hoc q aīæ attribuitur motiuū & cognoscitiuū, visum est quibusdam, animam esse illud, quod est maxime motiuum & cognoscitiuum, & quia illud, quod est maxime subtile, videbatur eis esse maxime motiuum & cognoscitiuū: ideo dixerunt animam esse ignem, qui est inter corpora magis subtilis & actiuus. Et licet plures essent huius opinionis, & sic opinarentur animam esse ignem, Democritus tamen subtilius & rationabilius dixit: hoc In Lib. {enuntians propter quid utrūq; eorum} id est rationabilem motus & cognitionis magis expressit. Volebat enim, sicut dictum est, q omnia essent composita ex atomis. Et licet secundum eum hmōi atomi essent principium omnium rerum, nihilominus tamen volebat, q atomi, qui sunt figuræ rotundæ, essent de natura ignis, & ideo dicebat animam cōponi ex illis, qui sunt figuræ sphæricæ. Et hæ inquantum sunt prima principia, dicebat habere rationem cognoscendi, inquātum vero rotunda, rationem mouendi, & ideo inquantum anima erat cōposita ex huiusmodi corporibus indiuisibilibus rotundis, dicebat eam cognoscere & mouere omnia. Vnde ponens illa corpora rotunda de natura ignis, concordabat cum istis q omnia essent de natura ignis. Consequenter cum dicit.

At Anaxagoras videtur quidem aliud animam, aliud intellectum mentemue dicere: quemadmodum & antea diximus. Vtitur tamen vtrisque, perinde atque vna natura: verum mentem principium maxime omnium ponit. Solam itaque rerum omnium ipsam simplicem & non mixtā & puram esse sinceramq; dixit. Atque eidem principio hæc vtraque tribuit: cognitionem, inquam, & motum, dicens vniuersum mentem esse.

Anaxagoras autē videtur quidem alterum dicere animā & intellectum, sicut diximus prius. Vtitur autē vtrisque sicut vna natura. Veruntamen intellectum ponit prīcipium omnium maxime, solumque dicit ipsum eorum, quæ sunt, simplicem esse & immixtum & purum. Assignat autem vtrūque eidem principio, cognoscereque & mouere: dicens intellectum mouere omne. Tex.cōm.31. Opinio Anax.

Ponit Anax. opinionem, qui ī hoc cōcordabat cum præcedētibus, q eidem, scilicet animę, attribuit rationem cognoscendi & mouendi. Hic autem aliquando videtur alterum dicere esse animam & intellectum, sicut dictum est superius, sed aliqñ vtitur vtrisq;, scilicet anima & intellectu, sicut vna natura. Ipse enim dicebat animam

animam esse motiuam & cognoscitiuam. vnde, cum ipse poneret intellectum mouentem omnia & cognoscentem, pro eodem accipiebat animam & intellectum. Sed ĩ hoc differebat ab alijs, quia Democritus ponebat animam esse naturæ corporeæ, vtpote ex materialibus principijs compositam. Anaxa. vero dicit intellectum esse {simplicem} vt excludat diuersitatem in essentia {immixtum} vt excludat cõponit cum alio {& purum} vt excludat additionem ab alio. Sed mouere & cognoscere assignat eidem principio, scilicet intellectui. Nam intellectus ex natura sua habet, ꝙ sit cognoscens, motum autem habet, quia ipse, sicut dictum est, dicit intellectum omnia mouere. Consequenter cum dicit.

Thales etiã videtur ex hisce, quæ tradita memoriæ sunt, motiuum quoddam animam ipsam esse putasse. Siquidem dixit magnetem habere animã, quia mouet, traditq; ferrum.

Tex.cõm.32. Opinio Thaletis. *Videtur autem & Thales, ex quibus reminiscuntur, motiuum aliquid animam opinari: siquidem dixit lapidem animam habere, quoniam ferrum mouet.*

Ponit opinionẽ cuiusdam philosophi, scilicet Thaletis, qui in hoc solum concordat cum superioribus, quia illud dicit esse animam, quod habet virtutẽ motiuam. *Thales primus verũ naturaliũ indagator.* Hic enim scilicet Thales, fuit vnus de septem sapientibus. Et cum omnes alij studerent circa moralia, hic solus dedit se inquisitioni rerum naturalium, & est primus naturalis philosophus. Et ideo dicit: {Ex quibus reminiscuntur}, scilicet qui volunt ꝙ aqua esset principium omnium rerum. Hic enim secundum considerationem principij ĩ rebus animatis opinabatur esse principium omnium rerum. Vnde, cum principia seu semina omnium animatorum sint humida, voluit ꝙ illud esset principium omnium rerum quod est maxime humidum, & quia huiusmodi est aqua, dixit aquam esse principium omnium rerum. Sed tamen nõ cõsequitur opinionem suam ĩ hoc ꝙ diceret animam esse aquam, sed illud dixit animam, quod habet virtutẽ motiuam. Vnde, cum lapis quidam, scilicet magnes, moueat ferrum, dixit illum habere animam. Ponantur ergo Anax. & Thales cum istis, non ꝙ dicant animam esse ignem, sed quia dicũt illud esse animam, quod habet rationem sensus & cognitionis, sicut dixit Anaxagoras: seu motus, sicut dixit Thales. Deinde cum dicit.

Tex.cõm.33. Opinio Diogenis. *Diogenes autem, sicut & alij quidã, aerem ipsum censuit esse: hunc subtilissimæ substantiæ, rerumque principium esse putans: Idcirco cognoscere atque mouere animam dixit. Hoc quidem cognoscere, quo primum est, & ex hoc ipso cætera constat: hoc autem esse motiuum, quo subtilissimum est.*

Diogenes autẽ, sicut & alteri quidam, aerem hunc opinãt omnium subtilissimum esse & principium, & propter hoc cognoscere & mouere animam. Secundum quidem quòd primum est, & ex hoc reliqua cognoscere: secundum vero quòd subtilissimum est, motiuum esse.

Ponit opiniones illorum, qui dicunt aerem esse primum principium & animam. Et ij quidem sunt tres. Primo ergo ponit opinionem Diogenis, qui volebat ꝙ aer esset principium omnium, & esset subtilissimum omnium corporum. Vnde & animam dixit esse aerem, & ex hoc habere virtutem cognoscendi & mouendi. Virtutem quidem cognoscendi habet, quia aer secundum eum est principium omnium. Cũ enim cognitio fiat ꝑ simile, sicut dictũ est, oportebat ꝙ si aĩa cognosceret oĩa, esset cõposita ex principijs oĩum rerũ. Virtutẽ vero mouẽdi hẽt, quia aer est subtilissimũ oĩum corporũ, & ideo maxime mobilis. Secundo cum dicit.

Opinio Heracliti. *Heraclitus quoque principium ait animam esse. Quippe eum exhalationem esse, ex qua cætera dicit constare: & maxime incorporeum esse: & semper fluere dicat, atque id quod mouetur, ab eo quo motu cietur, cognosci constat. Moueri autem res vniuersas & ipse & alij cõplures arbitrabantur.*

Heraclitus autẽ principium esse dicit animam, siquidem vaporem ex quo alia constant: etenim incorporalissimum esse & fluens semper. Quod vero mouetur ab eo quod mouetur cognosci. In motu autẽ esse quæ sunt, & ille arbitratus est & multi.

Ponit opinionem Heracliti, qui non dicebat simpliciter aerem esse principium rerum, sed aliquod coniunctum aeri, scilicet vaporem, qui est medius inter aerem & aquam. Hic enim non posuit aquam, seu ignem, vel aerem pricipium rerum, sed aliud medium, quia nõ posuit nisi materialia tantum. vnde illud voluit esse principium rerum, ꝙ esset magis remotum à contrarietate. Et hoc videbatur ei ꝙ esset vapor. & ideo secundum hoc voluit, ꝙ anima esset vapor, quia ex hoc dicebat animam maxime cognoscitiuam & motiuam esse. Ipse enim fuit huius opinionis, ꝙ omnia essent in continuo fluxu, & ꝙ nihil vel ad horam quiesceret, nec poterat aliqua oratio determinate dici. Vnde cum vapor esset inter alia maxime fluxibilis, dixit illum esse omnium rerum principium. Et hunc dicit esse animã. Et dixit ꝙ naturam cognoscitiuam habet ex hoc ꝙ est principium: motiuam vero ex hoc ꝙ est incorporalissimum & fluxibile. Tertio vero cum dicit.

Simili modo & Alcmeon de anima putasse videtur. Dicit enim ipsam immortalem esse, ex eo, quia similis ipsis immortalibus est. Quod quidem ideo dixit ipsi cõpetere, quia semper mouetur. Mouentur enim & res omnes diuinæ continue semper: Luna, inquam, Sol, Stella, totumque cælum.

Opinio Alcmeonis. *Similiter autem his & Alcmeon opinari visus est de anima. Dicit enim ipsam immortalem esse, propter hoc quòd assimilatur immortalibus. Hoc autem inesse ipsi, tanquam semper motæ: moueri enim & diuina omnia cõtinue semper: Lunam, Solem, Astra & totum cælum.*

Ponit opinionem Alcmeonis, qui cõcordabat cum istis quantum ad motum tantum, qui dicebat animam esse quid mobilissimum. Vnde, quia semper mouetur, assimilatur immortalibus, scilicet corporibus cœlestibus, & ideo dicit eam immortalem, sicut corpora cœlestia, & sic esse de natura cœlesti & diuina, quæ semper mouetur, vt luna, & sol, & huiusmodi, quæ semper mouentur & immortalia sunt. Nam secundum eum, sicut motus causat in eis immortalitatem, ita & in anima, quæ naturæ mobilissimæ est. Deinde cum dicit.

Quidam & magis importuni animã aquam esse dixerũt: vt Hippo. Qui quidem ad hanc sententiam ratione seminis videtur esse compulsus, quia omnium semen humidum est. Etenim redarguit eos, qui sanguinem animam asserunt, quia semen sanguis non est. Hoc vero primam animam esse ait.

Opinio Hipponis. *Magis autem Rudium & aquam quidã existimauerunt vt Hippo. Suaderi enim visi sunt ex genitura, quoniam omnium humida est. Et namque arguit sanguinem dicentes animam: quoniam genitura non est sanguis. Hãc autem esse primam animam.*

Hic ponit opinionem illorum, qui posuerũt aquam primum principium omnium rerum. Fuerunt enim quidam rudes discipuli, & sequaces Thaletis: qui, sicut dictum est, voluerunt comparare principium vnius rei ad principium totius naturæ. Et isti videbant, ꝙ principium omnium viuentium sit humidũ: vnde opinabantur,

tur, q eodem modo principium omnium rerum sit humidum. Cũ igitur aqua sit humidius elementum inter cætera, dixerunt ipsam esse principium oĩum rerum; & vsq; ad hoc secuti sunt magr̃m suum, scilicet Thaletem. Sed in hoc differunt: quia Thales, licet poneret aquam esse omnium principium, nõ tamen dixit animam esse aquam, sed virtutem mouentem, sicut dictum est. Isti vero de numero rudium dixerũt animam esse aquã: vt Hippon. Hic nanq; arguebat quosdam, qui dicebant, animam esse sanguinem, ex hoc q sanguis non est genitura seu semen rerum animatarum, quam dicebant esse primam animam: & hoc attribuebant aquæ propter humiditatem. Consequenter cum dicit.

Sunt & qui sanguinem ipsam esse dixerunt, vt Critias. Sentire ipsum maxime proprium animę esse putãtes: quod quidem competere propter naturam sanguinis crediderũt.

Opinio Critiæ. *Alij autem sanguinem, quemadmodum Critias, ipsum sentire, animæ maxime proprium opinantes: hoc autem inesse propter naturam sanguinis.*

Ponit opinionem cuiusdam philosophi, qui magis considerans animam quantum ad cognitionem, adhuc grossius locutus est de ipsa: dicens ipsam esse sanguinẽ. Cuius ratio est, quia in animali non est sensus sine sanguine, & ideo, cum anima sit principium cognoscendi, dixit ipsam esse sanguinem, sine quo non est sensus animali, exanguia enim, puta ossa & vngues, & dentes, sine sensu sunt, licet nerui sine sanguiue existentes maxime sensitiui sint. Et hoc dixit Critias. Quia vero posset q̃ri, quare in consideratione de anima nõ facit mentionem de terra, sicut de alijs elementis, ideo excusat se cũ dicit.

Ita omnia elementa, præter terram, iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit animæ: nisi quispiam dixerit ex omnibus elementis constare, aut omnia esse.

Omnia enim elementa iudicem acceperunt, præter terram. Hanc autẽ nulli protulerunt: nisi aliquis dixerit ipsam ex omnibus elementis esse, aut omnia.

Quòd secundum hoc opinati sunt de anima, sicut de pricipijs. Vnde terra {nullum iudicem accepit} id est nullus iudicauit eam esse principium, & per cõsequens nullus dixit animam esse terram, nisi forte aliquis dixerit animam componi ex omnibus principijs, sicut Empe. aut omnia principia, sicut Democritus.

Deinde cum dicit,

Vt igitur in summam omnia redigamus, tribus his omnes animam: motu, sensu, incorporeoq; diffiniunt: quorum vnũquodque reducitur ad principia rerum, vt patuit. Quapropter & ij, qui cognitione diffiniunt animam, aut elementum, aut ex elementis faciũt ipsam, similiter omnes, pręter vnum, dicentes. Inquiunt enim simile simili sibi cognosci. Atque cũ vniuersa cognoscat ac percipiat anima, ex vniuersis rerum principijs ipsam cõstare dicũt. Quibus igitur placuit vnam causam, elementumq; vnum ponere rerum, ij animã etiam vnum, velut ignem, aut aerem esse ponunt: Qui vero plura rebus principia tribuũt, ij plura quoque dicũt animam eße.

Textus. 34. *Diffiniunt autem omnes animam, tribus (vt est dicere) motu, sensu, & incorporeo. Horum autem vnũquodque reducitur ad principia. Vnde & in cognoscendo diffinientes ipsam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes similiter inuicem præter vnum. Dicunt enim simile cognosci simili. Quoniam autem anima omnia cognoscit, constituunt eam ex omnibus principijs. Quicunque quidem igitur vnam aliquam dicunt causam, & elementum vnum, & animam vnum ponunt, vt ignem, aut aerẽ. Plura vero dicentes principia, & animam plura dicunt.*

Epilogat & colligit ex his omnibus, quæ dixit, suam intentionem. Et primo quantum ad ipsa principia. Secundo vero quantum ad contrarietates, quæ sunt in ipsis principijs. ibi. {Quicunque autem contrarietates, &c.} Quantũ vero ad ipsa principia, quia ipsi tria attribuebant animæ, scilicet q sit quid subtilissimum: q sit quid cognoscitiuum, & q sit quid motiuum, & hęc tria, scilicet sensus, motus, & incorporeum, reducunt in principium. Illud enim dicunt esse principium, quod est simplex. Item principium ex se habet q sit cognoscitiuum, quia, sicut dictum est, simile simili cognoscit, vnde & dicebat animam componi ex elementis, aut esse elementa, quia dicebant q simile simili cognoscit, præter Anaxa. qui ponebat intellectum immixtum. Item quia principium est subtilissimum, dicebant illud maxime motiuum: & quia anima cognoscit omnia, dicunt ipsam componi ex omnibus principijs. Et hoc dicunt omnes: quia secundum q ponunt principia, ita ponunt animam. Vnde quicunque ponunt vnam aliquam causam seu principium & elementum vnum, isti dicũt animã esse illud vnum, sicut iam patet: vt ignem, aut aerem, seu aquam. Item illi, qui dicunt plura principia esse, isti similiter aiunt animam esse plura illa, siue ex his componi.

Solus autem Anaxagoras mentem passione vacare dicit: & nihil prorsus cum cæteris habere commune. Verum, cum talis sit, quonam pacto cognoscet, & quam ob causam, neque ille dixit, neque ex dictis perspici potest.

Anaxagoras autem solus impassibilem dicit intellectum, & nihil commune nulli aliorum habere. Huiusmodi autem cum sit, quomodo cognoscit, & propter quam causam, neque ille dixit, neque ex his, quæ dicta sunt, conspicuum est.

Et quia dixerat, q omnes conueniunt in hoc, q dicunt animam componi ex principijs, quia oportet cognosci simile simili: præter vnũ, scilicet Anax. ideo cum dicit {Anaxa. autem solus} ostendit qualiter differt ab eis, dicens q Anaxa. solus dixit intellectum esse impassibilem, nec habere aliquid commune alicui, id est nulli eorum, quæ cognoscit similem. Sed qualiter cognoscit intellectus, neq; Anaxa. dixit, neq; est manifestum ex his, quæ dicta sunt. Consequenter etiam cũ dicit.

At vero qui contrarietates in principijs faciunt, ij conficiunt animã etiam ex contrarijs. Qui vero tantum alterum ponunt contrariorum, calidum inquam, aut frigidum, aut aliquid aliud huiuscemodi, ij similiter & animã vnum istorum aßerunt eße. Quapropter & nomina ipsa sequuntur. Nam ij, qui calidum eße dicunt, inde, inquiunt, ipsum viuere ductum nominatumque fuiße. Et ij rursus, qui frigidum eße censent, animam inde nuncupatam ob respirationem & refrigerationem aßerũt eße. Hæc igitur, quæ de anima tradita sunt à maioribus nostris, & hęc sunt causæ, ob quas illi talia de ipsa dixerunt.

Quicunque autem contrarietates faciunt in principijs, & animam ex contrarijs constituunt. Quicunque autem alterum contrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut aliquid huiusmodi aliud & animam similiter vnum aliquid horum ponunt. Vnde & nominibus consequuntur, vt calidum quidem dicentes, quia propter hoc & hoc viuere nominatum est. Qui aũt frigidũ propter respirationem & refrigerationem vocari animam. Tradita quidem igitur de anima, & propter quas causas dicunt sic, hæc sunt. Tex. tex. 35.

Colligit intentionem suam quantum ad contrarietates, quæ in ipsis principijs sunt: dicens, q quidam ponunt principia rerum contraria, & ij constituũt animã

ex

animam esse motiuam & cognoscitiuam. vnde, cum ipse poneret intellectum mouentem omnia & cognoscētem, pro eodem accipiebat animam & intellectum. Sed ī hoc differebat ab alijs, quia Democritus ponebat animam esse naturæ corporeæ, vtpote ex materialibus principijs compositam. Anaxa. vero dicit intellectum esse {simplicem} vt excludat diuersitatem in essentia {immixtum} vt excludat cōponit cum alio {& purum} vt excludat additionem ab alio. Sed mouere & cognoscere assignat eidem principio, scilicet intellectui. Nam intellectus ex natura sua habet, ꝙ sit cognoscens, motum autem habet, quia ipse, sicut dictum est, dicit intellectum omnia mouere. Consequenter cum dicit.

Thales etiā videtur ex hisce, quæ tradita memoriæ sunt, motiuum quoddam animam ipsam esse putasse. Siquidem dixit magnetem habere animā, quia mouet, traditq; ferrum.

Tex.com.32. Opinio Thaletis.

Videtur autem & Thales, ex quibus reminiscuntur, motiuum aliquid animam opinari: siquidem dixit lapidem animam habere, quoniam ferrum mouet.

Ponit opinionē cuiusdam philosophi, scilicet Thaletis, qui in hoc solum concordat cum superioribus, quia illud dicit esse animam, quod habet virtutē motiuam. Hic enim scilicet Thales, fuit vnus de septem sapientibus. Et cum omnes alij studerent circa moralia, hic solus dedit se inquisitioni rerum naturalium, & est primus naturalis philosophus. Et ideo dicit: {Ex quibus reminiscuntur}, scilicet qui volunt ꝙ aqua esset principium omnium rerum. Hic enim secundum considerationem principij ī rebus animatis opinabatur esse principium omnium rerum. Vnde, cum principia seu semina omnium animatorum sint humida, voluit ꝙ illud esset principium omnium rerum quod est maxime humidum, & quia huiusmodi est aqua, dixit aquam esse principium omnium rerum. Sed tamen nō cōsequitur opinionem suam ī hoc ꝙ diceret animam esse aquam, sed illud dixit animam, quod habet virtutē motiuam. Vnde, cum lapis quidam, scilicet magnes, moueat ferrum, dixit illum habere animam. Ponantur ergo Anax. & Thales cum istis, non ꝙ dicant animam esse ignem, sed quia dicūt illud esse animam, quod habet rationem sensus & cognitionis, sicut dixit Anaxagoras: seu motus, sicut dixit Thales. Deinde cum dicit.

Thales primus rerum naturalium indagator.

Diogenes autem, sicut & alij quidā, aerem ipsum censuit esse: hunc subtilissimæ substantiæ, rerumque principium esse putans: Idcirco cognoscere atque mouere animam dixit. Hoc quidem cognoscere, quō primum est, & ex hoc ipso cætera constat: hoc autem esse motiuum, quo subtilissimum est.

Tex.com.33. Opinio Diogenis.

Diogenes autē, sicut & alteri quidam, aerem hunc opinātes omnium subtilissimum esse & principium, & propter hoc cognoscere & mouere animam. Secundum quidem quòd primum est, & ex hoc reliqua cognoscere: secundum vero quòd subtilissimum est, motiuum esse.

Ponit opiniones illorum, qui dicunt aerem esse primum principium & animam. Et ij quidem sunt tres. Primo ergo ponit opinionem Diogenis, qui volebat ꝙ aer esset principium omnium, & esset subtilissimum omnium corporum. Vnde & animam dixit esse aerem; & ex hoc habere virtutem cognoscendi & mouendi. Virtutem quidem cognoscendi habet, quia aer secundum eum est principium omnium. Cū enim cognitio fiat p simile, sicut dictū est, oportebat ꝙ si aīa cognosceret oīa, esset cōposita ex principijs oīum rerū. Virtutē vero mouēdi hēt, quia aer est subtilissimū oīum corporū, & ideo maxime mobilis. Secundo cum dicit.

Heraclitus quoque principium ait animam esse. Quippe cum exhalationem esse, ex qua cætera dicit constare: & maxime incorporeum esse: & semper fluere dicat, atque id quod mouetur, ab eo quo motu cietur, cognosci constat. Moueri autem res vniuersas & ipse & alij cōplures arbitrabantur.

Opinio Heracliti.

Heraclitus autē principium esse dicit animam, siquidem vaporem ex quo alia constant: etenim incorporalissimum esset & fluens semper. Quod vero mouetur ab eo quod mouetur cognosci. In motu autē esse quæ sunt, & ille arbitratus est & multi.

Ponit opinionem Heracliti, qui non dicebat simpliciter aerem esse principium rerum, sed aliquod coniunctum aeri, scilicet vaporem, qui est medius inter aerem & aquam. Hic enim non posuit aquam, seu ignem, vel aerem pricipium rerum, sed aliud medium, quia nō posuit nisi materialia tantum. vnde illud voluit esse principium rerum, ꝙ esset magis remotum à contrarietate. Et hoc videbatur ei ꝙ esset vapor: & ideo secundum hoc voluit, ꝙ anima esset vapor, quia ex hoc dicebat animam maxime cognoscitiuam & motiuam esse. Ipse enim fuit huius opinionis, ꝙ omnia essent in continuo fluxu, & ꝙ nihil vel ad horam quiesceret, nec poterat aliqua oratio determinate dici. Vnde cum vapor esset inter alia maxime fluxibilis, dixit illum esse omnium rerum principium. Et hunc dicit esse animā. Et dixit ꝙ naturam cognoscitiuam habet ex hoc ꝙ est principium: motiuam vero ex hoc ꝙ est incorporalissimum & fluxibile. Tertio vero cum dicit.

Simili modo & Alcmeon de anima putasse videtur. Dicit enim ipsam immortalem esse, ex eo, quia similis ipsis immortalibus est. Quod quidem ideo dixit ipsi cōpetere, quia semper mouetur. Mouentur enim & res omnes diuinæ continue semper: Luna, inquam, Sol, Stella, totumque cælum.

Similiter autem his & Alcmeon opinari visus est de anima. Dicit enim ipsam immortalem esse, propter hoc quòd assimilatur immortalibus. Hoc autem inesse ipsi, tanquam semper motæ: moueri enim & diuina omnia cōtinue semper: Lunam, Solem, Astra & totum cælum.

Opinio Alcmeonis.

Ponit opinionem Alcmeonis, qui cōcordabat cum istis quantum ad motum tantum, qui dicebat animam esse quid mobilissimum. Vnde, quia semper mouetur, assimilatur immortalibus, scilicet corporibus cœlestibus, & ideo dicit eam immortalem, sicut corpora cœlestia, & sic esse de natura cœlesti & diuina, quæ semper mouetur, vt luna, & sol, & huiusmodi, quæ semper mouentur & immortalia sunt. Nam secundum eum, sicut motus causat in eis immortalitatem, ita & in anima, quę naturæ mobilissimæ est. Deinde cum dicit.

Quidam & magis importuni animā aquam esse dixerūt: vt Hippo. Qui quidem ad hanc sententiam ratione seminis videtur esse compulsus, quia omnium semen humidum est. Etenim redarguit eos, qui sanguinem animam asserunt, quia semen sanguis non est. Hoc vero primam animam esse ait.

Magis autem Rudium & aquam quidā existimauerunt vt Hippo. Suaderi enim visi sunt ex genitura, quoniam omnium humida est. Et namque arguit sanguinem dicentēs animam: quoniam genitura non est sanguis. Hāc autem esse primam animam.

Opinio Hipponis.

Hic ponit opinionem illorum, qui posuerūt aquam primum principium omnium rerum. Fuerunt enim quidam rudes discipuli, & sequaces Thaletis: qui, sicut dictum est, voluerunt comparare principium vnius rei ad principium totius naturæ. Et isti videbant, ꝙ principium omnium viuentium sit humidū: vnde opinabantur,

tur, ꝙ eodem modo principium omnium rerum ſit humidum. Cũ igitur aqua ſit humidius elementum inter cætera, dixerunt ipſam eſſe principium oĩum rerum: & vſq; ad hoc ſecuti ſunt magr̃m ſuum, ſcilicet Thaletem. Sed in hoc differunt: quia Thales, licet poneret aquam eſſe omnium principium, nõ tamen dixit animam eſſe aquam, ſed virtutem mouentem, ſicut dictum eſt. Iſti vero de numero rudium dixerũt animam eſſe aquã: vt Hippon. Hic nanq; arguebat quoſdam, qui dicebant, animam eſſe ſanguinem, ex hoc ꝙ ſanguis non eſt genitura ſeu ſemen rerum animatarum, quam dicebant eſſe primam animam; & hoc attribuebant aquæ propter humiditatem. Conſequenter cum dicit.

Sunt & qui ſanguinem ipſam eſſe dixerunt, vt Critias. Sentire ipſum maxime proprium animę eſſe putãtes: quod quidem competere propter naturam ſanguinis crediderũt.

Opinio Critiæ. *Alij autem ſanguinem, quemadmodum Critias, ipſum ſentire, animæ maxime proprium opinantes: hoc autem ineſſe propter naturam ſanguinis.*

Ponit opinionem cuiuſdam philoſophi, qui magis conſiderans animam quantum ad cognitionem, adhuc groſsius locutus eſt de ipſa; dicens ipſam eſſe ſanguinẽ. Cuius ratio eſt, quia in animali non eſt ſenſus ſine ſanguine, & ideo, cum anima ſit principium cognoſcendi, dixit ipſam eſſe ſanguinem, ſine quo non eſt ſenſus animali, exanguia enim, puta oſſa & vngues, & dentes, ſine ſenſu ſunt, licet nerui ſine ſanguine exiſtentes maxime ſenſitiui ſint. Et hoc dixit Critias. Quia vero poſſet q̃ri, quare in conſideratione de anima nõ facit mentionem de terra, ſicut de alijs elementis, ideo excuſat ſe cũ dicit.

Ita omnia elementa, præter terram, iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit animæ: niſi quiſpiam dixerit ex omibus elementis conſtare, aut omnia eſſe.

Omnia enim elementa iudicem acceperunt, præter terram. Hanc autẽ nulli protulerunt: niſi aliquis dixerit ipſam ex omnibus elementis eſſe, aut omnia.

Quòd ſecundum hoc opinati ſunt de anima, ſicut de pricipijs. Vnde terra {nullum iudicem accepit} id eſt nullus iudicauit eam eſſe principium, & per cõſequens nullus dixit animam eſſe terram, niſi forte aliquis dixerit animam componi ex omnibus principijs, ſicut Empe. aut omnia principia, ſicut Democritus.

Deinde cum dicit.

Vt igitur in ſummam omnia redigamus, tribus his omnes animam: motu, ſenſu, incorporeoq; diffiniunt: quorum vnũquodque reducitur ad principia rerum, vt patuit. Quapropter & ij, qui cognitione diffiniunt animam, aut elementum, aut ex elementis faciũt ipſam, ſimiliter omnes, pręter vnum, dicentes. Inquiunt enim ſimile ſimili ſibi cognoſci. Atque cũ vniuerſa cognoſcat ac percipiat anima, ex vniuerſis rerum principijs ipſam cõſtare dicũt. Quibus igitur placuit vnam cauſam, elementumq; vnum ponere rerum, ij animã etiam vnum, velut ignem, aut aerem eſſe ponunt: Qui vero plura rebus principia tribuũt, ij plura quoque dicũt animam eſſe.

Tex.com.34. *Diffiniunt autem omnes animam, tribus (vt eſt dicere) motu, ſenſu, & incorporeo. Horum autem vnũquodque reducitur ad principia. Vnde & in cognoſcendo diffinientes ipſam, aut elementum, aut ex elementis faciunt, dicentes ſimiliter inuicem præter vnum. Dicunt enim ſimile cognoſci ſimili. Quoniam autem anima omnia cognoſcit, conſtituunt eam ex omnibus principijs. Quicunque quidem igitur vnam aliquam dicunt cauſam, & elementum vnum, & animam vnum ponunt, vt ignem, aut aerẽ. Plura vero dicentes principia, & animam plura dicunt.*

Epilogat & colligit ex his omnibus, quæ dixit, ſuam intentionem. Et primo quantum ad ipſa principia. Secundo vero quantum ad contrarietates, quæ ſunt in ipſis principijs. ibi. {Quicunque autem contrarietates, &c.} Quantũ vero ad ipſa principia, quia ipſi tria attribuebant animæ, ſcilicet ꝙ ſit quid ſubtiliſsimum: ꝙ ſit quid cognoſcitiuum, & ꝙ ſit quid motiuum, & hęc tria, ſcilicet ſenſus, motus, & incorporeum, reducunt in principium. Illud enim dicunt eſſe principium, quod eſt ſimplex. Item principium ex ſe habet ꝙ ſit cognoſcitiuum, quia, ſicut dictum eſt, ſimile ſimili cognoſcit, vnde & dicebat animam componi ex elementis, aut eſſe elementa, quia dicebant ꝙ ſimile ſimili cognoſcit, præter Anaxa. qui ponebat intellectum immixtum. Item quia principium eſt ſubtiliſsimum, dicebant illud maxime motiuum: & quia anima cognoſcit omnia, dicunt ipſam componi ex omnibus principijs. Et hoc dicunt omnes: quia ſecundum ꝙ ponunt principia, ita ponunt animam. Vnde quicunque ponunt vnam aliquam cauſam ſeu principium & elementum vnum, iſti dicũt animã eſſe illud vnum, ſicut iam patet: vt ignem, aut aerem, ſeu aquam. Item illi, qui dicunt plura principia eſſe, iſti ſimiliter aiunt animam eſſe plura illa, ſiue ex his componi.

Solus autem Anaxagoras mentem paſſione vacare dicit: & nihil prorſus cum cæteris habere commune. Verum, cum talis ſit, quonam pacto cognoſcet, & quam ob cauſam, neque ille dixit, neque ex dictis perſpici poteſt.

Anaxagoras autem ſolus impaſsibilem dicit intellectum, & nihil commune nulli aliorum habere. Huiuſmodi autem cum ſit, quomodo cognoſcit, & propter quam cauſam, neque ille dixit, neque ex his, quæ dicta ſunt, conſpicuum eſt.

Et quia dixerat, ꝙ omnes conueniunt in hoc, ꝙ dicunt animam componi ex principijs, quia oportet cognoſci ſimile ſimili: præter vnũ, ſcilicet Anax. ideo cum dicit {Anaxa. autem ſolus} oſtendit qualiter differt ab eis, dicens ꝙ Anaxa. ſolus dixit intellectum eſſe impaſſibilem, nec habere aliquid commune alicui, id eſt nulli eorum, quæ cognoſcit ſimilem. Sed qualiter cognoſcit intellectus, neq; Anaxa. dixit, neq; eſt manifeſtum ex his, quæ dicta ſunt. Conſequenter etiam cũ dicit.

At vero qui contrarietates in principijs faciunt, ij conficiunt animã etiam ex contrarijs. Qui vero tantum alterum ponunt contrariorum, calidum inquam, aut frigidum, aut aliquid aliud huiuſcemodi, ij ſimiliter & animã vnum iſtorum aſſerunt eſſe. Quapropter & nomina ipſa ſequuntur. Nam ij, qui calidum eſſe dicunt, inde, inquiunt, ipſum viuere dictum nominatumque fuiſſe. Et ij rurſus, qui frigidum eſſe cenſent, animam inde nuncupatam ob reſpirationem & refrigerationem aſſerũt eſſe. Hæc igitur, quæ de anima tradita ſunt à maioribus noſtris, & hęc ſunt cauſæ, ob quas illi talia de ipſa dixerunt.

Quicunque autem contrarietates faciunt in principijs, & animam ex contrarijs conſtituunt. Quicunque autem alterum contrariorum, vt calidum, aut frigidum, aut aliquid huiuſmodi aliud & animam ſimiliter vnum aliquid horum ponunt. Vnde & nominibus conſequuntur, vt calidum quidem dicentes, quia propter hoc & hoc viuere nominatum eſt. Qui aũt frigidũ propter reſpirationem & refrigerationem vocari animam. Tradita quidem igitur de anima, & propter quas cauſas dicunt ſic, hæc ſunt. Tex.com.35.

Colligit intentionem ſuam quantum ad contrarietates, quæ in ipſis principijs ſunt, dicens, ꝙ quidam ponunt principia rerum contraria, & ij conſtituũt animã

ex principijs contrarijs, sicut Empedo. Dans enim elementis caliditatem, frigiditatem, humiditatem & siccitatem, dat & animæ inesse contrarietates has. Dixit enim, ꝙ terra terram intuemur, aquam autẽ aqua &c. Quidam vero posuerunt principium omniũ esse vnum elementorum & illius qualitatem apposuerunt animę, ij quidem ignis caliditatem, qui dixerunt principium omnium esse ignem, illi vero, qui dicunt primũ principiũ aquam apponunt animæ frigiditatem. Vñ secundum qualitates principiorũ, quæ ponunt, dicũt similiter esse aĩam, vt de natura caloris aut frigoris, & hmõi. Et hoc etiam ostẽdunt ex nominibus, q̃bus nominant ipsam animam. quia illi, qui dicebant animam esse de
ζῆν natura caloris, denominabant eam à çin vel çoin, id est
ζώειν viuere, quod denominatum est çein, quod est feruere.
ζέειν Illi vero, qui dicebant animam de natura frigoris, no-
ψυχρὸν, minabant eam psichron, quod est frigidum, vnde &
ψυχὴ ab hoc venit psichi, id est anima propter refrigerationẽ, quæ saluat animal ex respiratione. Sic ergo patet ꝙ alij nominabant animam à vita, scilicet illi qui dicebant ipsam de natura caloris. Alij autẽ respiratione, scilicet illi qui dicebant ꝙ erat de natura frigoris. Ex his oĩbus concludit dicens, ꝙ hæc sunt, quæ tradita sunt de anima, & propter quas causas sic dicunt de ipsa.

LECTIO SEXTA.

Aduersus illos pluribus rationibus contendit, qui animam secundum substantiam moueri opinabantur.

Considerandũ est aũt primum de motu. Nã fortasse non solũ falsum est, substantiam aĩæ talẽ esse, qualẽ y dicunt, qui animam id asserunt esse, quod seipsum mouet, aut mouere potest, sed etiam vnum id esse quoddam videtur eorum, quæ nequeunt esse, motum, inquam, ipsi inesse, atque cõpetere. Non necessarium igitur esse id oẽ moueri quod mouet, olim iam diximus & probauimus: Cum autem omne quod motu mouetur, dupliciter moueatur, aut enim per aliud, aut per se mouetur. Per aliud autẽ id omne moueri dicimus, quod est in eo, quod motu mouet. Vt nauigantes: hi nanque non perinde atque nauis mouentur. Hæc enim per se mouetur, illi vero motu mouẽt, quia sunt in eo quod motu mouetur. Quod quidem ita esse patet in partibus. Motus enim proprius pedum, est ambulatio: qua mouentur & homines, tunc autem hisce motus non inest, vt patet, in nauigantibus. Cum igitur id quod mouetur, vt diximus, bifariam dicatur moueri consideremus nunc oportet dę anima, si per se moueatur, mot usque particeps sit.

Moueri dupliciter contingit per se & per aliud, & quo vtrũque fiat.

Tex. com. 36. *Considerandum autem primum quidem de motu. Fortassis enim non solum falsum est, substantiam ipsius huiusmodi esse, qualem aiunt, dicentes animam esse, quod est seipsum mouens, aut possibile mouere. Sed vnum quiddam impossibilium inesse ipsi motum.* *Tex. com. 37.* *Quod quidem igitur non necesse sit, mouens & ipsum moueri, prius dictum est. Dupliciter enim mouetur omne. Aut enim secundum alterum, aut secundum seipsum. Secundum alterum dicimus, quęcunque* *Tex. com. 38.* *mouentur ex esse in eo quod mouetur, vt nautæ. Non enim similiter mouentur naui. Hæc quidem secundum seipsam mouetur, illi autem ex esse in eo quod mouentur. Manifestum autem in partibus est. Proprius quidem enim motus pedum, ambulatio, hæc autem & hominum est. Non inest autem nautis tunc: Dupliciter itaque dicto moueri, nũc intendimus de anima, si per seipsam mouetur & participat motu.*

Supra posuit Philosophus opiniones aliorũ philosophorum de anima, hic consequenter disputat contra eas. Sunt autem tria, quæ dicti p̃hi attribuebant animę, scilicet ꝙ sit principium motus, ꝙ sit principium cognitionis & ꝙ sit incorporalissimum. Inter quæ duo ex eis sunt quasi principalia, quę primo & per se animæ attribuebant, scilicet ꝙ sit principium motus, & ꝙ sit principium cognitionis. Tertium autem, quod attribuebant animæ, scilicet ꝙ sit subtilissimum, quantum ad aliquid bene dicitur, quantum ad aliquid male. Si enim subtilissimum accipiatur simpliciter dictum de anima, sic bene dicitur, quia sine dubio anima incorporalissima & subtilissima est. Si autem non accipiatur simpliciter, sed cum corpore, vt dicatur anima subtilissimum corpus, sic male dicitur. Et ideo philosophus nõ vtitur nisi duobus tm̃, scilicet motu & cognitione. Diuiditur autem pars ista in tres partes. Primo enim inquirit de anima contra opiniones philosophorum secundum quas dixerunt ipsam animam esse principiũ motus, Secundo cõtra opiniones eorum qui dixerunt ipsam esse principium cognitionis. ibi {Tribus autem modis traditis &c.} Tertio vero mouet quandam q̃õnem, vtrum, scilicet mouere, sentire, & cognoscere attribuantur animæ, sicut vni principio, vel sicut diuersis. ibi {Q̃m autem cognoscere animæ est.} Prima pars diuiditur in duas. In prima disputat contra ea quę dñr de anima secũdum ꝙ est principiũ motus, ex eo ꝙ ponũt ipsam principium motus. Secundo contra quandam opinionem, quia supra hoc ꝙ dixerant aĩam esse principium motus, quidam attribuunt ipsi animæ aliquid aliud, s. ꝙ sit numerus mouens seipsum. ibi {Multis autẽ his quæ dicta sunt irrationabilius.} Prima pars diuidit̃ in duas. Pimo enim disputat contra opiniones illorũ, qui attribuebant motum animæ, secundum ꝙ ipsi attribuunt animæ motum. Secundo inquirit, vtrum per aliquam aliã viã, motus animæ attribui possit. ibi {Rationabilius autem dubitabit &c.} Pars prima diuiditur in duas. Primo. n. disputat in communi contra illos, qui dicunt animam principium motus. Secundo vero descendit ad quasdam q̃õnes in speciali. ibi {Quidam aũt & mouere &c.} Prima pars diuiditur in duas. Primo. n. manifestat suam intentionem. Secundo ponit rõnes ad propositum ostendendum, ibi. {Quatuor autẽ modis cũ sint &c.} Dicit ergo primo, ꝙ sicut ex superioribus habetur, P̃hi ex duobus venerunt in cognitionem animæ. s. motu & sensu. Et inter hæc primo considerandũ est de motu. Omnes autem P̃hi, qui venerunt in cognitionem animæ ex motu, hoc principium habebant cõe, s. ꝙ omne, quod mouet, mouetur: vnde quia naturale est aĩæ ꝙ moueret, credebant ꝙ ei sit connaturale ꝙ moueretur, & hoc habere animã ex substantia sua. vnde & ponebant in eius diffinitione motum, dicentes aĩam esse quid mouẽs seipsum. Est ergo hic cõtra duo disputandum. s. contra rõnem positionis, & contra ipsam positionem. Vtrunque. n. est falsum. Nã & rõ positionis istorum falsa erat, & eorum positio. Hoc. n. quod supponebant tanquã per se verum, s. ꝙ oẽ quod mouet mouetur, falsum est, sicut satis probatur. in. viij. Physi. vbi ostenditur, ꝙ est quoddam mouens immobile. Et quãtum ad hoc pertinet, breuiter põ ostendi ꝙ si aliquid mouet, non oportet ꝙ moueatur. Constat. n. ꝙ secundum ꝙ mouet, est in actu, secundum ꝙ mouetur, est in potentia, & sic idem & secundũ idem esset in actu & potentia, quod est incõueniens. Sed hoc prætermisso disputemus ad põnẽ eorum, vtrum. s. anima moueatur. Dicebant autem isti duo. s. ꝙ anima mouetur, & ꝙ motus esset de substantia aĩæ. Arist. aũt vtrũque negat dicens

Veteres philosophi tria animæ tribuerũt.

Tex. cõm. 41. & inde.

dicens ꝙ {Fortasis.} Hoc dicit, quia nondū probauerat hoc, quod dicit, quòd non solum falsum est ꝙ motus sit de sub͠a animæ, secūdum ꝙ dicūt diffinientes ipsam, dicentes animam esse quod est seipsum mouēs, aut possibile mouere, sed totaliter impossibile est ipsi animæ conuenire ꝙ moueatur. Et hoc prius dictū est, scilicet in. 8. Physi. videlicet ꝙ non sit necesse omne mouens moueri. In mouente etiam seipsum, duo sunt, vnum mouēs, & aliud motū: & impossibile est, ꝙ illud, quod est mouēs, moueatur per se. In aĩalibus autem licet nō moueatur per se pars mouens mouetur tamen per accidens. Omne. n. quod mouetur, mouetur dupliciter: quia vel secundum se, vel secūdum alterum, seu per accidens, secundum se, quādo res ipsa mouetur, vt nauis: per accidens, vel secundum alterum, qñ non mouetur ipsum, sed illud, in quo est, sicut nauta in naui mouetur, non quia ipse moueatur, sed quia nauis mouetur. Vnde hæc est vera, scilicet nauis mouetur secūdum se, nauta vero secundum accidens. Et ꝙ non mouetur nauta per se, patet: quia quando aliquis mouetur per se, mouetur secundū partes suas, sicut in ambulatione prius est pedum ambulatio, & hoc, cum est nauta in naui, non inest ei. Sic ergo patet, ꝙ moueri dicitur dupliciter, secundū se, & secundum accidens, sed isti attribuebant aĩæ moueri secundū se, & ideo prætermisso, ad præsens vtrum anima moueatur par accidens intendamus de anima si mouetur secūdum se, & participat motu, sicut isti dicebant. Et ꝙ nō mouetur per se probat Aris. sex rõnibus. Circa quas rõnes cõsiderandū est, ꝙ licet rõnes Arist. parum videantur valere, nihilominus sunt efficaces, quia sunt ad positionem. Aliter enim argumentādū est ad eū, qui simpliciter intendit veritatem, quia ex veris oportet procedere, sed qui arguit ad positionem, procedit ex datis & ideo frequenter Arist. & quando argumentatur ad positiones, vr̃ ꝙ inducat rõnes parum efficaces, quia procedit ex datis ad interimendum positionem. Sic ergo primam rõnem ponit. ibi.

Cum igitur quatuor sint motus: Latio, alteratio, accretio atque decretio, aut istorum vno, aut pluribus, aut omnibus (vt patet) mouebitur. Quod si non per accidens moueatur, natura sane motus inerit ipsi. At si hoc sit, locus etiam eidē identidem competet. Omnes enim iam dicti motus in loco sunt. Quod si substantia sit animæ, seipsam motu mouere, nō per accidēs inerit ipsi motus, vt inest albedini, aut tricubito. Mouentur enim & ipsa, verum per accidens: quippe cū corpus id moueatur, cui res tales insunt. Quapropter & locus nullus ipsorum est. At erit animæ sine controuersia locus, si natura motus particeps est.

Tex. com. 39. *Quatuor autem motus cū sint: loci mutationis, alterationis augmenti, & decrementi, aut secundum vnum horum mouebitur, aut secundum plures, aut omnes. Si vero mouetur non secundum accidens, natura inerit motus ipsi. Si autem hoc, & locus. Omnes enim dicti motus in loco sunt. Si autem est substantia animæ, mouere seipsam: non secundū accidens moueri ipsi inerit, sicut albo & tricubito: mouent̃. n. & hæc, sed secundum accidens. Cui enim hæc insunt, mouetur illud corpus. Vnde non est locus ipsorum. Animæ autem erit: siquidem natura motu participat.*

Quæ talis est. Si anima mouet̃, aut mouetur per se, aut per accidens: Si per accidens, tunc motus non erit de substantia animæ: quod est contra eos, sed mouetur sicut album & tricubitum, quæ mouentur secundum accidens, & ideo nō exigitur ad hoc locus ipsis. Si vero mouetur per se, ergo mouet̃ aliqua specie motus. Species autem motus sunt quatuor, scilicet secundum locū, augmenti, & decremēti, & alterationis. Gñō enim & corruptio non sunt proprie motus, sed mutationes, quia motus sunt successiui, sed gñō & corruptio sunt mutationes instantaneæ. Ergo anima mouebit̃ aliqua specie istorum motuum, vel secundum locum, vel secundum augmentum, vel secundum decrementum, vel secundum alterationem. Si ergo mouetur aliquo istorum, & oẽs hi motus sunt in loco, ergo anima erit in loco. In hac autem rõne vr̃ esse duo dubia. Vnum de hoc, quod dicit, ꝙ oẽs dicti motus sunt in loco: & quidem de locali & de motu augmenti & decremēti manifestum est: sed de alteratione vr̃ difficile. Quod quidem ac intelligitur ab aliquibus, quia oẽ quod alteratur est corpus, & corpus est in loco, ideo alteratio dicitur fieri in loco. Sed hoc non saluat literam Arist. quia Arist. dicit ꝙ huiusmodi motus sunt in loco, & non sunt secundum locum. Et ideo dicendum ꝙ sine dubio alteratio est in loco. Aliud enim est motus in loco, & aliud motū esse secundum locum. Alteratio non est secundum locum, sed in loco. Nam in alteratione oportet ꝙ sit appropinquatio alterantis ad alteratum, & sine hoc nihil alteratur. Vnde cum appropinquatio fiat per motum localem, oportet ꝙ sit ibi motus localis vt causa. Secundum dubium est, quia secundum istos non erit inconueniens si anima esset in loco, cum ponerent eam moueri per se, & ideo non videt̃ valere sua ratio. Ad hoc autem potest respõderi dupliciter. Vno modo ꝙ istud inconueniens, deducitur per sequentes rõnes. Alio modo quia propter hoc est inconueniens, quia si anima esset in loco, oporteret ꝙ assignaretur sibi locus proprius in corpore separatus, & sic non esset forma totius corporis. Secundam rationem ponit cum dicit.

Dubium. *Responsio.* *Impugnatio. Secunda rñsio melior. Quo alteratio sit motus in loco. Dubium.* *Responsio duplex.*

Præterea si natura motu cietur, vi quoque moueri potest, & si vi mouet̃, & natura moueri potest. Eodem modo de quiete quoque dicere possumus. In hoc enim natura res quiescere solet: in quòd suapte natura mouetur. In hoc pari modo vi plane quiescit, ĩ quod vi pulsa mouetur. At qui motus erunt animæ violēti, quietesue, neq; si fingere volumus, assignare facile possumus.

Tex. com. 40. *Amplius autē si natura mouetur, & violentia mouebitur, & si violentia, & natura. Eodem autem modo se habet de quiete. In quod enim mouetur natura in hoc natura quiescit. Similiter autem & ad quod mouetur violētiã, & quiescit in hoc violētia. Quales aūt violenti motus aĩæ erunt, & quietes neq; fingere volentibus facile est reddere.*

Secunda rõ. Quæ talis est. Si anima mouetur per se secundum locum, mouetur naturaliter: omne autem quod mouetur naturaliter, mouetur violenter: sed si mouetur naturaliter quiescit naturaliter, & si quiescit naturaliter, quiescit violenter, ergo anima mouetur violenter, & quiescit violenter. Sed hoc est impossibile. s. ꝙ moueatur violenter, & quiescat violenter, quia motus animæ & quies sunt volūtarij. In hac aūt rõne vr̃ dubiū esse, s. ꝙ id quod mouet̃ naturaliter, moueat̃ violenter: nã cælum mouetur naturaliter, non tamen violēter. Ad hoc dicendū est, ꝙ illa propõ ẜm veritatē falsa est, sed scd̓m põnē vera, quia isti nullum corpus ponebant naturaliter motū, nisi quatuor elementa, in quibus videmus motus & quietes naturaliter & violenter fieri, & scd̓m hoc procedit rõ. Tertiam rõnem ponit cum dicit.

Dubium. *Responsio.*

At vero si sursum mouebitur, ignis erit: si deorsum terra. Hisce nanque corporibus hi motus competunt. Eadem est & de medijs corporibus ratio.

Amplius,

Amplius, si quidem sursum mouebitur, ignis erit: si vero deorsum terra. Horum enim corporũ motus hi sunt. Eadem autem ratio & de medijs.

Tertia ratio.

Quæ talis est. Illi dicunt ꝙ anima mouetur, & ex hoc mouet corpus, & hunc motũ dicunt habere ab aliquo elementorum: aut ergo sequitur motum ignis, aut terræ, aut aliorum elementorum: Si ergo participat motum ignis mouebitur solum sursum: si terræ, deorsum. Sed hoc est falsum, quia anima mouet ad omnem partem. Et hæc rõ procedit ex suppositione.

Quartam rationem ponit cum dicit.

Præterea cũ videatur anima corpus mouere, rationi consentaneum est, ijs motibus ipsum mouere, quibus & ipsa mouetur. Quod si id sit conuertendo vere quoque dicere possumus, eo ipsam motu moueri, quo mouetur & corpus. At latione corpus mouetur. Quare mutabitur & anima perinde atq; corpus, & aut tota, aut partibus locum mutabit. Quod si id fieri potest, fieri quoque potest, vt egressa, rursus corpus ingrediatur. Ex quo fiet, vt animaliũ ea, quæ mortem obierunt, resugant.

Tex. Anal. 40.

Quoniam autem videtur mouere corpus, rationabile est his mouere motibus, quibus & ipsa mouetur. Si autem hoc, & conuertentibus erit dicere verum quòd secundum quod corpus mouetur hoc & ipsa. Corpus autem mouetur secundum loci mutationem, quare & anima mouebitur secundum corpus, aut tota, aut secundum partes translata. Si autem hoc contingit, & exeuntem iterum ingredi continget, fieri nullo modo potest, vt mortui reuiuiscant. Ad hoc autem sequetur, resurgere mortua animalium.

Quæ talis est. Vos dicitis animam ex hoc moueri, ꝙ mouet corpus, ergo rationabile est dicere, ꝙ illis motibus mouet corpus, quibus ipsa mouetur: & econuerso, verum erit dicere ꝙ illis motibus mouetur, quibus mouet corpus. Sed corpus mouetur secundum loci mutationem, ergo anima mouetur secundum locum. Sed si moueri animam secundum locum est mutare corpus, contingit ipsam animam exeuntẽ iterum intrare corpus. Et quia animam ingredi corpus est viuificare corpus, sequitur ad hoc mortua de numero animalium, secundũ naturam resurgere, quod est impossibile. Contra hanc rõnem aliqui obijciunt dicẽtes, ꝙ hoc, scilicet ꝙ anima moueat eisdem motibus quibus mouetur, nõ est verum, quia anima nõ mouetur nisi secundum appetitum & volũtatem, mouet autem corpus alijs motibus. Ad quod dicendum, ꝙ appetere, & velle, & hmõi non sunt motus animæ, sed operationes. Motus autem & operatio differunt, quia motus est actus imperfecti, operatio vero est actus perfecti. Nihilominus tamẽ vera est illa propositio secundum positionem, quia illi dicebant animam non aliter mobilem, nisi secundum ꝙ mouet corpus. Sed nunquid sequit̃ illud inconueniens, ꝙ resurgant corpora animalium si anima mouetur secundũ locum. Dicendum ꝙ quibusdã dixerunt ꝙ anima est commixta toti corpori, & vnita secundũ quãdã proportionẽ, & ꝙ non separatur nisi soluatur illa proportio, vnde quantũ ad istos non sequitur. Sed quantũ ad illos qui dicunt animam esse in corpore, vt in loco seu in vase & intrare, & egredi aliquando, sequitur illud inconueniens Arist. Quintam rationem ponit cũ dicit.

Obiectio.

Motus ab operatione differt, ... motus imperfecti.

At enim motum per accidens, ab alio quoque mouebitur. Animal enim vi pelli potest. Non autem oportet, cuius in substantia inest, à seipso moueri, id ab alio, motu moueri, nisi per accidens, quemadmodum neque quod per se, vel propter se bonum est, hoc quidem propter aliud, illud vero alterius cuiuspiam gratia esse oportet. Animam autem, si mouetur, à sensibilibus maxime quispiam dicet moueri.

Tex. Anal. 41.

Motum autem secundũ accidens, & ab altero moueatur. Depelletur enim vtique violentia animal. Non oportet autem cui à seipso moueri inest in substantia, hoc ab alio moueri, nisi secundum accidens, sicut neque quod secundum se bonum, aut propter seipsum, hoc quidem propter aliud esse, hoc autem alterius causa. Animam autem maxime dicet aliquis vtique à sensibilibus moueri, si quidẽ mouetur.

Tex. Anal. 42.

Quinta ratio.

Quæ talis est. Constat ꝙ illud, quod secundũ se inest alicui rei, non est necesse ꝙ insit ei secundum aliud, nisi forte per accidens. Si ergo inest animæ ꝙ moueatur secundum se, & secundum naturã suam, necessariũ est ꝙ anima sit mobilis secundum se, ergo nõ indiget ꝙ moueatur per aliud & ab alio. Sed nos videmus ꝙ mouetur à sensibilibus ĩ sentiendo, & ab appetibilibus ĩ appetendo, non ergo anima per se mouetur. Ad hoc obuiant Platonici dicentes, ꝙ anima non mouetur à sensibilibus, sed occurrunt motui animæ, inquantum anima discurrit per ea. Sed hoc est falsum, quia sicut Arist. probat, intellectus possibilis reducitur per ipsa, scilicet per species rerum sensibilium, in actũ, & ideo oportet ꝙ moueatur ab eis hoc modo. Sextam rationem ponit cum dicit.

Solutio.

At verò si mouet seipsam anima, & ipsa quoque mouetur. Quare cũ oĩs motus, exitus atque remotio sit eius, quod motu mouetur, ea ratione, qua motum subit, anima nimirum ex substantia dimouetur & exit, nisi seipsam per accidens moueat. At motus, vt inquiunt, substantiæ est ipsius per se.

At vero si mouet ipsa seipsam, & ipsa mouetur vtique. Quare, si omnis motus ex distantia est ab eo quod mouetur, secundum quòd mouetur, & anima distabit vtrique à substantia ipsius secũdum seipsam, nisi secundum accidens seipsam moueat, sed est motus substantiæ ipsius per se.

Quæ talis est. Si anima mouet seipsam, constat ꝙ ipsa mouebitur secũdum suam substantiam: sed oẽ quod mouetur, distat, vel exit ab eo à quo & secũdum quod mouetur. sicut si aliquid mouetur à quãtitate, exit, & distat ab ipsa quãtitate qua mouetur. Si ergo anima mouetur à sub̃a sua & à seipsa, sicut illi dicunt & distabit & exibit à sub̃a sua, & sic motus erit sibi causa corruptionis: quod est contrarium illis, qui dicebant animam propter motũ ipsum assimilari diuinis, & immortalẽ esse, vt superius patet. Et hęc rõ procedit quantum ad eos, qui non distinguebant inter operationem & motum. Operatio enim non facit distare, sed perficit operantem, sed in motu oportet ꝙ sit exitus.

Sexta ratio.

LECTIO SEPTIMA.

Reprobat Democriti sententiam de anima, qui eam voluit moueri ex athomis: & adducit de anima Platonis sententiam.

QVidam autem asserunt animam id corpus, in quo est, eodem mouere modo quo & ipsa mouetur vt Democritus. Qui quidem perinde atque Philippus comicus dicit. Ille nanque Dedalum ait ligneam Venerem confecisse quæ motu mouebatur argenti viui, quod in illam infudit. Democritus pari modo pilas indiuisibiles secum trahere corpus totum, atque mouere idem ex eo, quia nunquã ipsæ quiescunt suapte natura, desinuntque moueri.

Dedali opificium.

Quidam autem & mouere animã dicunt corpus in quo est sicut ipsa mouetur, vt Democritus similiter dicens Philippo comediarum Didascalo. Refert enim Dædalum mobilem fecisse ligneam Venerem, cum in illam infudisset argentum fusile.

fusile. Similiter aũt & Democritus dicit. Motas.n.inquit indiuisibiles sphæras, propter id quod aptæ natæ sunt nusquam manere, contraherebq;, & mouere corpus omne.

Supra posuit philosophus rõnes in communi cõtra eos qui posuerunt aĩam secundum se moueri, hic vero ponit rõnes in spāli contra quosdam qui aliquid spālis difficultatis videntur dixisse circa opinionẽ eorum de motu animæ. Et circa hoc tria facit. Primo.n.ponit rationes ad opinionem Democriti. Secũdo vero ad opinionem Platonis ibi.{Eodẽ aũt modo &c.} Tertio vero ad quandã aliam opinionẽ ibi.{Alia aũt quædã opinio &c.} Circa primum duo facit. Primo.n.ponit opinionẽ Democriti de motu aĩæ, & exponit eã. Secundo vero obijcit in contrarium ibi.{Nos autẽ interrogabimus.} Circa primum sciendũ est, ꝙ ĩ præcedẽtibus ponit in vna rõne, f.in quarta Arist. contra illos, qui ponũt aĩam moueri ſm se, & ex hoc mouet corpus, ꝙ si aĩa mouet corpus, necesse est ꝙ illis motibus moueat, quibus ipsa mouet. Et hoc cõcedebant quidã, qui dicunt aĩam mouere corpus in quo est, sicut ipsa mouetur, i.illis motibus mouere quibus ipsa mouet. Et hic fuit Democritus. Et inducebat ad hoc similitudinẽ: quia erat quidam magister comediarum noĩe Philippus. Hic recitauit in libris suis, ꝙ quidam noĩe Dædalus fecit statuam ligneam deæ Veneris, & hæc statua erat mobilis ex eo ꝙ erat intus argentũ fusile.i.viuũ, & mouebatur motu ipsius argẽti viui. Simile ergo huic dicit Democritus in opinione sua de motu aĩæ. Dicit.n.ꝙ aĩa est cõposita ex indiuisibilibus sphæris, vt superius patet. Et quia hmõi indiuisibiles sphæræ.i.atomi sunt figuræ rotundæ, continue mouentur, ex eo quod nũquam quiescunt, contrahunt & mouent totum corpus secundũ ꝙ ipse mouentur. Deinde cum dicit.

Nos autem ipsum interrogabimus, si quietẽ etiam idipsum faciat nunquam. A quonam pacto quietem faciet, difficile est dictu, vel potius dici non potest.

Nos aũt interrogabimus, si & quiescere facit hoc. Quomodo autem faciet hoc, difficile aut impossibile dicere.

Contra opinionem Democriti duabus rationibus. Prima ratio. Obijcit Arist. contra hanc opinionem Democriti, duabus rationibus. Prima rõ talis est. Constat, ꝙ aĩa nõ solum est causa motus in animali, sed quietis. Sed ſcdm opinionẽ Democriti, aĩa non est cã quietis, licet sit causa motus in aĩali, quia difficile aut impossibile est dicere, ꝙ illa corpora sphærica indiuisibilia quiescant, cum nunquam immota permaneant, vt dictum est. Secundam rationem ponit cum dicit.

Omnino autem anima non sic mouere videtur animal, vt inquiunt ipsi, sed electione quadam, intellectioneue.

Omnino autem non sic videtur anima mouere animal, sed per voluntatem quandam & intellectum.

Secunda. Quæ talis est. Constat ꝙ motus, quem argentũ viuum causat in statua, non est motus volũtarius, sed violentus. Sed motus aĩæ non est violentus, sed volũtarius, quia mouet per voluntatem & intellectũ, & ideo nulla (vt videtur) est positio Democriti. Deinde cũ dicit.

Eodem aũt modo & Timæus etiam animam corpus mouere dicit. Mouere.n.ipsam ex eo censet, atque asserit, corpus, quia mouetur: propterea quod ad ipsum connexa est.

Tex. chal. 45. *Eodem autẽ modo & Timæus physiologizat aĩam mouere corpus. Ex eo.n.quod ipsa mouetur, etiam corpus ipsum mouet propterea quod cum eo connexa est.*

Ponit opinionem Platonis. Et circa hoc duo facit. Primo ponit opinionẽ Platonis. Secundo reprobat eã, ibi{Primum igitur &c.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit similitudinẽ opinionis Platonice ad opinionẽ Democriti. Secũdo explicat opinionẽ Platonis de aĩa. ibi{Constitutã aũt ex elemẽtis &c.} Dicit ergo primo, ꝙ sicut Democritus posuit corpus moueri ab aĩa inquãtũ aĩa coniuncta ipsi mouetur, ita & Timæus, qui introducitur à Platone loquens, assignat rõnẽ qualiter aĩa mouet corpus. Dicit.n.ꝙ aĩa mouet corpus, inquãtum ipsa mouet, pp hoc ꝙ aĩa coniuncta est corpori p modum cuiusdam colligationis. Deinde cum dicit.

Opifex enim dicit ex elementis iam constitutã numerisq; distinctam sonoris, vt insitum sonoritatis atq; concentus habeat sensum, & vniuersum feratur consonis lationibus.

Constitutam autem ex elementis & dispartitam secundum harmonicos numeros, quatenus connaturalem sensum harmoniæ habeat, & vt omne feratur secundum consonantes motus.

Opio Plato. de anima. Explicat opinionẽ Platonis. Et primo exprimit cõstitutionẽ substantiæ ipsius. Secũdo exponit quõ ex ea procedit motus. ibi{Aspectum rectum in circulum reflexit.} Circa primum sciendũ est, ꝙ Plato hæc verba, quæ hic ponuntur in Timæo prosequitur loquens de aĩa mũdi, quã imitantur, ſm ipsum, inferiores aĩæ. Et ideo per hoc ꝙ hic tangitur de natura aĩæ mundi, tangitur quodammodo natura oĩs animæ. Sciendum est igitur, ꝙ sicut supradictum est, Plato posuit substãtiam oĩum rerum esse numerũ rõne superius dicta. Elementa autẽ numeri ponebat vnũ.q.formale, & duo.q.materiale. Ex vno.n. & duobus omnes numeri constituuntur. Et quia impar numerus quodãmodo retinet aliquid de indiuisione vnitatis, posuit duo elemẽta numeri, par & impar, & impari attribuit identitatẽ & finitatẽ, pari aũt attribuit alteritatẽ & infinitatẽ. Cuius signũ tangitur in 3.Physi. quia si supra vnitatẽ impares numeri p ordinẽ addanẽ, semper producitur eadem figura numeralis. Tex. cõm. 16. Puta si supra vnum addãtur tria, qui est primus impar, cõsurgit ipsum quatuor, qui est numerus quadratus: quibus rursus si addatur secũdis impar.f.quinarius cõsurgit nouenarius, q itẽ est numerus quadratus, & sic semper in infinitũ. Sed in numeris paribus semp surgit alia & alia figura. Si.n.vnitati addatur binarius, qui est primus par, cõsurgit ternarius, qui est numerus triangularis, quibus si rursus addatur quaternarius, qui est secũdus par, consurgit septenarius, qui est septangulæ figuræ, & sic in infinitũ. Sic ergo Plato ponebat idẽ, & diuersum esse elementa oĩum rerũ, quorũ vnũ attribuerat nomẽ ro impari, aliud vero numero pari. Quia vero subam aĩæ ponebat mediam inter substantias superiores, quæ semper eodẽ modo se hñt, & substantias corporeas, in quibus alteritas, & motus inuenitur. Posuit aĩam constare ex his elemẽtis, f.ex eodẽ & diuerso, & ex numeris paribus & imparibus. Mediũ.n.debet esse affine vtriq; extremorũ. Et ideo dicit, ꝙ posuit eã cõstitutam ex elementis. Itẽ sciendũ est, ꝙ in numeris sunt diuersæ proportiones & infinitæ, quarũ aliquæ sunt harmonicæ.i. consonantiarũ cã. Nã dupla proportio est cã consonantiæ, quæ dicitur diapason, sesquialtera pportio causat cõsonantiam, quæ dicitur diatessaron. sesquioctaua pportio causat tonum, & aliæ consonantiæ, quibusdam alijs proportionibus causantur. puta ea, quæ est cõposita ex diapason & diapẽte cãtur ex tripla. ea quę sub diapason causat ex quadrupla, quã quidem Pythagoras deprehendit, vt Boet. refert in musica, ex percussione quatuor malleorũ. q cõsonãtes sonos reddebant ſm pdictas pportiones. puta si vnus martellus põderaret.12.vncias,

Cur impares numeri ... Plato ... & paribus ...

Diapason. Diatessaron.

Diapason. Diapente.

alius.9.alius.8.alius.6.Ille qui eſſet.12.haberet duplam proportionem ad eum, qui.6.& redderetur cũ eo cõſonantia diapaſon.Ille aũt,qui eſt.12.ad eum qui.8.ſub ſeſquialtera proportione, & conſonat ſm diapente. & ſimiliter qui.9.ad eum qui.6.Item qui.12.ad eum qui 9.eſt in ſeſquitertia proportione, & conſonat cum eo diateſſaron,& ſimiliter qui.8.ad eum qui.6. Qui aũt.9. ad eum qui.8.cum ſit in ſeſquioctaua proportione cõſonat ſecundũ tonum. Licet aũt Plato poſuerit res oẽs ex numeris conſtitui, non tamen ex numeris habentibus proportiones harmonicas,ſed animam poſuit eſſe conſtitutam ſecundum numeros habentes hmõi proportiones.Et ideo dicit, ꝙ poſuit eam {diſpartitã}.i.q. diſpenſatã.{ſm harmonicos numeros}.i.ſm numeros proportionatos adinuicem ſm muſicam proportionẽ. Poſuit.n.ex his numeris aĩam conſtitutã.ſ.ex vno, duobus tribus.4.8.9.27.in quibus hmõi proportiones inueniuntur.duplici aũt ex cã aĩam poſuit cõſtitutam ex numeris harmonicis.Vna eſt,quia vnũquodq; delectatur in eo,quod eſt ſibi ſimile & connaturale. videmus aũt ꝙ aĩa delectaſ in oĩbus harmonizatis,& offendiſ ex his quæ ſunt præter debitam harmoniam, tam in ſonis quã in coloribus,q̃ etiam in quibuſcũq; ſenſibilibus, vnde videſ harmonia de natura aĩæ eſſe. Et hoc eſt quod dicit.{Anima habet ſenſum}.i.cognitionẽ,{Connaturalẽ harmoniæ.} Alia rõ eſt,quia Pythagorici & Platonici poſuerunt ex motibus cœlorũ prouenire ſonos optime harmonizatos,& quia motus cœleſtes ponebãt eſſe ab aĩa mũdi,poſuerunt aĩam eſſe ex numeris harmonicis.vt poſſet cauſare motus harmonizatos.Et hoc eſt quod dicit.{Et vt oẽ}.i.vniuerſum {feratur ſecundum conſonantes motus.} Deinde cum dicit.

Rectitudinem coegit,atque flexit in circulum.Et cũ vnũ in duos diuiſiſſet circulos,duobus in punctis coniunctos,rurſus vnum in ſeptem orbes diuiſit,quoniam lationes ipſis cœli,motiones ſunt animæ, quibus ipſa mouetur.

Aſpectum rectum in circulum reflexit, & cum diuidendo,ex vno, feciſſet duos circulos dupliciter coordinatos,iterum vnum diuiſit ſeptem circulos, tanquam eſſent cœli motus,animæ motus.

Docet qũo ex aĩa procedat motus cœleſtis.vbi cõſiderandũ eſt,ꝙ oẽs numeri ſm naturalẽ ordinem accepti,linealiter diſpoſiti ſunt ſm rectitudinẽ, prout vnus addit ſuper alterum,ſed ex naturali ſerie numerorũ poteſt aliquis accipere plures ſeries.puta ſi accipiat homo quaſi in vna rectitudine totã ſeriem duplorũ, & in alia totam ſeriem triplorum, & in alia totã ſeriem quadruplorum,& ſic de alijs.quia igitur hõ ſua cognitione poteſt circa numeros operari; hoc & Deus facit cõſtituendo ſubſtãtias rerũ ex numeris. vnde in cõſtituẽdo ſubſtãtiam aĩæ ex numeris ſupradictis,qui oẽs naturali ordine ſunt in vna rectitudine, quaſi duas lineas diuiſit, vnam duplorũ,& alteram triplorum,hæ.n.proportiones oẽs harmonicas continent.Nã dupla proportio diuidit in ſeſquialteram & ſeſquitertiam. Et tripla in duplam & ſeſquialteram. Igitur in prædictis numeris accipitur ſeries duplorum vſque ad numerum cubicum. vt puta vnum,duo,quatuor,octo,& alia ſeries triplorũ eodem modo. vt puta vnum,tria.9.27.quæ quidẽ duę ſeries in vnitate coniunguntur,ac ſi eſſent duæ lineæ rectæ angulum cõtinentes. Rurſus, ſi vnitati coniungantur quæ ſunt in linea triplorũ,reſultabunt numeri, qui ſunt in linea duplorũ.puta ſi vnitati addaſ trinarius ſiet quatuor:& econuerſo, ſi vnitati addaſ binarius, fient tria.Et ſic cõſtituentur quaſi duæ lineæ ſeſe inuicẽ interſecãtes,ſm modũ literæ grecæ quæ vocaſ χ {Si aũt procedatur vlterius redibitur ad eoſdẽ numerus. Nam à quatuor procediſ ad octo,& à tribus redibitur ad.27, & ſic vtrobiq; concluditur.q.quidam circulus. Sciendum aũt eſt ꝙ Plato ea quæ inueniebanſ in natura magis cõpoſita,dicebat prouenire ex proprietate naturæ magis ſimplicis,ſicut conſonantias ſonorũ ex proportionibus numerorũ. Subſtantiam autem aĩæ ponebat mediam inter numeros,qui ſunt maxime abſtracti, & inter ſubſtantiam ſenſibilem, & ideo proprietates aĩæ deducebat ex proprietatibus prædictis numerorũ. Nã in anima eſt conſiderare primo aſpectũ rectum, ſm ꝙ aſpicit directe ad ſuum obiectũ,& poſtea reditur in circulum inquãtum intellectus reflectit ſe ſupra ſeipſum. Inuenitur etiam in anima intellectiua quaſi circulus parium & imparium,inquãtũ cognoſcit ea quę ſunt einſdẽ,& quæ ſunt diuerſæ naturæ, & hoc vlterius protenditur vſque ad ſubſtantiã ſenſibilẽ cœli,quã aĩa mouet. Nã in cœlo cõſideratur duplex motus circularis, vnus ſimplex & vniformis,ſm quẽ cœlũ mouetur ſeu reuoluitur motu diurno ab oriente in occidentem, qui quidẽ ſit ſm circulũ æquinoctialẽ,Alius aũt motus eſt planetarũ, qui eſt ab occidente in orientẽ ſm circulũ zodiacũ, qui interſecat æquinoctialem ĩ duobus ſolſtitialibus punctis.ſ.in principio cancri & capricorni, Et qa motus primus eſt vniformis,ideo non diuiditur in plures motus,& aſſimilatur circulo imparium, & propter hoc etiam circulus primus maior eſt. Nam impares numeri ſuperius poſiti maiores ſunt. Secundus autem motus facit multam diuerſitatẽ, & ideo videtur pertinere ad circulum parium & diuiditur in.7.circulos ſm ſex interſtitia duplorum & triplorum numerorũ.vt dicitur in Timæo. Vbi.n.ſunt ſex diuiſiones, neceſſe eſt eſſe ſeptem diuiſa.Vnde & iſti circuli minores ſunt & continentur à ſupremo circulo qui eſt imparium,Sic ergo legenda eſt litera.{Vt omne}.i.vniuerſum {feratur ſecundum cõſonantes motus}.i.vt ex harmonia animę deriuentur motus cœleſtes armonizati. {Aſpectũ rectum Deus reflexit in circulum}eo modo quo eſt expoſitũ, & ſecundum proprietatem numeri, & ſecundum proprietatem animæ.{& diuidens ex vno.} propter vnã naturalem ſeriem numeri, & vnã vim intellectiuam animæ.{in duos circulos}.ſ.parium & imparium quãtum ad numeros intelligentiam mobilium, & immobilium quãtum ad animam, motum ſecundum æquinoctialẽ, & zodiacum quãtum ad cœlum. Addit autem{dupliciter coordinatos:}quia duo circuli ſe interſecantes tangunt ſe in duobus punctis{iterum vnum,}ſcilicet inferiorẽ, {diuiſit in.7.circulos}quaſi planetarum.{tãquã cœli motus eſſent animæ motus,}id eſt, ac ſi cœlũ moueretur per motum animæ.

Diateſſaron.

LECTIO OCTAVA.

Aduerſus Platonem varias adducit rationes, quibus probat animam nullam penitus magnitudinem habere.

PRimum igitur non recte dicitur, animam magnitudinem eſſe; Nam aĩam vniuerſi talem ipſe vult eſſe, qualis eſt ea,quæ mẽs & intellectus vocatur. Nõ qualis eſt ſenſitiua,nec qualis eſt ea,quæ eſt principium cupiendi:quippe cũ harũ motus non ſit (vt patet) conuerſio. Intellectus aũt vnus eſt & cõtinuus, perinde ac intellectio. Intellectio vero eſt ipſius intellectus conceptio. Sed hi nimirum vnum hoc ſunt, quod alius deinceps poſt alium eſt, vti numerus,

Anima non eſt magnitudo.

merus, sed non vti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus est, sed aut partibus penitus vacat, aut non est, vt magnitudo, continuus.

Tex. cõm.46. *Primum quidem igitur non bene dicitur, aĩam magnitudinem esse. Eam enim, quæ omnis, talem esse vult, qualis est aliquando vocatus intellectus. Non enim velut sensitiua est,* Tex. cõm.47. *neq; vt desideratiua. Harum enim motus non circulatio est, intellectus aũt vnus & continuus, sicut & intelligentia est. Intelligentia autem conceptiones. Hæc autem eo quòd cõsequenter vnum, sicut numerus, sed nõ sicut magnitudo, propter quod neque intellectus sic continuus, sed aut impartibilis, aut non, sic, vt magnitudo aliqua continuus est.*

Posita opinione Platonis hic Aristo. reprobat eam. Vbi notandum est, ꝙ Arist. plerũque qñ reprobat opiniones Platonis, non reprobat eas quãtum ad intẽtionem Platonis, sed quãtum ad sonum verborum eius. Quod ideo facit, quia Plato habuit malũ modũ docendi. Omnia.n. figurate dicit, & per simbola docet: intendens aliud per verba, q̃ sonent ipsa verba, sicut quod dixit aĩam esse circulũ. Et ideo ne aliquis ꝓpipsa verba incidat in errorẽ. Arist. disputat contra eũ quantũ ad id quod verba eius sonant. Ponit aũt Arist. rõnes decẽ ad destruendum suprapositam opinionem, quarum quædam sunt contra eum & quædam contra verba eius. Decima rõnes cõtra opi. Platonis de anima. Non.n. Plato voluit ꝙ secundũ veritatẽ intellectus esset magnitudo quãtitatiua, seu circulus & motus circularis, sed metaphorice hoc attribuit intellectui. Nihilominus tñ Arist. ne aliquis ex hoc erret disputat contra eum secundũ ꝙ verba sonant. Primo ergo Aristo. circa primã rõnẽ, manifestat de qua aĩa Plato intellexit, s. de aĩa vniuersi. {Et hãc}. s. aĩam {q̃ est oĩs,} .i. vniuersi vult esse intellectiuam tñ. Non.n. est vegetabilis, quia non indiget nutrimẽto: nec est sensibilis, quia caret organo: nec est desideratiua, quia desideratiua cõsequitur sensitiuam. Et dixit ideo aĩam vniuersi nõ esse sensibilem, neque desideratiuam, quia ipse voluit ꝙ motus aĩæ vniuersi esset circularis. Vnde cũ motus harum. s. sensibilis & desideratiuæ non sit circularis (nõ.n. sensus reflectitur super seipsum, intellis vero reflectitur supra seipsum. hõ enim intelligit se intelligere) ideo dicit illã aĩam, intellectiuã tñ esse, & ideo dicit intellectũ esse magnitudinẽ quãdã & circulũ. Et hoc Aristo. reprobat dicens, ꝙ Plato nõ bene dixit aĩam esse magnitudinẽ. Et ꝙ locutus est de ea, sicut de magnitudine circulari, diuidẽs eã in duos circulos, male fecit. Et ꝙ male fecerit ondit. In natura.n. aĩæ hoc est, vt iudicium de aliqua potẽtia aĩæ sumatur ex actu, seu operatione ipsius potẽtiæ, iudicium vero operationis ex obiecto, potẽtiæ.n. cognoscuntur ꝑ actus, actus vero ꝑ obiecta, & inde est ꝙ i definitione potentiæ ponitur eius actus, & in diffinitione actus ponitur obiectus. Cõstat aũt ꝙ res ab eo à quo habet esse & spẽm, ab eo etiam hẽt vnitatẽ. Si ergo intellis sit & sortiatur spẽm ab intelligibili, cũ sit eius obiectũ (dico intellectũ in actu, cũ nihil sit ante intelligere) manifestũ est ꝙ si sit vnus & continuus sicut Plato posuit ꝙ eodẽ modo intellis erit vnus & continuus, quo intelligibilia sunt vnũ & continuum. intellectus.n. non est vnus nisi sicut intelligentia, id est operatio eius, quę est intelligere, nec actus est vnus nisi sicut obiectum eius est vnũ, quia actus distinguuntur penes obiecta. Vnde, cum obiectum intellectus sint intelligibilia, hæc autem, scilicet intelligibilia, non sunt vnũ vt magnitudo, seu continuum, sed sicut numerus, eo ꝙ cõsequẽter se habeãt, manifestum est ꝙ intellectus non est magnitudo, sicut Plato dicebat. Sed aut est impartibilis, sicut se habet ratio primorum terminorum, aut non est continuus, sicut aliqua magnitudo. sed sicut numerus, inquantum vnũ post aliud intelligimus, & sæpe plures terminantur in vnũ, sicut in syllogismis terminantur propositiones in conclusionem. Secundam rationem ponit ibi.

Atq; si magnitudo sit, quomõ pacto quacũque suarũ intelliget partium? siue illæ sint magnitudines, siue etiã pũcta, si hæc quoque partes appellare oporteat. Nã si pũcto, punũcta vero sunt infinita, nunquã pertransibit, vt patet. sin magnitudine, sæpius vel infinities idẽ intelliget. at videtur. & semel intelligere posse. Quod si sat est quãuis partium tãgere, quid oportet aut orbe versari, aut oĩno magnitudinẽ ipsum habere? Quod si necesse est ipsum intelligere toto tangentem circulo, quis est ipsarum partium tactus. Græca sic habent. Quod partes intelligit nõ vniuersaliter, aut vera vnaquaque suarũ partium.

Qualiter autem intelliget, magnitudo cũ sit: vtrum vniuersaliter, an qualibet partium suipsius? partium autẽ, aut secundum magnitudinem: aut secũdũ punctum, si oportet & hoc partem dicere. Siquidem igitur secũdũ pũctum, hæc autem infinita, manifestum est, quoniã nunquam pertransibit. Si vero secundũ magnitudinẽ, multoties & infinities intelliget idẽ. Videtur autem & semel cõtingere. Si aũt sufficiens qualibet partium tãgere, quid oportet circulo moueri, aut & omnino magnitudinẽ habere? Si aũt necessarium intelligere toto circulo tangentem, quis est partibus tactus. Tex. cõm.48.

Quæ talis est. Posset aliquis dicere, ꝙ Plato non posuit magnitudinem in intellectu propter multa intelligibilia, sed oportet ꝙ sit in intellectu magnitudo etiã propter vnũquodq; intelligibilium. Contra. Hoc nõ potest esse. Plato.n. ponit & opinatus est ꝙ intelligere nõ fiat ꝑ acceptionem specierum in intellectu, sed ꝙ intellectus intelligat ꝑ quẽdam contactum, inquantum. s. occurrit & obuiat speciebus intelligibilibus, & istum cõtactum attribuit circulo, sicut supra dictum est. Quæro ergo à te, si intellectus est magnitudo, & intelligit secundum contactum, qualiter intelligat: Aut enim hoc ꝙ intelligit, tangit secundum totum, aut secundũ partẽ eius: si secũdum totũ contingens, intelligit totũ, tunc partes nõ erũt necessariæ, sed erũt frustra, & sic non est necesse ꝙ sit intellectus magnitudo & circulus. Si vero secundum partes contingens, intelligit partes, aut hoc secundum plures partes, aut secundum vnam tãtum: si secundum vnã tñ, sic idem quod prius, quia aliæ erũt superfluæ, & sic non erit necessarium ponere intellm habere partes. Si vero contingens secundũ oẽs partes, intelliget, aut hoc erit sc̃dm partes punctales, aut secundum partes quantitatiuas: si secũdum partes punctales, tunc cum in qualibet magnitudine sint infinita puncta, oportet quod infinities tãgat antequã intelligat, & sic nunquã intelliget, cũ nõ sit in finita pertransire. Secũda ratio. Dicit aũt. {partes punctales.} non ꝙ velit magnitudinem in partes punctales diuidi, sed disputat ad rõnẽ Platonis, qui fuit huius opinionis ꝙ corpus cõponeretur ex superficiebus, & superficies ex lineis. & linea ex pũctis. Quod ipse improbat in.vj. in prin. Physic. vbi ostendit quod punctum additum puncto nihil addit. Si vero intelligit contingens secundũ partes quantitatiuas, tunc cũ quælibet pars diuidatur in multas partes, sequitur ꝙ multotiens intelligat idem. Itẽ, cũ oĩs quãtitas sit diuisibilis in infinitũ secundũ eandem proportionẽ, & non secũdũ eandẽ quantitatem, sequitur ꝙ infinities intelligat quod est inconueniens. Vr ergo, ꝙ non contingat nisi semel, & sic nullo modo debet attribui intellectui magnitudo, neq; quãtũ ad multa intelligibilia, neq; quãtũ Thomas super tex.48. Lec.7.

ad vnum. Et notandum ꝙ hic Ariſt. occulte oſtendit ꝙ intellectus de natura ſua non eſt partibilis, ſed quid impartibile. Intelligibile.n.in vnaquaq; re eſt quidditas, & natura rei eſt tota in qualibet parte, ſicut natura ſpēi eſt tota in quolibet indiuiduo. tota.n.natura hoīs eſt ī quolibet indiuiduo, & hoc eſt indiuiſibile. vñ illud qđ eſt intelligibile ī qualibet re, eſt indiuiſibile, & ꝑ cōſequens intellꝰ. Tertiam rōnē ponit cum dicit.

Intelligibile eſt indiuiſibile, igitur & ipſe intellectus.

Præterea quonam pacto vel impartibili partibile, vel impartibile partibili ipſe intelliget.

Amplius, quomodo intelliget partibile impartibili, aut impartibile partibili.

Tertia ratio.

Quæ talis eſt. Cōſtat ꝙ ſi nos ponimus intellectum impartibilem de facili patebit ratio, quomodo intelligat impartibile & partibile, quia impartibile intelliget ſecundum proprietatem ſuæ naturæ, eo quòd impartibilis eſt, vt dictū eſt, partibile vero intelliget abſtrahendo à partibili. Sed ſi intellectus ponatur partibilis ſecundum quòd Plato vult, impoſsibile erit inuenire rationē quomodo intelliget impartibile. Et ſic videtur ꝙ inconuenienter Plato ponat intellectum eſſe magnitudinem ſeu partibilem. Quartam rationem ponit cum dicit.

Neceſſe eſt autem intellectum eſſe circulum hunc. Intellectus namque motus intellectio eſt. Circuli vero, conuerſio. Si igitur intellectio cōuerſio eſt, & circulus is intellectus erit profecto, cuius talis conuerſio intellectio eſt. Quod præterea ſemper intelliget. Oportet enim ipſum aliquid intelligere ſemper: quippe cum conuerſio ſit perennis, atque perpetua. Nam conſtat intellectionum rerum earum quæ cadunt ſub actionem terminos eſſe ac fines. omnes enim alicuius ſunt gratia. Contemplatiuæ quoque rationibus identidem terminantur. Et rationum aliam diffinitionem, aliam demonſtrationē eſſe patet, demonſtrationes autem & ex principio ſunt, & finem habent quodammodo ratiocinationem aut concluſionem. Quod ſi non terminantur, at ſaltem non ad principium redeunt, ſed medium extremumque ſemper ſumentes, rectæ proficiſcuntur. At conuerſio rurſus (vt patet) ad principium redit, atque reflectitur. Diffinitiones etiam finitæ ſunt omnes, ac terminatæ.

Neceſſarium autem eſſe circulum intellectum hunc. Intellectus quidem enim motus, intelligentia, circuli autem circulatio. Si ergo intelligentia, circulatio, & intellectus vtique erit circulus, cuius talis circulatio ſit intelligentia. Semper autem aliquid intelliget, oportet enim ſiquidem perpetua ſit circulatio. Practicarum quidem enim intelligentiarum termini ſunt, omnes enim alterius cauſa ſunt. Speculatiuæ autem rationibus terminantur ſimiliter. Ratio autem omnis diffinitio eſt, aut demonſtratio. Demonſtrationes vero & à principio ſunt, & habent quodammodo finem ſyllogiſmum, aut concluſionem. Si autem non concludantur, ſed non reflectuntur iterum in principium, accipientes ſemper medium & vltimum, recte procedunt: ſed circulatio iterum in principium reflectitur. Diffinitiones autem omnes finitæ ſunt.

Quarta ratio.

Quæ talis eſt. Tu dicis intellectum eſſe circulum, & dicis intellectum moueri: ſed motus circuli eſt circulatio, motus vero intellectus eſt intelligentia, hoc eſt intelligere: ergo ſi intellectus eſt circulus, de neceſsitate intelligētia erit circulatio. Sed hoc eſt falſum, quia cum in circulatione non ſit inuenire actu principium, neque finem, vt probatur in.8.Phyſic. ſequitur etiam, ꝙ intelligentia ſeu operatio ipſius intellectus, quæ eſt intelligere, nunquam terminatur. Sed hoc eſt falſum: quia intelligentia habet actu & principium & finem: ergo intelligentia & circulatio non ſunt idem, & per cōſequens, nec intellectus eſt circulus. Quod autem intelligētia habeat principium & finem actu probatur, quia omnis intelligētia aut eſt practica, aut ſpeculatiua: ſed conſtat ꝙ practicarum intelligentiarum termini ſunt, id eſt fines. Nam omnes ſunt alterius cauſa.ſ.operis, & ad opus terminantur. Speculatiuæ etiam intelligentiæ finem hñt, ſcilicet rationes, omnes enim terminantur ad aliquas rationes. quæ quidem rationes aut ſunt{diffinitio}.ſ.in ſimplici intelligentia: aut {demonſtratio} ſcilicet cum componit & diuidit, ſed demonſtrationes primæ ex principijs certis ſunt & habent quodāmodo finem, ſyllogiſmum aut concluſionem. Et ſi dicatur ꝙ ex vna concluſione ſequitur alia, & ſic non terminatur, nihilominus tamen poteſt dici ꝙ concluſiones non ſunt circulares, quia nō eſt circulo demōſtrare, vt probatur in primo poſteriorum, ſed tendunt in rectum, & impoſsibile eſt in rectū inuenire motum infinitum ſeu proceſſum. Diffinitiones etiam habent principium & finem, quia non eſt aſcēdere in infinitum ī generibus, ſed accipitur.q.primū genus generaliſsimum. nec etiā eſt deſcendere in infinitum in ſpeciebus, ſed eſt ſtare in ſpecie ſpecialiſsima. Vnde genus generaliſsimum eſt principium, ſpecies vero ſpecialiſsima ſicut terminus ſeu finis in diffinitionibus. Et ſic patet, ꝙ omnis intelligentia principium habet & finem actu. Quintam rationem ponit cum dicit.

Obiectio. Diſſolutio. Lectio 8.

Præterea, ſi ſæpius eadem conuerſio ſit, idem ſæpius intelligere oportebit.

Amplius autem, ſi eadem circulatio multotiens eſt, oportebit multotiens intelligere idem.

Quinta ratio.

Quæ pēdet quodammodo ex præcedenti, & eſt:q. quoddam membrū eius. Supra enim probatum eſt, ꝙ ſi intellectus eſt circulus, ſicut Plato poſuit, intelligentia erit circulatio, & probauit ſuperiori rōne ꝙ intelligentia non eſt circulatio, & hoc idem probat hic tali ratione. Videmus ꝙ hæc differentia eſt inter circulationem & alios motus, quia impoſsibile eſt in alijs motibus vnum & eundem motum reiterari ſuper eandem quantitatem multotiens. Et hoc apparet deducendo per ſingulas ſpecies motus. In alteratione enim impoſſibile eſt eundem motum ſuper idē reiterari, non enim idem ſecundū idem de albo fit nigrum, & de nigro album. In motu etiam augumenti impoſsibile eſt vnum & idem ſecundum idē augmentari & diminui. In motu etiam locali impoſsibile eſt eundem motū ſecundum idem reiterari, quia in motu locali ſecundum rectum ſemper ſunt duo termini, ſcilicet actu. Vnde ſi reiteraretur oporteret termino ad quē vti bis, quia vt fine & pricipio, & de neceſsitate interueniret ibi quies, & ſic non eſſet idē motus numero. In circulatione vero ſolum hoc contingit ꝙ vnus & idem motus ſecundum eandem quantitatem multotiens reiteraretur. Cuius rō eſt, quia in circulatione nō ſunt aliqui termini actu, & ideo quātuncunque reiteretur nō interuenit quies, nec variatur motus. Ex hoc ergo ſic arguit: Tu dicis ꝙ intellectus eſt circulus, ergo & intelligentia ſic circulatio eſt: ſed hoc eſt inconueniens.ſ. ꝙ intelligentia ſit circulatio: ergo & primum. Quod ſit inconueniens ſic oſtēdit. Conſtat ꝙ eadem circulatio ſecundum vnum & idem multotiens eſt, id eſt reiteratur: ergo, ſi intelligentia eſt circulatio, ſicut tu dicis, intelligentia multotiens ſecundum vnum & eundem motum, & ſuper

Tex. cōm. 76.

per idem multotiens reiterabitur, & sic multotiens intelliget idē. Intellectus.n. mouendo se tangit, & tāgendo intelligit, sicut ipsi dicūt, & circulariter multotiens tangit idem, & sic multotiens intelliget idem, quod est inconueniens. Sextam rōnem ponit cum dicit.

Intellectio, magis quieti quàm motui similis est.

Præterea, intellectio quieti magis & statui, quā motui similis esse videtur. Eodē modo & ipsa etiam ratiocinatio.

Adhuc aūt, intelligentia assimilatur cuidā statui et quieti magis quàm motui: eodem aūt modo & syllogismus.

Sexta ratio.

Quæ talis est. Si intelligentia circularis est, vt tu dicis, debet assimilari motui: sed nos videmus totum cōtrarium, quia intelligentia magis assimilatur quieti, q̃ motui: ergo intelligentia non est circularis. Quod aūt magis assimiletur quieti q̃ motui, patet, quia sicut ipse dicit in.7. Physic. non potest fieri aliquis sapiens, quādo motus eius non resident, nec quiescunt. Vnde i pueris & in omnibus, in quibus motus non quiescunt, non de facili inuenitur sapientia. Sed tunc aliquis sapiētiam acquirit, qn̄ quiescit. vnde dicit, ꝙ in quiescendo & sedendo, aīa fit sapiens & prudēs. Sed quia posset dici ꝙ hoc verum est de simplici intelligentia, sed non de syllogismo. ideo Arist. dicit ꝙ eodē modo & sylls assimilatur magis quieti q̃ motui. Et hoc patet. Ante.n. quàm sit syllogizatū de aliqua re, intellectus & mens hominis fluctuat ad vnam, & ad aliam partem, & non quiescit in aliqua. Sed quando iam est syllogizatum, determinate inhæret vni parti & quiescit in illa. Septimam rationem ponit cum dicit.

Nullum perpetuo vim per quod beatus est.

Atqui neque beatum id est, quod non est facile, sed violentum, vt patet. Quod si motus non sit ipsius substātia, præter naturam sane mouebitur.

Tex. cōmē. 49.

At vero neque beatum, quod non facile, sed violentum. Si autem est motus ipsius nō substantia, extra naturam vtique mouebitur.

Septima ratio.

Quæ talis est. Constat ꝙ beatitudo animæ est in intelligendo: sed beatitudo nō potest esse in eo quod est violentum & præter naturam, cū sit perfectio & finis vltimus aīæ: ergo cum motus nō sit secundū naturā & secundum substantiam aīæ, sed præter naturā eius, impossibile est ꝙ intelligere, quod est operatio animę, & in quo est beatitudo aīæ, sit motus, vt Plato dicebat. Quod aūt motus sit præter naturam aīæ patet ex positione Platonis. Ipse.n. dixit aīam componi ex numeris, & postea dicit eā dispartitam in duos circulos reflexit in.7. & ex hoc sequitur motus, ex quo apparet ꝙ motus non inest ei naturaliter, sed per accidens. Octauam rationem ponit cum dicit.

Laboriosum est etiam, coniunctum esse cum corpore, neque absolui ab eo posse, & insuper maximopere fugiendum. Quippe cum melius sit intellectui non esse cum corpore, quēadmodum et dici solet & complures plane consentiunt.

Laboriosum autem est commisceri animam corpori, nec possibile absolui. Et adhuc fugiendum: siquidem melius est intellectui, non cum corpore esse, quemadmodum & consuetum est dici, & multis videtur.

Octaua ratio.

Quæ talis est. Videtur ꝙ secundum opinionē Platonis, anima de sua natura non sit vnita corpori. Nā ipse posuit eam primo cōpositam ex elemētis, & postea cōplexam, & adunatam corpori, & inde non posse recedere cum vult. Inde sic. Quādocūq; est aliquod vnitum contra naturam suā alicui, & non pōt inde cū vult recedere, ei est penale, & quandocūq; aliquid in vnione ad aliud deterioratur, est fugiendum & nociuum. Sed anima vnitur corpori cōtra naturam suam, vt dictum est, nec potest inde recedere cum vult, necnō & deterioratur in vnione ad corpus, sicut cōsuetum est dici à Platonicis & multis ex eis. Videt ergo ꝙ aīæ pœnale est & fugiendū, esse cū corpore. Non ergo conueniens est dictū Platonis. s. ꝙ aīa cōposita ex elemētis, primo cōmisceatur corpori. Nonam rōnem ponit cum dicit.

Causa præterea ea, qua cælum conuertitur, non videtur ex dictis illis emergere. Neque enim anima substantia causa est conuersionis, sed per accidens hoc modo mouetur. Neque etiam corpus, sed anima corpori potius causa est motionis. At neque dicitur ita melius esse, & tamen oportebat. ideo Deum animam orbe versari facere, quia melius est ipsi moueri quàm stare, et hoc pacto moueri quàm alio modo. Verum enim, cum huiuscemodi consideratio magis alijs accommodetur sermonibus, eam nunc omittamus.

Tex. cōmē. 50.

Immanifesta autem & circulo ferri cælum causa. Neq; enim aīa substantia, cā circulariter ferri aīam, sed secūdum accidens sic mouetur. Neq; corpus causa, sed aīa magis illi. At vero neq; quia melius dicitur, & tamen oportebat propter hoc deū facere circulariter ferri aīam, quia dignius sit ipsi moueri quàm manere, moueri aūt sic quàm aliter.

Tex. cōmē. 51.

Quoniam autem huiusmodi intētio est alteris rationibus magis propria, hanc quidem dimittamus nunc.

Nona ratio.

Quæ talis est. Plato loquitur de aīa vniuersi, & dicit eam moueri circulariter: sed secundum opinionem suam, cā quare cœlum mouetur circulariter est immanifesta. i. non assignatur. Si enim cœlum mouetur circulariter, aut ergo hoc erit propter principia naturaliter, aut propter finem. Si dicatur ꝙ naturaliter propter principia, aut erit propter naturam aīæ, aut propter naturam corporis cœlestis: sed non est propter naturam animæ, quia moueri circulariter non inest animæ secundum substantiam suam, sed per accidens, quia (vt dictum est) aīa mouetur per se, & secundum suam substantiam motu recto, & deinde aspectum rectum reflexit in circulos. Nec etiam propter naturam ipsius corporis cœlestis, quia corpus non est causa motus animę, sed anima est magis corpori causa ꝙ moueatur. Si autē dicatur ꝙ propter finem, non potest assignari aliquis finis determinantur secundum eum, cū quæritur quare sic mouetur, & non alio motu, nisi ꝙ sic Deus voluerit eum moueri. Sed Deus propter aliquam causam dignatus est cœlum potius moueri q̃ manere, & moueri sic. i. circulariter quàm alio motu, quam causam Plato nō assignat. Sed quia hanc assignare est magis proprium {alijs rationibus}. i. in alio tractatu. s. in lib. de Cœlo, ideo dimittamus ipsam ad præsens. Decimam rationem ponit cum dicit.

Dilemma. Supra lec. 7. Lib. II. Lec. vij.

Illud autem absurdum euenire videtur tam huic sententie, quàm etiam compluribus alijs, quæ dicuntur de anima. Etenim coniungunt quidem animam cum corpore, ponuntq; ipsam in eo, & tamē nihil prorsus determināt, quàm ob causam & quomodo sese habente in corpore. Quod tamē necessarium esse videtur. Nam ob propinquitatem, hoc quidem agit, illud patitur, & hoc rursus mouetur, illud aūt mouet. Quorum nihil sane quibusuis inter sese competit. At illi dicere quidem quale quid sit ipsa anima enituntur, de suscepti uo vero corpore nihil penitus dicunt, atq; determināt, perinde quasi fieri possit, vt quæuis anima, sine vllo discrimine, quoduis corpus ingrediatur, vt Pythagoricorum fabula dicunt. Animantis.n. cuiusq; propriam speciem habere formamq; videtur. Perinde igitur dicunt, atq; si quispiam artē fabrilem fistulas ingredi dicat. Etenim ars quidē instrumentis, anima vero corpore vtatur oportet.

Illud autem inconueniens accidit & huic rationi & pluribus, quæ de aĩa. Copulant enim & ponunt in corpus aĩam nihil determinantes propter quam causam, & q̃uo habente
Tex. cõm. 52. *corpore. Et tamen videtur hoc vtiq; necessarium esse, propter enim communitatem hoc quidem agit, hoc autem patitur, & hoc quidem mouet, illud autem mouetur. Horum aũt*
Tex. cõm. 53. *nihil inest adinuicem quibuscũque. Hi autem solum conãtur dicere quale quid sit anima, de susceptiuo autem corpore nihil adhuc determinat, tanquam contingens sit, secundum pythagoricas fabulas, quamlibet animam in quodlibet corpus ingredi. Videtur enim vnumquodque propriam habere speciem & formam. Simile itaque aliquid dicunt, sicut si aliquis dicat tectonicam ĩ fistulas ingredi. Oportet enim artem quidem vti organis, animam autem corpore.*

Decima ratio. Quæ non solum est contra Platonẽ, sed etiam contra multos alios, & ducens est ad inconuenientia & ostendens eorum positiones deficientes. Quæ talis est. Constat ꝙ inter mouens & motum est aliqua proportio, & inter agens & patiens, & inter formam & materiam. Non similiter, n. quælibet forma cuilibet corpori cõuenit & vnitur, neque oẽ agẽs agit in omne patiens, Neque quodlibet mouens mouet quodlibet motũ, sed oportet ꝙ sit inter ea aliqua cõmunicatio & ꝓportio, ex qua hoc sit aptum natum mouere, illud vero moueri. Patet aũt, ꝙ isti philosophi posuerunt animam esse in corpore, & mouere corpus: cum ergo loquantur de ipsa natura animæ, videtur etiam necessarium ꝙ aliqd dixissent de natura corporis, propter quã causam vniatur corpori, & quomodo se habeat corpus ad eam, & quomodo comparatur corpus ad animam. Non ergo sufficienter determinant de anima, dum conantur dicere solum quale quid sit anima, & negligunt ostendere quale quid sit corpus suscipiens ipsam. Ex quo conuenit eis illud quod ĩ fabulis Pythagoricis habetur, quod quælibet anima in quodlibet corpus ingrediatur, puta si casu contingat in corpus elephantis intrare animam muscæ. Quamuis hoc non possit esse, cum vnumquodque corporum & maxime animaliũ, habeat propriam formam & propriam speciem, & proprium mouens, & proprium motum, & multum differat corpus vermis à corpore canis & corpus elephantis à corpore culicis. Hoc tamẽ dicentes. s. ꝙ quælibet anima quodlibet corpus ingreditur, dicunt simile ac si quis dicat artem textrinam ingredi in fistulas & ærariam in telariam. Et tamen si ipsis artibus inesset natura ingrediendi corpora, seu organa ex seipsis non qualibet in quodlibet ingrederetur, sed fistulatiua ingrederetur in fistulas, nõ in lyras, cytharatiua autem in cytharas, & nõ in fistulas. Eodem igitur modo si animæ cuilibet sit corpus, vnaquæque anima nõ quodlibet corpus ingreditur, immo ipsa anima idoneum format sibi corpus & nõ assumit paratum. Sic ergo Plato & alij philosophi loquentes tantum de animæ natura, insufficienter dixerunt, non determinantes quod sit corpus conueniens cuilibet aĩæ, & qualiter & quale existens vniatur sibi.

LECTIO NONA.

Quorundam minus recte de anima philosophantium opinionem varijs argumentis reprobat, quia eam esse harmoniam existimauerunt.

Est autem & alia quædam opinio de aĩa tradita, probabilis quidem compluribus, & nulla earum inferior, quæ de ipsa dicuntur. Reprobata tamen & hisce rationibus, quæ in communibus sermonibus fiunt.

Alia autem quædam opinio tradita est de anima, credibilis quidem multis, & nulla inferior earum, quæ dictæ sunt, rationibus tamen tanquam pœnis castigata, atq; damnata, & in ijs qui in cõmuni fiunt sermonibus. Harmoniam enim quantam dicunt. Tex. cõm. 54.

Postquam Philosophus reprobauit opinionem Platonis, hic consequenter reprobat quãdam aliam opinionem conformem opinioni Platonis quãtum ad aliquid. Fuerunt enim quidam, qui dixerunt ꝙ aĩa erat harmonia. Et isti concordauerũt cum Platone in hoc, ꝙ Plato dixit ꝙ anima erat composita ex numeris harmonicis, hi vero ꝙ erat harmonia. Sed differebant in hoc, ꝙ Plato dixit ꝙ anima erat harmonia numerorũ. Hi vero dixerunt ꝙ harmonia tam cõpositorum quã mixtorũ vel cõtrariorũ erat aĩa. Circa hoc autẽ tria facit. Primo enim ponit opinionem istorum & rationem opinionis. Secundo disputat cõtra dictam opinionem ibi. {Et quidem harmonia &c.} Tertio ostendit quomodo hæc opinio est multum probabilis. ibi. {Si vero alterum anima est &c.} Circa primum duo facit. Primo enim ponit dictam opinionem de anima dicens, ꝙ quædam opinio tradita est ab antiquis de aĩa, quæ videbatur habere rectas rationes, & nõ solum in speciali de aĩa, sed etiam quãtum ad id, quod commune est ad omnia principia. Et dicit {quãtum ad id quod commune est,} quia antiqui Philosophi nihil tractauerũt de cã formali, sed tãtum de materiali. Et inter oẽs illi, qui magis nisi sunt appropinquare ad causam formalẽ fuerunt Democritus & Empedocles, qui. s. Empedocles dixit ꝙ omnia constabant ex sex principijs, quorum quatuor posuit materialia. s. quatuor elementa: & duo formalia partim actiua, & partim materialia, s. amicitiam & litẽ. Et dicebãt ꝙ hæc principia materialia habebãt inter se quãdam proportionẽ, quæ resultabat ex eis, ita ꝙ cõueniebant in aliquo vno, quia sine hac nõ possent esse simul. Et hanc dicebant formam rerum & harmoniam quãdam esse. Vnde sicut de alijs formis, sic dicebant de anima ꝙ erat harmonia quædam. Secundo cum dicit.

Animã enim harmoniam quãdam inquiunt esse, harmoniam nãque temperationem esse, compositionemq; contrariorum dicunt, & corpus ex cõtrarijs compositum esse. Anima est est harmonia contra antiquos.

Etenim harmoniam temperamentum & compositionem esse contrariorum, & corpus componi ex contrarijs. Tex. cõm. 55.

Ponit rationem huiusmodi opinionis dicens, ꝙ harmonia est complexio & proportio & temperamentum contrariorum in compositis & mixtis. Et hæc proportio, quæ est inter ista contraria, dicitur harmonia, & forma illius compositi. Vnde cum anima sit quædã forma, dicebant ipsam esse harmoniam. Dicitur autẽ hæc opinio fuisse cuiusdam Dinarchi & Simiatis & Emped.

Consequenter cum dicit.

Verum enim harmonia quidem ratio quædam eorum est quæ sunt permixta, vel etiam compositio. Anima autem neutrum istorum esse potest, vt patet.

Et quidem harmonia, quædam ratio mistorum est, aut compositio, aĩam autem neutrum possibile est esse horum.

Disputat contra opinionem prædictam. Et circa hoc duo facit. Primo enim disputat generaliter ad positionem dictorum philosophorum. Secundo vero in speciali ad ponentem, scilicet contra Emped. ibi. {Inuestigabit autem hoc &c.} Ad positionem autem obijcit quatuor rationibus, quarum prima talis est. Constat quòd harmonia proprie dicta est consonantia in sonis, sed isti transumpserunt istud nomen ad omnem

omnem debitam proportionem, tam in rebus cõpositis ex diuersis partibus, quàm in cõmixtis ex cõtrarijs. Secũdum hoc ergo harmonia duo põt dicere, quia vel ipsam compositionem, aut cõmixtionẽ, vel ꝓportionẽ illius cõpositionis seu cõmixtionis. Sed constat ꝙ neutrum istorum est anima, ergo anima non est harmonia. Quod aũt anima non sit cõpositio siue proportio cõpositionis patet. Isti enim accipiũt aiam vt substãtiam quandam, sed illa duo sunt accidentia, non ergo idem sunt. Secundam rationem ponit cum dicit.

Praeterea harmonia non est mouere: animae aũt id omnes maxime tribuunt.

Amplius autem mouere nõ est harmoniae: animae autem attribuunt hoc omnes.

Quæ talis est. Constat ꝙ oẽs philosophi dicunt ꝙ anima mouet: sed harmonia non mouet, immo relinquitur ex mouente, & sequitur. sicut ex motu chordarum, qui est per musicam, relinquitur harmonia quædam in sono. Et ex applicatione & contẽperatione partium à componente relinquitur ꝓportio quædã in cõposito: ergo si anima est harmonia, & hæc relinquitur ex harmonizatore, oportebit ponere aliam animã, quæ harmonizet. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Accommodatius autem harmonia de sanitate, atq; oĩno de virtutibus corporis, quam de anima dici potest. Atq; manifestissimum id erit profecto, si quispiam operationes, atq; affectus animæ in aliquam harmoniam reducere enitatur: Accommodare nanque perdifficile est.

Tex. cõm. 56.

Congruit autẽ magis de sanitate dicere harmoniam, & omnino de corporeis virtutibus quam de anima. Manifestũ autem, si aliquis tentauerit reddere passiones, & opera animæ harmonia quadam: difficile enim adaptare.

Lectio 9. Tex. cõm. 58.

Quæ talis est. Philosophus dicit in. 4. Physi. Quicũque assignat diffinitionẽ seu naturam rei oportet ꝙ illa assignatio, si sufficiens est, cõueniat operationibus & passionibus illius rei. tunc enim diffinitur optime quid est res, qñ non solum cognoscimus substantiam & naturam ipsius rei, sed etiam passiones & accidentia eius. Si ergo aia est harmonia quædam, oportet ꝙ per cognitionem harmoniæ deueniamus in cognitionem operationũ, & accidentium aiæ. Sed hoc est valde difficile, vt puta si velimus operationes aiæ in harmoniam referre. Cuius. n. harmoniæ erit sentire, & cuius amare, aut odire, & intelligere. Sed per cognitionẽ harmoniæ magis congruit venire in cognitionem accidentium corporum. vt si velimus cognoscere sanitatẽ, dicemus, ꝙ est complexio adæquata & contemperata humorum, & qualitatum in corpore, & sic de alijs corporeis virtutibus, & sic harmonia magis esset attribuenda corpori quã animæ. Quartam rationem ponit cum dicit.

Harmonia duplex.

Praeterea in duo respicientes harmoniam dicere cõsueuimus, & proprissime quidem earum magnitudinum compositionem, quæ motum habeat positionemue, cum adeo sint coniunctæ, vt nihil eiusdem generis inter sese suscipere possit. Hinc autem & rerum rationẽ mixtarũ. At neutro profecto modo consentaneum est rationi, harmoniam animam appellare. Atq; partium corporis compositio facilis est admodum inquisitionis. Compluresnanque compositiones sunt, vt patet, & variæ partium. Cuius igitur aut quonam pacto, intellectum aut etiam sensitiuum, aut appetitiuum compositionem esse putare oportet? Similiter absurdũ est sane, mixtionis quoque rationem, animam esse putare. Non enim elementorum mixtio rationem habet eandem in carne, & osse, cæterisque partibus. Fient igitur, vt complures habeat animas per totumq; corpus, si partes quidem vniuersæ corporis ex elementis constent permixtis, ratio vero mixtionis harmonia sit (vt inquiunt) animaque.

Proprie metaphorice.

Tex. cõm. 59.

Amplius autem dicimus harmoniam in duo respicientes, maxime quidem proprie, magnitudinum in habentibus motum & positionẽ, cõpositionem ipsarum, cum sic congruant vt nullum congeneum prætermittatur. Hinc aũt & eorum, quæ commiscentur, rationẽ. Neutro quidem igitur modo rationabile Compositio aũt partium corporis multum inuestigabilis est. Multæ enim compositiones partium, et multipliciter sunt. Cuius igitur & quomodo congruit opinari, intellectum cõpositionem esse, aut & sensitiuum & appetitiuum. Similiter autem & inconueniens & rationem mixtionis esse animam. Non enim eandem habet rationem commixtio elementorum, secundum quam caro, & secũdum quam os, accidet igitur multas animas habere. Et secundum omne corpus, si quidem omnia, ex elemẽtis cõmixtis sunt, commixtionis autem ratio harmonia & anima.

Tex. cõm. 58.

Harmonia in magnitudinibus motũ et positionem habentibus.

Quæ talis est, harmonia inuenitur aliquãdo in compositis & habentibus compositionem & motum, quia quando hæc sic inuicem simul ponuntur & ordinantur, {vt nullum congeneum}. i. vt nullus defectus eiusdem generis ibi sit, tunc illæ partes dicuntur bene harmonizatæ. & compositio ipsarum vocatur harmonia, sicut ligna & lapides & alia corpora naturalia. Sic etiã & chordæ, quãdo bene ordinatæ sunt, vel fistulæ, vt exinde consonantia sonorum resultet, dicuntur bene harmonizatæ, & huius consonantia dicitur harmonia & hoc modo proprie dicitur harmonia. Aliquãdo inuenitur in corporibus mixtis ex contrarijs. Quando enim aliqua contraria sunt complexa & cõmixta in aliquo, ita vt nulla repugnantia seu excessus alicuius contrarij sit ibi, vtputa calidi, aut frigidi, aut humidi, aut sicci, tunc illa dicuntur bene harmonizata, & horum ratio, i. proportio dicitur harmonia. Si ergo anima est harmonia, secundum aliquem istorum modorũ diceretur, sed constat ꝙ neutro istorum modorum rationabile est animam dici harmoniam, ergo male dicunt animam harmoniam esse. Et ꝙ neutro istorum modorum anima dicatur harmonia patet. Non enim anima potest dici harmonia, quod inuenitur in rebus compositis, & habentibus compositionem, quod patet. Nam ordo partium compositarum in corpore est valde manifestus: facile enim est scire ordinem ossium ad ossa, & neruorum ad neruos, & brachij ad manum, & carnis ad ossa. Sed ratio ordinis partium animæ est nobis immanifesta. Non enim per hoc possumus scire ordinem, qui est inter intellectum & sensum & appetitum & huiusmodi. Nec etiam potest dici harmonia secũdum proportionem corporum commixtorum ex contrarijs. Et hoc duplici ratione. Vna ratio est, quia diuersa proportio inuenitur in diuersis partibus corporis. nã commixtio elementorum non habet eandem rationem, id est proportionem, secundum quam est caro, & secundum quam est os: ergo in diuersis partibus erũt diuersæ animæ secundum diuersam proportionem & multiplicationem partium animalis. Alia ratio est, quia oĩa corpora sunt commixta ex elementis & contrarijs: si ergo proportio commixtionis in quolibet corpore est harmonia & harmonia est anima, ergo ĩ quolibet corpore erit anima, quod est inconueniens. Et sic patet ꝙ inconuenienter dicunt animam esse harmoniam.

In corporibus mistis.

Consequenter cum dicit.

Id etiã quispiam & ab Empedo. non iniuria petet Vnãquãq;

quãque nãque partium aliqua ratione dicit esse confectam. Vtrum igitur ipsa ratio sit anima, an potius sit aliquid aliud anima, & ipsius membris adueniat.

Tex. cõm. 39. *Inuestigabit autem hoc vtique aliquis ab Emped. vnumquodque enim horum in ratione quadam dicit esse. Vtrũ igitur hæc ratio anima est, an magis alterum aliquid cum sit, in membris ingeneratur.*

Disputat contra Emped. & ponit contra eũ tres rationes quas non deducit. Quarum prima talis est. Ipsi ponunt quodlibet corpus cõsistere {ratione}, i. ꝓportione quadam, quam dicunt harmoniam, & hanc dicũt animam: quæro ergo, vtrum aĩa sit ipsa ratio, i. proportio cõmixtionis, aut aliquid aliud à proportione. Si tu dicis ꝙ est ipsa proportio, tunc, cũ in vno corpore sint diuersæ proportiones secundũ diuersas partes, sequuntur duo inconuenientia. I. ꝙ multæ animæ sint in vno corpore secundũ diuersas partes, & ꝙ ĩ quolibet mixto sit anima. Si dicas ꝙ est aliud quàm proportio, tunc cum proportio sit harmonia, anima nõ erit harmonia.

Secundam rationem ponit cum dicit.

Præterea, vtrum cuiusuis mixtionis, sine vllo discrimine, causa sit ipsa concordia: an eius, quæ ratione conficitur.

Amplius autem, vtrum concordia cuiuslibet mixtionis causa, an eius, quæ secundum rationem.

Quæ talis est, Empe. ponebat ꝙ amicitia esset causa congregationis in rebus, & lis cã disgregationis, sed in congregatione fit aliqua proportio: quæro ergo, vtrũ amicitia sit cã cuiuslibet congregationis, aut tm̃ cõgregationis harmonizatæ. Si tu dicas, ꝙ amicitia est causa cuiuslibet congregationis, tunc oportebit ponere aliqd aliud ab amicitia, quod causet hmõi proportionem & harmoniam in cõgregationibus harmonizatis: vel erit dicere ꝙ hmõi harmonizatio est à casu. Si tu dicas ꝙ est causa solum congregationis harmonizatæ, tunc amicitia non erit causa omnis cõgregationis: quod est cõtra eum. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Tex. cõm. 40. *Et hæc, vtrum sit ipsa ratio, an aliquid diuersum à ratione. Hæc igitur tales dubitationes habere videntur.*

Et hæc vtrum ratio est, an alterum aliquid præter rationem. Hæc quidem igitur habent huiusmodi dubitationes.

Quæ talis est. Emped. dicit ꝙ amicitia est quæ facit congregationem in rebus, quæro ergo vtrum amicitia sit idem cum ipsa congregatione harmonizata, aut nõ. Si dicatur ꝙ est idem, tunc cum nihil sit causa sui ipsius, amicitia non erit causa illius cõgregationis, sicut Emp. dicebat. Si verò dicatur ꝙ non est idem, contra Cõgregatio harmonizata nihil aliud est ꝗ conuenientia quædam, amicitia vero videtur esse quædam conuenientia, ergo est idem; & sic idem quod prius. Consequenter cum dicit.

Verum si anima diuersum à mixtione sit, vti diximus, cur vna cum ratione carnis, et cæterarum etiam animalium partium ratio tollitur. Insuper si non vnaquæq; partium animã habeat, si non sit anima, ratio mixtionis, quid est quod decedente corrumpitur anima.

Si vero alterum est à mixtione anima: quid igitur simul cum carni esse, interimitur & esse alijs partibus animalis. Adhuc autem siquidem vnaquæq; partium habet animã, si non est anima ratio compositionis, quid est quod corrumpitur, anima digressa.

Ostendit quomodo hæc opinio est multum probabilis dicens, ꝙ ideo videtur hæc opinio probabilis, quia posito vno ponitur aliud, & remoto vno remouetur alterũ. Nam recedẽte ab aliquo corpore harmonia, recedit aĩa, & permanẽte harmonia permanet aĩa. Sed hoc nõ sequitur, quia ꝓportio hmõi nõ est forma, sicut ipsi credebãt, sed est dispõ materiæ ad formam. Et sic si accipiatur proprie harmonia cõpositionis pro dispõne, bene sequitur ꝙ manente dispositione materiæ ad formam manet forma, & destructa dispositione, remouetur forma. Non tñ ꝙ harmonia sit forma, sed dispositio materiæ ad formam. Secundo cum dicit. Solutio.

Ex his igitur, quæ dicta sunt, patet, animam nec harmoniam esse posse, nec orbe versari. Anima cum mouet corpus, seipsam quoq; per accidens mouet. Per accidens tamen, vt diximus, moueri potest, & seipsam mouere. Mouetur nanque corpus in quo est, mouetur autem, vt patet, ab anima, alio vero modo fieri nequit, vt ipsa moueatur motu ad locum accommodato.

Quod quidẽ igitur neq; harmoniam, possibile est esse animam, neque circulariter moueri, manifestũ est ex dictis. Secundũ accidens aũt moueri est, & mouere seipsam, vt moueri quidem in quo est, hoc aũt moueri ab anima. Aliter autẽ non est possibile moueri secundum locum ipsam. Tex. cõm. 41.

Concludit & epilogat ꝙ aĩa non mouetur circulariter, sicut Plato dixit. Nec est harmonia, sicut Emped. asseruit. Mouetur aũt secundum accidẽs, sicut diximus supra, & mouet seipsam. Et ꝙ moueatur secundum accidẽs patet, quia mouetur inquãtum mouet corpus in quo est, corpus aũt mouetur ab aĩa. Alio modo nõ est, moueri ipsam secundum locum, nisi per accidens. Lectio 6.

LECTIO DECIMA.

Destruit illorum sententiam, qui animam per se moueri physice existimauerunt.

At enim rectius de hac ipsa quispiam ad talia respiciens dubitabit, putabitq; ipsam moueri. Dolere nanque dicimus animam: gaudere, cõfidere, timere, insuper irasci, sentire, rõcinari, quæ quidem oĩa motus esse videntur. Quapropter ipsam quispiam existimabit moueri. Lectio supra dicta.

Rationabilius autem dubitabit vtique aliquis de ipsa tanquam quæ mouetur, in huiusmodi respiciens: Dicimus enim animam tristari, gaudere, cõfidere, timere, Amplius autem irasci, & sentire, & intelligere. Hæc autem omnia motus esse videntur, vnde opinabitur aliquis ipsam moueri. Tex. cõm. 42.

Postquam Philosophus posuit rationes illorum, qui dixerunt animam moueri ex eo ꝙ ipsa mouet corpus, & disputauit contra eos, Hic consequenter vult ostendere ꝙ euidentior ratio, ꝙ anima moueatur potest sumi ex ipsis operationibus animæ. Et circa hoc duo facit. Primo enim mouet dubitationem illorum, qui dixerunt animã moueri ex operibus aĩæ. Secundo vero soluit dubitationem hmõi quãtũ ad propositum pertinet. ibi. {Hoc aũt non est necesse &c.} Dicit ergo primo ꝙ licet prædicti Philosophi dubitauerint, verũ anima moueretur ex eo ꝙ mouet corpus, tamen {rationabilius}. i. probabilius dubitabit aliquis de anima quòd moueatur {considerans in huiusmodi} quæ dicẽtur, id est in operationibus animæ, Ex his enim poterit ꝓbabiliter ostendi, ꝙ anima mouetur. {Nos enim dicimus animam tristari, gaudere, confidere,} id est audere {& timere.} Amplius aũt dicimus ipsam irasci, sentire, & intelligere. Cũ ergo hæc omnia sint operationes animæ, & sint motus quidam, videtur quòd anima moueatur. Hæc autem vero dubitatio videtur magis ꝓbabilis quàm superior. Nam illa considerat motũ animæ ex motu corporis. Dicebat enim quod nihil mouet, nisi moueatur. Vnde, cum anima moueat corpus,

manifestum

manifestum est, quod ipsa mouetur. Hæc vero opinio cõsiderat motum ipsius animæ ex proprijs operationibus animæ. Consequenter cum dicit.

Verum id necessarium est. Nam & si quam maxime dolere vel gaudere, vel ratiocinari, motus sunt, vel potius moueri, tamen ipsum moueri ab anima est. Irascit nanque, aut timere est hoc modo moueri cor. Ratiocinari autem, aut tale forsitan est, aut etiam aliud.

Tex. cõm. 34. *Hoc autem non est necesse. Si enim & quàm maxime gaudere, aut dolere, aut intelligere, motus sunt, & vnũquodque moueri aliquid. Moueri autem est ab anima, vt irasci aut timere, in eo quòd cor quodammodo mouetur. Intelligere aũt aut tale est, aut forsitan alterum aliquid.*

Aristo. mos in peruestiganda veritate et dissoluendis obiectis. Lect. 8. Soluit dubitationem. Circa quod sciendum est, ꝙ quando Aristo. inquirit veritatem aliquam soluendo & obijciendo, aliquãdo obijcit & soluit post determinatam veritatem, & tunc obijcit & soluit secundum suam opinionem. aliquando vero ante determinatum veritatem, & tunc obijcit & soluit supponendo opiniones aliorum & non secundũ suam opinionem & veritatem, quam ipsa opinatur. Et huius exemplum habemus in tertio physico. vbi Philosophus disputat cõtra ponentes infinitum, & vtitur cõtra eos multis rationibus, quæ secundum se sunt falsæ, licet secundum illos reputentur veræ, puta quod omne corpus habet leuitatem & grauitatem. Cuius ratio est, quia hoc. s. vtrum omne corpus habet leuitatem & grauitatem nondum determinauerat, quod postea determinauit in libro de cœlo. & Libro 1. Lect. 5. Tex. com. 18. Lect. 9. ideo reiterauit ibi quæstionem de infinito. Hunc autem modum obijciendi & soluendi seruat hic Aristo. vnde & procedit contra eos supponendo illorum opiniones. Illi. n. & maxime Platonici opinati sunt, quòd tristari, gaudere, irasci, sentire, & intelligere, & huiusmodi quæ dicta sunt, sint motus animæ. Et quòd quodlibet illorum, etiam intelligere, fiat p organum determinatum, & quantum ad hoc non sit differentia inter sensitiuam & intellectiuam, & quòd omnis anima, non solum intellectiua, sit incorruptibilis. Aris. vero omnia ista cõcedit. Ipse enim supponit ꝙ huiusmodi operationes fiant per determinata organa, etiam intelligere. Et qđ oĩs anima sit incorruptibilis. Hoc tñ nagat, scilicet ꝙ huius operationes, scilicet sentire, gaudere & huiusmodi sine motus aĩæ, sed motus coniuncti, & quantum ad hoc disputat contra eos. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit, quod huiusmodi operationes non sunt motus animæ. Secundo vero probat hoc quodam medio. ibi. {Intellectus autem &c.} Dicit ergo, quòd isti dicunt duo. Et primo quòd gaudere & tristari & hmõi sunt motus. Secundo quod hæc attribuũtur animæ, scilicet irascatur, gaudeat, sentiat, & huiusmodi, & sic videtur quod anima moueatur. Sed hoc non est necesse, immo vtrunque istorum est falsum, scilicet quia neque huiusmodi operationes sunt motus, & neq; attribuuntur animæ. s. ꝙ irascatur. gaudeat, sentiat, & huiusmodi. Sed dato, quòd sint motus, & loquamur de eis secundũ quòd sunt motus, nihilominus tamen falsum est, quòd attribuantur animæ, & per consequens ꝙ secundum huiusmodi operationes moueatur. Quod sic patet. Constat enim quod si huiusmodi operationes sunt motus & attribuantur animæ, ꝙ non attribuuntur sibi, nisi secundum aliquas determinatas partes corporis, sicut sentire non attribuitur animæ, nisi in aliqua parte corporis, vt in oculo, sensus qui est per visum & irasci in corde, & sic de alijs. Similiter manifestæ apparet ꝙ non sunt animæ tantum motus, sed coniuncti. Sunt tamen ab anima, at puta in hoc quod est irasci. Anima enim iudicat aliquid esse dignum ira, cor autem animalis ex hoc mouetur, & feruet circa ipsum sanguis. Sic autem se habet ad timores. Nam aliqua particula corporis contrahitur ad terribile & alteratur, & similiter de alijs. Et sic anima non mouetur, sed est moueri ab ea in eo ꝙ aliquid, vt cor, quodam modo mouetur. Et quia ipse determinabit inferius ꝙ intelligere est quædam operatio animæ, in qua nõ communicat cum corpore & nõ est coniuncti, Ideo dicit, ꝙ intelligere forsitan est aliquid alterum ab operationibus coniuncti. Et dicit forsitan, quia non loquitur diffiniendo, sed supponendo. Quia vero dixit quod huiusmodi motus non sunt animæ, sed coniuncti, sunt tamẽ ab anima. Ideo cum dicit.

Atque quadam istorum fiunt, cũ aliqua latione mouentur, quædam cum aliqua alterantur. Quænã vero sint illa, et quomodo fiant alia ratio est. Dicere autem animam irasci, vel timere, simile atque si quispiam animam texere dicat, vel ædificare. Nam melius est fortasse dicere, non animam, sed hominem aĩa misereri, vel discere, vel ratiocinari. Idque non quia motus in illa fit, sed quia nõnunquam quidẽ vsque ad illam, nonnunquam vero ab illa, veluti sensus quidem ex hisce, recordatio autem ab illa, ad eos motus vel status, qui sint in ipsorum sensuum instrumentis.

Horum autem accidunt alia quidem, secundũ loci mutationẽ quibusdam motis, alia vero secundum alterationem. Qualia autem & quomodo alterius rationis est. Dicere autem irasci animã, simile est, & si aliquis dicat eam texere vel ædificare: Melius enim fortassis est non dicere animam misereri, aut addiscere aut intelligere, sed hominem anima. Hæc autem non tanquam motu in illa existente, sed aliquãdo quidem vsque ad illam, aliquando autem ab illa. Vt sensus quidem ab his, reminiscentia vero ab illa, ad motus qui sunt in sensibilibus organis, aut quietes. Tex. cõm. 35.

Vult ostendere, quod hmõi motus corporis sunt ab aĩa secundum loci mutationes. Sicut patet in ira, quę fit in aĩa motis quibusdam particulis ipsius corporis, scilicet moto corde. Ex ira enim sanguis exit ad partes exteriores, motus à feruore cordis. Alia vero est secundũ alterationem, sicut patet in timore. Nam cor ad terribile contrahitur, & infrigidatur, & alteratur homo & pallescit. Quales autem passiones sint, & quomodo moueantur, alterius rationis est dicere. Sic igitur patet quod huiusmodi motus non sunt animæ, sed corporis ab anima, vt dictum est. Sicut ergo animal habet operationes corporales, & huiusmodi non sunt animæ, sed corporis, seu coniuncti, ita & huiusmodi operationes, scilicet sentire & gaudere, huiusmodi nõ debent referri ad aĩam, sed ad coniunctũ. Nam si aliquis dicat animã irasci, & secundum huiusmodi operationes moueri, simile est ac si dicat ipsam animam texere, vel ędificare, aut citharizare. Nã & anima est causa horum motuum. Habitus enim ædificatiuus & textiuus, & citharizandi est ipsa in anima, & huiusmodi ab anima sunt. Sed sicut melius est dicere quòd ędificator ædificat, non ars, licet ædificator ædificet per ædificatiuam artem, si fortassis melius est dicere quod anima non miseretur, neque addiscit, neque intelligit, sed homo per animam. Dicit. {Fortassis intelligere} quia loquitur supponendo vt dictum est. Quia vero per hoc, quod dicit {quod nõ mouetur anima.} sed homo per animam posset intelligi quod motus existeret in anima sicut in subiecto, ideo remouet hoc dicens, ꝙ cum dico hominem moueri ab anima,

Quo in ira et metu corpus alteratur.

anima, non sic dico ꝙ motus in illa, scilicet in anima existat, sed quasi ab illa. Cum enim dico, hoc mouetur per hoc, illud potest dupliciter intelligi, vel quia aliquñ ipsa res, qua aliquid mouetur, motus sustinet. Vt cum dico hominem moueri pedē, quia ipse pes mouetur. Vel quia ipsa aliquando res non sustinet motum, sed impellit aliquid ad motum, & hoc modo homo dicitur moueri per animam. Et in hoc est duplex motus, quia aliquando anima est vt terminus motus, quādo. s. motus est ad illam. s. ad animam, sicut in apprehensione sensibilium. Nam quādo anima apprehendit exteriora sensibilia, tunc virtus sensitiua, quæ est in organo, nitit & mouetur ad remittendum & reducendum species, & intentiones rerum sensibilium vsque in illam, scilicet ad animam. Aliquando vero anima est principium vt motus, quando scilicet motus operationis initiatus est ab illa, s. anima, vt est in reminiscentia, à qua intentiones & phantasmata rerum occultata & recondita educuntur ad intelligendum res sensibiles. Siue autē motus aut quietes dicat aliquis, phantasmata huiusmodi sint derelicta interius non refert quantum ad præsentem materiam. Patet igitur ꝙ hmōi motus non attribuuntur animæ, sed sunt coniuncti, ab ipsa anima tamen, & non sicut motu existente in ipsa anima. Notandum tamē ꝙ hæc solutio prædictæ dubitationis non est distinctiua, & diffinitiua veritatis, sed obuiatiua. Sciendum enim, ꝙ motus attribuuntur operationibus animæ à diuersis diuersimode. Nam tripliciter inuenitur motus in operationibus animæ. In quibusdam enim inuenitur motus proprie, in quibusdam minus proprie, ī quibusdā vero minime proprie. Proprie. n. inuenitur motus in operationibus animæ vegetabilis, & in appetitu sensitiuo. In operatione quidam animæ vegetabilis, est proprie motus, quando mouetur, in esse naturæ per nutrimentum. & hic est motus augmenti, & secundum hoc anima vegetabilis se habet vt agens, corpus vero vt patiens. In appetitu vero sensitiuo proprie inuenitur motus & secundum alterationem, & secundum motum localem. Nam ad appetitum alicuius rei, homo statim mouetur & alteratur. Vel ad irā sicut in appetitu vindictæ. Vel ad gaudium sicut in appetitu delectabilis. Item ex hoc mouetur etiam sanguis, qui est circa cor ad partes exteriores & etiam hō de loco ad locum ad consequēdū id quod appetit. Minus vero proprie inuenitur motus in operationibus animæ sensitiuæ. In his enim non est motus secundum esse naturæ, sed solum secundum esse spirituale, sicut patet in visu, cuius operatio non est ad esse naturale, sed spirituale, quia est p species sensibiles secundum esse spirituale receptas in oculo. Sed tamen habet aliquid de mutabilitate, inquantum. s. subiectum virtutis visiuæ est corpus. Et secundum hoc habet rationem motus, licet minus propriam. Nō enim dicitur motus in operationibus proprie, nisi cum operatio illa est ad esse naturæ. Minimum autem de proprietate motus & nihil nisi metaphorice inuenitur in intellectu. Nā in operatione intellectus non est mutatio secundum esse naturale, sicut est in vegetabili, nec subiectum spirituale quod immutetur, sicut est in sensibile. Sed est ibi ipsa operatio, quæ quodammodo dicit motus inquātū de intelligente in potentia fit intelligens in actu. Differt tamen à motu eius operatio, quia eius operatio, est actus perfectus, motus vero est actus imperfecti. Et ideo patet quomodo operationes animæ vegetabilis & sensitiuæ non sunt motus animæ, sed coniuncti. Operationes autē intellectus non dicūtur motus nisi metaphorice, & sunt solum animæ intellectiuę absque aliquo determinato organo. Sciendum etiam, ꝙ sicut in sensu inuenit vis appetitiua & apprehensiua, ita & in intellectu inuenitur vis appetitiua & apprehensiua. Et ideo hæc amor, odium, gaudium & huiusmodi possunt intelligi, & prout sunt in appetitu sensitiuo, & sic habent motum corporalem coniunctum, & prout sunt in intellectu & voluntate tantum absque omni affectione sensitiua, & sic non possunt dici motus, quia non habent motum corporalem coniunctum. Et inueniuntur etiā in substantijs separatis secundum ꝙ in sequentibus melius patebit. Consequenter cum dicit.

Hoc ab hoc moueri dupliciter sumit dicitur (margin note, partly illegible)

In operibus animæ vegetabilis, proprie est motus, In operationibus autē aīæ sensibilis minus proprie, in operationibus aūt intellectus non nisi metaphorice.

Vis appetitiua & cognitiua, id in sensu est quod in intellectu.

Tex. com. 64. *Intellectus autē aduenire videtur, & substantia quędam esse, ac non corrumpi. Nam ab ea maxime quæ in senectute fit, offuscatione corrumperetur. Nunc autem perinde fit, atque in sensuum instrumentis. Etenim si senex talem acceperit oculum videret sicut & iuuenis. Quare senectus non quia anima quicquam est passa, sed quia id, in quo est, aliquid passum est, quemadmodum ī ebrietatibus & in morbis fieri solet. Et ipsum igiī intelligere ac cōtemplari marcescit, quia aliud quoddam intus corrumpitur, ipsum autem passione vacat. ratiocinari vero, & amare, aut odisse non sunt illius affectus, sed huiusce quod habet illud, ea ratione, qua illud habet. Quapropter & hoc corrupto, nec recordatur, nec amat. Non enim illius erant sed ipsius communis, quod quidem peryt. Intellectus autem diuinius quid est fortasse, passioneq; vacat. Esse igitur impossibile moueri animam, perspicuum iam ex dictis euasit. Quod si omnino non motu mouetur, patet nec à seipsa motu moueri.*

Intellectus autē videtur innasci substantia quædā existēs & non corrumpi. Maxime enim corrumperetur vtique ab ea, quæ est in senio, debilitate. Nunc autem quemadmodum in sensorijs accidit. Si enim accipiat senex oculum iuuenis, videbit sicut & iuuenis: quare senium non est in sustinendo aliquid animā sed in quo, sicut in ebrietatibus & infirmitatibus. Intelligere igitur & considerare marcescunt alio quodam interius corrupto: ipsum autē passibile est. Cogitare autē, & amare, & odire, non sunt illius passiones, sed huius, habentis illud secundū quòd illud habet. Quare & hoc corrupto, non reminiscitur, neque amat. Non enim illius erant, sed communis, quod quidē destructum est. Intellectus autem fortassis diuinius aliquid & impassibile est. Quod quidem igitur non possibile moueri animam, manifestum ex his. Si autem penitus nō mouetur, manifestum quod neque à seipsa. *Tex. com. 65.*

Vult probare ea, quæ ostendit, scilicet ꝙ huiusmodi operationes, etiam si sint motus, sicut ipsi dicebāt, non attribuūtur animæ, sed corpori & coniuncto. Et hoc probat p quandā opinionē illorū, quæ erat famosa tēpore suo, scilicet ꝙ omnis anima est incorruptibilis, & hoc secundum eos erat de intellectu & de omni anima. Dicit ergo ꝙ videtur prædictis Philosophis ꝙ intellectus sit quædā substantia, quæ est in fieri & nondum completa, & ꝙ non corrumpitur. Cuius ratio est, quia nos videmus ꝙ omnes debilitationes quæ fiunt circa intellectum & sensum, non attingunt ad ipsam animam secundum se, sed proueniunt ex debilitate organi. Vnde videtur ꝙ intellectus & omnis aīa sit incorruptibilis, & ꝙ debilitatio in eius operationibus nō sit ex eo ꝙ ipsa corrumpatur, sed ex eo ꝙ debilitantur organa. Si enim corrumperetur anima, maxime corrumperetur à debilitate, quæ est in senectute, sicut accidit in organis sensitiuis, quæ debilitantur ex senectute, tamen anima nō debilitatur ex hoc, qa si senex accipiat oculum iuuenis,

videbit

videbit vt iuuenis. Quare senectus debilitat, non quidẽ ꝙ ipsa anima patiatur seu virtus sensitiua, sed id in quo est. Sicut in ægritudinibus & in ebrietatibus non debilitatur seu alteraſ anima, sed corpus. Sic ergo {intelligere} id est simplex apprehensio {& cõsiderare} id est operatio intellectus, quę est ĩ cõponendo & diuidendo, marcescunt, non quidem quod intellectus corrumpatur & patiatur, sed corrupto quodã alio interius, id est corrupto aliquo, quod est organum intellectus. Ipsum autem intelligere est passibile. Hoc autem dicit Arist. nõ ꝙ sit huius opinionis, ꝙ credat intellectum habere determinatum organum corporale, sed, sicut dictum est, ipse hic loquitur supponendo opiniones istorum Philosophorum, qui sicut dictum est, erant huius opinionis, ꝙ omnes operationes animę, & etiam ipse intellectus haberent organa determinata. Et ideo secundũ hoc assignat quare intelligere marcescat, quia hmõi operationes, quæ sunt intelligere, amare, & odire, non sunt passiones {illius} .s. animæ supponendo loquitur. {Sed huius habẽtis,} scilicet coniuncti seu organi corporalis. Organi dico habentis, illud .s. intelligere & huiusmodi {Secundum ꝙ illud habet} Vnde {corrupto hoc} .s. determinato organo huiusmodi operationis, quæ est amare seu intelligere, non rememoratur neq; amat, scilicet anima. Cuius rõ est, quia huiusmodi passiones non erant animæ tantum {sed cõmunis} scilicet cõiuncti, quod est iã destructum & corruptum. Si ergo omnes huiusmodi motus & operationes debilitantur nõ propter animam, sed propter debilitatem corporis, seu organi, vt dictum est, manifestum est, ꝙ non sunt animæ tantum, sed coniuncti. & per consequens ꝙ anima non mouetur, sed cõiunctum, licet anima. Quia vero Arist. locutus est hic de intellectu, supponendo opiniones aliorum, sicut iam patet, ne credatur quod ipse opinetur intellectum sic esse vt supposuit, ideo remouet hoc dicens, ꝙ {Fortassis intellectus est aliquid diuinius & impassibile,} id est aliquid altius & aliqua maior potentia, & per consequens operatio ipsius animæ, quàm dicatur hic. Dicit aũt {fortassis} quia nondũ hoc determinauerat, sed postea hoc in tertio ostendit.

Lectio.10. Vnde patet ꝙ supponendo loquitur. Consequẽter cõcludit ex omnibus dicens, ꝙ manifestum est ex omnibus his, quæ dicta sunt, ꝙ non est possibile animam moueri, ꝙ si non mouetur aliquo modo, manifestum est ꝙ non mouetur à seipsa huiusmodi motibus, sicut isti ponebant.

LECTIO VNDECIMA.

Eorum opiniones varijs argumentis reicit, qui animam diffiniuerunt esse numerum seipsum mouentem.

Anima nõ est numerus seipsum mouẽs, cõtra Xenocratẽ.

ATqui numerum animam esse dicere, seipsum motu mouentem, multo longius, quam ea, quæ dicta sunt, à ratione distare videtur. Nam ijs, quid id asserunt, ea primum impossibilia quæ emergunt ex motu, deinde propria quadã ex eo, quia dicũt ipsam numerum esse, eueniunt. Quonamque modo vnitatem moueri intelligere oportet, & à quo & quonam pacto, cum impartibilis sit, & nullam habeat differẽtiam? si enim motiua sit atque mobilis, diuersa esse oportet.

Tex.cõmẽ.67. *Multo autem his, quæ dicta sunt, irrationabilissimum dicere animam esse numerum seipsum mouentem. Insunt enim his impossibilia. Primo quidem ea, quæ ex eo accidũt, quòd animam moueri asserunt. Propria autem ex eo quòd dicunt ipsam esse numerum, Quo modo enim oportet intelligere vnitatem motam, & à quo, & quomodo impartibilem & indifferentem existentem? Si nanque est mota & mobilis, differre oportet.*

Postquam Philosophus improbauit opinionem illorum, qui dixerunt simpliciter animam moueri, hic consequenter arguit cõtra opinionem Xenocratis, qui supra motum addit aliquid aliud, scilicet ꝙ anima esset numerus mouẽs seipsum. *Op. Xenocratis.* Et hæc opinio est multum irrationabilior opinionibus aliorum philosophorum, q̃ dictæ sunt. Nam his qui dicunt animam esse numerum mouentem seipsum, multa impossibilia insunt. Et primo quidem ea, quæ accidunt {eo quod est moueri,} id est ex motu, quæ etiam accidunt omnibus dicentibus animam moueri. Accidunt etiam sic dicentibus, & inconuenientia propria, ex hoc .s. ꝙ dicunt aĩam esse numerum. Et propter hoc Philosophus improbat diffinitionem hanc Xenocratis de anima, & non tantum est disputans ad nomen, sed ad ipsam intentionem diffinientis. Circa hoc autẽ duo facit. Primo ostendit hanc diffinitionem esse inconuenientem, quantum ad ipsam animam vel substantiam animæ. Secundo vero quãtum ad eius accidentia, ibi. {Complectentibus igitur in vnum &c.} Circa primum duo facit. Primo enim destruit diffinitionem prædictam de anima per rationes. Secundo vero ostendit ꝙ ad hanc diffinitionẽ sequuntur omnia inconuenientia quę sequuntur ad opiniones aliorum Philosophorum. ibi. {Accipit autem sicut diximus &c.} Quod autem prædicta diffinitio sit incongrua ꝓbat sex rationibus. *Prima ratio.* Quarum prima talis est. Tu dicis, animam esse numerum mouentem seipsum, numerus autem constat ex vnitatibus, ergo dicis animam esse vnitates. Si tu dicis animam esse numerum mouentem seipsum, ergo & animam vnitates mouẽtes seipsas: sed oẽ mouens seipsam hẽt duas partes, vt probat in .8. Phy. quarũ vna est mouẽs & alia mota: ergo oportebit dicere ꝙ vnitas seu pũctũ diuidatur in duas partes, quarum vna sit mouens, & altera mota. *Lectio.10. Tex cõmẽ.40 & 41.* Hoc autem est impõle: ergo impossibile est ꝙ aĩa sit numerus mouẽs seipsum, Quod autẽ sit impossibile vnitatẽ habere vnã partem mouentem, & aliam motam probat: quia nullo modo illud quod est omnino impartibile & indifferens, potest intelligi ꝙ moueatur per se, ita ꝙ habeat partem mouentem vnam, & aliam motam. Nam in nullo possunt hæc duo, .s. vis motiua vel mota, & mobilis vel mota esse, nisi differant. cum ergo vnitas sit impartibilis & indifferens, non põt hmõi partes habere, & sic nec moueri, ergo anima non est numerus mouens seipsum. Secundam rõnem ponit cum dicit.

Præterea cum lineam quidem motione superficiem facere dicant, punctum autem lineam, vnitatum etiam motus erunt continuo lineæ. Punctum enim vnitas est, positionem habens, atque numerus animæ iam alicubi est, positionemque habet.

Amplius quoniam dicũt lineam motam planum facere, punctum autem lineam, & vnitatũ motus lineæ erunt. Punctum autem vnitas est, ponens habens. Numerus aũt animæ iam alicubi est, & positionem habet. *Tex.cõmẽ 68.*

Quæ talis est. Tu dicis animam esse numerum: ergo & vnitates vt dictum est. Inter vnitatem autem & punctum nulla differentia est, nisi ꝙ pũctus habet positionem, est enim punctum vnitas positionem habens. Sed si anima est numerus, oportet ꝙ alicubi sit huiusmodi numerus animæ, & positionem habens. ergo anima erit vnitates positionem habens. Huiusmodi aũt sunt puncta.

cta, ergo erit puncta. Sed secundum quod dicunt Platonici, motus pũcti facit lineam, linea autẽ mota facit superficiem, superficies vero corpus; sed est anima numerus mouens seipsum, ergo eodem modo & vnitas, & per consequens est punctum mouens seipsum, punctum autẽ motum non facit nisi lineã. ergo motus aĩæ non facit nisi lineam. Et sic anima motu suo non causat vitam, sed lineam, quod est falsum. Non est igitur aĩa numerus mouens seipsum. Tertiam rationem ponit cum dicit.

Præterea, si quis numero numerum vel vnitatẽ abstulerit, alius relinquitur numerus. Atque plantæ, multaque animalium viuunt diuisa, & eandem animam specie videntur habere.

De his vide ph. te. 20. & te. 92. huius lib. 1. *Amplius autem à numero si auferat aliquis numerum aut vnitatem, relinquitur alius numerus. Plantæ autem & animalium multa diuisa viuunt, & videntur eandẽ habere animam specie.*

Quæ talis est. Si aĩa est numerus, vt tu dicis, oportet ꝙ consequatur passiones & naturam numeri: sed constat ꝙ si aliquis auferat à numero vnitatẽ aliquam, seu addat, mutat spẽm. Nam si huic numero, s. ternario, addas vnitatem, mutat spẽm. Alia enim spẽs est huius numeri quatuor, & alia eius quod est tria. Si vero ab eodem auferas vnitatem, efficitur duo & mutat similiter spẽm. Constat autem ꝙ animalia sumunt spẽm ab anima, cum vnumquodque consequatur per formam speciem suam, ergo si aĩa est numerus, ex subtractione vel additione alicuius ab anima, relinquitur alia anima specie, & hoc est falsum. Videmus enim in decisionibus plantarum & animalium annulosorum ꝙ diuisa seu decisa viuunt, & eandem speciem habent. Non ergo anima est numerus mouens seipsum. Quartam rationem ponit cum dicit.

At qui nihil referre videbitur, vnitates dicantur, an corpuscula parua. Etenim si puncta fiant ex Democriti pilulis, modo maneat quãtitas, erit in ipsis aliud quidem quod mouet, aliud autem quod mouetur, sicut in magnitudine. Nõ enim quia magnitudine differunt, aut paruitate, id quod dictum est, accidit, sed quia subeunt quantitatem. Quocirca necesse est aliquid esse, quod ipsas vnitates mouebit. Quod si id, quod in animali mouet, anima est, & id quod in numero est, anima mouet, quare anima non est id quod mouet, atque mouetur, sed id, quod mouet duntaxat.

Tex. com. 88. *Videbitur autem vtique nihil differre, dicere vnitates, aut corpora parua. Et nanque ex Democriti sphæris, si fiant puncta, solum autem maneat quantitas, erit aliquid in ipsa: hoc quidem mouens, illud autem quod mouetur, sicut in magnitudine. Nõ enim propter hoc quòd est magnitudine differre, aut paruitate, accidit quod dictũ est, sed quia quãtum.*

Tex. com. 89. *Vnde necesse est aliquid esse motiuum vnitatum. Si autem in animali quod mouens, anima est & in numero, quare non mouens, & quod mouetur, est anima, sed mouens solum.*

Quæ talis est. Tu dicis animam esse numerũ, & sicut dictum est sequitur ꝙ anima sit vnitates positionem habentes, & per consequens ꝙ sit puncta. secundum hoc autem si recte consideremus, videbitur vtique ꝙ nihil differt dicere, ꝙ anima sit corpora parua & indiuisibilia, sicut dixit Democritus, aut dicere ꝙ sit vnitates positionem habentes. Vnum enim positionem hñs, quãtitas est & indiuisibilis. Ex hoc ergo sic arguo: Anima, secundum positionem tuam, est numerus mouens seipsum, & per consequens vnitates & puncta mouẽtia seipsa. Ponamus autem ꝙ corpora indiuisibilia, quæ posuit Democritus, sint puncta, quia non differt, sicut dictũ est, & sint quanta, quod necesse est, quia proprie non mouetur nisi quantum. Huiusmodi autem pũcta mouẽt seipsa, quia anima est numerus seipsum mouens. Sed in mouente seipsum, sicut dictum est, duo sunt: ergo erit in ipso puncto, vnum quod est mouens, & aliud quod est motum. Nec est curandum vtrum sint magna seu parua, dummodo sint quanta, quia in quolibet continuo mouente seipsum hoc accidit, scilicet ꝙ sint duo ibi, vnum vt mouens, & aliud vt motum. Et sic necesse est ꝙ sit aliquid motiuum vnitatum. In animali autem, illud, quod mouet animal, est anima: ergo & in numero, illud quod mouet numerum, erit anima. ergo anima non est id quod mouet, sed illud quod mouet. Et sic mala est diffinitio animæ, ꝙ sit numerus mouens seipsum, sed potius ꝙ sit numerus mouens numerum motum. Quintam rationem ponit cum dicit.

At vero qui fieri potest, vt hæc vnitas sit? Oportet enim ipsius ad cæteras aliquam differentiam esse. At vnici puncti quænam, præter positionem esse differentia potest? Si igitur vnitates punctaque, quæ sunt ĩ corpore, diuersa sunt ab vnitatibus animæ, atq; punctis, erunt ipsæ vnitates in eodem profecto loco. Punctum enim animæ locum occupabit corporis puncti. Atque quid obstabit ac prohibebit, vt si duo puncta sunt simul in eodem loco, & plura sint duobus, ac infinita. Quorum enim locus indiuisibilis est, & ipsa indiuisibilia sunt. Sin vero ea pũcta, quæ sunt ĩ corpore, sint ipse numerus animæ, vel si numerus, qui ex punctis constat, quæ sunt in corpore, sit ipsa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam in cunctis esse videntur & etiam infinita.

Contingit autẽ quodammodo vnitatem hæc esse. Oportet enim ipsi inesse quandam differentiam ad alias. Puncti autẽ solitarij, quæ vtique differentia erit nisi positio? Siquidẽ igitur sunt altera in corpore vnitates & puncta, in eodem erunt vnitates. obtinebit enim locum puncti, tamen quid probibet in eodem esse, si dua sunt, & infinitas. Quorum.n. locus est indiuisibilis, & ipsa. Si autem ea quæ sunt in corpore puncta sunt numerus animæ, aut si eorum quæ in corpore sunt punctorum numerus, est anima, quare non omnia hñt animam corpora? Puncta enim in omnibus videntur esse, & infinita. Tex. com. 90. Tex. com. 91.

Quæ talis est. Secundum opinionem Xenocratis contingit hanc, scilicet animam esse vnitatem: sed ex hoc contingit ipsam esse pũcta, quia si anima est vnitas, oportet ꝙ differat ab alijs vnitatibus, non poterit autẽ differre ab eis nisi per positionem, quæ enim est differentia {puncti solitarij} id est vnitatis intellectæ, nisi positio? nulla vnitas autem nisi positionem habens, est punctum. ergo anima non est vnitas, sed puncta. Sed anima est in corpore, & quodlibet corpus hẽt puncta sua per se: quæro ergo, vtrum puncta, quæ sunt anima, sint eadem cum punctis corporis, aut alia: si quidem sunt altera, ergo in qualibet parte corporis sit anima, in qualibet parte corporis erunt puncta animæ, & sic erunt duo puncta animæ in eodem loco simul. Et si duo, propter quid non plura, aut etiam infinita? Nam illa, quorum locus est indiuisibilis, & ipsa indiuisibilia sunt, vnde non indigent ampliori loco. Vnde, si ponantur duo esse in loco indiuisibili, per consequens possunt in eodem loco esse infinita. Si vero dicas, quòd sunt eadem puncta, quæ sunt in corpore cum his punctis, quæ sunt anima, sequitur quod cum omne corpus habeat puncta: quod omne corpus habeat animam: sed hoc est falsum: non ergo anima

ma

ma est numerus mouens seipsum. Sextam rationem ponit cum dicit.

Insuper qui fieri potest vt separentur ac absoluantur à corporibus ipsa puncta, siquidem lineæ non diuiduntur in puncta.

Amplius autem quomodo possibile est separari puncta et absolui à corporibus, siquidem non diuidantur lineæ in puncta.

Et sumitur ex præcedenti, quæ talis est: Sicut dictũ est, sequitur expositione Xenocratis, ꝙ aĩa sit puncta: sed nos videmus quod puncta non separantur, nec absoluuntur à corporibus. Nam lineæ non diuiduntur à superficiebus, nec puncta à lineis. Anima vero separatur & obsoluitur à corpore. ergo nõ est puncta, neque numerus. Patet ergo quod diffinitio Xenocratis de anima est incongrua quantum ad ea quæ in diffinitione ponuntur. Consequenter eum dicit.

Fit autem, vt diximus, vt partim idem ij dicant, quod illi, qui corpus quoddam subtilium partium animã esse dixerunt, partim proprium ipsos comitetur absurdum, corpus ab anima perinde moueri, perinde atque Democritus asserebat. Nam, cum anima sit in omni corpore sentiente, necesse est in eodem duo corpora esse, si anima corpus aliquod esse ponatur. Et horum etiam sententia, qui animam numerum esse censent, fit vt vno in puncto multa sint puncta, aut omne habeat animam, si non numerus quisquam alius, atq; diuersus à punctis ipsius corporis superueniat. Fit etiam vt animal à numero perinde moueatur, atque Democritũ diximus idipsum moueri censere. Quid enim interest paruæ pilæ dicantur, an vnitates magnæ, vel vnitates omnino, quæ agitantur motu. Vtro nanque modo necesse est ipsas ex eo mouere animal, quia ipsæ motu mouentur.

Tex. cōm. 32. *Accidit aũt, sicut diximus, partem quidem, idem dicere, corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus, partim autẽ sicut Democritus dicit ab anima moueri, proprium inconueniens. Si enim est anima in omni eo quòd sentit corpore, necesse est duo in eodem esse corpora, si corpus aliquod anima. Numerum autem dicentibus, in vno puncto puncta multa, aut omne corpus animam habere, nisi quidam numerus differens fiat & alius ab his, quæ in corpore sunt pũctis. Accidit autem animal moueri à numero, sicut & Democritum dixit, ipsum mouere.* Tex. cōm. 33. *Quid enim est differt dicere sphæras paruas aut vnitates magnas aut omnino vnitates ferri? Vtrobique enim necesse est mouere animal, in eo quod mouetur ipsa.*

Dicit diffinitionem prædictam esse incongruam, quantum ad inconuenientia. Nam ex huiusmodi diffinitione de anima sequuntur omnia inconuenientia, quæ sequuntur ex opinionibus oĩum Philosophorum de anima. Quidam enim errauerunt circa animam, & dixerunt ipsam esse corpus subtilissimarum partium. Ex quo sequebatur, ꝙ cũ anima sit vbicunq; est sensus in corpore, & sensus sit vbique per corpus ꝙ si aĩa est corpus, ꝙ duo corpora sint simul. Et hoc idem sequitur si anima est puncta, sicut dictum est, scilicet ꝙ duo sint simul & etiam infinita, & hoc si puncta animæ sint alia à pũctis corporis. Sed si nõ {fiat differẽs numerus} punctorum animæ, id est si non differant puncta aĩæ à punctis, quæ sunt in corpore, sequitur ꝙ in quolibet corpore sit anima. In quolibet.n.corpore est inuenire puncta. Quidam vero, sicut Democritus, errauit dicens animam moueri, & corpus ex motu animæ, & cũ ipse diceret componi animam ex indiuisibilibus sphæris, & ex motu ipsarum moueri corpus, sequebatur ꝙ corpus moueretur ex corporibus indiuisibilibus. Et hoc idem inconueniens sequitur ex diffinitione istorum, s. animal moueri ex numero, & per consequens à pũctis, & non est differentia, dicere sphæras paruas, & vnitates magnis, aut quascunq; vnitates moueri. Nã {vtrobiq;} id est in sphæricis corporibus & vnitatibus, necesse est ꝙ animal moueatur, eo ꝙ ipsa, scilicet corpora sphærica & puncta seu vnitates mouent. Cõsequenter cũ dicit.

His igitur, qui motum ac numerum in assignanda anima coniunxerunt, hæc quæ dicta sunt absurda & alia huiuscemodi multa eueniunt. Est enim impossibile non solum diffinitionẽ animæ talem esse, sed etiam accidens. Quod quidem patet, siquis ex hac ratione, operationes atque affectas animæ conabitur assignare: cogitationes, inquam, sensus, voluptates, dolores, cætera istiusmodi. Nam, vt prius diximus, neque vaticinari ex ipsis facile possumus.

Complectentibus igitur in vnum, numerum & motum et hæc accidunt & multa alia huiusmodi. Nõ enim solum animæ impossibile est huiusmodi esse, sed & accidens. Manifestum est autem siquis conatus fuerit ex ratione hac, passiones & opera animæ reddere, vt cogitationes, sensus, lætitias, tristitias, & quæcunque alia huiusmodi. Sicut.n.diximus prius, neque diuinare est facile ex ipsis. Tex. cōm. 34.

Ostendit insufficientiam prædictæ diffinitionis ex parte accidentium. Dicit ergo, ꝙ quandocunque diffinitio sufficienter assignatur, non solum debet ducere in cognitionem substantiæ rei diffinitæ, sed etiam accidentium. Sed si complicemus in vnum ista duo, quæ posita sunt in diffinitione animæ, s. numerũ & motum, non solũ accidunt nobis inconuaniẽtia, quæ dicta sunt circa substantiam ipsius animæ, sed etiam multa alia, quia hæc duo non solum est impossibile esse diffinitionem, id est substantiam animæ, verũ etiam est impossibile, ꝙ ipsa. s. numerus & motus sint accidentia animæ, seu ducant in cognitionem accidentium. Non igitur est congrua diffinitio cum non ducat in cognitionam accidentium. Et ꝙ non ducat in cognitionem accidentium animæ, manifestum est, si quis ex huiusmodi diffinitione conabitur passiones & operationes animæ assignare, puta ratiocinationes, delectationem, tristitiã, & huiusmodi. Ex ipsis enim scilicet ex numero & motu, non solum non erit facile deuenire in cognitionem accidentium & operationum animæ, sed nec diuinare poterimus ex eis aliquid de ipsis passionibus & operationibus animæ.

LECTIO DVODECIMA.

Multis rationibus redarguit Empedoclem, qui ex omnibus principijs & elementis animam, vt omnia cognosceret, componi asseruit.

TRibus autem traditis modis, quibus antiqui diffiniunt animã, duos iam reprobauimus, et quas habet vtraq; sententia dubitationes contrarietatesque pene diximus, & ea, inquam, quæ maxime motiuum ipsam esse ex eo ponit, quia seipsam mouet: Et ea, quæ corpus ipsam subtilissimarum partium, aut magis quam cætera incorporeum esse censet. Restat igitur tertius modus atq; sententia, quæ ipsam asserit ex elementis constare, quam quidẽ deinceps cõsideremus oportet. Atque patet ob hoc ex elementis animam constare quosdam dixisse, vt sentiat ea, quæ sunt, & rerum vnãquamq; cognoscat. At hanc sententiam multa profecto comitantur absurda, atque eorum quam plurima quæ fieri nequeunt. Asserunt enim simili cognoscere simile, quasi aĩas, res ipsas esse ponentes. Verum non elementa sunt solum, vt patet,

Animã ex elementis constare, vt omnia cognoscat, impossibile est.
Prima ratio.

patet, sed prater ea multa sunt etiam alia, quin potius infinita fortaßè numero, qua constant ex ipsis ac cōponuntur. Sit igitur ea cognoscere, sentireque animam. Ex quibus illorum vnumquodque componitur. At totum ipsum compositum, quo cognoscet quaeso, vel sentiet, vt quid sit deus, vel homo, vel os, vel caro, & caterorum compositorum vnumquodque similiter? Non enim vnūquodque istorū est ipsa elementa, quouis sese habentia mō, sine vllo discrimine, sed ex ipsis vnumquodque conficitur ratione quadam, compositioneue. Quēadmodum & Empedocles os ex elementis constare censet. Dicit enim.

Ceperat ante duas tellus iustißima vasis.
Aeris ac fontis partes, Vulcanus & ipse.
Quatuor ex octo adiunxit quis candida, magna.
Vis foecundaque natura confecerat ossa.

Nil igitur elementa prosunt, si sint in anima, nisi rōnes etiā insint, & compositio. Vnumquodque enim cognoscet simili, os autē, aut hominem non cognoscet profecto, nisi ipsa etiam insint. Hoc autem non opus est vnum eorum esse dicere, qua fieri nequeunt. Quis enim ambiget vnquam, si lapis, vel homo, vel equus insit in anima, & bonum similiter, & non bonum, & de caeteris identidem rebus.

Tex. cōmē. 75. *Tribus autem modis traditis, secundum quos diffiniunt animam, alij quidem maxime motiuam enumerauerunt, in mouendo seipsam. Alij autem corpus subtilißimum, aut incorporalißimum aliorum. Hae autem quas dubitationes, & contrarietates habent preteriuimus fere. Relinquitur autem considerare, quomodo dicitur ex elementis ipsam esse. Dicunt enim quatenus sentiat ea, qua sunt & vnūquodque cognoscat. Necessarium autem est accidere multa & impoßibilia rationi. Ponunt enim cognoscere simile simili tāquam si animam, res ipsas esse ponant. Non sunt autem hac sola, multa vero & alia. Magis autem fortaßis infinita numero* *Tex. cōmē. 76.* *qua sunt ex his. Ex quibus igitur est vnumquodque horum esto cognoscere, animam & sentire, sed compositum quo cognoscet, aut sentiet vt quid deus, aut homo, aut caro, aut os, similiter autem quodlibet aliud compositorum. Non enim quodlibet modo se habentia elementa, horum vnumquodq; , sed ratione quadam & compositione. sicut Empedo. dicit os, Terra autem adamabilis, in amplius receptaculis, duas ex octo partibus sortita est aqua luminis, quatuor aūt vulcani, ossa autem alba facta sunt, nulla igitur vtilitas est elementa in anima esse, nisi & rationes inerunt & compositio. Cognoscet enim vnumquodque simile. Os autē aut hominem nihil, nisi & hac inerunt. Hoc autem quòd impoßibile sit, nihil oportet dicere. Quis enim dubitabit, an insit in anima lapis aut homo. similiter autem & bonum, & non bonum, eodem modo & de alijs.*

Postquam Philosophus oñdit supra, qūo antiqui naturales in cognitionem animæ venerunt per tria. s. per motū & cognitionem, & per esse incorporalissimum, & disputauit contra illos, qui venerunt in cognitionem animæ per motum, & contra illos, qui dixerūt animam esse quid incorporalissimum, & maxime simplex, hic consequenter disputat contra illos, qui dicebant aīam omnia cognoscere, quia composita erat ex omnibus. Quorum positio fuit ꝙ aīa cognosceret res omnes, quia cognitio fit per assimilationē quasi hoc à lōge diuinātes, dicebant animam, ad hoc ꝙ oīa cognosceret, esse cōpositam ex omnibus, & ꝙ silitudo rerum oīum esset in anima secundum proprium modum essendi, s. corporalem. Vnde, cum res constent ex elemētis, dicebant, ꝙ aīa erat cōposita ex omnibus elementis, vt sentiat & cognoscat omnia quæ sunt. Et quia principalis in hac positione fuit Empe. cum poneret animam compositam ex pluribus elementis quàm aliquis aliorū, ideo Philosophus prīcipaliter hic reprobat opinionem suam & disputat contra eam. Et circa hoc duo facit. Primò enim improbat opinionē Empedo. secundo vero quandam aliam. ibi {In toto autem quidem ipsam &c.} Improbat autem opinionē Empe. decem rationibus. quarum prima talis est. Empe. dicit, ꝙ quia cognitio fit per similitudinem, cum anima cognoscat omnia, oportet animam cōpositam esse ex oibus. Sed patet ꝙ huic rōni est necessarium accidere multa inconuenientia, & impossibilia. Constat enim, ꝙ in qualibet re non sunt hæc sola, scilicet elementa, sed multa alia ab elementis, sicut est proportio commixtionis, & rō vniuscuiusque, & forte sunt infinita numero, quę accidunt rebus compositis ex his, scilicet elementis, sicut patet in osse. Nam non solum oportet cognoscere illa, ex quibus componitur os, sed etiam proportionem, quę est inter illa, ex quibus componitur & rationem ossis. quia omnia, quæ sunt composita, non constituunt quocunque modo se hēant elementa, sed quadam rōne & compositione, s. sint proportionata adinuicem. Nam os, cum habeat octo partes, secundū quod dicit Empe. vnumquodque compositum os habere. 8. partes quæ non æqualiter attribuuntur omnibus elemētis, sed terra habet ibi duas partes. Aer habet ibi vnam, aqua similiter vnam, sed ignis quatuor & ideo ex maiori participatione ignis dicit ossa esse facta alba, & ex terra sicca. Si ergo in rebus compositis non solum sunt ipsa elementa, sed proportio & rō vniuscuiusque. Inde sic. Aut ergo istæ proportiones sunt in anima cum elementis, aut non: si sunt in anima, ergo in anima sunt ossa, & carnes, & huiusmodi, & per consequens homo & lapis, & corpora, & contraria. vnde nullus dubitat ꝙ hæc nō sunt in anima. Si vero dicas, ꝙ non sunt ibi huiusmodi proportiones & rōnes, sed solum elementa. tūc anima non cognoscet proportiones rerum, nec ipsa composita, quomodo enim poterit cognoscere Deum, scilicet totum cœlum, aut hominem, aut lapidem seu os, nullo modo cognoscet, sed elementa tantum. Secundam rationem ponit cum dicit. *Secunda ratio*

Praterea, cū id, quod est, multipliciter dici soleat: quoddam enim substantiam, quoddam quantitatem, aut qualitatem, aut aliquid aliud enumeratorum iam pradicamētorū significat, vtrum ex vniuersis, an non ex vniuersis anima constent? At non vr̄ cōia omnium esse elementa. Ex hisce ne igitur solis constat, qua substantiarum sunt elementa? at quonam pacto caterorum etiam vnumquodque cognoscit? An dicent vniuscuiusque generis elementa propria, atque principia esse, ex quibus anima cōstent? erit igitur ipsa quantitas, & qualitas, & substantia. At fieri nequit, vt ex quantitatis elementis substantia fit, non quantitas Eos igitur, qui censent animam ex vniuersis constare, hac & huiuscemodi alia comitantur.

Amplius autem, cum multipliciter dicatur id, quod est, *Tex. cōmē. 7[illegible]* *significat enim aliud quidem hoc aliquid, aliud autem quantitatem aut qualitatem, aut & quoddam aliud diuisorum pradicamentorum, vtrum ex omnibus erit anima, an non? Sed non videntur communia omnium esse elementa. Num igitur quaecunque substātiarum sunt, ex his solum? Quomodo igitur cognoscet & aliorū vnūquodq; ? An dicent vniuscuiusq; generis esse elemēta & principia propria, ex quibus aīam cōstare. Erit ergo qualitas et quātitas et substātia. Sed impossibile est ex quantitatis elementis esse substantiam, &*

non

non quãtitatem. Dicentibus itaq; ex omnibus, hæc & huiusmodi alia accidunt.

Quæ talis est. Tu dicis, ꝙ anima est composita ex principijs: sed diuersorum generum diuersa sunt principia; cum ergo id, quod est, dicatur multipliciter, id est secundum diuersa gña, sicut substantiæ, qualitatis, quãtitatis & aliorum prædicamentorum: ergo erũt diuersa principia. Quæro ergo, vtrum anima sit composita tãtum ex principijs substantiæ, aut ex principijs oĩum generum. si tantum ex principijs substantiæ, tunc anima non cognoscet nisi substantias, & ipsi ponunt eam cognoscere oĩa. Si vero cõponitur ex principijs oĩum generũ, tunc cũ quicquid est ex principijs substantię sit substantia, & ex principijs quantitatis sit quantitas, & sic de singulis, aĩa erit substantia, quantitas, qualitas, relatio, & huiusmodi. Posset autem rñderi cõtra hanc rõnem Aristo. ꝙ principia substantiæ sunt etiam quãtitatis & qualitatis & aliorum, cum omnia fundentur supra substantiam, & ideo non oportet ꝙ sint in anima aliqua alia principia, quàm principia substantiæ, & nihilominus cognoscet omnia. Ad hoc dicendum ꝙ quælibet res habet principia proxima & remota, & cognitio oportet ꝙ sit per principia proxima: Principia autẽ substantiæ, licet sint principia aliorum, sunt tamen remota & non proxima. & ideo per ea non potest haberi cognitio nisi de substantia. Tertiam rationem ponit cum dicit. *Tertia ratio.*

Absurdum est etiam, simile quidem à simili non pati dicere, simile vero sentire simile, simileque cognoscere simili putare, atque asserere. Deinde sentire pati quoddam esse, mouerique ponere, & intelligere similiter, & cognoscere.

Tex. cõm. 79. *Inconueniens autem est dicere quidem impassibile esse simile à simili, sentire autẽ simile simili, & cognoscere simile simili. Sentire autem pati aliquid et moueri ponunt, similiter autem cognoscere & intelligere.*

Quæ talis est. Ratio quare anima sit composita ex oĩbus elementis est, quia anima cognoscit oĩa, & cognitio est per similitudinem. contra: Constat enim ꝙ sentire & cognoscere est pati aliquid: sed inconueniens est dicere ꝙ simile patiatur à simili, sed à contrario: ergo & incõueniens est dicere quod sentire seu cognoscere sit simile simili. Quartam rationem ponit cum dicit. *Quarta ratio.*

Atqui multas dubitationes, ac difficultates Empedo. habet sententia, corporeis, inquam, elementis, & similibus cognosci res singulas, & testatur id quod experientia late patet. Partium enim animalium, corporum ea, quæ sunt simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur. Quare neque similia sibi. At oportebat tamen.

Multas autem dubitationes & difficultates habente ipsa dicere, sicut Emped. quòd corporeis elementis singula cognoscuntur & ad simile testatur quod nunc dictũ est. Quæcũque enim insunt in animalium corporibus simpliciter terræ, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur. quare neque similia, & tamẽ conueniret.

Quæ talis est. Et hoc quod dictum est superius, testatur ꝙ dictum Empe. scilicet ꝙ simile simili cognoscatur, habet multas dubitationes & difficultates. Sed adhuc etiam magis apparet difficile & improprie dictum. Nam si anima cognosceret simile simili, sicut Empe. dicit, tunc sequitur ꝙ elementum aeris cognoscat aera, & sic de alijs. Sed nos videmus ꝙ multæ partes terreæ sunt in animali, quæ nihil sentiunt, sicut pili, & ossa, & nerui, & tamen conueniret ꝙ sentirent secũdum positionem eorum. ergo non cognoscitur simile simili, vel etiam non est cõposita ex omnibus elementis. Quintam rationem ponit cum dicit. *Quinta ratio.*

Præterea cuiq; principiorum maior ignoratio quàm cognitio inerit nimirum. Vnumquodq; enim cognoscet vnum, multa autem ignorabit, cætera nanque omnia.

Amplius autem vnumquodque principiorum ignorantia plus quam intelligentia existet. Cognoscet quidem enim vnumquodlibet, multa autem ignorabit: omnia enim alia. *Tex. cõm. 80.*

Quæ talis est. Adhuc expositione Emped. ꝙ simile cognoscatur simili sequitur aliud inconueniens, s. quòd principium habet plus de ignorantia quam de intelligentia. Si enim cognitio est per simile tm̃, & principium quodlibet sit simplex & non habet alicuius similitudinem in se nisi suam, non cognosceret nisi seipsum, & ignorabit multa omnia, scilicet, quæ sunt alia ab eo.

Sextam rationem ponit cum dicit. *Sexta ratio.*

Fit etiam Empe. eadem sententia, vt deus sit amentissimus, quippe cum ipse solus vnum elementorum non comprehendat, ipsam discordiam inquam, mortalia vero cuncta cognoscat. Cum ex vniuersis singula constent.

Accidet autem & Empedocli insipientissimũ esse deum. Solus enim elementorum vnum non cognoscet, discordiam. Mortalia autem, omnia. Ex omnibus enim vnumquodq; est. *Tex. cõm. 81.*

Quæ tali est. Adhuc etiam ex dicta positione, scilicet ꝙ simile cognoscant simili accidet aliud inconueniens Emped. hoc videlicet. ꝙ deus sit insipientissimus oĩum aĩalium. Quod ex hoc sequitur. Sciendum. n. ꝙ sicut dictum est. Empe. posuit ista oĩa inferiora composita esse ex quatuor elemẽtis, & ex lite & amicitia, & ꝙ gño & corruptio prouenit in rebus ex istis duobus, scilicet lite & amicitia. Cœlum vero dixit esse Deum, & dixit ꝙ erat cõpositus ex quatuor elementis, & amicitia, sed nõ ex lite, & ideo est incorruptibile. Si ergo simile cognoscitur simili, cum Deus non sit compositus ex lite, nõ cognoscet litẽ, & sic erit simpliciter insipientior cæteris animalibus, quæ cognoscunt litem, cum sint composita ex ea. Septimam rationem ponit cum dicit. *Septima ratio.*

Præterea dicat oportet omnino, quam ob causam non habent animam omnia, cũ omne quod est, aut sit elementum, aut ex elemento vno, vel pluribus, vel omnibus constat. Necesse est enim omne quod est, aut vnum quid, aut quædam, aut vniuersa cognoscere.

Omnino autem propter quam causam non omnia habent animam quæ sunt. Quoniam omnia aut elementum, aut ex elemento, aut vno, aut pluribus, aut omnibus. Necesse enim est, vnum aliquod cognoscere, aut quædam, aut omnia.

Quæ talis est. Si anima est composita ex oĩbus elementis, sequitur ꝙ oĩa quæ sunt, habent animam. omne enim quod est, aut est ex omnibus elementis, aut ex aliquibus, sed omne quod est compositum ex elementis, aut ex elementatis, est corpus. ergo omnia corpora habent animam, & omnia quæ sunt, quod falsum est.

Octauam rationem ponit cum dicit. *Octaua ratio.*

Dubitabit etiã non iniuria quispiam quidnam id sit quod ipsa continet atque vnit. Elementa nanque materiei similia sunt. Atque præstabilissimum id esse patet, quod continet, quicquid id tandẽ sit. At nequit esse quicquam præstabilius anima, quod quidem dominetur. Et magis etiam, intellectu. Maxime autem rationi consonum est hunc omnia præcessisse, & præstantissimum omnium, & natura diuinum esse. Illi autem elementa, ea quæ sunt, præcedere censent.

Dubitabit autem vtique aliquis, & quid est vnum faciens ipsa. Materia enim comparantur elementa. Maxime autem proprium est illud continens, quodcunque est. Anima *Tex. cõm. 82.*

autem

autẽ aliquid esse melius & quid principatũ obtineat impossibile est. Impossibilius autẽ adhuc, intellectu. Rationabilissimum autem esse hunc antiquissimum, nobilissimum, & diuinum secundum naturam. Elementa autem dicunt esse prima entium.

Quæ talis est. Elementa sunt plura & contraria, vbicũq; autem aliqua contraria conueniunt & componuntur, oportet ꝙ sit aliquid aliud quod contineat & faciat ipsa vnum. Si ergo anima est cõposita ex oĩbus elementis, oportet ꝙ sit aliquid aliud cõtinens illa. Sed hoc est valde dubium quid sit, quia sic esset nobilius & prius anima, quod est impossibile, & ad minus de intellectu, quia valde rõnabile est ꝙ intellectus sit nobilissimus omnium & diuinus secundum naturam. Item sequeretur ꝙ illud esset prius quàm elementa, quod est falsum, quia Empedo. & alij dicunt elementa, esse prima inter omnia entia. Non est ergo anima composita ex elementis. Nonam rationem ponit cum dicit.

Nona ratio.

At enim nemo prorsus de omni anima dixit, nec eorum qui censent ipsam ex elementis ideo constare, quia sentit cognoscitque ea quæ sunt nec etiam eorum qui maxime motiuum ipsam asserunt esse. Non enim omnia mouentur, quæ sentiunt. Sunt enim animalia nonnulla, quæ non mouentur loco, & tamen hoc solo motu, anima videĩ animal agitare. Similiter & eorum qui tã sensitiuum quam intellectiuum ex elementis conficiunt, nemo animam omnem complectitur. Viuere nanque videntur plantæ, at expertes sunt tamen & lationis & sensus. Animalium quoque complura sunt, quæ mente rationeq; vacant. Quod si quis & hæc illis cõcesserit, intellectumque partem esse posuerit animæ, & identidem sensitiuum, neque sic de omni anima, neq; de vlla tota dicere videbuntur. In hoc eodem errore videtur esse, & ea sententia, quæ carminibus Orphicis fertur. Dicit enim Orpheus animam ferri ventis, & ex toto ingredi respiratione. Id autem nequit ipsis accidere plantis, neque quibusdam itidem animalium. Quippe cũ haud vniuersa respirent. Quod quidem eos præterijt, qui ita de anima censuere.

Orphei de anima opinio.

Tex. com. 83.

Omnes autem & qui ex eo quod cognoscit & sentit anima ex quæ sunt, ex elementis dicunt ipsam, & qui maxime motiuum non de omni dicunt anima. Neque enim sensitiua omnia motiua. Videntur enim esse quædam animalium, manentia in loco, & tamen videtur hoc solo motu mouere anima animal. Similiter autem & quicunque intellectum & sensitiuum ex elementis faciunt. Videntur enim plantæ viuere, non participantes loci mutatione, neque sensu, & animalium multa intelligentiam non habere. Si autem aliquis & hæc segregauerit, posueritq; intellectum partem aliquam animæ, similiter autem & sensitiuum, neque vtique sic dicent de omni anima, neque de tota, neque de vna. Hoc autem sustinuit & quæ est in Orphicis carminibus ratio. Dicit. n. animam ex toto ingredi, respirantibus à ventis. Non possibile itaque plantis hoc accidere, neque animalium quibusdam siquidem non omnia respirant. Hoc autem latuit sic opinantes.

Tex. com. 84.

Tex. com. 85.

Et ostendit defectum & insufficientiam positionis Empe. & aliorum omnium qui considerant animam ex motu seu sensu, quę talis est. Apparet etiam ꝙ oẽs & quicũqua dixerunt animam esse aliquid motiuum secundum locum, insufficienter dixerint. Nã multa animata sunt quæ non mouentur secundum locum, sed manent, sicut plantę & alia huiusmodi. Similiter autẽ & illi qui dixerunt animam esse quid intellectiuum & sensitiuum insufficienter dixerunt. Nã multa sunt animata quæ neque sentiunt, neque intelligunt. Si vero aliquis hoc segregauerit scilicet intellectiuũ, sensitiuũ, & motiuum, & dicat intellectiuum vnam partem aiæ, & similiter sensitiuum, nõ tamen propter hoc dicet de oi anima, cum non omnes animæ sint intellectiuæ. Neque de tota, cum intellectiuum & sensitiuũ sint partes animæ. Neque de vna, quia sic non diceret omnes proprietates animæ cuiuscunque, cum in anima sint aliæ proprietates, quàm sint intelligere & sentire. Et quia quidã Philosophus qui vocatus est Orpheus defectiue etiam de anima locutus est quasi in silem defectum incidit. ideo hic adiungit eius defectum. Sciendum est ꝙ Orpheus iste fuit vnus de primis Philosophis q erant quasi poete theologi loquentes metrice de philosophia & de Deo, & fuerunt tantum tres, Samius, Orpheus, & quidam alius. Et iste Orpheus primo induxit homines ad habitandum simul, & fuit pulcherrimus concionator, ita ꝙ homines bestiales & solitarios reduceret ad ciuilitatem. Et propter hoc dicit de eo ꝙ fuit optimus citharędus in tm̃ ꝙ fecit vel faceret lapides saltare, id est ita fuit pulcher concionator, ꝙ hoĩes lapideos emolliuit. Post hos vero tres, fuerunt. 7. sapientes, quorum vnus fuit Thales. Hic ergo Orpheus volebat ꝙ totus aer animatus esset & anima quædam, & ꝙ anima corporum viuentium nihil aliud esset, nisi illud quod attrahit animal de aere animato per respirationem & hoc dicebat metrice. Et ideo dicit Philosophus ꝙ ratio Orphei quæ est in metricis carminibus de anima, sustinuit eundem defectum quem sustinuerunt rationes præcedentium, quia, sicut dictum est, ipse voluit ꝙ illud esset anima, quod attrahitur per respirationem animalium. Sed hoc insufficienter dictum est, quia multa animalium sunt quæ non respirant, hoc autem, scilicet ꝙ animalia multa non respirant, latuit illos qui fuerunt prædictæ opinionis. Et sic patet ꝙ isti reprehẽduntur de insufficientia. Decimam rationem ponit cum dicit.

At vero si conficere animam ex elementis oporteat, non ex vniuersis continuo cõficienda esse videtur. Altera nanq; pars contrarietatis, sufficiens est seipsam oppositãque discernere. Recto, enim & ipsum rectũ (vt patet) & obliquum cognoscimus. Regula nanque index ex vtriusque. At obliquum, nec sui plane, nec recti.

Contrarium contrario cognoscitur.

Regula & rectum suum, & quæ obliqua ... index est.

Si vero ex elementis animam facere oportet, nihil oportet ex omnibus. Sufficiens enim est altera pars contrarietatis, seipsam dijudicare & oppositam. Recto enim & ipsum & obliquum cognoscimus. Iudex enim vtrorumque canon est. Obliquum autem neque suijpsius, neque recti.

Et arguit eos de superfluitate, quæ talis est. Dicunt enim isti ꝙ ad hoc ꝙ anima cognoscat, oportet ꝙ sit composita ex elementis, sed cum nos videamus ꝙ cognitio omnis rei possit haberi per pauciora, ergo & si concedatur animam cõponi ex elementis, non tamen debet dici composita ex elementis omnibus, sed ad plus, ex duobus. Et ꝙ cognitio habeatur per pauciora patet, quia cum compositum cõstet ex aliquo perfecto & imperfecto, ratio cognoscẽdi imperfectum, est perfectum, & cum contraria reducantur in priuationem & habitum, sufficiens est altera pars. s. illa quæ se habet per modũ habitus & perfecti ad cognoscendum seipsam & alteram partem, quæ est per modum priuationis & imperfecti. Nam per rectum dijudicamus & cognoscimus ipsum rectum, & etiã obliquum. {Canon enim} id est regula est illud per quod habetur iudicium de vtroque. Per obliquum vero nec ipsum cognoscimus, nec rectum. Nõ ergo fuit necesse animam facere, id est

Contraria ... in habitum & priuationem ... reducuntur.

eam

eam componere ex omnibus elementis, sed ex duobus tantum.s.ex igne & terra,& per hoc cognosceret & seipsam & contraria,sicut per ignẽ cognosceret calida & frigida,& per teram,sicca & humida.

LECTIO XIII.

Eorum sententiam exponit, ac reprobat, qui animam ipsis elementis attribuere ausi sunt.

SVnt & qui in toto vniuerso permixtam ipsam inquiunt esse, quocirca forsitan & Thales omnia plena deorum esse putauit.

Tex. cõm. 86. *Et in toto autem quidem ipsam mistam esse dicunt. Vnde fortaßis & Thales opinatus est omnia esse plena dijs.*

Opinio ponentis omnia esse plena dijs. Postquam Philosophus posuit opiniones ponẽtium animam esse ex elementis, & rationes ipsorum, & improbauit eas, hic ex lucidenti ponit opinionẽ quorundam dicentium animam esse in elementis. Et circa hoc duo facit. Primo enim ponit opinionem. Secundo vero rationem opinionis. ibi. {Opinari autem.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem. Secundo improbat eam. ibi. {hoc aũt &c.} Dicit ergo, ꝙ sunt quidam, qui dicunt animam misceri in toto vniuerso, ponentes eam tam in elementis quã in elementatis. Vnde quidam philosophus nomine Thales fortasis motus ab hac opinione, opinatus est omnia plena esse dijs. Volebat enim ꝙ totum vniuersum esset aĩatũ, & eius anima esset Deus. Vnde sicut anima est in qualibet parte animalis, & tota, ita volebat ꝙ ĩ qualibet parte vniuersi esset Deus, & sic omnia essent plena dijs, & forte ex hoc prouenit idolatria. Consequenter cum dicit.

Vnde alia plena Iupiter est quocunque vides, quocunque moueris. Idolatrie fons et origo.

Hoc autem dubitationes habet nonnullas. Quam enim ob causam aĩa in aere quidem vel igne si inest, non facit aĩal, in mixtis aũt facit. Praesertim cum in illis videatur esse praestantior. Quaeret etiam quispiam quam ob cãm, aĩa ea quae est in aere praestabilior est ac immortalior ea quae in aĩalibus inest. vtrobique aũt emergit quoddam absurdum, et rationis egrediens metas. Nam ignem, aut aerem, animal esse dicere, rationis egreditur fines, & asserere rursus animalia non esse, si insit in ipsis aĩa, per absurdum est sane.

Tex. cõm. 87. *Hoc autem habet quasdam dubitationes, propter quam enim causam in aere aut in igne aĩa cum sit, non facit aĩal in mistis at facit, & haec, in his melior esse putatq. Quaeret.n. vtique aliquis, quã ob cãm quae in aere anima, ea, quae in animalibus melior & immortalior. Accidit aũt vtrobique inconueniens & irrationabile. Et nanq; dicere, animal, ignem aut aerem, magis irrationabilium esse, & non dicere animalia, cum anima insit inconueniens est.*

Improbat hãc opinionem dicens, ꝙ hoc, s. ꝙ anima sit in elementis & in elementatis, habet quasdam dubitationes & oppositiones, quarũ vna est, quia si anima est in aere & ĩ igne: {In istis.n.duobus dicebant maxime eam esse} difficile erit eis dicere propter quam cãm anima in eis non facit animal. i. quare ista non sunt animalia, cũ in mixtis aĩa faciat aĩal. i. mixta animata sint animalia, praecipue, cum putandũ sit ꝙ haec, s. aĩa sit ꝙ melior in elementis simplicibus, ꝙ̃ in elemẽtatis. Alia dubitatio est, quia quaeret aliquis ex his vtique motus, quare aĩa, quae ſm ipsos est in elementis, est melior & immortalior, quàm aĩa, quae est in elementatis, cur haec, quae est in elementatis, cõstituat aĩal, & cognoscens & sentiens, illa vero, quae est in elementis, non constituat. Ex his aũt dubitationibus, quaecũq; ponaẽ, accidit inconueniens & irrõnabile, quia dicere ꝙ ignis siue aer sit aĩal, vt primo dubitaẽ, est maxime inconueniens, & ad sensum apparet falsum, & est dictũ nõ habẽtium rationem. Et non dicere ea in quibus est aĩa, esse animalia, valde inconueniens est. Nam secundum hoc in nullo differt, inter esse animam in aliquo corpore, & non esse. Consequenter cum dicit.

Videntur aũt ideo putasse in his aĩam esse, quia totum & partes eiusdem sunt speciei. Quare necesse est ipsos, & animam, & partes, eiusdẽ esse dicere speciei, si aĩalia ex eo fiũt aĩantia, quia in ipsis aliqua pars continentis recipitur.

Opinari aũt videntur animam esse in his, quoniam totum partibus similis speciei. quare necessarium ipsis dicere et animam similis speciei partibus esse, si intercipi aliquid cõtinentis in animalibus, animata animalia fiunt. Tex. cõm. 88.

Ponit rationẽ praemissae opinionis. Et circa hoc duo facit. Primo ponit rõnem & improbat eam. Secundo concludit quid manifestum sit ex omnibus quae dicta sunt ibi. {Manifestum igitur &c.} Circa primum duo facit. Primo enim ponit rationẽ opinionis dicens, ꝙ rõ quare dicti Philosophi opinari vidẽtur aĩam esse in his i. in omnibus elementis, est quia ipsi volebant ꝙ totũ & partes in elemẽtis cum sint simplicia, ꝙ essent similis speciei. Vnde, cũ viderent & opinarentur ꝙ pars cõtinentis. i. aeris intercepta in corporibus aĩalium p inspirationem & respirationem, sit cá quare aĩalia fiant animata, & sit anima, necesse erat eis dicere {aĩam esse similis speciei partibus}. i. totum cõtinens esse animatum. Secundo vero cum dicit.

Quod si aer quidem discerptus, eiusdem est speciei, aĩa aũt & dissimilium partium, patet aliam ipsius partem inesse, aliam non inesse. Necesse est igitur ipsam aut similium esse partium, aut non in quacũq; totius inesse parte.

Si autem aer quidem discerptus, similis speciei est, aĩa autem dissimilis partis, haec quidem ipsius existet, aliud autem non existet. Necesse est igitur ipsam, aut similium partium esse, aut non esse in qualibet parte omnis.

Improbat dictam rõnem dicens, ꝙ quia aer discerptus & attractus est similis speciei toti aeri, sequetur quòd anima animalis sit similis partis animae totius aeris. Sed constat ꝙ anima animalis cuiuslibet est disimilis partis animae aeris, quia vna ipsius, scilicet anima aeris {existet,} id est immortalis est secũdum eos, vtpote quae semper viuificat & semper viuificauit oĩa viua. {Aliud autem,} scilicet anima huius, vel illius animalis {non existet,} id est est mortalis secũdũ eos. Necesse est ergo alterum duorum inconuenientium sequi ex hoc, videlicet quòd si aer sit similis partis, scilicet ille qui est intra, & ille qui est extra, & anima etiam, quod improbatũ est. Aut si ipsa aĩa est disimilis partis, & aer similiũ, tunc sequiẽ ꝙ aĩa nõ sit in qualibet parte {oĩs}. i. totius aeris: qđ est contra eos, qui totum aerem aĩatum ponebant. Consequenter cum dicit.

Patet igiẽ ex dictis, neq; cognitionẽ ex eo cõpetere aĩae, qa cõstat ex elemẽtis, neq; recte vereq; dici motũ eidẽ inesse.

Manifestum igitur ex dictis est, quòd neque cognoscere inest aĩae, propter id quod est ex elementis, neq; moueri ipsam, bene, neque vere dicitur.

Concludit ex oĩbus, quae dicta sunt de opinionibus antiquorum, ꝙ neutrum illorũ, quod ipsi attribuebãt animae, sit verũ, nec benedictũ, eo modo, quo ipsi dixerunt. i. ꝙ neq; cognoscere inest aĩae ex eo ꝙ est ex elementis, sicut ipsi ponebant: neque etiam motus seu moueri inest ei, ex hoc quod ex dictis elementis constabat secundum eos, & hoc satis aperte & clare patet inspicienti ad supradicta.

Lectio XIIII.

Duas quæstiones proponit, & soluit: videlicet, num variæ animæ operationes vni tantum animæ conueniant, vel diuersis eius potentijs: & vitæ ipsius quod nam sit principium,

At quoniam cognoscere, sentire, opinari, insuper cupere, deliberare, & omnino appetitiones, ipsius animæ sunt, motus etiam animalium, loco, ab aīa fit, & insuper accretio, status, atque decretio, quæret vtique quispiam, vtrum horum vnumquodque toti animæ competat, et nos intelligamus, & sentiamus, & moueamur, cæterorumq; vnumquodque agamus, patiamurq; tota, an alijs alia partibus. Ipsum præterea viuere, vtrum in horum aliquo vno, an in pluribus, an in omnibus consistat, an sit eius alia quædam etiam causa.

Tex. com. 89.

Quoniam aut cognoscere anima est, & sentire & opinari, adhuc autem concupiscere, & deliberare, & omnino appetitiones. Fit autem & secundum locum motus ab anima in animalibus. Adhuc autem & augmentum, & status & decrementum, vtrum toti animæ vnumquodq; horum insit, & tota anima intelligamus: & sentiamus, & aliorum vnūquodq; faciamus, & patiamur, aut partibus alteris altera; Et viuere igitur vtrum in aliquo horum sit vno, aut pluribus, aut in omnibus, an & alia aliqua causa.

Positis opinionibus antiquorū de anima & improbatis, consequenter Philosophus mouet quasdam dubitationes. Et circa hoc duo facit. Primo enim mouet ipsas quæstiones. Secundo vero soluit eas ibi. {Dicunt itaque &c.} Sciendum est autem, ꝙ operationes animæ, scilicet sentire, intelligere, appetere, moueri ſm locum, & augeri pñt dupliciter accipi: quia vel ſm modū operandi, & sic sunt tres potentiæ aīæ, & his attribuuntur hmōi actiones, potentiæ, videlicet vegetabili sensibili, & intellectuali. Quæ quidem differūt. Nam nutritiua siue vegetabilis agit mediantibus qualitatibus actiuis & passiuis, vt calidum, frigidum & hmōi: Sensitiua vero seu sensus, licet non indigeat qualitatibus sensibilibus ad sentiendum, indiget tñ organo corporali. Intellectus vero neutro istorū indiget, qa nec qualitatibus, nec per organū corporale aliquid intelligit, sed perficitur in operatione sua absque aliquo organo. Si aūt accipiamus hmōi actiones ſm genera actionum, sic sunt quinq; potentiæ, s. nutritiuū, sensitiuū, motiuū ſm locū, appetitiuum, & intellectiuū, & actiones horū sunt sentire, nutriri, mouere, appetere & intelligere. Et ideo cum Phs de aīa, secundum suam totalitatē secūdū opiniones antiquorum supra tractasset, & reprobasset eas, hic inquirit de partibus & operationibus ipsarum partium, & mouet duas qōnes, quarū prima talis est. Vtrū operationes aīæ, quæ sunt cognoscere & sentire quātū ad sensum, & opinari quantum ad intellectum, adhuc concupiscere quātum ad concupiscibilem, deliberare quātum ad rationalem, & etiam appetitus, qui est plus, quia concludit cum his duobus irascibilem, & moueri secundum locum, & augeri, & stare, & diminui, conueniant toti animæ, vt scilicet vnumquodq; eorum sit in omni parte animæ, i. secundum quamlibet partem aīæ intelligamus, sentiamus, moueamur, appetamus, & nutriamur; Aut singulum istorum habeat singulam partem animæ determinatam, vt scilicet alio intelligamus & alio sentiamus, & sic de alijs. Secunda qō est, quia dato quod quælibet operatio aīæ habeat specialem partē. Item erit qō, vtrum hoc, quod est viuere, conueniat alicui partium, ita ꝙ sit in aliquo vno, aut in pluribus partibus, aut in omnibus, Et si non in his, vtrum sit in aliquo alio. Consequenter cum dicit.

Actiones aīa duobus modis possunt considerari, late infra Thomas lib. ij. cō. 27. infra. ch. 18, 13.

Prima quæstio,

Atque sunt qui dicunt ipsam esse partibilem, nosq; alia eius parte intelligere, alia cupere censent.

Dicunt itaque quidam partibilem ipsam, et alio autem intelligere, alio quidem concupiscere. Tex. com. 90.

Respondet ad quæstiones positas, Et primo ad primam, Secunda vero ad secundam, ibi. {Videtur autem & quæ &c.} Respondens autem primæ quæstioni, Primo ponit opinionem quorundam philosophorum ad hoc, Secundo improbat eam ibi. {Quid igitur continet &c.} Quidam enim dicunt ꝙ huiusmodi operationes non conueniunt toti animæ, sed partibus. Dicunt enim animam esse partibilem, & alio intelligit, & alio concupiscit. sicut qui ponebant sensitiuam in cerebro, viuificatiuam in corde & huiusmodi. Sed huiusmodi opinio est quoddammodo vera, & quodammodo falsa: quia, si in anima intelligas diuersas partes potentiales, sic est verum, quod anima habet diuersas partes & vires, & alia intelligit, & alia sentit. Anima. n. est quoddam totum potentiale, & pars accipitur vbi potentialis respectu totius potestatiui. Si vero intelligatur qđ anima sit quædam magnitudo, seu quātitas, & diuidetur in diuersas partes quātitatiuas, sic est falsa. Isti vero philosophi intelligebant aīam esse partibilem secūdum hunc modum, Et addebant plus, quod hmōi potentiæ aīæ erant diuersæ aīæ. Consequenter cum dicit.

Quid igitur ipsam cōtinet animam, si partibilis sit. Non corpus: quippe cum contra potius videatur, corpus aīa cōtinere. Quapropter & egressa, dissoluitur corpus, atque putrescit. Si igitur aliquid aliud ipsam contineat, vnumq; faciat, illud erit potissimum anima. At oportebit de illo etiam quærere, vtrum vnum, an multarum sit partium. Atque, si sit vnum, cur & aīam continuo non dicimus vnum esse. Sin partibile, rursus ratio quæret, quid nam sit illud, quod illud etiam continet, atq; hoc pacto fiet in infinitum abitio.

Quid igitur continet animam, si partibilis est suapte natura. Non enim vtique corpus. Videtur enim cōtrarium magis, anima corpus continere. Nam ea egressa expirat corpus & marcescit. Si igitur alterum aliquid vnam ipsam facit, illud maxime vtique erit anima. Oportebit autem iterum & illud quærere, vtrum vnum, aut multarum partium sit. Si enim vnum est propter quid non mox & animam vnum esse dicimus, Si vero diuisibile, iterum ratio quæret, quid est continens illud, & sic vtique procedet in infinitum. Tex. com. 91.

Improbat Philosophus opinionem prædictam per tres rationes, quarum prima talis est. Diuersa nō possunt vni conuenire, nisi ab aliquo vniantur: si igitur sunt diuersæ aīæ in corpore, oportet ꝙ ab aliquo contineātur, & vniantur: sed nihil est, quod vniat eas & cōtineat: ergo non sunt diuersæ. Et ꝙ nihil sit continens, & vniens animam, sic patet, Quia aut est corpus in quo est, aut aliquid aliud: sed corpus non vnit eam & continet, immo magis anima continet corpus, Videmus. n. ꝙ egrediente aīa à corpore, corpus deficit & marcescit. Si autem aliquid aliud continet eā, tunc illud erit maxime aīa, quia animæ est continere & regere. Et si illud erit anima, tunc iterum oportebit quærere vtrum sit vna, aut multipartium. Et si dicatur ꝙ multipartium est, iterum erit quæstio quid vniat illud, & sic in infinitum. Si vero dicatur ꝙ est vnum {quare nō dicūt mox}. i. ab ipso principio, ꝙ aīa sit vnum. Non igitur anima est diuisibilis in partes quātitatiuas, sicut ipsi dicunt. Secundam rationem ponit cum dicit.

Dubitabit

Dubitabit etiam quispiam de partibus eius, quam vnaquaq; potentia in corpore habeat. Nam si aĩa tota, totum continet corpus, oportet & vnamquãq; etiam partem, aliquam partem corporis cõtinere. Id autem esse non posse videtur. Quã enim partium corporis intellectus, aut quo continebit pacto, fingere quoq; difficillimum est.

Tex. cõm. 90.

Dubitabit autem aliquis & de ipsius partibus quam potentiam habeat vnaquaq; in corpore. Si enim tota anima omne corpus continet, conuenit & partium vnamquãq: cõtinere aliquid corporis. Hoc autem assimilatur impossibili. Qualem enim partem, aut quomodo intellectus continebit, graue est & fingere.

Quia si diuersæ partes animæ sunt in diuersis partibus corporis, sequitur ꝙ cuilibet operationi animę sit determinata pars corporis, seu organũ corporale. Sed hoc est impossibile, quia intellectus non habet determinatam partẽ seu organum in corpore. Non igit̃ aĩa habet diuersas partes, sicut ipsi dicũt. Tertiam rationẽ ponit cum dicit.

Supra Tex. cõm. 81.

Videmus autẽ & plantas diuisas viuere, & animalium insectorum nonnulla, vtpote animam, & si non numero, tamen specie eandem habentia. Itaque partium vtraque, & sensum habet, & per aliquod tempus loco mouetur. Nec absurdum est, si nõ perdurant. Instrumenta nanq; non habent, vt naturam conseruent. Nihilominus omnes in vtraq; partium insunt aĩæ partes, atque aĩæ eadem sub specie collocantur, & etiam tota. Illæ quidem, quia non separabiles sunt, tota autem anima, quia diuisibilis est.

Tex. cõm. 93.

Dicuntur aũt & plantæ viuere diuisæ, & aĩalium quædam incisorum, tanquam eandem habentia aĩam specie, & si non numero: Vnaquæque quidẽ enim partium sensum habet et mouetur secundũ locum in quoddam tẽpus. Si aũt nõ permanent, nullũ inconueniens est. Instrumenta.n. nõ habẽt, quibus saluent naturam, sed nihil minus in vtraq; partium oẽs inexistunt partes aĩæ, & similis speciei sunt adinuicem, & toti. Adinuicem quidem, sicut quæ non separabiles sunt: Toti autem aĩæ, tanquam indiuisibili existente.

Tex. cõm. 94.

Quia si diuersæ operationes animæ sunt in diuersis partibus, tũc non erit inuenire partem, in qua sint plures operationes simul, nec erũt partes aĩalis similis speciei. sed nos inuenimus partes aliquorũ animatorum, quæ habẽt plures operationes, & quorum aĩa est eiusdem speciei in toto & in partibus, sicut est in plantis & in quibusdam animalibus, quæ decisa vniũt, sicut est in animalibus anulosis, quorum quęlibet pars decisa sentit & mouetur in quoddam tempus. Et si dicatur, ꝙ nõ diu viuunt, non refert, quia non habent instrumenta, quibus saluent suam ipsorum naturam, nihilominus tamen existũt in partibus diuersis plures operationes animæ, & sunt similis speciei adinuicẽ, & etiam toti. Non ergo sunt diuersæ partes animæ in diuersis partibus corporis. Ratio aũt, quare decisa viuũt est, quia quãto anima est perfectior tanto exercet plures perfectas operationes, & diuersas. Et ideo ad exercendum huiusmodi operationes, necessaria sunt ei plura & diuersa organa, vel instrumenta corporalia in corpore in quo est. Quia vero aĩa rõnalis, quãto nobilior & perfectior est tanto exigit maiorem diuersitatem organorum, anima autẽ quæ est in animalibus anulosis & in plantis, quia parũ habet de perfectione, nec exercet diuersas operationes, ideo requirit corpus magis simile & vniforme & saluatur in qualibet parte. Consequenter cum dicit.

Cur animantia quædam etiam scissa, viuãt vide supra lib. ii. tex. 6. & 10.

Videtur autẽ & id principium, quod inest in plantis anima quædam esse. Hæc enim sola cõmunis est, & plantis, & animalibus: Atque hæc quidẽ à sentiendi principio separatur, sine aũt ipso, nihil est prorsus, quod habeat sensum.

Videtur autem et quæ in plantis est principium aĩa quædam esse. Hanc enim solam communem habent cum aĩalibus plantæ. Et ipsa quidem separatur à sensitiuo principio, sensum autem, nihil sine hac habet. Tex. cõm. 95.

Soluit secundam. q. Circa quod sciendum, ꝙ viuere proprie est eorum, quæ habẽt motum & operationem ex seipsis, sine hoc ꝙ moueantur ab alijs. Vnde & viuere dupliciter accipitur. Vno modo accipitur viuere, quod est esse viuentis, sicut dicit Philosophus, ꝙ viuere est esse viuentibus. Alio modo viuere est operatio. Dicendum ergo ꝙ anima, quæ est in plantis, s. vegetabilis videtur esse quasi quoddã principium, quod manifestat vitam in rebus inferioribus, quia sine hac nihil viuit, & in hac sola communicant omnia, quæ viuunt, in alijs autem non omnia. Animalia. n. & plantæ in vegetabili conueniunt solummodo. Item vegetabile põt esse sine sensibili & intelligibili, sed hæc non possunt esse sine vegetabili. Nullum enim animal habet sensum, seu intellectum {sine hac,} scilicet vegetabili. Ergo sic viuere attribuitur isti principio, scilicet vegetabili, sicut sentire, tactui. Non tamen ꝙ animal per solam vegetabilem viuat, sed quia est primũ principium, in quo manifestatur vita.

Infra ii lib. tex. 17.

Libri primi de Anima, cum expositione.
S. Thomæ Aquinatis, finis.

ARISTOTELIS DE ANIMA.

LIBER II.

S. Thomæ cum expositione.

LECTIO PRIMA.

Proponit dicenda: deinde nonnullis diuisionibus propositis, deducit definitionem animæ: & demum exponit quomodo ipsi corpori vniatur.

DICTIS hisce, quæ à maioribus de aĩa nobis tradita sunt, redeamus rursus oportet, atq; enitamur, velut ab initio determinare quid aĩa sit, & quænam sit eius cõmunis maxime ratio. Translatio.

QVæ igitur à priorioribus tradita de aĩa sunt prius diximus. Iterum autem nunc tanquam ex principio redeamus, conantes determinare quid sit aĩa, & quæ sit communissima rõ ipsius. Tex. cõm. 1.

Postquam Arist. posuit opinionẽ aliorum de aĩa in primo libro, in secundo accedit ad determinandum de anima secundum propriam opinionem, & veritatẽ. Et circa hoc duo facit. Primo dicit de quo est intentio sua, continuans se ad præcedentia. Secundo prosequitur suam intentionem. ibi. {Dicimus itaque vnum quoddam &c.} Dicit ergo primo, ꝙ in primo lib. dicta sunt ea, quæ tradita sunt à prioribus de anima. Sed oportet iterum. q. redeundo à principio determinare veritatem. Quod quidem propter suam difficultatem ma-

gis oportet tentare, quàm securitatem de veritate inuenienda præsumere. Et cum supra in procemio quæsitũ fuerit, vtrum prius de anima ipsa determinandum sit, aut de partibus eius, quasi hanc quæstionem determinans, dicit, q in principio dicendum est, quid est aĩa, in quo notificatur ipsa animæ essentia. Postea autem determinabitur de partibus siue potentijs ipsius. Et quasi huiusmodi rationem assignans subiungit, {& quę vtiq; erit communissima ratio ipsius.} Cum enim ostenditur quid est anima traditur id quod est cõmune. Cũ autem determinatur de vnaqnaque partium, aut potentiarum ipsius, traditur id quod est speciale circa aĩam. Hic est autem ordo doctrine, vt à communibus ad minus communia procedatur, sicut ostẽdit Philosophus in principio Physi. Deinde cum dicit.

Lectio 1. Diuisio entis. Diuisio substãtiæ. Diuisio actus.

Dicimus itaque genus vnum quoddam eorum, quæ sunt, ipsam substantiam esse: atque huius, aliud vt materiã, quod quidem per se non est hoc aliquid, aliud formam & speciem, quæ quidem iam hoc aliquid dicitur, & tertium id, quod ex istis constat atque componitur. Est autem materia quidẽ potentia, forma vero actus, atque perfectio. Quæ quidem bifariam dicitur, quædam enim est vt scientia, quædam & contemplatio.

Tex. commen. 2.

Dicimus itaque vnum quoddam genus eorum, quæ sunt, substantiam. Huius autem, aliud quidem sicut materiam, quæ secundum se quidem non est hoc aliquid, aliud autem sicut formam & speciem, secundum quã dicitur iam hoc aliquid, & tertiam quæ ex his. Est autem materia quidem potentia, species aũt entelechia. Et hoc dupliciter, hoc quidem sicut scientia, illud autem, sicut considerare.

Prosequitur suam intentionem qnam proposuerat. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quid est anima. In secunda determinat de partibus siue potentijs eius. ibi. {Potẽtiarum autem animę &c.} Prima diuiditur in duas. In prima ponit diffinitionem animæ, quæ est quasi demonstrarionis conclusio. In secunda ponit diffinitionem animæ quæ est quasi demonstrationis principium. ibi. {Quoniam autem ex certis quidem &c.} Sciendum est. n. q sicut dicitur in primo posteriorum, omnis diffinitio aut est conclusio demonstrationis, sicut hæc, tonitruũ est cõtinuus sonus in nubibus: aut est demonstrationis principium, sicut hæc, tonitruum est extinctio ignis in nube: aut est demonstratio, positione, id est ordine differens. sicut hæc, tonitruum est continuus sonus in nubibus, propter extinctionem ignis in nube. In hac enim ponitur & demonstrationis conclusio, & principium, & non secũdum ordinem syllogismi. Prima aũt pars diuiditur in duas. In prima ponit diffinitionem primam animæ. In secunda manifestat eam ibi. {Vniuersaliter igitur dictum &c.} Prima diuiditur in duas. In prima præmittit quasdam diuisiones, ex quibus habetur via ad inuestigandũ diffinitionem animæ. In secunda inuestigat animæ diffinitionem. ibi. {Quare omne corpus &c.} Sciendũ autẽ est, q sicut docet Philosophus in. 8. Metaphysi. hæc est differentia inter diffinitionem substantiæ & accidẽtis; q in definitione substãtiæ nihil ponit, q sit extra substantiam diffiniti. diffinitur enim vnaquæq; substantia per sua principia materialia, vel formalia. In diffinitione aũt accidentis ponitur aliquid, quod est extra essentiam diffiniti. s. subiectum. oportet. n. subm poni in diffinitione accidentis. Sicut cũ dicitur, simitas est curuitas nasi. Et hoc ideo est, quia diffinitio significat qđ quid est res, substantia aũt est quid completum in suo esse & in sua specie, accñs aũt non habet esse cõpletũ, sed dependens à substantia. Similiter etiam nulla forma est quid completum in specie, sed cõplementũ speciei cõpetit substantiæ cõpositæ. Vnde substantia cõposita sic diffinitur, q in eius diffinitione nõ ponitur aliquid, qđ sit extra essentiam eius. In omni aũt diffinitione formæ ponitur aliquid, quod est extra essentiam formæ. s. proprium subiectum eius, siue materia. Vnde cũ aĩa sit forma oportet q in diffinitione eius ponatur materia, siue subiectum eius. Et ideo in prima parte ponit duas diuisiones. quarũ prima necessaria est ad inuestigãdum id quod in diffinitione aĩæ ponitur, ad exprimendã essentiam eius. Alia quæ est necessaria ad inuestigandum id quod ponitur in diffinitione animæ ad exprimendũ subiectum ipsius. ibi. {Substantiæ autem maxime &c.}

Lectio 2. Deffinitio est aut conclusio aut positio, aut demonstratio nondũ ordinata.

Lect. 3. & 4. Tex. commen. 4. Tex. cõmẽ. 5. Substantia & accidens diuersis modis diffiniuntur.

Circa primum innuit tres diuisiones, quarum prima est secundum q ens diuiditur in decem prædicamenta. Et hoc innuit p hoc quod dicit, q substantia dicitur esse vnum genus entium. Secunda diuisio est secũdum q substantia diuiditnr in materiam & formã & compositum. Materia quidem est, quæ secundum se nõ est hoc aliquid, sed in potentia tantum, vt sit hoc aliquid. Forma aũt est, secundum quã iam est hoc aliquid in actu. Substantia vero cõposita est, quæ est hoc aliquid. Dicitur. n. esse hoc aliquid. i. aliquid demonstratum quod est completum in esse & specie, & hoc conuenit soli substantiæ compositæ in rebus materialibus. Nam substantiæ separatæ, quãuis non sint compositæ ex materia & forma, sunt tamen hoc aliquid, cum sint subsistentes in actu & completæ in natura sua. Anima autẽ rationalis, quantum ad aliqnid potest dici hoc aliquid, secundum hoc quod potest esse per se subsistens. Sed quia non habet speciem completam, sed magis est pars speciei, non omnino conuenit ei quod sit hoc aliquid. Est ergo differentia inter materiam & formã, quod materia est ens in potentia, forma autem est endelechia, id est actus, quo, scilicet materia fit actu, vnde ipsum compositum est ens actu. Tertia diuisio est q actus dicitur dupliciter. Vno modo sicut scientia est actus. Alio modo sicut considerare est actus. Et differentia horũ actuum ex potentijs perpendi potest. Dicitur enim aliquis in potentia grammaticus, antequam acquirat habitum grammaticæ, discẽdo vel inueniendo, quæ quidem potẽtia in actum reducitnr, qñ iam aliquis habet habitum sciæ. Sed tunc est iterum in potentia ad vsum habitus, cũ non considerat in actu, & hæc potentia in actũ reducitur cũ actu considerat. Sic igitur & sciã est actus, & cõsideratio est actus. Deinde cum dicit.

Prima diuisio. Secũda diuisio. Hoc aliquid quid. Tertia diuisio. Actus duplex. Potentia ad actum primum est essentialis, ad operationem vero, accidentalis.

Maxime autem corpora, videntur esse substãtiæ & ipsorum ea magis, quæ naturalia sunt. Hæc enim cæterorũ principia sunt. Naturalium vero corporum, quædam habẽt vitam, quædam nõ habent, sed ea vacant. Vitam autem dicimus nutritionem, accretionem, atque decretionem, quæ quidem per idipsum fit quod viuere dicitur.

Tex. commen. 4. Diuisio naturalium corporum. quid sit vita.

Substantia autem maxime esse videntur corpora, & horum physica, hæc enim aliorum principia. Physicorum autẽ, alia quidem habent vitam, alia autem non habẽt. Vitam autem habere dicimus id, quod per seipsum, alimẽtum, & augmentum, & decrementum habet.

Tex. commen. 5.

Ponit diuisiones, ex quibus inuestigat id, qđ ponit in diffinitione animæ, pertinens ad eius subiectum. Et innuit tres dinisiones. Quarũ prima est, q substantiarũ quædam sunt corpora, & quædam nõ sunt corpora. Inter quas substãtias maxime sunt manifestæ corporales substantiæ.

Altera substantia diuisio.

substantiæ.Nã substãtiæ incorporeæ, quęcũq; sint,immanifestæ sunt,eo ꝙ sunt à sensibus remotæ & sola ratione inuestigabiles. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ {corpora maxime videntur esse substantiæ.} Secunda diuisio est,ꝙ corporum, quædam sunt corpora physica,id est naturalia,quædam nõ naturalia,sed artificialia. Homo enim & lignum,& lapis sunt naturalia corpora, domus & securis sunt artificialia. Magis autem videntur substantiæ corpora naturalia q̃ artificialia,quia corpora naturalia sunt principia artificialium. Ars enim operatur ex materia quàm natura ministrat, forma autem, quæ per artem inducitur,est forma accidentalis, sicut figura vel aliquid huiusmodi. Vnde corpora artificialia non sunt in genere substantiæ per suam formã, sed solum per suam materiam,quæ est naturalis.Habent ergo à corporibus naturalibus ꝙ sint substantiæ. Vnde corpora naturalia sunt magis substantiæ, quàm corpora artificialia.sunt enim substantiæ non solum ex parte materiæ,sed etiam ex parte formæ. Tertia diuisio est, ꝙ corporum naturalium,quædã habent vitam,& quędam non hñt.illud autem dicitur habere vitam,quod per seipsum habet alimentum, augmentum,& decrementum.Sciendum autem est,ꝙ hęc explanatio magis est per modum exempli,quàm per modum diffinitionis. Non enim ex hoc solo ꝙ aliquid hẽt augmentũ & decrementũ, viuit,sed etiã ex hoc ꝙ sentit,& intelligit, & alia opera vitæ exercere põt.Vnde in substãtijs separatis est vita ex hoc,ꝙ habent intellectũ & volũtatem, vt patet in.9.Metaphy.licet non sit in eis augmentum & alimentum.Sed quia in istis generabilibus & corruptibilibus anima,quæ est in plantis, ad quam pertinent alimentum & augmentum, vt in fine primi dictum est principium est vitæ,ideo hic quasi exemplariter exposuit,habens vitam ,id quod habet alimentum & augmentum.Propria aũt ratio vitę est ex hoc,ꝙ aliquid est natum mouere seipsum,large accipiendo motũ, prout etiam intellectualis operatio motus quidam dicitur.Ea enim fine vita esse dicimus, quæ ab exteriori tantũ principio moueri possunt. Deinde cum dicit.

Diuisio corporum.

Diuisio corporũ naturalium.

lib. xii. Tex. commẽ. 40.

Vita quid.

Tex. commen. 4.

Quare corpus omne naturale particeps vitæ substantia est, & ita substantia, vt composita. Atque cum tale etiam sit corpus, id est habens vitam:corpus profecto nõ erit anima. Corpus nanque non subit rationem eorum, quæ sunt in subiecto, sed vt subiectum potius est, & materies. Necesse est igitur animam substantiam esse, perinde atque formam corporis naturalis, potentia vitam habentis. Substantia vero actus est, & perfectio. Talis igitur corporis est perfectio, atque actus.

Quare omne corpus physicum, participans vita substantia erit. Substantia autem sit sicut composita. Quoniam autem corpus est tale, nempe vitam habens, non vtiq; erit corpus, anima. Non enim eorum, quæ in subiecto sunt corpus. Magis autem sicut subiectum, & materia est. Necesse est ergo, animam substantiam esse, sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis. Substantia autem actus. huiusmodi igitur corporis actus.

Inuestigat animæ diffinitionem, suppositis præmissis diuisionibus. Et circa hoc tria facit. Primo inuestigat partes diffinitionis. Secundo ponit diffinitionem. ibi. {Si autem aliquod commune &c.} Tertio ex diffinitione data, excludit quãdam dubitationem ibi. {Vnde non oportet quærere &c.} Circa primum duo facit. Primo inuestigat particulas diffinitionis, quæ pertinẽt ad essentiam animæ. Secundo ea, quæ pertinent ad essentiam subiecti.ibi. {Tale autem quodcunque organicum.} Circa primum duo facit. Primo inuestigat hãc particulam,ꝙ aĩa est actus.Secundo hanc, ꝙ est actus primus.ibi. {Hic autem dicitur dupliciter.} Concludit ergo primo ex prædictis, quod cum corpora physica maxime videantur esse substantiæ, & omne corpus habens vitam, sit corpus physicum, necesse est dicere ꝙ omne corpus habens vitam sit substãtia. Et cum sit ens actu necesse est quod sit substantia cõposita. Quia vero cum dico corpus habens vitam duo dico, scilicet ꝙ est corpus, & quòd est huiusmodi corpus, scilicet habens vitam, non potest dici ꝙ illa pars corporis habens vitam, quæ dicitur corpus, sit anima. Per animam enim intelligimus id, quo habens vitam viuit. vnde oportet quòd intelligatur sicut aliquid in subiecto existens, vt accipiatur hic large subiectum, non solum prout subiectum dicitur aliquid ens actu, per quem modum accidens dicitur esse in subiecto, sed etiam secundum quòd materia prima, quæ est ens in potentia, dicitur subiectum. Corpus autem, quod recipit vitam, magis est sicut subiectum & materia, quàm sicut aliquid in subiecto existens. Sic igitur, cum sit triplex substantia, scilicet compositum, materia, & forma, & anima non est ipsum compositum, quod est corpus habens vitam: neque est materia, quæ est corpus subiectum vitæ: relinquitur, per locum à diuisione, quòd anima sit substantia, sicut forma vel species talis corporis, scilicet corporis physici habentis in potentia vitam. Dixit autem {habentis vitam potentia.} & non simpliciter habentis vitam. Nam corpus habens vitam intelligitur substantia composita viuens, compositum autem non ponitur in diffinitione formę, sed materia. Materia autem corporis viui est id, quod comparatur ad vitam sicut potentia ad actum: & hoc est anima, actus, secundum quem corpus viuit. Sicut si diceremus quòd figura est actus, non quidem corporis figurati in actu, hoc enim est compositum ex figura & corpore, sed corporis quod est subiectum figuræ, quod comparatur ad figuram sicut potentia ad actum. Et ne aliquis crederet quòd aĩa sic esset actus, sicut aliqua forma accidentalis actus est, ad hoc remouendum, subdit quòd anima est sic actus, sicut substantia est actus, id est sicut forma. Et quia omnis forma est in determinata materia, sequitur quod sit forma talis corporis, quale dictum est. Sciendum autem est ꝙ hæc est differentia formæ substantialis ad formam accidentalem, quòd forma accidentalis non facit ens actu simpliciter, sed ens actu tale vel tantum, vtputa magnum vel album vel aliquid aliud huiusmodi. Forma autem substantialis facit esse actu simpliciter. Vnde forma accidentalis aduenit subiecto iam præexistenti actu. Forma autem substantialis non aduenit subiecto iam præexistenti in actu, sed existenti in potentia tantum, scilicet materiæ primæ. Ex quo patet, ꝙ impossibile est vnius rei esse plures formas substantiales, quia prima faceret ens actu simpliciter, & omnes aliæ aduenirent subiecto iam existenti in actu, vnde accidentaliter aduenirent subiecto iam existenti in actu, non enim facerent ens actu simpliciter, sed secundum quid. Per quod tollitur positio Auicebron in libro fontis vitæ, qui posuit secundum ordinem generum & specierum est ordo plurium formarum substantialium in vna & eadem re, vtputa ꝙ in hoc indiuiduo hoĩs est vna forma, per quam est substantia:

Subiectum duplex ens ĩ actu & in potẽtia.

Differẽtia inter formã substantialem & accidentalem.

In composito inest vnica substantialis forma.

& alia,per quã est corpus:& tertia, per quã est animatum corpus, & sic de alijs. Oportet enim secundũ præmissa dicere, quod vna & eadem forma substantialis sit, per quam hoc indiuiduum est hoc aliquid, siue substantia, & per quam est corpus & animatum corpus, & sic de alijs. Forma enim perfectior dat materiæ quod dat forma minus perfecta,& adhuc amplius. Vnde anima non solum facit esse substãtiam & corpus, quod etiam facit forma lapidis, sed etiam facit esse animatum corpus. Non ergo sic est intelligendum quod anima sit actus corporis, & quod corpus sit eius materia,& subiectũ quasi corpus sit constitutum per vnam formam, quæ faciat ipsum esse corpus,& superueniat ei anima faciẽs ipsum esse corpus viuum, sed quia ab anima est,& quod sit,& quod corpus sit,& quod sit corpus viuum. Sed hoc quod est esse corpus, quod est imperfectius, est quid materiale respectu vitæ. Et inde est quod recedente anima, non remanet idem corpus specie. nam oculus & caro in mortuo.nõ dicitur nisi æquiuoce, vt patet per Philosophum in septimo Metaphy. [Lectio 10. Tex. cõmẽ. 11.] Recedente.n.anima, succedit alia forma substantialis quæ dat aliud esse specificum, cum corruptio vnius non sit sine generatione alterius. Deinde cum dicit.

Sed cum perfectio atq; actus bifariam dicatur, vt diximus,quidam enim est vt scientia, quidam vt contemplatio, patet animam actum esse, perinde atque scientiam. Nam ex eo, quia anima inest,& somnus & vigilia est, & vigilia quidem contemplationi, somnus aũt scientiæ, operatione vacanti similis est. Altera autem alteram in eodẽ, scientia, inquam,contemplationem, generatione præcedit. Quapropter anima primus est actus,perfectioq; corporis naturalis,potentia vitam habentis.

Tex. cõmen. 5. *Hic autem dicitur dupliciter: Alius quidem sicut scientia, alius autem, sicut considerare. Manifestũ ergo quod sicut scientia. Nam existente in corpore aïa ipsa, & somnus & vigilia est. Proportionale autem vigilantia quidem ipsi considerare, somnus aũt, ipsi habere,& non operari. Prior autem generatione in eodem scientia est. Vnde aïa est actus primus corporis physici, potentia vitam habentis.*

Tex. cõmen. 6. Venatur secundã particulam diffinitionis:& dicit quod actus dicitur dupliciter,alius sicut scia, & alius sicut cõside rare, vt supra expositum est. Et manifestum est, quod aïa est actus sicut scientia, quia in hoc quod anima inest, inest animali,& somnus,& vigilia. Et vigilia quidem assimilatur considerationi, quia sicut consideratio est vsus scientię, ita vigilia est vsus sensuum, sed somnus assimilatur habitui scientiæ, quando aliquis secundum ipsum non operatur. in somno enim quiescunt virtutes animales. Horum autem duorum actuũ, scientia est prior generatione, in eodem, Comparatur enim cõsideratio [Lectio 3. Tex. cõmẽ. 13.] ad scientiam, sicut actus ad potentiam. Actus autem vt habetur in. 1x. Metaphy. natura est prior potentia. Est enim finis & complementum potentiæ. Sed ordine generationis & temporis, vniuersaliter loquẽdo actus est prior potentia. Nam id quod est in potentia, reducitur in actum per aliquid ens actu. Sed in vno & eodem potentia est prior actu. Nam aliquid est primo in potẽtia, & postea actus fit. Et propter hoc dicit quod {scientia est prior generatione, in eodem, quàm cõsideratio.} Vnde concludit quod cum anima sit actus sicut scientia, quod sit actus prim[illegible] corporis physici potentia vitã habentis. Sciendum autem quod Philosophus dicit animã esse actum primum, non solum vt distinguat animam ab actu qui est operatio, sed etiam vt distinguat eã à formis elementorum, quæ semper habent suam actionem nisi impediantur. Deinde cum dicit.

Et talis plane, vt partes ipsius sint instrumenta. Enim vero partes quoque plantarum, instrumenta sint controuersia sunt, quamuis videantur penitus simplices esse. Eius enim quod circa fructum est quod tegmen est folium: & fructus etiam. Radices præterea vicem subeunt oris, vtrisque nanq; trahitur alimentum.

Tale autem quod sit organicum. Organa autem,& plantarum partes sunt, sed penitus simplices, vt folium, fructiferi coopertimentum. Fructiferum aũt, fructus. Radices vero ori similes sunt: vtraq; enim trahunt alimentum.

Venatur particulam, quæ est ex parte subiecti. & quia dixerat, quod anima est actus corporis physici habentis vitam in potentia, etiam dicit, quod tale est omne corpus organicum. Et dicitur corpus organicũ, quod habet diuersitatem organorum. Diuersitas autẽ organorum necessaria est in corpore suscipiente vitam propter diuersas operationes animæ. Anima enim, cum sit forma perfectissima inter formas rerum corpora- [Supra in lib. 1. tex. c. …] lium, est principium diuersarum operationum,& ideo requirit diuersitatem organorum in suo perfectibili. Formæ vero rerum inanimatarũ, propter sui imperfectionem sunt principia paucarum operationum. vnde non exigunt diuersitatem organorum in suis perfectionibus. Inter animas autem anima plantarum imperfectior inuenitur, vnde in plantis minor est diuersitas organorum quàm in animalibus. Et ideo ad ostendendum, quod omne corpus suscipiens vitam est organicum, accipit argumentum ex plantis, in quibus est minor diuersitas organorum. Et hoc est quod dicit, quod etiam plantarum partes sunt diuersa organa. Sed partes plantarum sunt penitus simplices, id est consimiles, nõ enim est in eis tanta diuersitas, sicut in partibus animalium. Pes enim animalis ex diuersis partibus compositus est, scilicet carne, neruo, osse, & huiusmodi. Sed partes organicæ plantarum non habent talem diuersitatem partium, ex quibus componantur. Et quod partes plantarum sint organicæ, manifestat per hoc, quod diuersæ partes sunt ad diuersas operationes, Sicut folium est ad coopertimentum corticis vel fructiferi, id est illius partis in qua fructus nascitur. Cortex autẽ vel fructiferum, ad coopertimentum fructus. Radices autẽ in plantis sunt proportionabiles ori animalium, quia vtraque attrahunt alimentum, scilicet radix in plantis, & os in animalibus. Deinde cum dicit.

Si igitur cõmune quid de omni anima sit dicendum, ipsa perfectio prima, et primus actus est corporis naturalis, cuius partes sunt instrumenta.

Si autem aliquid commune de omni anima oportet dicere, erit vtiq; primus actus corporis physici organici. Tex. cõmen. 7.

Colligit ex omnibus prædictis diffinitionem animæ,& dicit, quod si aliqua diffinitio communis debeat assignari, quæ conueniat omni animæ, erit hæc. {Anima est actus primus corporis physici organici.} Non autem oportet addere, potentia vitam habentis. Loco enim huius ponitur organicum, vt ex dictis patet.

Deinde cum dicit.

Idcirco non quærere oportet, si vnum sit anima, atque corpus, sicut neque ceram & figuram, neque omnino materiem cuiusque,& id cuius materies est. Nam cum vnum, et esse multifariam dicatur, actus est id quod proprie vnum est, atque proprie est.

Vnde non oportet quærere, an vnum sint, aïa & corpus, sicut

ſicut neque ceram,& figuram,neque omnino vniuſcuiuſque materiæ,& id cuius materia. Vnum enim & eſſe cum multipliciter dicantur,quod proprie eſt,actus eſt.

Ex diffinitione data, ſoluit quandam dubitationem. Fuit enim à multis dubitatum, quomodo ex anima & corpore fiere vnum. Et quidam ponebant aliqua media eſſe,quibus anima corpori vniretur,& quodammodo colligaretur. Sed hæc dubitatio iam locum non habet,cum oſtenſum ſit, quod non oportet quærere ſi ex anima & corpore ſit vnum,ſicut nec dubitatur circa ceram & figuram, neque omnino circa aliquã materiam, & formam cuius eſt materia. Oſtenſum eſt enim in.8. Metaphyſi.quod forma per ſe vnitur materiæ, ſicut actus eius,& idem eſt materiam vniri formæ, quod materiam eſſe in actu. Et hoc eſt etiam quod hic dicit, qđ

Lectio 2. Tex. cõm. 4.

cum vnum & ens multipliciter dicatur.ſ.de ente in potentia,& de ente ĩ actu, idquod proprie eſt ens & vnũ, eſt actus. Nam ſicut ens in potentia nõ eſt ens ſimpliciter,ſed ſecundum quid, ita non eſt vnum ſimpliciter ſed ſecũdum quid, ſic enim dicitur aliquid vnum ſicut & ens. Et ideo ſicut corpus habet eſſe per animã, ſicut per formam,ita & vnitur animę immediatę, inquãtum anima eſt forma corporis. Sed in quãtum eſt motor, nihil prohibet aliquid eſſe medium,prout vna pars mouetur ab anima,mediante alia.

LECTIO SECVNDA.

Explicata animæ definitione, exponit quomodo ea non ſit à corpore ſeparabilis.

VNiuerſaliter igitur diximus quidnam anima ſit. Eſt enim ea ſubſtantia quæ eſt ratio, hæc autem eſt quiditas corporis talis. Et perinde ſane atque ſiquid inſtrumentorum artis naturale corpus eſſet ceu ſecuris. Eius nanque ſubſtantia, ipſius eſſet (vt patet) ſecuris,ratio,idq; eſſet aĩa, qua ſeparata,non eſſet vlterius (vt patet) ſecuris, niſi nomine tantum,at nunc eſt ſecuris. Non enim talis corporis ſubſtantia ratioque eſt ipſa anima,ſed naturaliter (vt diximus) talis, quod inſe motus ſtatumſue principium inſitum habet.

Tex. cõm. 8.

Vniuerſaliter igitur dictum eſt quid ſit anima. Subſtantia enim eſt, quæ ſecundum rationem. Hæc aũt eſt quid eſt eſſe huiuſmodi corporis. ſicut ſi aliquid organorum phyſicũ eſſet corpus, vt dolabra. Erat enim dolabræ eſſe ſubſtantia ipſius: & aĩa,hoc. Separata autem hac, non vtiq; amplius dolabra eſſet: niſi æquiuoce: nunc aũt eſt dolabra. Non.n. huiuſcemodi corporis quod quid eſt eſſe et ratio,aĩa: ſed phyſici talis,habẽtis ſeipſo principium motus & ſtatus.

Poſita diffinitione animæ Philoſophus hic eam manifeſtat. Et circa hoc duo facit. Primo manifeſtat diffinitionem præmiſſam. Secundo ex diffinitione manifeſtata, quãdam veritatem cõcludit ibi. {Quia quidem igitur non ſit anima &c.} Circa primum duo facit. Primo manifeſtat diffinitionem animæ, quãtum ad id qđ in diffinitione prædicta ponitur ex parte ipſius animæ. Secundo quãtum ad id quod ibi ponitur ex parte ſubiecti ibi. {Eſt autem non abijciens animam &c.} Circa primum duo facit. Primo manifeſtat diffinitionem animæ ex ſimilitudine rerum artificialium. Secundo ex partibus eius ibi. {Conſiderare autem in partibus oportet &c.} Quia enim formæ artificiales accidentia ſunt, quæ ſunt magis nota quo ad nos, quàm formæ ſubſtantiales, vtpote ſenſui propinquiora: ideo conuenienter rationem animæ, quæ eſt forma ſubſtantialis, per comparationem ad formas accidentales manifeſtat. Similiter etiam partes animæ ſiue potẽtia eius manifeſtiores ſunt quo ad nos, quàm ipſa anima. procedimus enim in cognitione animæ, ab obiectis in actus, ab actibus in potẽtias, per quas anima ipſa nobis innoteſcit, vnde conuenienter etiam per partes ratio manifeſtatur. Dicit ergo primo, ꝙ dictum eſt in vniuerſali quid ſit anima, cũ prædicta diffinitio omni animæ cõueniat. Dictum eſt enim ꝙ anima eſt ſubſtantia, quæ eſt forma, à qua accipitur ratio rei. Eſt autem differentia inter formam, quæ eſt ſubſtantia, & formam, quæ non eſt ſubſtantia. Nam forma accidentalis, quæ non eſt in genere ſubſtantię, non pertinet ad eſſentiam ſiue quiditatem ſubiecti: non enim albedo eſt de eſſentia corporis albi. Sed forma ſubſtantialis eſt de eſſentia, ſiue de quiditate ſubiecti. Sic igitur anima dicitur forma ſubſtantialis, quia eſt de eſſentia ſiue de quiditate corporis animati. Et hoc eſt quod ſubdit. {Hæc autem}, ſ. ſubſtantia quæ eſt ſecundum rationem {eſt quod quid erat eſſe huic corpori,} id eſt corpori conſtituto in ſpecie per talem formam. Ipſa enim forma pertinet ad eſſentiam rei, quæ ſignificatur per diffinitionem ſignificantem de re quid eſt. Et quia formæ ſubſtantiales, cuiuſmodi ſunt formæ corporum naturalium, ſunt latentes, manifeſtat hoc per formas artificiales, quæ ſunt accidentales. Et hoc eſt quod ſubdit {ſicut ſi aliquid organorum,} id eſt artificialium inſtrumentorum, vt puta dolabra {eſſet corpus phyſicum} naturale, forma ſua hoc modo ſe haberet ad ipſum, ſicut dictum eſt. Et ideo ſubdit. {Erat quidem dolabræ eſſe ſubſtantia ipſius,} id eſt forma dolabræ, (ſecundum quam accipitur ratio dolabræ, quam quidem rationem nominat eſſe dolabræ, eo quod ſecundum eam dolabra dicitur eſſe dolabra) hæc inquam forma eſt ſubſtantia dolabræ. Et hoc ideo dicit, quia formæ corporum naturalium ſunt in genere ſubſtantiæ. Et vlterius ſi dolabra non eſſet ſolum corpus phyſicũ, ſed etiam corpus animatum, forma dolabræ eſſet anima, & ea ſeparata, nõ eſſet amplius dolabra, niſi æquiuoce, ſicut ſeparata anima, non eſt caro, nec oculus, niſi æquiuoce. Nunc autem quia dolabra non eſt corpus naturale, nec eius forma eſt quod quid erat eſſe tali corpori, remota forma dolabræ adhuc eſt dolabra, id eſt ſubſtantia dolabræ. Subſtãtia enim corporum artificialium eſt materia eorum, quæ remanet ſublata forma artificiali, licet nõ remaneat ipſum corpus artificiale in actu. Et quia dixerat ꝙ aliter nunc eſt in dolabra, & aliter eſſet ſi eſſet corpus phyſicum animatum, aſſignat rationem huius, dicens, ꝙ hoc ideo eſt, quia {anima non eſt quod quid eſt eſſe & ratio,} id eſt forma huiuſmodi corporis, ſcilicet artificialis {ſed corporis phyſici huiuſcemodi,} ſcilicet habentis vitam. Et vt manifeſtet quid ſit eſſe phyſicum corpus, ſubiungit {habentis in ſeipſo principium motus & ſtatus.} Naturalia enim ſunt, quæ in ſeipſis principium motus & ſtatus habent. Huiuſmodi enim principiũ, natura dicitur. Vti habes lib. Phyſi.2.

Quo differat accidentalis forma à ſubſtantiali.

Deinde cum dicit.

Atque id, quod dictum eſt, in partibus etiam inſpicere licet. Nam ſi oculus eſſet animal, eius vtique anima viſus ipſe nimirũ eſſet. Hic eſt.n. vt patet, oculi ſubſtãtia, quæ ſeſe habet vt ratio, oculus autem eſt materies viſus. Qui cum defecerit non vlterius erit oculus, niſi nomine tantum, & perinde atque lapideus, vel etiam pictus. Id igitur quod de parte dictum eſt, ad totum corpus viuens accõmodare oportet. Eſt enim hic profecto rationum ſimilitudo.

Nam vt pars sese habet ad partem: sic totus sensus ad totum sensitiuum corpus. vt talis est rationis.

Considerare aũt in partibus oportet, quod dictũ est. Si.n. esset oculus animal: aĩa vtiq; ipsius visus esset. Hic.n. substantia est oculi, quæ est secundum rationem. Oculus autem materia visus est: quo deficiente, non est adhuc oculus nisi æquiuoce, sicut lapideus, aut depictus. Oportet igitur accipere quod est in parte, in toto viuente corpore. Proportionaliter nãque habet sicut pars ad partẽ, totus sensus ad totũ corpus sensitiuum, secundum quod huiusmodi.

Manifestat diffinitionem animæ ex partibus dicẽs, quod id quod dictum est de tota anima, & de toto corpore viuente, oportet considerare in partibus vtriusque. quia, si oculus esset animal oporteret quod visus esset anima eius, quia visus est substantialis forma oculi, & oculus est materia visus. sicut corpus organicum materia animæ. Deficiente autem visu non remanet oculus nisi æquiuoce, sicut oculus lapideus, aut depictus equiuoce dicitur oculus. Et hoc ideo est, quia æquiuoca sunt, quorum nomen solum cõmune est & ratio substantiæ oculi non remanet nisi nomen oculi æquiuoce dictum. Quod ergo inuenitur in parte viuentis corporis, oportet accipere in toto viuente corpore, scilicet qđ sicut visus est forma substantialis oculi, & eo remoto non remanet oculus, nisi æquiuoce, ita anima est forma substantialis viuentis corporis, & ea remota non remanet corpus viuum nisi æquiuoce. Sicut enim se habet vna pars animæ sensitiuæ ad vnam partẽ corporis sensitiui, sic se habet totus sensus ad totum corpus sensitiuum inquantum huiusmodi. Deinde cum dicit.

Non est aũt id potentia viuens, quod abiecit animam, eaq; vacat, sed quod ipsam habet. Semen vero fructusue id nimirum est, quod potest tale corpus euadere. Vt igitur incisio, visioq;, sic est vigilia, actus, & vt visus rursus instrumentiq; vis, sic est anima actus, corpus aũt est id, quod, vt diximus, est potentia viuens. Verum vt pupilla, visusq; oculus est, sic anima & corpus est animal.

Tex. cõml. 10 *Est autem non abijciens aĩam, potentia ens, vt viuat, sed quod habens. Semen autem & fructus, potentia tale corpus est. Sicut igitur incisio & visio, sic & vigilantia actus. Vt autem visus & potentia organi, anima. Corpus autem, quod potentia est. Sed sicut oculus est pupilla & visus, & ibi aĩa & corpus, animal.*

Exponit præmissam diffinitionem de anima quantum ad hoc, quod dixerat quod est actus corporis habentis vitam in potentia. Dicitur enim aliquid esse in potentia dupliciter, Vno modo, cum non habet principium operationis. Alio modo cum habet quidem, sed operatur secundum ipsum. Corpus autem, cuius actus est anima, est habens vitam in potentia, nõ quidem primo modo, sed secundo. Et hoc est quod dicit, quod corpus {potentia ens vt viuat,} id est habens vitam in potentia, cujus est actus anima non sic dicitur esse in potentia ad vitam, quod {sit abijciens animã,} id est carens principio vitæ, quod est anima, sed quod est habẽs huiusmodi principium, Sed verum est quod semen & fructus, in quo conseruatur semen plantæ, est in potentia ad huiusmodi corpus viuum, quod habet animam. nondum enim semen habet animam, Vnde sic est in potentia, sicut abijciens animam. Et vt ostendat quomodo est in potentia ad vitam corpus cuius actus est anima, subiungit quod ita vigilantia est actus animæ sensitiuæ, sicut incisio est actus cultelli, & visio est actus oculi. Quodlibet enim istorum est operatio & vsus principij habiti. Sed anima est actus primus, sicut visus & quæcunque potentia organi. quodlibet enim horum est principium operationis. Sed corpus quod est perfectum per animam, est potentia habens quidem actum primum, sed aliquando carens actu secundo. Sed sicut oculus est aliquid compositum ex pupilla, sicut materia, & visu sicut forma, ita animal est compositum ex anima, sicut forma & ex corpore, sicut materia. Deinde cum dicit.

Animam igitur non separabilem esse à corpore, vel partes ipsius nonnullas si partibilis sit, nõ obscurũ esse videtur. Corporis nãque partium patet aliquas aĩæ, partes, actũ esse. Nil tñ vetat, vt aliquæ partiũ sint separabiles aĩæ, propterea quod corporis nullius sint actus. At obscurũ est, nec dum patet, si perinde corporis aĩa sit actus, vt gubernator actus est nauis. Hoc igitur pacto vniuersaliter de anima determinatum descriptumue sit.

Quod quidem igitur non sit aĩa separabilis à corpore, aut partes quadã ipsius, si partibilis naturaliter est, nõ immanifestũ est. Quarũdam.n. actus partium est ipsarum. At vero secundũ quosdam nihil prohibet, propter id quod nullius corporis sunt actus. Amplius aũt immanifestum si sit corporis actus, anima sicut nauta nauis. Figuraliter quidẽ igitur hæc definita de anima sint, atque descripta. Tex. cõml. 11

Concludit quandam veritatem ex præmissis. quia enim ostensum est quod anima est actus totius corporis, & partes sunt actus partium. actus autem & forma non separantur ab eo, cuius est actus vel forma: manifestum est quod anima non potest separari à corpore, vel ipsa tota, vel aliquæ partes eius, si nata est aliquo modo habere partes. Manifestum est enim quod aliquæ partes animę sunt actus aliquarum partium corporis, sicut dictum est, quod visus est actus oculi. Sed secundum quasdam partes nilũl prohibet animam separari, quia quædam partes animæ nullius corporis actus sunt, sicut infra probabitur de his quæ sunt circa intellectum. Et quia Plato ponebat quod anima est actus corporis non sicut forma, sed sicut motor, subiungit quod hoc nondum est manifestum, si anima sic sit actus corporis, sicut nauta est actus nauis, scilicet vt motor tantum. Deinde epilogando colligit quæ dicta sunt, & dicit quod secundum prædicta determinatum est de anima, & posita est animæ descriptio figuraliter quasi extrinsece & superficialiter & incomplete. Complebitur enim determinatio de anima, quando pertinget vsq; ad intima vt determinetur natura vniuscuiusque partis ipsius animæ.

LECTIO TERTIA.

Ponit duplicem demonstrandi modum, vnum à priori, alterum à posteriori: quo concludit animam esse primum viuendi principium in tribus viuentium generibus essentialiter ordinatis.

AT enim cũ ex obscuris quidẽ, magis aũt manifestis fiat id notum quod est dilucidum ac notius rõne, enitendũ est rursus hoc pacto de ipsa aĩa pertractare.

Quoniam autem ex incertis quidem, sed tamen manifestioribus, certum fit id, quod est secundum rationem notius, tentandum est iterum sic aggredi de ipsa. Tex. cõml. 12

Postquam Philosophus posuit diffinitionem animæ hic intendit demonstrare ipsam. Et primo dicit de quo est intentio. Secundo prosequitur intentum ibi. {Dicamus igitur principium &c.} Circa primũ duo facit.

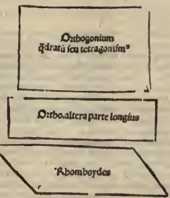
cit. Primo determinat modũ demonſtrationis, quo vti intendit in demõſtrando. Secũdo manifeſtat quõ quędam diffinitiones ſunt demonſtrabiles. ibi {Non.n.ſolũ quodq; &c.} Circa primũ ſciendum eſt, ꝙ cũ ex notis oporteat in cognitionem ignotorum deuenire: omnis autem demonſtratio adducitur cã notificandi aliud: neceſſe eſt, ꝙ omnis demonſtratio procedat ex notioribus quo ad nos, quibus per demrõnẽ fit aliquid notũ. In quibuſdã autẽ eadẽ ſunt notiora quo ad nos & ſm naturã, ſicut in mathematicis, quæ ſunt à materia abſtracta, & in his demonſtratio procedit ex notioribus ſimpliciter, & notioribus ſecundum naturam, ſcilicet ex cauſis in effectus, vnde dicitur demonſtratio propter quid. In quibuſdam vero non ſunt eadem magis nota ſimpliciter, & quo ad nos, ſcilicet in naturalibus, in quibus plerunque effectus ſenſibiles ſunt magis noti ſuis cauſis, & ideo vt in naturalibus, in pluribus proceditur ab his, quæ ſunt minus nota ſecundum naturã,

Lectio.1. & magis nota quo ad nos, vt dicitur in.1. Phyſi. Et hoc modo demõſtrationis intendit hic vti. Et hoc eſt ꝙ dicit, quod quia illud quod eſt certum ſecundum naturã, & quod eſt ſecundum rationem notius, fit certius quo ad nos ex his quæ ſunt incerta ſm naturam, certiora autem quo ad nos, per iſtum modum tentandum eſt iterum aggredi de anima, demonſtrando diffinitionem eius ſupra poſitam. Deinde cum dicit.

Rationem enim diffinitiuam non ſolum eſſe ſignificare, vt complures dicere diffinitiones videntur, ſed etiã in ipſa cauſam ineſſe ac apparere oportet. Nunc autem diffinitionum complures, vt concluſiones eſſe videntur, veluti quid eſt quadratio, confectio figuræ laterum æqualium angulorum, æqualis altera ex parte longiori figura. Atq; diffinitio talis concluſionis occupat locum. Area, quæ quadrationem inuentionem eſſe mediæ dicit, ipſis rei profecto cauſam (vt patet) aſsignat.

Non enim ſolum quod ſit, oportet diffinitiuam rationem oſtendere. ſicut plures terminorum dicunt. ſed cauſam ineſſe, & apparere. Nunc autem ſicut concluſiones rationes terminorum ſunt, vt quidem tetragoniſmus, æquale altera parte longiori, orthogonium eſſe æquilaterale. Talis autem terminus ratio concluſionis. Dicens autem quòd tetragoniſmus eſt mediæ inuentio rei cauſam dicit.

Aſsignat rationem prædictæ intentionis, oñdendo quod aliquæ diffõnes ſunt demonſtrabiles. Et hoc eſt quod dicit, quod ideo oportet iterum aggredi de anima, quia oportet quod rõ diffinitiua non ſolum dicat hoc quod eſt quia, ſicut plures terminorum, id eſt diffinitionem dicunt, ſed oportet etiã quod in diffinitione tangaſ cã & quod per diffinitionem dicentem, propter quid demonſtretur diffinitio, quæ dicit ſolum quia. Inueniuntur autem multæ rationes terminorum, id eſt diffinitiones quæ ſunt ſicut concluſiones. Et ponit exemplum ĩ geometricalibus. Ad cuius intelligentiam ſciendum eſt, quod figurarum quadrilaterarum, quædam habent omnes angulos rectos, & vocantur Orthogonia, id eſt ſuperficies rectorum angulorum. quędam autem non habet angulos rectos, & vocantur Rhomboydes. Sciendum eſt autẽ quod orthogoniorũ quædam conſiſtit ex omnibus lateribus æqualibus & vocatur quadratum ſiue tetragoniſmus. quoddam autem non habet omnia latera æqualia in quo tamen quęlibet duo latera ſibi oppoſita ſunt æqualia, & vocatur huiuſmodi, Orthogonium altera parte longius, ſicut patet in ſequentibus figuris.

Item ſciendum eſt, ꝙ in qualibet ſuperficie rectorũ angulorum, duæ rectæ lineæ, quæ angulum rectum cõcludunt, dicuntur totam ſuperficiem continere, quia cum alia duo latera ſint æqualia eis, vnumquodque ſuo oppoſito, neceſſe eſt, ꝙ vna prædictarum linearum, rectum angulum concludentium menſuret longitudinem ſuperficiei rectangulę, & alia latitudinem, vnde tota ſuperficies rectangula conſurgit ex ductu vnius in aliam. Vnde ſi imaginaremur, ꝙ vna earum moueretur per aliam, conſurgeret talis ſuperficies. Item ſciendum eſt, ꝙ cũ in orthogonio, quod eſt altera parte longius, duæ lineæ continentes ipſum, ſint inæquales, ſi accipiatur inter eas linea media in proportione, & ducatur in ſeipſam, fiet quadratũ æquale altera parte longiori. Et quia hæc demonſtrationibus geometricis diffuſum eſſet oſtendere, ſufficiat hoc ad pręſens manifeſtare in numeris. Sit igitur orthogonium altera parte longius, cuius maius latus ſit nouem palmorum, minus vero quatuor. Accipiatur autem linea media in proportione inter ea, quæ ſcilicet ſunt ſex palmorum. Quia ſicut ſe habent ſex ad nouem, ita quatuor ad ſex. Quadratum autem huius lineæ erit æquale prædicto orthogonio altera parte longiori. Quod etiam in numeris patet. Nam quater nouem ſunt triginta ſex. Similiter etiam ſexies ſex ſunt triginta ſex. Hoc eſt ergo quod dicit, ꝙ ſi quæratur quid eſt tetragoniſmus, id eſt quadratũ quod eſt æquale altera parte longiori aſsignabitur talis diffinitio, vt dicatur {eſſe orthogonium,} id eſt ſuperficies rectorum angulorum {æquilaterale,} id eſt habens omnia latera ęqualia &c. {Talis aũt terminus,} id eſt talis diffinitio eſt {ratio concluſionis,} id eſt per demonſtrationem concluſa. Si autem aliquis ſic diffiniat, dicens ꝙ {quadratum eſt inuentio mediæ} ſcilicet lineæ mediæ in proportione inter duo latera inæqualia orthogonij altera lõgioris, id eſt orthogonium conſtitutũ ex tali linea inuenta, qui inquam ſic diffinit {dicit cauſam rei.} Attendendum eſt autẽ, ꝙ hoc exẽplum quod hic inducitur, eſt ſimile ei, quod intendit circa animam, quãtum ad aliquid, ſcilicet quãtum ad hoc ꝙ demonſtretur diffinitio animæ, non autem quãtum ad hoc ꝙ demonſtretur demonſtratione dicente propter quid. Deinde cum dicit.

Dicamus igitur, hic conſiderationis initio ſumpto, animatum ab inanimato, vita ſeiungi. Atque cum multifariã viuere dicatur etiam ſi vnum tantum iſtorum inſit, viuere Supra l.I. text. 19. mot. ac ſenſu ea ſolum affirmauit.

illud

illud dicimus, cui inest, vt intellectus, sensus, motus loco, ac status, & insuper motio nutrimento accommodata, & accretio, decretione.

Dicamus igitur principium accipientes intentionis rei, determinari animatū ab inanimato ī viuendo. Multipliciter autem ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solū, viuere ipsum dicimus, vt intellectus, & sensus, motus, & status secundum locum. Adhuc autem motus, & status secundum alimentum, & decrementum, & augmentum.

Incipit demonstrare diffinitionem animæ superius positam modo prædicto, scilicet per effectum. Et vtitur tali demonstratione. Illud, quod est primum principium viuendi est viuentium corporum actus, & forma: sed anima est primum principium viuendi his, quæ viuunt: ergo est corporis viuentis actus, & forma. Manifestum est autem, ꝙ hæc demonstratio est ex posteriori. Ex eo enim ꝙ anima est forma corporis viuentis, est principium operum vitæ, & nō ecōuerso. Circa hoc ergo duo facit. Primo ostendit, ꝙ anima est principium viuendi. Secundo ꝙ primum principium viuendi est forma corporis viuentis, ibi {Quoniam autem quo viuimus, & sentimus.} Circa primum tria facit. Primo distinguit modos viuentium. Secundo ostendit, ꝙ anima est viuendi principium, ibi {Vnde & vegetabilia omnia &c.} Tertio manifestat quomodo se hēant partes animæ abinuicem, secūdum quas est principium operum vitæ, ibi {Vtrum autem vnūquodque horum.} Dicit ergo primo, ꝙ ad prosequendum nostram intentionem, qua intendimus demōstrare diffinitionem animæ, oportet hoc quasi principium accipere, ꝙ animatum distinguitur ab inanimato in viuendo. Animata enim viuunt, sed inanimata non viuunt. Sed cum multiplex sit modus viuendi, si vnus tantum eorum insit alicui, dicitur illud viuens, & animatum. Ponit aūt quatuor modos viuendi, quorum vnus est per intellectum, secūdus per sensum, tertius p motum, & statum localem, quartus per motum alimenti, & decrementi, &
P. ui. lib. t. cōm. 89 et infra te. cōm. 27. augmenti. Ideo autem quatuor tantum modos ponit viuendi, cum supra quinque genera operationum animæ posuerit, quia hic intendit distinguere modos viuendi, secundum gradus viuentium: qui distinguuntur secūdum hæc quatuor. In quibusdam enim viuentium inueniuntur tm̄ alimentum, augmētum, & decrementum, scilicet in plātis. In quibusdam autem, cum his inuenitur sensus sine motu locali, sicut in animalibus imperfectis, sicut sunt ostreæ. In quibusdam autē, vlterius inuenitur motus secundum locum, sicut in animalibus perfectis, quæ mouentur motus progressiuo, vt bos, & æquus. In quibusdam autem, cum his vlterius inuenitur intellectus, scilicet in hominibus. Appetitiuum autem, quod est quintum præter hæc quatuor, non facit aliquam diuersitatem in gradibus viuentium. Nā vbicunque est sensus, ibi est & appetitus. Deinde cū dicit.
Infra te. cōm. 28.

Quapropter, & vniuersa plantæ videntur viuere, quippe cum videantur in seipsis vim habere talem, atque principium, quo ad contraria loca, tā incrementa, quā decremēta suscipiunt. Non enim sursum quidem accrescunt, deorsum autē nō accrescunt, sed ad vtranque similiter differentiam, & omni ex parte, semperque nutriuntur, et eousque viuunt, quousque possint alimentum accipere.

Tex. cōm. 14. *Vnde & vegetabilia omnia videntur viuere. Vim autem in seipsis habentia potētiam, & principium huiusmodi, per quod, augmentum, & decrementum suscipiunt, secundum contrarios locos. Non enim sursum quidem augentur, deorsum autem non, sed similiter ad vtraque, & in omnes partes continue aluntur, & viuunt, quousque possunt accipere alimentum.*

Manifestat quod anima est principium viuendi secundum omnes modos prædictos. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo anima est principium viuendi in plantis. Secundo in animalibus, ibi {Animal autē propter sensum &c.} Tertio ostendit quid dictum sit, & quid restat dicendum, ibi {propter quam autem causam &c.} Circa primum duo facit. Primo ostēdit, ꝙ anima est principium viuendi in plantis. & dicit, ꝙ cum dictum sit ꝙ quibuscunque inest vnum quatuor prædictorum modorum viuentium dicuntur viuere, sequitur ꝙ omnia vegetabilia viuant. Omnia enim in seipsis habet potentiam quandam, & principium, quo suscipiunt motum augmenti, & decrementi. Et quod hoc principium non sit natura, sed anima manifestum est. Nam natura non mouet ad contraria loca: motus autem augmenti & decrementi est secundum contraria loca. Augentur enim vegetabilia omnia, non solum sursum & deorsum, sed vtroque modo. Manifestum est ergo ꝙ principium horum motuum non est natura, sed anima. Nec solum vegetabilia viuunt, dum augentur, & decrescunt, sed quæcūque nutriuntur tandiu viuunt, quandiu possunt accipere nutrimentum, per quod fit augmentum. Secundo ibi.

Atque hoc quidem vis, à cæteris seiungi, separarique potest, cætera autem in ipsis mortalibus ab ista nequeunt separari, quod quidem in ipsis perspicitur plātis. Nulla enim prorsus in ipsis (vt patet) alia præter hanc animæ potentia, atque officium inest. Viuere igitur, ob hoc principium viuentibus competit.

Separari autem hoc ab alijs possibile est, alia autem ab hoc, impossibile est in rebus mortalibus. Manifestum est autem in his, quæ vegetantur. Neque enim vna inest ipsis potentia alia animæ. Viuere igitur, propter hoc principium inest omnibus viuentibus. *Tex. cōm. 15. Tex. cōm. 16.*

Ostendit ꝙ prædictum viuendi principium, est primum & separabile ab alijs. Et dicit ꝙ hoc, scilicet principium augmēti & alimenti potest separari ab alijs principijs viuendi, sed alia non possunt separari ab eo in rebus mortalibus. Quod ideo dicit, quia in rebus immortalibus, sicut sunt substantiæ separatæ, & corpora cœlestia, si tamen sunt animata, inuenitur intellectiuum sine nutritiuo. Quod autē hoc principium sit separabile ab alijs, manifestum est in his, quæ vegetantur, id est in plantis, in quibus nulla alia potentia animæ inest, nisi huiusmodi. Ex quo manifestum est, ꝙ illud, propter quod primum inuenitur via ī rebus mortalibus, est principium augmenti, & alimenti, quod vocatur anima vegetabilis. Deinde cum dicit.

Animal autem est ob sensum primo. Nam & ea, quæ non mouētur motu, nec mutant locum, sensum autem habēt, non solum viuere dicimus, sed etiam animalia nūcupare solemus. Videntur autem et huiuscemodi animalia multa esse, quæ cum sint natura loco manentia, habent solum sensum.

Animal autem propter sensum, primum. Et nanque quæ non mouentur, neque mutant locum, habent autem sensum animalia dicimus, & non viuere, solum. Videntur autem & huiusmodi multa esse animalium, manentia aptum cum sint natura, habent solum sensum.

Manifestat quomodo anima est principium viuendi in animalibus. Et circa hoc duo facit. Primo dicit, ꝙ primum dicitur aliquid esse animal propter sensum, licet animalia

animalia quædam & sentiant, & moueantur. Ea enim dicimus esse animalia, & non solum viuere, quæ, licet non mutent locum, tamen habent sensum. Sunt enim multa animalium talia, quæ naturaliter manent in eodem loco, & tamen habent sensum, sicut ostreæ, quæ non mouentur motu progressiuo. Secundo ibi.

At vero ex sensibus, tactus primo cunctis animalibus inest, atque vt vegetatiuum à tactu, sensuque omni, sic à cæteris tactus separari sensibus potest. Eam autem partem animæ vegetatiuam dicimus esse, cuius, & plãtæ, participes sunt. Animalia vero cuncta, ipsam vim habere sentiendi tactu videntur.

Tex. cōm. 17. *Sensuum autem, primo inest omnibus tactus. Sicut autem vegetatiuum potest separari à tactu, & omni sensu, sic & tactus ab alijs sensibus. Vegetatiuum autem dicimus hmōi partem animæ, quo & vegetabilia participant. Animalia autem omnia videntur tangendi sensum habentia.*

Ostendit ꝙ inter alios sensus primo inest tactus animalibus. Quod probat ex hoc, ꝙ sicut vegetatiuum potest separari à tactu, & ab oĩ sensu, sic tactus potest separari ab alijs sensibus. Multa enim sunt animalia, quę solum sensum tactus habent, sicut animalia imperfecta. Omnia autẽ animalia habet sensum tactus. Vegetatiuũ autem principium dicimus illam partem animæ, qua etiam vegetabilia, id est plante participant. Sic igitur ex prædictis patent tres gradus viuentium: primus est plantarum. secundus animalium imperfectorum immobilium, quæ habẽt solum sensum tactus, tertius est animalium perfectorum, quæ mouent motu progressiuo, quæ etiam habet alios sensus. Manifestũ est autẽ, ꝙ quartus gradus est eorum, quæ habent cũ his etiam intellectum. Deinde cum dicit.

Tex. cōm. 18. *Atque quam ob causam istorum vtrunque sit, postea dicemus, ac explanabimus. Nunc eousque tantum dicatur, animam inquam principium esse eorũ, quæ dicta sunt, & his esse diffinitam, vegetatiuo, sensitiuo, intellectiuo: & motu.*

Propter quam autem causam vtrunque horum accidit posterius dicemus. Nunc autem intantum dictum sit solum, quòd est anima: horum quæ dicta sunt, principium, & his determinata est vegetatiuo, sensitiuo, intellectiuo, & motu.

Ostendit quid dictum sit, & quid restat dicendum. Et dicit, ꝙ posterius dicendum est, propter quẽ causam vtrunque horum accidat, scilicet ꝙ vegetatiuũ potest esse sine sensu, & ꝙ tactus sine alijs sensibus. Hoc enim dicet in fine libri. Nunc autem sufficiat intantum dictũ esse, ꝙ anima est principium viuendi secundum prædictos modos, & ꝙ distincta est istis quatuor scilicet vegetatiuo, quod est in plantis, & in omnibus viuentibus, & sensitiuo, quod est ĩ omnibus animalibus, & intellectiuo, quod est in omnibus hoĩbus, & motu progressiuo, qui est ĩ omnibus animalibus perfectis sensu, vel intellectu.

LECTIO QVARTA.

Quo pacto distinguantur potentiæ ab ipsa anima, & abinuicem in rebus animatis: ex hoc deducens aĩam esse id, quo primo viuimus, sentimus, mouemur & intelligimus.

QVærendum autem est, vtrum horum vnumquodq; sit anima, an animæ pars. Et si pars, vtrum hoc pacto, vt sit separabile ratione solũ, an etiam loco.

Tex. cōm. 19. *Vtrum autem vnumquodque horum sit anima, an pars animæ. et si pars, vtrum sic, vt sit separabilis ratione solum, an etiam, & loco.*

Ostendit superius Phs, ꝙ anima est principium viuendi, secundum diuersa gña vitæ. Et ideo nunc inquirit qualiter principia viuendi, secũdum diuersa gña vitæ se habent ad anima, & adinuicem. Et circa hoc duo facit. Primo mouet qõnes duas. Quarum prima est. Cum anima, quæ est principium viuendi, sit determinata vegetatiuo, sensitiuo, motiuo secundum locum, & intellectiuo, vtrum quodlibet eorum sit anima per se, aut sit pars animæ. Et manifestum est, ꝙ in his, quæ tñ augentur, & nutriuntur, sicut in plantis, vegetatiuum est anima. In his autem, quæ vegetantur, & sentiunt, est pars animæ, & similiter est de alijs. Secunda quæstio est. Si vnumquodque prædictorum est pars animę, puta cum omnia inueniantur in vna anima, sicut in humana, vtrum hoc modo sint partes, ꝙ separentur abinuicem solum secundum rationem, vt scilicet sint diuersæ potentiæ, aut etiam separentur loco, & subiecto, vtpote ꝙ in vna parte corporis sit sensitiuum, ĩ alia appetitiuum, in alia motiuum & sic de alijs, sicut quibusdam visum fuit. Secundo cum dicit.

Atqui de nonnullis quidem istorũ videre, discernereq́ue facile possumus, nonnulla autẽ dubitationem habent. Nam vt plantæ nonnullæ diuisæ, seiunctęq;, videntur viuere propterea, quòd anima quæ est in istis, actu quidẽ in vnaquaque planta est vna, potentia vero plures, sic & circa alias. Videmus animæ differentias fieri cum inciduntur animantium, ea quæ insecta vocamus, vtraque nanq; partium & sensum habet & motu loco cietur. Quod si sensum habet & imaginationem, & appetitum etiam habet, vbi nanque est sensus, ibi dolor etiam existit, atque voluptas. At vbi sunt hæc ibi necessario cupiditas etiam inest. Animalia quædam recisa viuunt.

De quibusdam quidem horum, non est difficile videre, quædam autem dubitationem habent. Sicut enim in plantis, quædam diuisa videntur viuere separata abinuicẽ, tanquã existente in his anima actu quidẽ vna, in vnaquaque planta, potentia autem pluribus, sic videmus, & circa alteras differentias animæ accidere, vt in entomis decisis. Etenim sensum vtraque partium habet & motum secundum locum. Si autem sensum, & phantasiam, & appetitum, vbi quidem enim sensus est, & tristitia, & lætitia est. Vbi autem hæc sunt, ex necessitate, & desiderium est. Tex. cōm. 20.

Soluit propositas qõnes. Et primo secundam. Secũdo primã. ibi {Quod aũt quibusdã aĩaliũ m.} Circa primũ duo facit. Primo soluit secundã. q. q̃tũ ad secũdam partẽ ostendens, vtrũ partes aĩæ sint separabiles loco. Secundo, quãtum ad primam, vtrũ scilicet sint separabiles ratione. ibi {Ratione autem ꝙ alteræ &c.} Dicit ergo primo, ꝙ de quibusdam partibus animæ, non est difficile videre, vtrũ sint separabiles loco, i. subiecto, sed de quibusdam dubium est. Et ad ostendendum, ꝙ in quibusdam hoc facile est videre præmittit siĩtudinẽ de plantis. ibi {Sicut enim in plantis.} dicens quod quędam partes diuisæ ab eis, & separatæ ab alijs partibus, vñr viuere. Et hoc manifestatur ꝑ hoc, quod ramusculi abscisi inseruntur, vel plantantur, & coalescunt, quod non esset nisi remaneret in eis vita, & per consequens anima, quæ principiũ viuendi, quod cõtingit tanquam in vnaquaq; planta, anima sit vna in actu, & multiplex in potẽtia. Sicut enim accidere vr̃ in formis corporum naturalium inanimatorum, ita in eis, quæ propter sui imperfectionem non requirunt diuersitatem in partibus, ꝙ in aliquo vno toto aĩa est in actu vna, & plures in potentia, sicut & ipsum corpus est vnũ in actu & plura in potentia. Potest enim diuidi vnumquodque eorum Legito supra in fine lib. 1. & lib. 2. tex. 4.

in

in diuerſas partes ſimiles ſpecie, ſicut patet ī aere, aqua, & in corporibus mineralibus. Vnde oportet, ꝙ ſi partes ſunt ſimiles ſpecie adinuicē, & toti, ꝙ forma ſpecifica poſt diuiſionem ſit in vtraque partiū. Et eadem rōne, quia anima plantæ imperfecta eſt in ordine animarum non requirit magnam diuerſitatem in partibus, vnde anima totius pōt ſaluari in aliqua partium. Et ſic etiam videmus in alijs differentijs animæ, ſicut in entomis deciſis, id eſt in animalibus, quæ deciſa viuunt, quia vtraque partium habet ſenſum. Quod patet ex hoc, ꝙ retrahit ſe, ſi pūgitur. Et etiam habet motum ſecūdum locum, vt ad ſenſum apparet. Sic ergo in vna, & eadem parte apparet, & ſenſitiuum, & motiuum principium. Et ſi eſt ibi ſenſus, neceſſe eſt, ꝙ ſit ibi phantaſia. Phantaſia autem nihil aliud eſt, quàm motus factus à ſenſu ſecundum actum, vt infra dicetur. Et ſimiliter ſi habeat ſenſum pars deciſa, neceſſe eſt, ꝙ habeat appetitum. ad ſenſum enim de neceſsitate ſequitur lætitia, & triſtitia, ſiue delectatio, & dolor. Neceſſe, eſt enim ſi ſenſibile perceptum eſt conueniens, ꝙ ſit delectabile: ſi autem eſt nociuum, ꝙ ſit doloroſum. Vbi autem eſt dolor, & delectatio, oportet ꝙ ſit deſiderium, & appetitus, vnde neceſſe eſt, ꝙ ſi pars deciſa ſentit ꝙ etiam habeat appetitum. Sic ergo manifeſtum eſt, ꝙ vegetatiuum ſenſitiuum appetitiuum & motiuum inueniuntur in vna parte deciſa: ex quo patet, ꝙ non diſtinguuntur loco in corpore animalis. Sed de quibuſdam potentijs particularibus, manifeſtum eſt ꝙ diſtinguuntur loco. Viſus enim manifeſte non eſt niſi in oculo, auditus in aure, olfactus in naribus, guſtus in lingua & palato. Sed primus ſenſus, qui eſt tactus, & neceſſarius animali eſt in toto. Sed ꝙ dicit ꝙ phantaſia eſt ī parte deciſa, videtur eſſe dubium. Nam à quibuſdam, phantaſiæ attribuitur determinatum organum in corpore. Sed ſciendum eſt, ꝙ phantaſia inuenitur in determinata in animalibus imperfectis, in animalibus perfectis determinata, ſicut infra in tertio dicetur. Organum ergo aliquod determinatū phantaſiæ attribuitur, ad maiorem perfectionem, & determinationem ſui actus, ſine quo phantaſię actus nullo modo eſſe poſſet, ſicut actus viſus nullo modo poteſt eſſe ſine oculo. Sic igitur manifeſtauit, quod in quibuſdam potentijs animæ, non eſt difficile videre, vtrum ſint ſeparabiles loco. Deinde cū dicit.

Lib. 3. Tex. cōm. 162.

Philoſophia determinata, & cōfuſa lege infra 3 homa, in tex. 32. & lib. 3. te. 156. Tex. cōm. 156. Lectio. 5.

De intellectu vero, contemplatiuaque potentia, nondum quicquam eſt manifeſtum, ſed videtur hoc animæ genus eſſe diuerſum. Idq; ſolum, perinde atque perpetuum, ex eo quod accidit ſeiungi, ſepararique poteſt. Cæteras autem animæ partes, ſeparabiles quidem non eſſe, vt quidem aſſeruerunt, ex his, quæ diximus, patet.

Tex. cōm. 21. *De intellectu autem & perſpectiua potentia nihil adhuc manifeſtum eſt, ſed videtur genus alterum animæ eſſe, & hoc ſolum contingit ſeparari, ſicut æternum à corruptibili.*

Tex. cōm. 22. *Reliquæ autem partes animæ manifeſtum ex his, quod non ſeparabiles ſunt, ſicut quidam dicunt.*

Oſtendit in qua parte animæ circa hoc poſsit eſſe dubium. Et dicit, ꝙ de intellectu, quocunque nomine vocetur perſpectiua potētia, id eſt ſpeculatiua, nihil eſt adhuc manifeſtum. Nondum enim per ea, quæ dicta ſunt, apparet vtrum hēat aliquod organum in corpore diſtinctum loco ab alijs organis, vel nō diſtinctum. Sed tamen quātum in ſuperficie apparet, vr̄ ꝙ ſit alterum genus animæ ab alijs partibus animæ, id eſt alterius naturæ, & alio modo ſe habens. & ꝙ hoc ſolum genus animæ poſsit ſeparari ab alijs partibus animæ, vel etiam quod ſit ſeparatum ab organo corporeo, ſicut ꝑpetuū à corruptibili. Sed ꝙ reliquæ partes animæ non ſint ſeparabiles loco abinuicem, manifeſtum eſt ex prædictis. Deinde cum dicit.

Ratione vero differre, nō obſcurum eſſe videtur. Senſitiui nanque ratio diuerſa eſt à ratione principij opinandi. ſiquidē diuerſa ſunt ſentire, ac opinari, & vnumquodque dictorum ſimiliter.

Ratione autem, quòd altera, manifeſtum eſt. Senſitiuo enim eſſe & opinatiuo alterum, ſiquidem & ſentire ab ipſo opinari. Similiter autem & aliorum vnumquodque, quæ dicta ſunt.

Oſtēdit ꝙ ſint ſeparabiles ratione. Cuiuſlibet enim potentiæ ratio eſt, ſecundum ordinem ad actum: vnde neceſſe eſt, ſi actus ſint diuerſi ſecundum ſpēm, ꝙ potentię habeant diuerſam rationem ſpeciei. Et hoc eſt, quod dicit, ꝙ alterum eſt eſſe ſenſitiuo & opinatiuo, id eſt intellectiuo, id eſt altera eſt ratio vtriuſque potentię, ſi ſentire eſt alterum ab opinari, & ſimiliter eſt de prædictis alijs potentijs. Deinde cum dicit.

At vero quibuſdam animantium cūctæ partes, vt patet, inſunt, quibuſdā nonnulla ſunt, & quibus vna tantum ineſſe videtur, atque idipſum differentiam animantium facit. Quā autem ob cauſam ita ſit, poſtea perſcrutabimur. Eadem & circa ſenſus fieri ſane videmus. Quædam enim omnes, quædam aliquos, quædam vnum duntaxat habere videntur, tactum, inquam, ipſum, qui quidem eſt omnium maxime neceſſarius. Infra tex. 25.

Tex. cōm. 23. *Adhæc quibuſdam animalium omnia inſunt hæc, quibuſdam vero quædam horum, alteris autem vnum ſolum. Hoc autem facit differentias aīalium. Propter quam autem cām ſit factum, poſterius intendendum eſt. Similiter autem & circa ſenſus accidit. Alia.n. habent omnes, alia vero quoſdam, quædam vero vnum maxime neceſſarium, tactum.*

Soluit primam. q. & dicit, ꝙ hic facit differentiam in animalibus, ꝙ quibuſdam animalium inſunt oīa prædicta, quibuſdam vero quædā horum, alijs vero vnum ſolum. Quibuſcunque autem ineſt vnum ſolum prædictorum, oportet ꝙ illud ſit anima. In quibus vero inſunt plura, quodlibet eſt pars animæ, ſed illa anima denoīatur à principaliori, vel ſenſitiua, vel intellectiua. Quare autem hoc ſit, ꝙ quædam habent vnum, quædam plura, quædam omnia, poſterius dicetur. Et ſicut accidit circa potentias animæ, ita accidit circa ſenſus. Quædam enim habent oēs ſenſus, ſicut animalia perfecta; quædam vero habent quoſdam ſenſus, ſed nō oēs, vt talpa; quędam vero hn̄t vnū maxime neceſſarium. ſ. tactum, vt animalia imperfecta. Poteſt autem & hæc particula ad alium ſenſum referri, vt dicatur ꝙ quia ſuperius oñderat Phs, ꝙ partes animæ non ſunt ſeparabiles abinuicem loco vel ſubiecto, in animali in quo ſunt, ꝙ propter hoc etiam non ſeparentur in diuerſis animalibus, ſed cuicunque ineſt vnum, ineſſent oīa. Et ideo remouet hoc in hac particula. Deinde cū dicit. Lib. 3. lect. 17.

Quoniam autē id, quo viuimus, quoue ſentimus, bifariam dicitur, & perinde atq; id quo ſcimus, & id etiam, quo ſani ſumus atque valemus: quoddam enim ſcientiam, quoddam animam dicimus, quippe cum vtroque ſcire dicamus. & aliud ſanitatem, aliud partem corporis aliquam, vel totum dicimus corpus: atque horum vtrunque, tam ſcientia, quam ſanitas forma quædam, & ſpecies eſt & ratio, & tanquam actus ſuſcipientis, ſcientia quidem, ſcientis, ſanitas autem ſani. Actus enim agentium in eo quod patitur atq; diſponitur, ineſſe videtur. Anima autem, id eſt (vt patet) quo viuimus,

mus, & quo sentimus, ac intelligimus primo. Ipsa profecto ratio quadam erit, & forma, sed non vt materies, atque subiectum. Nam, cum substantia tripliciter dicatur, vt diximus: quædam enim est forma, quædam materies, quædam id, quod ex vtrisque componitur, & materia quidem est (vt patet) potentia, forma autem actus. Cum igitur, vt diximus, substantia dicatur trifariam, animatumq; id sit, quod ex vtrisque, corpore, inquã, & anima constat: corpus profecto non est actus animæ, sed ipsa corporis alicuius est actus.

Tex. cõment. 24. *Quoniam autem quo viuimus, & sentimus dupliciter, sicut quo scimus, dicimus autem hoc quidem scientiam, illud autem animam, vtroque enim horum dicimus scire. Similiter autem, & quo sanamur, aliud quidem sanitas est, aliud autem pars quædam corporis, aut etiam totum. Horum autẽ scientia quidem & sanitas forma est, & species quædam, et ratio, vt actus susceptiuorum, hæc quidẽ eius quod scientiæ, capax est, illa vero sanabilis. Videtur enim in patiente, &* Scda alia diffinitio. *disposito actiuorum inesse actio.* Tex. cõment. 25. *Anima autem hæc quo viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus primo. Quare ratio quædam vtique erit, & species: sed nõ vt materia, & vt subiectum. Tripliciter enim dicta substantia, sicut diximus, hæc quidẽ species, illud vero vt materia, aliud autem ex vtrisque. Horum autem materia quidem potentia, species autem actus, postea quod ex vtrisq;, animatum, neq; corpus est actus animæ, sed ipsa corporis cuiusdam.*

Ostenso, ꝙ anima est primum viuenti principium concludit ex hoc, diffinitionem prius assignatam. Et circa hoc duo facit. Primo demonstrat propositum. Secundo ex veritate demonstrata, quasdam conclusiones vlterius inducit, ibi {Propter hoc bene opinantur &c.} Circa primum ponit talem demõstrationem. Duorum, quorum vtroque dicimus esse aliquid, aut operari, vnum .s. quod primum est, est quasi forma, & aliud quasi materia. Sed anima est primũ quo viuimus, cum tamen viuamus anima, & corpore: ergo anima est forma corporis viuentis. Et hæc est diffinitio superius de anima posita, ꝙ aĩa est actus primus physici corporis potentia vitam habentis. Manifestum est autem ꝙ medium huius demonstrationis est quædam diffinitio animæ, scilicet anima est quo viuimus primum. Circa hanc autem demonstrationem .4. facit. Primo ponit maiorem dicens, ꝙ quo viuimus, & sentimus dicitur dupliciter .s. altero, sicut forma, & altero sicut materia. Sicut & quo scimus dicitur dupliciter. duobus .n. dicimur scire, quorum vnum est scientia, & aliud est anima. Et similiter quo sanamur dicitur de duobus, quorum vnum est sanitas, & aliud est aliqua pars corporis, vel etiam totum corpus. Vtrobique autem vnũ est quasi forma, & aliud quasi materia. Nam scientia & sanitas sunt formæ, & quasi actus susceptiuorũ, scientia quidem forma scientifici, id est partis animæ, in qua est scientia, sanitas vero est forma corporis sanabilis. Ideo autẽ dicit {sanabile, & scientificum} vt ostendat aptitudinem in subiecto ad tales formas. Semper enim actiuorum actus, id est formæ, quæ inducuntur ab agentibus in materia, videntur esse in patiente & disposito, id est in eo, quod est natum pati actiones agentis à tali agente, & quod est dispositum ad cõsequendum finem passionis .s. formam ad quam patiendo perducitur. Secundo ibi {Anima autem hoc.} Ponit minorem propositionem & dicit, ꝙ anima est primum quo & viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus. Et referuntur hæc .4. ad quatuor genera vitæ de quibus superius fecerat mentionem. Viuere enim refert ad principium vegetatiuum, quia superius dixerat, ꝙ viuere propter hoc principium inest omnibus viuentibus. Sciendum est autem, ꝙ quamuis sanitate & corpore dicamur esse sani, tamen sanitas est primum quo sani dicimur esse. Non enim dicimur esse scientes, quia anima non dicimur esse scientes, nisi inquantum habet scientiam. Similiter etiam & corpore non dicimus esse viuentes, nisi inquantũ habet animam, & propter hoc, hic dicitur ꝙ {anima} est primum quo viuimus, sentimus &c. Tertio ibi {Quare ratio quædam.} Ponit conclusionem, & pendet hucusque constructio ab illo loco {quoniam autem quo viuimus &c.} Concludit ergo ex prædictis, ꝙ anima se habet vt ratio & species, & nõ sicut materia & subiectum. Quarto ibi {tripliciter enim dicta suba &c.} Ostendit conclusionem sequi ex præmissis. Nõ enim videbatur magis sequi de anima, ꝙ sit forma, quàm de corpore, cũ vtroque viuere dicamur, Vnde ad perfectionem dictæ demonstrationis, subiungit, ꝙ cum substantia dicatur tripliciter, vt supra dictũ est scilicet de materia, & forma, composito ex vtrisque, quorum materia est potentia, & species, siue forma est actus, & compositum ex vtrisque est animatum, manifestũ est ꝙ corpus non est actus animæ, sed magis anima est actus corporis alicuius: corpus enim est in potentia respectu animæ. Et ideo cum consequatur ex prædicta demonstratione, ꝙ vel corpus, vel anima sit species, & corpus, vt dictum est non sit species animæ, sequit ꝙ anima sit species corporis. Deinde cũ dicit.

Idcirco recte admodum putant ij, quibus aĩa, neq; esse sine corpore, neque corpus aliquod esse videtur. Etenim ipsa corpus quidem non est, est autem corporis aliquid.

Et propter hoc bene opinantur, quibus videtur neque Tex. cõment. 26. *sine corpore esse, neque corpus aliquod anima. Corpus enim non est, corporis autem aliquid est.*

Inducit quasdam cõclusiones ex præmissis, quarum prima est, ꝙ bene opinati sunt, quibus visum est, ꝙ anima non sit sine corpore, neque sit corpus. Non enim est corpus, quia nõ est materia, sed est aliquid corporis, quia est actus corporis. Et quia omnis actus est in eo, cuius est actus, infert consequenter ibi.

Et inest ob hoc in corpore, atque in corpore tali, nõ in quouis sine discrimine vllo, quemadmodum veteres ad corpus ipsum accommodabant, nihil prorsus determinantes, quodnam illud & quale sit corpus, atque nõ recte, vt patet: quippe cum non videatur, quoduis sine vllo discrimine quodcumque suscipere. Hoc autem pacto, cũ ratione etiã fit sane. Actus Actus est propria materia fieri naturaliter consueuit. *enim vniuscuiusque. in eo, quod est potentia, & in propria materia suapte natura fieri, esseque solet. Animam igitur perfectionẽ quandam eius, & actum, ac rationem esse, quod potentiam habet, vt huiusmodi sit, ex hisce, quæ diximus, innotescit.*

Et propter hoc, in corpore est, & in corpore tali, & non sicut priores ad corpus aptabant ipsam nihil diffinientes in quo & quali, quamuis non videatur, quoduis subiectum cuiusuis formæ capax esse. Si autem fit, & secundum rationem. Vniuscuiusque enim actus in eo, quod in potentia existit, & in propria materia apte, naturaliterque fit. Quod quidem igitur actus est quidam, & ratio potentiam habentis, vt tale sit, manifestum ex his est.

Secundam cõclusionem, scilicet ꝙ anima est in corpore, & tali corpore .s. physico, organico, & hoc non est per modum quo priores physici loquebantur de anima, & vnione eius ad corpus, nihil determinantes in quo vel quali corpore esset. Et vere hoc est, sicut nunc dicimus

dicimus ꝙ anima accipere quodcunque corpus contingat, sed determinatum. Et hoc rationabiliter accidit, quia vnusquisque actus natus est fieri in propria, & determinata materia, vnde & anima oportet ꝙ in determinato corpore recipiatur. Vltimo autē epilogando concludit, ꝙ anima est actus quidam & ratio habentis esse huiusmodi, scilicet potentia viuentis.

LECTIO QVINTA.

Quot nam sint & quæ animæ vires, & quomodo seinuicem ordine quodam consequantur exponit: ac quo pacto singulis earum animæ ratio conueniat, quam proxime explicauerat.

ANimantium autem quibusdam omnes insunt potentiæ dictæ, quibusdam nōnulla insunt, & quibusdam vna tantum inesse videtur: atque potentias animæ diximus has, nutritiuum, sensitiuum, appetitiuum, loco motiuum, atque intellectiuum.

Potentiarum autem animæ, quæ dictæ sunt, aliis quidem insunt omnes, alijs vero quædam harum, quibusdam vero vna sola. Potentias autē dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locum, intellectiuum.

Potentiæ animæ quinque sunt. Tex. comm. 27.

Postquam Arist. diffiniuit animam in cōi, nunc accedit ad determinandum de partibus eius. Non autem habet aliter anima partes, nisi secundū ꝙ eius potentiæ partes eius dicūtur, prout alicuius potentis multa, partes dici possunt, ptās ad singula. Vnde determinare de partibus eius est determinare de singulis potentijs eius. Diuiditur autem hæc pars in duas. In prima determinat de potentijs animæ in communi, distinguendo eas adinuicem. In secunda determinat de singulis earum: ibi {Quare primum ad alimento, & generatione &c.} Prima autem pars diuiditur in duas. In prima distinguit potentias animæ abinuicem. In secunda ostendit quid de potentijs animæ, & quomodo, & quo ordine determinandum sit, ibi {Quare & secundum vnumquodque quærēdum &c.} Circa primum duo facit. Primo distinguit potentias animæ abinuicem. Secūdo ostendit quomodo ratio cōis animæ se habet ad partes prædictas, ibi {Manifestum igitur est quoniam eodem &c.} Circa primum duo facit. Primo enumerat potentias animæ. Secundo ostendit quomodo seinuicem consequantur, ibi {Inest autē plantis &c.} Dicit ergo primo, ꝙ de potentijs aiæ, quæ supra noiatæ sunt, quibusdam insunt omnes, sicut hominibus: quibusdam quædam harum, sicut alijs animalibus; quibusdam vna tātum, sicut plantis. Et quia superius non nominauerat eas potentias, sed partes animæ, ideo manifestat, ꝙ per potentias idem intelligit, quod supra per partes. Quarum quidem sunt quinque genera, scilicet vegetatiuū, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locum, intellectiuum. Oportet autem hæc duo videre. Primo quidem quare ponūtur hic quinque genera potentiarum animæ, præcipue cū consuetum sit dicere triplicem esse animam, vegetabilem, sensibilem, & rationalem. Secundo considerare oportet, quare hic ponit. s. cum superius posuerit tantum quatuor. Sciendum autem circa primum, ꝙ cū omnis potentia dicatur ad actum proprium, potentia operatiua dicitur ad actum, qui est operatio. Potentiæ autem animæ sunt operatiuæ, talis enim est potentia formæ. Vnde necesse est secundum diuersas operationes animæ, accipi diuersitatem potentiarum. Operatio autem animæ, est operatio rei viuentis, cū igitur vnicuique rei competat propria operatio, secūdum ꝙ habet esse, eo ꝙ vnumquodque operatur, inquantum est ens; oportet operationes animæ considerare, secundum ꝙ inuenitur in viuentibus. Huiusmodi autē viuentia inferiora, quorum actus est anima, de qua nunc agitur, habent duplex esse. Vnum quidem materiale, in quo conueniunt cum alijs rebus materialibus: aliud autem immateriale, in quo communicant cum substantijs superioribus aliqualiter. Est autem differentia inter vtrunque esse, quia secundum esse materiale, quod est per materiā contractum, vnaquæque res est hoc solum, quod est, sicut hic lapis non est aliud quam hic lapis: secūdum vero esse immateriale, quod est amplum, & quodammodo infinitum, inquantum non est, per materiam terminatum, res non solum est id, quod, est, sed etiam est quodammodo alia. Vnde in substātijs superiobus immaterialibus sunt quodāmodo oia, sicut in vniuersalibus causis. Huiusmodi autē immateriale esse, habet duos gradus in istis inferioribus. Nam quoddam est penitus immateriale, scilicet esse intelligibile. In intellectu enim res habent esse, & sine materia, & sine conditionibus materialibus indiuiduantibus, & etiam absque organo corporali. Esse autem sensibile est medium inter vtrunque. Nam in sensu res habet esse sine materia, non tamen absque conditionibus materialibus indiuiduantibus, neque absque organo corporali. Est enim sensus particularium, intellectus vero vniuersalium. Et quantum ad hoc duplex esse, dicit Philosophus in tertio huius, ꝙ anima est quodāmodo oia. Operationes igitur, quæ competunt viuenti secūdū esse materiale, sunt operationes, quæ attribuuntur animæ vegetabili, quæ tamen licet ad id ordinentur, ad quod etiam ordinantur actiones in rebus inanimatis, scilicet ad consequendum esse, & conseruandū, tamen in viuentibus hoc fit per altiorem, & nobiliorem modum. Corpora enim inanimata generantur & conseruantur in esse à principio motiuo extrinseco, animata vero generantur à principio intrinseco, quod est in semine, conseruantur vero à principio nutritiuo intrinseco. Hoc enim videtur esse viuentium proprium, ꝙ operentur tanquam ex seipsis mota. Operationes autem, quæ attribuuntur rebus viuentibus, secundum esse penitus immateriale, pertinēt ad partem animæ intellectiuam, quę vero attribuuntur eis, secundum esse medium, pertinent ad partem animæ sensitiuam. Et secundum hoc triplex esse distinguitur communiter triplex aia, scilicet vegetabilis, sensibilis, & rationalis. Sed quia omne esse, est secundum aliquam formam oportet ꝙ esse sensibile sit secundum formam sensibilem, & esse intelligibile, secundum formam intelligibilem; ex vnaquaque autem forma sequitur aliqua inclinatio, & ex inclinatione operatio. sicut ex forma naturali ignis, sequitur inclinatio ad locum, qui est sursum, & secundum quam ignis dicitur leuis, & ex hac inclinatione sequitur operatio. s. motus qui est sursum. Ad formam igitur tam sensibilem sequitur inclinatio quædā, quæ dicitur appetitus sensibilis, vel intellectualis, sicut inclinatio cōsequens formam naturalem, dicitur appetitus naturalis. Ex appetitu autē sequitur operatio, quæ est motus localis. Hæc igitur est ratio, quare oportet esse quinque genera potentiarum animæ quod primo quærebatur. Circa secundum sciendum est ꝙ supra Arist. intendens ostendere ꝙ anima est principium viuendi in omnibus viuentibus, distinxit ipsum viuere secundum gradus viuentium, & non secundum operationes

tiones vitæ, secundum quas distinguuntur hæc genera potentiarum. Appetitiuum autem non constituit aliquem diuersum gradũ in viuentibus, quia omnia quæ habent sensum, habẽt appetitum, & sic remanent tantum quatuor gradus viuentium, vt supra ostensum est.

Dinde cum dicit.

Et plantis quidem nutritiuum inest duntaxat. Alijs autem & idipsum, & sensitiuum. Quod si sensitiuum inest, & appetitiuum etiam inest. Nam appetitus cupiditas est, & ira, atque voluntas. Animalia vero cuncta vnum ex sensibus habent, tactum, inquam, ipsum, atque cui sensus inest, ei voluptas etiam & dolor inest, & perceptio iocundi, atque molesti. Quibus autẽ hoc insunt, ea cupiditatem etiam habent: hæc enim appetitio est eius, quod afficis voluptate.

Inest autem plantis vegetatiuum solum, alteris autem & hoc & sensitiuum. si autem sensitiuum, et appetitiuum. Appetitus enim desiderium est & ira, & voluntas. Animalia autem omnia habent vnum sensum tactum. Cui autẽ sensus inest, huic & lætitia, & tristitia, & dulce, & triste. Quibus autem hæc, & concupiscentia. Delectabilis enim rei appetitus est hæc.

Ostendit, quõ prædictæ potentiæ consequuntur se inuicem: manifestans quod supra dixerat, ꝙ potentiarum quibusdam insunt omnes, quibusdam quędam, quibusdam vna sola. Vbi considerandum est, ꝙ ad hoc ꝙ vniuersum sit perfectum, nullus gradus perfectionis in rebus intermittitur, sed paulatim natura de imperfectis ad perfecta procedit. Propter quod etiam Arist. in 8. Meta. assimilat species rerum numeris, q paulatim in augmentum proficiunt. Vnde ĩ viuentibus quędam habent vnum tantum prædictorum, scilicet plante, in quibus est solũ vegetatiuum, quod necesse est in oĩbus viuentibus materialibus esse; quia huic potentiæ attribuuntur operationes pertinentes ad esse materiale. Alijs autem, scilicet animalibus inest vegetatiuum & sensitiuum. Si autem est ibi sensitiuum, oportet ꝙ ad sit tertium, scilicet appetitiuum. Quod quidem diuiditur in tria, scilicet desiderium, quod est secũdum vim concupiscibilem; & iram, quæ est secundũ vim irascibilem, qui duo appetitus pertinent ad partem sensitiuam: sequuntur enim apprehensionem sensus. Tertium autem est voluntas, qđ est appetitus intellectiuus consequens, scilicet apprehensionem intellectus. Quod autem appetitiuum insit omnibus animalibus, probat duplici ratione. Quarum prima est, ꝙ omnia animalia habent ad minus vnum sensum, scilicet tactum, quibus autem inest sensus, inest lętitia & tristitia, delectatio & dolor. Lętitia enim & tristitia magis videntur sequi apprehensione interiorem. Sed delectatio, & dolor consequuntur apprehensionem sensus, & præcipue sensus tactus. Et si est lætitia, & tristitia, necesse est ꝙ sit aliquid triste, & dulce, id est delectabile & dolorosum, oportet enim omne quod sentitur secundum tactum esse vel conueniens, & sic est delectabile: vel nociuum, & sic est dolorosum. Quibuscunque autẽ inest aliquid delectabile & triste, his inest, & concupiscentia, quæ est appetitus delectabilis, ergo de primo ad vltimum, omnibus animalibus, quibus inest sensus tactus, inest appetitus. Secundam rationem ad idem ostendendum ponit ibi...

Alimenti præterea sensum habẽt. Tactus enim sensus est alimenti. nam siccis, & humidis, & calidis, atque frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem, vt patet, sensus est tactus. cæteris vero sensibilibus per accidẽs nutriuntur. Nihil enim conducit ad alimentum sonus, vel color, & odor, sapor autem vnum quid est eorum, quæ tactu percipiũtur. At vero fames, sitisue cupiditas est: sicci quidem, & calidi fames frigidi vero, & humidi sitis. At sapor, horum quasi quoddam est condimentũ. Verum hæc declaranda posterius sunt. Nunc consque sit dictum, animantium, inquam, hisce, quæ tactum habent, & appetitum inesse. De imaginatione vero non patet, sed de hoc postea consideremus oportet. Nonnullis insuper & loco motiuum etiam inest, & alijs ratiocinatiuũ, ac intellectus, vt hominibus, & siquid sit aliud tale, vel etiam præstabilius. Quid sit fames, & sitis.

Adhuc autem alimenti sensum habent. tactus enim alimenti sensus. Siccis enim & humidis, & calidis & frigidis aluntur omnia viuentia: horum autem sensus est tactus, sed alijs sensibilibus secundum accidens aluntur. Nihil enim ad alimentum confert sonus, neque color neque odor. Humor autem vnum aliquod est tangibilium, esuries autẽ, & sitis, est concupiscentia: & esuries quidem calidi & sicci, sitis aũt frigidi & humidi, sapor vero, vt delectamentum horum est. Certificandum autem de his posterius est. Nunc autem intantum dictum sit, quòd animalibus habentibus tactũ & appetitus insit. De phantasia autem immanifestum est, posterius autem intendendum est. Quibusdam autem adhuc inest, & secundum locum motiuum. Alteris autem, intellectiuum, & intellectus, vt hominibus, & si aliquod alterum huiusmodi est, aut etiam honorabilius. Tex. cõm. 28. Tex. cõm. 29.

Quæ talis est. Omnia animalia habent sensum, quo cognoscunt suum alimentum, scilicet sensum tactus, qui est sensus alimenti. Et quia necessarium est omnibus animalibus vti alimento, vt dictum est, ideo necessarium est, ꝙ habeant sensum tactus quo percipiant alimentum sibi conueniens. Quod autem tactus sit sensus alimenti, manifestum est. sicuti enim corpora viuentia constant ex calidis, & humidis, & frigidis, & siccis, ita ex his nutriuntur: tactus autem est sensus discretiuus horum. {Sed alijs sensibilibus,} id est alijs sensibilibus non nutriuntur viuentia, nisi secũdũ accidens, inquãtum videlicet coniunguntur tangibilibus. Sonus enim & odor, & color nihil conferunt in alimentum inquantum huiusmodi, sed solum inquantum contingit colorata, & odorata, & sonantia, esse calida, vel frigida, humida vel sicca. humor autem, id est sapor, est quoddam de numero trangibilium qualitatum, sicut, & gustus est quidam tactus. Sic igitur patet quod omnia animalia habent sensum alimenti, quibuscunque autẽ inest sensus alimenti, his inest esuries, & sitis: quorum vtrunque est concupiscentia alimenti. esuries quidem est concupiscentia calidi, & sicci, quod habet rationem cibi: sitis autem frigidi & humidi, quod habet rationẽ potus. Sapor autem est quoddam horum delectamentum, sapor enim delectabilis indicat conuenientẽ proportionem calidi & frigidi, humidi, & sicci in alimento. Vnde magis pertinet ad delectationem alimenti, q̃ ad necessitatem. Sic igitur vbicũq; est sensus tactus, est etiam appetitus. Quomodo autem phãtasia se habet ad appetitiuum, & sensitiuum, posterius dicetur. Quibusdam autem animalibus, supra hæc tria. s. vegetatiuum, sensitiuum, & appetitiuum, inest etiam motiuum secundum locum. Alijs vero supra hæc quatuor, inest etiam intellectiuum, & intellectus ipse. s. hominibus, & si aliquod aliud genus rerũ est simile hominibus, aut etiam honorabilius hominibus. inuenitur autem aliquid honorabilius hominibus, quibus inest intellectus. est. n. in substantijs separatis, & in corporibus cœlestibus, si tamen sunt animata, licet in viuẽtibus mortalibus non est

est aliquod genus, viuentium habentium intellectum, nisi in specie humana. Cum enim intellectus non organum corporale, nõ possunt diuersificari habentia intellectum secundum diuersas cõplexionem organorum, sicut diuersificantur species sensitiuorum, secundum diuersas complexiones, quibus diuersimode se habent ad operationes sensus. Deinde cum dicit.

Perspicuum igitur est, vnam animæ rõnem esse, perinde atque figuræ. Neque enim ibi figura vlla præter triangulum est, & eas quæ deinceps sunt collocatæ, neque hic anima vlla præter eas, quas diximus. At vt in figuris vna communis ratio fieri potest, quæ cũctis quidem figuris accommodabitur, nullius autem erit figuræ propria ratio, sic & in animabus dictis fieri potest. Quapropter ridiculum est, & in his, & in cæteris rebus, communem quærere rationem, quæ quidem nullius eorum, quæ sunt, erit propria ratio, nec in propria cuiquam accommodabitur & indiuidua specie, rationem eam omittentes diffinitionemue, quæ cuilibet hoc pacto competere, accommodarique potest. At vero quẽadmodum in figuris, sic & in anima se. Nam tam in figuris quam in animãtibus, in eo quod deinceps est collocatum, id inest potentia, quod illo est prius. In quadrato nanque, triangulus, et in sensitiuo vegetatiuum inest, vt patet.

Manifestum igitur est, quòd eodẽ modo vna vtique erit ratio animæ, & figuræ. Neque enim ibi figura est præter triangulum, & figuras, quæ consequenter sunt, neque hic animus præter prædictas est. fiet autem vtique & in figuris ratio communis, quæ conueniet quidem omnibus, propria autẽ nullius erit figuræ. Similiter autem & in dictis animabus. Vnde ridiculum est quærere communem rationem, & in his & in alteris, quæ nullius erit, eorum quæ sunt propria ratio, neque secundum propriam & indiuiduam speciem, tali diffinitione omissa. Similiter autem se habent ei, quod de figuris est, & quæ secundum animam sunt. Semper enim in eo, quod est consequenter, est in potentia quod prius est & in figuris, & inanimatis, vt in tetragono quidem trigonum est, in sensitiuo autem vegetatiuum. Tex. cõm. 30.

Ostendit qualiter se habet prædicta diffinitio animę ad partes enumeratas. Et ad huius intellectum, sciendũ est ꝙ Plato posuit vniuersalia esse separata secundum esse, tamen in illis, quæ se habent consequenter, non posuit vnam ideam communem, sicut in numeris, & figuris. non enim posuit vnam ideam numeri præter omnes numeros, sicut posuit vnã ideam hominis, præter omnes homines, eo ꝙ numerorum species naturali ordine consequenter se habent. Et sic prima earum, scilicet dualitas est causa omnium consequentium. Vnde non oportet ponere aliquam ideam communem numeri, ad causandum speciem numerorum. Et similis ratio est de figuris. Nam eius species consequenter se habent, sicut & species numerorum. trigonum enim est ante tetragonum, & tetragonum ante pentagonum. Dicit ergo manifestum esse ꝙ eodem modo vna est ratio animæ, sicut vna est ratio figuræ. sicuti enim inter figuras nõ est aliqua figura, quæ sit præter triangulum, & alias species consequentes, vtpote quæ sit communis omnium figurarum, ita nec ĩ proposito est aliqua anima, quasi separata existens præter omnes prædictas partes. Sed quamuis non sit vna figura separata inesse præter omnes figuras, etiam secũdum Platonicos, qui ponunt species communes separatas, tamen inuenitur vna ratio communis, quæ conuenit omnibus figuris & non est propria alicuius earum, ita est, & in animabus. Et ideo ridiculum est, ꝙ homo quærat vnam rationem communem, tam in animabus, quàm in alijs rebus, quę non conueniat alicui animarum, quæ sunt in rerum natura particulariter. Neque etiam est conueniens, ꝙ homo quærat diffinitionem animæ, secundum vnamquanque speciem animæ, & dimittat diffinitionẽ communem omnibus animabus. Ergo neq; diffinitio communis animæ prætermittenda fuit, neq; sic est assignãda diffinitio communis animæ, ꝙ non conueniat singulis animabus. Et quia dixerat, ꝙ eodem modo se habet ratio animæ, sicut ratio figuræ, ostendit conuenientiam inter vtrunque, & dicit ꝙ similiter se habent figuræ, & animæ adinuicem, in vtrisque enim illud quod est prius, est in potentia in eo quod est consequenter. Manifestũ est enim in figuris ꝙ trigonum, quod est prius, est potentia in tetragono. Potest enim tetragonum diuidi in duos trigonos. Et similiter in anima sensitiua vegetatiuum est, quasi quædam potentia eius, & quasi anima esse. Et similiter est de alijs figuris, & alijs partibus animæ.

LECTIO SEXTA.

De animæ viribus singulis dicendum esse proponit: & incipiendum esse ab obiectis, ex quibus ipsi actus, & ex his potentiæ, & ipsa anima patefiunt.

Quapropter in singulis quærendum est, quænam sit cuiusque anima, vt quænam sit anima plantæ, quæ bestiæ, quæ denique hominis.

Quare & secundum vnumquodque quærẽdum quænam sit vniuscuiusque anima, aut quæ plantæ, & quæ hominis, aut bestiæ.

Postquam Philosophus enumerauit genera potentiarum animæ, & quomodo se habet diffinitio cõmunis animæ supra posita ad partes eius, hic ostendit quid aliud modo determinãdum sit, & quo ordine. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quid determinandum restat de anima. Secundo ostendit quo ordine determinare oporteat, ibi {Necessarium autem est debentem.} Circa primum ostendit duo restare ad determinandum, quorum vnum concludit ex prædictis. Dictum est supra, ꝙ sicut non est quærenda talis diffinitio communis animæ, quæ nulli animæ partiũ conueniat, ita non debemus esse cõtenti diffinitione communi, sed oportet propriam diffinitionem cuiuslibet partis animæ inquirere. & ex hoc concludit, ꝙ hoc, secundum vnumquodque animarum quærendum est, quæ sit vniuscuiusq; anima, vt scilicet sciatur quid est anima plantæ, & quid anima hominis & quid anima bestiæ, & hoc est scire de vnaquaq; parte animæ, quid sit. Lectio. 30.

Secundo ibi.

Quam autem ob causam deinceps sic se habent, considerare oportet. Sensitiuum nanque sine vegetatiuo non est. At à sensitiuo, vegetatiuum in plantis seiungitur. Rursus sine tactu, nullus cæterorum sensuum est. At ipse tactus, sine cæteris est. Complura nanque sunt animalium, quæ neque visum, neque auditum, neque sensum habent odoris. Et eorum rursus, quæ sentiunt, quædam habent loco motiuum, quædam non habent. Extrema autem, atque minima, rationem habent, & mentem. Quibus enim mortalium inest ratio, ijs insunt continuo, & cætera cuncta. At quibus vnumquodque illorum inest, hisce non omnibus inest & ratio. Sed quædam imaginatione vacãt, quædam hac sola viuunt. De intellectu vero contemplatiuo alia ratio est. Quare cum ita sint, patet horum cuiusque rationem animæ maxime rationem propriam esse. Quædam ... habent. Solus homo ...

Propter

Propter quam autem causam consequenter sic se habet, considerandum est. Sine enim vegetatiuo, sensitiuũ non est. A sensitiuo autem separatur vegetatiuũ in plantis. Iterum autem, sine eo quod potest tangere, aliorum sensuum nullus est. Tactus autẽ sine alijs est. Multa n. animaliũ, neq; visum, neque auditum habent, neq; odoratus sensum, Et sensitiuorum autem, alia quidem habent secundum locum motiuũ, alia vero non habent, vltimum autem, & minimum, rationem & intellectum, vt homo, aut huiusmodi aliud. Quibus enim inest ratiocinatio, corruptibilium his & reliqua oĩa. Quibus autem illorum vnumquodque non omnibus ratiocinatio, sed quibusdam quidem neque imaginatio, alia autem hac sola viuunt. De speculatiuo autem intellectu, alia ratio est. Quod igitur de horum vnoquoque ratio hac propriissima, & de anima sit, manifestum est.

Ponit aliud, quod restat ad determinandũ. Dictum est enim supra, q̃ partes animæ consequenter se habẽt adinuicem, sicut species figuræ. Sed considerandum est propter quam causam partes animæ hoc modo se habeant consequenter. Huiusmodi enim causam in fine libri assignabit. Exponit autem qualiter se habeãt cõsequenter, quia sensitiuum non potest esse sine vegetatiuo, sed vegetatiuum separatur à sensitiuo in plantis. Nec est mirum, quia supra dictum est, quod opera vegetatiui ordinantur ad adipiscendum, & conseruandum esse naturale, quod subiacet. q. fundamentũ. Iterum etiam cõsequentia quædam inuenitur in ipsis sensibus, quia sine sensu tactus, nullus aliorũ sensuum esse potest, tactus autẽ inuenitur sine alijs sensibus. Multa enim animalium, neque visum habẽt, neq; auditum neque sensum odoratus, sed solum tactũ. Et hoc etiam rationabiliter accidit. Nam tactus est sensus perceptiuus eorum, quæ pertinent ad consistentiam animalis, ex quibus, scilicet animal constat, & nutritur. Alia vero sensibilia non conferunt, ad hoc nisi per accidẽs. Vnde alij sensus non sunt de necessitate animalis, & propter hoc non inueniuntur in omnibus animalibus, sed in perfectis. Est etiam consideranda consequentia sensitiui, & motiui. Nam motiuum nõ potest esse sine sensitiuo, aliqua enim habentium sensum, habent etiã motum secundum locum, sed aliqua non habent. Sed intelligendum est de motu progressiuo animalium, secundum q̃ animalia mouẽtur de loco ad locum. Hic enim motus non inest omnibus animalibus. Sed quæ carent hoc motu, habent aliquem motum localem, scilicet dilatationis & cõstrictionis, sicut apparet in ostreis. Illud aũt, quod est vltimum inter omnes partes aĩæ & minimum, quia non diuiditur in diuersa secundum speciem est quod habet rationem & intellectum, quia quibuscũque de numero corruptibilium inest ratio, his insunt & omnia alia prædicta. Hoc autem dicit, vt præferuet se à substantijs separatis, & à corporibus cœlestibus, si sunt aĩata. quia cũ sint sine generatione & corruptione, non indigent vegetatiuo. Iterum, eorum intellectus per se speculatur ea, quæ sunt secundum se intelligibilia, vnde nõ indigent sensibus ad cognitionem intellectiuam consequendam. Sed in mortalibus habentibus intellectũ, necesse est omnia alia præexistere, sicut quędam instrumenta & præparatoria ad intellectũ, qui est vltima perfectio intenta in operatione naturę. Non autem omnibus quibus inest aliquod prædictorum, inest & rõ. Et quia imaginatio videtur habere quãdam affinitatem ad intellectum, cum supra dictum sit, q̃ intellectus vel est phantasia quædam, vel non sine phantasia, addit de imaginatione, & dicit q̃ quibusdã aĩalibus nõ solum non inest intell's, sed nec etiam imaginatio.

Videtur tamen hoc esse contrarium ei, quod supra dixerat, quia si pars decisa habet sensum & appetitum, habet etiam phantasiam, si tamen phantasia est idem cum imaginatione vt videtur. Dicendum est igitur, q̃ animalia imperfecta (vt in tertio dicetur) habent quidem phantasiam, sed indeterminatam, quia, scilicet motus phantasiæ non remanet in eis post apprehensionem sensus, in animalibus autem perfectis remanet motus phantasiæ, etiam abeuntibus sensibilibus. Et secundum hoc, dicitur hic quòd imaginatio non est eadem omnibus animalibus. Sed quædam animalia sunt, quæ hac sola viuunt, carentia, scilicet intellectu, & directa in suis operationibus per imaginationem, sicut nos dirigimur per intellectum, Et licet non omnibus animalibus insit imaginatio, sicut nec intellectus, tamen de intellectu speculatiuo est alia ratio, quàm de imaginatione. Differunt enim adinuicem, vt infra patebit. Manifestum est igitur q̃ de vnaquaque parte animæ propriissime dicitur hæc diffinitio, quæ assignata est de anima. Deinde cum dicit.

Necesse est autem eum, qui de hisce considerationem facturus est, quidnam sit vnumquodq; ipsorum accipere: denique quærere, perscrutarique de hisce quæ sequuntur, ac comitantur.

Necessarium autem est, debentẽ de his perscrutationem facere, accipere vnumquodq; eorũ quid est, postea sic de habitis & de alijs inuestigare.

Ostendit quo ordine determinandum sit de partibus animæ. Et assignat ordinem, quãtum adduo. Primo quantum ad hoc, quòd ille, qui debet de partibus animæ perscrutari, primo debet accipere vnumquodque horum, quid est: & postea debet considerare de habitis, idest consequentibus partibus, & de alijs, quæ sunt consideranda circa partes animæ, & circa ipsa animata, sicut de organis & de alijs huiusmodi. Et iste ordo necessarius est, quia si simul de omnibus determinaretur, esset confusa doctrina. Secundum tangit ibi.

Quod si dicere oporteat, quid vnumquodq; ipsorum sit, vt quid sit intellectiuum, vel sensitiuum, vel nutritiuum, antea dicendũ est, quidnam sit intelligere, quid sentire. Nam operationes, actiones sua potentijs viribusq; priores sunt ratione, Quod si ita sit, atque prius etiam obiecta, quam ista contemplari oporteat primum profecto de illis propter eandem causam, vt de alimento, de sensibili, de intelligibili determinare oportet.

Si autem oportet dicere, quid vnumquoque ipsorum, vt quid intellectiuum, aut vegetatiuum, prius adhuc dicẽdum, quid sit intelligere, & quid sentire. Priores enim potentijs, actus & operationes, & secundum rationem sunt. Stãtĩ sic, adhuc his priora opposita oportet considerare, de illis primũ vtique oportebit determinare, propter eandem causam, vt de alimento, & sensibili, & intelligibili.

Dicens, qđ si oportet de aliqua parte aĩæ dicere quid est, s. quid est intellectiuum, aut sensitiuum, aut vegetatiuũ, prius oportet dicere de actibus, s. quid sit intelligere, & quid sentire. Et hoc ideo, quia s'm rationem diffinitiuam, actus & operationes sunt priores potentijs. Potentia enim scđm hoc ipsum, quod est, importat habitudinem quandam ad actũ. est enim principium quoddam agendi vel patiendi, vnde oportet quod actus ponantur in diffinitionibus potentiarum. Et si ita se habet

Vegetatiu.
Text. cõm. 32.
Lectio 5.
Dubia solutio.
Lectio 4
Lectio 3
Tex. cõm. 156.
Libro 3.
Tex. cõm. 157.
Tex. cõm. 33.

bet circa ordinem actus & potentiæ, & actibus adhuc sunt priora opposita, id est obiecta; Species enim actuũ & operationum, sumuntur secũdum ordinem ad obiecta. Omnis enim animæ operatio, vel est actus potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Obiecta quidem potentiarum passiuarum comparantur ad operationes earũ, vt actiua, quia reducunt potentias in actum, sicut visibile, visum, & omne sensibile, sensum. Obiecta vero potentiarum actiuarum comparantur ad operationes ipsarum, vt fines. Obiecta enim potentiarum actiuarum, sunt operata ipsarum. Manifestum est autem, quod in quibuscũque, præter operationes sunt aliqua operata, quod operata sunt fines operationũ, vt dicitur in primo Ethic. sicut domus, quæ ædificatur, est finis ædificationis. Manifestum est igitur, quod omne obiectum cõparatur ad operationem animæ, vel vt actiuum, vel

Lectio.1. vt finis. Ex vtroque autem specificatur operatio. Manifestum est enim quod diuersa actiua secundum speciem, habent operationes specie differentes, sicut calefactio est à calore, & infrigidatio à frigore. Similiter etiam ex termino & fine specificatur operatio, sicut sanatio & ęgrotatio differunt specie, secundum differentiam sanitatis & ęgritudinis. Sic igitur obiecta sunt priora operationibus animæ i via diffiniendi. Vnde & prius oportebit determinare de obiectis, quàm de actibus, propter eandem causam propter quàm & de actibus prius determinatur quàm de potentijs. Obiecta autem sunt, sicut alimẽtum respectu vegetatiui, & sensibile respectu sensus, & intelligibile respectu intellectus. Sed

Obiecta forma liter actus specificant & distinguunt.

sciendum est, quod ex obiectis diuersis nõ diuersificantur actus & potentiæ animæ, nisi quando fuerit differentia obiectorum inquãtum sunt obiecta, id est secũdum rationem formalem obiecti, sicut visibile ab audibili. Si autem seruetur eadem ratio obiecti, quæcũque alia diuersitas non inducit diuersitatem actuum secundum spẽm, & potentię. Eiusdẽ.n. potentię est videre hominẽ coloratũ & lapidẽ coloratũ, quia hęc diuersitas, per accidens se habet in obiecto, inquãtũ est obiectum.

Sciendum est etiam, quod intellectus noster possibilis est in potentia tantum, in ordine intelligibilium: fit autem actu per formam à phantasmatibus abstractam: nihil autem cognoscitur, nisi secũdum quod est actu: vnde intellectus possibilis noster cognoscit seipsum per speciem intelligibilem, vt in tertio habetur, nõ

Lectio.8. Tex. comm.8.

autem intuendo essentiam suã directe. Et ideo oportet, quod in cognitionem animæ procedamus ab his, quæ sunt magis extrinseca, à quibus abstrahuntur spẽs intelligibiles, per quas intellectus intelligit seipsum, vt scilicet per obiecta cognoscamus actus, & per actus potentias, & per potentias, essentiam animæ. Si aũt directe essentiam suam cognosceret anima per seipsam, esset contrarius ordo seruandus in aĩæ cognitione, quia quanto aliquid esset propinquius essentię animæ, tanto prius cognosceretur ab ea.

LECTIO SEPTIMA.

De ipso alimento, ac generatione, quæ ad vegetatiuã animæ partem vt obiectum, & opus spectant: dicendum esse ostẽdit: hinc probat animam ipsam omnium viuentium causam esse in triplici causarum genere, videlicet, formæ, finis, & efficientis.

De potentia vegetatiua.

QVare de alimento, de generationeke primo dicendum esse videtur. Nutritiua nanque anima & cæteris inest, & prima est: & maxime communis animæ vis, & potentia, qua cuncta viuentia viuunt, cuius sunt operationes, officiaue, generare, nutrimentoque vti.

Quare primum de alimento, & generatione dicendum est. Vegetatiua enim anima, & alijs inest, & prima: & maxime communis potentia est animæ, secundum quam inest viuere omnibus, cuius sunt opera, generare, & alimento vti. *Tex. com.33.*

Postquam Philosophus distinxit potentias animæ abinuicem & ostẽdit quid & quo ordine de eis tractandum sit, hic secũdum prætaxatum ordinem de eis determinat. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de singulis partibus animæ, quid sit vnaquæque. In secunda assignat causam, quare talem consequentiam habent adinuicem. ibi. {Vegetabilem igitur habẽt animam &c. in penultimo capitulo libri.} Prima diuiditur in partes quatuor. In prima determinat de vegetatiuo. In secunda de sensitiuo. ibi. {Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu &c.} In tertia de intellectiuo. ibi. {De parte autem animæ, qua cognoscit &c.} In quarta de motiuo secundum locum ibi. {De mouente autem, quòd forte anima sit &c.} De appetitiuo autem non facit specialem tractatum, quia appetitiuum non constituit aliquem specialem gradum viuentium, & quia simul cum motiuo de eo determinatur in.3. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima præmittit quædam, quæ sunt necessaria ad cognitionem partis vegetatiuæ. In secunda determinat de parte vegetatiua ibi. {Quoniam autem eadem potentia animæ vegetatiuæ & generatiuæ &c.} Prima diuiditur in duas. In prima dicit de quo est intentio. In secunda manifestat quædam quæ præexiguntur ad cognitionem partis vegetatiuæ. ibi. {Naturalissimum enim operum &c.} Concludit ergo primo ex prædictis, quòd cum dicendum sit primo de obiectis & actibus, quàm de potentijs, & primo de prima potentia, quàm de consequentibus: sequitur, quòd primo dicendum est de alimento, quod est obiectum animæ vegetatiuæ, & de generatione, quæ est actus eius. Ideo primo dicendum est de obiecto, & actu huiusmodi partis, quam aliarum. quia ista pars est prima inter alias partes animæ in subiectis, in quibus inuenitur cum alijs. est enim quasi fundamentum aliarum, sicut esse naturale ad quod pertinent operationes eius, est fundamentum esse sensibilis & intelligibilis. Et alia ratio est, quare prius de ea dicendum est, quia ipsa est communis omnibus viuentibus, ipsa enim separatur ab alijs, sed aliæ non separantur ab ea, & de communibus prius est agendum. Huiusmodi autem partis opera sunt, generare, & alimento vti, & ideo de istis primo agendum est. Deinde cum dicit.

Hæc enim operatio, maxime omnium operationũ, viuentibus est naturalis: viuentibus, inquam, hisce, quæ sunt perfecta, non membris capta, queq; non sine semine oriuntur, vnumquodque, inquam, aliud sibi simile procreare: animal quidem animal, planta autem plantam, vt sint semper hoc pacto, conditionemque subeant, quoad possint, diuinam. Id enim ipsum appetunt vniuersa, gratiaque ipsius omnia agunt, quecunque secundum naturam agunt. Duplex est autem id, causa cuius cætera fiunt, atque vnum est quod, alterum quo. Cum igitur semper esse conditionemque diuinam subire continuatione nequeant animantia, quia fieri nequit, vt caducorum atque mortalium quicquam, idem vnũq; numero semper permanet, vt vnumquodque potest, sic æternitatis,

nitatis, conditionisque diuinæ particeps est, aliud quidẽ magis, aliud autem minus. Permanetque non ipsum, sed tale, quale est ipsum, numero quidem non vnum, specie autem vnum.

Tex. cōm. 33. *Naturalissimum enim operum viuentibus, quæcũq; perfecta, & non orbata, aut generationem spontaneam habẽt; facere alterum quale ipsum: animal quidem animal, planta autem plantam, quatenus ipso semper, & diuino esse, & immortali participent, secũdum quòd possunt. Omnia illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæcũque agunt, secundum naturam. Id autem, cuius causa fit aliquid, dupliciter est, hoc quidem cuius illud verò quo. Quoniam igitur communicare non possunt ipso semper, & diuino, continuatione, propterea quod nihil contingit corruptibilium idem & vnum numero permanere, secundum quòd potest participare vnumquodq;, sic communicat, hoc quidem magis, illud vero minus. Et permanet, nõ idem, sed numero quidem non vnum, specie autem vnum.*

Determinat quædam quæ præexiguntur ad cognitionem partis vegetatiuæ. Et diuiditur in duas partes. In prima ostendit, ꝙ generare pertinet ad partem vegetatiuã, quod ideo necessarium fuit, quia supra huic pati non attribuit generationem, sed solum augmentum & decrementum. In secunda ostendit ꝙ opera potentiæ vegetatiuæ sint ab anima, quod ideo necessarium fuit, quia cum his operibus deseruiant qualitates actiuæ vel passiuæ, posset alicui videri quòd essent à natura, & non ab anima, & præcipuæ quia in plantis est vita occulta & latens, & hoc ibi. {Est autem anima viuentis corporis &c.} Primum ostendit tali ratione. Oĩs operatio, quæ naturaliter inuenitur in omnibus viuentibus, pertinet ad potentiam vegetatiuam, secundum quam primo viuere inest omnibus, vt dictum est: sed generare naturaliter inest omnibus viuentibus: ergo pertinet ad potentiam vegetatiuam. Dicit ergo, ꝙ ideo generare est opus aiæ vegetatiuæ, quia inter alia opera est magis naturale omnibus viuentibus. Et dicitur naturalissimum, quia in hoc conuenit etiam cum alijs rebus inanimatis, quæ generationem habent, licet alio modo. habent enim inanimata generationem ab extrinseco generante, sed viuentia à principio intrinseco, inquãtum generantur ex semine quod proficit in rẽ viuam. Sed ab ista generalitate viuentium excipiuntur tria, quibus hoc opus non competit. Primo illa, quæ sunt imperfecta, sicut pueri non generant. Quod enim potest alterum facere tale quale ipsum est, in vnoquoque genere, perfectum est. Secundo excipit illa, quæ patiuntur aliquem defectum alicuius principij naturalis, sicut sunt spadones & frigidi. Tertio animalia & plantæ, quæ generantur sine semine ex putrefactione. In his enim, propter sui imperfectionem sufficit ad eorum productionem, agens vniuersale, scilicet virtus corporis cœlestis & materia disposita. In animalibus autem perfectis plura requiruntur principia, non enim agens vniuersale sufficit, sed requiritur agens propriũ
Metaphys. tex. cōm. 19. vniuocum. Dicit ergo, ꝙ viuentia possunt facere alterum, quale ipsa sunt {quæcunque sunt perfecta} ad excludendum pueros: {& non orbata.} ad excludendum eunuchos, & habẽtes similes defectus: {aut quæcunque non habent generationem spontaneã.} ad excludendum ea, quæ generantur ex putrefactione, quæ dicuntur quasi sponte nasci, quia producuntur ex terra sine semine, per illam similitudinem, qua dicitur, aliquis sponte facere illud, ad quod ab extrinseco non inducitur. Sic autem intelligitur, ꝙ res viua facit alterum, quale ipsum est, quia animal facit animal & plãta plantam. Et vlterius secundum speciem tale animal facit tale animal, vt homo generat hominem & oliua oliuam. Ideo autem est naturale viuentibus facere alterum tale, quale ipsum est, {vt semper participent, secundum ꝙ possunt, diuino & immortali,} id est vt assimilentur ei secundum posse. Considerandum est enim, quòd sicut sunt diuersi gradus perfectionis in aliquo vno & eodem, quod exit de potentia in actum, ita etiam sunt diuersi gradus perfectionis in diuersis entibus. vnde quãto aliquid fuerit magis perfectum, tanto perfectioribus magis assimilatur. Sicut igitur vnũquodque quando fuerit exiens de potentia in actum, cum fuerit in potentia, ordinatur ad actum, & appetit ipsum naturaliter, & cum fuerit in actu minus perfecto desiderat actum perfectiorem, ita vnumquodque, quod est in inferiori gradu rerum, desiderat assimilari superioribus, quãtum potest. Et hoc est quod subiungit, quòd {omnia appetunt illud,} scilicet assimilari diuino & immortali. {& illius causa agunt, quęcunque naturaliter agunt.} Sed intelligendum est, ꝙ id, cuius causa agitur, dicitur dupliciter. Vno modo id cuius causa agitur directe, sicut sanitatis causa agit medicus. Alio modo sicut quo. Quod potest intelligi dupliciter. vno modo vt intelligamus ꝙ si vis, dicitur & subiectum habens id cuius causa agitur, vt si dicamus ꝙ finis medicinæ est, non tantum sanitas, sed etiam corpus habens sanitatem. Alio modo vt dicamus ꝙ finis est, non tantum principale intentum, sed etiam illud, quo illud adipiscimur, vt si dicamus quod finis medicinæ est calescere corpus, quia à calore habetur æqualitas complexionis, quæ est sanitas. Sic igitur & hic potest dici, quod ipsum esse perpetuum est id cuius causa agitur, vel res habens perpetuitatem, cui naturalia intendunt assimilari per generationem, in quo, scilicet est perpetuitas, vel etiam ipsa generatio, qua perpetuitatem adipiscuntur. Quia igitur non possunt communicare inferiora viuentia ipsi esse sempiterno & diuino, per modum continuationis, id est vt maneant eadem numero, propter hoc ꝙ nihil corruptibilium contingit vnum & idem numero permanere semper, cum necessitas corruptionis sit necessitas absoluta, vtpote ꝓueniens ex ipsa materia, non ex fine, sequitur ꝙ vnumquodque communicet perpetuitate. secundum ꝙ potest, hoc quidem magis, quod est diuturnius: illud vero minus, quod est minus diuturnum, & tamen permanet semper per generationem, non idem simpliciter. {sed vt idem,} id est in simili secundum speciem. Vnde exponens quod dixerat, subdit ꝙ non permanet vnum numero, quod est esse vnum simpliciter, sed permanet idem specie, quia vnumquodq; generat sibi simile secundum speciem. Deinde cum dicit.

Est autem anima, corporis causa, principiumque viuentis. Atqui cum multifariam hæc dicantur, anima pari modo tribus determinatis modis causa est. Nam est causa, à qua profluit motus: est etiam gratia cuius cætera fiunt: est insuper vt forma corporum animatorum, substantialis.

Est autem anima, viuẽtis corporis causa & principium. Hæc autem multipliciter dicuntur. Attamen anima secundum determinatos modos tres, causa dicitur. Etenim vnde motus, & cuius causa, & sicut substantia animatorum corporum, anima est causa. Tex. cōm. 36.

Ostendit ꝙ opera, quæ attribuunt̃ potẽtię vegetatiuæ, sunt ab aĩa. Et circa hoc duo facit. Primo oñdit veritatẽ. Scd̃o excludit errorẽ. ibi {Empedocles aũt non bene dixit &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit, & dicit, ꝙ anima est principium & causa viuentis corporis. Et cum principium & causa dicatur multipliciter, anima dicitur tribus modis principium & causa viuentis corporis. Vno modo, sicut vnde est principium motus. Alio modo, sicut cuius causa, id est finis. Tertio, sicut substantia, id est forma corporum animatorum. Secundo ibi.

Atque causam, vt substantiam, animantium esse, non est obscurum, Causam nãque cunctis vt sint, formã ipsam atque substantiam esse patet. At viuere viuentium est esse, cuius sane causa est (vt constat,) atque principium, anima.

Tex. cõm. 37. *Quod igitur sit sicut substantia, manifestum est. Causa. n. ipsius esse, omnibus substantia est. Viuere autem viuentibus esse est. Causa autem & principium horum, anima.*

Viuere est viuentium esse. Probat quod supposuerat. Et primo ꝙ anima sit causa viuentis corporis, vt forma, & hoc duplici ratione, quarum prima talis est. Illud est causa alicuius, vt substantia, id est vt forma, quod est causa essendi. Nam per formam vnumquodque est actu. Sed anima viuentibus est causa essendi, per animam enim viuunt, & ipsum viuere est esse eorum: ergo anima est causa viuentis corporis vt forma. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea, actus eius quod est potentia, ratio est eiusdem, vt anima viuentis est corporis actus.

Tex. cõmen. 6. *Amplius autem eius quod est in potentia, ratio actus est.*

Quæ talis est. Id, quod est actus alicuius, est ratio & forma eius, quod est in potentia: sed aĩa est actus corporis viuentis, vt ex superioribus patet: ergo anima est ratio & forma viuentis corporis. Secundo ibi.

Anima est finis corporũ naturalium. *Patet etiam animam esse causam, vt id, gratia cuius cætera fiunt. Nam vt mens, sic & natura alicuius gratia facit: quod quidem ipsius est finis, atque tale est in ipsis viuentibus, anima, secundum naturam. Vniuersa nanque naturalia corpora, tam animalium, quam etiam plantarum, ipsius animæ sunt instrumenta. Quo fit, vt ipsa sint animæ, sine controuersia, gratia. Duplex est autem id (vti diximus) causa cuius cætera fiunt, atque vnum est quod, alterum quo.*

Supra tex. 33. *Manifestum autem est, quòd & cuius gratia anima causa est. Sicut enim intellectus, gratia huius facit, eodem modo & natura, & hoc est ipsius finis. Tale est autem in animalibus anima secundum naturam. Omnia enim physica corpora, animæ instrumenta sunt, sicut animalium, sic & plantarum, tanquam gratia animæ existẽtia. Dupliciter autem dicitur cuius gratia id, & cuius, & quo.*

Ostendit ꝙ anima est causa, vt finis, & ꝙ sit causa, vt finis viuentium corporum, sic ostendit. Sicut enim intellectus operatur propter finem, ita & natura vt ꝓbatur in. 2. Physi. *Tex. cõmẽ. 75.* Sed intellectus in his, quæ fiunt per artem, materiam ordinat & disponit propter formam, ergo & natura. Cum igitur anima sit forma viuentis corporis, sequitur ꝙ sit finis eius. Et vlterius nõ solum anima est finis viuentium corporũ, sed etiam omnium naturalium corporum in istis inferioribus, quod sic ꝓbat. Videmus. n. quod omnia naturalia corpora sunt quasi instrumenta animæ, non solũ in animalibus, sed etiam in plantis. Videmus enim quod homines vtuntur ad sui vtilitatem animalibus & rebus inanimatis, animalia vero plantis, & rebus inanimatis, plantæ autem rebus inanimatis, inquãtum, scilicet alimentum & iuuamentum ab eis accipiunt. Secundum autem quod agitur vnumquodque in rerum natura, ita natum est agi. Vnde videtur quod omnia corpora inanimata, sint instrumẽta animatorum, & sint propter ipsa. Et etiam animata minus perfecta, sint propter animata magis perfecta. Et consequenter distinguit id cuius causa est, sicut & supra. Tertio ibi.

Anima est efficiens ... motiuũ, quæ ... viuentibus ... *At vero constat animam id etiam esse, vnde primũ motus ad locum accommodatus emergit. verũ hæc vis non vniuersis inest viuentibus. Fit etiam per animam et alteratio et accretio, sensus enim alteratio quædam esse videtur, sentitq; nihil, quod non habeat animam. eadem est & de accretione decretioneúe ratio. Nihil enim incrementa naturaliter decrementaúe suscipit, quod non nutritur, & nihil prorsus nutritur, quod non vitæ particeps sit.*

At vero & vnde principium, qui secundum locum motus, anima est, non omnibus autem viuentibus inest potentia hæc. Est autem & alteratio & augmentum secundum animam. Sensus enim quædam alteratio esse videtur. Nihil autem sentit, quod non habet animam. Similiter autem & de augmento & decremento se habet: nihil enim decremẽtum patitur, neque augmentum physice, nisi alatur, alitur autẽ nihil, quod non communicet vita. *Tex. cõm. 38.*

Ostendit quod anima est principium mobilis corporis, sicut vnde motus, & vtitur quasi tali ratione. Omnis forma corporis naturalis est principium motus proprij illius corporis, sicut forma ignis est principium motus eius. Sed quidam motus sunt proprij rebus viuẽtibus, scilicet motus localis, quo animalia mouent seipsa, motu processiuo secundũ locum, licet hoc non insit omnibus viuentibus, & similiter sentire est alteratio quædam, & hoc non inest nisi habentibus animam. Item motus augmenti & decrementi non inest, nisi illis, quæ aluntur, & nihil alitur, nisi habens animam, ergo oportet quod aĩa sit principium omnium istorum motuum.

LECTIO OCTAVA.

Duas minus recte philosophantium sententias refellit: vnã, qua Empedocles viuentium augmentum, decrementumq́; terræ ac igni attribuebat, alterã, qua tantum igni, hoc ipsum, non autem animæ, attribuendum, vt par erat, existimabat.

Atque in hac parte, sententia Empedo. est post habenda, qui quidem hoc non recte dixit. hoc addens, ideo incrementa plantas suscipere, tum in radicibus infra, tũ in ramis etiam supra, quia terra deorsum, suapte natura, & ignis sursum identidem pergit. *Empedo. opin.*

Empedocles autem non bene dixit hic, addens augmẽtum accidere plantis, deorsum quidem radicem mittẽtibus, propterea quod terra sic fertur secundum naturam, sursum autem propter ignem similiter.

Superius ostendit Philosophus, quod opera, quæ attribuuntur potentiæ vegetatiuæ, sunt ab anima. Nũc excludit quosdam errores, contra determinatam veritatem. Et diuiditur in partes duas secundum duos errores, quos remouet. secũda pars incipit. ibi. {Videtur autem quibusdam} Circa primum duo facit. Primo ponit errorem. Secundo improbat ipsum. ibi. {Neque. n. sursum & deorsum.} Sciendum est igitur circa primum, quod sicut Empedo. alias vtilitates, quæ in rebus viuentibus proueniunt, non dixit procedere ex intẽtione naturæ, sed ex necessitate materiæ, puta ꝙ pedes animalium sic sunt dispositi, non vt sint vtiles ad gressum,

sed

ſed quia ſic contigit materiam diſpoſitam fuiſſe circa pedes, ita etiam & augmentum viuentium nõ attribuit animæ, ſed motui grauium & leuiũ. Videbat enim ꝙ viuentia augentur in diuerſas partes, puta ſurſum & deorſum, quod apparet manifeſte in plantis, quæ radices in deorſum mittũt, & rami in ſurſum eleuanť. Dicebat igiť ꝙ augmentũ plãtarum in deorſum, cauſať ex motu terræ, quæ eſt in cõpoſitione plantæ, & naturaliter deorſum ferť, ꝑꝑ ſui grauitatẽ. Augmentũ aũt in ſurſum cauſatur ex motu ignis, qui propter ſui leuitatẽ naturaliter ſurſum fertur. Deinde cum dicit.

Primum nãque non recte accipit in plantis differentias dictas, infra inquam ac ſupra. Non enim eadem ſunt oĩum rerum, & vniuerſi, ſupra & infra, ſed quam habet rõnem in animalibus caput, eam ſubeunt in plantis radices, ſi inſtrumenta diuerſa, vel eadem operationibus, officijſue dicere aſſerereq; oportet.

Neque enim ſurſum et deorſum bene accipit. Non enim idem omnibus ſurſum & deorſum, & omni, ſed ſicut caput animalium, ſic radices plantarum ſunt, ſi congruit, inſtrumenta dicere altera & eadem, operibus. Nam quæ ad idem opus accõmodantur, eadem inſtrumenta eſſe iudicamus.

Reprobat prædictam opinionem dupliciter. Et primo quidem per hoc ꝙ non bene accipit ſurſum & deorſum. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod ſurſum, & deorſum, & aliæ poſitionum differentiæ. ſ. ante & retro, dextrum & ſiniſtrum in quibuſdam quidẽ diſtinguuntur ſecundum naturam, in quibuſdam vero ſolum poſitione quo ad nos. In quibus. n. ſunt determinatæ partes, quæ ſunt naturaliter principia aliquorum motuum, in his diſtinguuntur prædictæ poſitionũ differentiæ ſecundum naturam. ſicut in vniuerſo, ad cuius medium naturaliter feruntur grauia, ad circunferentiam ferũtur naturaliter leuia. Vnde in vniuerſo ſurſum & deorſum naturaliter diſtinguũtur. Et ſurſum dicitur locus, ad quem ferũtur leuia: & deorſum ſiue medium, ad quem ferũtur naturaliter grauia. In viuẽtibus etiam & mortalibus, ſecundum motum augmenti & decrementi, determinantur ſurſum & deorſum. Nam ſurſum dicitur illa pars, vnde viuentia alimentum accipiunt, deorſum autem pars oppoſita, vnde ſuperfluitates emittuntur. Añ vero & retro determinatur in quibuſdam animalibus, vel viuentibus ſm ſenſum: dextrũ & ſiniſtrum ſm motum localem. In his vero, in quibus non eſt aliqua determinata pars, principium aut terminus alicuius motus, in eis non determinantur poſitionũ differentiæ ſecundum naturam, ſed ſolum poſitione quo ad nos, ſicut in rebus inanimatis. Vnde eadẽ columna dicitur ſiniſtra & dextra, ſecundũ quod eſt homini dextra vel ſiniſtra. In quibuſdam autẽ viuentium, in quibus determinatur ſurſum & deorſum ſecundũ naturam, eodem modo determinantur ſicut in vniuerſo, vt in homine, cuius ſuperior pars, id eſt caput eſt verſus ſurſum vniuerſi, inferior autem eſt verſus deorſum ipſius. In plantis autem eſt econuerſo. nã radices plantarum ſunt proportionabiles capiti, ad eundem enim actum ordinantur. nam ſicut aĩalia cibum accipiunt ore, quod eſt in capite, ita plantæ radicibus. Inſtrumenta autem dicuntur eadem & altera, ſiue ſimilia & diſſimilia, ex operibus, quæ ſunt fines eorum. vnde radices plantarum ſunt ſimiles capitibus animalium, & tamen ſunt verſus deorſum. Vnde modo cõtrario ſe habet ſurſum & deorſum in plantis, & in vniuerſo. In brutis aũt animalibus non eodẽ modo ſe habet, quia eorum capita non ſe habent verſus ſurſum vniuerſi, neq; deorſum ipſius. Hoc eſt ergo quod dicit, qđ ſurſum & deorſum non eſt idem omnibus, ſ. viuentibus, & omni, id eſt vniuerſo. Sed Empedo. ſic accipit ſurſum & deorſum, ac ſi eodem modo eſſet in omnibus viuentibus & in vniuerſo. Si enim motus augmenti, ſecũdum quem determinatur ſurſum & deorſum in viuentibus, ſit ſecundũ motum grauium & leuium ſecundum quẽ determinať ſurſum & deorſum in vniuerſo, ſequetur quod eodẽ modo ſit ſurſum & deorſum in omnibus viuentibus, & in vniuerſo. Et ideo etiam ipſe in plantis augmentum radicum dicit eſſe deorſum. Secundo ibi.

Deinde quod eſt, quod continet terrã, ignemúe, quæ quidem in contraria loca feruntur, Diſtrahent enim profecto niſi aliquid ſit, quod ipſa prohibeat, atq; detineat. Quod ſi ſit aliquid, id eſt profecto anima ipſa. Quo fit, vt ipſa ſit augendi cauſa, nutriendiúe, non elementa, quemadmodum ille putabat.

Adhuc autem, quod eſt continens ea, quæ in contraria feruntur, ignem & terram. Diſtrahentur enim, niſi aliquid ſit Tex. cõm. 39. *prohibens. Si vero erit, hoc eſt anima, & cauſa augmenti et alimenti.*

Reprobat prædictam poſitionem alio modo. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quod, cũ elementa nõ ſint actu in mixto, ſed in virtute, non habet elemẽtum ſeorſum proprium motum, ſed totum mixtum mouetur motu elementi prædominantis in ipſo. Si autem quodlibet elementum haberet proprium motum, vt Empedo. ponere videbatur, cum naturalis motus elementorum ſit ad contraria loca, ſequeretur, quod totaliter abinuicem ſepararentur, niſi eſſet aliquid continens elementa, quod nõ ſineret totaliter abſcedere elementa abinuicem. Illud autem, quod continet elementa, ne totaliter abinuicem ſegregentur maxime videtur eſſe cauſa alimenti & augmenti. Sed augmentũ ſm diuerſas partes contingit ex diuerſis motibus elementorum. Non enim poſſet imaginari, qualiter eſſet augmentum, elementis in contraria motis, niſi per hoc quod manent adinuicem coniuncta, quia ſi totaliter ſepararentur, eſſet diuiſio, non augmentum. Illud igitur principaliter eſt cauſa augmenti, quod continet elementa, ne totaliter abinuicem ſeparẽtur, hoc autem eſt anima in rebus viuẽtibus, anima igitur eſt principium augmenti. Deinde cum dicit.

Sunt autem quibus ipſius ignis natura cauſa ſimpliciter Tex. cõm. 40. *nutritionis & accretionis eſſe videtur. ipſe nanque ſolus omnium corporum, aut elementorum, nutriri ac augeri videtur, quapropter & in plantis & in animalibus putabit quiſpiam ignem ipſum eſſe, quod operatur.*

Videtur autem quibuſdam ignis natura, ſimpliciter cã augmenti & alimenti eſſe. Etenim ignis ipſe videtur ſolum corporũ & elementorum, quod alitur & augetur. Vnde & in aĩalibus putabit vtiq; quis hoc eſſe, quod operatur.

Ponit aliam poſitionem. Et circa hoc duo facit. Primo ponit eam. Secundo improbat. ibi. {Hoc autem cõcauſam &c.} Sciendum eſt autem, quod hæc opinio differt in hoc à prima, quod prima attribuebat cauſam augmenti & alimenti diuerſis elementis, ſcilicet igni & terræ, hæc autem attribuit eorum cauſam igni tantum. Et mouebantur ad hoc hac ratione. Quia illud videtur eſſe principium alicuius paſsionis, vel motus in aliquo, quod ſecundum ſe habet illam paſsionem vel motum. ſicut ignis, qui ſecundum ſe calidus eſt, eſt cauſa caloris in rebus mixtis, & terra, quæ ſecundũ ſe eſt gra-

tuis, est cã grauitatis in eis. Inter autem elementa videtur solus ignis nutriri, & augeri, si superficialiter de nutrimento & augmẽto loquamur. Solus igitur ignis videtur esse faciens augmentum & alimentum in plantis & animalibus. Vtrũ vero ignis nutriatur & augeatur, inferius erit manifestum. Deinde cum dicit,

Verum non ita est, sed cũ comitetur causam, est ob idipsum quodammodo non simpliciter causa sed talis est potius anima. Nam ignis quidem accretio, in infinitum progreditur, & eousque fit, quousque sit combustibile. At eorum omnium, quæ natura constant, est finis tã magnitudinis quã accretionis, & ratio. Hæc autem, animæ sunt, non ignis, & rationis potius, quam materiæ.

Lectio 42. *Hoc autem concausa quidem quodammodo est, non tamen simpliciter causa, sed magis anima. Ignis enim augmentum in infinitum est, quousque fuerit combustibile: Natura autem constantium omnium terminus est, & ratio magnitudinis, & augmenti Hoc autem est animæ, sed non ignis, & rationis magis, quam materiæ,*

Improbat prædictam positionem. Sciendum tamen est, quod prædicta positio aliquid habet veritatis. Necesse est enim omne alimentum decoqui; quod quidẽ fit per ignem, vnde ignis aliquo modo operatur ad alimentum, & per consequens ad augmentum; non quidem sicut agens principale, hoc enim est animæ, sed sicut agens secundarium & instrumentale. Et ideo dicere, quod ignis quodammodo concausa est augmenti & alimenti, sicut instrumentum, concausa est principalis agentis verum est, non tamen est principaliter causa, vt principale agens, sed hoc modo causa est anima: quod sic probat. Illud est principale ĩ qualibet actione, à quo imponitur terminus & ratio ei quod fit, sicut patet in artificialibus, quod terminus vel ratio arcæ vel domui non imponitur ab instrumentis, sed ab ipsa arte, Nam instrumenta se habent indifferenter, vt cooperẽtur ad hanc formam, vel quãtitatem, vel aliam. Serra enim quãtum est de se, apta est ad secandum lignum, secundum quod competit & ostio, & scanno, & domui, & in quacũq; quantitate, sed quod sic secetur lignum, quod aptum ad talem formam, & ad talem quãtitatem, est ex virtute artis. Manifestum est autem, quod in omnibus, quæ sunt secundum naturam, est certus terminus & determinata ratio magnitudinis & augmenti. sicut enim cuilibet speciei debentur aliqua accidentia propria; ita & propria quantitatis, licet cum aliqua latitudine propter diuersitatem materiæ & alias causas indiniduales, non enim omnes homines sunt vnius quãtitatis. Sed tamen est aliqua quantitas tam magna, vltra quam species humana non porrigitur, & alia quãtitas tam parua, vltra quam homo non inuenitur, Illud igitur, qđ est causa determinationis magnitudinis, & augmenti est principalis causa augmenti, Hoc autem non est ignis, Manifestum est enim quod ignis augmentum non est vsque ad determinatam quantitatem, sed in infinitum extenditur, si in infinitum materia combustibilis inueniatur. Manifestum est igitur ꝙ ignis non est principale agens in augmento & alimento, sed magis anima. Et hoc rationabiliter accidit, quia determinatio quantitatis in rebus naturalibus est ex forma, quæ est principium speciei, magis quàm ex materia. Anima autem comparatur ad elementa, quæ sunt in corpore viuente, sicut forma ad materiam. Magis igitur terminus & ratio magnitudinis & augmenti est ab anima, quàm ab igne.

LECTIO NONA.

Alimentum quomodo ei, quod alitur, sit contrarium, & quid nõ sit ostendit: quo item pacto, nutritioni, augmento, & generationi animatorum conueniat exponit: ex quo animæ vegetabilis definitionem deducit: qua item demum ratione alimentum sit ipsius nutritionis instrumentum declarat.

CVm autem eadem vis animæ sit, & nutriendi, & generandi, primum de alimento determinare necesse est Hæc.n. à cæteris potentijs, hoc opere seiungitur.

Quoniam est eadem potentia animæ vegetatiua et generatiua de alimento necessarium est determinare primũ. Separatur enim ab alijs potentijs, opere hoc. Tex. com. 4[?]

Postquã Philosophus ostendit, ꝙ aĩa est principium operationum, quæ attribuuntur potentiæ vegetatiuæ, hic intendit de his determinare. Et circa hoc tria facit. Primo determinat de obiecto eius sc. i. de alimento. Secundo determinat de eo secundum ꝙ congruit operationibus aĩæ vegetatiuæ. ibi. {Qm̃ aũt non alitur.} Tertio potentias diffinit, quæ sunt principia harum operationũ. ibi. {Quare hmõi aĩæ &c.} Circa primũ tria facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo proponit id, quod primo aspectu apparet de alimẽto. ibi. {Videt̃ autem esse alimẽtum &c.} Tertio mouet circa hoc dubitationem ibi. {Dubitationem aũt hẽt.} Dicit ergo primo, ꝙ cum vegetatiua & generatiua ab eadẽ cõmuni potentia aĩæ contineatur, licet vegetatiua, i. nutritiua, sit quædam spãlis potẽtia distincta à generatiua, oportet primũ determinare de alimẽto, quod est obiectum generatiuæ, siue nutritiuæ. Hoc. n. opere, s. nutritione, distinguitur hæc pars aĩæ ab alijs, s. intellectiuo, sensitiuo &c. Nam aliæ operationes huius partis, i. animæ hãc præsupponunt. Deinde cum dicit,

Videtur itaque nutrito esse contrario nutrimentum. At non cuilibet quoduis, sed id ei, quorum alterum ex altero nõ solum mutuo generatur, sed incrementa etiam suscipit. Cõplura nanque contrariorum fiunt quidem ex sese mutuo, sed non à suis oĩa contrarijs, incrementa suscipiunt, vt ex agrotante fit sanum. At vero nec illa modo eodem sibi mutuo nutrimentum esse videntur, sed aqua quidem alimentum est igni, ignis autem non nutrit aquam. At simplicibus corporibus, horum alterum alimenti, alterũ eius quod nutritur, maxime subire rationem videtur.

Videtur autem esse alimentum contrarium alito. non oẽ aũt omni, sed quæcũque contrariorum, non solum generationem habent ex seinuicem, sed & augmentum. Fiunt enim multa ex inuicem, sed non omnia augentur, vt sanum ex laborante. Videntur autem neque illa eodẽ modo sibi inuicem esse alimentum, sed aqua quidem igni alimẽtum est, ignis autem non alit aquã. In simplicibus igitur corporibus, hæc esse videtur maxime, aliud quidem alimentum, aliud vero id quod alitur. Tex. com. [?]

Proponit illud, qđ primo aspectu de alimẽto apparet. & proponit tria, quorũ primũ est, quod alimentũ vr̃ esse contrarium ei, quod alitur: & hoc ideo, quia nutrimentũ conuertit̃ in id, quod nutritur: generationes aũt fiunt ex contrarijs. Secũdum aũt est, quod non videtur quodcũque contrarium sufficere ad rõnem alimenti, sed oportet ꝙ sit de illis contrarijs, quæ hñt generationẽ ex se inuicem. Nutrimentũ. n. conuertitur in subam nutriti. vnde quęcũq; contraria insunt in substantia, secundum quæ fiũt alterationes adinuicẽ, & non generationes, non pertinent ad rõnẽ alimenti. Non enim dicimus

cimus quod infirmum sit nutrimẽtum sani, vel album nigri, aut aliquid huiusmodi. Quomodo autem in substantijs sit aliqua contrarietas, alia quæstio est. Tertio oportet quod sit de illis contrarijs, quæ augmentum suscipiũt exinuicem, quia ad alimentum videtur sequi augmentũ. Vnde licet igne generetur aqua, sicut econuerso, non tamen dicit̃ quod ex igne nutriat̃ ignis, quãtum liquores humidi cedunt in ignis nutrimentũ: quia scilicet, dum ignis in aquam conuertitur, non apparet noua aquæ generatio, sed ignis præexistẽs, ad sui conseruationem & augmentum videtur in se humorẽ cõuertere. Et ideo in elementis vr̃ solus ignis nutriri, & sola aqua esse eius nutrimentũ, sm̃ quod ad aquã pertinẽt oẽs humores & liquores. Deinde cum dicit.

Quæstio. *Verum enim is locus dubitationem habere videtur. Sunt enim qui dicunt simile simili nutriri, quemadmodum & accrescere. Quibusdam aũt, vti diximus, nõ hæc sententia, sed contraria placet, censent quæ non simile simili, sed cõtrario contrarium ali. Etenim fieri nequit (vt inquiunt) vt à simili simile patiatur. Alimentũ aũt mutatur atq; digeritur, mutationemq́ue rerum omnium in oppositũ, vel in medium esse constat. Præterea nutrimentum quidem aliquid patitur ab eo, quod alitur, hoc aũt ab alimẽto nõ patitur quicquã, quẽadmodũ nec à materia faber, sed materies (vt patet) à fabro, qui quidem ex ocio mutatur tantum ad operandum.*

Dubitationem autem habet. Dicũt enim hi quidem simile simili ali, sicut & augeri. Alijs aũt, sicut diximus, ecõtrario videtur ali contrarium contrario, tanquam impassibile
Tex. com. 44. *sit simile à simili, alimentum autem mutari, & decoqui. Mutatio autem omnibus cõtrarium est, aut medium. Adhuc autem patitur aliquid alimentum ab eo, quod alitur, sed nõ hic ab alimento, sicut nec faber à materia, sed ab illo hæc: faber autem mutatur solum in actum ex ocio.*

Tex. com. 45. Mouet quãdam dubitationem circa prædeterminata. Et primo obijcit ad vtrãque partẽ. Secundo soluit eam ibi. {Vtrum aũt sit alimentum &c.} Oritur aũt dubitatio circa hoc, quod supra dictũ est, quod alimẽtum oportet esse contrarium, quibusdam autem videtur quod alimentum oporteat esse simile eo quod alitur. Alimentum enim est causa augmenti: oportet autem quod simile simili augeatur. Si enim aliquid diuersum apponeretur alicui non esset eiusdem augmentum, sed naturæ extraneæ adiunctio. Videtur igitur, quod oporteat simile simili ali. Alijs aũt videtur, quod alimentum oportet esse contrarium ei, quod alitur, sm̃ id, quod supra dictum est. Et ad hoc inducuntur duplici ratione. quarum prima est, quia alimentum in contrarium aut medium, sicut album, mutatur in nigrum aut pallidũ: Medium aũt est quodãmodo cõtrarium. Pallidum.n. albo comparatum, est nigrum: nigro vero comparatum, est album. est enim compositum ex vtroq;. ergo nutrimentum, est cõtrarium ei, quod alitur, & in quod mutatur. Secunda ratio est, quia agens est contrarium patienti, non enim simile à simili patitur. Alimentum autem patitur ab eo quod alitur, alteratur enim ab eo, & digeritur. Id autem, quod alitur, non patitur ab alimento. Sicut neque artifex patitur à materia, sed ecõuerso, materia enim mutatur, non autem artifex, nisi forte per accidens, secundum quod exit de potẽtia in actũ. Videtur igitur quod alimentum sit cõtrarium ei quod alitur. Prima igitur harum rationum sumitur ex contrarietate quam oportet esse inter terminos mutationis. Secunda vero ex contrarietate, quam oportet esse inter agens & patiens, Id enim quod alitur, & agit in alimentum est terminus, in quem alimentum mutatur.

Deinde cum dicit.

At enim interest plane, si nutrimentum sit id, quod vltimo tandem adiungitur, atq; additur, an nõ hoc, sed id, quod primum ingreditur. Quod si vtrũque quidem est alimẽtum, alterum tamen est digestum, alterũ indigestum, vtroq; profecto modo & contrario contrarium, & simile simili vere licet nutriri. Nam si vt indigestum sumatur, contrarium cõtrario alitur, Si vt digestum, simile simili nimirum hoc pacto nutritur. Quare patet illos vtrosq; partim recte, partim non recte dicere, atque sentire. Respõdet quæstioni. Alimentũ initio dissimile est postea vero simile euadit.

Vtrum autem sit alimentum quod vltimo aduenit, aut quod primo, habet differẽtiam. Si vero vtrũq;, sed hoc quidem non coctum, illud autem coctũ, certe vtroq; modo continget alimentum dicere. quatenus enim nõ coctum, eatenus contrarium contrario alitur: quatenus aũt coctum, simile simili nutritur. Quare manifestum quod dicũt quodammodo vtiq; & recte & non recte.

Soluit propositam dubitationem dicens, q̃ differt quãtum ad propositam quæstionem, vtrum alimẽtum dicatur id quod vltimo aduenit. s. post decoctionẽ & digestionem, an illud quod primo assumitur, s. antequã digeratur & decoquatur. Et si dici posit vtrunq; horum, alimentum, vnum horum quasi alimentum decoctum, aliud vero quasi non decoctum, secundũ vtrãque partem quæstionis poterit iudicari de alimento. Quia inquãtum alimentum dicitur non decoctum, sic contrarium contrario alitur, hoc enim est quod patitur & mutatur. Inquãtum vero est coctum sic alitur simile simili, agens enim assimilat sibi patiens, vnde in fine passionis oportet passum esse simile agenti, & per hũc modũ potest augere id, quod alitur. Et sic patet quod vtrique prædictorum opinantium, aliquo modo dicunt recte & aliquo modo dicunt non recte. Deinde cum dicit.

Cum autem nihil nutriatur, quin habeat vitã, animatum id erit profecto corpus, quod alitur, ea sane ratione, qua est animatum. Quare & nutrimentum ad animatum per se refertur, & non per accidens.

Quoniam aũt nihil alitur, non participans vitam, aĩatũ vtique erit corpus, quod alitur, quatenus aĩatum. quare & alimentum ad aĩatum est, & non secundum accidens. Tex. com. 46.

Determinat de alimento secundum q̃ cõuenit operationibus animæ vegetatiuæ. Et primo secundum q̃ congruit nutritioni. Secundo secundum q̃ congruit augmento. ibi. {Est autem alterum alimento &c.} Tertio secundum q̃ congruit generationi. ibi. {Et generationis aũt factiuũ &c.} Dicit ergo primo, q̃ nihil nutritur quod non participet vitam: omne autem participans vitam est animatũ: sequitur ergo q̃ corpus quod alitur, sit animatum. Alimentum autem est in potentia ad id, quod alitur, conuertitur enim in ipsum: relinquitur ergo q̃ alimentum inquãtũ est nutritionis obiectum, sit aliquid existens in potẽtia ad animatum per se, & non secundum accidens. Considerandum est autem, quòd nihil proprie nutritur nisi animatũ: ignis autem videtur quidem per quãdam similitudinem nutriri, non autem proprie nutritur, quod sic patet. Id proprie nutriri dicimus, quod in seipso aliquid recipit ad suijpsius conseruationem: hoc autem in igne videtur quidem accidere, sed tamen non accidit. Cum enim igne accenso aliqua materia combustibilis additur, in illa materia combustibili nouus ignis generatur, non autem ita, q̃ illud cõbustibile additũ cedat in con- Ignis non proprie nutritur.

seruationem ignis, in alia materia prius accensi. Puta si aliquod lignum de nouo ignitur, per hanc ignitionem non conseruatur ignitio alterius ligni prius igniti, totus .n. ignis qui est ex congregatione multorū ignitorū nō est vnus simplr, sed vr̄ vnus aggregatiōe, sicuti aceruus lapidum est vnus: & propter talem vnitatem, est ibi quædam similitudo nutritionis. Sed corpora animata vere nutriuntur, quia per alimentum conseruatur vita in illa parte eadem, quæ prius fuit. Et propter hoc etiā sola animata vere augentur, quia quælibet pars eorum nutritur & augetur, quod non conuenit rebus inanimatis, quæ videntur per additionem crescere. Non. n. crescit id quod prius fuit, sed ex additione alterius cōstituitur quoddam aliud totum maius. Ideo autem similitudo augmenti, & nutrimenti præcipue apparet in igne, qa ignis habet plus de forma, quàm alia elemēta, & est potentior in virtute actiua, vnde propter hoc q̄ manifeste alia conuertit in se videtur nutriri & augeri.

Sola viuentia proprie ac vere nutriuntur atque augentur.

Deinde cum dicit.

At qui diuersa est alimenti ratio, vt nutrit et auget. Nā vt ipsum animatum quātum est quoddam, auget. Vt est hoc aliquid & substantia, nutrit. Conseruat enim substantiam, et est eousque profecto, quousque nutritur.

Est autem alterum, alimento & actiuo, esse. Secundum enim quod quātum aliquod animatum, est actiuum: secundum autem quod hoc aliquid, & substantia, alimentum est: saluat enim substantiam, & eo vsque hoc fit, quousq; alatur.

Alimentum nutrit, & auget: nutrit substantiam, auget illam quantitate.

Ostēdit quomodo alimentum congruit augmento. Et dicit quod licet idem sit subiecto, quod est obiectū nutritionis prout dicitur alimentum, & quod est obiectum augmenti, prout dicitur augmentatiuum, tamen differt ratione. Dictum est enim quod alimentum est in potentia ad corpus animatum, corpus autem animatum, & est quoddam quātum, & est hoc aliquid & substantia. Secundum igitur quod est quoddam quantum, secundum hoc, alimentum aduenięns ei, (quod etiam & ipsum quantum est) facit augmentum, & dicitur augmentatiuum: inquantum aūt corpus animatum, hoc aliquid & substantia est, sic habet rationem alimēti. Hoc enim est de ratione alimenti, quod conseruat substantiam eius quod alitur. Quæ quidem conseruatio necessaria est propter cōtinuam cōsumptionē humidi à calido naturali, & ideo tandiu durat suba eius quod nutritur, quādiu nutriatur. Deinde cū dicit.

Efficit præterea generationem ac ortum, nō eius quod alitur, sed talis, quale est id, quòd nutritur. Iam enim est ipsius substantia, & nihil seipsum generat, sed conseruat.

Alimentum est causa generationis.

Et generationis autem factiuum, nō eius quod alitur, sed talis, quale id est quod alitur. Iam enim est ipsa substantia. Generat autem nihil ipsum seipsum, sed saluat.

Ostendit qūo alimentum congruat generationi. Et dicit, q̄ etiam alimentum est factiuum gn̄onis. Semen enim quod est generationis principiū, est superfluum alimenti. Non tamen alimentum est principiū generationis eius, quod alitur, sed alterius quod est tale secundum spēm, quale est quod alitur. quia substantia quæ alitur, iā est, & quod est, non generatur, & nihil generat seipsum, quia quod generat, iā est, quod generatur nondum est. Sed aliquid potest agere ad sui conseruationem. Deinde cum dicit.

Semen est superfluum alimenti & est generationis.

Quare tale quidem animæ principium, vis est talis, vt id conseruet, quod ipsam habet, ea nimirum ratione, qua ipsam habet. Alimentum autem ad operandum præparare videtur, quapropter alimento priuatum, esse non potest.

Quid sit potentia nutritiua.

Quare tale animæ principium, potentia est potens saluare suscipiens ipsam, secundum quod est huiusmodi. Alimentum autem præparat operationem, vnde priuatum alimento, non potest esse. *Tex. cōm. 4*

Ex præmissis accipit diffinitionem potētiarum animæ vegetabilis. Et primo potentiæ nutritiuæ. Secundo totius animæ vegetabilis ibi {Quoniam à fine &c.} Circa primum primo ex præmissis concludit diffinitionem potentiæ nutritiuæ, & dicit, q̄ cum dictum sit q̄ nutrimentum inquātum huiusmodi saluat nutritū, manifestum est, q̄ hoc principium animæ: quod, scilicet est principium nutritionis, nihil est aliud quam potentia potens saluare suum susceptum, in quātum huiusmodi. Alimentū vero est quod præparat operationem hmōi potentiæ, inquatum talis potentia mediante alimento saluat suum susceptiuum. Et propter hoc illud quod priuatur alimento, non potest conseruari. Et quia dixerat quod principium nutritionis est potentia animæ, cuius principium est etiam alimentum, vt ex dictis patet, ideo secundo ibi.

At vero cum hoc in officio tria sint hæc, necessarioq; concurrant id, inquam, quod nutritur, & quo nutritur, & quòd nutrit: id quidem quod nutrit est ipsa anima prima: Id autem quòd nutritur corpus est, quòd ipsam animā habet: At id, quo nutrit ipsa, est alimentum.

Quod nutrit dicitur anima. Quod nutritur corpus. Quo nutrit alimentum.

Quoniam autem sunt tria, quod alitur, & quo alitur & alens: alens quidem est prima anima, quod vero alitur est habens hanc corpus: quo vero alitur, alimentum.

Ostendit quomodo differenter potentia animæ, & alimentum sunt principia nutritionis. Dicit ergo, quia in nutritione sunt tria, quod alitur, quo alitur, & alēs primum. Primum quidem alēs est prima anima, scilicet anima vegetabilis. Illud vero quod alitur est corpus hn̄s hanc animam, sed illud quo alitur est alimentū. Sic igitur potentia animæ est principium nutritionis vt agens principale, alimentum autem vt instrumentū. Deinde cum dicit.

Atqui cum sit par, vniuersas à fine res appellare: finisq; huius animæ sit generatio talis, quale est id, quod ipsam habet: erit anima prima profecto principium generandi tale, quale est id quod hanc ipsam animam habet.

Quid sit anima vegetatiua.

Quoniam autem à fine appellari omnia, iustum, est. Finis autem est, & generasse quale ipsum est: vtiq; prima anima, & generatiua talis quale est ipsum. *Tex. cōm. 49.*

Diffinit ipsam primam animam, quæ dicitur anima vegetabilis, quæ quidem in plantis est anima, in animalibus pars animæ. Et circa hoc duo facit. Primo diffinit huiusmodi animam. Ad cuius diffinitionis intellectum sciendum est, q̄ inter tres operationes animę vegetabilis, est quidam ordo. Nam prima eius operatio est nutritio, per quam saluatur aliquid vt est. Secunda autem perfectior est augmentum, quo aliquid proficit in maiorem perfectionem, & secundum quantitatem, & secundum virtutem. Tertia autem perfectissima & finalis est generatio, per quam aliquid iam quasi in seipso perfectum existens, alteri esse & perfectionem tradit. Tunc enim vnumquodque maxime perfectum est, vt in quarto meteororum dicitur, cū potest facere alterum tale, quale ipsum est. Quia igitur iustum est & omnia diffiniantur, & denominentur à fine, finis autem operum animæ vegetabilis est generare alterum tale, quale ipsum est, sequitur q̄ ipsa sit cōueniens diffinitio primæ animæ. s. vegetabilis, vt sit generatiua alterius similis secundum speciem. Et quia dixerat q̄ alimentū est

Tria opera animæ vegetabilis. Nutrire. Augere. Generare.

Tex. cōm. 50. Lectio 4.

est instrumentum huius animæ, ne credatur quod non habeat aliud instrumentum, ideo secundò ibi.

Id autem, quo nutrit anima, duplex est, quẽadmodum & id, quo gubernator gubernat, manus, inquã, & clauus: Atque aliud mouet, atque mouetur, aliud mouetur tantũ. Necesse est autem omne nutrimentum, natura sit talis, quæ digeri possit. At digestionẽ efficit calor. Quapropter oẽ animãs habet calorẽ. Quod igitur sit alimentũ ipsum, vniuersaliter diximus, postea vero de ipsis exactius perscrutabimur.

Est autem id, quo alitur, duplex: sicut & quo gubernatur, & manus, & temo, hoc quidem mouens & motum, illud autem mouens solum. Omne autem alimentum, necessarium est tale esse, vt concoqui possit. Operatur autem decoctionem, calidum. Vnde omne animatum habet calorem. Figuraliter quidem igitur alimentum quid sit, dictum est: certificandum autem est posterius de ipso, in proprijs rõnibus.

Ostendit quod habeat aliud instrumẽtum, & dicit: quod duplex est instrumentum, quo alitur, sicut, duplex est instrumentum gubernationis, gubernator. n. gubernat manu, & temone. manus. n. est instrumẽtum coniunctum, cuius forma est anima. Vnde temo est instrumentum mouens nauem & motum à manu, sed manus non est instrumentum motum ab aliquo exteriori, sed solum à principio intrinseco. est enim pars homi nis mouentis seipsum. Sic igitur & nutritiuis instrumentum est duplex, & vt separatum quidẽ & cuius forma nondum est anima est nutrimentũ. Oportet autem quod aliud sit instrumentum nutritionis coniunctum. Necesse est. n. quod alimentum decoquatur, quod autẽ operatur decoctionẽ, est aliquid calidum. Sicut igitur gubernatur mouet temonem manu, nauem aũt temone, ita anima mouet calido alimentum, & alimento nutrit. Sic igitur calidum aliquod, est instrumẽtum coniunctum huius animæ, in quo. s. radicaliter est calor naturalis digerens. & propter hoc oportet quod oẽ animatum quod nutritur, habeat calorem naturalem, qui est digestionis principium, Si autẽ hæc anima non haberet instrumentum coniunctum, non esset actus alicuius partis corporis, quod soli intellectui cõpetit. Vltimo epilogaus quod dixerat cõcludit quod figuraliter, id est vniuersaliter dictum est quid sit alimentum, sed posterius certius tractandũ est de alimento, in proprijs rationibus. Fecit enim vnum specialem librum de alimento, sicut de generatione animalium & de motu animalium.

LECTIO DECIMA.

Quomodo simile à simili patiatur: ex quo deducit sensum nõ in actu esse ipsa sensibilia, sed in potentia, est etiam [illegible] in actu, quia ipso suo opere fungitur, sensibilia ipsa cognoscendo.

Determinatis autem his, primum de omni sensu communiter, deinde de vnoquoque dicamus. Fit itaq; sensus, cum mouetur atque patitur aliquid, vt diximus. Nam ipse sensus alteratio quædã esse videtur. Inquiunt aũt quidam, & à simili simile pati: quod quidem quonam pacto fieri potest, aut non potest, in vniuersalibus de actione sermonibus, passioneúe diximus.

Determinatis autem his, dicamus communiter de omni sensu. Sensus autem in moueri aliquid, & pati accidit, sicut dictum est, Videtur enim quædam alteratio esse. Aiunt autem quidam, & simile à simili pati. Hoc autem quomodo possibile, aut impossibile, dictum est in vniuersalibus rationibus, de agere & pati.

Postquam determinauit Philosophus de parte vegetatiua, hoc incipit determinare de parte sensitiua. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de eo, quod apparet in hac parte, scilicet de sensibus exterioribus. In secunda determinat de eo, quod latet in parte sensitiua. ibi. {Quod autem nõ sit sensus alter &c.} Prima diuiditur in partes duas. In prima ostẽdit quõ se habet sensus ad sensibile. In secunda determinat de sensibili & sensu, ibi. {Dicendum est aũt secundum vnum.} Circa primum duo facit. Primo resumit quædam, quæ sunt prius dicta. Secundo inuestigat propositũ ibi. {Habet autem dubitationem &c.} Dicit ergo primo, quod determinatis his, quæ pertinent ad sensum in cõmuni. De his enim quæ pertinet ad vnũquẽq; sensum specialiter, postmodum dicet. Duo autem resumit dicta de sensu, quorum vnum est, quod sentire consistit in moueri & pati. Est enim sensus in actu, quædam alteratio: quod autem alteratur, patitur & mouetur. Aliud aũt quod resumit, est, quod quidam dicũt simile à simili pati. Et propter hoc sentire est pati. quidam antiqui Philosophi posuerunt, quod simile simili cognoscitur & sentitur sicut Emp. posuit quod terra terra cognoscit, ignis igne, & sic de alijs. Sed hoc quomodo esse possit vel nõ, quod simile simili patiatur, dictum est in vniuersalibus rationibus de agere & pati, id est in libro de generatione, vbi determinauit de actione & passione in communi. Dictum est enim ibi, quod id quod patitur à principio dũ patitur est cõtrarium agenti, sed in fine, quando iam est passum, est simile. Agens enim agendo assimilat sibi patiens.

Deinde cum dicit.

Habet autem is locus dubitationem, ambigetq; non iniuria quispiam, cur & sensuum ipsorum, sensus non sit, & cur sine ijs, quæ sunt extra, non efficiunt sensum, cũ insit et ignis, & terra, cæteraq; elementa, quorum est per se sensus, vel per ea, quæ ipsis accidunt. At enim patet sensitiuum nõ esse actu, sed potentia tantum: quapropter non sentit. Quemadmodum combustibile non vritur, ipsum per se, sine eo, quod ipsum vrere potest. Vreret enim seipsum, & non indigeret eius, qui actu est ignis.

Habet autem dubitationem, propter quid sensuum ipsorum non sit sensus, & quare sine his, quæ sunt extra, non faciunt sensum inexistẽtẽ igne, & terra, & alijs elemẽtis, quorum est sensus per se, aut per ea, quæ accidunt ipsis. Manifestum igitur est, quòd sensitiuum non est actu, sed potentia tantum, vnde non sentit sicut combustibile non comburitur ipsum à seipso, sine combustiuo. Combureret enim seipsum, neque indigeret igne actu existente.

Determinat veritatem circa propositum. Et circa hoc facit tria. Primo ostendit, quod sensus sit in potentia. Secundo quod quandoque est in actu. ibi {Quoniam autẽ sentire &c.} Tertio ostendit quomodo sensus reducatur de potentia in actum, ibi {Dicendum autem &c.} Circa primum considerandũ est, quod Empe. & quicunq; posuerunt simile simili cognosci, posuerunt sensum esse actu ipsa sensibilia. vt. n. cognosceret oĩa sensibilia, posuerunt animam sensitiuam esse compositam quodammodo ex oĩbus sensibilibus, inquantum constabat secundum eos ex elementis sensibilium. Duo ergo ad hanc positionem consequebantur, quorum vnum est, quod sensus est ipsa sensibilia in actu, vtpote compositus ex eis: & cum ipsa sensibilia in actu sentiri possint, sequeretur quod ipsi sensus sentiri possent. Secundum est, quod cum sensus sentire possit præsentibus sensibilibus, si sensibilia actu sunt in sensu, vtpote ex eis cõpositio, sequitur quod sensus possit sentire sine exterioribus sensibilibus.

sibilibus. Vtrunque autem horum est falsum. Et ideo hæc duo inconuenientia, quæ sequuntur ad antiquorũ positionem, sub quæstione proposuit, tanquã quæ per antiquos solui non possint. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ {Dubitationẽ habet, propter quid non sunt sensus ipsorum sensuum, id est quare ipsi sensus non sentiantur. hoc.n. vĩ sequi, si sensus sint similes sensibilibus, etiam habet dubitationem {quare non faciunt sensum,} id est quare sensus nõ sentiunt actu {sine his, quę sunt extra,} id est sine exterioribus sensibilibus, cum tamen interius existant in ipsis sensibus (secundum opinionem antiquorum) ignis, & terra, & alia elementa, quæ sunt sensibilia, aut secundum se, id est secundum suam substam, secundum eos, qui nõ discernũt inter sensum, & intellm intelis enim est proprie cognoscitiuus substantiæ, aut secundum accidentia propria, scilicet calidum, & frigidum, & alia huiusmodi, quæ sunt p se sensibilia. Quia igit hæ dubitationes per se solui non possunt, si sensus habet sensibilia in actu, vt antiqui posuerunt, concludit tanquã manifestum, quod anima sensitiua non est actu sensibilia, sed potentia tantum. Et propter hoc, sensus non sentiunt sine exterioribus sensibilibus, sicut combustibile, quod est potentia tantum ignitum, nõ comburitur à seipso, sine exteriori combustiuo. Si enim esset actu ignitum, combureret seipsum, & nõ indigeret exteriori igne, ad hoc quod combureretur. Deinde cum dicit.

Sensus et sentire dupliciter potentia, & actu.

At vero quoniam sentire bifariam dicere consueuimus, nam & id quod potentia videt & audit, videre audireque dicimus & si forte dormiat: et id identidem quod iam operatur, dupliciter & ipse sensus profecto dicetur, quidam vt potentia, quidã vt actu, similiter & ipsum sentire, & quod est potentia, & quod est actu.

Tex. com. 53. *Quoniam autem sentire dicimus dupliciter. Potentia.n. audiens & videns, audire & videre dicimus, etiam si forte dormiat: & quod iam operatur, dupliciter vtrique dicetur & sensus: hic quidem, sicut potentia, ille vero sicut actu. Similiter aũt & sentire, & quod potentia est, & quod actu.*

Ostendit quod etiam sensus est quandoque actu. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit sensum quandoque esse in actu per hoc, quod dupliciter dicimus aliquem sentire, quandoque.n. dicimus aliquem videre, & audire, qui audit & videt in potẽtia, puta cum aliquis est dormiens, quandoque autem dicimus aliquem videre & audire, eo quod est i ipsa operatione audiendi, & videndi. Ex quo patet, quod sensus, & sentire dicuntur dupliciter, s. in actu, & in potentia. Secundo ibi.

Primum igitur id scire oportet, nos, inquam, quasi sint eadem, pati, moueri, ac operari, ita nunc his vti, ac dicere. Motus.n. est quidã actus, imperfectus tñ, vt in alijs diximus.

Tex. com. 54. *Primum igitur, tanquam sit idem pati, & moueri & agere & mouere dicimus. Et nanque motus est actus quidã imperfectus tamen, sicut in alijs dictum est.*

Manifestat quõ intelligendum sit quod dictum est, videbatur. n. repugnare, quod sentire dicit in actu, ei, quod dictum est, quod sentire est quoddã pati, & moueri. Esse enim in actu vĩ magis pertinere ad agere. Et ideo ad hoc exponendũ dicit, quod ita dicimus sentire in actu, ac si dicamus, quod pati & moueri sint quoddam agere, i. quoddã esse in actu. Nã motus est quidã actus, sed imperfectus, vt dictum est in.3. Physic. Est.n. actus existentis in potentia, scilicet mobilis. Sicut igitur motus est actus, ita moueri & sentire est quoddã agere, vel esse secundum actum. Per hoc autem quod dicit,

Tex. comm. 4. Lectio. 1. 3.

primum significat quod quædam alia postmodum subdet ad ostendendum, quomodo sensus fiat in actu. Tertio ibi.

Ea vero cuncta, quæ patiuntur, atq; mouentur ab actiuo, & ab eo, quod est actu, patiuntur, atque mouentur. Iccirco fit, vt tum assimili sibi, tum à dissimili, res omnis patiatur, vt diximus. Patitur enim eo quod est dissimilis, at cum est passa, tum similis est vt patet.

Nihil patitur nisi ab actiuo, neque mouetur, nisi ab eo quod est in actu.

Omnia autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & actu ente. Vnde est quidem tanquam à simili pati, est autem vt à dissimili, sicut à dissimili, sicut diximus. Patitur enim quod dissimile, passum autem simile est.

Tex. com. 55.

Ostendit secundũ prædicta, quomodo antiquorum positio nõ possit esse vera, scilicet ꝙ simile simili sentitur. Dicit ergo, ꝙ omnia quæ sunt in potentia, patiuntur, & mouentur ab actiuo, & existente in actu, quod, scilicet dũ facit esse in actu ea, quæ patiuntur, assimilat ea sibi, vnde quodammodo patitur aliquid à simili, & quodammodo à dissimili, vt dictum est: quia à principio dum est in transmutari & pati, est dissimile, in fine autem, dum est in transmutatum esse & passum, est simile. Sic igitur & sensus postquã factus est in actu à sensibili, est similis ei: sed ante non est similis. Quod antiqui non distinguentes errauerunt.

Lectio vndecima.

Distinguit quippiam esse in potentia bifariam vel simpliciter, vel secundum quid: & ad intellectum applicans ostendit quo modo ex potentia reducatur in actum non quidem patiendo, sed potius seipsum perficiendo.

Deinde distinguendum est de potentia, atque actu, nunc enim de his ipsis simpliciter dicimus.

Distinguendum est autem, & de potentia, & actu. Nunc enim simpliciter dicimus de ipsis.

Tex. com. 56.

Postquam Philosophus ostendit sensum esse in potentia & actu, nũc intendit ostendere quomodo educatur de potentia in actum. Et diuiditur in partes duas. In prima distinguit potentiam & actum, & ostendit quomodo diuersimode aliquid educatur de potentia in actum, vtens exemplo in intellectu. In secunda parte ostendit propositum circa sensum, ibi {Sensitiui autẽ.} Circa primũ tria facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo distinguit potentiam, & actum circa intellectũ, ibi. {Est quidẽ enim sic sciens &c.} Tertio ostendit quomodo educitur aliquid de vtraque potentia in actum, ibi {Ambo quidem igitur &c.} Dicit ergo primo, ꝙ dicendum est de potentia, & actu, id est ostendendum quot modis dicitur aliquid in potẽtia, & quot modis in actu: quod necessarium fuit, quia in superioribus simpliciter, id est absq; distinctione vsus est potentia, & actu. Deinde cum dicit.

Nam est hoc pacto quispiam sciens, vt si dicamus hominem esse scientem, quia homo est talis suapte natura, vt sit sciens atque scientiam habeat. Est etiã hoc pacto quippiã sciẽs, vt hominem eum iam dicimus esse scientem, qui Geometriam, aut Grammaticam habet, atque horum vterque non eodem modo potest potentiæque subijcitur, sed alter quidem ex eo, quia genus ipsum est tale materia sue. Alter vero propterea quod cũ voluerit cõtemplari, potest idipsum facere, nisi quid externum forte prohibeat, impedimentoque fiat. At præter ipsos est hisce, qui iam contemplatur, & est actu proprieque sciens, hoc a.

Potentia atque actus dupliciter dicitur simpliciter scilicet & secundum quid, hoc pacto, & hoc.

Est enim sic vt sciens aliquid, sicut si dicamus hominem scientem

ſcientem eſſe, quoniam homo, ex eorum numero eſt, quæ ſcientiam habere poſſunt. Eſt autem ſicut iam eſſe dicimus ſcientem, habentem grammaticam. Vterque autem horum Tex. cōmẽ 56. *non eodem modo potens eſt. Sed hic quidem, quoniam genus huiuſmodi & materia eſt, ille autem, quia volens, poteſt conſiderare, niſi aliquid prohibeat externum. Iam autẽ conſiderans actu eſt, & proprie ſciens hanc literam A.*

Diſtinguit potentiam, & actum circa intellectum. Et dicit, ꝙ vno modo dicitur aliquid in potentia, puta homo ſciens, quia habet naturalẽ potentiã ad ſciendũ, ſicut homo dicitur eſſe de numero ſcientium & habentium ſcientiam, inquãtum habet naturam ad ſciendum, & ad hñdum habitum ſciæ. Secundo modo dicimus aliquem eſſe ſcientem, quod aliqua ſciat. ſicut dicimus hñtem habitum alicuius ſciæ, puta grãmaticę, eſſe iam ſcientem, Manifeſtum eſt autem, ꝙ vterque horum dicitur ſciens, ex eo ꝙ aliquid poteſt, ſed non eodem modo vterque eſt potens à ſciendum. Sed primus quidem dicitur potens, quia eſt genus huiuſmodi, & materia, ſcilicet quia habet naturalem potentiam ad ſciendum, per quam collocatur in tali genere, & quia eſt in potẽtia, puta ad ſciam, ſicut materia ad formam. Secundus autem, ſcilicet q habet habitum ſciæ, dicitur potens, quia cum vult, poteſt conſiderare, niſi aliquid extrinſecum per accidẽs impediat, puta vel occupatio exterior, vel aliqua indiſpoſitio ex parte corporis. Tertius autem, qui iam conſiderat, eſt in actu, & iſte eſt qui proprie & perfecte ſcit ea, quæ ſunt alicuius artis, puta hanc lrãm A quæ pertinet ad grammaticam, de qua ſupra fecit mentionem. Horum igitur trium, vltimus eſt in actu tantum, primus in potentia tñ, ſecundus aũt in actu reſpectu primi, & in potentia reſpectu ſecũdi. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ eſſe in potentia dicitur dupliciter, ſcilicet de primo, & ſecundo, & eſſe in actu dicitur dupliciter, ſcilicet de ſecundo, & tertio. Deinde cum dicit.

Ambo igitur illi primi, potentia quidem ſunt ſcientes, vt diximus verum vnus indiget alteratione per diſciplinam, qua quidẽ nõnunquam etiam ex habitu cõtrario, diſpõneq; mutatur. Alter habet quidem ſenſum, aut grammaticam, ſed indiget operationis, vt ex ocio tandem operationiſque vacuitate, agat, ac operetur, atque hic modus potentiæ diuerſus eſt, vt patet ab antea dicto.

Ambo igitur primi, ſecundum potentiam ſcientes ſunt. Sed hic quidem per doctrinam alteratus eſt, & multotiens ex contrario mutatus habitu, hic autem ex eo quòd habet ſenſum, aut grammaticam, non agit autẽ ex ocio, ad agendum excitatur, verum alio modo, atque antea, cum nundum habitum eſſet adeptus.

Oſtendit quomodo de vtraque potentia aliquid reducitur in actũ. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quomodo de vtraque potentia aliquid in actũ reducitur. Secundo oſtendit vtrum tali reductio ſit ſecundũ aliquam paſsionem, ibi {Non eſt autem ſimplr neque pati &c.} Dicit ergo primo, ꝙ cũ ambo primi ſint ſcientes ſecundum potentiam, & id quod eſt in potentia, reducatur in actum, alio modo reducitur in actum aliqud de potentia prima, & aliter de ſecunda. Nam quod eſt in potentia primo modo, reducitur in actum, quaſi alteratus per doctrinam, & motus ab aliquo alio exiſtẽte in actu, ſicut à magr̃o, & multotiens talis mutatio eſt ex contrario habitu. Quod ideo dicit, quia cum aliquis reducitur de potentia prima in actũ, ex ignorãte fit ſciens. Ignorans autẽ dicitur dupliciter, vno modo ſecundum ſimplicem negationem, quando nec veritatem cognoſcit nec contrario errore detinetur, & qui ſic ignorans eſt, fit actu ſciens, non .q. mutatus de contrario habitu, ſed ſolũ ſicut acquirens ſciam. Alio modo dicitur aliquis ignorans ſecundum prauam diſpõnem, vtpote quia detinetur errore cõtrario veritati, & hinc in actum ſciæ reducitur quaſi de contrario habitu mutatus. Qui vero eſt in potentia ſecundo modo, vt, ſcilicet iam hñs habitum, tranſit ex eo, ꝙ habet ſenſum, aut ſciam, & non agit ſecundum ea, in agere, quia, ſcilicet fit agens ſecundum ſcientiam. Sed alio modo iſte fit actu, & alio mõ primus. Deind cũ dicit.

Ad vero neq; ipſum pati, ſimplex eſſe videtur, ſed aliud eſt à contrario corruptio quædã, aliud ſalus potius eſt eius, quod eſt potentia, ab eo, quod eſt actu, ſimileque perinde, atque potentia ſeſe habet ad actum. Pati dupliciter ſumitur proprie, & communiter.

Non eſt autem ſimplex, neque ipſum pati, ſed aliud quidem corruptio quædam à contrario, aliud autem ſalus magis eius, quod potentia eſt, ab eo, quod eſt actu, & à ſimili, atque ita ſe habente, ſicut potentia ſe habet ad actum. Tex. cōmẽ 57.

Manifeſtat vtrum ſecundum ꝙ aliquid educitur de potentia in actum ſciæ prĩo modo, vel ſecundo, poſsit dici pati. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit quot modis dicitur pati. Secundo manifeſtat propoſitum, ibi {Speculans autem fit habens ſciam.} Dicit ergo primo, ꝙ ſicut potentia, & actus non dñr ſimpliciter, ſed multipliciter, ita, & pati non vno modo, ſed multipliciter. Dicit enim pati vno modo, ſecũdum quãdam corruptionem, quæ fit à cõtrario. Paſsio enim proprie dicta, vr̃ importare quoddam decrementum patiẽtis, inquantum vincitur ab agente: decrementum autem patienti accidit ſecundum ꝙ aliquid à patiente abijcitur, quæ quidem abiectio, corruptio quædam eſt: vel ſimpliciter, ſicut quando abijcitur forma ſubſtantialis vel ſecundum quid, ſicut quando abijcitur forma accidentalis. Huiuſmodi autem formæ abiectio, fit à contrario agente: abijcitur enim forma à materia vel ſubiecto, per introductionem contrariæ formæ, & hoc eſt à contrario agente. Primo igitur modo proprie dicitur paſsio, ſecundum ꝙ quædam corruptio fit à contrario. Alio modo paſsio communiter dicitur & minus proprie, ſecũdum, ſcilicet ꝙ importat quandam receptionem. Et quia ꝙ eſt receptiuum alterius, comparatur ad ipſum, ſicut potentia ad actum: actus autem eſt perfectio potentiæ, ideo hoc modo dicitur paſsio, nõ ſecundum quod fit quædam corruptio patientis, ſed magis ſecundum quod fit quædam ſalus, & perfectio eius, quod eſt in potentia, ab eo, quod eſt in actu. Quod.n. eſt in potentia, non perficitur, niſi per id, quod eſt in actu. Quod autem in actu eſt, non eſt contrarium ei, quod eſt in potentia, inquantum huiuſmodi, ſed magis ſimile. nã potentia nihil aliud eſt, quàm quidem ordo ad actum, niſi autem eſſet aliqua ſimilitudo inter potentiam, & actum, non eſſet neceſſarium ꝙ proprius actus fieret in propria potentia. Potentia igitur ſic dicta, non eſt à contrario, ſicut potentia primo modo dicta, ſed eſt à ſimili, eo modo quo potentia ſe habet ſecundum ſimilitudinem ad actum. Deinde cũ dicit. Pati dupliciter.

Fit enim contemplans, quod ſcientiam habet. Quod quidem aut non eſt alterari (in ipſum enim fit incrementum, & in actum perfectionemke) aut aliud alterationis eſt genus. Quocirca non recte ſe habet, dicere ipſum ſciens, cum ſcit, alterari. ſicut nec ædificatorem, cum ædificat. Quod igitur in actum ducit, ex eo quod eſt intelligens potentia, atque ſciens,

id

id non doctrinam appellare oportet, sed aliud nomen est aequum habere.

Tex. com. 58. *Speculans enim fit, habens scientiam; quod certe, aut non est alterari (in ipsum enim additio est, & in actu) aut alterum genus alterationis est. Vnde non bene habet dicere sapientem, cum sapiat, alterari, sicut nec aedificatorem, cum aedificat. In actum igitur ducens, ex potentia ente secundum intelligere, & sapere, non doctrinam appellare, sed alteram habere denominationem iustum est.*

Manifestat, vtrum quod educitur de potentia in actum scientiae patiatur. Et primo manifestat hoc circa id, quod educitur de secūda potentia in actum purum. Secundo autem manifestat hoc circa id, quod educitur de potentia prima in habitū, ibi {Ex potentia aūt &c.} Dicit ergo primo, ꝙ habens scientiam, id est habitualiter sciens, fit actu speculans. Sed hoc aut non est vere, & proprie alterari, & pati, quia, vt dictum est, non est proprie passio & alteratio, cum de potentia procedit in actum, sed cum aliquid de contrario mutatur in contrarium. Cum autem habitualiter sciens, fit speculans actu, non mutatur de contrario in cōtrarium, sed proficit in eo quod iam habet. Et hoc est ꝙ dicit ꝙ {est additio in ipsum, & in actum.} Additur, enim ei perfectio, secundum quod proficit in actum. Aut si dicatur alterari, & pati erit aliud genus alterationis, & passionis nō propriae dictae, Et hoc manifestat per exēplum dicens, ꝙ non bene se habet, dicere sapientem habitualiter, cū sapiat actu, alterari, sicut neque dicimus aedificatorem alterari, cum aedificat. Concludit autem vlterius, quòd cum ille, qui transit de habitu in actum, non accipiat de nouo scientiam, sed proficiat, & perficiatur in eo quod habet: doceri autē, scientiam est acquirere: manifestum est, ꝙ cum educitur aliquis de potentia in actum, secundum hoc ꝙ incipit facere eum intelligere actu, & sapere, nō est iustum ꝙ talis exitus de potentia in actum habeat denominationem doctrinae, sed aliquam aliam potest habere, quae quidem forte non est posita, sed potest poni. Deinde cum dicit,

At quod ex eo quod est potentia, discit, accipitque scientiam ab eo, quod est actu sciens, atque ab ipso docente, id autem aut non est dicendum pati, ac alterari, aut duos alterationis esse modos fateamur oportet: eam, inquam, mutationem, quae ad priuatiuas est dispositiones, & eam, quae est ad habitus atque naturam.

Ex potentia autem ente, addiscens, & accipiens scientiā ab eo qui actu, & doctus est, & docet. aut neque pati dicendum (sicut dictum est) aut duos esse modos alterationis, & eam, quae in priuatiuas dispositiones est, mutationem, et eam, quae est in habitus, & naturam.

Manifestat, vtrum cū aliquis exit de prima potentia in actum scientiae, alteretur, & patiatur. & dicit ꝙ cum aliquis prius sciens in potentia tantum fit addiscens, & accipiens scientiam ab eo, qui est actu sciens, & à magistro, vel non debet dici pati simpliciter, & alterari, aut dicendū est esse duos modos alterationis. quorum vnus alterationis est scdm {mutationem, in priuationis dispositiones,} id est in dispositiones contrarias, quibus priuantur, propter dispositiones prius existentes, quia vnum contrariorum est priuatio alterius. Alter vero alterationis modus est secundum {mutationem in habitum, & natura,} id est secundum ꝙ recipiuntur aliqui habitus, & formae, quae sunt perfectiones naturae, absque eo ꝙ aliquid abijciatur. Ille igitur, qui addiscit scientiam, non alteratur, neque patitur primo modo, sed secundo. Videtur autem hoc esse contrarium eius quod supra dixit, ꝙ multo nens qui addiscit scientiam, mutatus est à contrario habitu, & ita videtur ꝙ sit alteratio secundum mutationem in priuatiuas dispositiones. Sed dicendum ꝙ cum aliquis ab errore reducitur ad sciam veritatis, est ibi quaedam similitudo alterationis, quae est de contrario ad contrarium, non tamen vere est ibi talis alteratio. Nam alterationi, quę est de cōtrario in cōtrarium, vtrūque per se, & essentialiter competit. l. ꝙ sit à contrario, & ꝙ sit in contrarium. Sicut enim dealbatio non est nisi ad album, ita non est nisi nigro vel medio, quod respectu albi, est quodāmodo nigrum. Sed in acquisitione scientiae accidit ꝙ ille, qui acquirit scientiam veritatis, prius fuerit in errore. absque hoc enim potest adduci ad scientiam veritatis, vnde non est vere alteratio de contrario i contrarium. Item dubitatur de hoc dicit, quod illa, qui accipit scientiam fit actu sciens à sciente in actu, & magistro. Hoc enim non semper fit, scientiam enim aliquis acquirit, non solum addiscendo à magistro, sed etiam per se inueniendo. Et ad hoc dicendum est, ꝙ semper cum aliquis est in potentia sciēs, si fiat actu habens scientiam, oportet ꝙ hoc fit ab eo quod est actu. Considerandum tamen est, ꝙ aliquid aliquando reducitur de potentia in actum ab extrinseco principio tantum, sicut aer illuminatur ab eo, quod est actu lucidum, quandoque autem & à principio intrinseco, & à principio extrinseco. sicut homo sanatur, & à natura, & à medico, vtrobique autem sanatur à sanitate in actu. Manifestū est enim, ꝙ in mente Medici est ratio sanitatis, secundum quam sanat. oportet etiam in eo, qui sanatur secūdum naturam, esse aliquam partem sanam, scilicet cor, cuius virtute aliae partes sanantur, & cū Medicus sanat, hoc modo sanat, sicut natura sanaret. s. calefaciendo, aut infrigidando, aut aliter transmutando. vnde Medicus nihil aliud facit, quàm ꝙ auxiliatur naturae ad expellendum morbum, quo auxilio natura nō egeret, si esset fortis. Eodem autem modo se habet in scientiae acquisitione. homo enim acquirit scientiam, & à principio intrinseco dum inuenit, & à principio extrinseco dum addiscit. Vtrobique autem reducitur de potentia in actum, ab eo quod est actu. Homo enim per lumen intellectus agentis, statim cognoscit actu prima principia naturaliter cognita, & dum ex eis conclusiones elicit, per hoc ꝙ actu scit, venit in actualem cognitionem eorum, quae potentia sciebat. Et eodem modo exterius docens ei auxiliatur ad sciendum, scilicet ex principijs addiscenti notis, deducens eum per demonstrationem in conclusiones prius ignotas. Quod quidem auxilium exterius, homini necessarium non esset, si adeo esset perspicacis intellectus, quod per seipsum posset ex principijs notis cōclusiones elicere, quę quidem perspicacitas hominibus adest secūdū plus & minus.

Ad verba à textu quid.

LECTIO DVODECIMA.

Quam differenter ab intellectu sensus educatur de potentia in actum. ostendit, & ea, quae dixit, epilogat.

Haec cum ita sint, prima quidē mutatio sensitiui, ab eo quod generat fit, cum autem ortum, ac generatum est, habet iam sensum perinde atque scientiam, & sentire actu, simile est contemplari.

Tex. com. 59. *Sensitiui autem prima quidem mutatio fit à generante. Cum autem generatum est habet iam sicut scientiam, Et sentire secundum actum, similiter dicitur ipsi considerare.*

Postquam

Postquam Philosophus distinxit potẽtiam & actũ, & ostendit quomodo aliquid de potẽtia in actum exeat circa intellectum, quod dixerat de intellectu adaptat ad sensum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo circa sensum aliquid educitur de potentia in actum. Secundo ostendit differentiam inter sensum & intellectum, ibi {Differunt autem quia huius quidem accidentia &c.} Tertio colligit epilogando, quę dixerat de sensu, ibi {Nunc autem in tantum} Considerandum est ergo circa primum, q; sicut in scientia est duplex potentia, & duplex actus, ita est & circa sensum. Nã quod nondum habet sensum & natum est habere, est in potentia ad sensum. Et quo iam habet sensum, & nõdum sentit, est potentia sentiens sicut circa sciẽtiam dicebatur. Sicut autem de potentia prima aliquid mutatur in primum actũ, dum acquirit scientiam per doctrinam, ita de prima potentia ad sensum, aliquid mutatꝛ in actũ, vt, scilicet habeat sensum per generationem. Sensus autem naturaliter inest animali. vnde sicut per generationem acquirit propriam naturã, & speciem, ita acquirit sensum. Secus aũt est de scientia, quæ non inest homini per naturam, sed acquiritur per inuentionem, & disciplinã. Hoc est ergo q; dicit, q; prima mutatio sensitiui fit à generante. Manifestat autẽ primam mutationem, quæ est de pura potentia in actum primum ducẽs. Nec autem mutatio fit à generante, nam per virtutem, quæ est in semine, educitur anima sensitiua de potentia in actum cum omnibus suis potentijs. Cum autem animal iam generatum est, tunc hoc modo habet sensum, sicut aliquis habet scientiam, quando iam didicit. Sed quando iam sentit secundum actum, tunc se habet sicut ille, qui iam actu considerat. Deinde cum dicit.

Differentia tamen est. Nã ea, quæ actu sensum efficiunt extra sunt, ipsum, inquã, visibile, & audibile, & sensibilium cætera. Cuius causa est hæc. Actu nanque sensus singulariũ est: Scientia vero vniuersalium est, hæc autem in ipsa anima quodam modo sunt. Quapropter intelligere quidem, cum quispiam voluerit, in ipso est situm. Sentire autem non collocatur in ipso. Necesse est enim sensibile ipsum adesse. Pari modo res sese habet, & ĩ scientijs sensibilium, & ob eandem vtique causam, quia sensibilia singularia sunt & externa, sicuti diximus. Sed, vt de his exactius dilucidiusúe dicamus, dabitur nobis rursus occasio.

Differunt tamen, quia actiua sensitiuæ operationis, extra sunt, nempe visibile, & audibile. Similiter autem, & reliqua sensibilium. Causa autem est, quoniam singularium quidem, secundum actum sensus: Scientia autem vniuersalium. Hæc enim in ipsa quodammodo sunt anima, vnde intelligere in ipsa est, cum velit. Sentire autẽ non est in ipsa. Necessarium est enim ad esse sensibile. Similiter autem & hoc se habet, et in scientijs sensibilium & propter eãdem causam, quia sensibilia singularia sunt, & externa. Sed de his quidem certificare, tempus erit rursum.

Quia posuerat similitudinem inter sentire in actu, & considerare, vult ostendere differentiam inter ea. cuius quidẽ differentiæ causam assignare incipit ex differentia obiectorum, scilicet sensibilium, & intelligibilium, quæ sentiuntur & cõsiderantur in actu. Sensibilia enim quæ sunt actiua operationis sensitiuę. s. visibile, & audibile, & alia huiusmodi, sunt extra animam. Cuius causa est, quia sensus secũdum actum, sunt singularium, quę sunt extra animam, sed scientia est vniuersalium, quæ quodammodo sunt in anima. Ex quo patet, q; ille, qui iam habet scientiam, non oportet q; quærat extra sua obiecta, sed habet ea in se, vnde potest considerare ea cũ vult, nisi forte per accidens impediatur. Sed sentire non potest aliquis cum vult, quia sensibilia non habet in se, sed oportet q; assint ei extra. Et sicut est de operatione sensum, ita est in scientijs sensibilium, quia etiã sensibilia sunt de numero singularium, & eorum quæ sunt extra animam. Vnde homo nõ potest considerare secundum scientiam, omnia sensibilia, quæ vult, sed illa tantum, quæ sensu percepit. Sed secũdum certitudinem determinare de his, iterum erit tẽpus, scilicet in. 3. vbi agetur de intellectu, & de comparatione intellectus ad sensum. Circa ea vero, quæ hic dicuntur, considerandum est, quare sensus sit singularium, scientia vero vniuersalium, & quomodo vniuersalia sint ĩ anima. Sciendum est igitur circa primum, q; sensus est virtus in organo corporali, intellectus vero est virtus immaterialis quæ non est actus alicuius organi corporalis. Vnumquodque autem recipitur in aliquo per modum sui, cognitio autẽ oĩs fit per hoc, q; cognitum est aliquo modo in cognoscente, scilicet secundum similitudinem. nam cognoscens in actu, est ipsum cognitum in actu, oportet igitur q; sensus corporaliter, & materialiter recipiat similitudinem rei, quæ sentitur. Intellectus autem recipit similitudinem eius, quod intelligitur, incorporaliter, & immaterialiter. Indiuiduatio aũt naturæ communis in rebus corporalibus, & materialibus, est ex materia corporali, sub determinatis dimensionibus contenta, vniuersale autem est per abstractionem ab huiusmodi materia, & materialibus conditionibus indiuiduantibus. Manifestum est igitur, quod similitudo rei recepta in sensu representat rem, secundum quod est singularis, recepta autem in intellectu, representat rem secundum rationem vniuersalis naturæ. & inde est, quod sensus cognoscit singularia, intellectus vero vniuersalia, & horum sunt scientiæ. Circa secundum vero considerandum est, quod vniuersale potest accipi dupliciter. Vno modo põt dici vniuersale ipsa natura communis, prout subiacet intentioni vniuersalitatis, Alio modo secundum se. Sicut & album potest accipi dupliciter, vel id, cui accidit esse album, vel ipsummet, secundum quod subest albedini. Ista autem natura, cui aduenit intentio vniuersalitatis, puta natura hominis, habet duplex esse: vnum quidem materiale, secundum quod est in materia naturali, aliud autem immateriale, secundum quod est in intellectu. Secundum igitur, qđ habet esse in materia naturali, non potest ei aduenire intentio vniuersalitatis, quia per materiam indiuiduatur. Aduenit igitur ei vniuersalitatis intentio, secundum quod abstrahitur à materia indiuiduali. Non est autem possibile, quod abstrahatur à materia indiuiduali realiter, sicut Platonici posuerunt. Non enim est homo naturalis, i. realis, nisi in his carnibus, & in his ossibus, sicut probat Philosophus in. 7. Metaphy. Relinquitꝛ igitur, quod natura humana non habet esse præter principia indiuiduantia, nisi tantum in intellectu. Nec tamen intellectus est falsus, dum apprehendit naturam communem præter principia indiuiduantia, sine quibus esse non potest in rerum natura. Non enim apprehendit hoc intellectus, scilicet q; natura communis sit sine principijs indiuiduantibus, sed apprehendit naturam communem non apprehendendo principia indiuiduantia, & hoc non est falsum. Primum autem esset falsum, sicut si ab homine albo separarem albedinem hoc modo, q; intelligerem eum nõ esse album, esset. n.

tunc

Tex. comm. 60 & inde. Quare sensus est singulariũ et intellectus vniuersaliũ.

Quo vniuersalia sint in aĩa, & quomodo in rebus. Vniuersale dupliciter põt cõsiderari.

Lectio. 9. Tex. comm. 28. Lege inferius lib. 3. in t. 10. & 18.

tunc apprehensio falsa, si autẽ sic separarem albedinem ab homine, ꝙ apprehenderem hominem, nihil apprehendendo de albedine eius, non esset apprehensio falsa. Non enim exigitur ad veritatem apprehensionis, vt qui apprehendit rem aliquam apprehendat omnia, quę insunt ei. Sic igitur intellectus absque falsitate abstrahit genus à speciebus, inquantum intelligit naturam generis non intelligendo differentias. Et similiter abstrahit speciem ab indiuiduis, inquantum intelligit naturam speciei, non intelligendo indiuidualia principia. Sic igitur patet, ꝙ naturæ communi non potest attribui intentio vniuersalitatis nisi secundum esse quod habet in intellectu, sic enim solum, est vnum de multis, prout intelligitur præter principia, quibus vnum in multa diuiditur. vnde relinquitur, ꝙ vniuersalia secundum ꝙ sunt vniuersalia, non sunt nisi in anima. Ipsæ autem naturæ, quibus accidit intentio vniuersalitatis, sunt in rebus. Et propter hoc, nomina cõia significantia naturas ipsas, prædicantur de indiuiduis, non autem nomina significantia intentiones. Socrates enim est homo, sed non est species, quãuis homo sit species. Deinde cum dicit.

Cum hec vera sit, Socr. est hõ, nõ autem ista, Soc. est spẽs.

Duplex potentia, remota, & propinqua.

Nunc id sit à nobis determinatum, cũ simplex, inquam, non sit id, quod dicitur esse potentia, sed aliud quidem sit, vt puer, quẽ militare posse, dicere licet, aliud autẽ, vt hisce, qui iam ætate, militariq; arte, aptus euasit ad militandum, sensitiuum similiter se habere: atque cum ipsorum differentia nomine careat: determinatum autem sit ipsa esse diuersa, & quo pacto diuersa sunt: necesse est ipso pati, ac alterari, tanquam proprijs nominibus, vti. Ipsum autem sensitiuum potentia tale est, quale iam ipsum sensibile est actu, sicuti diximus. Patitur igitur, cum est non simile: at passum euasit simile, & est tale, quale est illud.

Tex. com. 61. *Nunc autem tantum sit diffinitum, quod cum nõ simpliciter sit id, quod potentia dicitur, sed aliud quidem, sicut si dicamus, puerum posse militare, ailud autem, sicut in ætate*

Tex. com. 62. *existentem. sic habet & sensitiuum. Quoniam autem innominata est ipsorum differentia: determinatum est autem de his, quod altera sunt, & quomodo altera: vti necesse est ipso pati, & alterari, tanquam proprijs nominibus. Sensitiuum autem potentia tale est, quale iam actu est sensibile, sicut dictum est. Patitur igitur non simile existens, passum autẽ assimilatum est, & est tale, quale illud.*

Recolligit quod dictum est de sensu. Et dicit, ꝙ nũc tantum sit diffinitum, ꝙ nõ simpliciter dicitur id, quod est in potentia, sed multipliciter. Vno enim modo dicimus puerum posse militare, secundum potentiam remotam. Alio modo posse dicimus militare, quoniam iam est in ætate, perfecta & hoc secundum potentiam propinquam. Et similiter se habet in sensitiuo. Dupliciter enim est aliquis in potentia ad sentiendũ aliquid, vt iam dictum est. Et licet non sint nomina posita, in quibus harum differentia potentiarum ostendatur, tamen determinatum est, ꝙ istæ potentiæ sunt alteræ abinuicem, & quomodo sint alteræ. Et licet alterari & pati non propriæ dicatur aliquid, secundum ꝙ exit de potentia secunda in actum, prout habens sensum fit actu sentiens, tamen necesse est vti hoc ipso, quod est pati, & alterari, ac si essent nomina propria & conuenientia: quia sensitiuum in potentia est tale, quale est in actu sensibile. Et propter hoc sequitur, ꝙ secundum ꝙ patitur à principio, non est similis sensus sentienti, sed secundũ ꝙ iam est passum, est assimilatum sensibili, & est tale, quale est illud. Quod quia distinguere nescierũt antiqui philosophi posuerunt sensum esse compositum ex sensibilibus.

LECTIO XIII.

Primum de sensibilibus vniuscuiusque sensus dicendum esse proponit. Deinde sensibilia diuidit in tria: in sensibilia per accidens, & sensibilia per se, quorum alia propria, alia cõmunia iure sunt appellata.

AT enim de vnoquoque sensu, deinceps à sensibilibus cuiusque proficiscentes, dicamus oportet. Atque prius ipsa sensibilia distinguenda esse videntur. Sensibile itaque trifariam dicitur. Sensibilium enim quędam per se, quædam per accidens sentiuntur. Et illorum, rursus alia sunt vniuscuiusq; propria sensus, alia cõmunia cunctis.

De sensatis ... Sensibilia triplicia.

Tex. com. ... *Dicendum autem est secundum vnumquemque sensum, de sensibilibus primo. Dicitur autẽ sensibile tripliciter: quorum duo quidem dicimus per se sentiri, vnum autem per accidens. Duorum autem, aliud quidem proprium est vniuscuiusque sensus, aliud autem commune omnium.*

Postquam ostendit philosophus, quomodo se habet sensus ad sensibilia, incipit determinare de sensibili, & sensu. Et diuiditur in partes duas. In prima parte determinat de sensibilibus. In secunda de sensu, ibi {Quod autem vniuersaliter de omni sensu &c.} Prima diuiditur in duas partes. In prima distinguit sensibilia propria ab alijs modis sensibilium. In secunda determinat de sensibilibus proprijs secundum vnumquemque sensum, ibi {Cuius quidem est visus &c.} Circa primum duo facit Primo ponit diuisionem sensibilium. Secundo exponit membra diuisionis, ibi {Dico autem proprium quidem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ antequam determinetur de sensu quidnam sit, oportet primo dicere de sensibilibus secundum vnumquemque sensum, quia obiecta sunt præuia potentijs. Sensibilia vero tribus modis dicuntur. Vno quidem modo per accidens, & duobus modis per se: quorum vno dicuntur sensibilia illa, quæ propria sunt singulis sensibus, alio modo dicũtur sensibilia illa, quæ cõiter sentiuntur ab omnibus, quæ sentiunt. Deinde cum dicit.

Atque proprium id sensibile dico, quod alio sensu sentiri non potest, & circa quod error fieri nequit. vt color respectu visus, & sonus, auditus, sapor, gustus. Tactus autem plures differentias habet quidem: indicat tamen de illis, vt cæterorum sensuum quisque de suo sensibili, & nõ decipitur. Visus enim non errat esse colorem, aut auditus esse sonum, sed quid sit id, quod est infectum colore, vel vbi, aut quid sonans. Huiuscemodi igitur sensibilia dicuntur vniuscuiusque propria sensus.

Quid sit proprium sensibile.

Dico autem proprium quidem, quod non contingit altero sensu sentiri, & circa quod non contingit errare. vt visus, coloris, & auditus, soni, & gustus, saporis: Tactus autem plures habet differentias. Sed vnusquisque sensus indicat de his, & non decipitur, neque visus, quoniam color: neque auditus, quoniam sonus sit sed quid est coloratum, aut vbi, aut quid sonans. Huiusmodi igitur dicuntur propria vniuscuiusque sensus obiecta.

Exponit membra diuisionis. Et primo exponit quæ sunt sensibilia propria. Et dicit, ꝙ sensibile proprium est, quod ita sentitur vno sensu, ꝙ non potest alio sensu sentiri, & circa quod non potest errare sensus. sicut visus proprie est cognoscitiuus coloris, & auditus soni, & gustus humoris, id est saporis, sed tactus habet plures differentias appropriatas sibi: cognoscit enim calidum & humidum, frigidum, & siccũ, graue, & leue, & huiusmodi

modi multa. Vnuſquiſq; autem horum ſenſuum iudicat de proprijs ſenſibilibus, & non decipitur in eis, ſicut viſus non decipitur ꝙ ſit talis color, neque auditus decipitur de ſono. Sed circa ſenſibilia per accidens vel communia, decipiuntur ſenſus, ſicut decipitus viſus, ſi velit iudicare homo per ipſum, quid eſt coloratum, aut vbi ſit. Et ſimiliter decipitur quis, ſi velit iudicare per auditum quid eſt quod ſonat. Hæc igitur ſunt propria ſenſibilia vniuſcuiuſque ſenſus. Secundo ibi.

Communia vero ſunt hæc, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Talia nanque nullius ſunt propria ſenſus, ſed omnibus communia ſunt. Etenim tac. motus quidam ſenſibilis eſt, atque viſu.

Communia autē ſunt motus, quies, numerus, figura, magnitudo. huiuſmodi enim nullius ſenſus ſunt propria. ſed communia omnibus, Tactu enim motus aliquis ſenſibilis eſt, & viſu. Per ſe igitur ſunt ſenſibilia hæc.

Exponit ſecundum membrum diuiſionis dicens, quod communia ſenſibilia ſunt iſta quinque, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Hæc enim nullius ſenſus vnius ſunt propria, ſed ſunt cōmunia omnibus. Quod non eſt ſic intelligendum quaſi omnia iſta ſunt omnibus cōia, ſed quędam horū, ſcilicet numerus, motus, & quies, ſunt communia omnibus ſenſibus. Tactus vero, & viſus percipiunt omnia quinque. Sic igitur manifeſtum eſt quæ ſint ſenſibilia ꝑ ſe. Tertio ibi.

Per accidens autem ſenſibile dicitur, vt ſi album Diari filius ſit. Per accidens enim hoc ſentitur, quia albo quod ſentitur, id accidit. Quapropter & nihil ipſe ſenſus ab huiuſcemodi ſenſibilibus patitur, vt talia ſunt. Eorum autem, quæ per ſe ſentiuntur, illa ſunt proprie ſenſibilia, quæ propria ſunt, & ad quæ ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus eſt apta.

Secundum accidens autem dicitur ſenſibile, ve ſi album ſit Diari filius. Secundū accidens etenim hic ſentitur, quoniā album eſſe, huic accidit, quod ſentitur: vnde ſenſus nihil patitur à ſenſibili, quatenus tale eſt. Senſibilium autem ſecundū ſe ea proprie propria ſenſibilia ſunt, & ad quæ ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus eſt naturaliter accommodata.

Exponit tertium mēbrum diuiſionis, & dicit: ꝙ ſecundum accidēs ſenſibile dicitur, vt ſi dicamus ꝙ Diarius, vel Socrates eſt ſenſibile per accidens, quia accidit ei eſſe album. Hoc enim ſentitur per accidēs, quod accidit ei, quod ſentitur per ſe, accidit autem albo, quod eſt ſenſibile per ſe ꝙ ſit Diarius, vnde Diarius eſt ſenſibile per accidens. Vnde nihil patitur ſenſus ab hoc, inquantum huiuſmodi. Quamuis autē ſenſibilia communia, & ſenſibilia propria ſint per ſe ſenſibilia, tamen propria ſenſibilia ſunt proprie per ſe ſenſibilia, quia ſubſtantia vniuſcuiuſque ſenſus, & eius diffinitio eſt in hoc, quod eſt aptum natum pati à tali ſenſibili. Ratio autem vniuſcuiuſque potentiæ conſiſtit in habitudine ad proprium obiectum. Dubitatur autem hic de diſtinctione ſenſibilium communium, à ſenſibilibus per accidens. Sicut enim ſenſibilia per accidens non apprehenduntur, niſi inquātum ſenſibilia propria apprehenduntur ſic nec ſenſibilia cōmunia apprehendūtur, niſi apprehendantur ſenſibilia propria: nunquam enim viſus apprehendit magnitudinem, aut figuram, niſi inquantum apprehendit coloratum: videtur ergo ꝙ ſenſibilia communia ſint etiam ſenſibilia per accidens. Dicunt igitur quidam, ꝙ huiuſmodi communia ſenſibilia non ſunt ſenſibilia per accidens, propter duas rationes. Primo quidem, quia huiuſmodi ſenſibilia communia ſunt propria ſenſui communi, ſicut ſenſibilia propria, ſunt propria ſingulis ſenſibus. Secundo, quia ſenſibilia propria non poſſunt eſſe ſine ſenſibilibus communibus, poſſunt autem eſſe ſine ſenſibilibus per accidens. Vtraque autem ratio incompetens eſt. Prima quidem, quia falſum eſt, ꝙ iſta ſenſibilia communia ſint propria obiecta ſenſus communis. Senſus enim communis eſt quædam potentia, ad quam terminātur immutationes omnium ſenſuum, vt infra patebit. Vndē impoſsibile eſt ꝙ ſenſus cōis habeat aliquod proprium obiectum, quod non ſit obiectum ſenſus proprij. Sed circa immutationes ipſas ſenſuum propriorum à ſuis obiectis, habet ſenſus communis aliquas operationes proprias, quas ſenſus proprij habere non poſſunt. ſicut ꝙ percipit ipſas immutationes ſenſuum, & diſcernit inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum. Sēſu enim communi percipimus, nos videre, & diſcernimus inter ſenſibilia diuerſorum ſenſuum, ſcilicet album & dulce. Præterea, Dato ꝙ ſenſibilia communia eſſent propria obiecta ſenſus communis, nō excluderetur quin eſſent per accidens ſenſibilia, reſpectu ſenſuum propriorum. Sic.n. agitur de ſenſibilibus, ſecundum ꝙ habent habitudinem ad ſenſus proprios. nam potentia ſenſus cōmunis nondum eſt declarata. Quod autem eſt obiectum proprium alicuius interioris potentiæ, contingit eſſe per accidens ſenſibile, vt poſtea dicetur. Nec eſt mirum, quia hoc quod eſt per ſe ſenſibile, vni ſenſuum exteriorum, eſt per accidens ſenſibile reſpectu alterius. ſicut dulce eſt per accidens viſibile. Secunda etiam ratio nō eſt compeſēs. Non enim refert ad id, quod eſt ſenſibile per accidens, vtrum id, quod eſt ſubiectum ſenſibilis qualitatis, ſit per ſe ſubiectum eius, vel non per ſe. Nullus enim diceret ignem, qui eſt proprium ſubiectum caloris, eſſe per ſe ſenſibile tactu. Et ideo aliter dicendum, ꝙ ſentire conſiſtit in quodā pati & alterari, vt ſupra dictum eſt. Quicquid igitur facit differentiam in ipſa paſsione, vel alteratione ſenſus, habet ꝑ ſe habitudinem ad ſenſum, & dicitur ſenſibile per ſe. Quod autē nullam facit differentiam circa immutationem ſenſus, dicitur ſenſibile per acidens. Vnde & ī litera dicit Philoſophus, ꝙ à ſenſibili per accidens, nihil patitur ſenſus, ſecundum ꝙ huiuſmodi. Differentiam autem circa immutationem ſenſus poteſt aliquid facere dupliciter. Vno modo quantum ad ipſam ſpeciem agentem, & ſic faciunt differenſiam circa immutationem ſenſus, ſenſibilia per ſe, ſecundum quod hoc eſt color, illud autem eſt ſonus, hoc autem eſt album, illud vero nigrum. Ipſę enim ſpecies actiuorum in ſenſu actu, ſunt ſenſibilia propria, ad quæ habet naturalem aptitudinem potentia ſenſitiua, & propter hoc ſecundum aliquam differentiam horum ſenſibilium diuerſificantur ſenſus. Quædam vero alia faciunt differētiam in tranſmutatione ſenſuum, non quantum ad ſpeciem agentis, ſed quantum ad modum actionis. Qualitates enim ſenſibiles mouent ſenſum corporaliter, & ſitualiter. Vnde aliter mouent ſecundum ꝙ ſunt in maiori vel minori corpore, & ſecundum ꝙ ſunt in diuerſo ſitu, ſcilicet vel propinquo, vel remoto, vel eodem, vel diuerſo. Et hoc modo faciunt circa immutationem ſenſuum, differentiam ſenſibilia communia. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſecundum omnia hæc quinque diuerſificatur magnitudo, vel ſitus. Et quia non habent habitudinem ad ſenſum, vt ſpecies actiuorum, ideo ſecundum ea non diuerſificantur potentiæ ſenſitiuæ, ſed remanent communia pluribus ſenſibus. Viſo igitur quomodo dicantur per ſe ſenſibilia,

&

Margin notes: Improbatio primæ reſponſionis. Commen. Lib. 3. Tex. cōm. 134. — Libro. 3. Tex. cōm. 134. Improbatio ſecunda reſponſionis. Commen. & Albert. Tex. cōm. 59. — Dubium.

& communia,& propria,restat videndum,qua ratione dicatur aliquid sensibile per accidens. Sciendum est igitur, ꝙ ad hoc, ꝙ aliquid sit sensibile per accidens, primo requiritur ꝙ accidat ei,quod per se est sensibile, sicut accidit albo, esse hominem,& accidit ei esse dulce.Secundo requiritur, ꝙ sit apprehensum à sentiente, si enim accideret sensibili, ꝙ lateret sentientem, non diceretur per accidens sentiri. Oportet igitur ꝙ per se cognoscatur ab aliqua alia potentia cognoscitiua sentientis. Et hoc quidem vel est alius sensus, vel est intellectus,vel vis cogitatiua, aut vis æstimatiua. Dico autẽ ꝙ est alius sensus, sicut si dicamus, ꝙ dulce est visibile per accidens inquantum dulce accidit albo, quod apprehenditur visu, & ipsum dulce per se cognoscitur ab alio sensu,scilicet à gustu.Sed vt proprie loquamur hoc non est vniuersaliter sensibile per accidens, sed per accidens visibile,sensibile autem per se. Quod ergo sensu proprio non cognoscitur, si sit aliquid vniuersale, apprehenditur intellectu, nõ tamen omne,quod intellectu apprehendi potest in re sensibili, potest dici sensibile per accidens, sed statim quod ad occursum rei sensatę apprehẽditur intellectu. Sicut statim cũ video aliquem loquentem,vel mouere seipsum, apprehendo per intellectum, vitam eius, vnde possum dicere ꝙ video eum viuere. Si vero apprehendatur in singulari, vtputa cum video coloratum, percipio hunc hominem vel hoc animal, huiusmodi quidem apprehensio in homine fit per vim cogitatiuam, quæ dicitur etiam ratio particularis, eo ꝙ est collatiua intentionum indiuidualium, sicut ratio vniuersalis est collatiua rationum vniuersalium. Nihilominus tamen hæc vis est in parte sensitiua, quia vis sensitiua in sui supremo participat aliquid de vi intellectiua in homine, in quo sensus intellectui coniungitur. In animali vero irrationali fit apprehensio intentionis indiuidualis per æstimatiuam naturalem, secundum ꝙ ouis per auditum vel visum cognoscit filium, vel aliquid huiusmodi. Differenter tamen circa hoc se habet cogitatiua,& æstimatiua. Nam cogitatiua apprehendit indiuiduum, vt existens sub natura communi,quod contingit ei, inquantum vnitur intellectiuæ,in eodem subiecto, vnde cognoscit hunc hominem, prout est hic homo, & hoc lignũ prout est hoc lignum. Aestimatiua autem non apprehendit aliquod indiuiduum, secundum ꝙ est sub natura communi,sed solum secundum ꝙ est terminus, aut principiũ alicuius actionis vel passionis, sicut ouis cognoscit hunc agnum,non inquãtum est hic agnus,sed inquantum est ab ea lactabilis,& hanc herbam,inquantum est eius cibus. Vnde alia indiuidua ad quæ se non extendit eius actio vel passio, nullo modo apprehendit sua æstimatiua naturali. Naturalis enim æstimatiua datur animalibus, vt per eam ordinentur in actiones proprias, vel passiones,prosequendas, vel fugiendas.

LECTIO XIIII.

Quod color sit proprium obiectum visus, ac visibile per se: Quid item diaphanum, ac lumen sit exponit, & lumen ipsum non esse corpus probat.

Tex. com. 66.

Cuius igitur visus est perceptiuus, id est visibile: Visibile vero est color, & id, quod oratione quidem explicare, ac dicere licet, nomine autem caret, atque idipsum maxime patebit, cum vlterius procedemus.

Cuius quidem est visus, hoc est visibile: visibile autẽ est color quidem, & id, quod oratione quidem dicere possumus, innominatum autem est. Manifestum autem erit, quod dicimus vbi longius erimus progressi.

Postquam Philosophus distinxit propria sensibilia à communibus sensibilibus, & à sensibilibus secundum accidens, hic determinat de proprijs sensibilibus secundum vnumquemque sensum. Et primo de proprio sensibili visus. Secundo de proprio sensibili auditus, ibi{Nunc autem primum de sono &c.} Tertio de proprio sensibili olfactus, ibi{De odore autẽ &c.} Quarto de proprio sensibili gustus, ibi{Gustabile aũt est &c.} Quinto de proprio sensibili tactus, ibi{De tangibili autem,& tactu &c.}Circa primum duo facit. Primo determinat de visibili. Secundo dicit, quomodo visibile videatur, ibi{Nunc autem in tantum &c.} Circa primum duo facit. Primo determinat quid est visibile, distinguens visibile in duo. Secundo determinat de vtroque visibili, ibi{Visibile enim est color &c.} Dicit ergo primo, ꝙ cum dictum sit, ꝙ propria sensibilia sunt, quæ vnusquisq; sensus proprie percipit, illud sensibile cuius proprie perceptiuus est visus, hoc est visibile. Sub visibili aũt cõprehenduntur duo. Nã visibile est color,& est quoddã aliud, quod ratione quidem designari potest, sed non habet proprium nomen sibi impositum. quod quidem visibile competit his, quæ videntur de nocte, sicut sunt noctilucæ,& putredines quercuum,& huiusmodi, de quibus erit manifestum in processu huius tractatus, postquam ingressi fuerimus in cognitionem visibilis, ex cognitione coloris, quod est manifestius visibile. Deinde cum dicit.

Visibile igitur est color, hic autem est id, quod in eo, quod per se, visibile est. Per se vero, nõ ratione, sed quia in se causam habet, vt sit visibile. Color autẽ omnis motiuus est eius, quod est perspicuũ actu, et id est ipsius natura. Quapropter non est visibile absque luce, sed omnis vniuscuiusque color in lumine sane videtur. Quamobrem quidnam sit ipsum lumen prius dicere declarareque oportet.

Tex. com. 67.

Visibile enim est color: hic autem est, de quo visibile per se prædicatur secundum se autem, non ratione, sed quoniam in seipso habet causam essendi visibile. Omnis enim color motiuus est eius, quod secundum actum est diaphani, & hæc est ipsius natura. Vnde nihil est visibile sine lumine, sed omnino vnusquisque color per lumen visibilis est. Quapropter de lumine primo dicendum est quid sit.

Determinat de vtroq; visibili. Et primo de colore, secundo de eo, quod dixit esse innominatum: ibi{Non autem omnia visibilia &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo color se habet ad hoc, ꝙ sit visibilis. Secundo determinat de his, quæ requiruntur ad hoc, ꝙ color videatur: ibi{Est igitur aliquid diaphanum &c.} Dicit ergo primo, ꝙ cum color sit quoddam visibile, esse visibile conuenit ei secundum se, nam color ĩ eo, quod est color, est visibilis per se. Per se autem dupliciter dicitur. Vno enim modo dicitur propositio per se, cuius prædicatum cadit in diffinitione subiecti, sicut ista: Homo est aĩal: animal.n. cadit in diffinitione hominis,& quia id, quod est in diffinitione alicuius, est aliquo modo causa eius, in his quæ sunt per se, dicuntur prędicata esse causa subiecti. Alio modo dicitur propositio per se, cuius econtrario subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut si dicatur, nasus est simus, vel numerus est par, simum enim nihil aliud est, quam nasus curuus,& par nihil aliud est, quàm numerus medietatem habens,& in istis subiectum est causa prædicati. Intelligendum est ergo, ꝙ color est visibilis per se, hoc

secundo

Non tamē vt positio coloris adæquata, sed superioris generis passio est.

secundo modo, & non primo. Nam visibilitas est quędam passio, sicut simum est passio nasi. Et hoc est quod dicit, ꝙ color secundum se est visibile (non ratione).i. non ita ꝙ visibile ponatur in eius diffinitione, sed quia in seipso habet causam, vt sit visibile, sicut subiectum in seipso habet causam propriæ passionis. Quod probat per hoc, ꝙ omnis color est motiuus diaphani secundú

Diaph. quid.

actum: Diaphanum autem est idem ꝙ transparens, vt aer vel aqua, & hoc habet color de sui natura, qđ possit mouere diaphanum in actu. Ex hoc autem ꝙ mouet diaphanum in actu, est visibile: vnde sequitur ꝙ color secundum suam naturam est visibilis. Et quia diaphanum non fit in actu, nisi per lumen: sequitur ꝙ color non sit visibilis sine lumine. Et ideo antequam ostēdatur qualiter color videatur, dicendum est de lumine.

Deinde cum dicit.

Quid diaphanum seu perspicuum.

Est igitur aliquid perspicuum. Perspicuum autem id dico, quod est quidem visibile, nō est autem, vt simpliciter dicam, per se, sed per alienum colorem visibile. Atque res talis est aer, & aqua & solidorum complura, vt vitrum. & glacies, & huiusmodi corpora. Non enim aqua vel aer, vt est aqua, vel aer, perspicuum est, sed quia natura eadē inest his vtrisque, & perpetuo superno corpore.

Tex. cōm. 68.

Est igitur aliquid diaphanum. Diaphanum autem dico, quod est quidem visibile, non autem secundum se visibile, vt simpliciter est dicere, sed propter extraneum colorem. Huiusmodi autem est aer, & aqua, & multa solidorum. Non enim secundum quod aqua, neque secundum quod aer, diaphanum est, sed quoniam est natura eadem in his vtrisque, & in perpetuo superno corpore.

Determinat de his sine quibus color videri non potest, scilicet diaphano, & lumine. Et diuiditur in partes tres. Primo ostendit quid sit diaphanum. Secúdo determinat de lumine, quod est actus eius, ibi. {Lumen aút est huius actus &c.} Tertio ostendit quomodo diaphanum est susceptiuum coloris, ibi. {Est aút coloris &c.} Dicit ergo primo, ꝙ cum color sit motiuus secundum suam naturam diaphani, necesse est ꝙ diaphanú sit aliquid. Est autem diaphanú, quod non habet proprium colorem, vt secundum ipsum videri possit, sed est susceptiuum extranei coloris, secundum quē aliquo modo est visibile. Huiusmodi aút diaphanum est, sicut aer & aqua & multa corpora solida, vt lapides quidam, & vitrum. Licet autem alia accidentia, quæ cóueniunt elementis & elementatis, conueniant eis secundum naturam elementorum, sicut calidum & frigidum, graue. & leue, & alia huiusmodi, tamen diaphanum non conuenit prædictis ex natura aeris, aut aquæ, secúdum ꝙ huiusmodi, sed consequitur quádam naturam cómunem non solum aeri, & aquæ, quæ sunt corpora corruptibilia, sed conuenit etiam cœlesti corpori, quod est perpetuum, & incorruptibile. Manifestú est enim aliqua cœlestia corpora esse diaphana. Non enim possemus videre stellas fixas, quæ sunt in octaua sphęra, nisi inferiores sphęræ planetarum essent transparentes, vel diaphanæ. Sic ergo manifestum est ꝙ diaphanú non est proprietas consequens naturam aeris, aut aquæ, sed aliquam communiorem naturam, ex cuius proprietate oportet causam diaphanitatis assignare, vt postea apparebit. Deinde cum dicit.

Quid lux siue lumen.

Lumen autem actus est huiusce perspicui, ea nimirum ratione, qua perspicuum est. At id est potentia, in quo nunc idipsum inest nunc tenebra. Atque lumen quasi perspicui color est, cum est perspicuum actu ab igne, vel ab huiuscemodi corpore, quale est ipsum superum corpus: nam huic inest aliquid vnum & idem.

Tex. cōm. 69.

Lumen autem actus est huiusmodi diaphani, secundum quod est diaphanum. Potentia autem, in quo, hoc est & tenebra. Lumen autem, vt color est diaphani, secundum quod actu diaphanum ab igne, aut huiusmodi, vt quòd sursum est corpus. Etenim huic aliquid inest vnum & idem.

Ostendit quid sit lumen. & primo manifestat veritatem. secúdo excludit errorem. ibi. {Quod quidē igitur &c.} Dicit ergo primo, ꝙ lumen est actus diaphani, secúdum ꝙ est diaphanum. Manifestum est enim, ꝙ neque aer, neque aqua, neque aliquid huiusmodi, est actu transparens, nisi fuerit illuminatum. Ipsum autem diaphanum secundum se, est in potētia respectu luminis, & respectu tenebræ, quæ est priuatio luminis, sicut materia prima est vt potentia respectu formæ & priuationis. Lumen aút comparatur ad diaphanum, sicut color ad corpus terminatum, quia vtrunque est actus & forma sui susceptiui. Et propter hoc dicit, ꝙ lumen est quasi quidam color diaphani, secúdum ꝙ diaphanum est actu factú diaphanum ab aliquo corpore lucente, siue illud sit ignis, aut aliquid aliud huiusmodi, siue aliquod corpus cœleste. Esse enim lucens actu & illuminatiuum, commune est igni & corpori cœlesti, sicut esse diaphanum est commune aeri, & aquæ, & corpori cœlesti. Deinde cum dicit.

Lumen neque corpus est, neque vllius corporis defluxus.

Quid igitur est perspicuū diximus, & quid etiam lumen. Nam neque ignis est, neque omnino corpus, neque corporis est vllius defluxus. Esset enim quoddam, hoc quoque pacto, profecto corpus, sed est ignis vel huiuscemodi cuiusdam in perspicuo præsentia corporis.

Quid quidem igitur diaphanum, & quid lumen dictum est, quòd neque ignis est, neque oīno corpus, neque defluxus corporis vllius. Esset enim vtique aliquod corpus, & sic aut ignis, aut huiusmodi alicuius præsentia in diaphano.

Excludit falsam opinionem de lumine. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ lumen non est corpus. Secúdo improbat quandam solutionem ad rationē quádam, per quam potest probari lumen non esse corpus: ibi. {Et non recte Emped.} Circa primú tria facit. Primo ponit intentum & dicit, ꝙ cum dictum sit quid est diaphanum, & quid lumen, manifestum est ꝙ lumen, neque est ignis, vt quidam dicebant, ponentes tres species ignis, carbonem, flammam, & lumen: neque aliquod corpus omnino, neque aliquid defluens ab aliquo corpore, sicut posuit Democritus, lumé esse quasdam decisiones defluentes à corporibus lucidis, scilicet atomos quosdam. Si essent aliqua defluentia à corpore, sequeretur ꝙ essent corpora vel aliquod corpus, & sic nihil aliud esset lumen quàm præsentia ignis, aut alicuius huiusmodi corporis in diaphano. nihil ergo differt, dicere quod lumen est corpus, aut ꝙ est defluxus corporis. Secundo ibi.

Fieri nanque non potest, vt in eodem sint duo corpora simul.

Neque enim possibile est, duo corpora simul in eodē esse.

Probat quod propoluerat tali ratione. Impossibile est duo corpora esse simul. si ergo lumé est corpus impossibile est ꝙ lumé sit simul cú corpore diaphano, hoc aút est falsum. ergo lumen non est corpus. Tertio ibi.

Videtur autem tenebris contrarium esse lumen. At tenebræ priuatio sunt talis habitus, atque ignis, vel corporis talis absentia à perspicuo. Quare patet, huiusce præsentiam esse lumen.

Tex. comm. 70. *Videtur autem lumen, contrarium esse tenebræ. Est autẽ tenebra, priuatio huius habitus ex diaphano. Quare palam est quod & huius præsentia lumen est.*

Probat ꝙ lumen sit simul cum diaphano. Contrariorũ.n. est idem subiectum: lumen autem & tenebra sunt contraria, secundum modum quo priuatio & habitus est quædam contrarietas, vt dicitur in.10. Meta. Lect. 7. t.c. 15. Manifestum est autem, ꝙ tenebra est quędam priuatio huius habitus.s. luminis in diaphano, & sic subiectũ tenebræ est diaphanum. ergo & præsentia dicti habitus, scilicet lucis, est lumen, ergo lumen est simul cum diaphano. Deinde cum dicit,

Atque non recte dixit Empedocles, & si quis itidem censuit lumen ferri, atque extendi tandem inter terram & continens, nosque idipsum latere. Hoc enim & rationis metas egreditur, & est præter ea nimirum, quæ apparent. In paruo nanque spatio, motus fortasse lateret, sed ab ortu solis ad occasum, tanti corporis motum latere, magna nimirum profecto postulatio.

Et non recte Empedocles, neque si aliquis alius sic dixit, quòd feratur lumen, & extendatur in medio terræ et continentis, nos autem lateat. Hoc enim est & extra eam, quæ in ratione, veritatem, & extra ea quæ videntur. In paruo enim spatio latere nos posset. Ab oriente autem in occidens latere, magna ad modum quæstio est.

Reprobat quandam responsionem ad rõnẽ quandam, quæ potest fieri contra ponentes lumen esse corpus. Potest.n. contra eos sic argui. Si lumen esset corpus, oportet ꝙ illuminatio sit motus localis luminis, deueniens in diaphanum. Nullus autem motus localis cuiuscunque corporis, potest esse subitus, siue in instanti. ergo illuminatio non est subito sed successiue. Cuius contrarium videmus, quia in eodem instanti, in quo corpus lucidum prælentatur, illuminatur diaphanum totum simul, & non pars eius post partem. Non autem recte Empedo. neque quicunque alius dixit, ꝙ scilicet lumen feratur motu locali, tanquam corpus, & extendatur successiue in spatio, quod est medium inter terram & continens, scilicet cœlum, & quòd ista successio nos lateat, sed videatur nobis ꝙ totum illumine- Successio. tur simul & subito. Hoc enim dictum est contra veritatem, quæ potest ratione percipi, quia ad illuminationem diaphani nihil requiritur, nisi directa oppositio, absque obstaculo medio, corporis illuminatis ad illuminabile. Iterum est contra id quod apparet. Posset enim dici ꝙ successio motus localis paruo spacio lateat nos sed ꝙ lateat nos successio in motu luminis, ab oriente, vsque ad occidentem horizontis nostri hoc hẽt magnã qõnem, tanquam difficile aut omnino impossibile.

De natura luminis diaphani, horúque ad videndum necessitate digressio. Quia vero hic agit de natura luminis, & diaphani, & necessitate luminis ad videndum, de his tribus considerandum est. Circa naturam igitur luminis diuersi diuersimode opinati sunt, quidam.n. opinati sunt lumen esse corpus, vt in litera dicitur. Ad quod dicendũ moti sunt ex quibusdam locutionibus, quibus vtimur, loquentes de lumine. Cõsueuimus enim dicere, ꝙ radius transit per aerem, ꝙ reuerberatur, ꝙ radij se intersecãt, Opinio ponentium lumẽ esse corpus. Improbatio opinionis. quæ omnia videntur esse corporis. Quæ quidẽ opinio stare non potest, propter rationes, quas Arist. in litera adducit, & plures alias facile esset adducere. Non enim facile esset assignare, quomodo huiusmodi corpus per totum hemisphærium subito multiplicaretur aut generaretur, vel corrumperetur, quomodo etiã sola oppositio corporis opaci esset causa corruptionis huius corporis in parte diaphani aliqua. Quod autem dicitur de motu luminis, aut reuerberatione ipsius, metaphorice dictum est. sicut etiam possemus dicere, ꝙ calor procedit dum aliqua de nouo calefiũt vel reuerberatur, cum habet obstaculum. Quidam vero alij dixerũt, ꝙ lux est Opinio ponentium lumen esse naturã spiritualem & improbatio eius. quædam natura spiritualis, argumentum sumentes ꝙ in rebus intellectualibus, nomine luminis vtimur. dicimus enim in substantijs intellectualibus esse quoddam lumen intelligibile. Sed hoc etiam est impossibile. Impossibile est enim ꝙ aliqua natura spiritualis & intelligibilis cadat in apprehensione sensus: qui cum sit virtus corporea, non potest esse cognoscitiuus, nisi rerum corporalium. Si quis autem dicat ꝙ aliud est lumẽ spirituale ab eo quod sensus percipit, non erit cum eo cõtendendum, dummodo hic habeat ꝙ lumen quod visus percipit, non est natura à spiritualis, Nihil enim ꝓhibet vnum nomen imponi rebus quãtumcũque diuersis. Quod aũt lumine, & his quæ ad visum pertinent, Sensus visus spiritualior & subtilior cæteris. vtamur in rebus intellectualibus, est ꝙ est nobilitate sensus visus, qui est spiritualior & subtilior inter oẽs sensus. Quod patet ex duobus. Primo quidem ex suo obiecto, Nam aliqua cadũt sub visu, ẽm proprietas in quibus communicant inferiora corpora cũ cęlestibus, tactus autem est perceptiuus proprietatum, quæ sunt proprię elementus.s. caldi, & frigidi, & similium, gustus autem & olfactus, proprietatum quæ competunt corporibus mistis secundum diuersam rationem commistionis calidi, & frigidi, humidi, & sicci. Sonus aũt causatur ex motu locali, qui etiam cõis est corporibus cœlestibus, & inferioribus, licet spẽs motus, quæ causat sonum, non competat corporibus cœlestibus ẽm snĩam Arist. Vnde ex ipsa natura obiecti, apparet ꝙ visus est altior inter sensus, & auditus propinquior ei, & alij sensus magis remoti. Secũdo apparet ꝙ sensus visus est spiritualior ex modo immutationis. Nam in quolibet alio Immutatio naturalis quid. Immutatio spiritualis quid. sensu non est immutatio spiritualis, sine naturali. Dico autẽ immutationem naturalẽ, prout qualitas recipitur in patiente secundum esse naturæ. sicut cũ aliquid infrigidatur vel calefit aut mouetur secundum locum, Immutatio vero spiritualis est secundum ꝙ species recipitur in organo sensus, aut in medio per modum intẽtionis, & non per modum naturalis formæ. Non.n. sic recipitur species in sensu secundũ illud esse, quod habet in re sensibili. Patet aũt ꝙ in tactu, & gustu, qui est tactus quidam, fit alteratio naturalis. calefit.n. & infrigidatur aliquid, per contactum calidi, & frigidi, & nõ fit immutatio spiritualis tantum. Similiter autem immutatio odoris fit cum quadam fumali euaporatione. Immutatio autem soni, cum motu locali. Sed in immutatione visus est sola immutatio spiritualis. vnde patet, ꝙ visus inter omnes sensus est spiritualior, & post húc auditus & propter hoc hi duo sensus sunt maxime spirituales, & soli disciplinabiles, & his, quæ ad eos pertinent, vtimur in intellectualibus, & præcipue his, quæ pertinent ad visum. Quidam vero dixerunt, ꝙ lumen non est Opinio ponentium lumen non esse nisi euidentiam coloris. Et improbatio eiusdem. nisi euidentia coloris. Sed hoc aperte apparet esse falsum in his, quæ lucent de nocte, & tamen eorum color occultatur. Alij vero dixerunt ꝙ lux est forma substantialis solis, & lumen defluens, à luce, habet esse intentionale, sicut species colorũ in aere. Vtrunque autem horum est falsum. Primũ quidem, quia nulla forma substãtialis est per se sensibilis. sed solo intellectu comprehensibilis. Et si dicatur quòd id, quod videtur in sole, Opinio ponentium lumẽ esse non est lux, sed splendor, non erit contendendum de nomine,

formã ſubſtan... ſolis à qua lumen defluat ... formã inten tionalis. ... improbatio utriuſque opinio.

nomine, dummodo hoc quod dicimus lucem, ſcilicet quod ex viſu apprehenditur, non ſit forma ſubſtãtialis. Secundum etiam falſum eſt, quia quæ habent ſolũ eſſe intentionale, non faciunt tranſmutationem naturalẽ, radij autem corporum cœleſtium tranſmutanti totam naturam inferiorẽ. Vnde dicimus, ꝙ ſicut corpora elementaria habent qualitates actiuas, per quas agunt, ita lux eſt qualitas actiua corporis cœleſtis, per quã agit, & eſt in tertia ſpecie qualitatis, ſicut & calor. Sed in hoc differt, à calore, quia lux eſt qualitas primi corporis alterantis, quod nõ habet contrarium, vnde nec lux cõtrarium habet, calori autem eſt aliquid contrarium. Et quia luci nihil eſt contrarium, in ſuo ſuſceptibili non poteſt habere contrariam diſpoſitionẽ, & propter hoc ſuum paſsiuum, ſcilicet diaphanum ſemper eſt in vltima diſpoſitione ad formam, & propter hoc ſtatim illuminatur, non autem calefactibile ſtatim calefit. Ipſa igitur participatio vel affectus lucis in diaphano, vocatur lumen. Et ſi ſit ſecundum rectam lineã ad corpus lucidum, vocatur radius. Si autem cauſetur ex reuerberatione radij ad corpus lucidum, vocatur ſplendor. Lumen autem, cõmune eſt ad omnẽ effectum lucis in diaphano. His igitur viſis circa naturam luminis, de facili apparet ratio, quare quędam corpora ſunt lucida actu, quædam diaphana, quædam opaca. Nam cum lux ſit qualitas primi alterantis, quod eſt maxime perfectum & formale in corporibus, illa corpora quæ ſunt maxime formalia, & nobiliora ſunt lucida actu, quæ autem propinqua his ſunt receptiua luminis, ſunt diaphana, quæ autem ſunt maxime materialia, neque habent lumen in ſui natura, neque ſunt luminis receptiua, ſunt opaca. Quod patet in ipſis elementis. Nam ignis habet lucem in ſui natura, licet eius lux non appareat nobis, niſi in natura aliena propter denſitatem. Aer autem, & aqua quæ ſunt minus formalia, ſunt diaphana, terra autem quæ eſt maxime materialis, eſt opaca. Circa tertium vero ſciendum eſt, quod quidam dixerunt, quod lumen neceſſarium eſt ad videndum ex parte ipſius coloris. Dicunt enim ꝙ color non habet virtutem, vt moueat diaphanum, niſi per lumen. Et huius ſignum dicunt, quia ille qui eſt in obſcuro, videt ea quæ ſunt in lumine, ſed non econuerſo. Rationem etiam ad hoc adducunt, quia oportet ꝙ cum viſus ſit vnus, ꝙ viſibile non ſit niſi per rationem vnam, quod non eſſet, ſi color eſſet per ſe viſibilis, non per virtutem luminis, & item lumen eſſet per ſe viſibile. Sed hoc eſt manifeſte contra id quod Ariſt. hic dicit. {& quod habet in ſe cauſam eſſendi viſibile.} Vnde ſecundum ſententiam Ariſt. dicendum eſt ꝙ lumen neceſſarium eſt ad videndum, nõ ex parte coloris, eo ꝙ faciat colores eſſe actu, quos quidam, tantum dicunt eſſe in potentia, cum ſunt in tenebris, ſed ex parte diaphani, inquantum facit ipſum eſſe in actu, vt in litera dicitur. Et ad huius euidẽtiam, conſiderandum eſt ꝙ omnis forma inquãtũ huiuſmodi eſt principium agendi ſibi ſimile. vnde cum color ſit quædam forma ex ſe habet ꝙ cauſet ſui ſimilitudinem in medio. Sed tamen ſciendum eſt ꝙ differentia eſt inter virtutem perfectam, & imperfectam. Nã forma quæ eſt perfectæ virtutis in agendo, non ſolum poteſt inducere ſuam ſimilitudinem ĩ ſuo ſuſceptibili, ſed poteſt etiam diſponere patiens, vt ſit proprium eius ſuſceptiuum, quod quidem non poteſt facere, cum fuerit imperfectæ virtutis. Dicendum eſt igitur ꝙ virtus coloris in agendo eſt imperfecta reſpectu virtutis luminis. Nam color nihil aliud eſt, quàm lux quædam quodammodo obſcurata ex admixtione corporis opaci. Vnde non habet virtutem, vt faciat medium in illa diſpoſitione, qua ſit ſuſceptiuum coloris, quod tamen poteſt facere lux pura. Ex quo etiam patet quod cum lux ſit quodammodo ſubſtantia coloris. ad eandem naturã reducitur omne viſibile, nec oportet ꝙ color per lumen extrinſecum fiat actu viſibile. Quod autem colores illuminati, ab eo qui eſt in obſcuro videantur, cõtingit ex eo, ꝙ etiam medium illuminatur, quãtum ſufficit ad immutationem ipſius.

Lux, quid. *Lumen, quid. Radius quid. Splendor quid.* *Cur quædam corpora lucida ſint, quædam diaphana, & quædam opaca.* *Vnde conſetur neceſſitas luminis ad videndũ opinio falſa.* *Improbatio. Determinatio veritatis.* *Quid color.*

LECTIO XV.

Proprium viſibile in lumine, & perſpicuo videri & in debita diſtantia, quamuis & alia nonnulla in tenebris videantur oſtendit.

ATque coloris quidem id eſt ſuſceptiuum, quod colore vacat, ſoni autem, id quod ſono. Vacat autem colore perſpicuum ipſum & inuiſibile, vel id, quod vix, tandem videtur, quale id eſſe videtur, quale id eſſe, quod tenebris eſt affectum, atque tale eſt ipſum vt patet perſpicuũ. Attamen non cum eſt perſpicuum actu, ſed cũ potentia: eadem enim natura modo eſt tenebræ, modo lumen.

Eſt autem coloris ſuſceptiuum, quod ſine colore: ſoni autem abſonum. Sine colore autem diaphanũ, & inuiſibile, aut quod vix videtur, vt quod tenebroſum eſt. Huiuſmodi autẽ diaphanum quidem eſt, non cum ſit actu diaphanum, ſed cum potentia. Eadem enim natura quãdoque quidem tenebra, quandoque autem lumen eſt. Tex. cõm. 71.

Poſtquam Philoſophus oſtendit ſuperius quid eſt color, & quid diaphanum, & quid lumẽ. Hic oſtẽdit, quomodo diaphanum ſe habeat ad colores, Manifeſtum eſt autem ex præmiſsis, quòd diaphanum eſt ſuſceptiuum coloris: eſt enim color motiuus diaphani, vt ſupra dictum eſt. Quod autem eſt ſuſceptiuum coloris, oportet eſſe ſine colore, ſicut quod eſt ſuſceptiuũ ſoni, oportet eſſe ſine ſono: nihil enĩ recipit, quod iam habet, & ſic patet, quòd diaphanum, oportet eſſe ſine colore. Cum autem corpora ſint viſibilia per ſuos colores, ſequitur quòd diaphanum ſecundum ſeipſum ſit inuiſibile. Quia vero eadem eſt potentia cognoſcitiua oppoſitorum, ſequitur quòd viſus, qui cognoſcit lucem, cognoſcat & tenebrã. Licet igitur diaphanum ſecundum ſe careat colore, & lumine, quorũ eſt ſuſceptiuum, & ſic ſecundum ſe viſibile nõ ſit, eo modo quo ſunt viſibilia, lucida & colorata, tamen poteſt dici viſibile, ſicut videtur tenebroſum, quod vix videtur. Diaphanum igitur eſt huiuſmodi, i. tenebroſum, cum non eſt actu diaphanum, ſed in potentia tantum. Eadem.n. natura eſt ſubiectum quandoq; quidem tenebrarum, quandoq; autem luminis. Et ſic diaphanum carens lumine, quod ei accidit dum eſt in potentia diaphanum, oportet ꝙ ſit tenebroſum. Deinde cum dicit.

At vero non vniuerſa viſibilia in lumine ſunt viſibilia, ſed ſolum vniuſcuiuſque proprius color. Nonnulla nãque in lumine quidem non videntur, in tenebris autem efficiunt ſenſum, vt ea, quæ apparent ignea, atque ſplendent. Hæc aũt nomine carent vno, vt fungus, cornu, piſcium capita, ſquama, oculi, ſed nullius horum proprius color videtur: atque quam ob cauſam hæc viſibilia ſunt alia ratio eſt. *Non oĩa ſunt ĩ lumine viſibilia, quæ, & in tenebris nõ uidentur.*

Non omnia autẽ viſibilia ſunt in lumine, ſed ſolũ vniuſcuiuſque proprius color. Quædam enim in lumine quidem non videntur, in tenebris autem faciunt ſenſum, vt quæ ignea videntur, & lucentia. Non autem nominata ſunt Tex. cõm. 72.

hac vno nomine, vt quercus putride cornu, capita piscium, & squama, & oculi. Sed nullius horum videtur proprius co lor. Propter quam igitur causam hac videntur, alia ratio.

Qui iam determinatum est de colore, quod videtur in lumine, determinat de alio visibili, quod supra dixit esse innominatum. Et dicit ꝙ non omnia sunt visibilia in lumine, sed solû proprius color vniuscuiusq; corporis in lumine visibilis est: quædam.n.non videntur in lumine, sed ĩ tenebris. sicut animalia, quæ in tenebris videntur ignita, & lucentia, & hæc sunt multa, sed non habent vnum nomen cõmune. sicut putredines quercuum, & aliquod cornu alicuius aĩalis, & capita quorũdam piscium, & squamæ, & oculi quorundam aĩalium. Sed licet ista videantur in tenebris, nullius tamen horũ proprius color in tenebris vĩ. Videntur ergo ista in tenebris, & in lumine, sed in tenebris, vt lucentia, in lumine aũt, vt colorata. Sed propter quam cãm sic videãtur in tenebris lucentia, alia ratio est. Non.n.hic inducitur hoc, nisi quasi per accidens, ad ostendendum comparatione visibilis ad lumen. Videtur aũt visibilitatis eorum in tenebris hęc esse ratio, quia hmõi ex sua cõpositione habent aliquid lucis, inquãtum lucidum ignis & diaphanum aeris, & aquæ, non est totaliter in eis comprehensum per opacum terræ. Sed quia modicum hñt de luce eorum lux ad præsentiam maioris luminis occultatur, Vnde in lumine non videntur vt lucẽtia, sed vt colorata tñ. Lux autem eorũ propter sui debilitatẽ, nõ potest diaphanum perfectè reducere in actum secundum quod natũm est moueri à colore, vnde sub eorum luce, nec eorum color, nec aliorum videtur, sed solum lux ipsorũ. Lux.n.cum sit efficacior ad mouendũ diaphanũ, quàm color, & magis visibilis, cum minori immutatione diaphani videri põt. Deinde cum dicit.

Quare quæda lucida in tenebris videantur, & nõ in lumine.

Nunc tantum patet, id, inquam, quòd in lumine videtur, esse colorem, quo circa sine lumine non videtur. hæc est enim sane coloris ratio, esse, inquam, eius motiuum, quod est perspicuum actu. Actus autem perspicui, lumen est, vti diximus. Id ita esse, ex eo tanquam è manifesto signo patere potest. Nam si quispiam id quod habet colorem, super ipsum visum posuerit, non sane videbit. Sed color quidem mouet perspicuum, vt aerem: ab hoc autem, cum sit continuus, sensus instrumẽtum mouetur.

Tex. com. 73.

Nunc autem intãtum manifestũ est, quoniam quod quidem in lumine videtur, colorem esse, vnde nõ videtur sine lumine, hoc enim erat ipsi colori esse, motiuum esse, secundum actum diaphani, actus autem diaphani lumen est. Signum autem huius manifestũ. Si quis enim ponat habens colorem super ipsum visum, non videbitur. Sed color mouet diaphanũ, puta aerem. Ab hoc autem iam continuo existente, mouetur quod sensitiuum est.

Infra tex. 75. & lib. 1 t. 64. 65. 66.

Ostẽdit quõ color perueniat ad visum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quid est necessarium ad hoc, ꝙ visus moueatur à colore. Secundo ostendit aliquid simile, quod est necessarium in alijs sensibilibus: ibi. {Eadem autem ratio.} Circa primum duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo excludit errorem, ibi. {Non enim bene hoc.} Dicit ergo primo, ꝙ per supradicta, intantum manifestum sit, quòd illud ꝙ videtur in lumine est color, & quod sine lumine videri non potest: quia, vt supra dictum est, hoc est de ratione coloris, quòd sit motiuum diaphani, quod quidem fit per lumen, quod est actus diaphani, & ideo sine lumine color videri non potest. Cuius signum est: quia si aliquis ponat corpus coloratum super organum visus, nõ videbitur, quia non est ibi diaphanum ĩ actu, quod moueaẽ à colore. Nã & si pupilla sit quoddã diaphanũ, non tñ erit diaphanũ in actu, si superponaẽ sibi corpus coloratum. Oportet autẽ, ꝙ color moueat diaphanũ in actu, puta aerem vel aliquid huiusmodi, & ab hoc moueẽur sensitiuum, id est organum visus, sicut à corpore sibi continuato. Corpora enim non se immutãt, nisi se tangant. Deinde cum dicit.

Non enim hoc loco recte sentire videtur Democritus. qui quidem putat, si medium spacium vacuum fiat, formicam etiam, si sit in cœlo, exactè perfecteq; videri. Etenim id ipsum fieri non potest. Visio nanque fit, patiente aliquid sensitiuo. at vt patiatur ab ipso colore, qui videtur, fieri nequit. Restat igitur vt à medio. Quare necesse est aliquod esse medium inter colorem ipsum & visum. Quod si id vacuum fiat nõn modo non exactè, sed neque quicquam omnino videtur. Quam igitur ob causam necesse est in lumine colorem videri, diximus.

Non enim bene hoc dicit Democritus opinatus, si esset vacuum medium, perspici vtique exactè, & si formica in cœlo esset. hoc enim impossibile est. Patiente enim aliquid sensitiuo fit ipsum videre. Ab ipso igitur, qui videtur, colore impossibile est. Relinquitur autem quod à medio. Quare necesse est aliquod esse medium. Vacuo autem facto nõ aliquid esset, sed oĩno nihil videbitur. Propter quam igitur causam, colorem necesse est in lumine videri, dictum est.

Tex. com. 74.

Excludit errorem dicens, ꝙ non bene dixit Democritus, qui opinatus fuit, quòd si medium, quod est inter rem visam, & oculum, esset vacuum, quòd posset aliquid quãtumcunque paruum videri per quantamcunque distantiam. puta si formica esset in cœlo. Sed hoc est impossibile, oportet enim ad hoc, ꝙ aliquid videatur, quòd organum visus patiatur à visibili. Ostensum est autem quòd non patitur ab ipso visibili immediate, quia visibile super positum oculo non videtur. Relinquitur ergo, quòd oporteat organum visus pati à visibili per aliquod medium: necesse est ergo esse aliquod medium inter visibile & visum. Si autem est vacuum, nihil est medium, quod posset immutare, & immutari. Relinquitur ergo, ꝙ si esset vacuum, omnino nihil videretur. Incidit autem in hanc opinionem Democritus, quia putabat, quòd causa quare distantia impedit visionem alicuius rei, sit per medium, quod resistit immutationi visibilis: hoc autem est falsum. Nõ enim diaphanum habet contrarietatem ad lumen, vel colorem, sed est in vltima dispositione ad eorum receptionem. cuius signum est, quòd subito immutatur à lumine, vel colore. Causa autem, quare distantia impediat visum est, quia omne corpus videtur sub quodam angulo cuiusdam trianguli, vel magis pyramidis, cuius basis est in re visa, & angulus est in oculo videntis. Neque differt quantum ad hoc, vtrum visus fiat extramittendo, ita quòd lineæ concludentes triangulum vel pyramidem, sint lineæ visuales progredientes à visu ad rem visam, vel econuerso fiat, dummodo visus fit sub prædicta figura trianguli, vel pyramidis. Quod ideo necesse est, quia cum res visa sit maior quãtitate, quàm pupilla, oportet quòd proportionaliter diminuendo, proueniat immutatio visibilis, vsque ad visum. Manifestum est autem, ꝙ quanto latera trianguli vel pyramidis sunt longiora dummodo sit eadem basis, tanto angulus est minor. & ideo quãto à remotiori videtur, minus videtur, & tanta potest esse distãtia, ꝙ omnino nõ videtur. Deinde cum dicit.

Quare distantia locali impediat visum.

At

Ignis tam in tenebris quã ĩ lumine videtur.

At ignis in vtrisque plane videtur. in tenebris, inquam, atque in lumine Id autẽ necessario accidit. Ipsum enim perspicuum ab ob perspicuum fit.

Ignis autem in vtrisque videtur, & in tenebris, & in lumine, & hoc ex necessitate. Diaphanum enim ab hoc diaphanum fit.

Ostendit qũo videatur ignis,& lucida corpora,& dicit,ꝙ videntur nõ solum in lumine, sicut colorata, sed etiam ĩ tenebris,sicut illa,de quibus supra dixit. Et hoc ex necessitate contingit,quia ignis habet tantum de lumine, ꝙ potest diaphanum omnino facere in actu , ita vt & ipsum,& alia videantur. Nec est tantum debile lumen eius,ꝙ ad præsentiam maioris luminis obumbretur, sicut accidit in his, quæ sunt dicta supra. Deinde cum dicit.

Eadem autem est,& de sono,& de odore etiam ratio. nihil enim ipsorum, sensus instrumentum tangens , efficit sensum,sed ab odore quidem, & sono mouetur medium,ab hoc autem vtrunque sensuum instrumentum. Quod si quispiam super ipsum instrumentum sensus, vel id quod sonat , vel id quod olet, posuerit, nullus profecto sensus efficietur. Simili modo res se habet in tactu,& etiam gustu, sed non apparet: quam autem ob causam, postea dicetur,ac patebit.

Tex. cõm. 95.

Eadem autem ratio est,& de sono,& de odore. Nihil n. ipsorum tangens sensorium, facit sensum. Sed ab odore quidem & sono, medium mouetur , ab hoc autem sensitiuorum vtrunque. Cum aũt super ipsum sensitiuum aliquis apponit olens,aut sonans,nullum sensum faciet. De tactu autem , & gustu habet se similiter,non autem videtur. Propter quam autem causam, posterius erit manifestum.

Ostendit quod similiter se habet in alijs sensibus sicut in visu,& dicit quod eadẽ ratio est de sono, & odore,sicut & de colore. Nullum enim eorũ sentitur,si tangit organum sensus,sed ab odore & sono mouenẽ media,à medio autem vtrunque organorum, auditus.s.& olfactus. Sed cum aliquis ponit corpus odorans aut sonans, super organum sensus , non sentitur. Et similiter est in tactu & gustu,licet nõ videatur,propter causam, quæ inferius dicetur. Deinde cum dicit.

Li. 33. tex. cõ. 124.

Atque medium quidem ĩ sonis est aer, in odoribus autem nomine vacat. Nam vt perspicuum in colore, communis est quidam affectus in aere, atque aqua, sic alius quidam in odoribus est affectus,qui quidem inest in his vtrisque,in aere inquam,& aqua. Videntur. n.& animalium ea, quæ versantur in aquis, sensum odoris habere. Verum homo cæteraque animantia,quæ degunt in terra,atque respirant nequeunt sine respiratione olfacere. Et causa etiam huiusce posterius explicabitur.

Quæ respirantia nõ nisi respirando non olfaciunt.

Tex. cõm. 96.

Medium autem soni quidem,aer est. Odoris aũt , innominatum est, Cõmunis.n.quædam passio est aeri,et aquæ,sicut diaphanum colori, sic est habenti odorem , alia quedã passio est cõmunis vtrisque his. Videntur enim animalia aquatica habere odoris sensum. Sed homo & pedibus ambulãtia quæcunque respirant,impossibilia sunt odorare ,nisi respirantia. Causa autem de his posterius dicetur.

Ostendit quid sit medium in his sensibus,& dicit , ꝙ illud,quod mouetur à sono,est aer:medium aũt, quod mouetur ab odore,est aliqd cõmune aeri,& aquæ , sicut & vtrũque eorum est medium, quod mouetur à colore,sed à colore mouetur vtrunque horum , secũdum quod diaphanum. Passio aũt communis aeris,& aquæ, secundum quam mouentur ab odore,est innominata: non.n.mouentur ab odore,sẽm quod sunt diaphana. Et quod vtrũque horum moueatur ab odore manifestat per hoc,quod animalia aquatica habẽt sensum odoris: ex quo manifestũ est,quod aquæ mouentur ab odore. Homo aũt & aĩalia gressibilia & respirantia,non odorãt nisi respirando. Et sic manifestum est,quod aer est medium in odoratu. Horum aũt causa posterius dicetur.

LECTIO XVI.

Diuidit sonum in sonum in actu & in potentia , & exponit quomodo,& quot modis,& in quo subiecto fiat,& declarat quomodo generetur Echo , & duas illius ponit species.

Tex. cõm. 97. De sono atque auditu. Sonus dupliciter.

NVnc autem post hęc de sono et auditu determinemus oportet. Est itaque sonus duplex. Quidam enim est actu,quidam potentia sonus. Nam corporum quadam eorum non habere dicimus sonum, vt spõgiam, lanam, & huiuscemodi,quædam habere, vt æs,& quæcũque solida, leniaque sunt,quia possunt sonare , id est inter se & auditum sonum efficere.

Tex. cõm. 97.

Nunc autem primum de sono,& auditu determinemus. Est autem duplex sonus. Hic quidem enim actu , quidam aũt potentia Alia enim nõ dicimus habere sonum, vt spõgiam, lanam, pilos: Quædam autem habent vt æs,& quæcũq; plana,& lenia sunt, quoniam possunt sonare. Hoc autem est, ipsius medij,& auditus facere sonum actu.

Postquam Philosophus determinauit de visibili , hic determinat de audibili, id est de sono . Et diuiditur in duas partes. In prima determinat de sono in communi. In secunda determinat de quadam specie soni , scilicet voce . ibi.{Vox autem.} Prima in duas partes diuiditur. In prima determinat de sono. In secunda de differentijs sonorum ibi.{Differentiæ autem sonorum,} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de sono. In secunda mouet quandam dubitationem circa prædeterminata,ibi.{Vtrum autem sonat.} Prima diuidiẽ in duas. In prima determinat de generatione soni. In secunda de immutatione auditus à sono,ibi.{Vacuũ autem.} Si autem quæratur,quare determinat hic de generatione soni,cum supra non determinauerit de generatione coloris, sed solum de immutatione sensus,& medij à colore. Dicendum est,quod color,& odor , & sapor,& qualitates tangibiles, habent esse permanens, & fixum In suo subiecto. Vnde est alia consideratio ipsarum qualitatum secundum se,& secundum quod immutant sensum,& propter hoc alterius est considerationis vtrũque. Vnde Philosophus de generatione coloris, & saporis,& odoris. determinat in libro de Sensu , & Sensato. De qualitatibus autẽ tangibilibus, in libro de Generatione. & quãtũ ad aliqua , in libro Meteor. In hoc aũt libro, non intẽdit determinare de Sensibilibus, nisi inquãtum sunt immutatiua sensus. Sonus aũt causatur ex motu,& non habet esse fixum,& quiescens in subiecto,sed in quadam immutatione consistit. vnde simul determinatur de eo,sẽm ꝙ generatur in sua specie,& secundum quod immutat sensum. Prima autẽ pars diuiditur in duas. In prima determinat de prima generatione soni. In secũda de secunda soni generatione,quæ fit per reflexionem,ibi.{Echo autẽ fit.} Circa primum duo facit. Primo ostendit, quod sonus qñq; est in actu, quãdoque in potẽtia. Secũdo oñdit qũo fit sonus ĩ actu ibi.{Fit aũt secũdũ actũ.} Dicit ergo primo , quod antequã determinetur de tactu,& de gustu, dicẽdũ est de sono,& olfactu: sed primo de sono, quia spũalior est , vt supra oñsum est. Sonus aũt duplex dicitur . dicitur. n. sonus in actu,& sonus in potẽtia. Dicimus aũt aliquã rem habere sonum,& qñ actu sonat , & qñ habet potẽtiam

Dubium.

Solutio.

Tex. cõm. 98. Sonus à in potentia, & in actu.

sonandi, sicut dicimus, hæc campana bene sonat, quáuis non sonet in actu. Et secundum húc modum dicimus, quod quædam non habent sonum, quia nõ habent potentiã sonandi, sicut spongia, & huiusmodi mollia. Quędam aũt dicuntur habere sonum quia pñt sonare, sicut æs, & alia hmõi plana, & lenia. Sic ergo patet, ꝙ sonus qñque dicitur ẽm potentiam, qñque secũdum actum. Sed ꝙ fiat sonus in actu hoc pertinet, & ad medium, & ad auditum. Omne.n. sensibile dupliciter dicitur esse in actu. Vno modo, quando actu sentitur, hoc est dũ spẽs eius est in sensu, & sic sonus est actu, secũdum ꝙ est in auditu. Alio modo secũdum ꝙ habet propriam spẽm, per quam sentiri põt, prout est ĩ suo subiecto, & sic alia sensibilia fiunt in actu, prout sunt in corporibus sensibilibus, sicut color prout est in corpore colorato, & odor, & sapor, prout sunt in corpore odorifero & saporoso. Sic aũt non est de sono. Nam in corpore sonante non est sonus, nisi in potentia. In medio autẽ quod mouetur ex percussione corporis sonantis, fit sonus in actu. Et propter hoc dicitur, ꝙ sonus in actu est medij & auditus, non aũt subiecti sonabilis. Deinde cum dicit.

Quo fiat sonus & à quibus.

Fit autem actu sonus alicuius semper ad aliquid & in aliquo. Ictus est enim qui sonum efficit ipsum: quapropter fieri non potest, vt si vnum sit corpus, sonus efficiatur. Quippe cũ aliud sit id, quod verberat, aliud quod verberatur. Quare id, quod sonat, ad aliquod sonat, sine autem latione nunquam efficitur ictus.

Fit autem qui secundum actum sonus semper alicuius ad aliquid, et in aliquo. Percussio enim est faciens. Vnde impossibile est, cum sit vnum, fieri sonum. Alterum enim est verberans, & quod verberatur. Quare sonans, ad aliquid sonat. Tangit enim aliquid. Cum autem ictu tangitur, sonat. Ictus autem non fit sine motu.

Ostendit quomodo sonus fiat in actu. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quot cõcurrunt ad hoc, ꝙ sonus constituatur in actu. Secundo ostendit, qualia esse oporteat, ibi. {Sicut autem diximus.} Dicit ergo primo, ꝙ ad hoc, ꝙ sonus fiat in actu, oporteat tria concurrere, Fit enim semper alicuius, & ad aliquid, & in aliquo, & ideo si sit vnum tantum, non potest sonum facere. Et huius ratio est, siue signum, quia percussio est causa soni, oportet igitur esse aliquid. i. percutiẽs, & aliquid percussum. Et propter hoc dicit, ꝙ {sonus est alicuius ad aliquid}. i. percutientis ad percussum. Oportet enim ꝙ illud, quod facit sonum, tangat aliquid, & cum tetigerit suo ictu, generetur tunc sonus. Ictus autẽ percutientis, non fit sine motu locali: motus autẽ localis non est sine medio. Vnde relinquitur, ꝙ oportet esse medium, ad hoc quòd fiat sonus ĩ actu. Et hoc est, quod dictũ est, ꝙ oportet esse sonũ nõ solũ alicuius, & ad aliquid, sed etiam in aliquo. Deinde cum dicit.

Atque vti diximus, non quorumuis ictus corporum, sine vllo discrimine sonus est. Nullum. n. efficit sonum, si percussa fuerit lana, sed æs, & quæcũque sunt lenia, com anaq;. Aes quidem, quia corpus est lene: concaua vero, quia per reflexionem, complures post primũ efficiunt ictus, quippe cum non possit aer motus, ac agitatus exire.

Sicut autem diximus, non quorumlibet ictus sonus est: nullum enim faciũt sonũ pili, etsi percutiantur, sed æs, & quæcunque lenia, & concaua sunt. Aes quidem, quoniam lene est. Cõcaua autem ex repercussione faciunt multos ictus post primum in potenti exire, quod motum est.

Aes, & solida corpora.

Ostendit qualia oportet esse ea, quæ requirũtur ad soni generationem. Et primo ostendit, qualia oportet esse percutiens, & percussum. Secundo quale oportet esse medium, ibi. {Amplius aũt.} Dicit ergo primo, ꝙ sicut prædictum est, sonus non fit ex percussione quorũcunque corporum. Dictum est enim supra ꝙ pili, & spongiæ, & huiusmodi mollia nõ habent potentiam sonandi, vnde nullum sonum faciunt, etiam si percutiantur. Cuius ratio est, quia mollia cedunt percutienti, vnde ex percussione non extruditur aer, vt sic in eo possit formari sonus ex ictu percutientis, & resistentia percussi. Sed si huiusmodi mollia comprimantur, vt aliquam duritiem habeãt, & resistant percutienti, sequitur sonus, licet sonus surdus. Sed æs, & corpora lenia, & concaua, sua percussione faciunt sonum. Necesse est enim ꝙ illa, ex quorum percussione sonus redditur, sint dura, vt aer extrudatur, quæ quidem extrusio est causa generationis soni. Requiritur etiam, ꝙ sint lenia, vt sit aer vnus, sicut infra dicetur. Concaua autem etiam percussa, bene reddunt sonum, quia in eis intus aer concluditur. Et cum illud, quod primo motum est, non possit statim exire, percutit alium aerẽ, & sic ex repercussione fiunt multi ictus & multiplicatur sonus. Et propter hoc etiam illa, quæ in sui compositione habent aerem bene dispositum, sunt bene sonora, sicut æs, & argentum. In quorum aũt compositione aer non bene se habet, non sunt bene sonora, sicut plũbum, & alia hmõi, quæ sunt magis feculenta, & terrestria. Deinde cum dicit.

Præterea auditur quidem sonus & in aere, & in aqua. At vero nec aer est author soni, nec aqua, sed opus est, vt inter sese solidorum corporũ, atq; ad aerem ictus fiat. Quod quidem tum fit, cum aer percussus permanet, neque diffunditur. Quapropter si cito vehementerq; percutiatur, sonat. Opus est enim, vt percutiẽtis motus, diffusionẽ praeueniat aeris, perinde, atque si cumulum, aut aceruum arenæ, cum fertur velociter, quispiam verberet.

Amplius auditur in aere, & in aqua, sed minus in aqua. Non est autem soni proprius aer, neque aqua, sed oportet solidorum percussionem fieri ad seinuicem & ad aera. Hoc autem si permaneat percussus aer, & non dissoluatur: vnde si velociter et fortiter percutiatur, sonat. Oportet enim præoccupare motum ferientis, fracturam aeris, sicut si congregationem aut cumulum lapillorum percutiat aliquis latum velociter.

Ostendit quale sit medium, ĩ quo generatur sonus. & dicit, ꝙ mediũ, in quo sonus auditur, est aer, & aqua, sed minus auditur in aqua, quàm in aere. vnde proprijssimum mediũ tam in generatione soni, quàm ĩ auditu, est aer. Et quia medium, in quolibet sensu, qualitatibus sensibilibus secundum illum sensum caret, vt possit oẽs recipere, manifestũ est, ꝙ neque aer, neque aqua habẽt proprium sonum, sed necessarium est ad soni generationẽ, in aere vel aqua, ꝙ aliqua corpora firma vel solida, & dura percutiant seinuicẽ, & percutiãt aerẽ. Quod autem simul fiat percussio solidorũ adinuicẽ, & per cõsequens sonus & ad aera, contingit cum aer in sua integritate manet, vt possit percuti, & non diuiditur ante percussionẽ. Et propter hoc videmus, ꝙ si aliquid tardo motu tangat alterum, nõ facit sonum, quia prius recedit aer, & dissoluitur, ꝗ contactus solidorũ corporũ fiat. Sed si percussio sit velox & fortis, tunc fit sonus. quia ad hoc ꝙ fiat sonus, oportet ꝙ motus percutientis præueniat diuisionem aeris, vt aer adhuc adunatus siue collectus percuti possit, & in eo sonus generari. Et est simile, sicut cum aliquid velociter fertur, percutere potest aceruum lapidum antequam dissoluatur, quod nõ

contingit

cõtingit si tarde moueatur. Et propter hoc etiam, quando aliquid velociter fertur in ipso aere, facit sonum ex suo motu, quia ipse aer adhuc adunatus, se habet in ratione percussi, & non solum medij. Deinde cum dicit.

Quid Echo & quomodo fiat. *Fit autem echo, sonitus, inquam, is, qui post sonum resultat, cum aer factus vnus, ob vas vel locum, qui terminauit ipsum, atque dissolui prohibuit, inde resilit, veluti pila, repulsus.*

Tex. comm. 80. *Echo autem fit, cum ab aere vno facto propter vas determinans, & prohibens diffundi, iterum aer repellitur, sicut sphæra.*

Echo quomodo. Determinat de secunda generatione soni, quæ fit per reuerberationem, qui quidẽ sonus vocatur Echo. Primo ergo determinat quõ generetur. Secundo ostendit quomodo diuersificetur ĩ sui generatione, ibi {Videtur autem} Considerandum est autem circa primum quod generatio soni in aere consequitur motum aeris, vt dictũ est. Sic autem contingit de immutatione aeris apud generationem soni, sicut de immutatione aquæ, cum aliquid in aquam proiicitur. Manifestum est.n. quod fiunt quædam regyrationes in circuitu aquę percussæ. Quæ quidem circa locum percussionis sunt paruæ, & motus est fortis. In remotis autem gyrationes sunt magnę & Elegans cõparatio. motus debilior. Tandem motus totaliter euanescit, & gyrationes cessant. Si autem antequã motus cesset, gyrationes illæ aliquod obstaculum inueniant, fit motus gyrationis in contrarium, & tanto vehementius, quanto propinquius fiunt primæ percussioni. Sic igitur intelligẽdum est, quod ad percussionem corporum sonãtium, aer in gyrum mouetur & sonus vndiq; diffunditur. Et in vicino quidem gyrationes sunt minores, sed motus fortior. vnde sonus fortius percipitur. In remotis autẽ gyrationes sunt maiores, & motus debilior, & sonus obscurius auditur. Tandem autem deficit totum. Si autem antequam huiusmodi gyrationes deficiant, fiet reuerberatio aeris sic moti, & sonum deferentis ad aliqđ corpus, gyrationes reuertentur in cõtrarium & sic auditur sonus quasi ex aduerso. Et hæc vocatur Echo. Quod præcipue fit, quando illud obstans, ad quod repercutitur aer motus, est aliquod corpus concauum, quasi quoddam vas determinans, & concludẽs aerem in sua vnitate & ideo prohibens ipsum diuidi. Tunc.n. ille aer sic vnitus & commotus, quia non potest vlterius motum protendere, propter corpus obstans, percutit iterum aerem, à quo percutiebatur, & fit motus in cõtrarium. Sicut accidit cum aliquis proijcit pillam, quæ hic sphæra dicitur, & inueniens obstaculum retro resilit. Deinde cum dicit.

Videtur autem talis sonitus fieri semper, sed non semper clarus efficitur. Nam & in sono, perinde atque in lumine fit. Lumen enim semper refrangitur: alioquin non fieret lumen vbique, sed essent extra locum eum tenebræ, quo radij Solis perueniant. Verum non ita semper refrangitur, vt vmbram efficiat, qua terminare lumen solemus, quod quidem tum fit, cum ab aqua vel aere, cæterisque lenibus, vt patet, reflectitur.

Videtur autem semper fieri Echo, sed non certa, quia accidit in sono, sicut & in lumine. Etenim lumen semper repercutitur, neque enim fieret penitus lumen, sed tenebra extra locum à Sole illuminatum. Sed non sic repercutitur, sicut ab aqua, aut aere, aut & ab aliquo alio leuium, vt vmbram faciat, qua lumen determinamus.

Ostendit quomodo diuersimode fit Echo. & dicit, quod videtur semper fieri Echo, sed non semper fit certa, id est manifeste perceptibilis. Et hoc ostendit per simile. Dicit.n. quod accidit in sono, sicut in lumine. Lumẽ n. semper repercutitur, sed quandoque quidẽ est manifesta repercussio luminis, quandoq; autem nõ. Manifesta quidem est repercussio luminis, quãdo repercutitur ab aliquo corpore fulgido, itaque cũ quadam claritate fit luminis repercussio, simili modo primæ luminis emissioni. In manifesta aũt est repercussio luminis, quñ repercutitur ab aliquo corpore opaco, quia huiusmodi repercussio fit sine claritate, & radiorum emissione. Nisi.n. à corporibus opacis fieret repercussio radiorum Solis, non fieret lumen penitus, i. in qualibet parte aeris superioris hemispærij, sed vbique esset tenebra extra Solẽ, id est extra loca, ad quæ directe perueniunt radij solares. Non tñ sic repercutitur lumen à corporibus opacis, sicut ab aqua, vel aere, aut aliquo de numero leniũ corporum, & tersorum, à quibus fit repercussio cũ claritate & radiorum emissione. Et ideo quia repercussio, quæ fit à corporibus opacis, nõ est similis repercussioni, quæ fit à corporibus fulgidis, repercussio, quæ fit à corporibus opacis facit tenebram, i. vmbrã ex illa parte, vbi determinatur lumen manifestũ, quod est ex directa emissione radiorum solarium. Similiter autẽ, quando repercussio soni fit ad corpus concauum, in quo natus est multiplicari sonus, fit Echo certa. i. manifeste comprehensibilis. Quando autẽ ad alia corpora fit reuerberatio soni, quæ nõ sunt nata multiplicare sonum, non fit Echo manifesta.

LECTIO XVII.

Quomodo fiat sonus in medio aere vno & cõtinuo existẽti quod in aure item sit aer ædificatus & immobilis vt fiat auditus probat: quæ etiam demũ cã sit soni, & illius differentias, & acuti & grauis ex similitudine ad qualitates tangibiles, declarat.

REcte autem à veteribus, audiendi vacuo tribuitur auctoritas. nam aer vacuum esse videtur, Is autem est, qui audire facit cum continuus vnusque fuerit agitatus. Verum quia fragilis est, non personat. nisi id, quod est percussum, sit lene. Tum enim vnus, ipso simul ob planitiem ipsam euadit. Lenis nanque corporis planum est vnum. Id igitur sonum efficit, quod mouet vsque ad auditum continuatione aerem vnum.

Vacuum autem recte dicitur proprium audiendi. Videtur enim esse vacuum aer. Hic autẽ est faciens audire, cum moueatur continuus & vnus. Sed propter id, quod fragilis est, non sonat, nisi lene sit, quod percutitur, tunc aũt vnus fit. Simul enim propter planum. vnum enim est lenis planum. Sonatiuum est igitur, id, quod motiuum est vnius aeris, continuitate vsque ad auditum. Tex. comm. 81. Tex. comm. 82.

Postquã Philosophus determinauit de generatione soni, hic determinat de immutatione sensus à sono. Et primo quantum ad immutationem medij. Secundo quãtum ad immutationem instrumenti. ibi {Auditus autem.} Dicit ergo primo, quod quia medium in sono est aer, recte dicitur à quibusdam, quod vacuum est proprium sensui auditus, quia videtur eis, quòd vacuum sit aer. Aer autem facit audire sonum, cum moueatur, existens vnus, & continuus, vt in eo possit formari sonus. Et quia ad hoc, quod formetur sonus, necessaria est vnitas, & cõtinuitas aeris, ideo non fit sonus, nisi sonabile, quod percutitur, sit lene. Lene.n. est cuius vna pars nõ supereminet alteri. Asperum autem cuius vna pars alicui supereminet. Vnde manifestum est, quod superficies lenis Lene quid. Asperũ quid

corporis est simpliciter vna. Et propter hoc, aer propter vnitatem plani, id est superficiei, fit vnus, & simul existens. Si autem corpus non sit lene, sed asperum, tūc superficies non est vna. Et, quia aer est frangibilis, i. facile diuisibilis, sequitur ꝙ etiam aer non sit vnus & cōtinuus, vnde non potest in eo formari sonus. Sic igitur patet, ꝙ illud est sonans tantum, id est faciens sonum, quod mouet aerem vnum, continuum existentem à se vsque ad auditum. Sic ergo patet, ꝙ illi, qui dicunt, ꝙ vacuum est proprium sensui auditus, dicunt aliquid recte; quia esse proprium auditus cōpetit aeri, quē vacuū esse dicunt. Non aūt dicunt recte quātū ad hoc ꝙ plenum aere dicunt esse vacuum. Deinde cum dicit.

De organo auditus. *Inest autem auditui quidam insitus aer, atque cum auditus in aere sit, cum externus aer mouetur, & internus mouetur, ac agitatur. Quapropter animal non omni audit ex parte, neque quouis aer pertransit & penetrat: quippe cum animatum non habeat aerem vbique, quò possit quauis sui parte moueri.*

Auditus autem connaturalis est aeri, propter id autem quod in aere est, moto exteriori, & qui intus est, mouetur. Propter quod non vbique audit animal, neque vbique pertransit aer. Non enim vbique habet aerem mouenda pars, & animatum, sicut pupilla humidum.

Determinat de immutatione auditus à sono, quātū ad ipsum organum sensus auditus. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, ꝙ aer appropriatur organo auditus. Secundo ostendit, qualis sit aer, qui cōpetit organo auditus, ibi {Per se quidem igitur.} Tertio ostendit, quomodo auditus impeditur, vel non impeditur ex impedimento organi, ibi {Propter hoc aūt & aqua.} Dicit ergo primo, ꝙ auditus connaturalis est aeri, ita ꝙ sicut humidum aqueum conuenit instrumento visus, ita aer conuenit instrumento auditus. Et hoc ideo, quia si attribuatur aer instrumēto auditus, sequitur ꝙ eadē passio soni erit in aere exterius moto & in aere qui mouetur intus, & est instrumentum auditus. Et ideo animal non audit in qualibet parte sui corporis, neque aer sonans generat sonum, siue penetrat quācunque partem corporis animati, quia animatum non habet in qualibet sui parte aerem, vt quælibet pars eius posit esse mouenda à sono, sicut etiam animatum habet humidum aqueum, non vbique, sed in quadam parte determinata, s. in pupilla. Deinde cum dicit.

Ipse igitur aer vacat ex se sono, quia facile dispergitur, ac dissoluitur. Verum cum prohibetur dissolui motio, tū ipsa est sonus. At is aer, qui in auribus est collocatus, intus est cōditus, vt sit immobilis, atque hoc, vt exacte sentiat differentias omnes.

Tex. cōm. 83. *Per se igitur insonabilis aer, propter id, quod facile frāgibilis est, accedit. Cū vero prohibeat diffluere, huiꝰ motus, sonus est. Hic aūt est in auribus ædificatus in hoc, vt immobilis sit, quatenus exacte sentiat oēs differentias motus.*

Ostendit qualis sit aer, qui appropriatur instrumento auditus. Et dicit, ꝙ cū omne habens sonum sit aptū natum resistere percutienti: manifestum est, ꝙ aer per se non habet sonum, eo ꝙ de se non est natum resistere percutienti, sed facillime cedit. Prohibetur enim cessio eius, siue diffluxus ab aliquo corpore solido, & ideo cum hoc accidit, motus aeris reddit sonum. *Diffu.* Dictum est enim, ꝙ ad generationē soni, oportet fieri percussionem duorum solidorum adinuicem, & ad aerem. Sed aer, qui est connaturalis auditui {est ædificatus}, i. firmiter dispositus in auribus, cum hac proprietate ꝙ sit immobilis, ad hoc ꝙ animal posit sentire per certitudinem omnes differentias motus. Sicut enim humidū aqueum, quod est in pupilla, caret omni colore, vt possit cognoscere omnes colorum differentias, ita oportet ꝙ aer, qui est intra tympanū auris, careat omni motu, ad hoc ꝙ posit discernere omnes sonorum differentias. Deinde cum dicit.

Et propter hoc in aqua etiā audimus, quia non ingreditur in ipsum insitum aerem, nec in aurem ob obliquitates ipsius, aqua. Quod si acciderit, non audimus. Nec item si ægrotauerit ipsa membrana. Quemadmodum etiam non videmus, cū ea pellis ægrotat, quæ pupillam complectitur.

Aeris corruptio impedit auditum. *Propter hoc autem & in aqua audimus, quoniam non ingreditur ad ipsum connaturalem aerem, sed neque in aurē, propter reflexiones ipsius. Cum aūt hoc accidat, non audit. Neque si meninga laboret. Sicuti neque tum videmus, cum ea pellis, quæ pupillam tegit, morbo quopiam laborat.*

Ostendit quomodo impediatur auditus ex impedimento organi. Ponit autem duo impedimenta, secundum duo, quæ dixit esse necessaria ad organū auditus. Quorum primum est ꝙ sit ibi aer. Secundum est, ꝙ ille aer sit immobilis. Primum ergo impedimentum est ex hoc, ꝙ ipse aer corrumpitur. Et ideo ex prædictis manifestum est, ꝙ in aqua auditus fit ita duntaxat, ꝙ aqua non ingrediatur ad ipsum connaturalem aerem, quem dixit ædificatum esse in auribus, sed neque etiam in aurē ingrediatur, quod impossibile est propter reflexiones, quæ prohibent introitum aquæ in aurem. Sed cum hoc accidit, ꝙ aqua, scilicet ingrediatur ad naturalem aerem, non audit animal propter corruptionem aeris, qui est necessarius ad audiendum. Sicut etiam, si corrūpatur humidum pupillæ, ex immissione alicuius extranei, impeditur visio. Et non solum ex corruptione aeris impeditur auditus, sed etiam {si meninga,} id est pellis circūdans aerem, aut aliqua pars coniuncta {laboret,} id est infirmetur etiam visio impeditur, si impediatꝛ pellis pupillæ, quæ continet humorem aqueum pupillæ. Quidam autem libri habent ꝙ in aqua non audimus. Quod est contra illud quod dictum est, ꝙ audimus in aere & in aqua, & contra illud quod Philosophus dicit in libro de Hist. animalium, ꝙ aīalia audiunt in aqua. *Lib. 4. cap. 8.* Licet enim aqua nō ingrediatur ad interiorem aerem, tamen potest eum commouere, & sic imprimere in ipsum speciem soni. Secundum autem impedimentum auditus, ponit ibi.

At enim signum id est audiendi, vel non audiendi. Nam auris semper personat, perinde ac cornu. Semper enim aer insitus motu suo quodam in auribus agitatur. Verum ipse sonus alienus est, & non proprius. Et propterea veteres vacuo nos, inquiunt, audire, ac personāte, quia audimus eo, quod determinatum aerem habet.

Tex. cōm. 84. Aer adsonitus in aere si moueatur, impedit auditum. *Sed signum est audiendi, aut non, sonare semper aurem, sicut cornu. Semper enim quodam proprio motu aer mouetur in auribus, sed sonus extraneus, & nō proprius. Et propter hoc dicunt nos audire vacuo, & sonanti, quia audimus habente determinatum aerem.*

Et hoc impedimentum prouenit ex hoc, ꝙ aer, qui est in auribus, nō est immobilis. vnde dicit, quod signū, per quod potest discerni, vtrū aliquis sit boni auditus, vel nō, est qđ semper audiat tinnitum i auribus, & sonū. sicut auditur cum apponitur cornu ad aures, propter motum aeris in cornu. Cum enim hoc accidit, homo non est boni auditus, quia aer in auribus sic audientis, tinnitum, semper mouetur quodam proprio motu.

Sed

Sed ab instrumēto auditus, sonus debet esse extraneus, & non proprius, sicut instrumentum visus recipit extraneum colorem, & non habet proprium. Si autem haberet proprium, impediretur visio. Et similiter si aer, q est in auribus habeat proprium motum & sonum, impeditur auditus. Quia igitur auditus fit per aerem, propter hoc aliqui credentes aerem esse vacuum, dicunt nos audire vacuo, & sonanti, quia, scilicet pars qua audimus, habet aerem determinatum, id est immobilē & distinctum ab aere exteriori. Deinde cum dicit.

Sed vtrū horū duorū sonet verberans, an id, quod verberatur. At constat vtrunq; sonare, modo autem diuerso. Sonus enim motio est eius, quod eo motu moueri potest, quo mouentur ea, quæ resiliunt à corporibus leuibus, cum quispiam percutit. Nec omne quoduis tam verberatum, quam verberans, sonum efficit, vti diximus. Non enim (vt patet) sonus efficitur si acus feriat acum, sed opus est, vt id, quod verberatur, si planum, quo simul aer inde resiliat, totusue concutiatur.

Vtrum autem sonet, verberans, an quod verberatur, an vtrunque, modo autem altero. Est enim sonus motus possibilis moueri hoc modo, quo quidem saltantia à leuibus cum aliquis ea traxerit. Nō igitur sicut dictum est, oē sonat, quod verberatur, & verberans, vt si obijciatur acus acui, sed oportet quod percutitur, planum lene, regulare esse, vt aer subito dissiliat, & moueatur.

Mouet qōnem circa generationem soni, vtrum causa actiua soni sit verberans, aut quod verberatur: Et determinat quod vtrunq; est causa, sed alio & alio modo. quia enim cōsequitur sonus motum necesse est qđ sicut aliquid est causa actiua motus, ita aliquid est causa actiua soni. Generatur autem sonus ex motu, quo aliquid percutiens, propter resistentiā percussi, resilit, eo. s. modo quo {saltantia,} id est resiliētia mouentur à leuibus & duris, cum aliquid {ea traxerit,} id est fortiter impulerit. Manifestum est igitur, quod primum percutiens mouet & iterum percussum, inquantum facit resilire percutiens, & sic vtrunque est causa actiua motus. Et quia in generatione soni necesse est quod quędā resilitio fiat ex resistentia percussi, nō oē quod verberat & verberaŧ sonat, sicut dictum est prius, puta si obijciatur acus acui; nō fit sonus. Sed ad hoc quod gñetur sonus, oportet hoc quod percutitur esse regulare, id est esse sic dispositū, vt aer subito dissiliat ex eius resistētia; & moueatur, & ex tali motu generetur sonus. Deinde cum dicit.

Atque differentia sonorum, actu sono manifestæ fieri solent. Nam vt absque lumine non videntur colores, sic neq; acutum, grauéque sine sono discernitur.

Differentia autem sonantium, in sono secundum actum ostenduntur. Sicut enim non videntur colores sine lumine, sic neque sine sono acutum & graue.

Determinat de differentijs sonorum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo percipiantur. Secundo quomodo nominentur, ibi {Hæc autem dicuntur.} Dicit ergo primo, quod diuersæ res sonātes faciūt diuersos sonos. Sed hmōi differentiæ sonātium, secundum q natæ sunt facere diuersos sonos, non manifestantur quādo sonus est in potentia, sed solū quando sonus est in actu. Sicut enim non videntur colores sine lumine, sic non percipiuntur acutum & graue in rebus sonatiuis, nisi fiat sonus ī actu. Deinde cū dicit.

Hæc autem à tangilibus translatione dicuntur.

Hæc aūt dicūtur secūdū metaphorā ab illis, quæ tāgunt.

Ostendit quomodo differētiæ sonorum nominentur. Et circa hoc quatuor facit. Primo ostendit vnde sumantur nomina sonorum, & dicit, q sumuntur secundum metaphoram à qualitatibus tangibilibus. Manifestum est enim q acutum & graue inter qualitates tangibiles computantur. Secundo ibi.

Acutum nanque, multum in breui tempore sensum mouet. Graue vero longo in tempore, parum. Quid sit acutus, et grauis sonus.

Acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum. Graue autem in multo paucum.

Ponit rationes nominum. Et dicit quòd ille sonus acutus est, qui multum mouet sensum auditus in pauco tempore, grauis autem sonus est, qui multo tempore mouet parum. Tertio ibi.

Non igitur idem est acutū & velox, neq; graue tardūq;, sed fit alterius quidem motus propter velocitatem talis, alterius autem talis ob tarditatem.

Neque tamen velox est acutum, graue autem tardum. Sed fit illius quidem propter velocitatem talis motus, huius autem propter tarditatem.

Quia prędictę rationes videntur esse velocis, & tardi, velox enim est quod in paruo tēpore multum mouetur, tardum autem quod in multo tempore, parum. Ostēdit qualiter se habet acutum & graue in sonis, ac velox & tardum in motibus. & dicit, q velox non est idem quod acutum, nec graue in sonis est idem quod tardum, sicut nec sonus (cuius differentiæ sunt graue & acutum) est idem quod motus, cuius differentiæ sunt velox & tardum. Sed sicut motus est causa soni, ita velocitas motus est causa soni acuti, & tarditas motus est causa soni grauis. Sed hoc intelligendum est, cum sonus causatur ab vno motu, cū autem causatur ex pluribus motibus, frequentia motuum est causa acuti soni, & tarditas est cā grauis, vt dicit Boetius in Musica. Vnde & chorda magis tensa, acutius sonat, qa ex vna percussione frequentius mouetur. Quarto ibi.

Et similia esse videntur acuto atque obtuso, quæ sunt in tactu. Nam acutum quidem quasi pungit, obtusum autem quasi pellit quia illud in pauco, hoc in multo tempore mouet. Quare fit, vt illud sit velox, hoc tardum. Atq; de sono quidem determinatum sit hactenus.

Et videntur similitudinem habere circa tactum cū acuto & hebeti. Acutum enim quasi pungit, hebes quasi pellit, propter id quod mouet, hoc quidem in pauco, illud autem in multo. Quare accidit hoc quidem velox, illud autē tardum esse. De sono igitur sic determinatum sit.

Assimilat differentias sonorum qualitatibus tangibilibus à quibus nominantur. & dicit, q ea, quæ sunt circa tactum, habent similitudinem cū acuto & hebeti in sonis, quia acutus quasi pūgit auditum, eo q in pauco tempore mouet ipsum, hebes autem quasi pellit, quia in multo tempore mouet. Vnde vnum eorum accidit cum velocitate motus, aliud cū tarditate. Vltimo concludit q sic de sono determinatum sit.

Lectio XVIII.

Quibus nam conueniat vocem habere, & quomodo formetur.

Vox autem sonus quidam est animati. Nil enim inanimatorum, vocem habet, sed similitudine quadam, dicuntur vocem emittere, vt tibia, lyra, cæteraq; inanimata, quæcunque extensionem, concentum, & locutionem habent. Horum enim soni similes esse voci videtur, quia vox, & hæc eadem habet. Animatis cōuenit vocē habere, non aīatis aīt minime, nisi ex similitudine.

Vox

Tex. com. 87. *Vox autem sonus quidam est animati. Inanimatorum enim nullum vocat, sed secundum similitudinem dicuntur vocare, vt tibia, & lyra, & quęcunque alia inanimatorum, extensionem habent, & melos, & locutionem. Assimilantur enim quia & vox hęc habet.*

Postquam Philosophus determinauit de sono, hic determinat de voce, quę est species soni. Et diuiditur in partes duas. In quarum prima pręmittit quędam, quę sunt necessaria ad diffinitionem vocis. In secunda diffinit vocem, ibi {Quare percussio.} Circa primū duo facit. Primo ostēdit, quorum sit habere vocem. Secundo quid sit proprium, organum vocis, ibi {Vox autem sonus.} Circa primum duo facit. Primo, ostendit ꝙ habere vocem est animatorum. Secundo, ostendit quorum animatorum, ibi {Multa autem animalium.} Dicit ergo primo, ꝙ vox est quędam species soni, est enim sonus animati, non autem quorūlibet, sed quorūdam, vt post patebit. Nullum autem inanimatum habet vocem. Et si aliquando aliquod eorum dicatur habere vocem, hoc est secundum similitudinem, sicut tibia, & lyra, & huiusmodi instrumenta dicuntur habere vocem. Habent enim tria. eorum soni, in quibus assimilantur voci. Quorum primum est extensio. Manifestum est. n. ꝙ i corporibus inanimatis ex simplici percussiōe causatur sonus: vnde, cum percussio statim transeat, sonus etiam cito transit, & non continuatur. Sed vox causatur ex percussione aeris ad vocalem arteriam, vt post dicetur: quę quidem percussio continuatur secundum appetitum animę, & ideo vox extendi potest, & continuari. Illa igitur instrumenta, de quibus dictum est, ex hoc ipso ꝙ habent quandam continuitatem in suo sono, habent similitudinem vocis. Secundum autē, in quo assimilantur voci est melos, id est consonantia. Sonus enim corporis inanimati, cū ex simplici percussione proueniat, vniformis est, non habens in se diuersitatem grauis, & acuti: vnde in eo nō est consonantia, quę ex eorum ꝓportione causatur. Sed vox diuersificatur secundum graue & acutum, eo ꝙ percussio, quę causat vocem, diuersimode fit secundum appetitum animalis vocem emittentis. Vnde, cum in prędictis instrumentis distinctio sit grauis & acuti i sono, eorum sonus est cum quadam melodia, ad similitudinem vocis. Tertium, in quo sonus horum instrumentorum habet similitudinem vocis, est locutio, i. interpretatio sonorum ad similitudinem locutionis. Manifestum est enim, ꝙ humana locutio non est continua, vnde & in libro Pręadicamentorum, oratio, quę in voce profertur, ponitur species quantitatis discretę. Distinguitur enim oratio per dictiones, & dictio per syllabas, & hoc accidit propter diuersas percussiones aeris ab anima. Et similiter sonus prędictorum instrumentorū distinguitur secūdum diuersas percussiones, vtpote diuersarum chordarum, vel diuersorum flatuum, aut aliquorum huiusmodi. Deinde cum dicit.

In tex. seq.

Quid soni inanimatorū assimilentur voci in tribus. Tex. com. 90.

Oratio species discreta quantitatis.

Atqui complura sunt animalium, quę non eliciunt vocem, vt ea, quę sanguinis expertia sunt. Et eorum, quę sanguinem habent, pisces. Atque id nō absque ratione: siquidem sonus motio quędam aeris est. Sed qui vocem dicuntur emittere, vt acheloi fluuij pisces, ij branchijs sane sonitant, vel aliqua simili parte.

Multa autem animalium vocem non habent, vt quę sunt sine sanguine, & sanguinem habentium pisces. Et hoc rationabiliter: siquidem motus sonus est. Sed qui dicuntur vocem habere, vt qui in acheloo, sonant branchijs, aut quodam altero huiusmodi.

Ostendit quorum animatorum sit habere vocem, & dicit, ꝙ etiam multa animalia sunt, quę non habent vocem sicut omnia carentia sanguine, quorum quatuor sunt genera, vt dicitur i lib. de Animalibus, scilicet mollia, quę habent mollem carnem exterius, vt pulpi, & sepię, & animalia mollis testę, vt cancri, & animalia durę testę, vt ostrę, & aīalia anulosi corporis, vt apes, formicę, & huiusmodi. Nullum enim horum habent sanguinem neq; vocem. Et similiter etiam aliqua animalium habentium sanguinem non habent vocem. s. pisces. Et hoc rationabiliter accidit, quia sonus est quidam motus aeris, vt supra dictum est. Huiusmodi autē animalia non respirant aerem, & ideo nō habent proprium sonum, qui sit vox. Sed ꝙ aliqui pisces dicuntur habere vocem, sicut qui sunt in acheloo, quod est ꝓprium nomen fluuij, non habent proprie vocem, sed faciunt quendam sonum cum branchijs, quibus expellunt aquā, & attrahunt aerem, aut aliquo alio instrumēto motus. Deinde cum dicit,

Lib. 4. de hi. animalib. cap. ...

Tex. com. ...

Vox autem sonus est animalis, & non quauis efficitur, sine discrimine, parte, sed cum, aliquo percutiente aliquid, & in aliquo, quod quidem est aer, sonus effici soleat, iure profecto vocē, animaliū ea solū habebunt, quę suscipiunt aerem.

Quę animalia spirant vocem habent.

Vox autem sonus animalis est, & non qualibet parte. Sed quoniam omne sonat verberante aliquo, & aliquid, & in aliquo: hoc autem est aer. rationabiliter vtique vocem habebunt, hęc sola, quęcunque suscipiunt aerem.

Tex. com. ...

Ostendit quod sit organum vocis. Et circa hoc tria. facit. Primo ostendit, ꝙ idem est organum vocis & respirationis. Secūdo ostendit ad quid respiratio sit vtilis, ibi {Iam enim respirato.} Tertio ostendit quid sit organum respirationis, ibi {Organum autē.} Dicit ergo ꝙ quāuis vox sit sonus animalis, non tamen cuiuscunque partis animalis sonus est vox. Sed quia ad generationem soni requiritur ꝙ sit percussio alicuius ad aliquid, & in aliquo, quod est aer rationabile est, ꝙ illa sola animata vocem habeant, quę aerem respirando suscipiunt, & ex eadem parte, vnde respirant. Deinde cū dicit,

Iam enim ipsa natura, vt ad gustum, & locutionem vtitur lingua. Quorum gustus quidem necessarius est, quapropter & pluribus inest, interpretatio vero est gratia bene esse. & aere, qui respiratione trahitur, ad duas vtitur operationes, ad internum, inquam, disponendum calorem, quod quidem est necessarium, & causam in alijs explicabimus: & ad vocem etiam conficiendam, ob bonum.

Natura vtitur aere in spiratione ... lingua duo munera.

Iam enim aere respirato vtitur natura ad duo opera, sicut lingua, & ad gustum & locutionem. Quorum quidē, gustus necessarius est, vnde & pluribus inest. Interpretatio autem est propter bene esse. Sic & spiritu, & ad calorem interiorem, quod est necessarium. Causa autem in alijs dicetur, & ad vocem, vt sit bene.

Dicit ꝙ natura vtitur aere respirato ad duo opera, sicut etiam vtitur lingua ad gustum, & ad locutionem, quorum duorum, gustus est necessarius. est enim discretiuus alimenti conuenientis, quo conseruatur animal, & propter hoc pluribus animalibus inest. Sed interpretatio, quę fit per locutionem, est ad bene esse. Et similiter aere respirato natura vtitur ad mitigationem caloris naturalis, quod est necessarium: & huius causa dicta est in libro de respiratione & expiratione: & vtitur aere respirato ad formationē vocis, quod est ad bene esse. Deinde cum dicit.

Instrumentum

Quid nam sit respirationis organum.

Instrumentum autem respirandi fauces sunt, pulmoque, id est gratia cuius est ista pars. Nam ea, quæ gradiuntur, hac in parte plus habent caloris, quam cætera. Is præterea locus, qui circa cor est primus, respiratione nimirum eget. Idcirco necessariũ est, aerem ingredi respiratione attractum.

Tex. cõm. 89. … 2.

Organum autem respirationis, vocalis arteria est. Cuius autem causa hæc pars, est pulmo. Hac enim parte plus habent caloris, pedibus gradientia, alijs. Indiget aũt respiratione, & circa cor locus primus. Vnde necesse est interius respirante, ingredi aerem.

Ostendit qnod sit organum respirationis: & dicit, ꝙ organum respirationis est vocalis arteria, quæ est ordinata ad pulmonem, vt ei deseruiat ad aeris attractionem. Aer enim necesse est, vt recipiatur in pulmone, qnia animalia gressiua habent in hac parte plus de calore, quàm in alijs partibus. Pulmo enim coninngitur cordi, in quo est principium caloris naturalis, & ideo locus, qni est circa cor, indiget respiratione ad refrigerium caloris naturalis. Dicit autē {locus primus}, vel quia est primus post cor, pulmo, vtpote ei vicinior, vel quia cor est prima pars animalis, & quãtũ ad generationem, & quãtum ad causalitatem motus. & propter hoc necesse est vt aer ingrediatur ad pulmonē ad refrigeriũ caloris naturalis cordis. Vel hoc quod dicit, quia {in hac parte animalia pedibus gradientia habent plus caloris alijs} intelligendum est alijs animalibus. Manifestum est enim, ꝙ animalia habentia sanguinem habent plus de calore naturali, carentibus sanguine. Et in genere habentium sanguinem habent pisces minus de calore naturali. Et propter hoc aĩalia carentia sanguine & pisces non respirant, vt supra dictum est. Deinde cũ dicit.

Tex. cõm. 89. … desinit.

Quare vox est ictus aeris respiratione attracti, qui quidem ab anima fit, ea, quæ his in partibus collocatur, ad eam partem, quæ gurgulio appellatur.

Tex. cõm. 90.

Quare percussio respirati aeris ab anima, quæ est in his partibus, ad vocalem arteriam, vox est.

Ex præmissis, vocis diffinitionem cõcludit. Et circa hoc duo facit. Primo ponit diffinitionem vocis. Secũdo manifestat eam. ibi. {Non enim omnis.} Dicit ergo primo, ꝙ quia vox est sonus animati, & ex illa parte, qua aerem respirat: omnis autem sonus est ex aliqna parcussione aeris: sequitur ꝙ vox sit respirati percussio aeris ad arteriam vocalem, quæ quidem percussio fit ab anima, quæ est in his partibus, id est principaliter in corde. Quamuis enim anima sit in toto corpore, vt est forma animalis, tamen vis eius motiua est principaliter in corde. Datur autem hæc diffinitio per causam. non enim vox est percussio sed sonus ex percussione causatus. Deinde cum dicit.

Non enim omnis quiuis animalis sonus, vox est, vti diximus. fit enim vt & lingua sonus efficiatur: & etiam vt tussientes efficiunt vocem, sed oportet vt & animatum sit id, quod verberat, & aliqua cum imaginatione, Vox enim sonus quidam est significatiuus, & non aeris eius, qui respiratione trahitur, vti tussis, sed hoc ferit aerem eum, qui est in gurgulione, ad ipsum.

Non enim omnis sonus animalis, vox est, sicut diximus. Est enim & lingua sonare, & sicut tussientes. Sed oportet, et animatum verberans, & cum imaginatione aliqua. Significatiuus enim quidam sonus est vox, & non respirati aeris, sicut tussis, sed isto verberat eum aerem qui est in arteria, ad ipsam.

Manifestat prædictam diffinitionē. Et primo quãtum ad hoc quod dixerat, ꝙ percussio vocalis est ab anima. Secundo quantum ad hoc quod dixit, quod est aeris respirati. ibi {Signum autē.} Posuerat enim tria in diffinitione vocis. Percutiens, scilicet animam. Percussum, scilicet aerem respiratum. Et ad quod fit percussio, scilicet vocalem arteriam. quorum tertium supra manifestauerat, vnde restabat ꝙ duo prima manifestaret. Dicit ergo primo ꝙ sicut supra dictum est, non omnis sonus animalis est vox. Cõtingit enim linguam facere aliquos sonos, qui tamen non sunt voces, sicut & tussientes faciunt sonum, qui tamē nõ est vox. Oportet enim ad hoc ꝙ sit vox, ꝙ verberans aerē sit aliquid animatum, & cum imaginatione ad aliquid significandum. Oportet enim ꝙ vox sit sonus quidã significans, vel naturaliter, vel ad placitum, & propter hoc dictum est ꝙ huiusmodi percussio est ab aĩa. Operationes. n. animales dicuntur, quæ ex imaginatione procedunt. Et sic patet ꝙ vox non est percussio respirati aeris, sicut accidit in tussi. Sed id, cui principaliter attribuitur causa generationis vocis, est anima, quæ vtitur isto aere. s. respirato, ad verberandum aerem, qui est in arteria, ad ipsam arteriam. Aer ergo non est principale in vocis formatione, sed anima, quæ vtitur aere vt instrumento ad vocem formandam. Deinde cnm dicit.

Cur muti sint pisces.

Signum autem est, non posse quenquam edere vocem spirantem, aut respirantem, sed aerem retinentem. Detinens enim aerem, hoc ipso nimirum mouet. Patet autem & quam ob causam pisces vocem non fundunt, fauces enim non habent. At hanc partem non habent, quia nõ suscipiunt aerem, neque respirant. Sed qui ita dicunt, vehementer aberrant. Quam autem ob causam alius sermo est.

Tex. cõm. 90.

Signum autem est non posse vocem formare respirantem, neque expirantem, sed detinentem. Mouet enim isto retinens. Manifestum autem & cur pisces sint sine voce, Non enim habent guttur. Hanc autem partem non habent, quia non recipiunt aerem, neq; respirant. Sed qui dicunt sic, peccant: Propter quam igitur causam, altera ratio est.

Ostendit aliam partem diffinitionis: scilicet, ꝙ vox sit percussio aeris respirati. & dicit, ꝙ signum huius est duplex: vnum, qnia animal non potest formare vocē, neque dnm attrahit aerem respirando, neque dum expellit expirando, sed dum retinet aerem, quia dum retinet, isto aere retento & percutiente aerem existentem in vocali arteria causat motnm ad formationem vocis. Aliud signum est, pisces non habent vocem, non enim habent guttur, id est vocalem arteriam, & hanc partem non habent, quia non recipiunt aerem, neq; respirant. Sed qui dicunt hoc, ꝙ pisces respirant, peccant. Quare autem pisces non respirant, alia ratio est, pertinet enim ad scientiam, in qua considerantur particulari accidentia animalium.

LECTIO XIX.

Quam difficile sit de odorabili tractare dicit: cuius naturam & differencias ex saporum differentijs patefacit, concludens quomodo odoratiuum sit odorabilis perceptiuus, & appositi.

De odoratu.

DE odore vero & odorabili, non æque bene, atque de hisce, quæ dicta sunt, discernere, determinareq; possumus. Non enim sic patet, quale quid sit odor, vt sonus, vel lumen, vel color. Cuius causa est, nos non habere hunc sensum exactum, sed inferiorem cõplurium animalium sensum. Remisse nanque homo olfacit, & nihil odorabilium percipit absque dolore, vel voluptate, propterea quòd sensus instrumentum huiusce non est exactum, atq; perfectum.

Hō remissum ac debilē habet olfactum.

Atq;

Atq; consentaneum est rationi, tam animaliũ ea quæ duros oculos habent, sic sentire colores, vt non eorum percipiant differentias, nisi terrore, contrarioq; ipsius, quam hominum genus, odores,

Tex. cõm. 91.

De odore autem & olfactibili, minus bene determinabile est dictis. Non enim manifestum est quale quid sit odor, sicut sonus, aut visibile, aut lumen. Causa autem est, quia sensum hunc nõ habemus certum, sed peiorem multis animalibus. Praue enim odorat homo, & nihil odorat odorabilium, sine lætitia & tristitia tanquam non existente certo eo, quo sentimus. Rationabile est autẽ sicut & fortes oculis colores sentire, & nõ per manifestas ipsis esse differentias colorum, nisi terrentium, & non terrentium, sic & odores, hominum genus.

Postquam Philosophus determinauit de visibili, & audibili, nũc tertio determinat de odorabili. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de odorabili vt sic. In secunda determinat de odorabili secundum ꝙ immutat sensum olfactus. ibi. {Est autem olfactus.} Circa primũ duo facit. Primo determinat de odorabili secundum se. In secunda de non odorabili secundum ꝙ odoratu percipitur. ibi. {Adhuc autem} Circa primũ duo facit. Primo ostendit difficultatem determinandi de odorabili. Secundo ostendit quomodo accipiatur cognitio odorabilium. ibi. {Videt enim & analogia.} Dicit ergo primo ꝙ non ita bene determinari potest de odore & odorabili, sicut de prædictis sensibilibus, s. audibili, & visibili, quia non manifestum est nobis quid sit odor, sicut qd est sonus, aut quid est visibile, aut lumẽ, vel aliquid huiusmodi. Et huius causam assignat, quia sensum odoratus non habemus bonum, qui perspicaciter & per certitudinem cognoscat suum obiectum, sed habemus eum peiorem multis alijs animalibus. Cuius ratio est, quia, cum instrumentum sensus debeat esse proportionatum suo sensibili, sicut odor causatur ex calido & sicco, ita ad bonitatem instrumẽti odoratus exigitur victoria calidi & sicci. Homo autem habet cerebrum, in cuius vicino positum est instrumentum olfactus, maius omnibus alijs animalibus, secundũ proportionẽ sui corporis, vt Philosophus dicit in libro de animalibus. vnde, cũ cerebrum sit humidum & frigidum in se consideratum, impeditur in homine bonitas olfactus, & propter hoc praue odorat homo, & nihil odorabilium percipit, nisi quod est secundum aliquam excellentiam inducens delectationem, aut contrarium: quod contingit propter sensum, qui non est perspicax ad certitudinaliter discernendũ de suo obiecto. Vnde rõnabile est, ꝙ hominum genus sic se habeat ad percipiendos odores, sicut se habent animalia habentia duros oculos, vt locustæ, & quidam pisces ad percipiendos colores: quos, propter debilitatem visus, ex ineptitudine organi, non percipiunt nisi in quadam excellentia, prout ex eis ingeritur eis aliquis terror, vel eius contrarium. Deinde cum dicit.

Cur odoratum peiorẽ animalium habeat homo.

Lib. 1. c. 16.

Similem autem rationem subire videtur odoratus ad gustum, & odoris species ad species ipsas saporum. Verum exactiorem gustum habemus, quam odoratum, ex eo, quia gustus tactus est quidam: quem quidem sensum homo exactissimum habet. in cæteris nanque sensibus vehementer à cæteris animalibus superatur, at tactu longe cæteris omnibus excellentius percipit. Quapropter & prudentissimum est animalium. Inditium autem est in hominum genere ob hoc instrumentum sensus, ingeniosos esse, hebetesue, & non ob aliud quicquam. Qui nanque sunt duri carne, ij sunt inepti mente. Qui vero sunt molles carne, ij sunt ingeniosi menteque dextri.

De odoribus. In hõie gustus est exactior, quã odoratus. Homo hẽt exactiss. tactum. Molles carne, ingenio pollẽt.

Videtur enim & olfactus analogiam habere ad gustum, & similiter species humorum cum his, quæ sunt odoris. Sed certiorem habemus gustum, propter id, quod ipse quidam tactus est, hunc autem sensum habet homo certissimum. In alijs enim deficit ab animalibus multis. Secundum autem tactum, longe excellentius, certiusque quam cætera animalia indicat: vnde & prudentissimum animalium est. Signum autem, in genere hominum secundum sensum hũc, ingeniosos esse & non ingeniosos, secundum alium autem nullum. Duri enim carne inepti mente: Molles autem carne, bene apti.

Tex. cõm. 92.

Lectio 8. Tex. comm. 8

Ostendit quomodo innotescant nobis differentiæ odorum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, ꝙ differentiæ odorum nobis innotescũt per cõparationem ad differentias saporum. Secundo ostendit quomodo respondent differentiæ odorum differentijs saporum. ibi. {Est autẽ sicut humor.} Dicit ergo primo, ꝙ sensus olfactus in homine videtur habere quandam conuenientiam & proportionem ad gustum, & similiter species humorum, id est saporũ ad species odoris. Vnumquodque autem ignotum cognoscitur per id quod est magis manifestum. Vnde cũ species saporum sint nobis maxime manifestæ, species odorum, quæ sunt nobis ignotæ, & habent affinitatem ad species saporum, sub eorũ similitudine à nobis cognoscuntur. Species autẽ saporum sunt nobis manifestæ, quia sensum gustus habet homo certiorem quàm alia animalia, quia gustus est tactus quidam; tactum autem habet certissimum alijs animalibus, licet in alijs sensibus deficiat à quibusdam animalibus. Sunt enim quædam animalia, quæ melius vident audiunt, & olfaciunt, quàm homo, sed homo secundum tactum, multum differt in certitudine cognitionis ab alijs animalibus. Vnde, quia homo habet optimum tactum, sequitur ꝙ sit prudentissimum omnium aliorum animalium. Et in genere hoĩum ex sensu tactus accipimus ꝙ aliqui ingeniosi sunt, vel non ingeniosi. & non secũdum aliquem alium sensum. Qui enim habent duram carnem, & per consequens habent malum tactum, sunt inepti secundum mentem: qui vero sunt molles carne, & per cõsequens boni tactus, sunt bene apti mente. Vnde etiam alia animalia habent duriores carnes, quam homo. Sed vr̃, ꝙ aptitudo mentis magis rñdeat bonitati visus quàm bonitati tactus: quia visus est spiritualior sensus & plures differentias rerum demostrat. Sed dicendum est, ꝙ duplici ex causa, bonitas mentis respondet bonitati tactus. Prima ratio est, ꝙ tactus est fundamẽtum omnium aliorum sensuum. Manifestum est, ꝙ organum tactus diffunditur per totum corpus, & quodlibet instrumentũ cuiuscunque sensus est etiam instrumentum tactus, & illud, ex quo aliquid dicitur esse sensitiuum, est sensus tactus. Vnde ex hoc ꝙ aliquis habet meliorem tactum, sequitur ꝙ simpliciter habet meliorẽ sensitiuam naturam, & per consequens ꝙ sit melioris intellectus. Nam bonitas sensus est dispositio ad bonitatem intellectus. Ex hoc autem, ꝙ aliquis habet meliorem auditum, vel meliorem visum, non sequitur ꝙ sit melius sensitiuus, vel melioris sensitiuæ simpliciter, sed solum secundũ quid. Alia ratio est, quia bonitas tactus consequitur bonitatem complexionis, siue temperantiæ. Cũ enim instr̃m tactus nõ possit esse denudatum à genere tangibilium qualitatum, eo quod est ex elementis compositum, oportet quod sit in potentia ad extrema, saltem p hoc, quod

Obiect. An bonitas mẽtis respõdeat bonitati tactus, an visus.

Vide inferius Tex. 118. 119.

quod est medium inter ea. Ad bonam autem complexionem corporis sequitur nobilitas animæ: quia oīs forma est proportionata suæ materiæ. Vnde sequitur, quod qui sunt boni tactus, sunt nobilioris animæ & perspicacioris mentis. Quæritur autem iterum, cum tactus sit certissimus sensuum: quare species odorum denominantur magis à speciebus saporum, quàm à qualitatibus tangibilibus. Et dicendum, quod odor & sapor causantur ex determinata commixtione qualitatū elementarium, & ideo species odoris magis correspondent speciebus saporis, quàm simplicibus qualitatibus tangibilibus. Deinde cum dicit,

Vt autem saporum, alius dulcis, alius est amarus, sic & odorum quosdam dulces, quosdam appellamus amaros. Verum quædam odorem habent saporemque similis rationis, dulcem, inquam, saporem, dulcemque odorem quædam contra. Similiter & acer est, & acerbus odor, & acutus, & pinguis. Nam qui odores non sunt, vti diximus, manifesti, perinde atque sapores, ideo nomina odorum deducta sunt à saporibus, per similitudinem re-um. Alius enim est dulcis, vt croci, mellisque, alius acer, vt thymi, ac huiusmodi rerum. Idem & in cæteris modus seruatur.

Tex. cōm. 95. Iudē sunt odorū et saporum nomina.

Est autē sicut humor, hic quidē dulcis, ille vero amarus, sic & odores sunt. Sed alia quidem habent proportionaliter odorem & humorem. Dico autē dulcem odorem, & dulcem humorem: alia vero contrarium. Similiter autem & acer, et austerus, & acutus, & pinguis est odor: sed, sicut diximus, propter id quod non multum manifesti sunt odores, sicut humores, ab his acceperunt nomina secundum similitudinem rerum. Dulcis enim à croco, & melle, acer autem à thymo, huiusmodi. Eodem modo & in alijs.

Ostendit quomodo species odoris correspondent speciebus saporis: & dicit, quod sicut humor, id est sapor, quidam est dulcis, & quidam amarus, sic etiam & odores distinguuntur. Sed sciendum est, quod quędam habent proportionalem odorem & saporem, scilicet dulcem odorem, & dulcem saporem, quędam vero per contrarium, scilicet suauem saporem, & non suauem odorem, vel econuerso. Cuius ratio est, quia sapor cōsistit in humido aqueo aliqualiter digesto, odor autem consistit in sicco aereo, aliqualiter cōtemperato. Contingit autem quandoque vtranque substantiam, scilicet subtilem aeream, & aqueam grossiorem, secundum debitam proportionē commistam esse, & sic est suauitas saporis & odoris. Si vero sit debita proportio in vno & non in altero, erit in vno suauitas, & in alio non. Et sicut dictum est de dulci, & amaro, quæ sunt extrema in saporibus, quæ transferuntur ad odores, ita etiam & acetosum & austerum, id est stipticum, aut ponticum, & acutum, & pingue, odoribus attribuuntur. Sed licet non semper in omnibus correspondeāt odores saporibus, tamen, sicut dixi, propter hoc quod odores non sunt multum manifesti, sicut sapores, acceperunt nomina odores à saporibus, secundum similitudinem rerum, quia, vt in pluribus, odores respondent saporibus. Dulcis enim odor & sapor causatur à croco & melle. Acer autem à thymo & à similibus. Et similiter de alijs odoribus & saporibus. Deinde cum dicit,

De generatione saporum atque odorū, in fra tex. 100.

Atqui sicut auditus est audibilis atque inaudibilis, & visus visibilis atque inuisibilis, et quisque similiter sensuum, sic & odoratus est odorabilis atque inodorabilis. Inodorabile autem multipliciter dicitur. nam & id, quod omnino caret odore, neque vnquā odorem habere potest, & id, quod exiguū habet, & id etiam, quod malum, tetrumque habet odorem, hoc appellari nomine solet, similiter et ipsum ingustabile dicitur.

Inodorabile tripliciter, ... [illegible]

Adhuc autem, sicut auditus & vnusquisque sensuum hic quidem audibilis & non audibilis, ille vero visibilis, & non visibilis, sic & olfactus odorabilis, & non odorabilis. Non odorabile autem, aliud quidem secundum id, quod omnino impossibile est habere odorem, aliud vero paruum habens, et prauum, similiter autem & non gustabile dicitur.

Tex. cōm. 96. Quilibet sensus perceptiuus est sui obiecti, & oppo. sui obiecti.

Ostendit etiam quomodo non odorabilia odoratu percipiuntur, & dicit quod sicut auditus est audibilis, & non audibilis, & visus est visibilis, & non visibilis, cū sit eadem potētia cognoscitiua oppositorū, & priuatio non cognoscatur, nisi per habitum, similiter olfactus est odorabilis, & non odorabilis. Sed non odorabile dicitur dupliciter. Aut quod omnino nō potest habere odorem, sicut corpora simplicia. Aut quod habet parum de odore, aut malum odorem. Et similiter intelligendum est de gustabili, & non gustabili.

LECTIO XX.

Quo pacto immutetur sensus olfactus ab odorabili non modo in hominibus, sed in alijs animalibus, & de ipsius instrumenti odoratus compositione.

Fit autem olfactus etiam per medium, aut aerem, aut aquam. Etenim animalium, ea quæ in aquis degunt, videntur odorem sentire, tam habentia, quam non habentia sanguinem. Sicut & ea quę versantur in aere. Horum nanque nonnulla, odorem alimenti percipiunt eminus perguntque ad ipsum.

Mediū in odoratu est aer, et aqua.

Est autem & olfactus per medium, vt aerem, aut aquam. Et nanque aquatica videntur odorem sentire. Similiter autem & quæcunque cum sanguine, & sine sanguine, sicut & quæ in aere. Etenim horum quædam à longe occurrunt ad alimentum, quæ ab odore mouentur.

Tex. cōm. 97.

Postquam Philosophus determinauit de odorabili, hic determinat de immutatione odoratus ab ipso. Et primo quantum ad medium. Secundo quantum ad organum sensus. ibi {Est autem odor sicci.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quid sit medium instrumenti odoratus. Secundo mouet quandā quæstionem circa determinata. ibi {Vnde dubium.} Dicit ergo primo, ꝙ sensus olfactus immutatur ab odorabili per medium, scilicet aerem, aut aquam. Et quod aer sit mediū in olfactu, manifeste apparet, quia nos per aerem odoramus. vnde oportuit manifestare aquam esse medium in olfactu. Quod quidem ostendit per hoc, ꝙ animalia aquatica odorem sentiunt non solum illa, quæ habent sanguinem, sed etiam illa, quæ sanguine carent, sicut & animalia, quæ viuunt in aere. Quod apparet ex hoc, quod quædam eorum de longinquo veniunt ad alimentum, quod non posset esse, nisi in quantum prouocant ab odore, sicut patet de vulturibus, qui ex multis diebus dicuntur ad cadauera conuenire. Quomodo autē odor ad tam remota spatia diffundatur, dubitatio est. Sciendum itaque est quosdam posuisse omnes sensus quodam perfici tactu. Dicebant. n. oportere ꝙ sensus sensibile contingat ad hoc ꝙ sentiatur. Aliter tamen æstimabant hoc accidere in visu, & in alijs sensibus. Dicebant enim, quod ex visu egrediebātur lineæ visuales progredientes vsque ad rem visam, & ex earum contactu visibile videbatur. In alijs autem sensibus dicebant, quod econuerso sensibile perueniebat ad sensum. Et ꝙ in tactu & gustu hoc manifeste videtur accidere. Nam tangibile & gustabile quodam contactu sentiuntur, in auditu etiam idem videtur esse. Nam aer motus vsque ad

Quō odor ad remota.

ad auditum pertingit. Circa olfactum etiam idem esse dicebant. Ponebant enim, quod à corpore odorabili resoluatur quædam fumalis euaporatio, quæ est subiectum odoris, & perueniebat vsque ad sensum olfactus. Causa enim huius diuersitatis hæc esse videtur, quia antiqni non ponebant nec percipiebant aliquid de immutatione spirituali medij, sed solum de immutatione naturali. In alijs autem sensibus apparet quædam immutatio naturalis in medio, sed nõ in visu. Manifestum est enim, ꝙ soni & odores deferuntur per ventos, vel impediuntur, colores autem nullo modo. Manifestum est etiam, ꝙ cõtrariorum colorum species, per eandem partem aeris deferuntur ad visum, sicut cum vnus videt album, alius nigrum simul existentes in eodem aere & eodem aere vtentes pro medio. Quod quidem in olfactu non accidit. Nam contrarij odores etiam in medio se impedire inueniunt. Et ideo non percipientes immutationem, qua medium immutatur à visibili, posuerunt ꝙ visus defertur vsque ad rem visam. Sed qa percipiebant immutationẽ, qua medinm immutatur ab alijs sensibus, credebant ꝙ alia sensibilia deferrentur ad sensum. Sed manifestum est ꝙ hoc in olfactu non potest accidere. Cnm enim odor cadaueris vsque ad quingenta milliaria vel amplius à vulturibus sentiatur, impossibile esset, ꝙ aliqua corporalis euaporatio cadaueris vsque ad tantum spatium diffunderetur, præcipue cum sensibile immutet medium vndique secundum eandem distantiam, nisi impediatur. Non autem sufficeret ad occupandum tantum spatium, etiam si totũ cadauer resolueretur in fumalem euaporationem, cum sit certus terminus rarefactionis, ad quem corpus naturale peruenire potest, qui est raritas ignis & pręcipue cum per huiusmodi odorem cadauer nõ appareat sensibiliter immutatum. Et ideo dicendũ est, ꝙ ab odorabili resolui quidem potest fumalis euaporatio, quæ tamen non pertingit vsque ad terminum: vbi odor percipitur, sed immutatur medium spiritualiter, vltra quã dicta euaporatio pertingere possit. Quod autem spiritualis immutatio sit à visibili magis quam ab alijs sensibilibus, rõ est: qa visibiles qualitates insunt corruptibilibus corporibus, secundum ꝙ communicant cum corporibus incorruptibilibus. vnde habent esse formalius & nobilius, quam reliqua sensibilia, quæ sunt propria corruptibilium corporum. Deinde cũ dicit.

De duplici immutatione materiali & spirituali.
Interpretẽ superius in t. 90. & infert tex. 123.
Vtrũ olfactus sit vnus sensus in respirantibus & non respirantibus Sup. tex 93.

Quo circa dubitationẽ hic locus habere videtur, si cũcta quidem similiter olfaciunt, homo vero respirans, nõ respirans autem, sed spirans, aut detinens spiritum, non olfacit, neque eminus, neque cominus, neque si in ipsis naribus intus rem olentem posuerimus. Atque sensum quidem non fieri, si in instrumento sensus res ipsa sensu percipienda ponatur, commune omnibus est. Sed nõ sentire sine respiratione, proprium hominum esse videtur, quod quidem experientia late patet. Quare ea, quæ sanguinis expertia sunt, cum non respirent, sensum quendam præter eos sensus qui dicũtur, aliũ habent.

Tex. chol. 93.

Vnde & dubium videtur, si omnia quidem similiter odorent, homo autem respirans odorat, non respirans autem, sed expirans, aut retinens spiritum, non odorat, neque à longe, neque à prope, neque si in nasum intus apponatur. Et hoc quidem in ipso organo positum, quo sentitur, insensibile esse, omnibus commune est, sed sine respiratione non sentire proprium est hominum. Manifestum autem est tentantibus. Quare sanguinem non habentia quoniam non respirant, alterũ vtiq; quendã sensum habẽt, præter eos, qui dicti sunt.

Mouet dubitationẽ circa prædicta. Et primo obijcit ad vnã partem. Secundo ad aliam. ibi. {Sed impossibile est.} Tertio soluit. ibi. {Videtur autem.} Dicit ergo primo, ꝙ cum etiam aquatica odorent per aquam, dubium videtur, si omnia similiter odorent, quasi habẽtia eundem sensum. Et videtur ꝙ non, qnia homo odorat, dum attrahit aerem respirando, quando autem non respirat attrahendo aerem, sed emittendo ipsum, expirat, aut retinet spiritum, non odorat, neque de longe, neq; de prope, etiam si poneretur odorabile intus in naso. Sed hoc ꝙ sensibile positum supra sensnm non sentiatur, commune est omnibus alijs sensibus, vel animalibus. Sed quod odor non sentiatur sine respiratione hoc est proprium hominibus. Et hoc manifestum est si quis tentare voluerit. Vnde, cum animalia non habẽtia sanguinem, non respirent, videtur quod habeãt alium sensum præter olfactum, & alios sensus, qui dicti sunt in homine. Deiode cum dicit.

At idem esse non potest: quippe cum odorem percipiant, sensus enim res tam male quam bene olentis, olfactus sine cõtrouersia est. Præterea à vehementibus & ipsa corrumpi videntur odoribus, à quibus & homo corrumpitur, vt bituminis, sulphuris, & similium. Necesse est igitur ipsa olfacere, non respirantia tamen.

Tex. chol. 9[...]

Sed impossibile est: siquidem odorem sentiunt. Odorabilis enim sensus, & mali odoramenti, & boni odoramenti olfactus est. Amplius autem, & corrumpi videntur à fortibus odoribus à quibus homo corrumpitur, vt asphalto, sulphure, & huiusmodi. Olfactum quidem igitur habere necessarium, etiam non respirantia.

Obijcit in contrarium duabns rationibus. Primo ratio est. quia sensus distinguuntur secundum sensibilia. Vnde cum sensus olfactus, sit sensus odorabilis, scilicet boni. & mali odoramenti, & hoc communiter sentiatur tam ab homine, quàm animalibus alijs non respirantibus, sequitur ꝙ idem sensus olfactus sit in homine, & in alijs animalibus. Alia ratio est, quia eiusdem sensus, eadem sunt corruptiua, nõ enim visus patitur aliquid à sonis, neque auditus à coloribus. Sed sensus animalium non respirantium vidẽtur corrumpi à grauibus odoribus & excellẽtibus, ex quibus sensus hominis corrũpitur, scilicet ab asphalto, quod est quædam confectio ex succis herbarum, & à sulphure, & ab huiusmodi. ergo alia habent sensum olfactus, sicut homo, licet nõ respirent. Deinde cum dicit.

Differentia [...] ter sensorũ [...] factus in ho[...] ne & in al[...] animalibus.

Atque huius instrumentum sensus in homine, perinde videtur ab instrumento differre talium animantium, atque oculi differunt ab eorum oculis animalium, quæ duros oculos habent. Nam animalium ea, quæ molles oculos habent, palpebras ipsas, vti sepem, & tegmen habẽt, quas nisi mouerint, ac aperuerint, non vident, vt late patet. At ea, quæ durorum sunt oculorum, nihil habent profecto tale. Sed illico res eas vident, quæ in perspicuo sunt. Sic igitur & instrumentum olfactus, in hisce quidem, quæ non respirant, velamine caret, perinde atque oculus durus, vt diximus. In his autem, quæ suscipiunt aerem, habet velamen, quod cum respirant, aperitur, venis, meatibusue distẽtis. Et idcirco quæ respirãt non olfaciunt in aqua: necesse est enim olfaciant respirando: at id in aqua facere nequeunt.

Tex. cõm. 9[...]

Videtur autem in hominibus differre hoc sensorium ab ijs, quæ aliorum animalium, sicut oculi ab ijs, quæ durorum oculorum sunt. Hi enim habẽt phragma, & sicut velamen, palpebras, quas aliquis non mouens neque retrahens, non videt. Fortia autem oculis, nihil huiusmodi habent. sed mox vident, quæ fiunt in diaphano. Sic igitur & organum odoratus,

sus, alijs quidem sine operculo est, sicut oculus, alijs vero aerem recipientibus, habere cooperimentum, quod respirantibus discooperitur, ampliatis venis & poris. Et propter hoc respirantia non odorant in aqua. Necessarium enim est ea odorem pati respirando, hoc autem facere in humido impossibile est.

Soluit quæstionem, quia ista diuersitas in modo respirandi, non est ex diuersitate sensus, sed ex diuersa dispositione organi. Organum enim olfactus in homine differt ab organis aliorũ animalium, sicut oculi hominum differunt ab oculis duris quorundam animalium. Oculi enim hominũ habẽt quoddã phragma, id est pãnum ad cooperiendum, scilicet palpebras, vnde homo non potest videre nisi quodam motu plapebræ, retrahantur, quod non accidit in animalibus habentibus duros oculos, sed statim vident ea quorum species fiunt in diaphano. Ita etiam & in animalibus non respirantibus, organum odoratus est sine operculo, sed in animalibus respirantibus habent quoddam cooperculum, quod oportet aperiri, ampliatis poris per respirationem. Et ideo animalia respirãtia non odorant in aqua, quia oportet ꝙ patiantur ob odore, respirando, quod nõ potest fieri in aqua. Deinde cum dicit.

De organo olfactus, odor est sicut sapor humidi. *Est autem odor, sicci, sicut humidi, sapor. Ipsum vero instrumentum olfactus est potentia tale.*

Est autem odor, sicci, sicut humor humidi. Odoratiuum autem sensitiuum, potentia huiusmodi est tale.

Determinat de instrumẽto olfactus, & dicit ꝙ odor fundatur in sicco, sicut sapor in humido. Organum aũt odoratus oportet esse in potẽtia ad odorem, & ad siccum, sicut organum visus est in potentia ad colores & ad lucem.

LECTIO XXI.

Gustabile non percipi per medium extraneum, sed coniunctum, dicit: de ipsius item instrumenti gustus qualitate, & de saporum differentijs agit.

De Gustu. *GVstabile autem est, quoddam tangibile. Atque hæc est causa, vt ipsum non sit sensibile per medium corpus extraneum. Neque enim tactus tali medio percipit. Enimuero corpus etiam id, in quo, tanquam in materia, est ipse sapor, qui gustu percipitur, humidum est, quod est tangibile quoddam.*

Tex.com.101. *Gustabile autem est quoddam tangibile, & hæc est caussa, quare non sit sensibile per medium extraneum corpus. Neque enim tactus. Et corpus, in quo est humor, quod est gustabile, est in humido sicut in materia. Hoc autem quiddam tangibile.*

Postquam Philosophus determinauit de visibili & audibili & olfactibili, hic quarto determinat de gustabili. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de gustabili in communi. In secunda de speciebus gustabilis, id est saporis. ibi. {Species autem.} Circa primum tria facit. Primo inquirit an gustabile percipiatur per medium. Secundo ostendit quid percipiatur per gustum, quia gustabile, & nõ gustabile, ibi. {Sicut aũt.} Tertio quale oporteat esse organum sensus gustus. ibi {Quoniam autẽ humidum.} Hæc enim tria circa alios sensus tractauit, scilicet mediũ, in quo sentitur id, quod sensu percipitur: & organum sensus, quæ in gustu, vt videbitur oportet esse. Circa primum tria facit. Primo ostendit ꝙ gustabile non percipitur per medium extraneum. Secundo excludit quandam obiectionem. ibi {Vnde & si in aqua.} Tertio ostendit quid requiratur ad hoc ꝙ gustabile percipiatur ibi {Non autem facit.} Dicit ergo primo, ꝙ gustabile est quoddam tangibile, id est quod tactu discernitur, Et hæc est causa, quare nõ sentitur per medium, quod sit corpus extraneum. Et dicitur extraneum, quod nõ est pars animalis. Sentiuntur enim sensibilia, de quibus prius dictũ est, per aerem aut aquam, quæ non sunt partes animalis. Sed tactus non sentit suum obiectum per medium extraneum, sed per medium coniunctum. Nam caro est medium in sensu tactus, vt infra patebit. Et ideo, cũ gustus, sit quidam tactus, & gustabile sit quoddam tangibile, non percipietur gustabile, per medium extraneum. Quod autem gustabile sit quoddã tangibile, ostendit per hoc ꝙ humor, id est sapor, qui est gustabile, radicatur in humido, sicut in materia propria. Humidum autem est quoddam tangibile. Vnde manifestum est, ꝙ gustabile est quoddam tãgibile. Sed si gustus est quidam tactus, videtur quod non debeat distingui contra tactum cum species non diuidatur ex opposita contra genus, & sic sequitur ꝙ non sunt quinque sensus, sed tantum quatuor. Sed dicitur, quod gustus & tactus possunt considerari dupliciter. Vno modo quãtum ad modum sentiendi, & sic gustus est quidam tactus. Nam in tangendo, suum obiectum percipit. Alio modo quãtum ad obiectum, & ita oportet dicere ꝙ sicut se habet obiectum gustus, ad obiectum tactus, sic se habet sensus gustus ad sensum tactus. Manifestum est autem, ꝙ sapor, qui est obiectum gustus, non est aliqua qualitas de qualitatibus simplicium corporum, ex quibus animal constituitur, quæ sunt propria obiecta sensus tactus, sed causatur ab eis & fundatur in aliquo eorum, sicut in materia, scilicet in humido. Vnde manifestum est, ꝙ gustus non est idem ꝙ sensus tactus, sed quodammodo radicatur in eo. Vnde & consueuit de gustu distingui, quod potest accipi gustus prout est discretiuus saporũ, & potest accipi vt est tactus quidam, prout discernit qualitates tangibiles, scilicet alimenti, cuius sensus est tactus, vt supra dictum est. Vnde Philosophus dicit in 3. Ethicorum. ꝙ circa delectationes gustus prout accipitur primo modo non est temperantia, sed solum prout est tactus quidam. Deinde cum dicit.

Tex.com.116. Dubium. Solutio. Quo conueniant vel non conueniant gustus et tactus. Lectio 20. tex.co.18. Cap.12.

Quapropter si etiam essemus in aqua, dulce sane sentiremus in ipsa positum, & non sensus illius nobis per aquam, tanquam per medium esset, sed quia per mixtum illud esset cum humido, quemadmodum in potione fieri solet. Color aũt non hoc videtur modo quòd misceatur, neque de fluxibus. Non igitur vt est ibi, sic esse de medio dicere possumus, nullum enim extremum est medium, vt diximus, vt autem visibile est color, sic est gustabile, sapor.

Vnde & si in aqua essemus, sentiremus vtique appositum dulce: non autem esset tunc nobis sensus per medium, sed ex eo quod misceretur humido, sicut in potu. Color autem non sic videtur ex eo quod miscetur, neque defluxionibus. Vt quidem igitur medium nihil est. Vt autem color, visibile, sic gustabile, humor est.

Excludit quandam obiectionem. Manifestum est enim ꝙ si aliquod corpus saporosum dissolubile per aquam, in aqua ponatur, vtpote mel, vel aliquid huiusmodi, & nos essemus ĩ aqua, (quamuis distantes ab illo corpore saporoso) saporem tamen eius sentiremus in aqua, & sic videtur ꝙ gustus suscipiat suum obiectum per aquam, quod est medium extraneum. Et ideo ad excludendum hanc obiectionem, concludit ex dictis, ꝙ cũ gustabile non percipiatur per medium extraneũ,

sequitur

sequitur ꝙ si essemus in aqua sentiremus vtique corpus dulce appositum in aqua, distans à nobis, non tamen esset nobis sensus per medium, sed ex eo quo sapor ille permiscetur aqueo humido, aut accidit in potu, puta cum permiscetur aquę, vel vino, mel, vel aliquid huiusmodi. ipsa enim aqua immutatur naturali immutatione à corpore saporoso. Vnde gustus non percipit saporem corporis distantis, vt est talis corporis sapor, nisi secundum ꝙ aqua est immutata tali corpore. Cuius signum est, ꝙ gustus nõ immutaẽ ab aqua sic intense, sicut natus est immutari à sapore corporis distantis, eo ꝙ sapor ille debilitatur per admixtionem aquæ. Sed color non sic videtur per medium, ꝙ scilicet corpus coloratum admisceatur medio, aut aliquid eius defluat ad visum, vt Democritus ponebat, sed per spiritualem immutationem medij. Vnde visus non percipit colorem, vt aeris, vel vt aquæ, sed vt corporis colorati distantis & secundum eandem mensuram. Si ergo velimus comparare gustum ad visum, nihil est quod sit medium in gustu, sicut illud quod est medium in visu. Sed sicut color est visibile, id est obiectũ visus, sic humor, id est sapor est gustabile, id est obiectum gustus.

Deinde cum dicit.

Atqui nihil absque humiditate saporis efficit sensum, sed omne, quod ipsius sensum efficit, humiditatem aut actu aut potentia nimirum habet, vt salsum. Nã & ipsum liquescere potest facile, & linguam, vt patet, cum liquescit, humidiorem que efficere.

Tex. com. 102. *Non autem facit humoris sensum, sine humiditate, sed habet actu, aut potentia humiditatem, vt saliua. Bene enim liquida ipsa est, & liquefactiua linguæ.*

Ostẽdit quid requiratur ad gustum, ex quo medium non requiritur: & dicit, ꝙ nullum saporosum facit sensum sui humoris, id est saporis sine humiditate. Nam sicut color fit actu visibilis per lumen, ita sapor fit actu gustabilis per humidum. Et propter hoc oportet ꝙ gustabile vel actu habeat humiditatem aqueam, sicut vinum: vel aliquod huiusmodi, aut sit potentia humectabile, sicut quod sumitur per modum cibi. Et ideo oportet vt sit saliua ĩ ore, quæ est bene liquida & liquefactiua linguæ, per quam ea, quæ sumuntur, humectantur, vt eorum sapor percipi possit. Deinde cum dicit.

De obiecto gustus. Legito supra com. 71. et 96. *At vero sicut visus est visibilis & inuisibilis, et tenebrę nanque sunt inuisibiles, quas etiam visus discernit: & eius, quod valde splendidum est, hoc .n. inuisibile dicitur, quanquã non eodem sed alio modo, quam tenebrę. Sicut igitur visus. visibilis & inuisibilis est, & auditus similiter soni, silentijq́, quorum alterum audibile, alterum inaudibile est, & etiam soni magni, perinde atque splendidi, visus. Nam vt paruus sonus modo quodam inaudibilis, sic etiam & magnus, ac violentus. Inuisibile vero multifariam dici solet: quoddam perinde dicitur tale, atque in cæteris etiam id, quod impossibile est: quoddam hoc pacto, vt aptũ quidem sit id habere, quo videre possit, illo autem careat, aut habeat remisse, vel praue, vt informe dicit̃, aut indoctũ. Sicut igit̃ visus, inquã, visibilis et inuisibilis est, et auditus similiter, sic et gustus, gustabilis & ingustabilis est: quod quidẽ aut exiguum hẽt, aut prauum, aut vastantem gustum, saporẽ. Videtur autem potabile & impotabile esse principium. Vtrunque enim gustu percipitur. Verum alterum est prauum, gustumque deuastat, alterum est amicum naturæ. Est autem potabile gustui cum tactu commune.*

Inuisibile, inaudibile in odorabile, in gustabile, impossibile multifariam dicuntur.

Tex. com. 103. *Sicut aũt visus et visibilis est, & inuisibilis, tenebra autẽ inuisibilis est, iudicat aũt et ipsas: visusq́ adhuc autẽ & valde splendidi est, etenim hoc inuisibile est, alio aũt modo, quam tenebra: Similiter autem & auditus, sonique, & silentij, quorum aliud non audibile, & magni soni, sicut visus est splendidi. Sicut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo, sic & magnus, & violentus. Inuisibile autem, aliud quidem omnino dicitur, sicut & in alijs impossibile, aliud autẽ quãuis aptum natum, nõ habet, aut praue, sicut quod sine pedibus est, & sine gradu dicit̃. Sic aũt gustus, gustabilisq́; et nõ gustabilis. Hoc aũt est, paruum, aut prauum habens humorem, aut corruptiuum gustus. Videtur autem principium esse, potabile & non potabile. Gustus enim quidam ambo. Sed hoc quidem vt prauum & corruptiuum gustus, illud autem secundum naturam. est autem commune tactus & gustus, potabile.*

Ostendit quid percipiatur per gustum, & dicit ꝙ sicut est de visu, & auditu, sic est de gustu. Visus enim cognoscit visibile & inuisibile, vt supra dictũ est. Inuisibile enim est tenebra, de qua visus iudicat. Et similiter illud, quod est valde splendidum, vt sol, dicitur inuisibile, sed alio modo q̃ tenebra. Nã tenebra dicit̃ inuisibile, propter defectum luminis, splendidum autẽ propter abundantiam corrumpentis sensum. Et similiter auditus est audibilis, scilicet soni: & non audibilis, vt silentij, quod est priuatio soni, & etiam non audibilis. i. soni male audibilis, qui vel propter sui excellentiam corrumpit sensum, vel propter sui paruitatẽ, non sufficienter sensum immutat. Sic etiam est in omnibus, quæ secundum potentiam & impotentiam dicuntur. Nam impossibile dicitur in omnibus, aut quod non habet quod natum est habere, aut quod praue habet. Sicut non gressibile dicitur animal & quod penitus caret pedibus, & quod est claudum, aut debile pedibus. Similiter autem & gustus & gustabilis & nõ gustabilis. Non gustabile autem dicitur dupliciter: quod aut parum habet de sapore, aut malum saporẽ, aut nimis violentum ad corrumpendum sensum. Et quia gustabile est humidum aqueũ, quod est potabile & hoc est principium saporis, scilicet humidum aqueum, vñr quòd potabile & non potabile sit principium eorum quę gustu percipiuntur. Gustus enim percipit ambo, sed vnũ vt prauum & corruptiuum sensus, scilicet nõ potabile: aliud autem vt conueniens secundum naturam, scilicet potabile. Sicut autem gustabile percipitur gustu, prout gustus est quidam sensus discretus à tactu, ita potabile & non potabile, percipitur à gustu prout gustus est quidam tactus. Nam potabile est commune & tactus & gustus. Tactus quidem, inquãtum est humidum, gustus autem, inquantum est humidum saporabile. Manifestum est ergo, ꝙ delectationes, quæ sunt in cibis & potibus, inquantum sunt sensibilia & potabilia, pertinent ad gustum, inquantum est tactus quidã, vt dicitur in. 3. Ethicorum. Deinde cum dicit.

At vero cum gustabile sit humidum, necesse est & instrumentum sensus ipsius neque humidum esse actu, neque etiam tale, vt humectari non possit, humidumque euadere. Patitur enim aliquid gustus ab ipso gustabili, ea nimirum ratione, qua gustabile est, Necesse est igitur instrumentum gustus, potentia quidem humidum esse, humectari autem actu. Ita autem humectari, vt eius conseruetur, cum humectatur, & ratio. Cap. 12. De organo gustus quale sit.

Tex. com. 10[illegible] *Quoniam autem humidum quidem est gustabile, necesse est sensorium ipsius, neque humidum esse actu, neque impossibile fieri humidum. Patitur enim aliquid gustus à gustabili secundum quòd gustabile est, Necessarium est ergo humectatum*

Ctatum esse quod possibile humectari saluatum, non humidum autem gustatiuum sensorium.

Ostendit quale debeat esse instrumẽtum gustus. Et primo ponit veritatem. Secundo manifestat eam per signũ. ibi. {Signum autem.} Dicit ergo primo, ꝙ quia illud, quod est gustabile, oportet esse humidum & saporosum, necesse est organum gustus, neque esse humidũ actu, neque saporosum secũdum seipsum, neque esse tale ꝙ non possit fieri humidum, sicut instrumentum visus, est quod non habet colorem, sed est susceptiuũ coloris. Et hoc ideo est, quia gustus patitur aliquid à gustabili secundum quod est gustabile. sicut quilibet sensus à sensibili. Vnde, cum gustabile inquãtum gustabile sit humidũ, necesse est ꝙ organum gustus, inquãtum est iam passum, sit humectatum, & tamen saluatur in sua natura, vt sit gustatiuum, id est potẽs gustare, cũ possibile est humectari, non tamen est humidum actu.

Deinde cum dicit.

Signum autem est, linguam neque cum est valde sicca, neque cum est nimium humida, sentire. Is enim tactus fit humidi primi perinde atque si eum prægustauerit quispiam vehementem acremúe saporem, deinde alium gustet, & vt in ægrotantibus fit, quibus cuncta videntur amara, quia lingua sentiunt tali humiditate referta.

Signum autem neque siccam existẽtem linguam sentire, neque multum humidam. Hic n. tactus fit primi humidi, sicut cum aliquis qui ante gustauit fortem humorẽ, gustet alterum, & vt laborantibus amara omnia videtur, propter id, quod lingua plena huiusmodi humiditate sentit.

Ostendit quod dixerat per signum dicens, quod signũ prædictorũ est, quod neque lingua existens sicca potest sentire, neque existens multum humida, quia cũ existit valde humida, à præcedente dominãte humiditate fit in ea tactus & sensus præcedentis humidi & non superuenientis, sicut cum aliquis ante gustauerit aliquẽ fortem saporem, postea si gustet alterum, nõ percipiet ipsum, quia adhuc manet sensus primi humoris in lingua. Et similiter laborantibus, id est febricitãtibus, oĩa videntur esse amara, propter hoc quod sentiunt ꝑ linguam plenam humiditate huiusmodi, scilicet cholera quæ est amara. Deinde cum dicit.

Tex.cõm.105. *Species autem saporum ita sese habent, quemadmodũ colorum. Dulce nanque & amarum contraria simplicia sunt. Hæret autem dulci quidem pingue, amaro autem salsum. At inter hæc collocantur, acre, acerbum, accidum, atque acutũ. Hæ nanque fere differentiæ videntur esse saporum. Quare gustus quidem instrumentum id est, quod est potẽtia tale, gustabile autem id, quod ipsum actu facere potest.*

Species autem humorem, sicut & in coloribus, simplices quidẽ contrariæ sunt, sicut dulce & amarũ. Habitæ aũt sunt cũ hac quidẽ pingue, cum illa vero salsum, media aũt horũ acre & austerum, & ponticum et acutum. Fere n. hæ videntur esse humorum differentiæ. Quare gustatiuum est potentia huiusmodi. Gustabile autem est factiuum actu huius.

Determinat de speciebus saporũ, & dicit, quod sicut in coloribus simplices colores sunt contrarij, vt album nigro, sic in saporibus simplices sunt contrarij, vt dulce & amarum. Species autem saporum habitæ, id est immediate consequentes simplices species sunt pingue, quod sequitur dulce: & salsum, quod sequitur amarum. Media autem horum sunt acetosum & austerum & ponticum, & acutum, quæ duo in idem reducuntur. Ad has autem septem species saporum fere videntur reduci omnes aliæ. Considerandum est autem circa has species, quod quamuis sapores causentur à calido & frigido & humido & sicco, & cõtraria sunt, quæ maxime distant, non tamen secundum maximam distantiam calidi & frigidi, & humidi & sicci attenditur contrarietas in speciebus saporum, sed secundum ordinem ad gustum, prout natus est immutari à sapore, vel cum horrore, vel cum suauitate. Vnde nõ est necessarium, quod dulce vel amarum sit maxime vel calidum, vel frigidũ, vel humidum, vel siccum, sed maxime se habeat in tali dispositione, per quam comparatur ad sensum gustus. De generatione autẽ saporum in libro de Sensu & Sensato determinatur. Vltimo autem concludit, quod gustatiuum, i. sensus gustus, vel organũ eius est in potẽtia ad saporem & spẽs eius, gustabile autem est, quod potest reducere ipsum de potentia in actum.

LECTIO XXII.

Inquirit num sensus tactus sit vnus vel plures, & soluit ꝙ plures sunt: quærit etiam quid sit medium in sensu tactus, nũ caro, vel aliquid aliud proportionale.

DE tangibili autem & tactu eadem ratio est. Nam si tactus non vnus sit sensus, sed plures, necesse est & ea, quæ tactu percipiuntur, plura sensibilia esse. Dubitationem autem iste locus habere videtur. Dubitabit aũt non iniuria quispiam, vtrum plures sint tactus, an vnus tantum. Et de instrumento tactus quid tandem sit, vtrum ipsa caro, & id, quod in cæteris simile est carni, an ita non sit, sed id quidem ipsum sit sensus huiusce medium, instrumẽtum autem ipsius primum, aliud quoddam sit intus.

De tangibili aũt & tactu eadem rõ. Si enim tactus nõ est vnus sensus, sed plures, necessarium & tangibilia sensibilia plura esse. Habet aũt dubitationem, vtrum plures sint, aut vnus. Et quid est sensitiuum tangibilis: vtrum caro, & in alijs proportionale, aut nõ, sed hoc quidem est medium, primum autem sensitiuum aliud quidam est intus. Tex.cõm.106. Tex.cõm.107.

Postquam determinauit Philosophus de sensibilibus secundũ alios sensus, hic determinat vltimo de sensibili secundum tactum. quia tactus inter alios sensus videtur esse minus spiritualis, licet sit omnium aliorum sensuum fundamentum. Diuiditur aũt hæc pars ĩ duas partes. In prima determinat quasdam dubitationes: circa sensum tactus. In secunda oñdit veritatem circa hũc sensum ibi. {Omnino aũt videtur.} Circa primũ duo facit. Primo mouet qõnes. Secundo determinat eas. ibi. {Omnis etenim sensus.} Dicit ergo primo, ꝙ quãtum ad ea, de quibus inquirendum est, eadem ratio est, siue loquamur de tangibili, siue de tactu. Quod enim dicitur de vno oportet dici de altero: quia si tactus non est vnus sensus, sed plures, necesse est ꝙ tangibilia non sint vnum genus sensibilium, sed plura. Ideo aũt hoc dicit, quia intentio sua est primo determinare de sensibilibus, postmodum determinabit de sensu. Quia vero in his, quæ circa tangibile & tactũ dicenda sunt, circa sensum tactus qõnes mouebit propter hoc ꝙ commodius pñt pertractari qõnes istæ circa tactum quàm si mouerẽtur circa tangibile, idcirco hanc excusationem præmittit ostendens, ꝙ non refert vtrum de tactu vel tangibili loquamur. Mouet ergo duas quæstiones circa tactũ & tãgibile. Quarũ prima talis est. Vtrũ sint plures sensus tactus, an vnus tantum. Secũda dubitatio est quid est sensitiuum. i. organum sentiendi in tactu, vtrum. s. caro sit organum sensus tactus in animalibus habentibus carnẽ, quæ sunt animalia habentia sanguinẽ & in alijs, quæ carẽt sanguine aliquid proportionabiliter. rñdẽs carni.

Aut non eſt ita,ſed carò quidem & illud quod proportionabiliter ei reſpõdet eſt medium in ſenſu tactus.Sed primum organum ſenſus tactus eſt aliquid intrinſecum circa cor, vt dicitur in libro de Senſu & Senſato.

Deinde cum dicit.

Omnis enim ſenſus vnius contrarietatis eſſe videtur, vt viſus,albi,nigriq́; , & auditus,acuti,grauisq́; & guſtus,dulcis,atque amari. At in tangibili plures inſunt contrarietates,vt patet. eſt enim calidum,frigidum,humidum,ſiccum, molle,durum,& iſtiuſmodi alia.

Omnis etenim ſenſus vnius contrarietatis eſſe videtur,vt viſus albi & nigri,auditus grauis & acuti, guſtus amari & dulcis.In tangibili autem multæ inſunt contrarietates, calidum,frigidum, humidum,ſiccum,durum,molle,& aliorum quæcunque ſunt huiuſmodi.

Determinat præmiſſas dubitationes. Et primo primam. Secundo ſecundã.ibi. {Vtrum aũt circa primum tria facit. Primo oſtendit quod non eſt vnus ſenſus tactus,ſed plures. Secundo ſoluit poſitã rationẽ.ibi. {Habet aũt ſolutionẽ.} Tertio improbat ſolutionem.ibi. {Sed quod ſit.} Ratio aũt, quam primo ponit talis eſt. Oĩs.n.vnus ſenſus vr̃ eſſe vnius cõtrarietatis, ſicut viſus albi & nigri,auditus grauis & acuti, guſtus amari & dulcis.Sed in tãgibili,quod eſt obiectum tactus ſunt multæ contrarietates,ſcilicet calid.& frig.humid.& ſic.durum & molle,& quædam alia hmõi,vt graue, & leue,& acutum & hebes & ſimilia,ergo tactus nõ eſt vnus ſenſus,ſed plures. Deinde cum dicit.

Sed eſſe videtur ad hanc dubitationem quædam ſolutio. Nam in cæteris etiam ſenſibus plures ſunt contrarietates.In voce nãque non ſolũ eſt acumen & grauitas, ſed etiam magnitudo & paruitas,et lenitas et aſperitas vocis,& alia huiuſcemodi.Sunt & circa colorem differentiæ aliæ tales.

Tex.cõm.108. *Habet autem ſolutionem quandam ad hanc dubitationẽ, & quòd in alijs ſenſibus ſunt contrarietates plures, vt in voce non ſolum acumen & grauitas, ſed & magnitudo, & paruitas,& lenitas,& aſperitas vocis & ſimilia alia . Sunt aũt & circa colorem differentiæ huiuſmodi alteræ.*

Ponit quãdam apparentem ſolutionẽ ad prædictam dubitationem,& dicit, ꝙ aliquis põt habere ſolutionẽ ad prædictam dubitationẽ per hoc, ꝙ in alijs ſenſibus videntur eſſe plures contrarietates,ſicut in auditu. Nã circa vocem audibilem non ſolum poteſt attendi contrarietas acuti & grauis , ſed etiam magnitudo & paruitas vocis,& lenitas & aſperitas eius, & aliqua alia ſimilia.Et ſimiliter circa colorẽ pñt inueniri aliquæ aliæ differentiæ præter contrarietatem albi & nigri, ſicut quod aliquis color eſt intenſus & alius remiſſus, aliquis pulcher,& aliquis turpis,& tñ per hoc nõ tollitur,quin auditus ſit vnus ſenſus & ſimiliter viſus. Vñ multiplex contrarietas tangibilium nõ videtur impedire, quominus tactus ſit vnus ſenſus. Deinde cum dicit.

Verum quidnam ſit vnum obiectum tactui, ſicut vnum eſt auditui ſonus,non eſſe manifeſtum videtur.

Sed quòd ſit vnum ſubiectum,ſicut auditui ſonus, ſic tactui, non eſt manifeſtum.

Excludit poſitam ſolutionem, & dicit, ꝙ omnium contrarietatum,quæ ſunt circa audibilia,eſt vnum ſubiectum,ſcilicet ſonus & ſimiliter color circa viſibilia. Sed non poteſt inueniri aliquid vnum, quod ſit cõmune ſubiectum omnium contrarietatum, quæ ſunt circa tangibilia,& propter hoc non videtur eſſe vnum genus tangibilium.vnde neque vnus ſenſus tactus. Ad euidentiam autem eorum,quæ hic dicuntur cõſiderare oportet,ꝙ diſtinctio potentiarum & obiectorũ proportionabilis eſt. Vnde cum vnus ſenſus ſit vna potentia,oportet ꝙ ei ſenſibile correſpondẽs ſit vnum genus. Oſtenſum eſt autem in.10.Meta.ꝙ in vno genere eſt vna prima contrarietas. Vnde oportet ꝙ circa obiectũ vnius ſenſus,attendatur tantum vna prima contrarietas . Et ideo hic dicit Philoſophus,ꝙ vnus ſenſus eſt vnius cõtrarietatis,Poſſunt tñ in vno genere eſſe plures contrarietates poſt primam,vel per modum ſubdiuiſionis,ſicut in genere corporum prima contrarietas eſt animati & inanimati. Et quia animatum corpus diuiditur ꝑ ſenſibile & inſenſibile,& vlterius ſenſibile per rationale & irrationale,multiplicantur contrarietates in genere corporis. Vel ſunt plures contrarietates vnius generis per accidens, ſicut in genere corporis eſt contrarietas albi & nigri,& ſecundum omnia quæ corpori accidere poſſunt. Et per hunc modum intelligẽdum eſt, ꝙ circa ſonum & vocem præter primam contrarietatem grauis & acuti,quæ eſt per ſe , ſunt aliæ contrarietates quaſi per accidens . In genere aũt tãgibilium ſunt plures primæ cõtrarietates per ſe,quæ tñ oẽs quodammodo reducuntur ad vnum ſubiectum , & quodammodo non Poteſt.n.vno modo accipi ſubiectum contrarietatis ipſum genus,quod comparatur ad differentias contrarias, ſicut potentia ad actũ. Alio modo poteſt accipi ſubiectum contrarietatum ſubſtantia, quæ eſt ſubiectum generis,cuius ſunt contrarietates.ſicut ſi dicamus ꝙ corpus coloratum eſt ſubiectum albi & nigri. Si igitur loquamur de ſubiecto,quod eſt genus,manifeſtum eſt quod non eſt idẽ ſubiectum omnium qualitatũ tãgibilium. Si aũt loquamur de ſubiecto, quæ eſt ſubſtantia, vnum ſubiectum eſt omnium eorum,ſ.corpus pertinens ad conſiſtentia animalis . Vnde infra dicit Philoſophus,quod tangibiles qualitates ſunt corporis ſecundum quod eſt corpus, quibus,ſ.elemẽta corporis diſtinguuntur abinuicem. Horum.n.eſt ſenſus tactus diſcretiuus quæ ad cõſiſtentiam corporis animalis pertinent. Vnde formaliter loquẽdo & ſm rationem ſenſus tactus nõ eſt vnus ſenſus,ſed plures, Subiecto autem eſt vnus. Deinde cum dicit.

Huius autem vtrum inſtrumentum tactus intus ſit , poſt carnem,an non ſit, ſed ſtatim ſit ipſa caro,id non eſſe ſignum videtur, ſenſum,inquam,illico fieri,cum res tactu percipienda tanguntur. Etenim ſi quis nunc circa carnem ſubtilem pellem extenderit,deinde rem tactu percipiendam tetigerit, ſenſus ſtatim ſimiliter fiet , & tamen in illa pelle tactus inſtrumentum non eſt. Quod ſi copulata fuerit, velocius vt patet, ſenſus perceptio fiet.

Vtrum autem eſt ſenſitiuum intus, aut non , ſed mox caro, nullum videtur eſſe ſignum fieri ſenſum ſimul cum tactu. Tex.cõm.109. *Etenim nunc ſi aliquid circa carnẽ extenderit vt pellem faciens ſimiliter ſenſum mox tactum inſinuat , & tamen conſtat quòd non eſt in hoc ſenſitiuum . Si autem & connaturale fuerit, citius vtique pertinget ſenſus.*

Pertractat ſecũdam.q. Et circa hoc duo facit. Primo docet veritatem . Secundo concludit quoddam, quod pertinet ad manifeſtationem primæ qõnis. ibi. {Propter qđ talis pars.} Circa primum ſciendum eſt , quod poſſet alicui videri, quod caro eſſet organum ſentiendi ſm tactum hac rõne, quia ſtatim ad tactũ carnis ſentimus tangibilia. Dicit ergo ad excludẽdum hanc rationem, quod ad iudicandum vtrũ organum tactus ſit intus, vel non ſed ſtatim caro ſit organum tactus, non videtur eſſe ſufficiens ſignum hoc , quod ſimul cum caro

tangitur

tangitur fit ſenſus tangibilis.i.ſentitur, quia & nunc ſi aliquis ſupra carnem extenderet aliquam pelliculã aut telam ſubtilem ſtatim ad tactum ipſius quod ſuperextenderetur carni ſentiretur tangibile. Sed tamẽ conſtat quod organum ſenſus tactus non eſſet in illa pelle ſuper extenſa. Et iterum manifeſtum eſt, quod ſi illa pellis ſuperextenſa fieret cõnaturalis homini citius per eá ſentiretur. Vnde licet ad tactũ carnis, quæ eſt homini connaturalis, ſtatim tangibile ſentiatur, non tamẽ ſequitur quod caro ſit organũ tactus, ſed eſt quoddã medium connaturale. Deinde cum dicit.

Quapropter talis pars corporis perinde ſeſe habere videtur, atq; ſi circũfuſus aer cõiunctus eſſet nobis, ac copulatus. Tunc enim vno quodam inſtrumento profecto ſonum & colorem, & odorem videremur ſentire, & vnus quidem videretur eſſe nimirum ſenſus, viſus, auditus, atq; olfactus. Nũc aũt quia ſeiunctum eſt id, per quod fiunt motus, patet inſtrumenta iam dicta ſenſuum, eſſe diuerſa. In tactu aũt idipſum nũc latet. Fieri enim nequit, vt ex aere, vel aqua corpus animatum tantummodo conſtet: quippe cum ſolidum quoddam eſſe oporteat. Reſtat igitur, vt ex his atq; terra ſit mixtum, quale eſt ipſa caro: & id, quod vicem ipſius ſubit. Quare neceſſe eſt ipſum corpus copulatũ medium eſſe inter inſtrumentum ipſius tactus, & res ipſas tangibiles, per quod fiunt ipſi ſenſus, qui quidem ſunt plures.

Tex.com.110. *Propter quod talis pars corporis videtur ſic ſe habere ſicut ſi circulariter nobis adunatus eſſet aer. Videremur.n. vno quodam ſentire & ſonum & odorem & colorẽ, et vnus quidem ſenſus eſſe auditus & viſus & olfactus. Nunc aũt quoniam determinatum eſt per quod fiunt motus, manifeſta*

Tex.com.111. *ſunt prædicta ſenſitiua altera eſſe. In tactu aũt hoc quidem nũc immanifeſtũ eſt. Ex aere quidem.n. aut aqua impoſsibile eſt conſtare aĩatum corpus. Oportet.n. firmum eſſe. Relinquitur aũt mixtum ex terra, & ex his eſſe vt vult caro & proportionale. Quare neceſſarium eſt et corpus eſſe quod medium tactui adunatum per quod fiãt ſenſus cum ſint plures.*

Concludit quoddam, quod valet ad manifeſtationẽ primæ quæſtionis, & dicit, quod quia caro eſt ſicut medium connaturalem in ſenſu tactus, vr̃ ꝙ hæc pars corporis ſic ſe habeat ad ſenſum tactus, ſicut ſi aer, qui eſt circa nos, eſſet connaturalis nobis. Videretur.n. tunc ꝙ aer ille eſſet organum in viſu, auditu, & olfactu, quãuis ſit medium, & ita videremur vno organo ſentire ſonũ, & odorem & colorem, & per conſequens videretur eſſe vnus ſenſus auditus, viſus, & olfactus. Sed nunc quia medium, per quod fiunt motus dictorum ſenſibilium, eſt {determinatum,} id eſt diſtinctum à nobis, manifeſtum eſt ꝙ non eſt organum. Et item manifeſtum eſt, ꝙ diuerſa ſunt organa trium ſenſuum dictorum, & per conſequens quòd ſunt diuerſi ſenſus. Sed in tactu hoc non eſt manifeſtum, quia medium eſt connaturale nobis. Et huius diuerſitatis rationem aſsignat. Aer enim & aqua, quæ ſunt media aliorum ſenſuum, nõ poſſunt eſſe connaturalia nobis, quia impoſsibile eſt ꝙ ex aere puro, & ex aqua pura cõſiſtat animatum corpus. Cum enim ſint corpora humida & fluxibilia, non ſunt firma, neque bene terminabilia in ſeipſis, ſed ſolum termino alieno. Corpus autem animatum oportet eſſe firmum, & in ſe terminatum: vnde oportet ꝙ ſit mixtum ex terra, & aere, & aqua, ſicut vult ſe habere, id eſt ſicut exigit caro in animalibus habentibus carnem, & illud quod proportionale eſt, in animalibus non habentibus carnem. Et ſic illud corpus, quod eſt medium in tactu ſcilicet caro, poteſt eſſe adunatum, i. naturaliter vnitũ tactui, ita ꝙ per ipſum ſicut per medium connaturale, fiant plures ſenſus tactus. Deinde cum dicit.

Indicat aũt plures eſſe tactus hiſce, qui in lingua cõſiſtit. Nam eadem in parte, & oẽs res tangibiles, & ſaporẽ etiam ſentit. Si igitur et cæteræ partes carnis ſentirẽt ſaporẽ, vnus idẽq; tũc ſenſus videreť eſſe profecto, guſtus et tactus. Nũc aũt quia non ſit conuerſio, duo diuerſi ſenſus eſſe cenſentur.

Demonſtrat autem quòd plures ſint, is, qui in lingua eſt tactus. Omnia enim tangibilia ſentit, ſecundum eandem partem, & humorẽ. Siquidem igitur & alia caro ſentiret humorem, videretur vnus & idem eſſe ſenſus guſtus, & tactus. Nunc aũt ſunt duo, propter id, quod non conuertitur. Tex.com.112.

Ponit quoddam aliud ad idem manifeſtandum: & dicit, quod hoc idem demonſtratur per hoc, ꝙ in lingua fiũt plures tactus. Sentimus enim per linguam oĩa tãgibilia, quæ ſentimus per alias partes corporis, & vlterius per ipſam ſentimus {humorem} .i. ſaporem, quẽ non ſentimus per aliquam aliam partem corporis. Si autem alia caro ſentiret ſaporem, non diſcerneremus inter guſtum & tactum, ſicut nunc nõ diſcernimus inter tactum, qui eſt diſcretiuus calidi & frigidi, & tactũ, qui eſt diſcretiuus humidi & ſicci. Sed nunc apparet ꝙ guſtus & tactus ſunt duo ſenſus, quia non conuertuntur adinuicem. non enim per quãcunque partem fit ſenſus tactus, fit & guſtus. Ratio autem quare nõ ꝑ quancunque partem fit guſtus, per eam ſit tactus, eſt quia ſapores non ſunt qualitates elementorum, ex quibus corpus animalis conſtat, vnde nec pertinent ad conſiſtentiam animalis, ſicut qualitates tangibiles.

Lectio XXIII.

Quærit, nũ tactus & guſtus ſentiant per medium extraneum, & oſtendit ꝙ ſic, differenter tamẽ ab alijs ſenſibus: carnẽ etiam non organum tactus, ſed medium potius eſſe probat, quod demum in debita cõpoſitione tangibilium qualitatum tactus ipſe cõſiſtat, & quorum tangibilium ſit perceptiuus declarat.

At vero dubitabit hoc loco non iniuria quiſpiam. Nã ſi corpus quidem omne profunditatem habet, atque hæc eſt tertia magnitudo: fieri vero nequit, vt ea corpora ſeſe mutuo tangant, inter quæ corpus aliquod medium intercedit, humidumq; non eſt ſine corpore, nec humectatũ, ſed neceſſe eſt vel aquam eſſe, vel aquam habere, qui fieri poteſt, vt corpus tangat corpus in aquam. Etenim neceſſe eſt, cum extrema non ſint ſicca, in medio aquam eſſe, qua repleta ſunt ipſa extrema. Quod ſi hoc eſt verum, fieri profecto non poteſt, vt corporum tactus in aqua. Eodem etiam modo de ijs dici poteſt, quæ in aere collocantur. Similiter nanque modo ſeſe habet aer ad ea, quæ ſunt in ipſo, & aqua, ad ea, quæ ſunt in ipſa. Latet aũt nos magis in hiſce, quæ ĩ aere collocantur, quam in animalibus, quæ ſunt in aqua ſi humectatũ, humectatum tangit. An tactus & guſtus externo medio ĩdigeãt.

Tex.com.113. *Dubitabit autem aliquis, ſi omne corpus profunditatem habet. Hæc autem eſt tertia magnitudo. Quorum aũt corporum medium eſt aliquid corpus, non contingit ipſa adinuicem ſe tangere. Humidum aũt non eſt ſine corpore, neq; humectatum, ſed neceſſe eſt aquam eſſe, aut habere aquã. Quæ vero tanguntur adinuicem in aqua, niſi ſicca extrema ſint, neceſſe eſt aquam habere mediam qua repleta ſint vltima. Si aũt hoc verũ impoſſibile eſt aliquod corpus tangere aliud in aqua. Eodem aũt modo eſt & in aere. Similiter enim ſe habet aer ad ea quæ ſunt ĩ ipſo, et aqua, ad ea quæ ſunt ĩ aqua. Latet aũt magis nos, ſicut & ea quæ ſunt in aqua, animalia, ſi humectatum tangit humectatum.*

Ostenso ꝙ in sensu tactus requiritur medium connaturale, hic inquirit Philosophus vtrum requiratur in eo medium extraneum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ tactus non fit sine medio extraneo. Secundo ostendit in quo differant tactus & gustus ab alijs sensibus, qui per medium extraneum sentiũt. ibi. {Vtrũ igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ circa tactũ potest aliquis dubitare, vtrum. s. habeat medium extraneum, cum ostensum sit ꝙ habeat medium cõnaturale. Et ista dubitatio procedit, si omne corpus habet profundum, quod est tertia dimẽsio. Manifestum est. n. omne corpus tres dimensiones habere. s. longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Ex quo sequitur, ꝙ inter quæcunq; corpora est aliquod corpus medium, ipsa non tangunt seinuicem immediate. Distant. n. ab inuicem, ex quo aliqua dimẽsio est inter ea, manifestum est etiam ꝙ vbicũque est medium humidum, vel humectatũ, oportet esse aliquod corpus. Humiditas. n. cum sit qualitas quædam, non est nisi in subiecto corpore. Aut igitur inest alteri corpori secundum seipsum, & tunc est humidũ sicut aqua, aut habet humiditatẽ secũdũ aliquod corpus sibi adueniens, & sic dicitur humectatũ, ex hoc ꝙ habet aquã in superficie tm̃, vel in superficie & ꝓfundo. Et hoc est quod dicit, ꝙ necesse est oẽ corpus humidũ, vel humectatum, esse aquam, aut habere aquã. Manifestum est aũt, ꝙ corpora, quæ tanguntur in aqua adinuicẽ, necesse est ꝙ habeant inter se aquam medium, qua repleta sunt vltima eorum, nisi forte dicatur ꝙ sint sicca in aqua existentia, quod est impossibile. Necesse est enim, ꝙ ea, quæ in aqua sunt, sint humectata, ita ꝙ habeant aquam in superficie, & sic relinquitur, ꝙ inter duo tangentia se in aqua, sit aqua medium. Et si hoc verũ est, sequitur, ꝙ impossibile sit, ꝙ aliquod corpus tangat aliud in aqua immediate. Et similiter eodem modo se habet de aere, qui est humidus naturaliter, sicut de aqua. Similiter. n. se habet aer ad humectanda ea, quæ sunt in aere, sicut hẽt aqua ad humectãda ea quæ sunt in aqua. Sed magis latet nos de aere quod sit medium, quam de aqua, propter hoc, ꝙ continue sumus in aere, & sic imperceptibiliter inhæret nobis. Et similiter aĩalia, quæ sunt in aqua, latet, si duo corpora humectata per aquã, se tangant, quia. n. cõtinue sunt in aqua, nõ percipiunt aquam, quæ est inter ipsa, & corpora tangentia. Est aũt & alia rõ, quare magis latet nos de aere, quàm de aqua, quia aer est subtilior, & minus sensu ꝑceptibilis. Relinquitur ergo ꝙ semper qñ tangimus aliquid est medium inter nos & res contractas, aer vel aqua. Sed dubitatio hic accidit. Oportet. n. illud quod est medium in aliquo sensu, esse denudatum à qualitatibus sensibilibus secundum illum sensum, sicut diaphanum nullum habet colorem. Manifestum est aũt quod aer & aqua hñt tangibiles qualitates, non igitur mediantibus eis potest fieri sensus tactus. Respõdet aũt ad hoc Auer. quod nos nõ patimur à puro aere, vel aqua. Nihil enim patitur nisi à suo contrario, secundum principium passionis, aer aũt & aqua non contrariantur nobis, sed sunt nobis similia, cõparantur. n. ad nos, sicut locus ad locatum, vnde tactus noster non patitur à qualitatibus aeris, vel aquæ, sed ab extraneis qualitatibus. Quod enim sentitur de qualitatibus tangibilibus in aere & in aqua, est de admixtione extraneorum corporũ, vt ipse dicit: quia sicut ignis nunquam amittit calorem suum, ita nec aqua amittit suam qualitatem, Sed quod aliquãdo sentimus calidum, hoc est ex permixtione extranei. In hac aũt

Dubitũ an aer & aqua possit esse medium in sensu tactus.

Solu. Auer.

Improbatio Auer.

responsione est multiplex error. Primo quidẽ in hoc, quod dicit quod corpora nostra non patiuntur ab aere, vel aqua, quia sunt similia nobis, sicut locus locato. Manifestum est enim, quod corpora nostra sortiuntur locum naturalem, sicut & motum naturalem, ex natura elementi prædominantis. Non ergo aliter comparantur ad locum, & ad corpora cõtinentia, corpora nostra, quam ipsa elementa locata ad elementa continentia. Elementa aũt in suis extremitatibus se alterant, vt patet per Philosophum in primo meteororum: corpus ergo nostrum ab elementis natum est alterari. Item omne, quod est in potentia, natum est pati ab eo, quod est in actu. Corpora autem nostra, cum sint in quadam medietate constituta, inter extremitates tangibilium qualitatum, quæ sunt in elementis, habent se ad qualitates elementares, vt potẽtia ad actum. Medium enim est in potentia ad extrema, vt infra dicetur. Manifestum est igitur, quod corpora nostra nata sunt immutari à qualitatibus elementorum, & sentire eas. Prouenit ergo hic error ex eo, quod nesciuit distinguere inter elemẽta, secundum quod sunt sibi inuicem contraria & secũdum ꝙ sunt se cõtinentia, & sibi similia, vt locus locato. Dicendum est igitur, ꝙ elementa possunt dupliciter considerari. Vno modo secundum qualitates actiuas & passiuas, & sic contrariantur adinuicem, & se immutant in suis extremis. Alio modo secundum formas substantiales, quas consequũtur ex impressione corporis cœlestis. Vnde quanto corpus elementale est propinquius corpori cœlesti, tanto plus habet de forma. Et quia ad formam pertinet continere, & quod se habeat in ratione totius, inde est quod corpus superius continet inferius, & comparatur ad ipsum, sicut totum ad partem diuisam, quæ est comparatio loci ad locatum. Vnde & vis locantis & cõtinentis deriuatur ad elementa ex primo continenti, scilicet corpore cœlesti. Et ꝓpter hoc, locus & motus localis non attribuuntur elementis secundum qualitates actiuas & passiuas, sed cõsequuntur formas substantiales elemẽtorum. Alius est error in hoc quod dicit, ꝙ aqua & aer non alterãtur, nisi per admixtionem extranei. Manifestum est enim quod aer & aqua secũdum partem sunt corruptibilia. Corruptio autem & generatio in elementis põt fieri sine mixtione, & sequitur alterationem, vt patet in libro de Generatione. Vnde manifestum est, quod adhuc durante specie aquæ, potest immutari aqua à sua naturali qualitate, absque admixtione extranei. Ignis autem, cũ sit formalior, est magis actiuus inter elemẽta, quæ oia comparantur ad ipsum, sicut materialia, vt dicitur in quarto meteororũ. Vnde non est simile de ipso, & de alijs. Dicendum est igitur, quod quia aer & aqua sunt facile mutabilia ab extraneis qualitatibus, & præcipue quando sunt modicæ quantitatis, sicut accidit in aqua vel aere, quæ sunt inter alia duo corpora se tangentia, propter hoc non impeditur sensus tactus, quin per medium aerem & aquã fieri possit. Et minus etiam impedit aer quam aqua, quia aer habet qualitates tãgibiles parum sensibiles. Vnde si intendantur qualitates tangibiles aeris vel aquæ, magis impeditur tactus, vtpote cũ aer vel aqua intensam frigiditatem vel caliditatem habuerint. Deinde cum dicit.

Vtrum igitur omnium simili modo sit sensus, an sensuum quidam, vt nunc videtur, etiam eodem, quidã diuerso modo obiecta sua percipiant. Gustus quidẽ, et tactus tangendo, cæteri aũt eminus. at id profecto non ita est, sed durum etiam & molle,

Lectio. 2.

Tex. cõmẽ. 109. Radix huius erroris.

Soluutio huius predictæ.

Alius error principalis Auer. resolutio huius.

Lib. 2. a ter. cõm. 24. & inde.

Lectio. 2.

Tex. cõmen. 5. Tactus & visus ab alijs sensibus in sentiendo discriminat.

& molle, per alia plane sentimus. Quemadmodũ & id quod sonat, & visibile, ac odorabile. Verum hæc quidem eminus, illa vero cominus sentiuntur. Quapropter latet si per medium illa percipiantur. Nam sensibilia cuncta per medium sentiuntur, sed in illis idipsum latet, vt diximus. Etenim vero, si per subtilem pellem, vt prius etiam est dictũ, positam circa carnem, sentiremus omnia tangibilia, idipsum non animaduertentes, sic nos tum vtiq; sentiremus, vt nunc in aere sentimus, & aqua. Nunc.n. videremur res ipsas tangibiles tangere, & nullum medium esse.

Tex.cõm.114. *Vtrum igitur omnium similiter fit sensus, an aliorum aliter, sicut nunc videtur, gustus quidem & tactus in tangendo, alij aũt à longe. Hoc autem non est, sed durũ & molle per altera sentimus, sicut & sonabile, & visibile, & odorabile. Sed alia quidem à longe, alia vero à prope. Propter quod latet quod omnia quidem sentimus per medium, sed in his latet. Et quidem, sicut diximus prius, & si per pellem sentiremus oĩa tangibilia, ignorantes quod prohibet, similiter vtique haberemus, sicut & nunc & in aqua & in aere: Putamus enim nos nunc ipsa tangere, & nihil esse medium.*

Ostendit differentiam inter tactum & gustum, & alios sensus. Et primo excludit quandam differentiam æstimatam. Secundo ponit differentiam verã. ibi. {Sed differt.} Dicit ergo primo, qđ ex quo tactus habet medium extraneum, considerandum est, vtrum omnium sensibilium fiat similiter sensus, aut diuersorum diuersimode, sicut in promptu videtur hæc esse differentia, quod gustus & tactus sentiant, ex eo quod immediate tangant, alij autem sensus sentiant à longe sua sensibilia, non tangendo ipsa. Sed hoc verum nõ est quod sic differant, sed durum, & molle, & alias qualitates tangibiles sentimus {per altera,} id est per media extranea, sicut & obiecta aliorum sensuum, sicut sonabile, visibile, & odorabile. Sed ista sensibilia sunt à longe quãdoq; à sensu, gustabilia aũt, & tangibilia sunt de prope, in tantũ quod medium est quasi imperceptibile propter paruitatem, & ideo medium latet. Omnia enim sensibilia sentimus per medium extraneum, sed in gustabilibus & tangibilibus latet. quia, sicut prius diximus, si per aliquam pellem nobis circumpositam, omnia tangibilia sentiremus, ignorato, quod aliquid esset prohibens, similiter nos haberemus ad sentiendum per medium, sicut & nunc nos habemus sentientes in aqua & aere. Putamus enim nunc quod tangamus sensibilia ipsa, & nihil sit medium. Deinde cum dicit.

Alia differentia. *Interest autem inter tangibile, & ea, quæ sonant, & visibilia. Nam hæc quidem sentimus, medio in nos aliquid agente: at tangibilia sentimus non à medio, sed vna cum ipso medio moti, vti fit cũ quispiam per clypeum est percussus. Non enim percussus clypeus, percussit, sed fit, vt ambo sint simul percussi, clypeus, atque miles.*

Tex.cõm.115. *Sed differt tangibile à visibilibus & sonatiuis: quoniam illa quidẽ sentimus ex eo quod medium mouet aliquid nos, tangibilia vero non à medio, sed simul cum medio, sicut per clypeum percussus. Non enim clypeus percussus prius, percussit, sed simul accidit vtraque percuti.*

Exclusa falsa differentia, ponit veram, & dicit, quod tangibilia differũt à visibilibus & sonatiuis, ex eo quod illa sensibilia sentimus per hoc, quod mouẽt medium, & iterum medium mouet nos: sed tangibilia sentimus per medium extraneum, nõ quasi moti à medio extraneo, sed simul cum medio mouemur à sensibili. Sicut patet de eo, qui percutitur per clypeum. Non enim accidit sic, quod clypeus percussus percutiat, sed quia simul accidit vtrunque percuti. Hoc autem quod dicitur {simul} non est intelligendum secundum ordinem temporis tantum, quia etiam in visu simul mouetur medium ab obiecto, & sensus à medio, fit enim visio sine successione. Præceptio aũt soni & odoris, cum successione aliqua, vt in libro de Sensu & Sensato dicitur, sed hoc referendum est ad ordinem causæ. In alijs enim sensibus, immutatio medij est causa q̃ immutetur Sensus, non autem in tactu. Nam in alijs sensibus medium est ex necessitate, in tactu autem quasi per accidẽs, inquãtum accidit corpora se tangentia esse humectata.

Deinde cum dicit.

Omnino autem vt aer, & aqua sese habent ad visum, & auditum, atq; olfactum, sic caro ac lingua sese ad huius instrumentum sensus habere videtur. Atque nec ibi profecto, nec hic perceptio sensus fiet, cum instrumentũ sensus à re sensibili tangitur, vt si quispiam super extremum oculi, corpus posuerit album. Ex quo etiam plane patet, instrumentũ sensus ipsius, quo res percipiuntur tangibiles, intus esse collocatum, vt diximus. Sic enim et hoc sensus fiet, id porro, quod in cæteris sensibus fieri solet. Sensibilium enim, si in ipsius instrumentis ponantur sensuum, nõ fit, vt patet, perceptio. At si super carne ponatur tangibile, fit, vt docet experientia sensus. Quare sine dubio ipsa caro medium est in tactu. Caro non organum sed potius medium est huius sensus. Supra te. 107.

Omnino autem videtur caro & lingua, sicut aqua et aer ad visum & auditum & olfactum se habent, sic se habere ad sensitiuum, sicut illorum vnumquodque. Ipso autẽ sensitiuo tacto, neque ibi, neque hic fiet vtique sensus. vt si quis ponat corpus album in oculi vltimum. Quare & manifestum quòd intus sit, tangibilis sensitiuum. sic enim vtique accidit quod & in alijs. Apposita enim super sensorium nõ sentiunt, super autem carnẽ posita sentiunt. quare medium tactus est caro. Tex.cõm.116.

Determinat de sensu tactus secundum veritatem. Et primo quantum ad medium. Secundo quantum ad qualitatem organi. ibi. {Tangibiles quidem.} Tertio quantum ad obiectum, quod percipitur sensu. ibi. {Amplius autem.} dicit ergo primo, q̃ ita videtur se habere caro & lingua ad organum sensus tactus, sicut se habent aer & aqua ad organum visus, auditus, & olfactus. In nullo enim istorum sensuum potest fieri sensus, si tangatur organum. vt si quis ponat aliquod corpus album in superficie oculi, non videtur. Vnde manifestum est quòd organum sensitiuum in sensu tactus, sit intus. Sic enim accidit in hoc sensu, sicut & in alijs. Non enim sentiunt animalia sensibilia apposita super organum sensus. Sentiunt autem sensibilia posita super carnem: quare manifestum est quòd caro non est organum sensus, sed medium. Deinde cum dicit.

Obiectum tactus. *Atqui ea tactu percipiunt̃, quæ corporis sunt, vt corpus est, differẽtiæ. Dico aũt differentias eas, quæ rerum elementa distinguũt, calidum, frigidum, siccum, ac humidũ, de quibus antea diximus ijs in locis, ĩ quibus de elemẽtis ipsis tractauimus. Instrumẽtum autem id, quo dictæ qualitates sentiũtur, & in quo primo sensus is collocatur, quem appellare cõsueuimus tactum, pars ea sane est, quæ est potentia talis. Sentire nãque pati quoddam est, vt diximus. Quare id, quod agit, tale illud facit, cum sit potẽtia, quale est ipsum actu. Quocirca simile calidum, atque frigidum, & durum, ac molle non sentimus. Sed exuperationes, quia sensus est quasi mediocritas quædam cõtrarietatis eius, quæ in ipsis sensibilibus inest. Et propter hoc sensibilia ipsa discernit. Nã medium ipsum extremorum est iudex, fit enim ad vtrũq; ipsorum alterum* Tactus in mediocritate qualitatũ tangibilium cõsistit et ideo solũ excellentias ipsorum cognoscit infra lib. 3. tex. 66. Tex.cõm.117.

extremorum. Atq; vt id, quod album, nigrumq́; perceptu-rum est sensu, neutrum ipsorum actu, sed potẽtia sit vtrũq; oportet, & in cæteris eodem modo, sic & in tactu, neq; calidum, neque frigidum id actu sit oportet, sed vtrũq; potentia, quod vtrunque est percepturum.

Tangibiles quidem igitur sunt differentiæ corporis, secundum quod corpus. Dico autem differentias, quibus elementa determinãtur, calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus dictum est in his, quæ de elementis. Sensorium autem ipsarum quod tactiuum, & in quo sensus vocatus tactus, est primo, quod potẽtia huiusmodi pars est. Sẽtire.n. pati quoddam est. Quare faciens quale ipsum actu, tale illud facit, cũ Tex.cōm.118. *sit potẽtia. Vnde similiter calidum, & frigidum, aut durum, & molle non sentimus, sed excellentia, tanquam sensu velut mediate quadam existente eius, quæ in sensibilibus, contrarietatis. Et propter hoc discernit sensibilia. Medium enim discretiuum est. Fit enim ad vtrũq; ipsorum, alterũ vltimo-* Tex.cōm.119. *rum. Et oportet, sicut debens sentire album & nigrum neutrum ipsorum habere actu, potentia vero vtrũq;, sic aũt & in alijs, & in actu, neque calidum, neq; frigidum.*

Ostendit quale sit organum tactus. & dicit, q tãgibiles qualitates sunt differentiæ corporis, secundum q est corpus, id est differentiæ, quibus elementa distinguuntur abinuicem, scilicet calid. frig. humid. & sic. de quibus dictum est in his, quæ sunt de elemẽtis, id est in libro de generatione & corruptione. Manifestum est autem, q organum tactus & in quo primo fundatur sensus, qui dicitur tactus, est quædam pars, quæ est in po- Lib.2. tex.cō. 5. & inde. tentia ad huiusmodi qualitates. Organum enim sensus patitur à sensibili, quia sentire est pati quoddam. vnde sensibile, q est agens, facit ipsum esse tale in actu, quale est sensibile, cũ sit in potentia ad hoc. Et propter hoc, organũ tactus nõ sentit illam qualitatem, secũdum quã est in actu. Nõ enim sentimus id, quod est calidum, aut frigidum, durum, aut molle, secundum illum modum, quo hæc insunt organo tactus, sed sentimus excellentias tangibilium, quasi organo tactus constituto in aliqua medietate inter contrarias tangibiles qualitates. Et propter hoc organum tactus discernit extrema tangibilium: medium enim est discretiuum extremorũ. potest enim pati ab vtroque extremorum, eo q dum comparatur ad vnum habet in se rationem alterius, sicut tepidum in comparatione ad calidum, & frigidum. In comparatione ad frigidum, est calidum, vnde medium patitur ab vtroque extremorum, cum sit quodammodo vtrique contrarium. Et oportet q sicut organum, quod debet sentire album & nigrum, neutrũ ipsorum habeat actu, sed vtrunque in potentia, & eodem modo in alijs sensibus, sic etiam se habeat in sensu tactus, scilicet organum, neque sit calidum, neque frigidũ actu, sed potentia vtrunque. Aliter tamen accidit hoc circa tactum, & circa alios sensus. Nam in visu, organum visus est in potẽtia ad album & nigrum, denudatum à toto genere albi & nigri. est enim penitus carens colore. Sed organum & medium tactus non potest denudari à toto genere calidi & frigidi humidi & sicci. componitur.n. ex elemẽtis, quorum hæ sunt propriæ qualitates. Sed sic sit in potẽtia organum tactus ad sua obiecta inquãtum est medium inter contraria. Medium enim est in potentia ad extrema. Et propter hoc quanto animal habet complexionem magis reductam ad medium, tanto habet meliorem tactum. Vnde homo inter omnia animalia est melioris tactus, vt supra dictum est. Deinde cum dicit.

Præterea, vt visus visibilis, ac inuisibilis quodammodo est, vt diximus, cæterique sensus oppositorum similiter, sic etiam est tangibilis, ac intangibilis tactus. Intangibile autẽ est etiam id, quod exiguam admodum differentiam tangibiliũ habet, quale passus est aer, et exuperationes etiam tangibilium, qualia sunt ea, quæ corrumpere possunt. De sensuum igitur vnoquoq; dictum sit hoc modo, quasi figura. Tex. cōm. 90. & 1 lib. de sensu & sensato 18.

Amplius aũt, sicut visibilis & inuisibilis erat quodammodo visus, similiter aũt et reliqui oppositorũ, sic & tactus, & tangibilis et intãgibilis. Intangibile aũt, paruam omnino habens differentiam tangibilium, vt passus est aer. Et tãgibilium excellentiæ sicut corruptiua. Secundum quidem igitur vnumquẽque sensum, dictum est figuraliter. Tex.cōm.120. Tex.cōm.121.

Determinat de eo, quod percipitur per tactũ. & dicit, q sicut est visus quodammodo visibilis & inuisibilis, & sicut alijs sensus sunt oppositorum auditus soni, & silentij, sic tactus est tangibilis & intangibilis. Intãgibile autem dicitur dupliciter: aut illud, quod habet excellentiam, ita q corrumpit sensum, sicut ignis: aut illud, quod habet parũ de qualitate tangibili, sicut aer. Vtrũque enim dicitur intangibile, quasi male perceptibile sensu tactus. Vltimo autem quasi epilogando concludit quod {figuraliter,} id est, in quadam summa dictum est de sensibilibus, secundum vnumquemq; sensum. De eis enim specialiter in libro de Sensu & Sensato determinatur.

LECTIO XXIIII.

Nonnulla tradit, quæ communia esse videntur omnibus sensibus: videlicet, sensum esse receptiuũ specierũ sine materiæ: propter quid item sensibilium excellentiæ sensus ipsos corrũpãt, & cur plantæ minime sentiant exponit: quærit demum, num quippiam à sensibili pati cõtingat, quod sensu prorsus careat.

HOc aũt vniuersaliter accipere de omni sensu oportet, sensum, inquã, id esse, quod sensibiles sine materia formas suscipere põt, & perinde atq; anuli signum, sine ferro, vel auro suscipit cera: suscipit aũt aneũ, vel aureũ signum, sed non æs, aut aurum, neque signum vt est aureum, aneũue. Similiter patitur & sensus vniuscuiusq; sensibilis, modo ab eo quod habet colorem aut sonũ, aut saporem. Sed nõ vt vnũquodq; illorũ dicitur, sed vt est tale, & ratione. De sensu & cōmuni sensus recipit formas rerum sine materia.

Oportet aũt vniuersaliter de omni sensu accipere, quòd sensus est susceptiuus specierũ sine materia, vt cæra, anuli sine ferro & auro, recipit signũ. Accipit autem aureum, aut aneum signum, sed non inquãtum aurum, aut æs. Similiter aũt & sensus vniuscuiusq;, ab habente colorem, aut humorẽ, aut sonum patitur, sed non inquãtum vnũquodq; illorum dicitur, sed inquantum tale est, & secundum rationem.

Postquam Philosophus in parte præcedẽti determinauit de sensibilibus secundum vnũquẽq; sensum, hic determinat de sensu. Et circa hoc tria facit. Primo ostẽdit quid sit sensus. Secundo concludit solutionem quarundam quæstionum ex diffinitione sensus posita ibi. {Manifestum aũt ex his &c.} Tertio mouet quasdã dubitationes circa passionem à sensibilibus. ibi. {Dubitabit autem.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quid sit sensus. Secundo ostendit quid sit organum sensus. ibi. {Sensitiuum autem.} Dicit ergo primo, q hoc oportet accipere, vniuersaliter & cõmuniter omni sensui inesse, q sensus est susceptiuus specierum sine materia, sicut cæra recipit signum anuli sine ferro & auro. Sed hoc videtur esse cõmune omni patienti. Oẽ.n. patiens recipit aliquid ab agente secũdum q est agens.

Agens

Agens aũt agit per suam formam, & non per suã materiam. omne igitur patiens recipit formam sine materia. Et hoc etiam ad sensum apparet. non.n. aer recipit ab igne agente, materiam eius, sed formam. non igitur videtur hoc proprium esse sensus, ꝙ sit receptiuus specierum sine materia. Dicendum igitur, ꝙ licet hoc sit cõmune omni patienti, quod recipiat formam ab agente, differentia tamen est in modo recipiendi. Nam forma, quæ in patiente recipitur ab agente, quandoq; quidem habet eundem modum essendi in patiente, quem habet in agente: & hoc quidem contingit, qñ patiens habet eandem dispositionem ad formam, quam habet agens, quodcunque enim recipitur in altero, secũdum modum recipientis recipitur. Vnde, si eodem modo disponatur patiens, sicut agens, eodem modo recipitur forma in patiente, sicut erat in agente, & tunc non recipitur forma sine materia. Licet.n. illa & eadem materia numero, quæ est agentis, non fiat patientis, fit tñ quodammodo eadem, inquãtum similem dispositionẽ materialem ad formam acquirit ei, quæ erat in agente. Et hoc modo aer patitur ab igne, & quicquid patiť passione naturali. Quãdoque vero forma recipitur in patiente secundum alium modum essendi, quàm sit in agẽte: quia dispositio materialis patientis ad recipiendũ, non est similis dispositioni materiali, quæ est in agente. Et ideo forma recipitur in patiente sine materia, inquãtũ patiens assimilatur agenti secundum formam, & non secundum materiam. Et per hunc modum, sensus recipit formam sine materia, quia alterius modi esse habet forma in sensu, & in re sensibili. Nam in re sensibili habet esse naturale, in sensu aũt habet esse intentionale & spirituale. Et ponitur conueniens exemplum de sigillo & cæra. Non enim eadem dispositio est cęrę ad imaginem, quæ erat in ferro & auro. Et ideo subiungit, ꝙ cæra accipit signum, id est imaginem, siue figuram auream, aut æneam, sed non inquãtum est aurum, aut æs. Assimilatur enim cæra aureo sigillo quãtum ad imaginem, sed nõ quãtum ad dispositionem auri. Et similiter sensus patitur à sensibili habente colorem, aut humorem, id est saporem, aut sonum, sed non inquãtũ vnumquodque illorum dicitur, id est non patitur à lapide colorato inquãtum lapis. neque à melle dulci, inquãtum mel, quia in sensu non fit similis dispositio ad formam, quæ est in subiectis illis, sed patitur ab eis, inquantum huiusmodi, vel inquãtum coloratum, vel saporosum, vel secundũ rationem, i. secundum formam. Assimilatur enim sensus sensibilis secũdum formam, sed nõ secundum dispositionẽ materiæ. Deinde cum dicit.

Duobus modis formam in materiam suscipitur, materialiter, & spiritualiter.

Repete quæ supra tex. 70. scripsit interpres.

Quid sit sensorium.

Instrumentum autem id sensus est primum, in quo est talis vis, atque potentia collocata, atque sunt idem. Ratio vero non est eadem, sed diuersa. Nam id, quod sentit, aliqua est magnitudo, nõ tamen ratio sensitiui, neque sensus est magnitudo, sed est quædam ratio potentiaq; illius.

Tex. com. 122.

Sensitiuum autem primum est in quo huiusmodi potẽtia. Et quidem igitur idem, sed esse alterũ est. Magnitudo quidem enim quædam erit, quod sensum patitur. Non tamen sensitiuo esse, neq; sensus, magnitudo est, sed ratio quædam, & potentia illius.

Determinat de organis sensus. Quia enim dixerat, ꝙ sensus est susceptiuus specierum sine materia, quod etiam intellectui cõuenit. Posset aliquis credere, ꝙ sensus non esset potentia in corpore, sicut nec intellectus. Et ideo ad hoc excludendum assignat ei organum, & dicit, quod primum sensitiuum, id est primum organũ sensus est, in quo est potẽtia huiusmodi, quæ scilicet est susceptiua specierum, sine materia. Organum enim sensus, cum potẽtia ipsa, vtputa oculus, est idem subiecto, sed esse aliud est, quia ratione differt potentia à corpore. Potentia enim est quasi forma organi, vt supra traditum est. Et ideo subdit ꝙ {magnitudo,} id est organũ corporeum est {quod sensum patitur,} id est quod est susceptiuum sensus, sicut materia formæ. Non tamẽ est eadem ratio magnitudinis, & sensitiui siue sensus, sed sensus {est quædam ratio}. i. proportio, & forma, & potentia illius. s. magnitudinis. Deinde cum dicit.

Lectio. 2.

Patet autẽ ex his, & cur sensibilium exuperationes sensuum instrumenta corrumpũt. Nam si motus sit vehementior, instrumentiq; sensus superet vires, dissoluitur ratio. Id aũt erat sensus, Dissoluiturq; perinde atq; concentus, intentione cũ vehementer fides pulsantur. Patet præterea et quã ob cãm non sentiunt plantæ, tametsi partem aliquam habent animæ, atque ab ipsis tangibilibus patiũtur. Frigescũt enim & calefiunt, vt patet. Nam huius causa est, mediocritatem non habere, neq; principium tale, vt sensibilium sine materia suscipiant formas, sed cum materia patiantur.

Cur excellens sensibile corrũpit sensum & cur plantæ non sentiunt. infra lib. 3. tex. 66.

Manifestum autẽ ex his, & propter quid sensibilium excellentiæ corrumpunt sensitiua. Si nanq; sit fortior sensitiuo motus, soluitur ratio. hoc autem erat sensus. Sicut & symphonia, & tonus, percussis fortiter chordis. Et propter quid plantæ non sentiunt, habentes quãdam partem animalem, et patientes à tangibilibus. Et nanq; frigescunt, & calescunt. Causa enim est non habere medietatem, neque huiusmodi principium possibile recipere species sensibilium, sed pati cum materia.

Tex. com. 123.

Ex præmissis concludit solutionem quandam duorumque possent quæri, & dicit, ꝙ manifestũ est ex prędictis propter quid excellentia sensibilium corrumpat organa sensuum. Oportet enim ĩ organis sentiendi, ad hoc ꝙ sentiatur, esse {quandam rationem,} id est ꝓportionem, vt dictum est. Si ergo motus sensibilis fuerit fortior, quàm organum natum sit pati, soluitur proportio, & corrumpitur sensus, qui consistit in quadam ꝓportione organi, vt dictum est. Et est simile, sicut cum aliquis fortiter percutit chordas, soluitur symphonia & tonus instrumenti, qui in quadam proportione consistit. Manifesta est etiam ex prædictis ratio alterius quęstionis {propter quid}. s. plantæ non sentiunt, cum tamen habeant quandam partem animæ, & patiantur à quibusdam sensibilibus, scilicet à tangibilibus. Manifestum est enim ꝙ calescunt & infrigidantur. Causa igitur, quare non sentiunt est, quia nõ est in eis illa ꝓportio, quæ requiritur ad sentiendum. Non enim habent medietatem secundum complexionem inter tãgibilia, quæ requiritur ad organum tactus, sine quo nullus sensus esse potest. & ideo non habent in se huiusmodi principium, quod potest recipere species {sine materia,} scilicet sensum. Sed accidit ei pati cum materia, scilicet secundum materialem transmutationem. Deinde cum dicit.

Cur excellens sensibile corrũpat sensum.

Dubitabit autẽ quispiam, si possit id ab odore pati, quod olfacere nequit: aut id à colore, quod haud quaquam videre potest. & in cæteris simili modo.

An aliquid, præter sensum pati possit à sensibili.

Dubitabit aũt aliquis, si patiatur aliquid ab odore, quod impossibile est olfactũ habere: aut à colore non possibile videre. Similiter autem & in alijs.

Tex. com. 125.

Mouet quãdam dubitationẽ circa passionem à sensibilibus. quia enim dixerat, ꝙ plãtæ patiuntur à quibusdam sensibilibus. Primo mouet dubitationem, vtrum

ab alijs sensibilibus aliquid posit pati, quod nõ habet sensum, puta ab odore, quod non habet olfactum: à colore, quod non habet visum: à sono, quod nõ habet auditum. Secundo ibi.

Quod si odorabile sit odor, si quid in odoratũ agit, odor profecto agit. Quare fieri nequit, vt ab odore quicquã patiatur eorum, quæ olfacere nequeunt. Eadẽ est & in cæteris rõ. Nec etiã fieri potest, vt à sensibilibus quicquã patiatur eorũ quæ sentire possunt, nisi vt vnũquodq; est sensitiuum.

Nihil patitur à sensibili sensu carens

Si aũt olfactibile est odor, si aliquid facit olfactum, odor facit. Quare quæ nequeunt olfactũ habere, non possunt pati ab odore. Eadem aũt est ratio & in alijs, neque possibilium, nisi inquãtum vnumquodque sensitiuum est.

Inducit duas rõnes ad ostendendum, ꝙ non. quatũ prima talis est. Quia proprium olfactibilis est facere olfactum: odor aũt est olfactibile: ergo, si aliquid facit olfactum, facit hoc per odorem. Vel secundum aliam literam, odor facit olfactũ. Propria igitur actio odoris, inquantum odor, est quod facit olfactum, siue facere. Ex quo sequitur, ꝙ suscipiens actionem odoris, inquãtum odor, habet sensum olfactus. Quod ergo non habet sensum olfactus, non potest pati ab odore. & eadem ratio videtur de alijs, quod non sit quorumcũque, posse pati à sensibilibus, sed solum habentium sensum.

Secundam rationem ponit ibi.

Id ita esse, patere potest & hoc etiam pacto. Nam neque lumen & tenebræ, neque sonus, neque odor in corpora quicquam agit. Sed ea nimirum, in quibus sunt ipsa. Aer enim, qui est cum tonitruo scindit lignum.

Tex.com.126.

Simul autem manifestum est & sic. Neq; enim lumen, et tenebræ, neque sonus, neq; odor quicquã facit in corpora, sed ea in quibus sunt, vt aer, qui est cum tonitruo, scindit lignũ.

Et dicit, ꝙ hoc quod prima ratio concludit, manifestum est per experimentum. quia lumen, & tenebra, & odor, & sonus, nullũ effectũ faciunt in corpora insensibilia, nisi forte p accidens, inquãtũ corpora habentia hmôi qualitates, aliquid agunt. sicut aer, qui qñ est tonitruũ, scindit lignũ. Lignum.n. patitur non à sono per se loquendo, sed ab aere moto. Tertio ibi.

Tangibilia agũt in sensu carentibus.

At enim tangibilia, saporesq; agunt. Si enim non agerẽt, à quonam inanimata paterentur, atque alterarentur.

Sed tangibilia, & humores faciunt. Si enim nõ à quo vtique paterentur inanimata, & alterarentur.

Ostendit aliter esse de qualitatibus tangibilibus, & dicit ꝙ {tangibilia & humores}. i. sapores faciunt quẽdam effectum in sensibilibus. Sed hoc intelligendum est de saporibus, non inquãtum sapores sunt, sed inquãtũ gustabile est quoddam tangibile, & gustus est quidam tactus. Si enim corpora insensibilia non paterentur à qualitatibus tãgibilibus, non esset ponere à quo paterentur, & alterarentur corpora inanimata. Nam tangibilia sunt qualitates actiuæ, & pasiuæ elemẽtorum, secundum quas accidit vniuersaliter alteratio in corporibus. Quarto ibi.

Quid igitur, agunt ne & sensibilia illa? At vt videtur, non omne corpus ab odore pati, sonoq; potest, & ea, quæ patiuntur, terminis vacant, & non manent, vt aer. Olet enim ipse, tanquam aliquid passus.

Tex.com.127.

Ergo ne & illa faciunt? Aut non omne corpus passiuum ab odore. & sono, & patientia indeterminata & quæ non manent vt aer. Fętet enim sicut patiens aliquid.

Ostendit etiam ꝙ alia sensibilia agunt in quasdam res inanimatas, licet non in omnes, dicens {ergo ne & illa}. s. sensibilia alia, faciunt aliquem effectum, & olfactum in res inanimatas, quasi dicat sic. Sed tamen non omne corpus pasiuum est ab odore, & sono, sicut oẽ corpus, pasiuũ est à calore & frigore. Sed ab istis sensibilibus pati possunt sola corpora indeterminata, & quæ non manent, vt aer & aqua, quæ sunt humida & non bene determinabilia termino ꝓprio. Et quod aer possit pati ab odore, manifestum est, quia aer fætet, sicut aliquid patiens ab odore. Alia litera habet {feret} quia, scilicet mediantibus alijs sensibilibus deferũtur species ad sensum. Ratio aũt huius diuersitatis est, quia qualitates tangibiles sunt causæ aliorũ sensibilium, & ideo habent plus de virtute actiua, & possunt agere in quacũque corpora. Sed alia sensibilia, quæ habent minus de virtute actiua, non pñt agere, nisi in corpora valde pasibilia. Et similis etiam ratio est de luce corporũ cęlestium, quæ alterant inferiora corpora. Quinto ibi.

Quid aliud est olfacere quidem, præter idipsum aliquid inquam pati. At enim olfacere quidem, sentire est. Aer autem passus, cito sensibilis fit.

Quid igitur est odorare, præter pati aliquid. Aut odorem sentire est. Aer aũt est patiens hoc mox sensibilis fit.

Soluit rationem supra positam dicẽs, quod si aliquid patitur ab odore, quod non odorat, quid est odorare, nisi pati aliquid ab odore? Et respondet, quod odorare, est sic aliquid pati ab odore, quod sentiat odorẽ. Aer autem non sic patitur, vt sentiat, quia non habet potentiam sensitiuam, sed sic patitur, vt sit sensibilis, inquantum, scilicet est medium in sensu.

Secundi libri de Anima, cum S. Thomæ expositiono finis.

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER III.

Cum S. Thomæ expositione.

LECTIO PRIMA.

Præter quinque sensus externos, nullum esse alium sensum extrinsecum animalibus necessarium ostendit.

SENSVM autem nullũ alium esse, præter hos quinque, id est visum, inquam, auditũ, odoratũ, gustum, & tactum, ex hisce profecto, quæ nunc deinceps dicemus, credere quispiam põt. *Non datur sextus sensus.*

QVOD autem non sit sensus alius, præter quinque: Dico autem hos visum, auditum, olfactum, gustum, tactum, ex his credet aliquis. *Tex.com.128.*

HIC incipit Liber tertius apud græcos. Et satis rationabiliter. ex hinc enim Arist. ad inquirendũ de intellectu accedit. Fuerunt enim aliqui, qui posuerunt sensum & intellectum esse idem. Manifestum est autem, quòd intellectus non est aliquid de sensibus exterioribus, de quibus iam dictum est, ex eo ꝙ non coartat ad vnũ genus sensibilium cognoscẽdum. vnde restat inquisitio,

inquisitio, vtrum in parte sensitiua sit aliqua alia potentia cognoscitiua, vt ex hoc posit accipi, vtrum intellectus sit aliquo modo sensus. Diuiditur ergo pars ista in partes tres. In prima inquirit, an sit aliquis alius sensus, præter quinque sensus exteriores, de quibus iam dictũ est. In secunda ostendit ꝙ intellectus & sensus nullo modo sunt idem. ibi. {Quoniam autem duabus.} In tertia ostenso, ꝙ intellectus non sit sensus, determinat de parte animæ intellectiua. ibi. {De parte autem animæ.} Prima diuiditur in duas partes. In prima ostendit ꝙ non est alius sensus proprius, præter quinque iam dictos. In secunda ostendit præter sensus proprios, esse sensum communnem. ibi. {Quoniam autem sentimus.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ nõ sit alius sensus, præter quiuque. Secundo ostendit quare sunt plures, & non vnus tantum ibi. {Inquirit autem.} Circa primum duo facit. Primo ostendit ꝙ non sit alius sensus præter quinq;, qui sit cognoscitiuus sensibilium propriorum. Secuudo ostendit ꝙ non est alius sensus, præter quinque, cuius obiectum sunt sensibilia communia. ibi {At vero neque.} Circa primum vtitur tali ratione. Quicũque habet aliquod organum sensus, per quod nata sunt cognosci aliqua sensibilia, cognoscit omnia illa sensibilia, per organum illud: sed animalia perfecta habent omnia organa sensus: ergo cognoscũt omnia sensibilia. Cum igitur non habeant nisi quinque sensus, non erit alius, respectu propriorum sensibilium, præter quinque sensus. Circa hanc rationem hoc modo procedit. Primo proponit quod iutendit, dicens, ꝙ ex his quæ sequuntur, potest aliquis sufficienter ad credendum moueri ꝙ non sit sensus, præter quinque iam dictos. Secundo ibi.

Prima demonstratio à medijs sumpta.

Nam si nunc sensum omnis eius habemus, cuius sensus est tactus, omnes nanque rei tangibilis, vt est tangibilis, affectus nobis sunt sensibiles tactu, nullus vtique tactus, vel gustus, vel olfactus, vel auditus, vel visus, deesse nobis videtur præterea si sensus nobis deficiat aliquis, & instrumentum necesse est illius nobis deesse. Præterea, omnis sensus per medium sentit, vt patuit. Medium autem, aut coniunctum, aut seiunctum externumque esse necesse est. At nos habemus vtrunque, & id, inquam, quod est coniunctum; quo quidem tangentes sentiamus sensibilia tactu, & etiam per quod eminus non tangentes sentimus. Id vero duplex est spatium. simplex aer, inquam, & aqua. Res autem ita sese habere videtur, vt si sensibilia plura diuersa genere, per vnum medium sentiantur, necessarium sit, eum, qui sensus instrumentum babeat tale, sensitiuum illorũ esse. vt si ex aere sensus sit instrumentum & aer sit medium in colore sentiendo, ac sono. Quod si vnum, idemque per plura media sentiatur, vt color per aerem, atque aquam, hæc enim vtraque perspicua sunt is, qui alterum tantum habet ipsorum, sentit nimirum id, quod per vtrunque sentiri potest.

Tex.com.129.

Si.n. eius oĩs, cuius est sensus tactus, et nunc sensum habemus. Oẽs.n. tangibiles, inquãtũ tangibiles, passiones, tactu nobis sensibiles sunt. Necesse est si deficit aliquis sensus, et organum aliquod nobis deficere. Et quæcunque quidem ipsi tangentes sentimus, tactu sensibilia sunt, quem habemus. Quicunque vero per media, & non ipsa tangentes, simplicibus interuallis: dico autem, vt aere & aqua, habent autem sic, vt si per vnum, plura sensibilia existentia altera abinuicem genere, necesse sit habentem huiusmodi sensorium, vtrorũq; sensitiuum esse, vt si ex aere est sensorium, & est aer mediũ soni, & coloris. Si vero plura einsdẽ sint, vt coloris, et aer & aqua, vtraque enim diaphana, & quod alterum ipsorum est habens solum sentiet id, quod per vtraque, aut quod ab ambobus.

Ostendit primam propositionem rationis induct æ, scilicet hãc quod animal habens aliquod organum sensus, cognoscit omnia sensibilia, quæ possunt sentiri per illud organum. Et hoc quidem manifestat ex sensu tactus, eo ꝙ manifestum est quot sunt qualitates tangibiles. Dictum enim est supra, ꝙ qualitates tangibiles sunt differentiȩ corporis elementati, inquantum huiusmodi. quæ quidem manifestæ sunt ex his, quȩ determinata sunt ex elemẽtis. vnde manifestũ nobis põt esse, ꝙ nos sentimus oẽs qualitates tangibiles. Et ex hoc concludit per simile in alijs, ꝙ si babemus aliquod organum, ꝙ habemus sensum illorum sensibilium, quȩ nata sunt cognosci per illud organum. Hoc est ergo quod dicit, ꝙ si nos habemus sensum omnis sensibilis, cuius tactus est perceptiuus, apparet ꝙ omnes pasiones tangibiles inquantũ huiusmodi à nobis sentiuntur, necesse est vniuersaliter dicere ꝙ si deficit nobis aliquis sensus aliquorum sensibilium, ꝙ deficiat nobis aliquod organum, quo nata sunt cognosci illa sensibilia: quia, si habemus organũ, cognoscimus sensibilia. Et hoc ꝙ vniuersaliter dictum est, manifestat exẽplificando per singula. Et primo quantum ad ea, quȩ cognoscuntur absque medio extraneo. Et hoc est quod dicit ꝙ quæcũque nos sentimus {tangentes,} id est absque medio extraneo, possunt sentiri per organũ tactus, sub quo intelligitur gustus, quem hẽmus. Sed circa illa sensibilia, quȩ sentimus per media extranea, quæ sunt simplicia corpora, scilicet aer & aqua, & non sentimus ea tangendo, illa sic se habent vt dicam, videlicet, ꝙ si per vnum organum plura sensibilia diuersa genere adinuicẽ sentiri possunt, necesse est ꝙ qui habet huiusmodi organum, sentiat vtrunq; genus. Puta quod si aliquod organum est ex aere, & aer potest immutari à colore & sono, sequitur ꝙ qui babet huiusmodi organum, potest & sonum, & colorem percipere. Si vero econuerso, plura organa sunt susceptiua eiusdem sensibilis, sicut aer & aqua, quorum vtrunq; est diaphanum, sunt perceptiua coloris, sequitur ꝙ animal habens aliquod horum, potest percipere quod est perceptibile per vtrunque, sicut per media {aut ab ambobus} sicut ab instrumentis. Quod ideo dicit, quia in sensibus, qui sentiunt per medium extraneum, organa sunt conformi medijs. Has autem cõditiones ideo posuit, quia idem sensibile sentitur ab aliquo animali per aquam, & ab aliquo per aerem, sicut patet de odore. Tertio ibi.

Super t.c.117.

Secũda demonstratio quæ ab organis sumitur.

Nam ex hisce duobus simplicibus tantum, instrumenta sunt sensus, ex aere atque aqua. Etenim pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum altero constat. Ignis autem aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est, quippe cum sine caliditate nihil sit sensitiuum. Terra etiam, aut nullius est instrumenti, aut in tactu maxime commixta. Quo circa restat, nullum sensus instrumentum esse, præter aerem atque aquam. Hæc autem nonnulla nunc animalium habẽt. Ab ijs igitur animalium, quæ sunt perfecta, non imperfecta, nec membris capta, omnes sensus habentur. Etenim & talpa sub cute oculos habere videtur. Atque si nullum aliud corpus est præter ea, quæ percipimus esse, nec vllus alius affectus præter eos, qui corporibus hisce cõpetunt, quæ sunt hic, nullus profecto deficit sensus.

Tex.com.130.

Simplicium autem ex duobus his sensitiua solum sunt, ex aere & aqua. Pupilla quidem enim aquæ, auditus vero aeris, olfactus autem horum alterius est. Ignis autẽ, aut nullius est,

eſt,aut cõmunis omnibus. Nihil enim ſine calore, ſenſitiuũ eſt. Terræ vero, aut nullius eſt, aut in tactu maxime miſcetur. Vnde relinquitur, nullum eſſe ſenſitiuum extra aerem, & aquam. Hæc autem nunc quædam habent animalia. Omnes igitur ſenſus habentur à non imperfectis, neque orbatis. videtur enim & talpa ſub pelle habens oculos. Quare, ſi non alterum aliquod eſt corpus, & paſsio, quæ nullius eſt eorum, quæ ſunt hic corporum, neque vllus vtique deficiet ſenſus.

Tex.com.131.

Tex.com.132.

Ponit ſecundam propoſitionem cum ſua manifeſtatione, ſcilicet ꝙ omnia organa ſentiendi habentur ab animalibus perfectis. Dicit ergo, ꝙ organa ſentiendi nata ſunt conſtare ex ſolis duobus ſimplicium corporum, ſ. ex aere & aqua, quia iſta ſunt magis paſsibilia, & hoc requirit conditio organi ſenſus, vt facile immutetur à ſenſibili. In pupilla enim eſt aqua, quia per humorem aqueum in pupilla exiſtentem, recipit oculus ſpeciem viſibilis, In organo aũt auditus eſt aer, vt ſupra dictum eſt. Olfactus autem in quibuſdam attribuitur aeri, in quibuſdam aquæ, vt ſupra dictum eſt. ignis autem ſecundum ſe nullius ſenſus organum eſt, quia ignis eſt maxime actiuus, & minime paſsiuus. Sed ſecundum participationem ſuæ qualitatis eſt cõis omnibus ſenſibus. Nihil enim eſt ſenſitiuum ſine calore, ſicut nec viuens, cum nihil ſentiat, niſi viuens. Terra vero pura, nullius ſenſus eſt organum, inquantum ipſum organũ, eſt ſenſitiuum, ſed per commiſtionem appropriatur tactui, quia organum tactus oportet eſſe medie complexionatum, vt ſupra dictum eſt, & per conſequens oportet ꝙ ſit quaſi cõpoſitum ex omnibus elementis. Vnde relinquitur, ꝙ nullum organũ ſenſus eſt, præter aerem & aquam. Hæc autem organa aeris & aquæ, habent quædam animalia, ſcilicet animalia perfecta. Vnde concludit, ꝙ omnia organa ſenſus habentur ab animalibus non imperfectis ſecũdum ſuam naturam, ſicut ſunt imperfecta animalia immobilia, quæ habent ſolum tactum. Et animalibus {non orbatis.} id eſt non carẽtibus aliquo ſenſu, ex aliqua cauſa innaturali, ſicut homines cæci vel ſurdi. Vnde & talpa, quæ eſt de genere perfectorum animalium, videtur habere oculos ſub pelle, vt aſsimiletur ſuo generi. Sed propter hoc ꝙ conuerſatur ſub terra, nõ fuit ei neceſſarius viſus, & terra, ſi haberet oculos diſcoopertos eius oculos offenderet. Procedit autem hæc ratio, vt manifeſte apparet, ex determinato numero elementorum, ex quo probauit ꝙ organa ſenſuum, qui ſunt per media exteriora ſiunt per aerem & aquam ſolum. Et iterum ex determinatione paſsionum elementorum, quæ ſunt qualitates tangibiles. vnde per eas ſit notum, ꝙ omnes qualitates tangibiles cognoſcimus. Et ideo concludit ꝙ nullus ſenſus deficit nobis, niſi aliquis dicere velit quod ſit aliquod corpus elementale, præter quatuor elementa, & ꝙ ſunt aliæ paſsiones, quæ poſſunt tactu diſcerni, quæ nõ ſunt aliquorum corporum hic exiſtentium, & nobis notorum. Et hoc videtur inconueniens. Vnde relinquitur ꝙ ſint quinque ſenſus tantum, qui à nobis habentur.

Secundo tex.c. 82. & 83

Secundo tex.c. 96.

Secundo tex.c. 118.

Quo fundamẽto nitatur hæc Ariſt. demonſtratio.

Deinde cum dicit.

Tertia demonſtratio ex dictis.

At vero neque ſenſus inſtrumentum quicquam propriũ ſenſibilium communium eſſe poteſt: motus, inquam, quietis, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius, quæ vnoquoque ſenſu ſentimus, non per accidens.

Tex.com.133.

At vero neq; communium poteſt eſſe ſenſitiuum aliquod proprium, quæ vnoquoque ſenſu ſentimus, non ſecundum accidens, vt motus, ſtatus, figuræ, magnitudinis, numeri, vnius.

Quia poſſet aliquis dicere, ꝙ eſt aliqs alius ſenſus cognoſcitiuus ſenſibilium cõmunium. Excludit hoc tali ratione. Quicquid cognoſcitur ab vno ſenſu, vt proprium ſenſibile eius, nõ cognoſcit ab alijs ſenſibus, niſi ꝑ accidens: ſed ſenſibilia cõmunia non ſentiuntur per accidens ab aliquo ſenſuum, ſed per ſe à pluribus: ſenſibilia igitur cõmunia non ſunt proprie obiecta alicuius ſenſus. Circa rationem hanc, hoc modo procedit. Primo ponit concluſionem dicens, ꝙ non poteſt eſſe aliquod proprium organum ſenſus, cognoſcitiuum cõmunium ſenſibilium, quæ ſentimus vnoquoque ſenſu per ſe, & nõ per accidens, quæ ſunt motus, & ſtatus &c.

Secundo ibi.

Omnia enim hæc ſane motu ſentimus, Etenim magnitudo motu ſentitur. Quare & figura quidem cum figura, quædam magnitudo ſit, & id quod quieſcit, ex eo quia non mouetur, & numerus, continui negatione, & ſenſibilibus proprijs. Vnuſquiſque nanque ſenſus vnum ſentit. Quare patet fieri non poſſe, vt communium cuiuſque ſit proprius ſenſus.

Hæc enim omnia motu ſentimus, vt magnitudinem motu, quare & figuram. Magnitudo enim quædam & figura eſt. Quieſcens autem ex eo quod non mouetur. Numerus vero negatione continui, & proprijs. Vnuſquiſque enim vnum ſentit ſenſus. Quare manifeſtum eſt, quod impoſsibile eſt cuiuſque horum proprium ſenſum eſſe. Tex.com.134.

Probat, ꝙ iſta ſenſibilia communia ſentiantur per ſe, & non ſecundum accidens. Quæcunque enim ſentiuntur per hoc quod immutant ſenſum, ſentiuntur per ſe & non ſecundum accidens. Nam hoc eſt per ſe ſentire, pati aliquid à ſenſibili. Sed omnia hæc ſenſibilia, per immutationem quandam ſentiuntur. Et hoc eſt quod dicit, quod hæc omnia ſentimus {motu,} id eſt quadam immutatione. Manifeſtum eſt enim ꝙ magnitudo immutat ſenſum, cum ſit ſubiectum qualitatis ſenſibilis, puta caloris aut ſaporis, & qualitates nõ agunt ſine ſuis ſubiectis. Ex quo apparet, ꝙ figurã etiã cognoſcimus cum quadam immutatione, quia figura eſt aliquid magnitudinis, quia cõſiſtit in conterminatione magnitudinis. Eſt enim figura quæ termino, vel terminis continetur, vt dicitur in.1.Euclidis. Manifeſtum eſt etiã, quòd quies comprehenditur ex motu, ſicut tenebra per lucem. Eſt enim quies priuatio motus. Numerus & cognoſcitur per negationem continui, quod eſt magnitudo. Numerus enim rerum ſenſibilium, ex diuiſione cõtinui cauſatur, vnde & proprietates numeri per proprietates cõtinui cognoſcuntur. Quia enim cõtinuum diuiſibile eſt in infinitum, & numerus in infinitum creſcere poteſt, vt patet ex.3.Phyſico. Manifeſtum etiam quod vnuſquiſque ſenſus per ſe cognoſcit vnum, vt immutatus ab vno obiecto. Vnde manifeſtum eſt, quod iſta ſenſibilia cõia ſentiuntur per ſe, & nõ per accidens. Vnde ex hoc cõcluditur, quod impoſsibile eſt eſſe proprium ſenſum alicuius horum. Tertio ibi.

Tex.com.135. & 63.

Si enim eſſet, perinde tunc fieret, atque nunc viſu dulce ſentiamus, quod quidem propterea fit, quod vtrorumq; ſenſum habemus, quo cum concurrunt, agnoſcimus. Quod ſi ita non eſſet nullo alio modo profecto, niſi per accidens ſentiremus, quo pacto filium ſentimus Cleonis. Non enim Cleonis filium, ſed album ſentimus, huic autem accidit, vt filius ſit Cleonis. At communium habemus iam ſenſum communem, non per accidens ſane. Nullus igitur ipſorum ſenſus eſt proprius, nullo enim ſentiremus modo, niſi eo, quo diximus filium nos videre Cleonis. Propria autem ſenſibilia, ſenſus ipſi per accidens alter alterius ſentiunt, nõ hoc ſane quo ipſi ſunt, ſed quo vnus, ceu ſimul in eodem ſenſus efficitur, ceu bilem

amaram

amaram esse, ac flauam . Non enim ad alterum pertinet, vnum, ambo hæc esse dicere, quapropter & errat, & si sit quippiam flauum, id bilem esse putat.

Sic enim erit, sicut nunc visu dulce sentimus. Hoc autem est, quoniam amborum habentes existimus sensum, quo cum cõciderint, cognoscimus. Si vero non. nequaquam vtique, sed tantum secundum accidens sentiremus, vt Cleonis filium, nõ quia Cleonis filius est, sed quoniam albus. Huic autẽ accidit, filium, Cleonis esse. Communium autẽ habemus iam sensum communem, non secũdum accidens. Non igitur est proprius. Nequaquam, enim vtique sentiremus, nisi sicut dictum est Cleonis filium nos videre. Adinuicem enim propria, secũdũ accidens sentiunt sensus, non secũdum quod ipsi sunt, sed secundum quod vnus, cũ simul fiat sensus in eodem, vt cholera quidem amara & rubicunda. Non enim alterius est dicere, quod ambo sint vnum. Propter quod & decipitur, & si sit rubicundum, choleram opinatur esse.

Ostendit ꝙ si sentirentur proprie ab aliquo sensu, ꝙ essent sensibilia per accidẽs. Et hoc est quod dicit, ꝙ sic esset de sensibilibus communibus, si essent propria obiecta alicuius sensus, sicut nunc est, ꝙ visu sentimus dulce. Hoc enim est, quia nos habemus seosum vtriusque, scilicet albi, & dulcis. Et ideo, quando coincidunt in vnum, illud, quod est vnius sensus, per se cognoscitur ab illo sensu, per accidens autem ab alio. Ideo videndo album per se, videmus dulce per accidens. Si autem non sit sensibile proprie aliquo sensu nunquã hoc erit ꝙ sentiatur per accidens ab aliquo alio sensu ex coincidentia duorum sensuum, vel sensibilium in idem sed omnino secundum accidens sensibile est, vt supra dictum est, sicut filium Cleonis secundum accidens sentimus non quia filius Cleonis est, sed quia albus, cui accidit esse filium Cleonis, hoc autem, scilicet esse filium Cleonis, non ita est sensibile visu per accidens, ꝙ sit aliquo alio sensu sensibile per se, sicut erat de dulci {Cõium autem sensibilium habemus sensum cõem, nõ secundum accidens,} id est cõia sensibilia communiter sentiuntur à diuersis sensibus per se, & non secundum accidens. Vnde sequitur, ꝙ nõ sit aliquis proprius sensus eorum, quia tunc non sentiremus ea per se alijs sensibus sed sentiremus ea per accidens, sicut sentimus filium Cleonis. Sentiunt enim sensus propria sensibilia adinuicem secundũ accidens, vt puta visus, sensibile auditus, & econuerso. Non enim visus cognoscit sensibile auditus, neque auditus, sensibile visus, secundum ꝙ ipsa sunt, quia visus nihil patitur ab audibili, nec auditus à visibili {Sed secũdum ꝙ fit vnus sensus,} id est vna sensatio secundum actum, vt ita loquar, i eodem sensibili. Et dico eundem sensum actu, ex eo ꝙ simul fit, actio vtriusque sensus, respectu eiusdem sensibilis, sicut cholera simul percipitur, per gustum ꝙ sit amara, & per visum ꝙ sit rubicunda, & ideo statim ad aspectum rubicundi iudicamus aliquid esse amarum. Non est autem aliquis alius sensus, cuius propriũ sit cognoscere, ꝙ album & amarum sunt vnum. Hæc enim vnitas non est nisi per accidens & qđ est per accidens tantum, non potest esse obiectum alicuius potentiæ. Et ideo quia visus non percipit illud, quod est gustus, nisi per accidens, frequenter in talibus decipitur sensus, & iudicamus ꝙ si aliquid sit rubeum ꝙ sit cholera. Deinde cum dicit.

Quæret autem aliquis, cuius nã gratia plures sensus, sed non vnum tantum habemus. An vt minus ipsa, quæ sequuntur, atque communia lateant, vt motus & magnitudo, & numerus. Nam si esset solus visus, qui quidem est & coloris, magis laterent, ac idem esse oĩa viderentur, propterea quòd color & magnitudo simul se sequuntur et comitantur. Nunc autem cum in alio quoque sensibili ipsa communia sint, fit inde perspicuum vnumquodque illorum aliquid esse, atque diuersum.

Inquiret autẽ aliquis, cuius causa plures habemus sensus, sed non solum vnum. Aut quatenus minus lateant, nos consequentia, & communia, vt motus, & magnitudo, & numerus. Si enim esset visus solus, & ipse albi, laterent vtique magis, & viderentur esse idem omnia, propter id quod consequuntur se adinuicem simul color & magnitudo. Nunc autem quoniam in aliquo sensibili communia sunt, manifestum facit quòd aliud quidam vnumquodque ipsorum est. Tex cõm. 135.

Inquirit cãm pluralitatis sensuum. Et hoc est quoddam consequens spẽm totam, & in talibus assignanda est causa finalis, vt Philosophus docet in vltimo de generatione animalium. Secus autem de accidentibus indiuidui, quorũ assignanda est ratio ex parte materiæ, vel agentis, vnde & hic assignat causam finalem. Dicit ergo, ꝙ aliquis potest quærere, cuius causa habemus plures sensus, & non vnum tantum. Et est responsio ad hoc, vt nos non lateant ea, quæ consequuntur ad sensibilia propria, & sunt communia diuersis sensibus, sicut motus, & magnitudo & numerus. Si enim esset solus sensus visus, cum ipse coloris tm̃ sit, & color & magnitudo se consequantur, quia simul cum colore immutatur sensus à magnitudine, inter colorem non possemus discernere, & magnitudinem, sed viderentur esse idem. Sed nunc quia magnitudo sentitur alio sensu, quàm visu, color autẽ non hoc ipsum manifestat nobis ꝙ aliud est color, & magnitudo. Et simile est de alijs sensibilibus cõibus. Põt aũt & hęc ratio assignari distinctionis sensuum. Manifestum est enim. ꝙ cum potentia dicatur ad obiectum, oportet ꝙ secundũ differentiam obiectorum, diuersificentur potentiæ sensitiuæ. Obiectum autem sensibile est, prout est immutatiuum sensus, vnde secundum diuersa genera immutationum sensus à sensibili, oportet esse diuersos sensus. Immutatur autem sensus à sensibili. Vno modo per contactum, & sic est sensus tactus, qui est discretiuus eorum, ex quibus constat animal, & sensus gustus, qui est perceptiuus qualitatum, quæ designant conuenientiam nutrimenti, quo cõseruatur corpus animalis. Alio modo immutatur sensus per medium. Et hæc quidem immutatio, aut est cum alteratione sensibilis, & sic odor immutat sensum cum aliqua resolutione odorabilis. Aut cum aliquo motu locali, & sic immutat sonus. Aut absque immutatione sensibili, sed per solam immutationem spiritualem medij, & organi, & sic immutat color. *Assignat hic cãm distinctionis sensuum.*

LECTIO SECVNDA.

Præter visum, qui est proprius sensus, dari aliam potentiam eiusdẽ generis, quæ est perceptiua actus visionis, ostẽdit: deinde ꝙ sensus & sensibile simul fiãt & corrumpantur: corrumpi demum sensus ipsos excellentijs sensibilium probat.

CVm autem sentiamus nos videre, ac audire, necesse est, aut visu sentiamus nos videre, aut alio sensu.

Quoniam autẽ sentimus quòd videmus, et audimus, necesse est aut visu sentire quòd videt, aut altero. Tex. cõm. 136.

Postquam Philosophus ostendit ꝙ non sit alius sensus, proprius, præter quinq;, procedit ad inquirendum, vtrum sit aliqua potentia sensitiua cõis his quinq; sensibus. Et hoc quidem inuestigat ex quibusdam actionibus,

bus, quæ non videntur alicuius sensus propriæ esse, sed videntur exigere aliam potentiam sensitiuam communem. Huiusmodi autem actiones sunt duæ. Vna est secundum quod nos percipimus actiones propriorum sensuũ, puta quod sentimus nos videre, & audire. Alia est secundum ꝙ discernimus inter sensibilia propria diuersorum sensuum, puta ꝙ aliud sit dulce, & aliud album. Primo ergo inquirit cui sit attribuenda prima harum actionum. Secundo cui sit attribuenda secunda, ibi. {Vnusquisque quidem igitur.} Circa primum tria facit. Primo mouet quæstionem dicens. Quoniam sentimus, ꝙ videmus, & similiter sentimus, quod audimus, & sic de vnoquoque sensibilium, necessarium est aut ꝑ visum sentire, quod ipse visus videt, aut per aliam virtutem, & sic de alijs sensibus. Secundo obijcit ad vtranque partem ibi.

At si alio sensu, tum idem sensus erit & ipsius visus, & etiam coloris subiecti. Quare vel duo sensus eiusdem erunt subiecti, vel seipsum sentiet ipse.

Si autẽ altero, aut ipsum erit quo videt, aut alterum. sed idem sensus erit visus & subiecti coloris, quare aut duo eiusdem erunt, aut idem eiusdem.

Ex primo inducit, ad ostendendum, ꝙ visus videat se videre, duas rationes. Quarum prima talis est. Si homo sentit se videre altero sensu, quàm visu, aut hoc erit, quia illo alio sensu homo videt colorem, aut omnino alio sensu videt colorem, & sentit visionem coloris. Si autem eodem sensu, quo sentit colorem, sentit visionẽ coloris, sequitur ꝙ vnus & idem erit sensus secundum actum apprehensiuus ipsius visionis & subiecti coloris. Quare sequitur alterum duorum. quia, si iste sensus, qui sentit visionem & colorem, sit alius sensus à visu, oportebit ꝙ duo sensus sint vnius subiecti, scilicet coloris. Aut si iste sensus, quo sentimus visionem & colorem, est idem cum sensu visus, sequitur ꝙ sit idem eiusdem, id est ꝙ visus sit sensus suijpsius, quod à principio nega-

Tex.com.133.

batur. Dicere vero, ꝙ ille alter sensus, quo quis sentit se videre, non sentiat colorem, est omnino irrationabile: quia si nõ cognosceret colorem, nõ posset cognoscere quid esset videre, cũ videre nihil aliud sit, quam sentire colorem. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea si alius sit sensus, quia percipit ipsum visum, aut in infinitum fiet abitio, aut erit aliquis sensus qui seipsum percipit sentientem. Quare idipsum in primo sensu continuo est faciendum.

Amplius autem, si & alter sit visus sensus, aut in infinitum procedet, aut aliquis ipse suipsius erit iudex, quare in primo hoc faciendum est.

Quæ talis est. Si sensus visus, id est visionis, quo, scilicet sentimus nos videre, sit alter à visu, iterum quærendum est de illo sensu: vtrum, scilicet ille sensus sentiat se sentire: & si non, oportebit quærere tertium sensum, qui sentiat illũ sentire. Aut igitur hoc procedet in infinitum, quod est impossibile, cũ impossibile sit compleri actionem, quæ dependet ab actionibus infinitis, neque etiam vnius rei possint esse potentiæ infinitæ: aut oportebit ꝙ deueniatur ad aliquem sensum, qui sit iudex suijpsius, id est percipiat se sentire. Eadem ergo ratione poterat fieri in primo sensu, vt scilicet visus sentiret se videre. Non est ergo alius sensus, qui percipiat colorem, & qui percipit visionem coloris. Deinde cum dicit.

At hic oritur dubitatio. nam si visu quidem sentire, nil aliud est, quam videre: videtur autem color, vel id, quod habet colorem. Si quispiam viderit id, quod videt colorem, id habebit profecto quod videt primum.

Habet autem dubitationem. Si enim visu sentire, videre est: videtur autem color, aut habens hunc, si videbit aliquid id, quod est videns, & colorem habebit primum videns. Tex.com.[illegible]

Obijcit ad partem contrariam. Et quia primæ rationes aliqualiter concludunt verum, hæc ratio ꝑ modum dubitationis proponitur, vnde & eam soluit. Est autem ratio talis. Si visu sentimus nos videre: sentire autem visu, nihil est aliud quàm videre: ergo videmus nos videre. Sed nihil videtur, nisi color tantum, aut habens colorem. Si igitur aliquis videt se, ꝙ sit videns sequitur quod primum videns, quod secundo fuit visum, sit habens colorem, quod videtur inconueniens. Nã dictum est supra, ꝙ visus, cum sit susceptiuus coloris, est absque colore. Deinde cum dicit.

Patet igitur, nõ vnum idipsum esse, sentire, inquam. visu. Nam cum non videmus, tenebras & lumen visu discernimus. sed non eodem, vt patet, modo.

Manifestum igitur, quoniam non est vnum omnino, visu sentire. Et namque cum non videmus, visu non discernimus et tenebras & lumen, sed non similiter. Tex.com.[illegible]

Soluit tertio propositã dubitationem duobus modis. Primo concludens ex prædictis, ꝙ sentire visu multipliciter dicitur. Ostensum est enim supra, ꝙ visu sentimus nos videre. Item ostensum est, ꝙ visu non sentimus nisi colorem. Sentire ergo visu dupliciter dicitur. *Visu sentire dupliciter.*
Vno modo, secũdum ꝙ visu sentimus nos videre. Alio modo, cum visu videmus colorem. Et ꝙ visu sentire dicatur multipliciter, apparet ex hoc, ꝙ aliquando dicimur sentire visu, cum visus præsentialiter immutatur à visibili, scilicet colore. Aliquando autem discernimus visu, & tenebras, & lumen etiam, cum nõ videmus, per immutationem, scilicet ab exteriori sensibili. Sed non sim͠r dicitur vtroque modo, visu sentire. Redit ergo solutio ad hoc, ꝙ actio visus potest cõsiderari, vel secun- *Actio visus duplex.*
dum ꝙ consistit in immutatione organi à sensibili exteriori & sic non sentitur nisi color. Vnde ista actione, visus non videt se videre. Alia est actio visus secundum quam, post immutationem organi, iudicat de ipsa perceptione organi à sensibili etiam abeunte sensibili, & sic visus non videt solum colorem, vel sentit, sed sentit etiam visionem coloris. Deinde cum dicit.

Præterea idipsum etiam quod videt, colore quodãmodo delibutum est. Instrumentum enim vniuscuiusque sensus, ipsum sensibile sine materia suscipit, vti diximus. Quo circa sensibilibus ipsis semotis, insunt in sensuũ instrumẽtis sensus, & imaginationes. Atqui operatio rei sensibilis atq; sensus, vna quidem & eadẽ est. At earũ ratio non eadem est. Dico aũt sonum actu, & auditum actu. fit enim vt is, qui auditũ habet, non audiat, et id, quod habet sonum, nõ semper sonet. Sed cum operatur id, quod audire potest. & sonat id, quod sonum efficere potest, tum simul fit & auditus actu, & sonus etiam actu, quorum alterum quispiam auditionem, alterum sonationem esse, non incongrue dicere potest.

Amplius autẽ et videns, tanquam coloratum est. Vnumquodque enim sensitiuum susceptiuum est sensibilis sine materia. Vnde & abeuntibus sensibilibus, insunt sensus, et phantasiæ, quibus sentiunt. Sensibilis autem actus & sensus idem est, & vnus, esse autem ipsorum non idem. Dico autem, vt sonus secundum actum, & auditus secundum actum. Contingit enim auditum habentia non audire, & habens sonum non semper sonat. Cum autem operetur potens audire, & sonet potens sonare, tunc secundum actum auditus simul fit, & secundum

cundum actum sonus. Quorum dicet aliquis hoc quidem auditionem esse, hoc vero sonationem.

Ponit aliam solutionem, quæ quidem necessaria est, eo ꝙ color habet duplex esse, vnũ naturale in re sensibili, aliud spirituale, in sensu. Secundum ergo primum esse coloris, processit prima solutio. Hæc autem secunda procedit quãtum ad secũdum esse coloris. Circa hãc solutionem tria facit. Primo ponit solutionem. Secundo probat quoddam, quod in solutione supposuerat, ibi. {Si igitur est motns.} Tertio ex hac solutione ostẽdit etiam quarundam aliarũ quæstionum solutionem, ibi {Quoniam autem vnus.} Dicit ergo primo, quod, cum soluta sit prima dubitatio, sustinendo ꝙ videns nõ sit coloratum, amplius potest solui dicendo, ꝙ videns est tanquam coloratum, quia in vidente est similitudo coloris, vnde videns est simile colorato. Vnde illa potentia, quæ videt aliquem esse videntem, non est extra genus potentiæ visiuæ. Et quod videns sit quodammodo coloratum, probat per ea, quæ supra dicta sunt, quia vnumquodq; organum sensus est susceptiuum speciei sensibilis sine materia, vt dictum est. Et ista est ratio, quare abeũtibus sensibilibus, fiunt in nobis sensationes & phantasiæ, id est apparitiones, secundum quas aliquo modo sentiunt animalia. Et sic patet, quod videns est tanquã coloratum, inquãtum habet similitudinem coloris. Et non solum videns est tanquã coloratum, & simile colorato, sed etiam actus cuiuslibet sensus, est vnus, & idem subiecto cum actu sensibilis, sed ratione nõ est vnus. Et dico actum sensus, sicut auditum secundum actum, & actum sensibilis, sicut sonum secundum actum. Non enim semper sunt in actu, quia contingit habentia auditum non audire, & habens sonum non semper sonare. Sed cũ potens audire habet suam operationem, & potens sonare habet sonare, tunc simnl fit sonus secũdum actum, qui vocatur sonatio & auditus secundum actum, qui vocatur auditio. Cum igitur visus percipiat sensibile & actum eius, & videns sit simile sensibili, & actus videntis sit idem subiecto, cum actu sensibilis, licet nõ ratione, relinquitur ꝙ eiusdem virtutis est, videre colorem, & immutationem, quæ est à colore, & visum in actu, & visionem eius. Potentia ergo illa, qua videmus nos videre, nõ est extranea à potentia visiua, sed differt ratione ab ipsa. Deinde cum dicit.

Quod si motus, & actio, atque passio in eo est, quod patitur, atque mouetur, necesse est & sonum & auditum actu in auditu, qui est potentia esse. Agentis nanque, mouentisque operatio in ipso patiente suscipitur, atque inest. Quocirca necesse non est, id, quod motu mouet moueri. Actus igitur sonatiui, sonus est, vel sonatio. Auditiui vero, auditus, vel auditio. Duplex enim est auditus, & duplex etiam sonus. Eadem est & in cæteris sensibus ac sensibilibus ratio. Atq; vt actio, passióque non in agente est sed in eo, quod patitur, sic et ipsius sensibilis actio in ipso est sensitiuo. Sed in quibusdam nomina quoq; sunt posita, vt sonatio, ac auditio in quibusdam caret alterum nomine. Operatio enim visus, visio dicitur, at coloris, nomine vacat. Operatio præterea gustus, gustatio dicitur, at saporis, nomen non habet.

Si igitur est motus, & actio, & passio in eo, quod agitur, necesse est & sonum, & auditum, qui secundum actum, in eo, quod est secundũ potentiam esse. Actiui enim & motiui actus, in patiente fit. vnde non necesse est mouens moueri. Sonatiui igitur actus, aut sonus, aut sonatio est. Auditiui autem, aut auditus, aut auditio est. Dupliciter enim auditus, & dupliciter sonus. Eadem autem ratio est & in alijs sensibus, & sensibilibus. Sicut enim actio et passio in patiente, sed non in agente, sic & sensibilis actus, & sensitiui, in sensitiuo est. Sed in quibusdam quidem & nominatum est, vt sonatio, & auditio. In quibusdam autem nõ nominatum est alterum. Visio enim dicitur visus actio, quæ vero est coloris, non nominata est. Et gustatiui gustatio est, humoris autem non nominata est.

Probat quod supposuerat, scilicet quod vnus & idẽ sit actus sensibilis & sentientis, sed ratione differant, ex his, quæ sunt ostensa. in. 3. Physi. Ibi enim ostensum est, ꝙ tam motus, quam actio, vel passio sunt in eo, quod agitur, id est in mobili & patiente. Manifestum est autem, ꝙ auditus patitur à sono. vnde necesse est, ꝙ tam sonus secundum actum, qui dicitur sonatio, quam auditus secundum actum, qui dicitur auditio, sit in eo, qđ est secundum potentiam, scilicet in organo auditus. Et hoc ideo, quia actus actiui & motiui fit in patiente, & non in agente, & mouente. Et ista est ratio, quare non est necessarium, ꝙ omne mouens moueatur. In quocunque enim est motus, illud mouetur. Vnde, si motus & actio, quæ est quidã motus, esset in mouẽte, sequeretur, quod mouens moueretur. Et sicut dictum est in. 3. Physi. ꝙ actio & passio sunt vnus actus subiecto, sed differunt ratione, prout actio signatur, vt ab agente, passio autem, vt in patiente. ita supra dixit, ꝙ idem est actus sensibilis & sentientis subiecto, sed non ratione. Actus igitur sonatiui, vel soni est sonatio, auditiui autẽ actus est auditio. Dupliciter enim dicitur auditus, & sonus, scilicet secundum actum & secundum potentiam. Et quod de auditu & sono dictum est, eadem ratione se habet ĩ alijs sensibus & sensibilibus. Sicut enim actio & passio est in patiente, & non in agente, vt in subiecto, sed solum vt in principio à quo, ita tam actus sensibilis, quàm actus sensitiui, est in sensitiuo, vt in subiecto. Sed in quibusdam sensibilibus & sensitiuis, nominatus est vtriusque actus, & sensibilis, vt sonatio, & sensitiui, vt auditio. In quibusdam autem vnum tantum nominatum est, scilicet actus sensitiui. Visio enim dicitur actus visus, sed actus coloris non est nominatus. Et gustus, id est gustatio est actus gustatiui, sed actus saporis non est nominatus apnd Græcos. Deinde cum dicit.

Hæc cum ita sint, atq; vnus actus rei sensibilis, sensitiuiq; sit, quamuis diuersas habeat rationes: sicuti diximus, necesse est simul corrumpantur, simulque sint salua, auditus ac sonus. qui hoc modo dicuntur, & sapor itidem, & gustus, cæteraq; similiter. At ea, quæ dicuntur potentia, non hanc ipsam profecto necessario subeunt legem.

Quoniam autẽ vnus quidem est actus sensibilis et sensitiui, esse autẽ alterum est, necesse est simul corrumpi, & saluari. sic dictum auditum, & sonum, & humorem igitur, & gustum, & alia similiter. Dicta autem secundum potentiam, non necesse est.

Ex præmissa solutione procedit ad demonstrandum veritatem duarum quęstionum, quarũ prima est, vtrum sensus & sensibilia simul corrumpantur & saluentur. Ad huius ergo solutionem dicit, ꝙ quia actus sensibilis & sensitiui est vnus subiecto, sed differunt ratione, vt dictũ est, necesse est ꝙ auditus dictus secundum actum, & sonus dictus secũdum actum, simul saluentur & corrumpantur, & similiter est de sapore, & gustu, & alijs sensibilibus & sensibus. Sed si dicantur secũdum potentiam, nõ necesse est, quod simul corrumpantur & saluentur. Ex hac autem, ratione excludit opinionem antiquorum naturalium, ibi.

a.3.c.36. vsque ad tex.c.23.

Tex. com. 20 Te præc.

Tex. com. 141.

Non

Nō recte igitur priores naturales Philosophi sentiebant, qui quidem sine visu, neque album vllum, neque nigrum esse dicebant, neque item vllum sine gustu saporem. Nam partim recte partim non recte censebant. Etenim cum dupliciter sensus sensibileque dicatur, potentia, atque actu, in his quidē secundis fit idipsum sane, quod dictum est, in illis autem primis non fit, vt luce clarius extat. At illi de hisce simpliciter loquebantur, quæ simpliciter non dicuntur.

Tex. com. 142. *Sed priores Philosophi, hoc non bene dicebant nihil opinantes, neque album, neque nigrum esse sine visu, neque humorem sine gustu. Sic quidem enim dicebant recte, sic autem nō recte. Dupliciter enim dicto sensu & sensibili, his quidem secundum potentiam, illis vero secundum actum, in his quidem accidit quod dictum est, sed in alteris non accidit. Sed illi simpliciter dicebant, de dictis non simpliciter.*

Dicens, ꝙ priores naturales non bene dicebant in hoc, quia opinabantur nihil esse album, aut nigrum, nisi quando videtur, neque saporem esse, nisi quando gustatur, & similiter de alijs sensibilibus & sensibus. Et quia non credebant esse alia entia, nisi sensibilia, neque aliam virtutem cognoscitiuam, nisi sensum, credebant quod totum esse, & veritas rerum esset in apparere. Et ex hoc deducebantur ad credendum contradictoria simul esse vera, propter hoc ꝙ diuersi cōtradictoria opinantur. Dicebant autem quodammodo recte, & quodammodo non. Cum enim dupliciter dicatur sensus & sensibile, scilicet secundum potentiam & secundum actum de sensu, & sensibili secundum actum accidit quod ipsi dicebant, ꝙ non est sensibile sine sensu. Non autem hoc verum est de sensu & sensibili secūdum potentiam. Sed ipsi loquebantur simpliciter, id est sine distinctione, de his, quæ dicuntur multipliciter. Deinde cum dicit.

Sensus est quadam est, ac proportio. *Quod si vox quidam concentus est: vox autem & auditus tum vnum, tum non vnum, aut non idem sunt, & si concentus est ratio, necesse est & auditum, quandam esse rationem, atq; ob idipsum exuperans quodque, tā acutum, quàm graue corrumpit auditum, atq; deuastat, & in saporibus gustum, & in coloribus visum, id, quod nimium est splendidū, & tenebrosum, & in odoribus vehemēs odor siue dulcis, siue amarus: quia sensus ipse quadam est ratio. Quocirca sensibiliū ea, quæ sincere talia, quæq; simplicia sunt, vt acutum, vel dulce, vel salsum, cum reducuntur ad rōnem sensui, sunt iucunda. Tunc enim ipsum delectare videntur. Omnino autem ipsum mistum, magis concentus est quàm acutum, vel graue. Tactui quoque non calidum sane simplex, ac frigidum. Sed id, quod est ad rationem redactum amicum est, atque iucundum. Enimuero sensus ipse ratio quædā est, vti diximus. Sensibilium aūt ea quæ exuperant, aut dolorem afferunt ipsi, aut tandem ipsum corrumpunt.*

Tex. com. 141. Supra te. 117. 118. 133 23. Lib. 3. tex. 67. 68. *Si autem symphonia vox quædam est, vox autem & auditus est sicut vnum, & est sicut non vnum, aut idem, proportio autem est symphonia, necesse est, & auditum, rationem quandam esse. Et propter id, corrumpit vnumquodque excellens acutum & graue, auditum, & in humoribus gustum, & in coloribus visum, fortiter fulgidum, & opacum & in olfactu fortis odor, & dulcis, & amarus. tanquam ratio quædam sit sensus. Vnde & delectabilia quidem sunt, dū ducuntur sincera & impermista existentia ad rōnē, vt acutū, aut dulce, aut salsū. Delectabilia. n. tūc. Oīno aūt magis, quod mistū est, symphonia est, quàm acutū & graue. Tactus aūt calefactibile, & frigefactibile, sed sensus ratio est. Excellentia autem contristant aut corrumpunt.*

Demonstrat ex præmissis solutionem alterius qōnis, quare, scilicet quædam sensibilia corrumpant sensum, & quædam delectant, & dicit ꝙ cum symphonia, id est vox consonans & proportionata sit vox quædā, & vox quodammodo sit idem quod auditus & symphonia sit quædam proportio, necesse est ꝙ auditus sit quædam proportio. Et quia quælibet proportio corrumpitur per superabundātiam, ideo excellens sensibile corrūpit sensum, sicut quod est excellenter graue & acutum corrumpit auditum. Et excellens saporosum corrumpit gustum. Et fortiter fulgidum vel obscurum corrumpit visum. Et fortis odor corrumpit olfactum, quasi sensus sit quædam proportio. Sed si plura sensibilia deducuntur ad proportionatam mistionem, efficiuntur delectabilia, sicut in saporibus, quando aliquid secundum debitam proportionem est aut acutum, aut dulce, aut salsum: tunc enim sunt oīno delectabilia. Et oē, quod est mistum, est magis delectabile, quàm qđ est simplex, sicut symphonia, quam vox acuta tantum, vel grauis tantum. Et in tactu, quod est compositum ex calefactibili, & frigidabili. Sensus. n. delectatur in proportionatis, sicut in sibi similibus, eo ꝙ sensus est proportio quædam. Sed excellentia corrumpit sensum, vel saltem contristat ipsum.

LECTIO TERTIA.

Dari vnum quendam communem sensum præter proprios & externos ostendit, qui discernit differentias sensibilium vnius & plurium sensuum.

VNusquisque igitur sensus, vt sæpe diximus, sensibilis est obiecti. Et quæ in instrumento suo, ea ratione, qua illud sensus est instrumentū, & differentias sensibiles obiecti sui discernit. vt album quidem & nigrū, visus: dulce aūt & amarū, gustus, & cæteri similiter sensus.

Vnusquisque igitur sensus subiecti sensibilis est, & est in sensitiuo, inquantum sensitiuum, & discernit subiecti sensibilis differentias. vt album quidem, & nigrum visus: dulce vero & amarum, gustus. Similiter autem se habet & hoc in alijs. Tex. com. 14.

Processit Phs superius, ad inuestigandum sensum cōem ex hac operatione, qua sentimus nos videre & audire. Ex hac autem operatione ad hoc deuentum est, ꝙ potentia visiua sentit visione, alio tamē modo quam sentiat sensibile exterius, sed nondum habetur, quod potentia iudicatiua de actibus sensuum, sit vna, & cōis. Et ideo procedit vlterius ad inuestigandam huiusmodi veritatem per aliam operationem, quæ ostendit vnam potentiam esse cōem, habentem se quodammodo ad omnes quiq; sensus. & hæc operatio est discernere sensibilia abinuicem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quātum se posit extendere discretio sensus proprij. In secunda inquirit de illa discretione sensibilium, quæ excedit virtutem sensus proprij, ibi {Quoniam autem album.} Dicit ergo primo, ꝙ ex dictis manifestum est, ꝙ vnusquisque sensus est cognoscitiuus sensibilis sui obiecti, cuius species fit in suo organo, inquātum est tale organum. Immutatur enim organum vniuscuiusque sensus à proprio obiecto sensus per se, nō per accidens. Et vnusquisq; sensus discernit differentias proprii sensibilis, sicut visus discernit album & nigrum: gustus dulce & amarū, & similiter se habet in alijs sensibus. Deinde cum dicit.

At enim cum album, & dulce, & singula sensibilium ad singula nimirum aliqua comparemus, ac discernamus: & sentiamus differre, necesse est idipsum profecto fieri sensu: quip-

pe cum illa sensibilia sint. Quo patet, carnem vltimum instrumentum sensus non esse. Nam necesse est id quod discernit, tangendo discernere.

Tex.com.145. *Quoniam autem album, & dulce, & vnũquodque sensibilium ad vnumquodq; comparando, discernimus, & sentimus quòd differunt, necesse igitur sensu. Sensibilia.n.sunt.* Tex.com.146. *Quare & manifestum quoniam caro non est vltimum sensitiuum. Necesse enim esset vt discernens, ipsum tangendo discerneret.*

: Ostendit cui sit attribuenda ista discretio, quę excedit proprium sensum, scilicet discernere sensibile vnius sensus, à sensibili alterius. Et circa hoc duo facit. Primo determinat veritatem. Secundo obijcit contra veritatem & soluit, ibi {At vero imposs.} Circa primum tria facit. Primo ostendit ꝙ aliquis sensus est qui discernit inter album, & nigrum, & dulce. Secundo, ꝙ non sunt duæ potentiæ sensus, sed vna, ibi {Neq; vtique.} Tertio ꝙ simul illa potentia percipit vtrunque sensibile, inter quæ discernit, ibi {Quod autem neque.} Dicit ergo primo, ꝙ quia discernimus aliqua virtute, non solum album à nigro, vel dulce ab amaro, sed etiam albũ à dulci, & vnumquodq; sensibile discernimus ab vnoquoque & sentimus ꝙ differunt, oportet ꝙ hoc sit per sensum, quia cognoscere sensibilia, inquãtum sunt sensibilia, est sensus. Cognoscimus autem differẽtias albi, & dulcis, non solum quãtum ad ꝙ quid est vtriusque, qđ pertinet ad intellectum, sed etiam quãtum ad diuersam immutationem sensus. Et hoc non potest fieri, nisi per sensum. Et si per aliquem sensum fit hoc maxĩe vr̃, ꝙ fiat per tactum, qui est primus sensuum, & quodãmodo radix & fundamentum oĩm sensuum, & ab hoc, animal habet, ꝙ dicatur sensitiuum. Vnde manifestum est, ꝙ caro non est vltimum organum sensus tactus: qa cum per sensum tactus fiat discretio, necesse esset ꝙ ipso cõtactu carnis è tangibili, fieret discretio tangibilis ab alijs sensibilibus. Attribuitur autem ista discretio tactui, non secundum ꝙ tactus est sensus proprius, sed secundum ꝙ est fundamentum oĩum sensuũ, & propinquius se habens ad fontalem radicem oĩum sensuũ, qui est sensus cõis. Deinde cum dicit.

Fieri igitur non potest, vt separatis discernatur, dulce diuersum esse ab albo, sed vni cuipiam ambo nota esse oportet: Illo nãque modo sane pateret, inter sese illa differre, etiam si alterum ego, alterum tu sentires. Vnum igitur dicat oportet. Diuersa enim dulce ac album. Dicit igitur idem. Quare, vt dicit, sic & intelligit, atq; sentit. Patet ergo fieri non posse, vt separatis separata diu dicentur.

Neque vtique separatis contingit discernere, quòd alterum sit dulce ab albo, sed oportet aliquo vno vtraque manifesta esse. Sic.n.se haberet etiam si hoc quidem ego, illud autem tu sentires, manifestum vtiq; esse altera abinuicẽ sunt. Oportet autem vnum dicere, quoniam alterum enim dulce ab albo. Dicit ergo idem. Quare sicut dicit, sic & intelligit, & sentit. Quod quidem igitur non possibile, separatis iudicare separata, palam est.

Ostendit, ꝙ idem sensus sit, qui discernit album à dulci. Posset enim aliquis credere, quod discernamus albũ à dulci non quadam vna potentia, sed diuersis: vt, scilicet inquãtum gustu cognoscimus dulce, & visu album. Hoc autem excludit dicens, ꝙ non contingit discernere, ꝙ dulce sit alterum ab albo, separatis potentijs, id est diuersis, sed oportet ad discernendum inter ea, quod secundum aliquam vnam potentiam manifestum sit nobis. Ita enim esset si diuersis potentijs sentiremus dulce & album, sicut si diuersi hoĩes sentirent, vnus dulce, alius & album, puta si ego sentio hoc, & ille illud. Hoc autem posito manifestum est, ꝙ altera sunt abinuicẽ, dulce & album, quia aliter patior ego à dulci, quam tu ab albo. Sed tñ diuersitas ista nõ erit nobis per sensum manifesta, sed oportet quod vnus sit, qui dicat ꝙ alterũ est dulce ab albo. Hoc.n.est aliquid vnum verum.s.ꝙ alterum sit dulce ab albo. ergo oportet ꝙ illud vnũ ab eodẽ dicatur, sed dictio est interpretatio interioris apprehensionis: ergo sicut est vnus qui dicit, ita oportet ꝙ vnus sit qui intelligat, & sentiat, alterũ esse dulce ab albo. Dicit autem {intelligat & sentiat} quia nondum ostensum est, ꝙ aliud sit intellectus à sensu, vel quia ista diuersitas, ex sensu & intellectu cognoscit̃. Sicut igitur oportet, ꝙ vnus homo, qui dicit alterum esse album à dulci, sit qui cognoscit vtrunque, ita oportet ꝙ vna potentia sit, qua agnoscitur vtrũq;. Nã homo non cognoscit, nisi p aliquam potentiam. Et hoc est quod concludit vlterius, palam esse quod non est possibile iudicare {separata}.i.ꝙ aliqua sint diuersa {separatis}.i.diuersis, sed oportet ꝙ sit eadem potentia, quæ vtrunque cognoscat. Deinde cum dicit.

At hic patet, neque fieri posse, vt superato in tempore discernãtur. Nam vt idem, aliud esse bonum, ac malum dicit: sic quando alterum dicit aliud esse, tunc & alterum etiam dicit. Atque dico quando, non per accidens, veluti nũc dico quippiam aliud esse, non tamen dico illud nunc aliud esse, sed hoc pacto nunc dicit, vt dicat, & nunc illud esse. Similiter igitur dicit. Quo fit, vt inseparabile, & in inseparabili tempore separata discernat.

Quod autem neque in separato tempore, hinc habitũ est. Sicut.n.idem dicit, quòd alterum est bonum, & malum, sic & quando alterum dicit esse alterum, tunc & alterum, nõ secundum accidens, ipsum quando. Dico autem, veluti nunc dico esse alterum, non tamen dico illud nunc alterum quoniã, sed sic dicit & nunc, & quod nunc. Simul ergo. Quare inseparabile, & in inseparabili tempore, vtrunque discernit.

Ostendit ꝙ oportet simul vtrunq; cognosci. Dicit ergo, ꝙ ex his, quæ dicentur, manifestum est {ꝙ neque in separato tempore,} id est in diuerso tempore cognoscit vtrunque. Sicut enim ille, qui iudicat aliqua esse diuersa, dicit aliquid vnum & idem, scilicet ꝙ alterum sit bonum & malum, sic etiam dicit quando alterum sit. Dicit enim ꝙ sit alterum tunc, quando iudicat, & hoc ipsum quando sit alterum, non dicit secundum accidens, ita ꝙ ly quando, referatur ad dicentem, vtputa quia nunc dicit, ꝙ est alterum, si non diceret; ꝙ nunc est alterum. Hoc enim esset per accidens, respectu eius, quod dicitur, sed sicut nunc dicit, ꝙ est alterum, ita dicit ꝙ nunc sit alterum. Hoc autem non posset esse, nisi simul ea apprehenderet, id est in illo instanti, pro quo iudicat ea esse altera. Manifestum èst ergo, ꝙ simul cognoscit vtrunque. Ergo sicut ẽst inseparabilis potentia, id est vna, & eadem, quæ cognoscit vtrunque eorum, inter quæ iudicatur differentia, ita oportet ꝙ in inseparabili tempore apprehendat vtrunque. Deinde cum dicit.

At vero fieri non potest, vt simul idem, ea ratione, qua indiuisibile est, & in indiuisibili tempore, motibus contrariis moueatur. Nam dulce quidem si sit, mouet sensum, ac intellectum. Amarum autem contrario modo & album itidem diuerso.

: At vero impossibile est, simul secundum contrarios motus moueri idem, vt indiuisibile est, & in indiuisibili tẽpore. Tex.com.147.

Si enim

Si enim dulce sit, sic mouet sensum, aut intellectum, amarum autem contrariæ, & album aliter.

Obijcit in contrarium. Et circa hoc quatuor facit. Primo ponit obiectionem talem, Impoſſe eſt idem & indiuisibile, simul moueri secundum contrarios motus, simul & in indiuisibili tempore: sed intellectus & sensus mouentur à sensibili, inquãtum sentit, & intelligibili, inquãtum intelligit. Diuersa autem sensibilia & contraria, diuersis & contrarijs motibus mouent, ergo impoſsibile eſt, ꝙ eadem vis sensitiua, aut intellectiua, simul cognoscat contraria diuersa. Secundo ibi.

Eſt ne igitur quod discernit, indiuisibile quidem numero, separatum autem ratione. Partim igitur vt diuisibile, res sentit diuisas, partim vt indiuisibile. Nam ratione quidem diuisibile, loco autem atque numero indiuisibile eſt.

Tex. cõm. 148. *Ergo simul quidem & numero indiuisibile, & inseparabile, quod indicat secundum esse autem separatum, igitur quodammodo indiuisibile, diuisa sentit, eſt autem quodammodo vt indiuisibile. Secundum esse quidem enim diuisibile, loco autem & numero, indiuisibile.*

Ponit vnam solutionem, & dicit, ꝙ illud, quod iudicat differentiam inter contraria, eſt simul & numero indiuisibile, & inseparabile, id eſt vnum subiecto, sed secundum separatum, id eſt ratione eſt diuersum. Sic igitur quodammodo indiuisibile sentit diuisa, id eſt diuersa. Alio autem modo diuisibile sentit diuersa, quia secundum esse eſt diuisibile, id eſt ratione eſt diuersum, sed loco, & numero eſt {indiuisibile,} id eſt subiecto eſt vnum. Et dicit loco, quia diuersæ potentię inueniuntur in diuersis partibus corporis organa habere. Tertio ibi.

An id minime fieri poteſt. Idem enim potentia quidem eſt ipsa contraria, & diuisibile & indiuisibile, actu autem esse non poteſt. Sed patiendo diuisibile eſt. At fieri nequit, vt simul sit album et nigrum. Quare neque formas ipsorum simul sensus ac intellectus, si talia sint, vt patiant̃ suscipient.

Aut non possibile. Potentia enim idem & indiuisibile eſt contraria, secundum esse autẽ non, sed in operari, diuisibile eſt. Et impoſsibile eſt & album & nigrum esse simul. Quare neque species pati ipsorum; si huiusmodi eſt sensus, & intelligentia.

Improbat hanc solutionem dicens, ꝙ non eſt {possibile} illam prædictam solutionem stare}. Quod enim eſt idem, & indiuisibile subiecto, sed non secundum esse, id eſt secundum rationem, poteſt quidem habere contraria secundum potentiam; sed quod habet contraria {in operari,} id eſt secundum actum oportet qđ sit diuisibile. Et impoſſe eſt idem & indiuisibile, simul & semel esse album & nigrum. Quare neque poſsibile eſt aliquod vnum & idem indiuisibile, simul pati ſpẽs eorum, & ita neque intelligeret sentire, si intelligere & sentire eſt huiusmodi, id eſt pati quodã. Quarto ibi.

At enim hoc perinde sese habet, atque id quod quidam punctum appellant. Quod quidem tum vnum eſt, tum duo quo pacto & diuisibile eſt. Quo igitur indiuisibile eſt hoc vnũ eſt, id quod discernit, ac simul. Quo vero eſt diuisibile, hoc non vnum eſt, bis enim eiusdem signi simul fit vsus. Quo ergo finis vs[illegible] fit vt duorum, hæc duo discernit, atque sunt separata: vt separatorum. Quo vero eſt vnum, hic vnus fit vsus & simul. Sed de principio quidem quo dicimus animal sensitiuum esse: sit hoc modo determinatum.

Tex. cõm. 149. *Sed sicut, quod vocant quidam punctum, aut vnum, aut duo sic & diuisibile. Secundum quod quidem igitur indiuisibile, vnum discernens eſt, & simul. Secundum vero quod diuisibile, non eſt vnum: Bis enim vtitur eodem signo simul. Inquantum igitur pro duobus vtitur termino, duo iudicat, et separata sunt, vt in separato. Inquantum vero vnum, vno & simul. De principio igitur, secundum quòd dicimus posse sentire animal: determinatum sit hoc modo.* Tex. cõm. 149. Græci legũt, vt separatorum.

Ponit veram solutionem, & solutio iſta sumitur ex similitudine puncti. Pũctum enim quod eſt inter duas partes lineæ, poteſt accipi {vt vnum & vt duo} Et vnũ quidem, secundum ꝙ continuat partes lineæ, vt cõmunis terminus. {Vt duo aũt secundum ꝙ bis vtimur pũcto,} id eſt vt principio vnius lineæ, & vt fine alterius. Sic etiam intelligendum eſt, quia vis sentiendi diffunditur in organa quinque sensuum ab aliqua vna radice cõmuni, à qua procedit vis sentiendi in oĩa organa, ad quam etiam terminantur oẽs immutationes singulorũ organorũ, quæ poteſt cõsiderari dupliciter. Vno modo prout eſt principium vnũ, & terminus vnus omnium sensibilium immutationũ. Alio modo, prout eſt principium, & terminus huius & illius sensus. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ sicut punctum eſt vnum aut duo, sic diuisibile eſt principium sensitiuum cõmune. Sic .n. diuisibile eſt, inquãtum {simul bis vtitur eodem signo} .i. principio sensitiuo .s. vt principio & termino visus, & auditus. Inquãtum igitur aliquis vtitur principio sensitiuo, quasi vno termino, pro duobus, intantum duo iudicat, & separata sunt quæ accipiuntur, sicut {in separato} .i. diuisibili principio cognoscunt {Inquantum vero} eſt vnum in se, sicut ĩ vno principio cognoscit differentiã vtriusque, & simul. Habet igitur hoc principium sensitiuum cõe, ꝙ simul cognoscat plura, inquãtum accipitur bis, vt terminus duarum immutationũ sensibilium, inquãtum vero eſt vnũ, iudicare põt differentiam vnius ad alterum. Oportet aũt illud principium sensitiuum cõmune habere aliud organum, quia pars sensitiua nõ habet aliquã operationem sine organo. Cum .n. organum tactus diffundatur per totum corpus necessarium vr̃, vt ibi sit organum huius principij sensitiui cõmunis, vbi eſt prima radix organi tactus. Et propter hoc superius dixit, ꝙ si caro esset vltimum organũ tactus, ꝙ tangendo secundũ carnẽ, discerneremus vnũ sensibile ab alio.

Considerandum eſt etiam, ꝙ licet hoc principium cõmune immutetur à sensu proprio, quia ad sensum communem perueniunt immutationes omnium sensuum propriorũ, sicut ad cõem terminum, non tñ sensus proprius eſt nobilior, quàm sensus cõmunis, licet mouẽs sit nobilius moto & agens patiente, sicut nec sensibile exterius eſt nobilius quàm sensus proprius, liceat moueat ipsum. Eſt .n. secundum quid nobilius .s. inquãtum eſt actu album vel dulce, ad quod eſt sensus proprius in potẽtia. Sed sensus proprius simpliciter eſt nobilior propter virtutem sensitiuam, vnde & nobiliori mõ recipit .s. sine materia. omne .n. recipiens aliquid; recipit illud secundum suum modũ. Et sic sensus cõmunis nobiliori modo recipit quàm sensus proprius, ꝓpter hoc ꝙ virtus sensitiua consideratur in sensu cõmuni, vt in radice, & minus diuisa. Neque oportet, ꝙ per aliquam actionem sensus cõmunis, ſpẽs recepta in organo fiat in ipso: quia oẽs potentiæ partis sensitiuæ, sunt passiuę. nec eſt poſsibile, ꝙ vna potentia sit actiua & passiua. Cõmunis sensus, omnibus externis sensibus, longe nobilior eſt, atque præstantior.

Considerandum eſt etiam, ꝙ sensus proprius habet discernere inter cõtraria sensibilia, inquãtũ proprius participat aliquid de virtute sensus communis, quia & ipse sensus proprius eſt vnus terminus diuersarum immutationum, quæ fiunt per medium à cõtrarijs sensibilibus. Cur sensus cõtraria ꝑcipiãt.

Sed

Sed vltimum iudicium, & vltima diſcretio pertinet ad ſenſum cõmunem. Vltimo aũt epilogando concludit, quod dictum eſt de principio, ſecundum ꝙ dicitur animal eſſe ſenſitiuum vel potens ſentire.

Lectio qvarta.

Sapere & intelligere, & cõſequẽter ſenſum & intellectum, nullatenus eſſe idem probat quod item phantaſia, ſiue ſentire & opinari, vel opinio non ſit idem multipliciter probat.

Cvm autem duabus priſci differentijs, maxime diffiniant animam. Motione, inquam, loco accommodata, & intelligendo, & diſcernendo, an ſentiendo, conſiderãdũm eſt, ſi quid interſit inter intelligere, ac ſentire. Videtur nanque tam intelligere, quã etiam ſapere, veluti quoddam eſſe ſentire. Etenim his vtriſque rerum aliquas aĩa diſcernit, atque cognoſcit.

Tex.com.150. *Quoniam autem duabus differentijs diffiniunt maxime animam, motu, qui ſecundum locum: & in eo, quod eſt intelligere, & diſcernere & ſentire. Videtur aũt & intelligere, & ſapere, tanquam quoddam ſentire eſſe. In vtriſque enim his, anima iudicat aliquid, & cognoſcit eorũ, quæ ſunt.*

Poſtquam Philoſophus oſtẽdit, ꝙ duæ operationes, de quibus dubium videbatur, percipere. ſ. actus ſenſuũ propriorum, & diſcernere inter ſenſibilia diuerſorũ ſenſuum, non excedunt facultatem principij ſenſitiui, nũc vult inquirere, vtrum ſapere & intelligere excedant facultatem eiuſdem principij. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit, ꝙ ſapere & intelligere, non pertinent ad ſenſum: quod eſt oſtendere, ſenſum & intellectum nõ eſſe idem ſubiecto. Secundo, ꝙ phãtaſia, quæ pertinet ad ſenſum, nõ eſt idem cum opinione, quæ pertinet ad intellectum, ibi. {Phantaſia autem &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem ponentium ſenſum & intellectum eſſe idem. Secundo improbat eam, ibi. {Et tamen oportuit.} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem, Secundo aſsignat cauſam opinionis, ibi. {Omnes enim hi} Circa primum duo facit. Primo ponit opinionem in cõmuni. Secũdo inducit quędam verba quorundam Philoſophorum, quę ad illud pertinere videntur, ibi. {Et antiquis ſapere.} Dicit ergo primo, ꝙ quia antiqui Philoſophi diffiniebant animam ſecundum duo, ſcilicet ſecundum motum ſecundum locum: & cognitionem, quæ includit intellectiuã diſcretionem, & ſenſum, videtur ex hoc, ꝙ ſecundum eorum opinionem intelligere & ſapere ſit quoddã ſentire: quia tam ſentiendo quàm intelligendo anima iudicat & cognoſcit. Deinde, cum dicit.

Et veteres idem eſſe ſapere, ſentireq́; cenſent. Quemadmodum, & Empedocles dixit.

Ad præſens hominum creſcit ſapientia ſemper.
Et alio rurſus in loco.
Hic varia his ſe Aper prudentia ſomnia monſtrat.
Idem & Homerus his carminibus ſenſiſſe videtur.
Tales nanque inſunt mentes mortalibus ipſis.
Quales quotidie ſummi fert rector olympi.

Et antiqui ſapere, & ſentire, idem eſſe aiunt, ſicut Empe. dixit. Ad præſens voluntas augetur, & in hominibus & in alijs, vnde eis ſemper ſapere altera præſtat. Idem autem his vult & id, quod eſt Homeri. Talis enim intellectus eſt in terrenis hominibus, qualem ducit in diem pater virorũq́; deorumq́ue.

Oſtendit, ꝙ non ſolũ hoc ſequiť ex hoc, quod in cõi dicebãt, ſed expreſſe antiqui dixerũt, ꝙ idẽ ſit ſapere ꝑ intellm, & ſentire. Vt autem intelligant verba Philoſophorum, q̃ inducunť qũo ad ꝓpoſitũ faciunt, cõſiderãdum eſt, ꝙ nullũ corpus põt directe agere in id, qđ nullo mõ eſt corporeũ. quia igiť potentiæ ſenſitiuæ aliquo mõ ſunt corporeæ, q̃a ſunt virtutes ĩ corporis organis, ĩmmutari pñt ex actione corporũ cęleſtium, ꝑ accidẽs tñ, quia neq; aĩa, neq; aĩæ virtus mouetur, niſi ꝑ accidẽs, moto corpore. Et ꝓꝑ hoc cõtingit, ꝙ ex impreſsione corporis cœleſtis variať, & phãtaſia, & appetitus ſenſitiuus. Vnde & aĩalia irrõnalia, q̃ ſolo appetitu ſenſitiuo aguntur ĩ ſuis motibus, vt plurimũ inſequunť impreſsiones corporũ cęleſtiũ. Ponere igiť, ꝙ corpora cęleſtia habeant impreſsionẽ directe ĩ partẽ intellectiuã quãtum ad intellm & volũtatẽ, eſt ponere ꝙ voluntas & intells ſunt virtutes corporeæ. Et hoc ſonãt verba quorũdam Philoſophorũ antiquorũ. Dicit.n. Empe. ꝙ tã in hominibus, q̃ in alijs aĩalibus {voluntas augeť}. i. incitatur ad agendũ {ad pñs}. i. ſm pñtis horæ diſpõnẽ, quę quidem diſpoſitio depẽdet ex diſpõne corporũ cœleſtiũ. Vnde pñs tẽpus, vel hora {eis}. i. hoĩbus, & alijs aĩalibus {ꝓſtat ſemꝑ ſapere altera.} Diuerſis.n. horis & tẽporibus, diuerſa diuerſimode hõ & alia aĩalia inueniunť iudicare de rebus. Et ad idẽ ꝑtinet illud verbũ Homeri. {Talis aũt eſt intells in terrenis hoĩbus, qualẽ pater virorumq́; deorumq́;}. i. ſol. {Ducit in diem.} Diciť aũt ſol pť virorũ, q̃a eſt aliqua cã humanæ generationis, Hõ.n. generat hoĩem, & ſol. Diciť aũt pater deorũ, vel ꝓꝑ corpora cęleſtia, q̃ antiqui deos appellabãt, q̃ ſcđm Aſtrologos quodãmodo à ſole regulanť. vel ꝓꝑ hoĩes, quos deificari credebãt, qui virtute ſolis generanť. Virtus aũt ſolis eſt ĩ die, quia in die nobis apparet, dũ mouetur in ſuperiori hemiſphęrio, vnde & ab Aſtrologis diciť planeta diurnus. Voluit ergo Homerus dicere, ꝙ hoĩes terreni intellm ſortiuntur ex actione ſolis, & ꝙ ſcđm diuerſitatẽ motus, & ſitus, & aſpectus ſolaris, diuerſimode ſe hñt in intelligendo. Sciendũ eſt aũt, ꝙ hunc verſum Homeri Ariſt. non totũ poſuit, ſed ſolũ principium. Vnde nec in Græco, nec in Arabico plus habetur, quàm hic. Talis.n. intells eſt, vt ſic intelligať hoc dictũ, ſicut conſueuimus inducẽtes aliquem verſum alicuius auctoris, tñ ponere principiũ, ſi verſus ſit notus. Sed quia hic verſus Homeri nõ erat notus apud latinos, Boetius totum poſuit. Patet ergo ex hoc, ꝙ hic diciť, ꝙ ſi corpora cęleſtia hñt directe impreſsionẽ in intellm & voluntatẽ idẽ eſt ac ſi ponatur, ꝙ intells eſt idẽ cum ſenſu. Indirecte vero impreſsio corporũ cœleſtium põt pertingere ad intellectum vel voluntatem, prout intells & voluntas coniunguntur, in ſua operatione virtutibus ſenſitiuis. Læſo.n. organo phãtaſiæ, impediť intells in ſua operatione, & ex appetitu ſenſitiuo inclinatur volũtas ad volendũ, vel nolendũ aliquid. Quia tñ voluntas non ex neceſsitate trahitur ab appetitu ſenſitiuo, ſed ſemper ei liberũ manet, ſequi inclinationẽ appetitus ſenſitiui, vel nõ ſequi, ideo corpora cœleſtia nullam neceſsitatẽ humanis actibus inducunt. Deinde cum dicit.

Sol hoium deorũque pater.

Cœlum ex ab quo in humanã mente agit.

Etenim omnes hi putant, ipſum intelligere corporis eſſe, perinde atque ipſum ſentire, & ſentire ſimili ſimile arbitrantur, & ſapere, vt in ſuperioribus diximus locis.

Omnes enim hi intelligere corporeũ, ſicut ſentire opinantur. Et ſentire & ſapere ſimile ſimili, ſicut ſecundum principium in rationibus determinauimus.

Oſtendit cauſam poſitionis. Manifeſtum eſt.n. ꝙ remota differẽtia, qua aliqua abinuicẽ differũt, remanẽt idẽ. ſicut ſi rõnale auferatur ab homine, remanebit de

numero irrationalium animalium. Hæc autẽ est differentia, qua differt cognitio intellectiua à sensitiua, q sentire est aliquid corporeum. Non enim operatio sensus est sine organo corporali. Intelligere autem non est aliquid corporeum, quia operatio intellectus non est p organum corporeum, vt infra ostẽdetur. *3 Tex. cõm. 4. & inde.* Ideo ergo antiqui ponebant sensum, & intellectum, idem esse, quia opinabantur q intelligere esset aliquid corporeum sicut & sentire. Quomodo autem vtrũque ponerent aliquid corporeum, consequenter ostendit per hoc, q ponebant tam sapere secundum intellectum, quàm sentire, cõtingere per virtutem similitudinis, sicut in primo libro dictum est. Et intelligebant similitudinem secundum esse corporeum, puta q per terrã cognoscitur terra, & per aquam aqua, & sic de alijs. Vnde sequebatur q sentire & intelligere consequerentur naturam corpoream, *Lectio. 10* & eodem modo. Et sic sentire & intelligere sequitur esse idem. Deinde cum dicit.

Oportebat tamen ipsos de errore quoq;, deceptioneúe disserere. Sũt enim hæc magis propria animalium plusquam id temporis est, quo in his anima versatur, vt patet: idcirco necesse est, aut vniuersa, quæ vidẽtur, vt quidam inquiunt, esse vera, aut dissimilis rei tactum, errorẽ esse, deceptionemúe: quippe cum id sit contrarium illi, simili inquam cognoscere simile.

Et tamen oportuit simul ipsos de deceptione dicere. Magis proprium enim est animalibus, & plurimum tempus in hoc permanet anima, vnde necesse est, aut, vt quidam dicũt, omnia, quæ videntur, esse vera, aut dissimilis tactum, deceptionem esse. Hoc enim contrarium ei, quod simile simili cognoscere.

Improbat prædictam positionem. Et primo quantum ad causam, Secũdo quãtum ad ipsam positionem, ibi. {Quod quidem igitur.} Dicit ergo primo, q Philosophi assignantes causam cognitionis esse similitudinẽ cognoscẽtis ad cognitum, debuerunt assignare aliquã causam etiam deceptionis, quia deceptio vr̃ esse magis propria animalibus quàm cognitio secundum cõditionem suæ naturæ. Videmus. n. q homines ex seipsis decipi possunt & errare. Ad hoc aũt q veritatẽ cognoscãt, oportet q ab alijs doceantur. Et iterũ pluri tẽpore anima est in deceptione, q̃ in cognitione veritatis, quia ad cognitionem veritatis, vix peruenitur post studium longi temporis. Et hæc quidem ratio efficax est contra antiquos Philosophos, qui ponebant cognitionem in esse animæ ex sui natura, quasi anima ex hoc q constituta est ex principijs, habeat q non solum sit in potentia ad cognoscibilia, sed q sit actu cognoscens. Potest autem ad hoc dupliciter responderi. Vno modo, vt dicatur, q antiqui Philosophi non credebant aliquam deceptionẽ *Lectio. 2.* esse. Ponebant enim q omnia, quæ videntur, sunt vera, vt supra dictum est. Et ideo nõ oportebat, q assignarent causam deceptionis. Alio modo potest responderi, q ex hoc ipso, quod dicebant cãm cognitionis esse ex hoc, q anima tangit id, quod est sibi simile, datur intelligi q causa deceptionis sit hæc, quod anima tangit sibi dissimile. Hoc est ergo, quod concludit, quod quia antiqui Philosophi non assignauerunt cãm deceptionis aĩæ, necesse est, quod aut omnia, quæ videntur, vera sint, vt quidam dixerunt, aut quod tactus, quo aĩa tãgit rem dissimilem, sit deceptionis causa. Tangere. n. dissimile videtur esse cõtrarium ad cognoscere sibi simile. *Lectio. 12.* Primum aũt reprobatum est in. 4. Metaphysicæ. Vnde procedit ad inquirendum secundum, cum dicit.

Videtur autem & deceptio, & scientia contrariorum esse eadem. *Eadem scia cõtrariorum.*

Videtur autem & deceptio, & scientia contrariorũ eadem esse.

Manifestum est. n. q dissimile, & simile sunt contraria, sed circa contraria eodẽ modo se habet homo ad cognitionẽ & deceptionem, quia qui cognoscit vnum contrariorum, cognoscit & aliud, & qui errat in vno: errat in alio. Et hoc est quod dicit quod scientia & deceptio vr̃ eadem esse cõtrariorum. Non ergo est possibile, qđ tactus rei similis sit cã veræ cognitionis, & tactus rei dissimilis sit cã deceptionis, qa tũc esset scĩa de vno cõtrariorũ, & deceptio de alio. Deinde cum dicit.

Non idem igitur esse sentire, ac sapere, patet. Illud enim omnibus animalibus, hoc valde paucis inest. *Sentire & intelligere differunt.*

Quod quidem igitur non idem sit sapere, & sentire, manifestum est. Hoc quidem enim in omnibus est, illud autem in paucis animalium est. *Tex. cõm. 152.*

Improbat positionem, ostendens quod neq; sapere, neq; intelligere est idem, quod sentire. hæc enim duo intellectiuæ cognitioni attribuuntur. Intellectus. n. habet iudicare, & hoc dicitur sapere: & apprehendere, & hoc dicitur intelligere. Primo ergo ostendit, quod sentire non sit idem quod sapere, tali ratione. Sentire inest omnibus animalibus, sapere autem nõ inest omnibus, sed paucis, ergo {sapere} non est idem quod sentire. Dicit autem quod sapere. inest paucis animalium, & non q insit solis hominibus, quia etiam quædam animalia participant aliquid prudentiæ, & aliquid sapientiæ. s. qđ recte iudicãt de agendis per æstimationem naturalem. *Sapere, atque intelligere differunt infra t. 1.*

Secundo ibi.

At neq; intelligere idem est, ac sentire, intelligere, inquã, quo recte atque non recte res percipi solent. Quod nanque recte percipis, id est prudentia, & scientia, atque opinio vera: at quod non recte, id est nimirum his dictis contrarium. Etenim propriorum sensus semper est verus, & vniuersis animalibus inest. At fit, vt falso quoque quis ratiocinetur, neq; cuiquam competit, cui non inest & ratio.

Sed neque, intelligere, in quo est & recte, & nõ recte. Recte quidem, prudentia, & scientia, & opinio vera: non recte autem contraria horum. Neque hoc est idem cum ipso sentire. Sensus quidem enim propriorum semper verus est, & in omnibus inest animalibus. Intelligere autem contingit & falso, & nulli inest cui non & ratio.

Probat quod intelligere non sit idem, quod sentire, per duo media. Quorum primũ tale est. Intelligere cõtingit recte & non recte. Recte quidẽ cõtingit intelligere secũdum sciam, quæ est speculabilium, & necessariorum vel secundum prudentiam, quæ est recta rõ cõtingentium agibilium, vel secundũ opinionẽ verã, quæ se habet ad vtrũque, & nõ determinate ad alterũ oppositorum, sicut scĩa & prudentia, sed ad vnũ, cum formidine alterius. {Non recte aũt} contingit intelligere, secundum eorum contraria. i. ſm falsum scientiam, & ſm imprudentiam, & ſm opinionem falsam. Sentire aũt non contingit nisi recte, quia sensus circa propria sensibilia semp verus est, ergo sentire & intelligere nõ sunt idem. Et quia posset aliquis dicere, q recte intelligere sit idẽ quod sentire, ideo adiungit aliud mediũ ad hoc excludendũ, q tale sentire {inest omnibus animalibus} intelligere autem non, sed solis illis, quibus inest ratio, s. hominibus, qui per inquisitionem rationis, apprehensionẽ veritatis intelligibilis consequuntur, quãuis substantiæ separatæ, quæ sunt altioris intellectus, statim absq;

inquisitione

inquisitione veritatẽ intelligant: ergo & recte intelligere non idẽ est, quod sentire. Deinde cum dicit.

Imaginatio nanque diuersa est à sensu, menteq;. Atque neque hæc fit sine sensu, neq; existimatio sine hac esse põt.

Tex.com.153. *Phantasia enim alterum est & à sensu & ab intellectu. Et hæc non fit sine sensu, & sine hac non est opinio.*

Ostendit ꝙ opinio, quæ sequitur intellectũ, sit aliud à phãtasia, quæ sequitur sensum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, ꝙ phantasia non est opinio. Secundo inquirit quid sit phantasia, ibi. {De eo aũt quod est intelligere.} Circa primum tria facit. Primo proponit qđ intendit, & dicit, ꝙ ex hoc etiam apparet, ꝙ sensus & intellectus differunt, quia phantasia aliud est à sensu, & ab intellectu, & tamen phantasia nõ fit sine sensu, quia consequitur sensum, vt postea dicetur, & sine phãtasia non fit opinio. Ita. n. videtur se habere phantasia ad sensum, sicut opinio ad intellectum. In rebus aũt sensibilibus, cũ aliquid sentimus, asserimus sic esse. Cũ aũt secũdum phantasiã aliquid vr̃, non asserimus sic esse, sed sic videri vel apparere nobis. A visione enim vel apparitione sumitur nomen phantasiæ, vt infra dicetur. Et similiter circa intelligibilia, cum aliquid intelligimus asserimus sic esse. Cum aũt opinamur, dicimus sic videri, vel apparere nobis. Sicut. n. intelligere requirit sensum, ita & opinari requirit phantasiam. Secundo ibi.

Phantasia & existimatio differunt. *Non idem autem esse imaginationem existimationemue patet. Hic enim affectus in potestate sine controuersia collocatur. Licet nãque, cum libet, fingere quicquid volumus, atque ante oculos ponere, perinde atque ij faciunt, qui in artificiose memoriæ comparatis, atque dispositis locis imagines fingentes, atque simulachra collocant. At opinari non in nobis est situm. Necesse est enim opinantem, aut veram, aut falsam existimationem habere.*

Quod autem non est eadem phantasia, & opinio, manifestum est. Hæc enim passio in nobis est cũ volumus. Præ oculis enim est facere, sicut in recordatiuis positi, & idolũ sunt facientes. Opinari autem non in nobis est. Necesse enim est falsum, aut verum dicere.

Probat ꝙ non sit idem opinio, & phantasia, duobus rõnibus, quarum prima talis est. Passio phantasiæ est in nobis cũ volumus, quia in potestate nostra est formare aliquid, quasi apparens ante oculos nostros, vt montes aureos, vel quicquid volumus, sicut patet de illis qui recordantur, & formant sibi idola eorũ, quæ sibi videntur ad votũ. Sed opinari nõ est in potestate nr̃a, quia necesse est, ꝙ opinans habeat rõnẽ, per quã opinetur, vel verũ, vel falsum, ergo opinio non est idẽ quod phantasia. Secundam rationem ponit cum dicit.

Præterea cũ opinamur aliquid malum esse, atq; terribile, continuo perturbamur. Similiter & cũ opinamur quippiam esse tale, vt in illo sit confidendum. At cũ imaginamur talia, perinde afficimur, atque si in pictura eadem spectaremus.

Tex.com.154. *Amplius autem cum opinamur difficile aliquid, aut terribile, statim compatimur, Similiter aũt est & si sit cõfidendum. Secundum aũt similiter nos habemus, sicut si essemus considerantes in pictura, difficilia & confidenda.*

Quę talis est. Opinionem statim sequitur passio ĩ appetitu, quia cum opinamur aliquid esse graue vel terribile statim compatimur tristando vel timendo. Et similiter si sit aliquid confidendum, id est de quo aliquis debeat cõfidere & sperare, statim sequitur spes vel gaudium. Sed ad phantasiam non sequitur passio in appetitu, quia dum aliquid apparet nobis secundum phantasiam, similiter nos habemus, ac si consideremus in pictura aliqua terribilia, vel separabilia, ergo opinio nõ est idem quòd phantasia. Huius autem differentiæ ratio est, quia appetitus non patitur, neque mouetur ad simplicem apprehensionem rei, qualem proponit phantasia. Sed oportet ꝙ apprehendatur sub ratione boni, vel mali, conuenientis vel nociui. Et hoc facit opinio in hominibus, componendo vel diuidendo, dum opinatur hoc esse terribile vel malum, illud autem esse separabile vel bonum. Phantasia autem non componit neque diuidit, patitur tamen appetitus animalium ab æstimatione naturali, quę hoc operatur in eis, quod opinio in hominibus. Tertio ibi.

Sunt autem & existimationis ipsius hæ differentiæ, scientia & opinio, & prudentia, & ea quæ sunt hisce contraria. De differẽtia quorum, alius sit sermo, magis ad idipsum accommodatus.

Sunt autem & ipsius existimationis differentiæ, scientia, & opinio, & prudentia, & contrariæ horum. De quorũ differentia, altera sit ratio.

Dicit ꝙ ad intellectualem existimationem multa ptineant. s. scientia, prudentia, opinio, & cõtraria horum, de horum differentia, non est hic agendum, sed alibi. s. in sexto Ethicorum.

LECTIO QVINTA.

Phantasiam distingui ab intellectus habitibus, & ab ipso sensu, multipliciter ostendit.

AT vero, cum diuersum sit sentire ac intelligere, & huius aliud imaginatio, aliud existimatio esse videtur: de imaginatione primo, deinde de altero dicamus oportet. Cap.4.

Tex.com.155 *De eo autem quod est intelligere, quoniam alterum est ab eo quod sentire. huius autem, aliud phantasia esse videtur, aliud opinio: De phantasia determinantes sic & de altero dicendum est.*

Postquam Philosophus ostendit ꝙ phantasia non est opinio, incipit inquirere quid sit. Et primo dicit de quo est intentio. Secundo prosequitur. ibi. {Si igiť phantasia.} Dicit ergo primo, ꝙ cum ostensum sit ꝙ intelligere est aliud quàm sentire, & ad vnũ horum pertineat opinio. s. ad intellectum, ad aliud aũt phãtasia. s. ad sensum. Postquam determinatum est de sensu, dicendum est de phãtasia, vt sic postmodũ determinetur de altero. s. de intellectu & opinione. Deinde cum dicit.

Si igitur imaginatio, i. phantasia, sit in quo visum, phantasmaque aliquod in nobis dicimus fieri, & non aliud quicquã, quod per translationem hoc eodẽ nomine nuncupatur, ipsa profecto vna quædam est potentiarum earũ, aut habitũ, quibus discernimus, & aut vere percipimus, aut falso. Tales aũt sensus, opinio, scientia, intellectus.

Si igitur phantasia est, secundum quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, & si non aliquid secũdũ metaphoram dicimus, vna quædam potẽtia est harum, aut habitus, secundum quem discernimus, aut verũ, aut falsum dicimus. Huiusmodi aũt sunt sensus, opinio, sciã, & intellectus.

Prosequiť intẽtũ. Et circa hoc duo facit. Primo ostẽdit, ꝙ phãtasia nõ est aliqua potẽtiarũ, vel habituũ manifestorũ, qui discernũt vel iudicant verum & falsum. Secundo ostẽdit quid sit. ibi. {Sed qm̃ accidit motus.} Circa primum tria facit. Primo distinguit potentias & habitus, quibus aliquid discernitur. Secundo oñdit, qđ phantasia nõ est aliquid eorum. ibi. {Quod quidẽ igitur nõ sit sensus} Tertio ostendit ꝙ nõ est aliquid cõpositum ex eis. ibi. {Manifestum igitur qm̃} Dicit ergo

primo, ꝙ cum phantasia sit, secundum quã dicitur nobis fieri aliquod phantasma.i.aliquid apparibile, nisi forte accipiamus phãtasmata metaphorice, necesse videtur ꝙ sit aliquid de numero habituũ vel potẽtiarum cognoscitiuarũ, quibus discernitur vnũ ab alio, aut quibus circa aliquid dicimus verum vel falsum, hoc est erramus, vel non erramus. Nam apparere est aliquid discernere & dicere verum vel falsum. Potentiæ autẽ vel habitus quibus discernimus, & dicimus verũ & falsum, vidẽtur esse hi quatuor, sensus, intell's, opinio, & scĩa. Vnde vr̃ ꝙ phantasia sit aliquid horũ quatuor. Ponit aũt hæc quatuor, quasi iam nota. Alia aũt, quę ad cognitionẽ vñr pertinere, nondum erant suo tempore per certitudinem scita. Ipse aũt iam superius distinxit intellectum à sensu. Vnde præter sensum cõnumerat tria alia, scilicet intellectum, opinionem, & sciam. Et vr̃ ꝙ intellectus non accipiatur hic pro potentia. sic.n. contra intellectum non diuiderentur scĩa, & opinio, quæ ad potentiam intellectiuam pertinent, sed intellectus accipitur pro certa apprehensione eorũ, quæ absque inquisitionę nobis innotescunt, sicut sunt prima principia.

Scientia quid. Scientia vero pro cognitione eorum, de quibus certificamur, per certitudinem vel inuestigationem rationis.

Opinio. Opinio aũt pro cognitione eorũ, de quibus certum iudicium non habemus. Vnde etiam dicit, quod phantasia est habitus vel potentia de numero eorum, ad ostendendum ꝙ inter hæc, aliquid est vt potentia, & aliquid vt habitus. Cognoscere aũt possumus ꝙ hæc tãtum apprehensionis principia apud antiquos nota erant, ex-

Lectio.8 positione Plat. superius in.1.lib. posita, qui solum hæc quatuor ad numeros reduxit attribuens intellectũ vni, scientiam dualitati, opinionem trinario, sensum quaternario. Deinde cum dicit.

Phantasia non est sensus. *At ipsam non esse sensum, ex hisce patere potest. Sensus enim vel est potentia, vel operatio, vt visus, vel visio. At quòd nonnunquã neutrum est istorum, & tamen apparent aliqua, videmurq; videre, vt ea quæ in somnis apparent.*

Tex.com.156. *Quod igitur non sit sensus, manifestum est ex his. Sensus enim, aut potentia, aut actus est, vt visus, & visio. Apparet autem aliquid, & neutro horũ existẽte, vt ea, quæ in somnis.*

Ostendit ꝙ phantasia non est aliquid dictorum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit ꝙ non sit sensus. Secundo ꝙ non sit intellectus, siue scientia. ibi.{At vero neque semper.} Tertio ꝙ nõ sit opinio, ibi.{Relinquitur igitur.} Circa primum tria facit. Primo ostendit ꝙ phantasia non sit sensus, neque secundum potentiam, neque secundum actum, & ratio est talis. Dormiens, aliquid phantasiatur: hoc aũt non fit secundum sensum in potentia, quia sensui in potentia existẽti, nihil apparet: nec secundum sensum in actu, quia in somno non est sensus in actu, ergo phantasia non est sensus in potentia, neque sensus in actu. Secundo ibi.

Deinde sensus quidem semper adest, imaginatio autem non semper.

Postea secundum potentiam sensus quidem semper adest viuentibus & non orbatis, phantasia autem non.

Ostendit qđ phantasia non sit sensus in potentia, & est rõ talis. Sensus in potentia semp adest aĩali, phantasia aũt non semper, cũ non aĩali aliquid appareat, ergo phantasia non est sensus in potentia. Tertio ibi.

Quod si idem esset imaginatio ac odoratio, bestijs imaginatio profecto cunctis inesses. At nõ esse videtur, vt api, aut formicæ, aut vermi.

Si vero ei quod actu idem, omnibus vtique cõtingeret bestijs phantasiam inesse. Videtur autem non, vt formicæ, aut api, aut vermi.

Ostendit ꝙ phantasia non sit sensus secundum actũ quatuor rationibus. Quarum prima talis. Sensus secundum actum conuenit omnibus bestijs.i. animalibus irrationalibus. Si igitur phantasia esset idem quod sensus in actu, sequeretur quod inesset omnibus animalibus irrationalibus. Hoc autem non est verum. Non enim inest formicæ, aut api, aut vermi, ergo phantasia non est sensus secundum actum.

Dubium. Considerandum est autem ꝙ omnia animalia habent quodammodo phantasiam, sed animalia imperfecta habẽt phantasiam indeterminatam, sicut infra dicet Philosophus.

Formica et apes non habent phantasiã à sensu distinctam. Sed hoc non videtur verum de formica & ape, in quarum operatione plurimum prudentiæ apparet. Sed sciendum est quòd opera prudentiæ, formica & apis operãtur naturali inclinatione, non ex hoc quod habeant phantasiam determinatam, & distinctam à sensu, non enim phantasiantur aliquid, nisi dum mouẽtur à sensibili. Quod aũt operantur propter finem, quasi prouidentes in futurũ, non contingit ex hoc ꝙ habeant aliquam imaginationem ipsius futuri, sed imaginantur actus præsentes, qui ordinantur ad finem ex naturali inclinatione magis, quàm ex apprehensione.

Quæ sit perfecta phantasia. Illa autẽ animalia dicit Philosophus phantasiam habere, quibus aliquid secũdum phantasiam apparet, etiam dum non actu sentitur.

Secundam rationem ponit ibi.

Præterea illæ quidem veræ sunt semper, imaginationes vero plures fiunt, vt patet, falsæ.

Postea hi quidem veri semper, phantasiæ autem plures falsæ.

Quæ talis est. Sensus secundum actum semper sunt veri, non enim sensus decipitur circa proprium sensibile: sed phantasiæ vt plurimũ sunt falsæ. Non.n. respondent imaginationi vt plurimum, ergo phantasia nõ est sensus secundum actum. Tertiam rõnem ponit ibi.

Præterea cum exactè circa sensibile operamur, non dicimus hoc nobis hominem videri, ac apparere. Sed potius cum non clare sentimus, quando etiam fit, fit vt verus sensus, & falsus.

Amplius autem non dicimus cum operemur certe circa sensibile, quoniam videtur hoc nobis homo, sed magis cum non manifeste sentimus, tunc & aut verus, aut falsus.

Quæ talis est. Cum operamur cum certitudine circa sensibile actu.i. ipsum sentiendo, nõ dicimus ꝙ hoc videtur nobis homo, sed magis hoc dicimus, cũ non manifeste sentimus, sicut cum à remotis aliquid videmus, vel cum videmus aliquid in tenebris. Et tunc sensus secundum actum, aut est verus, aut est falsus. Circa sensibile enim per accidens, cuiusmodi sensibile est homo, non semper sensus est verus, sed quandoque decipitur. Addit autem hoc vt ostendat conuenientiam inter sensum non manifestum & phantasiam, quæ etiam quandoque est vera, quandoque falsa est. Cum autem manifeste aliquid phantasiamur, dicimus quod hoc videtur nobis homo, & non quod per certitudinem sit homo, ergo phantasia nõ est idẽ quod sensus in actu. Quartam rationem ponit ibi.

Atque nobis (quod quidem paulo antea dicebamus) clausis etiam oculis visa videntur, atque apparent.

Et (quod quidem & antea diximus) apparent & dormientibus visiones.

Quæ talis est. Phãtasticæ visiones apparẽt dormientibus. In eis aũt non est sensus secundum actum. ergo

phantastica

phantaſtica viſio non eſt ſenſus ſecundum actum.

Deinde cum dicit.

Atque neq; vllus habituum eorũ erit, qui veri ſunt ſemper, vt ſcientia vel intellectus. Eſt enim & falſa imaginatio, non ſolum vera.

Tex. cõm. 157. *Atque vero neq; ſemper vera dicentium, habitus vllus erit, vt ſcientia, aut intellectus. Eſt enim phantaſia & vera, & falſa.*

Oſtendit ꝙ phantaſia non ſit intellectus, neq; ſcientia. Intellectus enim eſt primorum principiorum, & ſcientia de concluſionibus per demonſtratione acquiſita, ſemper ſunt verorum. Phantaſia aũt quandoque eſt falſa, ergo phantaſia non eſt intellectus, neque ſcientia.

Deinde cum dicit.

Reſtat igitur vt perſcrutemur ſi ſit opinio. Atque ſit opinio, & vera, & falſa. Verum opinionem quidem ſequitur fides. Quippe eum fieri nequeant, vt hiſce, quiſquam non credat, quorum habet opinionem, beſtiarum autẽ fides quidem nulli, imaginatio vero compluribus ineſt.

Relinquitur igitur videre ſi opinio ſit. Fit enim opinio & vera, & falſa. Sed opinioni quidem inhæret fides. Non enim contingit opinantem ijs, quæ ſibi videntur, non credere. Beſtiarum autem nulli ineſt fides, phantaſia autem multis.

Oſtendit ꝙ phantaſia nõ ſit opinio, quod magis videbatur, quia opinio etiam quãdoq; eſt falſa, ſicut phãtaſia. Oſtendit autem hoc duabus rationibus. Prima quarum talis eſt. Opinionem ſequitur fides, nõ.n. videtur eſſe conueniens, ꝙ aliquis non credat id quod opinatur, & ſic cum nulla beſtia habeat fidẽ, nulli beſtiarum inerit opinio. Sed phantaſia ineſt multis beſtiarũ, vt dictum eſt, ergo phantaſia non eſt opinio. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea fides omnem opinionem ſequitur, perſuaſio fidem ratio perſuaſionem. Vt imaginatio quidem quibuſdam belluis ineſt, ratio autem nullis.

Amplius omnem opinionem conſequitur fides, fidem autem ſuaſum eſſe, ſuaſionem aũt ratio. Beſtiarum autem quibuſdam phantaſia ineſt, ratio vero non.

Quæ talis eſt. Ad omnem opinionem conſequitur fides, quia vnuſquiſque credit illud quod opinatur, vt dictum eſt. Sed ad fidem ſequitur ꝙ aliquis ſit perſuaſus, ea enim credimus, quæ nobis perſuaſa ſunt. Ad perſuaſionem autem ſequitur ratio ſecundum ordinem illationis, quia per aliquam rationem, aliquid alicui ſuadetur. ergo de primo ad vltimum quicũque habet opinionẽ, habet rõnem. Nulla autem beſtia habet rationem, cum tamẽ aliqua habeat phantaſiam, ergo phantaſia non eſt opinio. Et manifeſtum eſt ꝙ hæc ſecunda ratio inducitur ad confirmandum primum quãtum ad hoc quod prima ſupponebat ꝙ nulla beſtia habet fidem. Deinde cum dicit.

At vero patet, nec opinionem eſſe cum ſenſu, nec opinionem per ſenſum, nec opinionis, ſenſusue coniunctionem, per ea, quæ dicta ſunt.

Tex. cõm. 158. *Manifeſtum igitur quod neque opinio cum ſenſu, neq; per ſenſum, neque complexio opinionis & ſenſus erit phantaſia, propter hæc.*

Oſtendit ꝙ phantaſia non eſt aliquid compoſitum ex præmiſſis, & præcipue ex ſenſu & opinione, ex quibus magis poſſet videri eſſe compoſita. Et circa hoc tria facit. Primo ponit quod intendit, quaſi ex præmiſſis concludens, ꝙ quia phantaſia, neque eſt ſenſus, neque opinio, manifeſtũ propter hoc eſſe poteſt, ꝙ phantaſia, nec opinio eſt cũ ſenſu, ita ꝙ eſſentialiter ſit opinio & habeat ſenſum concomitantẽ, neque opinio eſt per ſenſum, ita ꝙ eſſentialiter ſit opinio ſed & habeat ſenſum cauſantẽ, neq; eſt cõplexio opinionis & ſenſus, ita ꝙ eſſentialiter cõponatur ex vtroq;. Non aũt addit ꝙ non ſit phantaſia ſenſus cũ opinione, quia phantaſia magis vr̃ cõmunicare cũ opinione, quæ poteſt eſſe falſa, quàm cũ ſenſu, qui eſt ſemper verus. Secundo ibi.

Patet enim ſi imaginatio ſit opinionis, ſenſusq; coniunctio, opinionem non cuiuſuis rei, ſed eius eſſe, cuius eſt etiam ſenſus. Dico aũt imaginationem, ſi ſit coniunctio ſenſus opinioniſue coniunctionem eſſe opinionis albi & ſenſus eiuſdem albi, non enim erit ex opinione quidem boni, ſenſu autem albi. Apparere igitur eſt opinari rem eam, quæ ſentit, & non per accidens.

Et manifeſtum quod non alia quædam eſt opinio ſed eius eſt, cuius eſt & ſenſus. Dico aũt ex albi opinione et ſenſu cõplexio phantaſia eſt. Non enim ex opinione quidem eſt albi, ex ſenſu autem boni. Apparere igitur eſt opinari, quod quidem ſentitur non ſecundum accidens.

Oſtendit qualiter oporteat accipi opinionẽ, ſi phantaſia complectitur opinionẽ & ſenſum. quia.n. phãtaſia eſt vnius & eiuſdem, manifeſtũ eſt ꝙ opinio adiuncta ſenſui, quæ eſt phãtaſia, non eſt alia quædã opinio, ſed illa, quæ eſt de eodem, de quo eſt ſenſus. ſicut ſi dicamus ꝙ phantaſia eſt quædã cõplexio ex opinione albi, & ſenſu eiuſdẽ. Non.n. põt eſſe cõpoſita ex opinione albi & ſenſu boni, quia ſic phantaſia nõ eſſet de vno & eodẽ. Oportet igitur, ſi phantaſia eſt ex cõplexione opinionis & ſenſus, ꝙ apparere aliqd ſecundũ phantaſiam, nihil aliud ſit quàm opinari aliquid idẽ, quod ſentitur ꝑ ſe, & non ſecundum accidens. Tertio ibi.

Apparent nonnunquam etiam falſa, de quibus ſimul veram opinionẽ habet. Sol enim pedalis quidẽ apparet, ac perſuaſum eſt terra ipſum eſſe longe maiorẽ. Fit igitur, vt aut ſuam is opinionẽ, quã habet, veram abijciat, re modo eodem ſeſe habente non oblitus, nec diſſuaſus, aut ſi adhuc illã habeat, eadẽ ſit ſimul neceſſario falſa, & vera. At conſtat opinionem tũ euadere falſam, cũ res mutata latet. Neq; igitur vnum eſt iſtorum imaginatio, neq; ex his eſt coniunctum.

Apparent aũt, & falſa, de quibus ſimul opinionem veram habent, & videtur Sol vnius pedis, ſed creditur etiam maior eſſe tota habitatione. Accidit igitur aut abijcere ſuiipſius veram opinionem, quam habebat ſaluare, non oblitũ, neque decredentem, aut ſi adhuc habet, eandem neceſſe eſt veram & falſam eſſe. Sed falſa facta eſt, cũ lateat res. Non ergo vnum aliquod horum eſt, neq; ex his phantaſia. Tex. cõm. 159

Deſtruit prædictam poſitionem tali rõne. Contingit aliquando quod aliqua falſa apparent ſecundũ phantaſiam, quæ eſt à ſenſu, & de illis & de eiſdem rebus, homo habet veram opinionem. Sicut ſecundum ſenſum apparet quod ſol non excedit quantitatem vnius pedis, quod falſum eſt. Sed ſecundum veram opinionem creditur eſſe maior {habitatione}. i. tota terra, in qua habitamus. Si enim apparitio ipſa falſa, ſit idem ꝙ opinio cum ſenſu, oportet alterum duorum dicere, quorum vnũ eſt, ꝙ in iſta cõpoſitione opinionis ad ſenſum, aliquis abijciat veram opinionem quam prius habebat, re opinata {ſaluata,} id eſt eodẽ modo manente, & ille qui abijcit opinionem, non ſit oblitus neque ꝙ credat. Quod eſt impoſsibile. Iſtis.n. tribus modis aliquis abijcit veram opinionem. Primo quãdo res mutatur, ſicut cum aliquis vere opinatur quod Socrates ſedet, eo ſedente, ſed poſtquam Socrates ſedere deſtiterit, ſi retineat opinionem eandem, vera opinio mutatur in falſam.

sam. Secundo, quando desinit opinari quod prius opinabatur, propter hoc quod est pristinę opinionis oblitus. Tertio, quando desinit opinari quod prius opinabatur, quia decredit quod prius credebat, immutatus propter aliam rationem. Quod autem aliquis amittat opinionem, nullo istorum contingente, est impossibile. Quod tamen contingeret in proposito. Aliud autē, quod oportet dicere, si primum non dicatur, est ꝙ aliquis retineat cum falsa opinione, verā opinionem. Et sic si ipsa apparitio est ipsa opinio (quod necesse est ponere, si phantasia est opinio) sequitur ꝙ eadem apparitio sit vera & falsa. Sed oportet si vera falsa facta est, & non sit vera, ꝙ res {transcendens}. i. transmutata ab eo quod prius erat, lateat opinantē, quia si non lateret eū, simul cum mutatione rei, mutaretur opinio, & nō esset eius opinio falsa. Hoc autem adiunxit ad exponēdum quod prius dixerat de saluatione rei. Concludit ergo ꝙ phantasia neque est quid prędictorum quatuor, neque est compositum ex his.

LECTIO SEXTA.

Phantasiam esse motum factum à sensu secundum actum ostendit: cur item phantasia nonnunquā vera, nōnunquam falsa, & cur phantasia dicatur, & quamobrem animalia secundum ipsam agere dicantur exponit.

VErum quoniam fieri potest, vt aliud moueatur ab eo ipso quod motum est. Imaginatio vero motio quadā esse videtur, & non fieri sine sensu, sed sentientibus, & eorum etiam esse, quorum est sensus, fit autem vt motus oriatur à sensu iam actu, quem quidem necesse est ipsi sensui similem esse, imaginatio motio hæc est profecto, quæ neq; sine sensu nimirum esse, neque cōpetere non sentientibus pōt, atque multa per ipsam id agere, patiue potest, quod ipsam habet, & insuper & veram, & falsam esse.

Tex. com. 160. *Sed quoniam accidit moto hoc, moueri alterum ab hoc, phantasia autem motus quidam videtur esse, et non sine sensu fieri, sed in his quæ sentiunt & eorum quorum sensus est.*
Tex. com. 161. *Est autem motum fieri ab actu sensus. Et hunc similem necesse est esse sensui, erit vtique phantasia ipsa motus, qui non sine sensu contingens esse, neque non sentientibus inesse potest, & multa est secundum ipsam facere & pati habens, & esse veram & falsam.*

Postquam Philosophus ostendit ꝙ phantasia nō est aliquid illorum quatuor, quæ ab antiquis ad cognitionem pertinere ponebantur, hic inquirit quid sit phantasia. Et diuiditur in partes duas. In prima ostēdit quid sit phantasia. In secunda assignat rationem eorum, quę ad phantasiam pertinent. ibi. {Hoc autem accidit.} Ad inuestigandum quid sit phantasia hoc modo procedit. Primo enim proponit, ꝙ si aliquid est motū, contingit ꝙ ab eodem aliquid aliud moueatur. Ostensum est enim in. 8. Physi. ꝙ est duplex mouens, scilicet mouens immobile, & mouens motum, quod scilicet mouet, eo quod mouetur. Deinde ponit, ꝙ phantasia est quidam motus. Sicuti enim sentiens mouetur à sensibilibus, ita in phantasiando mouetur à quibusdam apparentibus, quæ dicuntur phantasmata. Vlterius ponit affinitatem, quā habet phantasia ad sensum, quia phantasia non potest fieri sine sensu, sed est tantum in habentibus sensum, scilicet in animalibus, & est illorū tantum, quorum est sensus, scilicet illorum quæ sentiuntur. Ea enim, quæ sunt intelligibilia tantum, non cadunt in phantasiam. Deinde proponit quod ab actu sensus cōtingit quendam motum fieri. Quod quidem fit manifestum ex eo, quod primo proponebatur, scilicet quod ab eo quod est motum, contingit moueri alterum. Sensus autem secundum actum fit, ex eo ꝙ mouetur à sensibilibus, vnde relinquitur, ꝙ à sensu secundum actum causetur aliquis motus. Ex quo etiam manifestum est, quia motus causatur ab actu sensus, necesse est ꝙ sit similis sensui, quia omne agens agit simile sibi. Vnde & illud, quod mouet inquātum mouetur, causat motum similem motui quo ipsum mouetur. Ex omnibus autem his concludit, quod phātasia sit quidam motus causatus à sensu secundum actum qui quidem motus nō est sine sensu, neque potest inesse his quæ nō sentiunt. Quia si aliquis motus fit à sensu secundum actum, similis est motui sensus, & nihil aliud nisi phātasia inuenitur esse, tale. Relinquitur ergo ꝙ phantasia erit huiusmodi motus. Et ex hoc ꝙ est motus causatus à sensu similis ei, sequitur ꝙ continget habentem phantasiam, multa agere & pati secundum eam. Et contingit esse veram & falsam, vt statim ostendetur. Deinde cum dicit.

Atque id propterea fit, quòd sensus quidem propriorū, est verus, aut raro admodum suscipit falsitatem. At est sen- Circa quæ sensus sit verus aut falsus.
sus eius etiam rei, cui propria sensibilia accidunt, vbi iam fit vt ipse sit falsus, Nam non est falsus. si album dixerit esse. Sed si album, hoc aut illud esse. Est præterea cōmunium sensus. quæ quidem. perinde atque propria, ijs accidūt, quę sunt per accidens sensibilia. Dico autem motum, & magnitudinem, quæ vt patet, accidunt sensibilibus, circa quæ maxime error, deceptioq́ue fieri sensu potest. Motus igitur is qui fit à triplici tali sensu, differentiam ob idipsum nimirum habebit, atque primus quidem, cum operatio sensus adest, est verus. Cæteri vero falsi etiam esse possunt, & præsente atque absente, præsertim cum à sensu longe sensibile distat. Si igitur nihil aliud præter imaginationem, habeat ea quæ dicta sunt. Sitq; idipsum quod diximus, ipsa imaginatio motus is Phantasia diffinitio.
est profecto, qui fit à sensu iam operante.

Hoc autem accidit propter hoc, quòd sensus quidem propriorum est verus, aut quam paucissimum habens falsum. Secundo aūt est eius, cui & hæc accidunt & hic iam cōtingit mentiri. Quod. n. album, non mentitur. Si aūt hoc, aliud & aliud mentitur. Tertio aūt cōmunium, et cōsequētium accidentia, quibus insunt propria. Dico aūt vt motus, et magnitudo, accidūt sensibilibus, circa quæ est maxime iam decipi secundū sensum. Motus aūt ab actu factus, differt à sensu ab his tribus sensibus. Et primus quidem præsente sensu verus, alij aūt & præsente & absente, erunt vtique falsi, & maxime cū procul sit sensibile. Si igitur nihil aliud habet ea, quæ dicta sunt, nisi phantasia, hoc aūt est quod dictum est, phantasia vtique erit motus à sensu secundum actum factus.

Assignat rationem eorum, quæ cōueniunt phantasiæ, per ea quæ dicta sunt. Et circa hoc tria facit. Primo assignat causam eius ꝙ dixerat, ꝙ phantasia quandoque sit vera & quandoque falsa. Secūdo assignat causam huius nōis. ibi. {Quoniam autem visus.} Tertio assignat causam eius, quod dixerat, ꝙ aīalia multa agunt secundum phantasiam. ibi. {Et quoniam immanent.} Dicit ergo primo ꝙ hoc. s. phantasiam esse quādoque veram, & quādoque falsam, accidit propter hoc quod dicetur, quia scilicet sensus à cuius actu causatur phantasia, diuersimode se habet ad veritatem & falsitatem, secundum ꝙ comparatur ad diuersa. Nam primo quidē circa propria sensibilia semper verus est, aut modicum habet de falsitate. Sicut. n. potentiæ naturales nō deficiunt in proprijs operationibus, nisi in minori parte, propter aliquā corruptionē, sic etiam sensus non de-

ficiunt

ficiunt à vero iudicio ꝓpriorũ sensibilium, nisi in minori parte, propter aliquam corruptionem organi, vt apparet in febricitantibus quibus propter indispositionẽ linguę dulcia amara esse videntur. Secundo aũt sensus est circa sensibilia per accidẽs, & hic iam decipitur sensus. Quod enim album sit quod videtur, nõ mẽtitur sensus, sed si album sit hoc, aut illud, puta vel nix, vel farina vel aliquid huiusmodi, hic iam contingit mentiri sensum, & maxime à remotis. Tertio sensus est sensibilium communium, quę consequuntur subiecta ĩ quibus sunt accidẽtia, quæ sunt sensibilia propria, sicut magnitudo & motus, quæ sunt sensibilia cõmunia accidunt sensibilibus corporib'. Et circa hmõi maxime est deceptio, quia iudicium de his variatur ſm diuersitatẽ distantiæ. Nam qđ à remotiori vr̃, minus vr̃. Motus aũt phantasię qui est factus ab ea actu sensus, differt ab istis tribus sensibus. i. actib' sensus, sicut effectus differt à causa. Et propter hoc etiam, quia effectus est debilior causa, & quanto magis aliquid elongatur à primo agente, tanto minus recipit de virtute & similitudine eius, ideo ĩ phãtasia facilius adhuc, quàm in sensu potest incidere falsitas, quæ consistit in dissimilitudine sensus ad sensibile. Tunc enim est falsus sensus quando aliter recipitur forma sensibilis in sensu, quàm sit in sensibili. Et dico aliter secundum speciem, non secundum materiam, puta si sapor dulcis recipiatur in lingua secundum amaritudinem, ſm vero materiam semper aliter recipit sensus, q̃ habeat sensibile. Omnis igitur motus phantasiæ qui fit à motu propriorum sensibiliũ, est verus, vt in pluribus. Et hoc dico quãtum ad præsentiam sensibilis, quando motus phantasiæ est simul cum motu sensus. Sed quando motus phantasiæ est in absentia sensus, tũc etiam circa propria sensibilia contingit decipi. Imaginatur enim quandoque absentia vt alba, licet sint nigra. Sed alij motus phantasiæ, qui causantur à sensu sensibilium per accidens, & à sensu sensibilium cõmmunium, possunt esse falsi, siue sit præsens sensibile, siue non. Sed maxime sunt falsi in absentia sensibilia, quando est procul. Tamẽ magis sunt falsi in absentia sensibilis, qñ est procul. Ex hac aũt rõne assignata, concludit vlterius principale propositum dicens, ꝙ si ea quæ dicta sunt, non cõueniunt nisi phantasiæ, & phantasia habet quod dictũ est, relinquitur ꝙ phantasia sit motus à sensu factus ĩ actu. Vlterius autem ꝙ iste motus aliam potẽtiam requirat, quàm sensitiuam. Arist. hoc non determinat. Sed videtur quod cum secundum diuersitatem actuum distinguantur potentiæ & diuersitas motus requirat diuersa mobilia, quia quod mouetur, non mouet seipsum, sed alterum, necessarium vr̃ quod sit alia potentia phantastica, siue imaginatiua à sensu. Deinde cum dicit.

Phantasia etymologia.

Cum autem visus maxime sit sensus, hinc est quod nomẽ imaginatio ab lumine sumpsit, phantasiaque dicitur, quia sine lumine visio fieri nequit.

Quoniam autem visus maxime sensus est, & nomen à lumine accepit, quoniam sine lumine non est videre.

Assignat causam huius nominis. Circa quod sciẽdũ est, quod phos in græco, idem est quod lux, & inde venit phanos quod est apparitio, vel illuminatio, & phantasia. Dicit ergo ꝙ visus est præcipuus inter alios sensus, eo quod est spiritualior vt supra ostẽsum est, & plurium cognoscitiuus ideo phantasia quæ causatur à sensu secundum actum, accepit nomen à lumine, sine quo non est videre, vt supra dictum est. Deinde cũ dicit.

Lectio 6. Supra te. com. 70. li. 2. c. 73.

At quia imaginationes immanẽt, sensibusq́; similes sunt ideo per ipsas animalia, bestiæ inquam, atque homines, multa agunt. Ille, quia mẽtis sunt (vt patet) ex partes. Homines, quia mens perturbatione nonnunquam, vel morbo, vel somno submergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum sit hactenus. Satis enim quidnam ipsa sit, & cur sit, hisce quæ iam dicta sunt, explicauimus.

Et quoniam immanent, & similes sunt sensibus, multa secundum ipsas operantur animalia. Alia quidẽ, quia non habent intellectum, vt bestiæ. Alia vero ex velamento intellectus, aliquando passione, aut ægritudine, aut somno vt homines. De phantasia igitur quid est, & propter quid est, dictum sit in tantum.

Ostendit causam, quare animalia agunt, & patiuntur secundum phantasiam. & dicit, quod phantasiæ {immanent,} id est perseuerant, etiam abeuntibus sensibilibus, & sunt similes sensibus secundum actum. Vnde sicut sensus secũdum actum mouet appetitum ad præsentiam sensibilis, ita & phantasiæ in absentia sensibilis. Et propter hoc dicit, ꝙ animalia multo operãtur secundum phantasias. Sed hoc contingit propter defectum intellectus, quia cum intellectus adest, quia est superior, eius iudicium præualet ad agendũ. Vnde quãdo intellectus non dominatur, agunt animalia secundum phantasiam. Alia quidem, quia omnino nõ habent intellectum, sicut bestiæ, alia vero, quia habent intellectum velatum, sicut homines. Quod contingit tripliciter. Quandoque quidem ex aliqua passione iræ, aut concupiscentię vel timoris, aut aliquid huiusmodi. Quandoque autem accidit ex aliqua infirmitate, sicut patet in phreneticis vel furiosis. Quandoque autem in somno, sicut accidit in dormientibus. Ex istis enĩ causis contingit ꝙ intellectus non præualet phantasiæ, vnde homo sequitur apprehensionem phantasticã, quasi veram. Vltimo concludit de phantasia, ꝙ dictum est quid sit, & quæ sit eius causa.

LECTIO SEPTIMA.

Quãquam intelligere sit sicut sentire, intellectum tamen esse omnino distinctum à sensu probat, cũque omnino incorporeum & immixtũ, & impassibilem, differenter tamen à sensu, declarat: ꝙ item non sit substantia separata demonstrat.

De anima autem ea parte, qua cognoscit atq; sapit siue sit separabilis, siue non separabilis magnitudine, sed ratione, considerandum deinceps est, quam differentiam habet, quoque pacto tandem sit intelligere.

De parte autem animæ, qua cognoscit anima, & sapit, siue separabili existente, siue non separabili secũdum magnitudinẽ, sed secundum rationem, cõsiderandum quam habet differentiam, & quõ tandem fit ipsum intelligere. *Tex. comm. 1.*

Postquam Philosophus determinauit de parte animæ sensitiua, & ostendit etiam quod sentire & intelligere non sunt idem, hic incipit determinare de parte animæ intellectiua. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de parte animæ intellectiua. In secunda, ex his quæ determinata sunt de sensu & intellectu, ostendit quid sit de anima sentiendum ibi. {Nũc autem de anima.} Prima diuiditur in partes duas. In prima determinat de intellectu. In secunda comparat ipsum ad sensum. ibi. {Videtur autem sensibile.} Prima diuiditur in duas. In prima determinat de intellectu. In secunda de operatione eius. ibi. {Indiuisibilium.} Prima diuiditur ĩ tres. In prima determinat de intellectu possibili. In secunda de intellectu agente. ibi, *Tex. comm. 37. Lectio 12.*

{Quoniam autem sicut ĩ omni.} In tertia de intellectu in actu.ibi {Idem autem est secundum actum.} Circa primum tria facit. In prima determinat de intellectu possibili. In secunda de obiecto eius.ibi {Quoniam autem aliud.} In tertia mouet dubitationem circa predeterminata.ibi {Dubitabit autem aliquis.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit naturam intellectus possibilis. Secundo ostendit quomodo reducatur in actũ.ibi. {Cum auté sic fiat singula.} Circa primum duo facit. Primo ostendit de quo est intentio. Secundo ostendit propositum.ibi.{Si igitur est intelligere.} Dicit ergo, ꝙ postquã determinatum est de parte animæ sensitiua, & ostensum est ꝙ sapere & intelligere non est idẽ quod sentire, considerandum est nũc de parte animæ {qua cognoscit anima}.i.intelligit, {& sapit.} Supra autẽ dictũ est, ꝙ differentia est inter sapere & intelligere. Nam sapere pertinet ad iudicium intellectus, intelligere autẽ ad eius apprehensionem. Circa hanc autem partem aliquid est quod prætermittit, de quo erat apud antiquos dubium. Vtrum.s.hæc pars animæ sit separabilis ab alijs partibus animæ subiecto, siue non sit separabilis subiecto, sed ratione tantum. Intelligit autem esse separabile subiecto, per hoc quod dicit esse separabile secũdum magnitudinem, propter Platonem, qui ponens partes animæ subiecto adinuicem separatas, attribuit eis organa in diuersis partibus corporis. Hoc est ergo quod prætermittit. Sed duo sunt, quæ inquirere intẽdit. Quorum primum est. Si sit separabilis secundum rõnẽ hæc pars animæ ab alijs, quam differentiam habet ad alias. Et quia proprietas potentiæ ex qualitate actus cognoscitur. Secundum, quod inquirere intendit est {quomodo sit ipsum intelligere,} id est quomodo operatio intellectualis compleatur. Deinde cũm dicit,

Quomodo differat sapere et intelligere supra tex.152.

Si igitur ipsum intelligere sit vt sentire, aut pati quoddã erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale. Vacare igitur ipsa passione, sed formæ susceptiuum esse oportet, & potẽtia talem, sed non illam esse, & similitudinem subire cum sensu, vt quemadmodum sese habet ad sensibilia, sensus, sic sese habet ad intelligibilia, intellectus.

Intellectus est quodammodo sensui similis.

Tex. cõmen.2.

Si igitur est intelligere, sicut sentire, aut pati quoddam erit ab intelligibili, aut aliquid huiusmodi alterum. Impassibilem ergo oportet esse, susceptiuum autem speciei, & potentia tale, sed nõ hoc & similiter se habet, sicut sensitiuum ad sensibilia, sic intellectiuum ad intelligibilia.

Tex. cõmen.3.

Ostendit propositum. Et circa hoc tria facit. Primo proponit similitudinem intellectus ad sensum. Secundo ex huiusmodi similitudine concludit naturam intellectus possibilis ibi {necesse est itaque} Tertio ostẽdit, ex his quæ de intellectu probauerat, differentiam inter intellectum & sensum.ibi. {Quoniam autem non similis.} Primo igitur ex huiusmodi suppositione procedit ad propositum ostendẽdum ꝙ intelligere est simile ei quod est sentire. Quæ quidem similitudo ex hoc manifesta est, ꝙ sicut sentire est quoddam cognoscere, & sentimus quandoque quidem in potentia, quandoque autem in actu, sic & intelligere cognoscere quoddam est, & quandoque quidem intelligimus in potentia & quãdoque in actu. Ex hoc autem sequitur, quod cum sentire sit quoddam pati à sensibili, aut aliquid simile passioni, quod intelligere sit vel pati aliquid ab intelligibili, vel aliquid alterum huiusmodi, simile, scilicet passioni. Horum autem duorum secundum verius est. Nam sentire, vt supra in secundo dictum est, non proprie pati est. Patitur enim proprie aliquid à contrario. Sed aliquid habet simile passioni, inquantum sensus est in potentia ad sensibile, & est susceptiua sensibilium. ergo, si intelligere est simile ei, quod est sentire, & partem intellectiuam oportet esse impassibilem, passione proprie accepta, sed oportet ꝙ habeat aliquid simile passibilitati: quia oportet huiusmodi partem esse susceptiuam speciei intelligibilis, & ꝙ sit in potentia ad huiusmodi speciem, sed non sit hoc in actu. Et sic oportet, ꝙ sicut se habet sensitiuum ad sensibilia, similiter se habeat intellectiuum ad intelligibilia, quia vtrũque est in potentia ad suum obiectum, & est susceptiuũ eius. Deinde cum dicit.

Lectio 10.

Tex. cõmẽ.32.

Quare necesse est, ipsum cũ vniuersa intelligat, nõ mixtũ esse: sicut Anaxagoras dixit, vt superet atq; vincat.i.vt cognoscat, atque percipiat. Alienum nanque cũ apparet iuxta, prohibet atque seiungit. Quo fit, vt neque vlla sit ipsius natura, nisi ea solum, qua possibilis est. Is igitur, qui intellectus animæ nuncupatur (dico autem nunc eum quo ratiocinatur anima & existimat) nihil est actu prorsus eorum, quæ sunt antea quam intelligat ipse.

Natura intellectus est, quod nihil sit actu eorũ, quæ intelligit.

Necesse est itaque, quoniam omnia intelligit, immixtum esse sicut dicit Anaxagoras, vt imperet. Hoc autem est, vt cognoscat. Intus apparens.n.prohibebit extraneum, & obstruet. Quare neque ipsius esse naturam neq; vnam, nisi hãc quòd possibilis sit. Vocatus itaq; animæ intellectus, dico aũt intellectum, quo opinatur & intelligit anima, nihil est actu eorum, quæ sunt, ante intelligere.

Tex. cõmen.4.

Tex. cõmen.5.

Ex præmissis ostendit naturam intellectus possibilis. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit, ꝙ intellectus possibilis non est aliquid corporeum, vel commixtum ex rebus corporalibus. Secundo ostendit ꝙ non habet organum corporale.ibi. {Vnde neque misceri.} Considerandum est ergo circa primum, ꝙ antiqui de intellectu dupliciter opinati sunt. Quidam enim posuerũt, ꝙ intellectus erat cõpositus ex principijs omnium ad hoc, ꝙ cognosceret omnia, & hanc supra dixit esse opinionem Emped. Anaxago. vero dixit intellectum esse simplicem & immixtum, & nulli rerum corporalium habere aliquid commune. Ex eo ergo quod dictũ est, ꝙ intellectus non est actu intelligens, sed potentia tantum concludit ꝙ necesse est intellectum propter hoc ꝙ intelligit omnia in potentia, non esse mixtum ex rebus corporalibus, sicut Empe. posuit, sed esse immixtũ sicut dixit Anaxago. Et quidem Anaxag. hoc dixit hac ratione motus, quia posuit intellectum esse principiũ totius motus, à quo omnia mouentur secũdum eius imperium. Si autem esset mixtus ex naturis corporalibus, vel haberet aliquam earum determinate, nõ posset oia mouere suo imperio, quia determinaretur ad vnũ. Et hoc est quod dicit ꝙ Anaxago. posuit intellectum esse immixtum {vt imperet}.i. vt suo imperio oia moueat. Sed quia nos nunc non loquimur de intellectu, qui oia mouet, sed de intellectu quo anima intelligit, illud medium non est opportunum ad ostendendũ intellectum esse immixtum, sed oportet aliud medium accipere ad illud ostendendum, ex hoc.s.ꝙ intellectus oia cognoscit. Et hoc est quod addit, {hoc aũt est vt cognoscat} quasi dicat sicut Anaxa. posuit intellectum esse immixtum ad hoc vt imperet, ita oportet nos ponere intellectum esse immixtũ ad hoc vt cognoscat. Quod quidẽ tali rõne apparet. Oẽ enim, quod est in potentia ad aliquid & receptiuũ eius, caret eo ad quod est in potẽtia & cuius est receptiuum. sicut pupilla, quę est in potẽtia ad colores, & receptiua ipsorũ, est carens omni colore: sed

Duplex antiquorum de intellectu opinio.

Lib.1. Lectio.4.

sed intellectus noster sic intelligit intelligibilia, ꝙ est in potentia ad ea & susceptiuus eorum, sicut sensus sensibilium: ergo caret omnibus illis rebus, quas natus est intelligere. Cum igitur intellectus noster natus sit intelligere omnes res sensibiles & corporeas, necesse est ꝙ careat omni natura corporali, sicut sensus visus caret omni colore, propter hoc quod est cognoscitiuus coloris. Si enim haberet aliquem colorem, ille color prohiberet videre alios colores. Sicut lingua febricitantis, quæ habet aliquē humorē amarum, non potest ꝑcipere dulcem saporem. Sic etiam itellectus si haberet aliquam naturam determinatam, illa natura connaturalis sibi prohiberet eum à cognitione aliarum naturarum. Et hoc est quod dicit. {Intus apparens enim prohibebit cognoscere extraneum & obstruet,} id est impediet intellectum, & quodammodo velabit & concludet ab inspectione aliorũ. Et appellat intus apparens aliquid intrinsecum connaturale intellectui, quod dum ei appareret semper impediretur intellectus ab intelligēdo alia. sicut si diceremus ꝙ humor amarus esset intus apparens linguæ febricitantis. Concludit autem ex hoc ꝙ nō contingit naturā intellectus esse {neque vnam,} id est nullam determinatam, sed hanc solam naturam habet, quod est possibilis respectu omnium. Et hoc quidem cōtingit intellectui, quia nō est cognoscitiuus tantum vnius generis sensibilium, sicut visus vel auditus. vel omnium qualitatũ & accidentium sensibilium cōium, vel propriorum, sed vniuersaliter totius naturæ sensibilis. Vnde sicut visus caret quodam genere sensibilium, ita oportet quod intellectus careat tota natura sensibili. Ex hoc autem vlterius concludit, quod ille, qui vocatur intellectus animæ, nihil est in actũ eorum, quę sunt ante intelligere, quod est contrarium ei, quod antiqui ponebant. Dicebant enim eum, ad hoc quod cognosceret omnia, esse compositum ex omnibus. Si autem esset cognoscitiuus omnium, quia haberet in se omnia, esset semper intellectus in actu, & nunquam in potentia, sicut supra dixit de sensu, quod si esset compositus ex sensibilibus, non indigeret sensibilibus exterioribus ad sentiendum. Et ne quis crederet, quod esset hoc verũ de quolibet intellectu, quod sit in potentia ad sua intelligibilia, antequam intelligat, interponit q̃d nunc loquitur de intellectu quo anima opinatur, & intelligit. Et hoc dicit, vt præseruet se ab itellectu diuino, qui non est in potentia, sed est quodammodo intellectus omnium, De quo intellectu Anaxa. dixit, quod est immixtus vt imperet. Deinde cum dicit.

Intellectus ab omni corporeo organo abstractus est.

Quocirca neque cum corpore mixtum ipsum esse, consentaneum est rationi. Qualis enim quidam fieret, calidus aut frigidus, & instrumentum aliquod ipsius esset profecto sicut est sensus. Nunc autem ipsius nullum prorsus est instrumentum.

Vnde neque misceri est rationabile, ipsum corpori. Qualis enim aliquis vtique & esset, aut calefactus aut frigidus, & erit organum aliquod, sicut sensitiuo, nũc autem nullum est.

Ostendit quod intellectus nō habet organum corporale. Et primo ostendit propositum, Secũdo adaptat ad hoc quoddã dictum antiquorum. ibi {Et bene iã.} Dicit ergo primo concludens ex prædictis, quod si intellectus noster ad hoc quod cognoscat omnia, oportet quod non habeat naturam aliquam determinatam ex naturis rerum corporalium, quas cognoscit, eodem modo rationabile est quod non {misceatur corpori,} id est quod non habeat aliquod organum corporale, sicut habet pars animæ sensitiua. quia si erit aliquod organum corporale intellectui, sicut est parti sensitiuę, sequetur quod habeat aliquã naturam determinatam ex naturis rerũ sensibilium. Et hoc est quod dicit {qualis enim aliquis vtique fiet} aliquam qualitatem sensibilem habens, vt. s. sit actu calidus aut frigidus. Manifestum est enim quod potentia animæ, quæ est actus alicuius organi conformatur illi organo, sicut actus susceptibili. Neque refert quantum ad actum potentię, vtrum ipsa potentia habeat aliquam qualitatem sensibilem determinatam aut organum, cum actus non potentiæ sit solum, sed compositi ex potentia & organo corporeo. Similiter enim impediretur visio oculorũ si potentia visiua haberet colorem determinatum siue pupilla. Et ideo dicit quod eiusdem rationis est ponere quod intellectus non habeat organum corporale, & quod non habeat aliquam naturam corpoream determinatam. Et ideo subdit quod nullum est organum intellectiuę partis sicut est sensitiuę. Deinde cũ dicit.

Atque bene, recteque censent qui formarum locum animam inquiunt esse. Attamen neque tota est locus, sed intellectiua, neque est actu. sed potentia formæ.

Et bene iam dicentes sunt, animam esse locum specierum, nisi quòd non tota, sed intellectiua, neque actu, sed potentia species.

Adaptat quod dictum est, opinioni antiquorum, & dicit, quod ex quo pars intellectiua non habet organum, sicut pars sensitiua, iam potest verificari dictum illorum, qui dixerũt, quod anima est locus specierum: quod per similitudinem dicitur, eo quod est specierum receptiua. Quod quidem non verum esset, si quælibet pars animæ haberet organum, quia iam species non reciperentur in anima sola, sed in coniuncto. Nō enim visus solum est susceptiuus specierum, sed oculus. & iō non dicendum est, quod tota anima sit locus spẽrum, sed solum pars intellectiua, quæ organum non habet. Nec ita est locus specierum, quod habeat actu species, sed potentia tantum. Deinde cum dicit.

Intellectus est impassibilis per se & per accidens, sensus autem est passibilis per accidens.

Atqui passionis vacuitatem non similem esse sensitiui, atque intellectiui, patet in sensuum instrumentis atque in ipso sensu. Sensus enim ex vehemente sensibili sentire non potest Auditus nanque non audit sonum post magnos sonos & visus non videt, neque odoratus olfacit, post vehementes colores, atque odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellecto, non minus sane, sed magis percipit, intelligitque inferiora. Sensitiuum enim non est sine corpore, at intellectus ab eodem est separabilis.

Tex. com. 9.

Quod autem non similis sit impassibilitas sensitiui & intellectiui, manifestum est ex organis & sensu. Sensus enim non potest sentire ex valde sensibili, vt sonum ex magnis sonis, neque fortibus odoribus, & coloribus, neque videre, neq; odorare. Sed intellectus cum intelligat aliquod valde intelligibile, non minus intelligit infima, sed magis. Sensitiuum enim non sine corpore est. Intellectus autem separatus.

Libro. 2. Lectio. 10. Tex. com. 8.

Ostendit differentiam intellectum & sensum. quãtum ad impassibilitatem. Dictum est enim supra, quod sicut sentire non est pati passione propriæ accepta, ita nec intelligere. Et ex hoc supra conclusit, quod intellectus erat impassibilis. Ne ergo aliquis crederet, quod in eodem gradu impassibilitatis esset sensus & intellectus, subiungit hoc, quod non est similis impassibilitas sensitiui & intellectiui. Sensus enim licet non patiatur à sensibili, passione proprie accepta, patitur tamen per accidens, inquantum organi proportio corrumpitur

ab

ab excellenti sensibili. Sed de intellectu, hoc accidere non potest, cum organo careat. vnde nec per se, nec per accidens passibilis est. Et hoc est quod dicit, quod dissimilitudo impassibilitatis sensitiui & intellectiui manifesta est ex organo & sensu, quia sensus efficitur impotens ad sentiendum, ex valde sensibili, sicut auditus non potest audire sonum, propter hoc quod motus est ex magnis sonis, neque visus potest videre, neque olfactus odorare ex eo quod hi sensus moti sunt prius ex fortibus odoribus & coloribus corrumpentibus organum. Sed intellectus, quia non habet organum corporeum, quod corrumpi possit ab excellentia proprij obiecti, cum intelligit aliquid valde intelligibile, non minus postea intelligit infima, sed magis. & idem accideret de sensu, si non haberet organum corporale.

Supra lect. 3. Debilitatur tamen intellectus ex læsione alicuius organi corporalis indirecte, inquantum ad eius operationem requiritur operatio sensus habentis organum. Causa igitur diuersitatis, est: quia sensitiuum non est sine corpore, sed intellectus est separatus. Ex his autem, quæ dicuntur, apparet falsitas opinionis illorum, qui dixerunt, quod intellectus est vis imaginatiua, vel aliqua præparatio in natura humana, consequens corporis complexionem. Sed horum occasione verborum, quidam intantum decepti sunt, vt ponerent intellectum possibilem esse à corpore separatum, sicut vna de substantijs separatis.

Error quorūdā de intellectu humano. Quod quidem omnino impossibile est. Manifestum est enim, quod hic homo intelligit. Si enim hoc negetur, tunc dicens hanc opinionem nō intelligit, oportet quod aliquo formaliter intelligat. Hic autem est intellectus possibilis, de quo Philosophus dicit. {Dico autem intellectum quo intelligit, & opinatur anima.} Intellectus ergo possibilis est, quo hic homo formaliter loquendo, intelligit. Illud autem, quo aliquid operatur, sicut actiuo principio, potest secundū esse separari ab eo quod operatur. vt si dicamus, quod balliuus operatur per regem, quia rex mouet eum ad operandum. Sed impossibile est, illud, quo aliquid operatur formaliter, separari ab eo secundum esse. Quod ideo est, quia nihil agit nisi secundum quod est actu. sic igitur aliquid formaliter operatur per aliquid, sicut eo fit actu. Non autem fit aliquid aliquo, ens actu, si sit separatum ab eo secundum esse. Vnde impossibile est quod illud, quo aliquid agit formaliter, sit separatum ab eo secūdum esse.

Contra Auer. Ideo hoc considerantes adinuentores huius opinionis, conati sunt adinuenire aliquem modum, quo illa substantia separata, quem intellectum possibilem dicunt, continuetur & vniatur nobiscum, vt sic eius intelligere sit nostrum intelligere. Dicunt enim, quod species intelligibilis est intellectus possibilis. Per eam enim fit in actu. Huiusmodi autem speciei subiectum est quoddam phantasma, quod est in nobis. Sic igitur dicunt intellectum possibilem copulari nobiscū

Auerro. fingit tum continuari primo. per formam suam. Sed hoc quod dictum est, nullam omnino cōtinuationem intellectus ad nos demonstrat. Quod sic patet. Intellectus enim possibilis nō est vnum cum intelligibili, nisi secundum quod intellectus est in actu, sicut neq; sensus est idem cū sensibili in potentia, vt supra habitum est. Species igitur intelligibilis non est forma intellectus possibilis, nisi secūdm quod est intelligibilis actu, nō est autem intelligibilis actu, nisi secundum quod est à phantasmatibus abstracta & remota. Manifestum est igitur, quod secundum quod vnitur intellectui, est remota à phantasmatibus. Nō igitur intellectus per hoc vnitur nobiscum. Sed manifestum est, quod

Sophisma, quo Auer. in hunc errorē pertractus est, dissoluitur. author huius positionis deceptus fuit per fallaciam accidentis, quasi sic arguens: Phantasmata sunt quodammodo vnum cum spē intelligibili: species autem intelligibilis est vnum cum intellectu possibili: ergo intellectus possibilis vnitur phantasmatibus.

Elidatur ad hæc rimē responsio. Manifestum est autem quod hic incidit fallacia accidentis, quia species intelligibilis secundum quod est vnum cum intellectu possibili, est abstracta à phantasmatibus, vt dictum est. Dato tamen quod per hunc modum sit aliqua vnio intellectus possibilis ad nos, non tamen hæc vnio faceret nos intelligentes, sed magis intellectos. Id enim, cuius similitudo est species, in virtute aliqua cognoscitiua existens, non ex hoc fit cognoscens, sed cognitum. Non enim per hoc quod species quæ est in pupilla, est similitudo coloris, qui est in pariete, color est videns, sed magis est visus. Per hoc igitur quod species intelligibilis, quæ est in intellectu possibili, est similitudo quædam phantasmatum, non sequitur quod nos simus intelligentes, sed quod nos, vel potius phātasmata nostra sint intellecta ab illa substantia separata. Sunt autem plura alia quæ contra hanc positionem dici possunt, quæ alibi diligentius pertractauimus. Sed hic hoc vnum sufficiat, quod ad positionem

2. cōtra ca. 59. & inde et ca. 73. hanc sequitur, quod hic homo non intelligit. Manifestum etiam est quod hæc positio contra intentionem

Secunda rō. Philosophi est. Et primo quidē, quia Philosophus hic inquirit de parte animæ. Sic enim hunc tractatum incipit. Vnde manifestum est quod intellectus possibilis, pars animæ est, & non substantia separata. Item ex hoc quod ipse procedit ad inquirendum de intellectu, siue sit subiecto separabilis ab alijs partibus animæ, siue nō. Vnde patet quod suus processus stat, etiam si intellectus subiecto non sit separabilis ab alijs partibus animæ. Item per hoc quod dicit quod intellectus est quo anima intelligit. Hæc enim omnia ostendunt quod Arist. non

His rationibus fortissime concluditur Auer. ro. dicit intellectum esse separatum, sicut sunt substātiæ separatæ. Mirum est autem quomodo tam leuiter errauerunt, ex hoc quod dicit quod intellectus est separatus, cum ex litera sua, huius rei habeatur intellectus. Dicit enim separatus intellectus, quia non habet organum, sicut sensus. Et hoc contingit propter hoc, quia anima humana propter suam nobilitatem supergreditur facultatem materiæ corporalis, & non potest totaliter includi ab ea. Vnde remanet ei aliqua actio, in qua materia corporalis non communicat. Et propter hoc potentia eius ad hanc actionem non habet organum corporale, & sic est intellectus separatus.

LECTIO OCTAVA.

Quod non sit intellectus humani obiectum inquirit, concludens illud esse quiditatem rerum materialium, non autem speciem intelligibilem ab ipsa.

Intellectus in actu factus seipsum intelligere potest. *Factus autem vnumquodque, perinde atque is, qui dicitur actu sciens: quod quidem tum accidit, cum ipse per seipsum operari potest. Est quidē et tunc quodammodo potentia, sed non perinde, vt erat antea quàm didicisset, vel inuenisset: atq; tunc seipsum etiam intelligere potest.*

Tex. com. 8. *Cum autem sic singula fiat, vt sciens, dicitur intellectus, qui secundum actum. Hoc autem confestim accidit, cum possit operari per seipsum. Est igitur & tūc potentia quodammodo, non tamen similiter, atque ante addiscere, aut inuenire, & ipse aūt seipsum tunc potest intelligere.*

Postquam Philosophus determinauit de intellectu possibili, qui est in potentia ad intelligibilia, hic ostēdit quomodo

quomodo in actum reducatur. Et primo ostendit qđ intellectus aliquando fit in actu. Secũdo ostendit quid sit proprium obiectum eius, respectu cuius fit in actu. ibi {Quoniam autem aliud est magnitudo.} Ostendit igitur, quomodo intellectus in actum reducatur, dicẽs. Dictum est, quod anima intellectiua. non est actu ipse species, sed in potentia tantum. {Cum autem sic fiat singula,} id est sic reducatur in actum specierum intelligibilium, quẽadmodum sciens, id est habens scientiæ habitum, habet species in actu, & tunc dicitur intellectus, qui est secundum actum. Hoc autẽ accidit statim, cum aliquis potest per seipsum operari operationẽ intellectus, quæ est ipsum intelligere, sicut & quamlibet formam tũc aliquis in actu habet, quãdo potest operationem illius formæ explere. Sed licet tunc intellectus quodammodo sit in actu quando habet species intelligibiles, sicut sciens habet habitum, est tamen & tunc quodammodo in potentia, non tamen eodem modo, sicut prius erat in potentia, antequam scientiam acquireret, addiscendo vel inueniendo. Nam antequã haberet habitum scientiæ, qui est primus actus, non poterat operari cum vellet, sed oportebat, quod ab altero reduceretur in actum, sed quando iam, habet habitum sciẽtiæ, qui est actus primus, potest, cum voluerit, procedere in actum secundum, qui est operatio. Manifestum est autem ex hoc, quod hic dicitur, falsam esse opinionem Auicennæ, quam habet de speciebus intelligibilibus, contra opinionem Aristotelis. Ponit enim Auicenna, quod species non conseruantur in intellectu possibili, nec sunt in eo nisi quando actu intelligit. Sed oportet secundum ipsum, quod quandocunque intelligit actu, quod conuertat se ad intelligentiam separatam agentem, à qua effluunt in intellectum possibilem intelligibiles species. Cõtra quod manifeste hic Philosophus dicit, quod intellectus reducit̃ in actum specierum, per modum, quo sciẽs actu, adhuc est in potentia intelligens. Cũ enim intellectus actu intelligit, species intelligibiles sunt in eo secundum actum perfectum, cum autem habet habitum scientiæ, sunt species in ipso intellectu, medio modo inter potentiam puram & actum purum. Et quia dixerat, quod quando intellectus fit quodammodo in actu, secundum singula eorum ad quæ erat in potentia, tunc potest intelligere, respectu autem sui nullo modo erat in potentia, posset aliquis credere quod factus in actu, seipsum non intelligeret, {ideo ad hoc excludendum subiungit, quod intellectus factus in actu, non solum potest intelligere alia, sed etiam tunc potest intelligere seipsum.

Opin. Auic. de speciebus intelligibilibus, & eius impugnatio.

Cum autem aliud sit magnitudo, aliud magnitudinis esse, & aliud aqua, aliud aquæ esse, & in alijs itidem multis: non enim vniuersis hic modus accommodatur. Sed sunt in quibus hæc ipsa sunt eadem, nõ diuersa, aut alia sane, aut parte quidem eadem, sed aliter sese habente, carnem & esse carnis discernit. Caro nanque non est sine materia: sed perinde atq; simum, hoc est in hoc. Sensitiua igitur parte, calidum discernit & frigidum, quorum quædam est ratio, caro: alia vero, esse carnis discernit aut separabili: aut sese habente ad seipsam, perinde atq; sese habet, cum extensa fuerit linea flexa.

Intellectus cum sensu communi singularia cognoscit.

Tex. comm. 9.

Q m aũt aliud est magnitudo et magnitudini esse, et aqua & aquæ esse, & sic in multis alijs, non autem in omnibus. In quibusdam enim idem est esse carni, & carnem esse. Aut alio ergo, aut aliter habente discernit. Caro enim non est sine materia, sed sicut simum hoc in hoc. Sensitiuo quidem igitur calidum & frigidum indicat, & quorum ratio quædam caro est. Alio autem aut separato, aut sicut circumflexa se habet ad seipsam, cum extensa sit, carni esse discernit.

Tex. comm. 10.

Ostẽdit Philosophus quid sit obiectum intellectus. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod Philosophus in septimo metaphy. inquirit, vtrum quod quid est, id est quiditas vel essentia rei, quam diffinitio significat, sit idem quod res. Et quia Plato ponebat quiditates rerum esse separatas à singularibus, quas dicebat ideas, vel species, ideo ostendit, quod quiditates rerum nõ sunt aliud à rebus, nisi per accidens, vtputa non est idem quiditas hominis albi, & homo albus, quia quiditas hominis albi non continet in se nisi quod pertinet ad speciem hominis: sed hoc quod dico, homo albus habet aliquid in se præter illud, quod est de specie humana. Hoc autem contingit in omnibus habentibus formam in materia, ꝙ in eis est aliquid præter principia speciei. Nã natura speciei indiuiduatur per materiam: vnde principia indiuiduantia, & accidentia indiuidui sunt præter essentiam speciei. Et ideo contingit sub vna specie inueniri plura indiuidua. quæ licet nõ differant in natura speciei, differunt tamen secundum principia indiuiduantia. Et propter hoc in omnibus habentibus formam in materia, non est oĩno idem & res & quod quid est eius. Socrates enim non est sua humanitas. In his vero, quæ non habent formã in materia, sicut sunt formæ simplices, nihil potest esse, præter essentiam speciei: quia ipsa forma est tota essentia. Et ideo in talibus non possunt esse plura indiuidua vnius speciei, nec potest in eis differre res & quod quid est eius. Considerandũ est etiam, ꝙ non solum naturalia habent speciem in materia, sed etiam mathematica. Est enim duplex materia, scilicet sensibilis, à qua abstrahunt mathematica, & cõcernunt eam naturalia, & intelligibilis, quã mathematica concernunt. Quod quidem sic intelligendum est. Manifestum est enim ꝙ quantitas immediate inhæret substantiæ, qualitates autem sensibiles in quãtitate fundantur, vt album & nigrum, calidum & frigidum. Remoto autem posteriori remanet prius, vnde remotis qualitatibus sensibilibus secundum intellectum, adhuc remanet quãtitas continua in intellectu. Quędã ergo sunt formæ, quæ materiam requirunt sub determinata dispositione sensibilium qualitatũ, & huiusmodi sunt oẽs formæ naturales, & iccirco naturalia concernunt materiam sensibilem. Quædam vero sunt formæ, quę non exigunt materiam sub determinata dispositione sensibilium qualitatum, tamen requrunt materiam sub quãtitate existentem, sicut triangulus, & quadratum, & huiusmodi, & hæc dicũtur mathematica & abstrahunt à materia sensibili, sed nõ à materia intelligibili, in quãtum in intellectu remanet cõtinua quantitas, abstracta à sensibili qualitate. Sic ergo patet, & sicut naturalia habent formam in materia, ita & mathematica. & propter hoc tam in naturalibus quàm in mathematicis differt res & quod quid est. vnde in vtrisque inueniuntur plura indiuidua sub vna specie, sicut enim sunt plures homines vnius speciei, ita & plures trianguli sub vna specie. His igitur habitis, planum est accipere ex litera Philosophi intellectum. Dicit enim quod aliud est {magnitudo & magnitudinis esse,} id est aliud est magnitudo & quod quid est eius, Esse enim quod est magnitudini, appellat quiditatem eius. Et similiter aliud est {aqua & aquæ esse,} & sic est in multis alijs, id est in omnibus mathematicis, & naturalibus. Vnde signanter duo exẽpla posuit. Nam magnitudo est quid mathematicum,

Lectio. 3. Tex. comm. 11.

In quibus quiditas distinguitur à re.

Duplex materia sensibilis et intelligibilis ex quibus duorum formarum gradus sumuntur.

aqua

aqua autem quid naturale, non autem hoc contingit in omnibus. Nam in his, quæ oĩno sunt separata à materia, idem est res, & quod quid est eius. Et quia substantia separatæ ignotæ sunt nobis, non potuit eas nominare proprijs nominibus, sicut mathematica & naturalia, sed nominauit ea sub exẽplo rerũ naturalium. Et hoc est quod subdit, ꝙ in quibusdam idem est carni esse & carnem, ex quo non intelligit ꝙ sit idem caro, & quod quid est eius. Non. n. diceret in quibusdam sic esse, sed simpliciter diceret, ꝙ idem est caro & carni esse. Sed intelligit ꝙ hoc, quod sic dicitur aliquid & alicui, vt caro & carni esse., idem est {in quibusdam, } scilicet in his, quæ sunt à materia separata. Et quia ad diuersa cognoscenda diuersæ potentiæ cognoscitiuæ requirũtur, & concludit, quod anima aut cognoscit alio rem, & alio eius quidditatem, aut vno & eodem, sed alio modo se habente. Manifestum est autem, quod caro non est sine materia, sed forma carnis est forma determinata, & in materia determinata sensibili: sicut etiam simum habet subiectum sensibile determinatũ, scilicet nasum. Hanc igitur naturam sensitiuam cognoscit anima per sensum. Et hoc est quod subdit, quod anima iudicat potentia sensitiua, calidum & frigidum, & alia huiusmodi {quorum ratio, } id est proportio {quædam caro est.} Forma enim carnis requirit determinatam proportionem calidi & frigidi, & aliorum huiusmodi. Sed oportet quod alia potentia {discernat esse carni, } id est quod quid est carnis. Sed hoc cõtingit dupliciter. vno modo sic, ꝙ ipsa caro, vel quidditas carnis cognoscantur omnino potentijs abinuicem diuersis, puta ꝙ potentia intellectiua cognoscatᷣ quidditas carnis, potentia sensitiua cognoscatur caro, & hoc contingit quando anima per se cognoscit singulare, & per se cognoscit naturam speciei. Alio modo contingit, ꝙ cognoscitur caro, & quodquid est carnis, non ꝙ sit alia, & alia potentia, sed quia vna & eadem potentia, alio & alio modo, cognoscit carnẽ, & quodquid est eius & illud oportet esse, cum anima comparat vniuersale ad singulare. Sicut enim supra dictum est, ꝙ non possemus sentire differentiã dulcis & albi, nisi esset vna potẽtia sensitiua communis, quæ cognosceret vtrunque, ita etiam non possemus cognoscere comparationem vniuersalis ad particulare, nisi esset vna potentia, quæ cognosceret vtrunque. Intellectus igitur vtrunque cognoscit, sed alio, & alio modo. Cognoscit enim naturam speciei, siue quod quid est, directe extendendo seipsum, ipsum autem singulare per quandam reflexionem, in quantũ redit super phantasmata, à quibus species intelligibiles abstrahuntur. Et hoc est quod dicit, ꝙ sensitiuo cognoscit carnem {alio, } id est alia potentia {discernit esse carni, } id est quodquid est carnis {aut separata} puta cum caro cognoscitur sensu, & esse carnis intellectu, aut eodem aliter se habente, scilicet {sicut circunflexa se habet ad seipsam} anima intellectiua cognoscit carnem {quæ cum extensa sit, discernit esse carni, } id est directe apprehendit quidditatem carnis, per reflexionem autem, ipsam carnem. Deinde, cum dicit.

Rursus & in ijs, quæ in abstractione consistunt, eadem esse videntur. Rectum enim se habet, vt simum: est enim ipsum cum cõtinuo semper. Quod si quiditas sit diuersa, aliud profecto esse recti, aliud est ipsum rectum. Sit enim dualitas. Quare fit, vt hac etiam alia vel alio modo sese habente parte discernat. Omnino igiᷣ vt res separabiles sunt à materia, sic sese habent & ea quæ sunt circa intellectum ipsum.

Iterum autem in his, quæ in abstractione sunt, rectum est sicut simum. Cum continuo enim est. Quod autem quid erat esse, si est alterum recto esse, & rectum, alio. Sit enim dualitas. Altero itaq;, aut aliter habente se iudicat. Omnino ergo sicut separabiles res à materia, sic et quę circa ĩtellectũ sunt. Tex. cõm. 16.

Quod supra dixerat in naturalibus, exponit in mathematicis: dicens, ꝙ iterum in his, quæ sunt {per abstractionem, } id est in mathematicis, quorum ratio abstrahit à materia sensibili, rectum se habet sicut simum. Hæc enim mathematica habent materiam, sicut & naturalia. Rectum enim mathematicum est, simũ autem naturale. Ratio enim recti est cum continuo, sicut ratio simi cum naso. Continuum autem est materia intelligibilis, sicut simum materia sensibilis. Vnde manifestum est, ꝙ aliud est in mathematicis res, & quod qd erat esse, vt rectum, & recto esse. vnde oportet, ꝙ alio cognoscat quod quid erat esse horum, & alio ipsa. Et supponamus ad præsens, exempli causa cum Platone; ꝙ dualitas sit quod quid erat esse lineæ recte, Plato enim ponebat, ꝙ numeri erant species, & quidditates mathematicorum, puta vnitas lineæ, dualitas lineæ rectæ, & nõ de alijs. Oportet igitur ꝙ anima alio cognoscat ipsa mathematica, & quidditates eorum, aut eodẽ aliter se habente. Vnde sicut per naturalia ostenditur, ꝙ intellectus, qui cognoscit quidditates naturalium, sit alius à sensu, qui cognoscit naturalia singularia, ita ex mathematicis ostenditur, ꝙ intells qui cognoscit quod quid est ipsorum, sit aliud ab imaginatiua virtute, quæ apprehendit ipsa mathematica. Et quia posset aliquis dicere, ꝙ eodem modo intelligerentur mathematica & naturalia, subiungit ꝙ sicut res sunt separabiles à materia, ita se habent ad intellm. Vnde illa, quę sunt secundum esse separata à materia sensibili, solo intellectu percipi possunt, quæ autẽ non sunt separata à materia sensibili secundum esse, sed secundũ rationem, intelligũtur absque materia sensibili, nõ autem absque materia intelligibili. Naturalia vero intelliguntur per abstractionem à materia indiuiduali, nõ autem per abstractionẽ à materia sensibili totaliter. Intelligitur enim homo, vt compositus ex carnibus & ossibus, per abstractionem tamen ab his carnibus, & his ossibus. Et inde est, ꝙ intellectus nõ cognoscit directe singularia, sed sensus vel imaginatio. Apparet autem ex hoc, quod Phs hic dicit, ꝙ proprium obiectum intellectus, est quidditas rei, q̃ non est separata à rebus, vt Platonici posuerunt. Vnde illud, quod est obiectum intellectus nostri non est aliquid extra res sensibiles existens, vt Platonici posuerunt, sed aliquid in rebus sensibilibus existens, licet intellectus apprehendat alio modo quiditates rerum, q̃ sunt in rebus sensibilibus. Non enim apprehendit eas, cum conditionibus indiuiduantibus, quæ eis in rebus sensibilibus adiunguntur. Et hoc sine falsitate intellectus contingere potest. Nihil enim prohibet duorum adinuicem coniunctorum, vnum intelligi, absque hoc ꝙ intelligatur aliud. Sicut visus apprehendit colorem, absque hoc ꝙ apprehendat odorem, non absque hoc ꝙ apprehendat magnitudinem, quæ est proprium subiectum coloris. Vnde & intellectus potest intelligere aliquam formam absque indiuiduantibus principijs, non tamen absq; materia, à qua dependet ratio illius formæ. sicut non potest intelligere simum sine naso, sed potest curuum sine naso intelligere. Et quia hoc non distinxerunt Platonici, posuerunt ꝙ mathematica, & quidditates, rerum sunt separatæ in esse, sicut sunt separatæ

Definitiones rerum naturaliũ materiam specificam includunt, indiuiduã vero ac singularem nequaquam.

ratæ in intellectu. Manifestum est etiam ꝙ species intelligibiles, quibus intellectus posſibilis fit in actu, nõ ſunt obiectum intellectus. Non enim ſe habent ad intellectum, ſicut quod intelligitur, ſed ſicut quo intelligit. Sicut enim ſpecies, quæ eſt in viſu, non eſt quod videtur, ſed quo viſus videt, quo autem videtur eſt color, qui eſt in corpore, ſimiliter quod intellectus intelligit eſt quidditas, quæ eſt in rebus, non autem ſpecies intelligibilis, niſi inquantum intellectus in ſeipſum reflectitur. Manifeſtum eſt enim ꝙ ſciæ ſunt de his, quæ intellectus intelligit, ſunt autem ſciæ de rebus, non autem de ſpeciebus vel intentionibus intelligibilibus, niſi ſola ſcientia rõnalis. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ ſpecies intelligibilis nõ eſt obiectum intellectus, ſed quidditas rei intellectæ. Ex quo patet nullam eſſe rationem quorundam volentium oſtendere, ꝙ intellectus poſſibilis ſit vnus in omnibus, ex hoc ꝙ idem eſt intellectum ab omnibus, cum oporteat eſſe plures numero ſpecies intelligibiles, ſi ſunt plures intellectus. Non enim eſt ſpecies intelligibilis, ipſum intellectum, ſed ſimilitudo eius in anima. & ideo ſi ſint plures intellectus hñtes ſimilitudinem vnius & eiuſdem rei, erit eadem res intellecta apud omnes. Et præter hoc manifeſtum eſt, ꝙ etiã ſubſtantiæ ſeparatæ intelligunt quidditates rerum naturalium, quas nos intelligimus, & earum intellectus diuerſi ſunt. Vnde, ſi eorum rõ eſſet efficax, nõ euitaretur inconueniens quod cõcludunt per hoc, ꝙ ponunt vnum intellectum in omnibus hominibus. Non enim poſſunt ponere vnum intellectum in omnibus intelligentibus.

Obiectum quid intellectus, non species intelligibilis, sed rei quidditas.

LECTIO NONA.

Oſtendit quo pacto poſſibilis intellectus ſit intelligibilis.

DVbitabit autem non iniuria quiſpiam, quonam modo intelliget intellectus, ſi ipſe quidem ſimplex ſit, ac paſſionis expers nihilq; habeat cum vlla re prorſus commune, ſicut Anaxagoras aſſerit: intelligere autem pati quoddam ſit, vt diximus: quo nanque quippiam eſt vtriſque commune, hoc nimirum alterũ agere, alterum pati videtur.

Tex. cõmẽ. 12. *Dubitabit autem vtique aliquis, ſi intellectus ſimplex eſt & impaſſibilis, & nulli aliquid habet commune, ſicut dixit Anaxagoras, quomodo intelliget, ſi intelligere pati aliquid eſt. Inquantum enim aliquid commune vtriſque eſt hoc quidem agere, illud vero pati videtur.*

Poſtquam oſtẽdit Philoſophus naturam intellectus poſſibilis, & obiectum eius, hic mouet quaſdam dubitationes circa prædeterminata. Et diuidit in duas partes. Et primo ponit dubitationes. Secundo ſoluit eas, ibi {Aut pati.} Mouet autem primo duas dubitationes, quarum prima talis eſt. Si intellectus eſt ſimplex & impaſſibilis & nulli habet aliquid cõe, vt Anaxago. dixit, quo modo ĩtellectus poteſt intelligere, cum intelligere ſit pati quoddam, & de ratione patientis hoc eſſe videatur, ꝙ habeat aliquid cõe cum agente, quia inquãtum eſt aliquid commune vtriſque, ſcilicet agenti & patiẽti, videtur ꝙ hoc agat & illud patiatur. Oportet enim ea quæ agunt & patiuntur adinuicem, communicare in materia, vt dicitur in primo de Generatione. Secũdam dubitationem ponit ibi.

Lectio. 9. Tex. cõm. 116.

Præterea ambiget quiſpiam, ſi ipſe etiam intelligibilis ſit. Nam aut cæteris rebus inerit intellectus, niſi alia ratione ſit intelligibilis ipſe. Intelligibile autem vnum quoddam eſſe ſpecie, aut aliquid ipſe mixtum habebit, quod ipſum intelligibilem, perinde atque cætera facit.

Amplius autem, ſi intelligibilis & ipſe, aut alijs inerit intellectus, ſi non ſecundum aliud ipſe intelligibilis eſt, vnum autem quoddam ſecundum ſpeciem eſt intelligibile: Aut mixtũ aliquid habebit, quod facit intelligibilẽ ipſum, ſicut alia. Tex. cõmẽ. 13.

Et inſurgit hæc dubitatio ex eo, quod ſupra dixit, ꝙ intellectus factus in actu, etiam ſeipſum intelligit. Et eſt iſta dubitatio, ꝙ ſi intellectus eſt intelligibilis, hoc poteſt contingere duobus modis. Vno modo, ꝙ ſit intelligibilis ſecundum ſe, & non ſecundum aliud. Alio modo, ꝙ habeat aliquid ſibi adiunctum, quod faciat ipſum intelligibilem. Si autem ſm̃ ſeipſum eſt intelligibilis, & non ſecundum aliud, intelligibile autem inquãtum huiuſmodi eſt vnum in ſpecie, ſequetur ſi hoc nõ ſolũ eſt intelligibile, ſed intellectus, ꝙ ẽt alia intelligibilia ſint intellectus, & ita oĩa intelligibilia intelligent. Si aũt eſt intelligibilis ꝑ hoc, ꝙ habet aliqd aliud ſibi adiunctum, ſequetur ꝙ habeat aliquid quod faciat ipſum intelligibilem, ſicut & alia, quæ intelliguntur, & ita videtur ſequi, idem quod prius, ſcilicet quòd ſemper id quod intelligitur, intelligat. Deinde cum dicit.

At enim ipſum pati diuiſum eſt prius vna quadã ratione communi, Atq; intellectus potentia quidem eſt quodammodo intelligibilia ipſa, actu vero nihil eſt eorum antequam intelligat ipſa. Oportet autem in ipſo nihil eſſe, perinde, atq; in tabula nihil eſt actu ſcriptum antequam in ipſa ſcribatur. Hoc enim in ipſo fit, atque accidit intellectu.

Aut pati ſecundum commune aliquid diuiſum eſt prius. Potentia quodammodo eſt intelligibilia intellectus, ſed actu nihil antequam intelligat. Oportet autem ſic, ſicut in tabula nihil eſt ſcriptum actu, quod quidem accidit in intellectu. Tex. cõmẽ. 14.

Soluit præmiſſas dubitationes. Et primo ſoluit primã dicens, ꝙ ſicut prius diſtinctum eſt de paſſione, cũ ageretur de ſenſu, ꝙ pati dicitur ſecũdum aliquid cõe, id eſt hoc quod eſt pati cõe eſt ad paſſionem, quę eſt in cõtrarias diſpoſitiones, ſicut eſt paſſio mutua in rebus naturalibus, quæ communicant in materia: & eſt aliqd pati, quod dicitur ſecundum receptionem tm̃. Intellectus igitur dicitur pati, inquãtum eſt quodammodo in potentia ad intelligibilia, & nihil eſt actu eorum antequã intelligat. Oportet autem hoc ſic eſſe, ſicut contingit in tabula, in qua nihil eſt actu ſcriptum, ſed plura pñt in ea ſcribi. Et hoc etiam accidit intellectui Poſſibili, quia nihil intelligibilium eſt ĩ eo, actu, ſed potentia tantum. Et per hoc excluditur tam opinio antiquorũ naturalium, qui ponebant animam compoſitam ex omnibus, vt intelligeret omnia, quàm etiam opinio Platonis, qui poſuit naturaliter animam humanam habere oẽm ſciam, ſed eſſe, eam quodammodo oblitam, propter vnionem ad corpus; dicens, ꝙ addiſcere nihil aliud eſt, quàm reminiſci. Deinde cum dicit.

Eſt etiam intelligibilis & ipſe, vt intelligibilia cuncta. Nam in hiſce quidem, quæ ſine materia ſunt, intelligens & id quod intelligitur, idem eſt. Etenim idem eſt contemplatiua ſcientia & id quod ita ſub ſcientia cadit.

Et ipſe autem intelligibilis eſt, ſicut intelligibilia. In his. n. quæ ſunt ſine materia, idem eſt intellectus, & quod intelligitur. Scientia nanque ſpeculatiua, & ſic ſcibile, idem eſt. Tex. cõmẽ. 15.

Soluit ſecundam dubitationem. Et primo ſoluit qõnẽ. Secundo rñdet ad obiectionem in contrarium factam, ibi {Non autem ſemper.} Dicit ergo primo, ꝙ intellectus poſſibilis eſt intelligibilis non per ſuam eſſentiam, ſed per aliquam ſpẽm intelligibilem, ſicut & alia intelligibilia. Quod probat ex hoc, ꝙ intellectum in actu, Tex. cõm. 138. & 141.

actu, & intelligēs in actu, sunt vnum, sicut & supra dixit, ꝙ sensibile in actu, & sensus in actu, sunt vnum. Est autem aliquod intelligibile in actu, per hoc, ꝙ est in actu à materia abstractum. sic enim supra dixit, ꝙ sicut res sunt separabiles à materia, sic sunt & quæ sunt circa intellectũ. Et ideo hic dicit ꝙ {in his quæ sunt sine materia}. i. si accipiamus intelligibilia actu, idem est intellectus, & quod intelligitur, sicut idem est sentiens in actu; & quod sentitur in actu. Ipsa enim scientia speculatiua {& sic scibile}. i. scibile in actu, est idem. Species igitur rei intellectæ in actu, est species ipsius intellectus, & sic per eam seipsum intelligere potest. Vnde & supra Philosophus per ipsum intelligere, & per illud quod intelligitur, scrutatus est naturam intellectus possibilis. Non enim cognoscimus intellectum nostrum, nisi per hoc, ꝙ intelligimus nos intelligere. Accidit autē hoc in intellectu possibili, ꝙ non intelligatur per essentiam suã, sed per spēm intelligibilem, ex hoc ꝙ est potentia tantum in ordine intelligibilium. Ostendit enim Philosophus in. 9. Meta. ꝙ nihil intelligitur, nisi secũdum ꝙ est in actu. Et potest accipi simile in rebus sensibilibus. Nã id, quod est in potentia tantum in eis, scilicet materia prima, non habet aliquam actionem per essentiam suã, sed solum per formam ei adiunctam. Substãtiæ autem sensibiles, quæ sunt secundum aliquid in actu, & secundum aliquid in potentia, secundum seipsas habent aliquam actionem. Similiter intellectus possibilis, qui est tm̃ in potentia in ordine intelligibilium, non intelligit, neque intelligitur, nisi per speciem ĩ eo susceptam. Deus aũt, qui est purus actus in ordine intelligibilium, & aliæ substantiæ separatæ, quæ sunt mediæ inter potentiam, & actũ per suam essentiam, & intelligunt & intelliguntur. Deinde cum dicit. — *Lectio. 1.*

Sed cur non semper intelligit, consideranda est causa. In ijs autem, quæ materiam habent, vnumquodque intelligibilium potentia est. Quare illis quidem non inerit intellectus. Nam intellectus talium potentia sine materia est, ipse aũt intelligibilis rationem subibit.

Tex. com. 16. *Non aũt semper intelligendi causat consideranda. In habentibus autem materiam, potentia vnumquodque intelligibilium. Quare quidem illis non inerit intellectus. Sine materia enim potentia est intellectus talium. Illud autem intelligibile inerit.*

Respondet ad obiectionem, quæ erat in cõtrarium, dicēs, ꝙ ex quo intellectus possibilis habet aliquid qđ facit ipsum intelligibilē, sicut & alia, restat vt cõsideret {cã nõ semper intelligēdi}. i. quare nõ semper intelligibile intelligit. Qđ ideo est, qa in rebus habentibus materiam spēs nõ est intelligibilis s̃m actũ, sed s̃m potẽtiam tm̃. Intelligibile aũt in potẽtia nõ est idẽ cũ intellu, sed solum intelligibile ĩ actu. vnde in illis, quæ hñt spēm in materia, non inerit intells vt. s. intelligere possint, quia intells talium. i. intelligibilium, est quædã potentia sine materia. Illud aũt, quod est in materia, est intelligibile, sed in potentia tm̃, quod vero est in intellectu, est species intelligibilis secundum actum.

LECTIO DECIMA.

Præter possibilem intellectum, qui est omnia fieri, dari rursus in anima oportere alium agentem intellectum, qui est omnia facere, & qui est separabilis, impassibilis, & immixtus, & actu ens, ostẽdit: conditiones item ponit ipsius intellectus in actu, concludens demum animæ partem intellectiuam esse penitus à corpore separabilem, cui competet alius intelligendi modus, quàm nunc habeat.

CVm autem in omni natura sint quædam, quorum alterum quidem vnicuique generi materies est, quod id esse patet, quod est potentia illa cuncta: alterum vero causa est, & efficiens, omnia nimirum efficiendo atque agendo, talem subiens rationem, qualem ars conditionem ad materiam subit: necesse est & in anima differentias has easdem inesse. Atque quidam est intellectus talis, vt omnia fiat, quidam talis, vt omnia agat, atque efficiat, qui quidem, vt habitus est quidam, & perinde, ac lumen. Nam & lumẽ colores, qui sunt potentia, actu colores quodammodo facit. — *Quæ sit intellectus agentis natura.*

Tex. com. 17. *Quoniam autẽ sicut in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuique generi, hoc autem est potentia oĩa illa, alterum autem causa & factiuum, quod in faciendo omnia, vt ars ad materiam sustinuit: necesse & in anima has esse differentias. Et est intellectus hic quidem talis in omnia fieri, ille vero in omnia facere, sicut habitus quidam, et sicut lumen. Quodam enim modo & lumen facit potentia existentes colores, actu colores.* — *Tex. com. 18.*

Postquam Philosophus determinauit de intellectu possibili, nunc determinat de intellectu agente. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit esse intellectum agentem, præter possibilem, & ratione, & exemplo. Secundo ostendit huius intellectus naturam ibi. {Et hic intellectus.} Ponit ergo circa primum talem rõnẽ. In omni natura, quæ est quandoque in potentia, & quandoque ĩ actu, oportet ponere aliquid, quod est sicut materia in vnoquoque genere: quod scilicet est in potentia ad omnia, quæ sunt illius generis: Et aliud, quod est sicut causa agens, & factiuum, quod ita se habet in faciendo omnia, sicut ars ad materiam. Sed anima secundũ partem intellectiuam, quandoque est in potentia, & quandoque in actu. Necesse est igitur in anima intellectiua esse has differẽtias, vt scilicet vnus sit intellectus, in quo possint omnia intelligibilia fieri, & hic est intellectus possibilis, de quo supra dictum est; at alius intellectus sit ad hoc, quod possit oĩa intelligibilia facere in actu, qui vocatur intellectus agens, & est sicut habitus quidam. Huius autem verbi occasione, quidam posuerũt intellectum agentem idem esse cum intellectu, qui est habitus principiorum. Quod esse non potest. quia intellectus, qui est habitus principiorum præsupponit aliqua iam intellecta in actu. s. terminos principiorum, ꝑ quorum intelligentiam cognoscimus principia, & sic sequeretur, quod intellectus agens non faceret omnia intelligibilia in actu, vt hic Philosophus dicit. Dicendum est ergo, quod habitus hic accipitur secũdum quod Philosophus frequenter consueuit nominare oẽm formam, & naturam habitum, prout habitus distinguitur contra priuationem & potentiam, vt sic per hoc quod nominat eum habitum distinguat eum ab intellectu possibili, qui est potentia. Vnde dicit, quod est habitus vt lumen, quod quodammodo facit colores existẽtes in potentia, esse actu colores. Et dicit {quodammodo} quia supra ostensum est, quod color secundum seipsum est visibilis. Hoc aũt solummodo facit lumen ipsum esse actu colorem, inquãtum facit diaphanum esse in actu, vt moueri possit à colore, vt sic color videatur. Intellectus autẽ agens facit ipsa intelligibilia esse in actu, quæ prius erãt in potentia, per hoc quod abstrahit ea à materia, sic enim sunt intelligibilia in actu, vt dictum est. Inducitur autem Arist. ad ponendum intellectum agentem, ad excludendum opinionem Platonis, qui posuit quidditates rerum sensibilium esse à materia separatas, & intelligibiles actu, vnde non erat ei necessarium ponere — *Intellectus agens longe diuersus est ab intellectu qui est habitus primorum principiorum.* — *Cur Arist. intellectum agentem excogitarit.*

nere intellectum agentem. Sed quia Arist. ponit, quod quidditates rerum sensibilium sunt in materia, & non intelligibiles actu, oportuit quod poneret aliquem intellectum, qui abstraheret à materia, & sic faceret eas intelligibiles actu. Deinde cum dicit.

Et is intellectus separabilis est, & non mixtus, passioneq; vacat, cum sit substantia actus. Semper enim id quod efficit, atque agit, præstabilius est eo, quod patitur, & ipsum principium omnino materia.

Et hic intellectus separabilis, & impassibilis, et immixtus substantia actu ens. Semper enim honorabilius est agens patiente, & principium materia.

Ponit quatuor conditiones intellectus agentis, quarum prima est, quod sit separabilis: secunda, quod impassibilis: tertia quod sit immixtus, id est non cõpositus ex naturis corporalibus, neque adiunctus organo corporali: sed in his tribus conuenit cum intellectu possibili: quarta autem conditio est, ꝙ sit in actu secundum suam substantiam, in quo differt ab intellectu possibili, qui est in potentia secundum suam substantiam, sed est in actu solum secundum speciem susceptam. Et ad has quatuor conditiones probandas inducit vnam rationẽ, quæ talis est. Agens est honorabilius patiente, & principium actiuum, materia: sed ĩtellectus agens comparatur ad possibilem, sicut agens ad materiam, sicut iam dictum est: ergo intellectus agens est nobilior possibili. Sed intellectus possibilis est, separatus, impassibilis, & immixtus vt supra ostensum est: ergo multo magis intellectus agens. Et hoc etiam patet, ꝙ sit secũdum subam suã ĩ actu, quia agens est nobilius patiente, non nisi secũdum ꝙ est in actu. Occasione autem horum, quæ hic dicuntur, quidam posuerunt intellectum agentem, substantiam separatam, & quod differt secũdum substantiam ab intellectu possibili. Illud autem non videtur esse verum. Nõ enim homo esset à natura sufficienter institutus, si nõ haberet in seipso principia, quibus posset operationem complere, quæ est intelligere: quæ quidem compleri non potest, nisi per intellectum possibilem, & per ĩtellectum agentẽ. Vnde perfectio humanæ naturæ requirit, ꝙ vtrunq; eorum sit aliquid in homine. Videmus etiam, ꝙ sicut operatio intellectus possibilis, quæ est recipere intelligibilia, attribuitur homini, ita & operatio intellectus agentis, quæ est abstrahere intelligibilia. Hoc autem nõ posset, nisi principium formale huius actionis esset ei secundũ esse coniunctum. Nec sufficit ad hoc, ꝙ hæc actio attribuatur homini per hoc ꝙ species intelligibiles factæ per intellectum agentem, habent quodammodo pro subiecto phantasmata, quę sunt in nobis, quia, vt supra diximus, cum de intellectu possibili ageretur, spẽs non sunt intelligibiles in actu, nisi quia sunt abstractæ à phãtasmatibus, & sic eis mediantibus actio intellectus agentis nõ posset nobis attribui. Et pręterea intellectus agens cõparatur ad species intellectas in actu sicut ars ad species artificiatorum, per quas manifestum est, ꝙ artificiata non habent actionem artis. vnde etiam dato ꝙ species factæ intelligibiles actu, essent in nobis, nõ sequeretur, ꝙ nos possemus habere actionem intellectus agentis. Est etiam prædicta positio contra Arist. intentionem, qui expresse dixit has differentias duas, scilicet intellectum agentem, & ĩtellectum possibilem esse in anima, ex quo expresse dat intelligere, ꝙ sint partes animæ, vel potentiæ, & non aliquæ subæ separatæ. Sed contra hoc videtur esse præcipue, ꝙ intellectus possibilis cõparatur ad intelligibilia, vt in potentia existens ad illa, intellectus autem agens comparatur ad ea, vt ens in actu; non videtur autem possibile, idem respectu eiusdem posse esse in potentia, & in actu, vnde non videtur possibile, ꝙ intellectus agens, & possibilis conueniat in vna substantia animæ. Sed hoc de facili soluitur, si quis recte consideret, quomodo intellectus possibilis sit in potentia ad intelligibilia, & quomodo intelligibilia sunt in potentia respectu intellectus agentis. Est enim intellectus possibilis in potentia ad intelligibilia, sicut indeterminatum ad determinatum. Nam intellectus possibilis non habet determinate naturam alicuius rerum sensibilium. Vnumquodque autem intelligibile, est aliqua determinata natura alicuius spẽi. Vnde supra dixit, ꝙ intellectus possibilis comparatur ad intelligibilia, sicut tabula ad determinatas picturas. Quantum autem ad hoc, intellectus agens non est in actu. Si enim intellectus agens haberet in se determinationem oĩum intelligibilium, non indigeret intellectus possibilis phantasmatibus, sed per solum intellectum agentem reduceretur in actum oĩum intelligibilium, & sic non compararetur ad intelligibilia, vt faciens ad factum, vt Phs hic dicit, sed vt existens ipsa intelligibilia. Comparatur igitur vt actus respectu intelligibilium, inquãtum est quædam virtus immaterialis actiua, potens alia similia sibi facere, scilicet immaterialia. Et per hũc modum, ea, quæ sunt intelligibilia in potentia, facit intelligibilia ĩ actu. Sic enim & lumẽ facit colores in actu, nõ ꝙ ipsum habeat ĩ se determinationem oĩum colorum. Huiusmodi autem virtus actiua est quædam participatio luminis intellectualis à substantijs separatis. Et ideo Phs dicit, ꝙ est sicut habitus, vel lumen, quod non competeret dici de eo, si esset substantia separata. Deinde cum dicit,

Scientia autem ea, quæ est actu, est idem quod res. Ea vero quæ est potentia, in vno prior est tempore, absolute autem, neque tempore, sed non nunc quidem intelligit, nunc autem non intelligit.

Idem autem est secundum actum scientia, rei: quæ vero secundum potentiam, tempore prior in vno est. Omnino autem neque tempore. Sed nõ aliquando quidem intelligit, aliquando autem non intelligit.

Determinat de intellectu secundum actum. Et circa hoc duo facit. Primo ponit conditiones intellectus in actu. Secundo ostẽdit conditiones totius partis intellectiuæ, secundum ꝙ differt ab alijs partibus, animę, ibi {separatus autem.} Circa primum tres ponit cõditiones intellectus in actu, quarũ prima est ꝙ scientia in actu, est idem rei scitæ. Quod non est verum de intellectu in potentia. Secunda conditio eius est, ꝙ scia in potentia in vno & eodem, tempore est prior, quàm scia in actu, sed vl̃r non est prior, non solum natura, sed neque etiam tempore. Et hoc est, quod Phs dicit in 9. Met. ꝙ actus est prior potentia natura, tempore vero, in vno & eodem potentia prior est actu, quia vnum & idem prius est in potentia, & postea fit actu. Sed vl̃r loquendo, etiam tempore actus est prior. Nam quod in potentia est, non reducitur in actum, nisi per aliquid, quod est actu, Et sic etiam de potentia sciente, non fit aliquis scient actu, neque inueniendo, neque discendo, nisi per aliam sciam præexistentem in actu, quia omnis doctrina, & disciplina intellectiua fit ex præexistenti cognitione, vt dicitur in primo Posteriorum. Tertia conditio intellectus in actu, per quam differt ab intellectu possibili

Supra tex. com. 17.

Solutio.

Lec. 9. Tex. cõm. 14.

Infra tex. 27. 36. 37. 38. Supra tex. 13.

Tex. cõm. 20

Lectio 8. Tex. cõm. 13.

possibili & intellectu in habitu, est quia vterq; quandoque intelligit, & quandoque non intelligit. Sed hoc nõ potest dici de intellectu in actu, qui consistit in ipso intelligere. Deinde cum dicit.

Separatus vero id est solum, quod est, atque id solum est immortale perpetuumque.

Hubet humanæ animæ immortalitatem perspicue asseri Aristo.

Separatus autem est solum hoc, quod vere est. Et hoc solum immortale, & perpetuum est.

Ponit conditiones totius intellectiuæ partis. Et primo ponit veritatem. Secundo excludit obiectionem, ibi. {Non reminiscitur.} Dicit ergo primo, ꝙ solus intellectus separatus est hoc, quod vere est. Quod quidem non potest intelligi, neque de intellectu agente, neque de intellectu possibili tantum, sed de vtroque, quia de vtroque supra dixit, ꝙ est separatus. Et sic patet ꝙ hic loquitur de tota parte intellectiua, quæ quidem dicitur separata, ex hoc quòd habet operationem suam sine organo corporali. Et quia in principio huius libri dixit, ꝙ si aliqua operatio animæ sit propria, contigit animam separari. Concludit, ꝙ hæc sola pars animæ, scilicet intellectiua est incorruptibilis, & ꝑpetua. Et hoc est quod supra posuit in secundo, ꝙ hoc genus animæ separatur ab alijs, sicut perpetuũ à corruptibili. Dicitur autem perpetua, non ꝙ semper fuerit, sed quod semper erit. Vnde Philosophus dicit in. 12. Meta ꝙ forma nunquam est ante materiam, sed posterius remanet anima, non omnis, sed intellectus. Deinde cum dicit.

Tex. cõm. 9. & 13.

Tex. cõm. 21

Tex. cõm. 9.

Non autẽ recordamur: quia hoc quidem expers est passionis. Intellectus vero passiuus extinguitur, & sine hoc nihil intelligit.

Non reminiscitur autem, quia hoc quidem impassibile est, passiuus vero intellectus, est corruptibilis: et sine hoc nihil intelligit anima.

Excludit quandam obiectionem. Posset enim aliquis credere, ꝙ quia pars intellectiua animæ, est incorruptibilis, remanet post mortem in anima intellectiua scientia rerum eodem modo, quo nũc eam habet, cuius contrarium supra dixit in primo, ꝙ intelligere corrumpitur, quodã interius corrupto, & ꝙ corrupto corpore non reminiscitur anima, neque amat. Et ideo hic dicit, ꝙ non reminiscitur, scilicet post mortem eorum, q̃ in vita sciuimus, quia {hoc quidem impassibile est,} id est ista pars animæ intellectiuę impassibilis est, vnde ipsa non est subiectum passionum animæ, sicut sunt amor & odiũ, reminiscentia, & huiusmodi, quæ ex aliqua passione corporali contingunt. Passiuus vero intellectus corruptibilis, est, id est pars animæ, quæ non est sine prædictis passionibus, est corruptibilis, pertinent enim ad partem sensitiuam. Tamen hæc pars animæ dicitur intellectus, sicut & dicitur rationalis, inquantum aliqualiter participat rationem, obediendo rationi, & sequendo motum eius, vt dicitur in primo Ethicorum. Sine hac autem parte animæ corporali, intellectus nihil intelligit. Nõ.n. intelligit aliquid sine phantasmate, vt infra dicetur. Et ideo destructo corpore nõ remanet in anima separata scientia rerum secundũ eundem modum, quo modo intelligit. Sed quomodo tunc intelligat, non est præsentis intentionis discutere.

Tex. cõm. 66.

Lect. 10. Cap. 13.

LECTIO VNDECIMA.

Duplicem esse intellectus operationem exponit: vnam circa indiuisibilia & simplicia, in qua nec verum nec falsum est, nisi per accidens, alteram, circa compositionem & diuisionem conceptuum secundum affirmationem & negationẽ, in qua iam verum, vel falsum est.

IN diuisibilium igitur intellectio in hisce consistit, circa quæ falsitas non est. At in quibus & falsitas iam & veritas inest, in hisce compositio quadam iam conceptuum intellectus, quasi ipsi sint vnum. Atque vt Empe. dixit.

Multorum certe capita, admirabile dictu.

Ceruicibus sine sunt exorta, in luminis aura.

Illa tamen dulcis post hoc concordia iungit.

Sic & hæc separata componi solent, vt incommensurabile & diameter. Quod si eorum etiam, quæ fuerunt, vel erunt, fit compositio, & tempus insuper intelligere, atque additur. Falsitas enim in compositione semper consistit. Nam si album non album esse dicat, ipsum tum non album componit. Licet autem per diuisionem etiam omnia dicere. At tamen falsitas aut veritas non solum consistit in hoc, Cleõ est albus, sed in his etiam Cleon erat, vel erit albus. Id vero, quod singulos dictos conceptus componit, vnumque facit, ipse est intellectus.

Indiuisibilium igitur intelligentia in his est, circa quæ nõ est falsum. In quibus autem & falsum iam, & verum est, compositio quædam iam intellectuum est, sicut eorum, quæ vnum fiunt. Sicut Empedocles dixit, multorum quidem capita sine ceruice germinauerunt, postea composita sunt concordia, sicut & hæc separata composita sunt, vt à symmetron, & diametros, & vt symmetron, & diametros. Si autem factorum, aut futurorum sit compositio, tẽpus cointelligens est, & componens. Falsum enim in compositione semper est. Et nanque si album non albo, aut si non album albo componit. Cõtingit autem et diuidentem dicere omnia. Sic ergo est non solum falsum, aut verum quòd albus Cleon est, sed & quod erat, aut erit. Vnum autem faciens vnumquodque, hoc intellectus est.

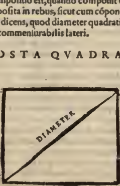
Tex. cõm. ... Intellectus ... rationes ...

Tex. cõm. ...

Postquam Philosophus determinauit de intellectu, hic determinat de operatione intellectus. Et diuiditur in duas partes. In prima distinguit duas operationes intellectus. In secunda determinat de vtraque earum, ibi. {Indiuisibile autem.} Dicit ergo primo, quòd vna operationum intellectus est, secundum ꝙ intelligit indiuisibilia. puta cum intelligit hoĩem, aut bouem, aut aliquid huiusmodi incomplexorum. Et hæc intelligentia est in his, circa quæ non est falsum, tum quia incomplexa non sunt vera neque falsa, tum quia intellectus non decipit in eo quod quid est, vt infra dicetur. Sed in illis intelligibilibus, in quibus est verum & falsum est iam quædam compositio intellectuum, id est rerum intellectarum. sicut quando ex multis fit aliquid vnum. Et ponit exemplum secundum opinionem Empe. qui opinabatur, ꝙ omnia gñata sunt à casu, nõ propter aliquem finem, sed secũdum ꝙ contingit ex diuisione rerum per litem, & coniunctione per amicitiam. Vnde dixit, ꝙ à principio germinauerunt multa capita sine ceruice, & similiter multæ alię partes animalium separatæ ab alijs partibus. Et dicit {germinauerunt} quasi ex elementis producta sine semine animalis, sicut terra germinat herbam virentem. Sed postmodum huiusmodi partes sic diuisæ compositæ sunt per concordiam, & ex eis factum est vnum animal habens diuersas partes, vtputa caput, manus, pedes, & huiusmodi. Et vbi est constitutum animal habens omnes partes necessarias ad sui conseruationem, idem animal saluatum est, & generauit sibi simile. Si autem defuit aliqua aliarum partium, non potuit saluari, nec remansit in sibi simili per generationem. Sicut ergo Emped. posuit ꝙ amicitia composuit multas partes, & constituit ex eis vnum animal, ita & intellectus multa incomplexa prius separata

rata componit & facit ex eis vnum intellectum, in qua compositione quandoque est veritas, quandoque falsitas. Veritas quidem, quando componit ea, quæ in re sunt vnum & composita, sicut cum cõponit à symmetrum, hoc est in commẽsurabilem & diametrum. nam diameter quadrati est incommensurabilis lateri. Falsa autem compositio est, quando componit ea, quæ non sunt composita in rebus, sicut cum cõponit symmetrũ diametro dicens, quod diameter quadrati est symmeter, id est commensurabilis lateri.

COSTA QVADRATI.

Symmetrum & diametrum aliquando separatim & seorsum intellectus intelligit, & tunc sunt duo intelligibilia: quando autem componit, fit vnum intelligibile, & simul intelligitur ab intellectu. Sed, quia intellectus non semper componit ea, quæ sunt in præsenti, sed quę fuerunt vel erunt, ideo subiungit ꝙ si intellectus faciat compositionem factorum .i. præteritorum & futurorũ, oportet ꝙ cointelligat suæ compositioni tempus præteritum, & futurum. Et sic componit, formãs compositionem de præterito vel de futuro. Et ꝙ hoc sit verum probat, quia cõtingit compositionem de præterito, vel de futuro esse falsam, falsum autem semper in compositione est. Et nanque falsum est, si non album componatur ei, quod est album, vt si dicas, cygnus non est albus: aut si album componatur ei quod non est album, vt si dicatur quod coruus est albus. Et quia quæcũque contingit affirmare, contingit etiam negare, subiungit ꝙ omnia prædicta possunt p diuisionem fieri. Potest.n. intellectus omnia diuidere, & secundum præsens tempus, & secundum præteritum, & secũdum futurum, & vere & falsè. Sic igitur patet quod cum compositio nõ solum fit secundum præsens tempus, sed secũdũ præteritum & futurum, verum aũt & falsum cõsistit in compositione & diuisione: oportet quod verum & falsum non sint in propositionibus de præsenti, puta ꝙ Cleon est albus, sed etiam in illis de præterito & futuro, puta ꝙ Cleon erit, vel fuit albus. Cõsiderandum est autem, ꝙ compositio propositionis non est opus naturæ, sed est opus rationis & intellectus. Et ideo subiungit, ꝙ illud quod facit vnumquodq; intelligibilium, cõponendo ex intelligibilibus propositiones, hoc est intellectus. Et quia verum & falsum consistit in cõpositione, ideo dicitur in sexto Metaphysicæ, ꝙ verum & falsum non est in rebus, sed in mente. Deinde cum dicit.

Quomodo intellectus vnũquodque indiuisibile intelligat.

Cum autem dupliciter indiuisibile dicatur, aut potentia, aut actu, nihil probibet intellectum, cum longitudinem intelligit, indiuisibile intelligere, & in indiuisibili tempore. Est enim indiuisibilis actu, & tempus perinde atque longitudo, diuisibile ac indiuisibile est. Nõ igitur dici potest, quid in vtroque temporis dimidio intelligebat. Non est enim si non diuisio fiat, nisi potentia. At cum vtrunque seorsum intelligit, diuidit simul & tempus, atque tunc vt longitudines illa intelligit. Quod si longitudinem, vt ex vtrisq; constantem intelligat, in eo quoque tempore vtriusque ipsam intelligit, quod ex vtrisque pari modo temporibus constat, atque componitur.

Indiuisibile autem, quoniam dupliciter, potentia, aut actu est, nihil probibet intelligere indiuisibile, cum longitudinem intelligat. Indiuisibilis enim actu est, & in tempore indiuisibili. Similiter enim tempus est diuisibile & indiuisibile longitudini. Non enim est dicere, quid in vtroque dimidio intelligat. non enim est, nisi diuidatur, nisi in potentia. Seorsum autem vtrunque intelligens dimidiorum, diuidit & tempus simul. Tunc autẽ vt longitudine. Si vero sicut ex vtrisque, & in tempore quod in vtrisque. *Tex. cõm. 23.*

Determinat de vtraq; prædictarum operationum. Et primo de ea, quæ est intelligentia indiuisibilium. Secundo de ea, quæ est compositio & diuisio, ibi. {Est autem dictio quidem.} Tertio ponit quoddam quod est commune vtrisque, ibi. {Idem autem est secundum actum.} Prima pars diuiditur in tres, secundum ꝙ indiuisibile dicitur tripliciter, quot videlicet modis dicitur & vnũ, cuius ratio ex indiuisione est. Dicitur enim vno modo aliquid vnum cum continuitate. Vnde & illud, quod est continuum, indiuisibile dicitur, in quãtum non est diuisum actu, licet sit diuisibile in potentia. Hoc est ergo, quod dicit, ꝙ cum diuisibile dicatur dupliciter, s. actu, & potentia, nihil prohibet intellectum intelligere indiuisibile, cum intelligit aliquid cõtinuum, scilicet longitudinem, quæ est indiuisibilis actu, licet sit diuisibilis potentia. Et propter hoc intelligit eam cum indiuisibili tempore, quia intelligit eã, vt indiuisibile. Et hoc est contra opinionem Platonis in primo positam, qui posuit intelligentiam fieri, quasi per motum quendam continuum magnitudinis. Potest ergo intellectus intelligere magnitudinem dupliciter. Vno modo, secundum quòd est diuisibilis in potentia, & sic intelligit lineam numerando partem post partem, & sic intelligit eam in tempore: alio modo secundum quòd est indiuisibilis in actu, & sic intelligit eam, vt vnum quid constans ex multis partibus, & sic intelligit eam simul. Et ideo subiungit, quòd similiter tempus, & longitudo diuiditur vel non diuiditur intelligendo. Vnde non est dicere, quòd intelligatur secundum medium vtriusque, id est quòd media pars intelligatur in medio temporis. Hoc enim non esset, nisi linea diuideretur in actu, sed est diuisibilis tantum in potentia. Si autem vtrunq; dimidium lineæ seorsum intelligat, tũc diuidit lineam in actu secundum intellectum. Vnde & tunc tempus simul diuiditur, sicut & longitudo. Si autem intelligat lineam, sicut vnum quid cõstitutum ex duabus partibus, etiam intelliget in tempore non diuiso, sed secundum aliquid, quòd est in vtrique partibus temporis, scilicet in instanti. Et si continuetur consideratio per aliqđ aliud tempus, nõ diuidetur tempus, vt aliud intelligat in vna parte temporis, & aliud in alia, sed idem in vtraque.

Indiuisum tripliciter dicitur velut, et vnũ.

Tex. cõm. 47. & inde.

Deinde cum dicit.

Quod vero nõ quãtitate sed forma est diuisibile, id indiuisibili tẽpore, & anima indiuisibili percipit, atq; intelligit. Per accidens aũt, & non hoc sane, quo illa diuisibilia sunt, id quod intelligit, et tẽpus, in quo intelligit, sed hoc, quo indi-

uisibilia sunt. Inest enim & in his indiuisibile quoddam, at fortasse non separabile, quod quidem vnum tam tempus ipsum, quam ipsam longitudinem facit. Atq; id omni sane cõtinuo, & tempori, & longitudini similiter inest.

Tex. cõmẽ 24. *Quod autem non secundum quãtitatem indiuisibile est, sed specie, intelligit & indiuisibili tẽpore, & indiuisibili anima. Secundum accidens autem, & nõ inquãtum illa diuisibilia, quod intelligit, & in quo tempore, sed inquantum indiuisibilia. Inest enim & in his aliquid indiuisibile, sed forte nõ separabile, quod facit tempus vnum, & longitudinem. Et hoc similiter in oĩ est & continuo, & tẽpore, & longitudine.*

Ponit alium modum indiuisibilis. Nam dicitur alio modo vnum, quando habet speciem vnam, & si sit cõpositum ex partibus non cõtinuis, sicut homo, aut domus, aut etiam exercitus, & huic respondet indiuisibile secũdum speciem, Et de hoc dicit hic, ꝙ illud, quod est indiuisibile nõ secũdũ quãtitatem, sed secundum speciem, intelligit anima tempore indiuisibili, & per indiuisibilem animæ partem, non ꝙ intellectus intelligens sit aliqua magnitudo, vt Plato posuit. Et licet illud, quod est indiuisibile specie, habeat aliquam diuisionem in partibus, tamen illa diuisa intelligit per accidẽs, non inquantum sunt diuisibilia, & ex parte eius quod intelligitur, & ex parte temporis, sed inquãtum sunt indiuisibilia: quia in partibus diuisis etiam in actu, est aliquid indiuisibile. s. ipsa species, quam intellectus indiuisibiliter intelligit. Sed si intelligeret partes, vt diuisas, puta carnem per se, & os per se, & sic de alijs, tunc non intelligeret ĩ tempore indiuisibili. Vult autem Philosophus consequenter ostendere similitudinem huius modi ad primum modum. Sicut enim in hoc modo est aliquid indiuisibile, scilicet species, quæ facit omnes partes totius esse vnum, sic forte in continuis est aliquid inseparabile, scilicet indiuisibile, quod facit tempus esse vnũ, & longitudinem vnam, siue hoc dicatur esse punctum in longitudine, & instans in tempore, siue ipsa species longitudinis, aut tẽporis. Sed in hoc differt, ꝙ istud indiuisibiliter est similiter in omni cõtinuo & tempore, & longitudine, sed indiuisibile quod est species, nõ est similiter in omnibus habẽtibus speciem, quia quædam componuntur ex partibus homogeneis, quædam ex partibus heterogeneis, & ex his dissimiliter. Deinde cum dicit.

Punctum autem, omnisq; diuisio, & id, quod est sic indiuisibile, perinde, atque priuatio cognoscitur, manifestumq; euadit. Similis esse videtur, & in alijs ratio. Hoc enim modo malum cognoscit, atque etiam nigrum. Contrarium nanque quodammodo cognoscit. Id aũt, quod cognoscit, potentia nimirum esse, & in ipso potentiam inesse oportet. Quod si causarum alicui nullum sit omnino cõtrarium, illa seipsam profecto cognoscit, & est actus, & etiam separabilis.

Lectio 23. *Punctum aũt, & omnis diuisio, & sic indiuisibile, monstratur, sicut priuatio. Et similis rõ in alijs est, vt quomodo malum cognoscit. aut nigrũ. Contrario. n. aliquo modo cognoscit. Oportet aũt potentia esse cognoscens, & vnum esse in ipso. Si vero alicui causarum non inest cõtrarium, ipsa cognoscit seipsam, & actu est, & separabilis.*

Prosequitur de indiuisibili tertio modo dicto. Videtur enim vnum esse, quod est penitus indiuisibile, vt punctus & vnitas. & de hoc ostendit nunc, quomodo intelligitur: dicens, quod punctum, quod est quoddam signum diuisionis inter partes lineæ, & oẽ quod est diuisio inter partes continui, sicut instans inter partes temporis, & sic de alijs, & omne, quod est sic indiuisibile in potentia & actu, vt pũctus {monstratur,} id est manifestatur intellectui {sicut priuatio}. i. per priuationem continui & diuisibilis. Cuius ratio est, quia intellectus noster accipit à sensu, & ideo ea cadunt prius in apprehensione intellectus nostri, quæ sunt sensibilia, & huiusmodi sunt magnitudinem habẽtia, vnde pũctus, & vnitas non diffiniunt, nisi negatiue. Et inde est etiã, ꝙ omnia quæ transcendunt hæc sensibilia nota nobis, non cognoscũtur à nobis, nisi ꝑ negationem. sicut de substantijs separatis cognoscimus, ꝙ sunt immateriales & incorporeæ, & alia huiusmodi. Et similis ratio est in alijs, quæ cognoscuntur per oppositum, vt quando cognoscit intellectus malum, aut nigrum, quæ se habent ad sua opposita, vt priuationes, semper enim alterum contrariorum est, vt imperfectum, & vt priuatio respectu alterius. Et subiungit quasi respondens, ꝙ intells cognoscit vtrunque istorum aliquo modo, suo cõtrario, scilicet malum per bonum, & nigrum per album. Oportet autem, ꝙ intellectus noster, qui sic cognoscit vnum contrariorum per alterum, sit in potentia cognoscens, & ꝙ in ipso sit species vnius oppositi, per quã aliud cognoscat, ita ꝙ quandoq; sit in ipso species albi, & quandoque species nigri, vt per vnum possit cognoscere alterum. Si autem est aliquis intells, cui non inest vnum cõtrariorum, ad cognitionẽ alterius, tũc oportet ꝙ talis intells cognoscat seipsum primo, & ꝑ seipsum cognoscat alia, & ꝙ sit semper in actu, & sit penitus separabilis à materia, etiam secundum esse, vt ostẽsum est de intellectu Dei. in. 12. Metaphysicæ. Deinde cum dicit.

Est autem dictio quidem quippiam de quopiam, quemadmodum affirmatio. Atque omnis est vera, vel falsa. At intellectus non omnis, sed qui est ipsius quid est ad formam accommodati, est verus, & non quippiam de quopiam dicit. Sed vt visio proprij ipsius est vera, si vero album hominem esse dicat, non semper est vera. Sic sese habent ea, quæ sine materia sunt. Tex. 42. et 51.

Est autem dictio quidem, aliquid de aliquo, sicut affirmatio & vera, aut falsa, omnis. Intellectus aũt nõ omnis, sed qui est ipsius quid est, secundum hoc quòd aliquid erat esse, verus est, & non aliquid de aliquo, sed sicut videre proprij verum est. Si aũt homo album, aut non, non verum semper. Sic autem se habent quæcũque sine materia sunt. Tex. cõmẽ. 26.

Determinat de secunda operatione intellectus, quæ est compositio. & diuisio. Et dicit, quòd dictio, qua dicit intellectus aliquid de aliquo, sicut contingit in affirmatione, semper est aut vera, vel falsa. Sed intellectus non semper est verus, aut falsus, quia intellectus est incomplexorum, qui neque verus, aut falsus est, quantum ad id, quod intelligitur. Veritas enim & falsitas consistit in quadam adæquatione, vel comparatione vnius ad alterum, quæ quidem est in compositione, vel diuisione intellectus. Non aũt in intelligibili incomplexo. Sed licet ipsum intelligibile incomplexum non sit neque verum, neque falsum, tamẽ intellectus intelligẽdo ipsum verus est, inquãtum adæquatur rei intellectæ. Et ideo subdit, ꝙ intellectus, qui est ipsius quid est, secundum hoc quod aliquid erat esse. s. secundum ꝙ intelligit quid est res, verus est semper, & non secundum ꝙ intelligit aliquid de aliquo. Et huius rationẽ assignat, quia quod quidest est primum obiectum intellectus. vnde sicut visus nunquã decipitur in proprio obiecto, ita neq; intellectus in cognoscendo quod quid est. Nã intellectus nunquã decipiť in cognoscẽdo qđ qd est hõ. Sed sicut visus nõ semp verus est in

iudicando

iudicando de his, quæ sunt adiuncta proprio obiecto, puta si album est homo, vel non, sic intellectus nó sem per est verus in componédo aliquid alicui. Sic enim se habent in intelligendo substantiæ separatæ, si penitus sunt sine materia, sicut cú nos intelligimus quod quid est, & ideo in earum intellectu nó cótingit esse falsum. Sciendum tamen est, ꝙ in cognoscendo quodquid est, contingit esse deceptionem per accidens, dupliciter ratione cópositionis interuenientis. Vno modo prout diffinitio vnius rei est falsa ad aliam rem, sicut diffinitio circuli est falsa ad triangulú. Alio modo, prout partes diffinitionis nó cohærent sibi inuicem, & tunc diffinitio est falsa simpliciter, vt si aliquis ponat in diffinitione alicuius animalis insensibile, vnde in illis, in quorum diffinitione nulla est compositio, non contingit esse deceptionem, sed opottet ea vel intelligere vere, vel nullo modo, vt dicitur in.9. Metaphysicæ. Deinde cum dicit.

Lectio.13. Tex. comment. 16.

Scientia autem ea, quæ est actu, est idem quod res, ea vero, quæ est potentia, in vno prior est tempore. Simpliciter autem neque tempore. Sunt enim vniuersa quæ fiunt, ex eo quod actu est.

Tex. comment. 17. *Idem autem est secundum actum scientia, rei: quæ vero secundum potentiam, tempore prior est in vno, omnino aút, neque tempore: fiunt enim ex actu ente, omnia quæ fiunt.*

Resumit quoddam, quod supra dictum est, de intellectu secundum actum, eo ꝙ nunc etiam de actu intellectus locutus est. & dicit, quod scientia secúdum actú est idem rei scitæ secundum actú, & ꝙ scientia, quæ est secundum potentiam, est in vno, & eodem prior tépore, sed vr, neque est tempore prior, quia oia quę sunt in actu, fiút ex ente in actu, & hoc supra expositú est.

LECTIO XII.

Ostendit intellectum moueri ab intelligibili, nec posse intelligere sine phantasmate: Quod ité intellectus practicus & speculatiuus in anima non sint realiter distincti, sed ratione tantum, probat: quo pacto demum ad abstractorum cognitionem se habeat exponit.

Tex. comment. 28. *SEnsibile autem ad actum ex potentia sensitiuum ipsum deducere, actuq; videtur efficere. Non enim patitur, ac alteratur. Quapropter alia quædá est hæc species motus. Ná motus actus est imperfecti. At actus simpliciter, qui quidem est rei perfectæ, alius est oino, diuersus ab illo.*

Tex. comment. 28. *Videtur aút sensibile ex potentia existente sensitiuo actu agens. non enim patitur, neque alteratur. Vnde alia hæc species motus. Motus enim imperfecti actus, simpliciter autem actus alter est, qui perfecti.*

Postquá Philosophus determinauit de intellectu secundum se hic determinat de intellectu per comparationé ad sensum. Et circa hoc duo facit. Primo, ostendit qualis sit motus sensus. Secundo, assimilat motum intellectus motui sensus, ibi. {Sentire quidem igitur.} Dicit ergo primo, ꝙ sensibile videtur faciens in actu partem sensitiuam, ex eo ꝙ erat in potentia. Non enim sic agit sensibile in sensum sicut cótrarium in suum cótrarium, vt aliquid ab eo abijciat transmutando, & alterando ipsum, sed solum reducit eum de potentia in actum. Et hoc est quod subdit, quod sensitiuum neque patitur, neque alteratur à sensibili, passione, & alteratione proprie accepta, secundú scilicet quod est ex cótrario in contrarium. Et quia motus, qui est in rebus corporalibus, de quo determinatum est in libro Physi. est de contrario in cótrarium, manifestum est, ꝙ sentire, si dicatur motus, est alias spés motus ab ea, de qua determinatú est in lib. Physi. Ille. n. motus est actus existentis in potentia: quia videlicet recedens ab vno cótrario, quádiu mouetur, nó attingit alterum cótrarium, quod est terminus motus, sed est in potentia ad ipsum. Et quia omne, quod est in potentia, inquátum huiusmodi, est imperfectum, ideo ille motus est actus imperfecti. Sed iste motus est actus perfecti: est enim operatio sensus iam facti in actu, per suá speciem. Non enim sentire conuenit sensui, nisi in actu existéti, & ideo iste motus simpliciter est alter à motu physico. Et huiusmodi motus dicitur proprie operatio, vt sentire & intelligere, & velle. Et secundum hunc motum anima mouet seipsam, secundum Plat. inquátum cognoscit, & amat seipsam. Deinde cum dicit.

Sentire igitur ipsi dicere solum, ac intelligere simile est. Cum autem sensu iucundum, aut molestum discernit, quasi affirmauerit, aut negauerit, tum persequitur, aut fugit, atq; delectari, aut dolere, est operari ipsa medietate sensus ad bonum, aut malum, vt talia sunt, & fuga, & appetitus, qui est actu, hoc sunt. Et non aliud est appetitiuum, aliud fugitiuú, nec alia sunt ista à sensitiuo, quáquam ipsorum ratio non est eadem, sed diuersa.

Sentire igitur simile est ipsi dicere solum, & intelligere. Tex. comment. 29. *Cum autem delectabile, aut triste, vt affirmans, aut negans, prosequitur, aut fugit. Et est delectari & tristari, agere sensitiua medietate, ad bonum aut malum inquátum talia, & fuga, & appetitus, qui secundum actum hoc sunt. Et non est alterum, appetitiuum & fugitiuum, neque ab inuicem neque à sensitiuo, sed esse alterum est.*

Assimilat motum intellectus, motui sensus. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter procedit motus in sensu. Secundo ostendit, ꝙ similiter procedit in intellectu ibi. {Intellectiuæ autem.} Dicit ergo primo, ꝙ cum sensibile reducat in actum sensitiuum sine passione & alteratione, sicut de intellectu supra dictum est, manifestum est ex dictis, ꝙ ipsum sentire est simile ei, quod est intelligere, ita tamen ꝙ quando est solum sentire, i. apprehendere & iudicare secundum sensum, hoc est simile ei, quod est solum dicere & intelligere: quando. s. intellectus iudicat aliquid, & apprehédit, quod est dicere, quia simplex apprehensio, & iudicium sensus assimilatur speculationi intellectus. Sed qñ sensus sentit aliquid delectabile, aut triste, quasi affirmans & negás id, quod sensu percipitur, esse delectabile aut triste, túc prosequitur per appetitum, id est desiderat, aut fugit. Et dicit signanter {aut affirmans aut negans} quia facere affirmationem & negationem, est proprium intellectus, vt supra dictú est. Sed sensus facit aliquid simile huic, quando apprehendit aliquid, vt delectabile & triste. Et vt sciatur quid sit delectari & tristari, subiungit ꝙ delectari & tristari est agere sensitiua medietate, id est actio quædam sensitiuæ virtutis, quæ dicitur medietas, inquantum sensus communis comparatur ad sensus proprios, vt quoddam medium, sicut cétrum comparatur ad lineas terminatas ad ipsum. non autem omnis actio sensitiuæ partis est delectari & tristari, sed quæ est respectu boni vel mali, inquantum huiusmodi. Nam boná sensus, s. quod est ei conueniens, causat delectationem, malum autem quod est repugnás & nociuú, causat tristitiam. Et ex hoc quod est tristari vel delectari, sequuntur fuga & appetitus, id est desiderium, quæ sunt secundum actum. Patet igitur, quòd motus sensibilis in sensum procedit quasi triplici gradu. Nam

Motus sensus & intellectus in quo conueniant.

Tex. c. 2. & 3.

Tex comment. 26.

primo apprehendit ipsum sensibile, vt conueniens vel nociuum. Secundo ex hoc sequitur delectatio & tristitia. Tertio aũt sequitur desiderium vel fuga. Et quamuis appetere, vel fugere vel sentire, sint diuersi actus, tamen principium eorum est idem subiecto, sed ratione differt. Et hoc est quod subiungit, quod appetitiuum & fugitiuum, id est pars animæ, quæ fugit & desiderat, non sunt alteræ subiecto, neque abinuicem, neque à parte sensitiua, sed esse aliud est. i. differũt ratione. Et hoc dicit contra Platonem, qui ponebat in alia parte corporis organum appetitiui, & in alia organum sensitiui.

Tres gradus in cognitione sensitiua.

Deinde cum dicit.

Animæ aũt. quæ principium est ratiocinandi, ipsa phantasmata, perinde atq; sensibilia sensui ipsi subijciuntur, atque cum bonum aut malum esse dicit, affirmando aut negando, tum fugit aut persequitur. Quapropter ipsa anima sine phantasmate nunquam intelligit.

Aĩa nunquam absque phantasmate intelligit.
Tex. cõm. 30.

Intellectiuæ aũt animæ, phantasmata, vt sensibilia sunt. Cum autem bonum aut malum, affirmat, aut negat, & fugit aut prosequitur. Propter quod nunquam sine phantasmate intelligit anima.

Assimilat processum motus in intellectu, ad id quod dictum est circa sensum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo habet se circa sensibilia, Secundo quomodo se habet ad ea, quæ sunt à sensibilibus separata. ibi. {Abstractione autem.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo intellectus se habet circa sensibilia in agendo. Secũdo comparat intellectũ actiuum ad speculatiuum. ibi. {Vt omnino in actione.} Circa primum duo facit. Primo assimilat processum intellectus processui sensus. Secundo manifestat similitudinem. ibi. {Sicut enim aer.} Dicit ergo primo, quod phantasmata se habent ad intellectiuam partẽ animæ, sicut sensibilia ad sensum. Vnde sicut sensus mouetur à sensibilibus, ita intellectus à phantasmatibus. Et sicut, cum sensus apprehendit aliquid sicut delectabile vel triste prosequitur illud, aut fugit, ita etiam cũ intellectus apprehendit aliquid, affirmans vel negans esse bonũ vel malum, fugit aut prosequitur. Ex ipso autem modo loquendi Aristo. duplex est attendenda dr̃ia inter intellectum & sensum: quia in sensu erant tria. Nam ex apprehensione boni vel mali, non statim sequebatur desiderium vel fuga, sicut hic circa intellectum, sed sequebatur delectatio & tristitia, & ex hoc vlterius desiderium & fuga. Cuius ratio est, quia sicut sensus non apprehendit bonũ vniuersale, ita appetitus sensitiuæ partis nõ mouetur à bono vel malo vniuersali, sed à quodam determinato bono, quod est delectabile secundũ sensum. & quodam determinato malo, quod est contristans secundum sensum. In parte autem intellectiua est apprehensio boni & mali vniuersalis, vnde & appetitus intellectiuæ partis mouet statim ex bono vel malo apprehenso. Secunda differentia est quod de intellectu dicit simpliciter quod affirmat vel negat, sed de sensu, quod quasi affirmat vel negat. Cuius ratio ex dictis patet. Ex hoc autem quod dixerat, concludit vlterius, quod si phantasmata se habent ad animam intellectiuam sicut sensibile ad sensum, sicut sensus non potest sentire sine sensibili, ita anima nõ potest intelligere sine phantasmate. Deinde cum dicit

Duplex inter intellectũ, & sensum differentia.

Fit autem & hic, perinde vt ibi. Nam aer quidem pupillam talem efficit, ipsa autem aliud: & auditus simili modo. Ipsum vero vltimum, vnum quidem est, et medietas vna est ipsius plures sunt rationes, quo vero dijudicat, atque discernit calidum à dulci differre, dictũ & prius est, & nũc etiam dicendum. Est enim vnum quid ipsum. & ita vnum, vt terminus. Atque hæc ipsa vnum sunt, aut similitudine rationis, aut numero, quem habent ad vtrũque, vt illa inter sese habent. Quid enim interest, si quonam pacto discernit, aut ea, quæ sub eodem genere collocantur, aut cõtraria, dubitemus, vt album, ac nigrum. Si igitur vt est A, quod est album, ad B, quod est nigrum, sit: C ad D: quare mutuo ordine comparationem etiam eorundem vere facere licet. Si igitur C D, sint vnum, ipsa profecto sese habebunt perinde atque A B, vt sint idem & vnum. Non eandem autem habebunt rationem & illa simili modo. Eadem erit omnino ratio, & si A quidem sit dulce, B vero album.

Sicut enim aer pupillam talem facit, ipsa aũt alterũ, & auditus similiter. Sed vltimum, vnũ est, & vna medietas, esse autem ipsi plura. Quo autem discernit, quo differt dulce & calidum, dictum est quidem & prius, dicendum autẽ & nunc. Est. n. aliquid vnũ, sic aũt vt terminus. Et hæc in proportionali, aut numero eius vnum habet se ad vtrũque, sicut illa adinuicem. Quid enim differt, non homogenea iudicare, aut contraria. vt album & nigrum? Sit igitur sicut A albũ, ad B nigrum C ad D sicut illa adinuicem, quare & permutatim. Sicut igitur C D vni insunt, sic se habebunt, sicut & A B idem quidem, esse aũt non idẽ: et illud similiter. Eadem aũt ratio est, & si A quidem dulce sit, B vero album. *Tex. cõm. 31.* *Tex. cõm. 32.*

Manifestat similitudinem positam. Et primo quantum ad hoc quod dixit, quod intellectiuæ animæ phantasmata sunt vt sensibilia. Secundo quãtum ad hoc quod dixit, quod cum bonum aut malum affirmat, aut negat, fugit aut prosequitur. ibi. {Species quidem igitur.} Dicit ergo primo, quod aer immutatus à calore, facit pupillam huiusmodi. i. facit eam aliqualem, imprimens in eam speciem coloris, & ipsa, scilicet pupilla sic immutata immutat alterum, scilicet sensum communem, & similiter auditus immutatus ab aere immutat sensum communem. Et licet sensus exteriores sint plures tamen vltimum, ad quod terminantur immutationes horum sensuum, est vnum, quia est quasi quędam medietas vna inter omnes sensus, sicut centrum, ad quod terminantur omnes lineæ, quasi ad vnum medium. Et quamuis sit vnum subiecto illud medium omnium sensuũ, tñ esse ipsius est plura, id est rõ ipsius diuersificatur secundum quod ad diuersos sensus cõparatur. Et hoc est quo discernit aĩa, in quo differat dulce & calidum, de quo dictum est prius, cum de ipso secundum se agebatur, & nunc etiam dicẽdum est de ipso per comparationem ad intellectum, quia est aliquid vnum respectu omnium sensibilium, sicut intellectus est terminus omnium phantasmatum. Et sicut ex parte illa erant plura, quæ dijudicabantur ab vno, ita & hic ex parte intellectus se habent in quodam modo proportionabiliter respondet vni dijudicanti circa sensibilia, aut etiam est similitudo quãtum ad numerum dijudicatorũ. Iste. n. inquãtũ terminus qui est intellectus ens vnũ se habet ad vtraque inter quę discernit, sicut illa se habebant adinuicẽ. i. sicut se habebat vnus sensus cõis ad diuersa sensibilia inter quę discernebat. Et nõ differt si accipiamus, cã exempli, vel nõ homogenea. i. diuersa sensibilia nõ vnius generis, sicut albũ, qđ est in gñe coloris: & dulce, qđ est in gñe saporis, inter q̃ sensus cõis discernit: aut si accipiamus cõtraria, vt albũ & nigrum, quæ sunt vnius generis, quia inter vtraq; sensus cõis discernit. Accipiamus ergo A, loco albi: & B loco nigri: vt sic se habeat A album ad B nigrum, sicut C ad D: id est

Lectio. 2.
Tex. cõm. 34.

id est sicut phantasia albi, ad phantansiam nigri, quare & secundum permutationẽ proportionum A se habet ad C sicut B ad D, i. album ad phantasma albi, sicut nigrũ ad phãtasma nigri, & sic se habet intellectus ad C & ad D, s. ad phantasma albi & nigri, sicut se habet sensus ad A & B. i. ad album & nigrum. Si igitur C & D. i. phantasmata albi & nigri sunt in existentia vni, id est iudicãtur ab vno intellectu, sic se habebunt, sicut A & B. i. album & nigrum, quæ iudicantur ab vno sensu. Ita q sicut sensus dijudicans hæc duo erat vnum subiecto, differens ratione ita erit de intellectu. Et eadẽ ratio est, si accipiamus nõ homogenea, vt scilicet A sit dulce, & B sit albũ.

· Deinde cum dicit.

Intellectiuum igitur ipsas formas in phantasmatibus ipsis intelligit. Et vt in illis ipsi definitũ est id, quod fugiendum est, vel sequendum, sic & sine sensu, cum in phantasmatibus est, mouetur. Sentiens enim signum face datum ignem esse, vidensque ipsum communi sensu agitari motu, cognoscit hostem accedere. At nonnunquam hisce, quæ sunt in aĩa phantasmatibus, aut mentis conceptibus, quasi videns ad ea, quæ sunt præsentia, ratiocinatur, atque deliberat de futuris. Et cum hic dixerit rem esse, quæ voluptatem aut dolorẽ affert, tum fugit, aut persequitur.

Tex. cõm. 33. *Species quidem igitur intellectiuũ in phantasmatibus intelligit. Et sicut in illis determinatum est ipsi imitabile et fugiendum, sic & extra sensum, cum in phantasmatibus fuerint, mouetur. Vt sentiens quod fugibile est, quia ignis cõmuni cognoscit, videns id, quod mouetur, quoniam impugnans est. Aliquando aũt ÿs, quæ sunt in anima phantasmatibus, aut intellectibus, tanquam videns ratiocinatur, & deliberat*

Tex. cõm. 34. *futura, aut præsentia. Et cum dixerit esse ibi latum, aut triste, tunc fugit, aut imitatur.*

Manifestat quod dixerat supra, q cum intellectus affirmat vel negat bonum, aut malum, fugit aut prosequitur, concludens ex prædictis, q pars animæ intellectiua intelligit species à phantasmatibus abstractas. Et sic intellectui determinat aliquod imitabile, & fugiendum in illis scilicet in sensibilibus, cũ præsentia fuerint, ita & modo ad imitandum vel fugiendum, cum fiũt in phantasmatibus extra sensum, id est cum repræsentãtur phantasmata in absentia sensibilium. Et ponit exẽplum de vtroque. Et primo, quando mouetur ad præsentiam sensibilium, sicut homo sentiens aliquid quod fugiendum est, i. aliquod terribile, puta fremitum aliquem, sicut cum videt q ignis est accensus in ciuitate, videns ignem moueri, cognoscit {communi,} id est aliqua potentia communi dijudicatiua, vel {communi,} id est ab eo quod communiter accidere solet, cognoscit, inquã, qm̃ sunt prælia, vel quoniam est aliquid pugnans, & sic mouetur aliquã do intellectus ad fugiendum vel imitandum ex sensibili præsente. Aliquã do aũt ex phantasmatibus, aut intelligibilibus, quæ sunt in anima ratiocinatur & deliberat futura, aut præsentia, tãquam si actu videret. Et cum iudicat aliquid esse lætum vel triste, fugit hoc, aut imitatur, vt ibi quãdo mouebatur à præsenti sensibili. Deinde cum dicit.

Et omnino aliquid agit, ipsum etiam verũ ac falsum, quæ sine actione sunt, in eodem genere sunt, in quo sunt bonum ac malum. Sed absolute differunt, atq; cuiuspiam ratione.

Et omnino in actione & quod sine actione est verum & falsum, in eodem genere est cum bono & malo. Sed in eo quod simpliciter differt & quodam.

Comparat cognitionem intellectus practici & speculatiui, dicens {q verum & falsum,} id est vera & falsa cognitio intellectus {in actione}. i. secundum q pertinet ad intellectum practicum {& sine actione}. i. secũdum q ptinet ad intellectum speculatiuum, est in eodem genere, siue illud genus sit bonũ siue malum. Qđ pōt dupliciter intelligi. Vno modo sic, q res intellecta vel practice, vel speculatiue, quãdoque est bona, quãdoque est mala. Neq; diuersificatur propter hoc genus rei, q cõsideratur speculatiue vel practice. Alio modo potest intelligi, q ipsa cognitio vera est quoddam bonum intellectus siue speculatiui, siue practici. Et ipsa cognitio falsa est quoddam malum intellectus, siue speculatiui, siue practici. Non ergo intendit comparare verum & falsum bono & malo secundum cõuenientiam generis, sed verum & falsum, quod est in actione, vero & falso quod est sine actione. Et hoc patet ex differentia, quã subdit dicens, quod differt, s. quod est in actione, & quod est sine actione, in eo quod est simpliciter, & quodam. Nam intellectus speculatiuus cõsiderat aliquod verum esse, vel falsum in vniuersali, quod est cõsiderare simpliciter, intellectus autem practicus applicãdo ad particulare operabile, quia operatio in particularibus est. Deinde cum dicit.

At vero res ea, quæ vocitantur ob abstractionem abstracta, hoc pacto intelligit. Nam vt si quispiam simitatem, non vt est simitas, quo quidem pacto percipi separata non pōt, sed vt concauitas est, intelligeret actu sine ea cum ipsam intelligeret, carne, in qua concauitas est, sic cum res intelligit mathematicas, tum non separatas ipsas, vt separatas intelligit. Omnino autẽ is intellectus, qui actu intelligit, res ipsæ vti diximus est. Quo intellectus mathematica intelligat.

Abstractione autem dicta intelligit, sicut simum, quatenus simum non separate, inquãtum aũt curuũ, si intellexit, actu, sine carne intellexit, in qua curuum est, sic mathematica, non separata tanquam si separata sint intelligit, cũ intelligat illa. Omnino autem intellectus secundum actum intelligens, res est ipsa. Tex. cõm. 35. Tex. cõm. 36.

Quia dixerat Philosophus q neqnaquã sine phantasmate intelligit aĩa, phantasmata aũt à sensu accipiuntur, vult ostendere quõ intellectus noster intelligit ea, quæ sunt à sensibus separata. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo intelligit mathematica, quæ à materia sensibili abstrahuntur. Secundo inquirit vtrum intelligat ea, quæ sunt secundum esse à materia separata ibi. {Vtrum aũt contingat.} Circa primũ considerãdum est, quod eorũ, quæ sunt ĩ rebus coniuncta, cõtingit vnũ sine altero intelligi, & vere, dũmodo vnũ eorũ nõ sit ĩ rõne alterius. Si. n. Socrates sit musicus & albus, possum intelligere albedinẽ, nihil de musica intelligẽdo. Non aũt possum intelligere hominẽ, nihil intelligendo de animali, quia aĩal est ĩ rõne hominis. Sic ergo separando secũdum intellectum quæ sunt secũdum rem coniunctam, modo prædicto, non contingit falsitas. Si aũt intellectus intelligat ea, quæ sunt coniuncta, esse separata, esset intellectus falsus: vtpote si in prædicto exemplo, diceret musicum non esse album, ea vera, quę sunt in sensibilibus, abstrahit intellectus, nõ quidem intelligens ea esse separata, sed separatim vel seorsum ea intelligens. Et hoc est quod dicit, q intellectus intelligit ea, quæ sunt dicta per abstractionem, scilicet mathematica, hoc modo sicut dum intelligit simũ, secundum quod est simum, nõ intelligit separate. i. seorsum simum à materia sensibili, quia materia sensibilis, scilicet nasus cadit in diffinitione simi. Si aũt intellis intelligit aliquid in actu, inquãtum est curuum, sine carne

intelligit inquātum est curuum: non quidem, ita ꝙ intelligat curuum esse sine carne, sed quia intelligit curuum, non intelligendo carnem. Et hoc ideo, quia caro non ponitur in diffinitione curui. Et sic intellectus intelligit omnia mathematica separate, tāquā si essent separata, quāuis nō sint separata secundum rem. Non autem sic intelligit naturalia, quia in diffinitione naturalium ponitur materia sensibilis, nō autem in diffinitione mathematicorum. Abstrahit tamen circa naturalia intellectus, vniuersale à particulari simili modo, inquātum intelligit naturā speciei sine principijs indiuiduantibus, quæ non cadunt in diffinitione speciei. Et oīno intellectus in actu est res intellecta, quia sicut res in sui ratione habent materiam, vel non habent, sic ab intellectu, percipiuntur. Et quia hunc modum abstractionis Plato non cōsiderauit, coactus fuit ponere mathematica, & species separatas, loco cuius ad prædictā abstractionem faciendam Arist. posuit intellectum agentem. Deinde cum dicit.

An vero fieri possit, vt aliquam ipse non separatus à magnitudine, separatarum rerum intelligat, necne, considerandum est postea.

Vtrum autem contingit aliquod separatorum intelligere. ipsum existentem non separatum à magnitudine, an non, considerandum posterius.

Mouet qōnem de his, quæ sunt separata à materia secundum esse, dicens, ꝙ posterius considerandum erit, vtrum contingat intellectum nostrum non separatum à magnitudine, i. à corpore intelligere aliquid separatorum. i. aliquam substantiam separatam. Hęc. n. qō hic determinari non potuit, quia nōdum erat manifestum, esse aliquas substātias separatas, nec quæ, vel quales sint. Vnde hæc quæstio pertinet ad metaphysicum, non tamen inuenitur ab Arist. soluta, quia cōplementum illius scientiæ nondum ad nos peruenit, vel quia nōdum est totus liber translatus, vel quia forte præoccupatus morte non compleuit. Considerandum tamē est ꝙ intellectum hic dicit nō separatum à corpore, inquātum est potentia quædam animæ, quę est actus corporis. Supra tamen dixit eum à corpore separatum, quia nō habet aliquod organum deputatum suæ operationi.

LECTIO XIII.

Intellectum, vel aīam esse oīa nō quidem per cōpositionē, vt volebant antiqui, sed per apprehensionem, probat: ꝙ item non contingat fieri intellectionem absque sensu ostendit.

Aīa est quodāmodo res omnes.

NVnc autē ea, quæ de anima dicta sunt, quasi ad quędam capita redigentes, rursus dicamus, animam ipsam ea vniuersa quodammodo esse, quæ sunt. Nam ea, quę sunt, aut intelligibilia sunt, aut sensibilia sunt. Atque scientia quidem est res hæc quodāmodo, quæ sub ipsam scientiam cadunt, sensus autem ipse sensibiles. Verum quo pacto id ita est, quæratur oportet. Scinditur igitur in ipsas res scientia, atque sensus. Is quidem, qui est potentia, in res potentia tales, is vero, qui est actu in actu similiter tales, & scientia pari modo. Sēsitiuum autem animæ, & id quod scientijs affici potest hæc potentia sunt, hoc quidem id, quòd sub scientiam cadit, illud vero, sensibile.

Tex. cōmē. 37.

Nunc autem de anima dicta recapitulantes dicamus iterum quòd omnia ea, quæ sunt, quodammodo est anima. Aut enim sensibilia quæ sunt, aut intelligibilia. Est aūt scientia quidem scibilia, quodāmodo, sensus autem sensibilia. Qualiter autem hæc sint oportet inquirere. Secatur. n. scientia & sensus in res, quæ quidem potentia est, in ea, quæ sunt potentia, quæ vero actu, in ea quæ sunt actu. Animæ autem sensitiuum, & quod scire potest, potentia hæc sunt: hoc quidem scibile, illud vero sensibile.

Tex cōmē. 38.

Postquam Philosophus determinauit de sensu & intellectu, Nunc p ea, quæ de vtraq; dicta sunt, ōndit qd de natura aīę sit sentiendū. Et diuiditur in partes duas. In prima ōndit ꝙ natura aīæ est quodāmodo sicut antiqui credebant, & quodāmodo aliter. In secūda ostendit depēdentiam intells à sensu ibi. {Qm aūt neq; res.} Circa primum duo facit. Primo ōndit ꝙ aīa quodammodo est oīa sicut antiqui dixerunt. Secundo dicit ꝙ aliter est omnia, quàm illi dixerunt. ibi. {Necesse est autem.} Dicit ergo primo, ꝙ nunc recapitulātes quæ dicta sunt de anima, vt ex his propositum ostēdamus, dicamus ꝙ oia quodammodo est anima. Omnia. n. quæ sunt, aut sunt sensibilia, aut intelligibilia. anima aūt est quodammodo omnia sensibilia, & intelligibilia, quia in aīa est sensus, & intellectus siue scīa, sensus autem est quodammodo ipsa sensibilia, & intellectus intelligibilia, siue scientia, scibilia. Et qualiter hoc sit oportet inquirere. Sensus. n. & scientia condiuiduntur, in res, i. diuiduntur in actum & potētiam quemadmodum & res, ita tñ ꝙ scientia & sensus, quæ sunt in potentia ad sensibilia & scibilia, se habens ad scibilia & sensibilia, q̄ sunt in potentia, scientia vero & sensus quæ sunt in actu, ordinantur in sensibilia & scibilia, quæ sunt in actu, sed tamē diuersimode. Nam sensus in actu, & scientia vel intellectus in actu, sunt scibilia & sensibilia in actu. Sed potentia animæ sensitiuæ, & id quod scire potest, id est potentia intellectiua, non est ipsum sensibile vel scibile, sed est id potentia ad ipsa. Sēsitiuum quidem ad sensibile, quod autem scire potest, ad scibile. Relinquitur igitur quòd anima quodammodo sit omnia. Deinde cum dicit.

Forma rer. non res ipsę sunt anima.

Atqui necesse est, aut res ipsas, aut formas ī anima esse. At non sunt in ea res ipsa profecto. Non n. ipse lapis in anima, sed forma lapidis inest. Quare aīa est vt manus. Manus enim instrumentorū, est instrumentū, et intellectus formarū est forma, & sensus itidem, sensibilium forma.

Manus est organum organorum. Intellectus est forma formarum.

Necesse est aūt aut ipsa, aut species esse. Ipsa quidē igitur non sunt: non enim lapis in aīa est, sed species. Quare aīa sicut manus est. Manus enim organum organorum, & intellectus, species specierum, & sensus species sensibilium.

Ostendit ꝙ alio modo est omnia, quàm antiqui ponerent, & dicit, ꝙ si aīa est omnia, necesse est ꝙ sit vel ipsæ res scibiles & sensibiles, sicut Empedo. posuit, ꝙ terra terram cognoscimus, & aqua aquā, & sic de alijs, aut sit species ipsorum. Non autē anima est ipsa res, sicut illi posuerunt, quia lapis nō est in aīa, sed species lapidis. Et per hunc modū dicitur intellectus ī actu, esse ipsum intellectum in actu, inquātum species intellecti, est species intellectus in actu. Ex quo patet ꝙ anima assimilatur manui. Manus enim est organū organorum, quia manus datæ sunt homini loco omnium organorum, quæ data sunt alijs animalibus ad defensionem vel impugnationē, vel cooperimentum. Omnia. n. hæc homo sibi manu præparat. Et similiter anima data est homini loco omnium formarū, vt sit homo quodammodo totum ens, inquātum secundum aīam est quodammodo oīa, prout eius aia est receptiua oīum formarū. Nam intells est quædā potentia receptiua oīum formarū intelligibilium, & sensus est quædā potentia receptiua oīum formarū sensibilium. Deinde cum dicit.

Cum

Quatenus opere sensu ipso egeant intellectus & quomodo.

Cum autem nulla res sit præter magnitudines separata, vt videtur, res ipsæ sensibiles, in ipsis profecto sensibilibus formis, ipsæ sunt intelligibiles formæ, tum earum rerum quæ abstractæ vocantur, tum eorum etiam sensibilium, quæ sunt habitus, atque affectus. Iccirco et qui non sentit, nihil discere, vel intelligere potest, & qui contemplatur, necesse est vna cum phantasmate contempletur. Ipsa nanque phantasmata veluti sensibilia sunt, attamen sine materia.

Tex. com. 39.

Quoniam autem res nulla est præter magnitudines, sicut videtur sensibiles, separata in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, & quæ abstractione dicuntur, & quæcunque, sensibilium habitus sunt & passiones. Et ob hoc nihil sentiens, nihil vtique addiscet, neque intelliget. Sed cum speculetur, necesse simul phantasma aliquod speculari. Phantasmata enim sicut sensibilia sunt præterquam quod sunt sine materia.

Quia dixerat ꝙ intellectus est quodammodo intelligibilis, sicut sensus sensibilis, posset aliquis credere, ꝙ intellectus non dependeret à sensu. Et hoc quidem verum esset si intelligibilia nostri intellectus essent à sensibilibus separata secundum esse, vt Platonici posuerũt. Et ideo hic ostẽdit, ꝙ intellectus indiget sensu: Et postmodum, ꝙ intellectus differt à phantasia, quæ etiam à sensu dependet. ibi. {Est autem phãtasma.} Dicit ergo primo, ꝙ quia nulla res intellecta à nobis, est præter magnitudines sensibiles, quasi ab eis separata secundũ esse, sicut sensibilia videntur abinuicem separata: necesse est, ꝙ intelligibilia intellectus nostri sint in speciebus sensibilibus secundum esse, tam illa, quæ dicuntur per abstractionẽ. s. mathematica, quàm naturalia, quæ sunt habitus, & passiones sensibilium. Et propter hoc sine sensu non potest aliquis homo addiscere quasi de nouo acquirens scientiam, neque intelligere, quasi vtens scientia habita. Sed oportet cum aliquis speculatur in actu, ꝙ simul formet sibi aliquod phantasma. Phantasmata. n. sunt similitudines sensibilium. Sed in hoc differunt ab eis, quia sunt præter materiam. Nam sensus est susceptiuus specierum sine materia, vt supradictũ est. Phantasia aũt est motus factus à sensu secundum actũ.

Secundo ten. uimen. 122.

Patet autem ex hoc falsum esse quod Auicenna ponit, ꝙ intellectus non indiget sensu, postquam acquisiuit scientiam. Manifestum est enim ꝙ postquã aliquis acquisiuit habitum scientię, necesse est ad hoc ꝙ speculetur, ꝙ vtatur phantasmate, & propter hoc per læsionem organi impeditur visus scientiæ iam acquisitæ.

Deinde cum dicit.

Est aũt aliud phãtasia ab affirmatione, negationeꝗ;. Verum. n. vel falsum cõplexione est conceptuum intellectus.

Est aũt phantasia alterum à dictione, et negatione. Complexio enim intellectuum est verum, aut falsum.

Ostendit differentiam inter phantasiam & intellectum. Et primo quãtum ad operationem communem intellectus, quæ est cõpositio & diuisio, dicens ꝙ phantasia est alterum ab affirmatione, vel negatione intellectus, quia in cõplexione intelligibilium iam est verũ & falsum: quod nõ est in phantasia. Nam cognoscere verum & falsum est solius intellectus. Secundo ibi.

At mentis primi conceptus quo, quæso, different, vt non phantasmata sint? At neq; cæteri sunt phantasmata, non tamen sine phantasmatibus sunt.

Primi aũt intellectus, quo different, vt non phantasmata sint? An neq; qui phãtasmata, sed non sine phãtasmatibus.

Inquirit in quo differant primi intellectus, id est intelligentiæ indiuisibilium, cum non sint phantasmata. Et respondet, quod non sunt sine phantasmatibus, sed tamen non sunt phantasmata, quia phantasmata sunt similitudines particularium, intellecta autem sunt vniuersalia ab indiuiduantibus cõditionibus abstracta. vnde phantasmata sunt indiuisibilia in potentia, & non in actu.

LECTIO XIIII.

Proposita dicendorum intẽtione, arguit illas virium animæ diuisiones, quas diuiduntur in rationales, & irrationales, vel irrationalem, irascibilem, & concupiscibilem, deinde probat vim aĩæ motiuam secundum locũ non esse vegetandi principium, nec sensum, nec intellectum, vel appetitum.

CVm autem animalium anima hisce duobus sit diffinita, discernendi, inquam, potentia, quod quidem est opus, officiumq; mentis, atque etiam sensus: & insuper etiam mouendi motu ad locum accommodato, potentia: de sensu quidem & intellectu hæc sint determinata, ac pertractata, deinceps aũt de eo, quod mouet, quidnam sit ipsius animæ consideremus oportet, vtrum vna quadam ipsius sit pars, separabilis magnitudine, vel ratione, an ipsa anima tota. Et si pars sit aliqua, vtrum sit alia quadam propria, præter eas, quæ dici solent, & eas, quas diximus, an istarum aliqua vna. De potẽtia motiua.

Quoniam autem anima secundum duas diffinita est potentias, quæ animalium est, & discretio, quod intelligentiæ opus est, & sensus, & adhuc in mouendo secundum locum motũ: de sensu quidem, & intellectu determinata sint tanta, de mouente autem quod forte sit animæ, speculandũ est, vtrum vna quædam pars ipsius sit, separabilis aut magnitudine, aut ratione, aut omnis anima. Et si pars aliqua, vtrũ propria quædam sit præter consuetas dici, & dictas, aut harum vna aliqua sit. Tex. com. 40.

Postquã Philosophus determinauit de partibus animæ vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, Nunc quarto determinat de parte aĩa motiua. Et diuiditur in partes duas. In prima dicit de quo est intentio. In secũda ꝓsequitur. ibi. {Habet aũt dubitationem.} Dicit ergo primo quod q̃ aĩa, quæ est animalium, diffinita est etiam ab antiquis Philosophis secundũ duas potentias. i. sc̃d̃m quod habet potentiam ad duo, quorũ vnũ est discretio, quæ fit ꝑ cognitionẽ, quæ quidẽ discretio opus est intellectiuæ & sensitiuæ partis, aliud aũt est mouere s̃m locũ, de sensu & intellectu sunt tanta determinata, quãta in prioribus habita sunt. Sed nũc speculãdum est de alia parte, s. principio mouente, quid aĩæ sit. Vtrum. s. sit aliqua pars animæ separabilis ab alijs, vel magnitudine . i. subiecto, ita quod habeat distinctum locum in corpore, ab alijs potentijs, sicut Platonici posuerũt: vel sit separabilis ab alijs animæ partibus, ratione tãtum. Aut non sit pars animæ, sed sit tota anima. Et dato quod sit aliqua pars animæ, remanet considerandum vtrum sit quædam alia pars animæ præter illas, quæ consueuerũt dici, & pręter eas, quę à nobis dictæ sunt, aut est vna earum. Deinde cum dicit.

At hic existit continuo dubitatio, dubitabitq; nõ iniuria quispiam, quonam modo partes animæ & quot oporteat dicere. Nam infinita quodammodo & nõ hæ solum esse videntur, quas diuidendo quidam dixerunt, rationis, inquam, particeps, & irascendi, ac cupiendi principium, velut alij, rationis particeps, & rationis expers.

Habet aũt dubitationẽ mox, quõ oportet partes animæ dicere, & quot. Modo enim quodam infinitæ videntur, Tex. com. 41.

& non solum quas dicunt quidam, determinantes ratiocinatiuam, & irascibilem, & appetitiuam, hi autem ratione habentem, & irrationabilem.

Prosequitur suam intentionem. Et primo per modum disputationis. Secũdo per modum determinationis. ibi. {Videntur aũt hæc duo.} Circa primum duo facit. Primo disputat contra distinctionem potentiarum animæ. Secundo specialiter circa principium motus, quæ pars animæ sit. ibi. {Sed de motu secũdum locũ.} Circa primum duo facit. Primo recitat diuisionem potentiarum animæ, quam quidam ponebant, Secundo disputat contra eas. ibi. {Secũdum n. differentias.} Dicit ergo primo, quod mox in principio huius inquisitionis habet dubitationem, quomodo oporteat distinguere partes animæ, & quot sunt. quia secundum aliquem modum videntur infinitæ esse. i. non posse comprehendi sub aliquo certo numero. Et hoc verum esset, si singulis operibus animæ & motibus, quæ sunt ab anima, necesse esset attribuere diuersas partes animæ. & sic videtur quod non sint solum illæ partes, quas quidam determinant. s. rationalem, irascibilem, appetitiuam. i. concupiscibilem. Hæc quidem diuisio non comprehendit omnes animæ partes, sed solum vires motiuas in homine. Alij autem distinguunt animæ vires, per rationem habentẽ, & irrationabilem. Sed hæc quidem diuisio, licet secundum aliquem modum comprehendat animæ partes omnes, non tamen est propria diuisio partiũ aiæ, s̃m quod sunt animæ partes, sed forte solum secundum q̃d sunt in aia rõnem habẽte, & sic vtitur ea Arist. in. 1. Ethico. Deinde cum dicit.

Per differentias. n. quibus hasce diuidunt, et separãt partes, & aliæ partes esse videntur, quæ maiorem inter sese, quàm dictæ, distantiam habent. Vegetatiua, inquã, quæ quidem & plantis, & vniuersis animalibus inest, & sensitiua, quam nec vt rationis expertem, nec vt eiusdem participem quisquam facile ponet.

Secundum enim differentias, per quas has separant, & aliæ videntur partes maiorem his differentiam habentes, de quibus & nunc dictum est. Vegetatiua nimirum quę et plantis inest, & omnibus viuentibus, & sensitiua, quam neq; sicut irrationalem, neque sicut rationem habentem ponet quis vtique facile.

Obijcit cõtra prædictas diuisiones multipliciter. Prima obiectio est, q̃ si istæ differentiæ, secundũ quas diuersificant alique partes animæ, sufficiunt ad diuersitatem in partibus animæ constituendam, inueniunt aliæ partes maiorẽ differentiam habẽtes adinuicem, quàm illæ, quæ dictæ sunt, de quibus etiam in hoc libro dictũ est. Pars enim vegetatiua est in plantis, & in omnibus animalibus, siue in oĩbus viuentibus, & sensitiua etiam est in omnibus animalibus: & manifestum est, q̃ vegetatiua & sensitiua plus differũt abinuicẽ, & à rõnali, & cõcupiscibili, & irascibili, quàm irascibilis differat à cõcupiscibili & tñ istę duæ potentiæ nõ cõprehenduntur sub illis diuisionibus. Et q̃ nõ cõprehẽdãtur sub prima diuisione manifestũ est. Patet. n. q̃ neq; vegetatiua neque sensitiua potest dici esse rõnabilis, vel concupiscibilis, vel irascibilis. Vnde hoc prætermisso p̃bat q̃ hæc non comprehendantur sub secunda diuisione, dicẽs q̃ non de facili põt aliquis vel vegetatiuam vel sensitiuã ponere vel irrationalem vel rõnem habẽtem. Et quidem q̃ neutra harũ habeat rõnẽ, manifestũ est. Sed q̃ neq; etiam aliqua earũ sit irrationabilis, ex hoc manifestũ esse põt, quia irrationabile est, vel q̃d est cõtrarium rõni, vel q̃d est natũ hr̃e rõnẽ, & non habet: quorũ neutrũ contingit dictis partibus. Si. n. diceret tñ negationẽ rõnis, nõ posset poni genus potẽtiarũ aĩæ. Vnde manifestum vr̃ q̃ præmissę diuisiones potentiarũ aĩæ sint inconuenientes. Secundam rõnẽ ad idem ponit ibi.

Irrationale tripliciter. Contrarie. Priuatiue. Negatiue.

Præterea imaginatiua, quæ ratione quidem ab omnibus est diuersa, cui vero sit iungenda, vt sit idem quod illa, aut aqua est seiungenda, vt sit alia ab illa, magnam dubitationem habet profecto, siquis seiunctas anima partes, separatasq; ponat.

Adhuc autem & phantastica, quæ secũdum esse quidem ab omnibus altera est, cui autẽ harum eadem vel altera sit, habet multam dubitationem, si aliquis ponat separãtas partes animæ. Tex. cõm. 42.

Dicens, q̃ pars aĩæ phantastica, quæ s̃m rõnẽ ab oĩbus alijs differt, habet multam dubitationẽ cũ qua prędictarum potẽtiarũ debeat esse eadẽ, vel altera, & præcipue si aliquis ponat partes aĩæ separatas subiecto, sicut aliqui ponebant. Tertiam rationem ponit.

Insuper appetitiua quæ & ratione, & vi, aliæ diuersaq; sine dubio ab vniuersis esse videtur. Absurdum autem est hanc à cæteris diuellere partibus. Fit enim & in participe rationis voluntas, & in ratione vacante, cupiditas, atque ira. Quod si tres in partes diuiditur anima, in vnaquaque profecto partium inerit appetitus.

Adhuc autem & appetitiua, quæ & ratione, & potẽtia altera videtur vtique esse ab omnibus, & inconueniens vtique hanc sequestrare. In ratiocinatiua enim voluntas fit, & in irrationabili concupiscentia & ira. Si aũt tria in anima, in vnoquoque erit appetitus.

Dicens, q̃ vis etiam appetitiua videtur esse altera ratione & potentia, ab omnibus partibus animæ. Et si secũdum prædictam diuisionem, partes animæ subiecto distinguantur in rationalem & irrationalem {inconueniens videbitur sequestrare}. i. diuidere appetitiuam in duas partes subiecto differentes. & tamen hoc oportebit, si quis dicat rationale & irrationale partes animæ subiecto distinctas, quia quædam appetitiua est in parte rationabili, id est voluntas, quædam in parte irrationabili, scilicet irascibilis, & concupiscibilis. Et si quis distinguat partes animæ in tres subiecto distinctas, scilicet rationalem, irrationalem & irascibilem, sequetur quod in vnaquaque earum erit appetitus. In rationabili enim est voluntas, vt dictum est. Irascibili inest appetitus, & similiter concupiscibili. Erunt igitur tres appetitus in anima subiecto differentes, secũdum prædictam diuisionẽ. Sed quæritur quare in appetitu sensitiuo sunt duæ potentiæ appetitiuæ. s. irascibilis, & cõcupiscibilis. In appetitu aũt rationali est vnus appetitus tñ. s. voluntas. Et dicendum est, quod potentiæ distinguuntur secundum rõnes obiectorum, obiectum aũt appetitiuæ est bonum apprehensum. Alio autem modo apprehendit bonum intellectus & sensus. Nam intellectus apprehendit bonum secundum vniuersalem rationem boni, sensus aũt apprehendit sub determinata ratione boni. Et ideo appetitus, qui sequitur apprehensionẽ intellectus, est vnus tñ. Appetitus autẽ qui sequuntur apprehensionem sensus distinguuntur sc̃dm diuersam rationem boni apprehensi. Nam aliquid apprehensum per sensum, habet rõnem boni appetibilis, inq̃tum est delectabile s̃m sensum, & ad hoc bonũ ordinatur cõcupiscibilis: Aliquid aũt habet rõnẽ boni & appetibilis, inquãtum perficitur delectabilibus, quasi hõs facultatem ad libitum vtendi eis, & ad hoc ordinatur irascibilis,

Cur sit duplex appetitus sensitiuus & vnus intellectiuus.

Quid sit concupiscibilis, & irascibilis.

lis, quæ est quasi propugnatrix concupiscibilis. Et inde est quod animalia non irascuntur, neque pugnant nisi propter delectabilia, id est propter cibos & venera, vt
Capitu. 18. dicitur in. 6. de historijs animalium. Et propter hoc oēs passiones irascibilis incipiunt à passionibus concupiscibilis, & terminantur in eis. Ira enim tristitia cōmouetur & in delectationem finitur. Irati enim puniendo
Arduum est obiectum potentiæ irascentis. delectantur. Et propter hoc quidam dicunt, quod obiectum irascibilis est arduum. Quod autem à quibusdã dicitur, quod irascibilis ordinatur ad fugam mali, nullam oīno habet rationem. Eadem enim est potentia contrariorum, sicut visus albi & nigri. vnde bonum & malum non possunt diuersificare potentiam appetitiuam. Et propter hoc sicut amor boni pertinet ad cōcupiscibilem, ita odium mali, vt dicit Phs. in. 9. Ethi. & spes de bono, & timor de malo pertinent ad irascibilem. Quartam rationem ponit ibi.

Sed, vt redeamus vnde digressi sumus, quid est id, quod mouet ipsum animal loco, de quo hæc disputatio nostra est instituta, motu nanque eo, quo incrementa, decrementaque suscipiuntur, qui quidem omnibus animantibus inest, id mouere sane videtur, quod vniuersis inest eisdem, principium,
Tex. comm. 43. *inquam, generandi, ac nutriendi. De respiratione autem, expirationeue & somno, atque vigilia posterius considerare oportet. Nã et hæc ipsa magnam dubitationem difficultatemque habent.*

Sed iam de quo nunc sermo instat agamus, mouens secũdum locum animal est. Motum enim secundum augmentum & decrementum id quod omnibus inest videbitur vtique mouere, generatiuum & vegetatiuum. De respiratione autem, & expiratione & somno et vigilia posterius perspiciendum. Habent enim dubitationem multam hæc quoque.

Dicens, quod etiam illud, de quo nunc quærimus, s. quid sit mouens animal secundum locum, facit dubitationem circa prædictas diuisiones, quia non videtur sub eis contineri. De motu autem augmenti & decrementi, qui est cōis omnibus viuentibus, manifestum est, quod habet principium cōe omnibus viuentibus, secundum generatiuam & vegetatiuam. Quædam autem aliæ mutationes animalium sunt, sicut respiratio, & expiratio, somnus & vigilia, de quibus posterius determinandum est, quid causet ea. Habent enim multam dubitationem, & propter hoc specialem exigunt tractatum. Deinde cum dicit.

Potentia motiua non est ipsa vis vegetatiua. *Nunc est de motu ad locum accommodato considerandum, quidnam id tandem sit, quod ipsum animal motu mouet progrediendi. Patet itaque non esse ipsam potentiam nutriendi. Nam alicuius gratia semper hic motus efficitur, estque cum imaginatione, vel appetitu: nihil. n. non appetens, aut fugiens, hoc motu mouetur, nisi forsitan vi.*

Tex. comm. 44. *Sed de motu secundum locum. quid sit mouẽs animal secundum processiuum motum, considerandum. Quod igitur non vegetatiua potentia, manifestum. Semper enim propter aliquid motus hic, & aut cum phantasia, aut appetitu est. Nihil. n. non appetens, aut fugiens, mouetur, nisi violentia.*

Procedit disputatiue ad inquirendum quid sit principium motus secundum locum in animalibus. Et primo ostendit ꝙ non sit vegetatiua potentia, secundo ꝙ nec sensitiua. ibi {Similiter autem neq; sensitiua.} Tertio ꝙ nec intellectiua. ibi. {At vero neque ratioci.} Quarto ꝙ nec appetitiua. ibi. {At vero neq; appetitus}. Dicit ergo primo ꝙ considerandum nunc est, quid sit mouens animal secundum locum motu processiuo. Et ꝙ non sit potentia vegetatiua, ostẽdit duabus rationibus, quarum prima talis est. Semp motus processiuus secundum locum, est propter aliquid imaginatum, & desideratum. Non enim animal mouetur, nisi appetẽs aut fugiens aliquid nisi forte per violentiam: sed phantasia & appetitus non competit parti vegetatiuæ: ergo pars vegetatiua nō est principium motus localis processiui. Secundam rationem ponit ibi.

Præterea plantæ quoque tali mouerentur profecto motu, partemque aliquã ad hũc motũ, vt instrumentum haberent.

Amplius, & plantæ vtique motæ essent, & vtique haberent aliquam partem organicam ad motum hunc. Tex. comm. 45

Quæ talis est. Pars vegetatiua est etiam in plantis: Si igitur pars vegetatiua esset principium motus localis processiui, sequeretur ꝙ plantæ essent motiuæ suiipsarum secundum hunc motum, & haberent partes organicas conuenientes huic motui. quod patet esse falsum. Non ergo pars vegetatiua est principium motus localis processiui in animalibus. Deinde cum dicit

Motiua potentia non est sensus. Natura neque frustra quicquam facit, neque necessariorum aliquod omittit.

Pari modo nec ipsam sentiendi vi motus huiusce principium esse constat. Sunt enim animalium multa, quæ sensum quidem habent, manent tamen, & semper immobilia sunt. Quod si natura nihil facit frustra, neq; necessariorum quicquam omittit, nisi in animalibus membris captis, ac imperfectis, atque animalium hæc & perfecta sunt, & non membris capta, cuius id indicium est, & generant enim & statũ decrementaque suscipiunt, haberent & eas ipsa profecto partes, quæ progrediendi sunt instrumenta.

Similiter autem neque sensitiuum. Multa enim sunt animalium, quæ sensum quidem habẽt, manentia autem, & immobilia sunt per finem. Si igitur natura nihil facit frustra, neque deficit in necessarijs nisi in orbatis, & imperfectis: huiusmodi autem animalia perfecta & non orbata sunt, signum autem est, quia generatiua sunt, & augmentum habent, & decrementum, quare & haberent vtique partes organicas processionis.

Ostendit ꝙ neque etiam sensus est principium talis motus tali ratione. Sensus enim est omnibus animalibus: si ergo sensus esset principium prædicti motus: sequeretur ꝙ omne animal hoc modo moueretur. Qđ patet esse falsum, quia multa sunt habentia sensum, quę tamen manent semper in eodem loco, & sunt immobilia per finem, id est quãdiu viuunt. Et quia posset aliquis credere ꝙ hoc non est propter hoc, ꝙ deficiat eis principium motiuum, sed quia deficiunt eis instrumenta apta ad motum, ideo ad remouendum hoc, subiungit quòd natura nihil facit frustra, neque deficit in necessarijs, nisi in animalibus orbatis & imperfectis, sicut sunt animalia monstruosa, quæ quidem monstra animalibus accidunt, præter intentionem naturæ, ex corruptione alicuius principij in semine. Sed animalia immobilia sunt perfecta in sua specie, & non sunt orbata quasi monstra. cuius signum est, quia generant sibi simile, & habent debitum augmentum & decrementũ quod non est in animalibus orbatis, ergo & in huiusmodi animalibus natura nihil facit frustra, neque deficit in necessarijs. Vnde sequitur, quòd si haberent principiũ motus, quòd haberent partes organicas, dispositas ad motum processiuum. Alias principium motiuum esset in eis superfluum, & necessaria ad executionem potentiæ motiuæ eis deficerent. Ex hoc autem accipere pos- Nota.
sumus, ꝙ cuicunque inest aliquod principium vitæ, insunt ei organa conuenientia illi principio, & ꝙ partes corporis sunt propter partes animæ. Deinde cũ dicit.

At vero neque ratiocinandi vis, & id, quod etiam intel-

lectus

Intellectus nō est ipsa vis motiua. *lectus appellatur principium est mouendi. Intellectus enim contemplatiuus, nihil eorum, quæ sub actionem cadunt, cōtemplatur, neque dicit quicquam omnino si sit fugiendum, an persequendum. At motus semper aut fugientis, aut persequentis quippiam est. Actiuus etiam cum rem aliquam huiuscemodi cōtemplatur, inde iam fugere aut persequi non iubet. Attamen si res illa terribilis sit, cor ipsum mouetur, sin afficiens voluptate, pars aliqua alia corporis agitatur.*

Tex. cōm. 46. *At vero neque ratiocinatiua potentia, & vocatus intellectus est mouens. Speculatiuus enim nihil speculatur agibile, neque dicit de fugibili, et persequibili. Semper aūt motus aut fugientis, aut persequentis aliquid est. Sed neque cum speculatus fuerit aliquid huiusmodi, iam præcipit aut persequi, aut fugere, puta cum multoties intelligit terribile aliquid, aut delectabile, non iubet aūt timere, sed cor mouetur. Si autem delectabile, altera aliqua pars.*

Cor est organū potentiæ motiuæ.

Intellectus est idē quod ratio, differt aut ratione.

Tex. cōm. 47.

Ostendit ꝙ etiā intellectus non est principium motiuum. & dicit, quòd neque pars ratiocinatiua, quę vocatur intellectus, videtur esse mouens. Vnde accipere possumus, quod ratio & intellectus nō sunt diuersæ partes animæ, sed ipse intellectus dicitur ratio, inquātum per inquisitionē quādam peruenit ad cognoscendū intelligibilem veritatē. Et quod intellectus nō sit principium motus, probat primo quātum ad speculatiuum intellectum, quia cum intells speculatiuus speculatiue consideret ea, quæ sunt tm̄ speculabilia, & nullo modo agibilia, sicut cū considerat quod triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, & alia hmōi: manifestū est, quod speculatiuus intellectus nō speculatur aliquid agibile, neque dicit aliquid de fugibili, & persequibili, & sic nō pōt mouere, quia semper motus est fugientis aliquid secundum appetitū, aut ꝓsequentis. Aliqñ autē intellectus cōsiderat aliquid agibile, nō tm̄ practice, sed speculatiue, quia cōsiderat ipsum in vlī, & non secundū quod est principium particularis operis. Et de hoc cōsequenter dicit, quod neque intells {cū fuerit speculatus} i. speculatiue considerauerit {aliquid hmōi}. i. aliquid agibile, nondum præcipit prosequi vel fugere. sicut cū multoties intelligimus terribile aliquod, vel delectabile. Sed intellectus nō iubet timere, vel desiderare, sed aliqñ mouetur cor ad timendum, absq; imperio intells. Et si iterum delectabile moueat appetitum, erit aliquam alia pars, quàm cor, quæ mouet. Et hoc dicit propter opinionem Platonis, qui posuit partes aīæ esse subiecto distinctas, ita quod irascibilis, cuius est timere, sit in corde, & concupiscibilis, sit in aliqua alia parte corporis, puta in hepate. Sic igitur manifestum est, qđ intellectus speculatiue considerādo aliquid agibile, nō mouet, ex quo patet, quod intellectus speculatiuus nullo modo mouet aliquid. Deinde cum dicit.

Præterea intellectus nonnunquā iubet, ratioq; fugere aliquid aut persequi dicit. At non obtemperat homo neq; mouetur, sed agit cupiditate, vt in ipso fieri solet incontinente. Omnino aūt persæpe fieri videmus, vt nō medeatur isce, qui medicinam habet, nec isce conficiat statuam, qui statuariam habet artem. Propterea quòd nō ars ipsa, neque scientia, sed aliquid aliud hanc habet vim, & potentiam, vt per ipsam artem aliquid, scientiamq; agatur.

Amplius & præcipiente intellectu, & intelligentia fugere aliquid, aut persequi, non mouetur, sed secundum concupiscentiam agit, vt incontinens. Et totaliter videmus quòd habens medicatiuam non sanat, tanquam alterius proprium sit agere secundum scientiam, sed non scientia.

Probat, ꝙ nec etiā intellectus practicus mouet: dicens, ꝙ nec etiam intellectu practico præcipiēte, quod contingit cum intelligētia dicit aliquid fugiendum, aut prosequendum, non propter hoc homo mouetur, sed agit secundum concupiscentiam. sicut patet de incontinentibus, qui habent rationem rectam, sed nō inhærent rationi rectæ, vnde videtur ꝙ intellectus non moueat. Probat autem idem ex medicis, qui habētes scientiam medicatiuam & nō sanantur, quia non faciunt ea in seipsis quæ præcipit ars eis. Ex quo videtur, ꝙ agere secundum scientiam nō sit scientiæ practicæ, sed alicuius alterius. Deinde cum dicit.

At vero nec appetitus, auctor atque princeps huius est motionis. Continentes enim quāquam appetunt, atque cupiunt, non tamen agunt ea, quę cupiunt, sed intellectū ipsum sequuntur, rationiq; obtemperant. *Vis motiua, est appetitus.*

At vero neque appetitus huiusmodi motus dominus est. Abstinentes n. appetentes & concupiscentes, non operātur ea quorum appetitum habent, sed consequuntur intellectū. Tex. cōm. 48.

Ostendit ꝙ pars appetitiua nō sit dominatiua super hunc motum, quia videmus ꝙ continentes appetūt & concupiscunt, sed non operantur ea, quorum habēt appetitum. E conuerso est in incontinentibus, vt manifestius apparet in. 7. Ethico. Videtur igitur quod neque appetitus moueat.

Lectio XV.

Principium motus localis in animalibus immobile, ipsum esse appetibile ostendit, principium autem, quod motum mouet, ipsum appetitum, quod autem mouetur localiter, ipsum animal, instrumentum autem, cor.

Videntur igitur duo hæc esse mouentia, vel appetitus vel intellectus, si quis imaginationem, vt quandam intellectionem esse ponat. Nam et hoīes magis imaginationem quam scientiam plerunque sequuntur, & in cæteris animalibus, non intellectio neque ratio, sed imaginatio inest. Hæc igitur ambo, intellectus & appetitus, mouendi motu dicto principia sunt. C. 10.

Videntur autem duo hæc, mouētia, aut appetitus aut intellectus, si aliquis phantasiam posuerit, sicut intellectum quendam. Multa enim præter scientiam sequuntur phantasiam. Et in alijs animalibus, nō intellectiuum neque ratio est, sed phantasia. Vtraque hæc ergo motiua sunt secundum locum, intellectus & appetitus.

Postquam Philosophus processit disputatiue ad inquirendum quid sit principium motus localis in animalibus, hic determinat veritatem. Et primo ostendit in vniuersali, quid sit principium motus. Secundo quomodo hoc principium diuersimode in diuersis reperitur ibi. {Omnino quidem igitur.} Circa primū duo facit. Primo ostēdit quid sit principium motus in animalibus. Secundo docet ordinem, quomodo motus iste cōpletur, quārum ad motores, & mobilia. ibi. {Specie quidem igitur.} Circa primum tria facit. Primo ponit esse duo principia motus. Secundo reducit ea in vnum. ibi. {Intellectus autem.} Tertio soluit obiectionem superius positam. ibi. {Quoniam autem.} Dicit ergo primo quod consideratis his, quæ prædicta sunt, cum manifestum sit quòd vegetatiua pars non sit mouens, & similiter neque sensus, cum non omnia, in quibus hæc sunt moueri inueniantur, vt patet ex dictis: videntur duo hæc esse mouentia, scilicet appetitus & intellectus, ita tamen quòd sub intellectu phantasia comprehendatur, quæ habet aliquid simile intellectui,

Infra.t.c.38.

tellectui, inquantum mouet ad absentiam sensibilium sicut intellectus, quia hæc etiam est principium motus. Multi enim homines prætermissa scientia intellectus, sequuntur in suis motibus phantasiam, sicut illi, qui non secundum rationem agunt, sed impetu mouentur ad aliquid agendum. Et in alijs animalibus manifestum est, quòd nunquam intellectus est, neque rō, quæ mouere possit, sed solum phantasia. In hoībus vero est phātasia & intelľs. Sic ergo manifestum est quòd vtraque hæc mouens, scilicet intelľs comprehendens sub se phantasiam, & appetitū. Deinde cum dicit.

Intellectus is, inquam, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium est agendi, atque hic fine ab intellectu contemplatiuo differtur. Appetitus etiam omnis alicuius est gratia, cuius enim est appetitio, id est principium intellectus actiui. At ipsum vltimum, principium est actionis. Quare non sine ratione principia mouendi videntur hæc esse duo, appetitus, inquam, & mēs ea, quæ principium est agendi. Ipsum enim appetibile mouet, & propterea mens mouet, quod appetibile, ipsius principium est. Imaginatio quoque cum mouet, non absque appetitione mouet. Vnum igitur est id, quod mouet, ipsum, inquam, appetitum. Nam si duo intellectus atque appetitus mouerent, per aliquam communem vtique formam mouerent. Tunc autem intellectus quidem non videtur absque appetitu moueri. Voluntas enim appetitus est quidam atque cum fit motus, per rationem, & etiam per voluntatem fit. Appetitus autem absque ratione mouet. Cupiditas enim & ipsa quidam est appetitus.

Tex. cōm. 49.

Intellectus autem qui propter aliquid ratiocinatur et qui practicus est, differt à speculatiuo secundum finem. Et appetitus propter aliquid omnis est. Cuius enim appetitus, hoc principium practici intellectus. Vltimum autem, principium actionis est. Quare rationabiliter hæc duo videntur mouentia, appetitus & ratio practica. Appetibile enim mouet, & propter hoc ratio mouet, quia principium eius est appetibile. Et phantasia autem cum moueat, non mouet sine appetitu.

Tex. cōm. 50.

Vnum igitur est mouens: nempe id, quod appetimus. Si enim duo, intellectus, & appetitus mouerent, secundum communem vtique aliquam speciem mouerent. Nunc autem intellectus non videtur mouens sine appetitu. Voluntas enim appetitus est. Cum autem secundum rationem mouetur, & secundum voluntatem mouetur. Appetitus autem mouet præter rationem. Concupiscentia enim appetitus quidam est.

Reducit prædicta mouentia in vnum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit propositum. Secundo ex eo, quod est ostensum, assignat causam cuiusdam accidentis circa motum animalium. ibi. {Intellectus quidem igitur.} Tertio improbat diuisionem potentiarū, quam antiqui ponebant. ibi {diuidentibus autem.} Dicit ergo primo, quod intellectus, qui mouet, est intellectus, qui ratiocinatur propter aliquid, non propter ratiocinari tantum, & hic est intellectus practicus, qui differt à speculatiuo secundum finem. Nā speculatiuus speculatur veritatem, non propter aliquid aliud, sed propter seipsum tantum, practicus autem speculatur veritatem propter operationem. Et manifestum est, quòd omnis appetitus est propter aliquid. Stultū enim est dicere, quòd aliquis appetat propter appetere. Nam appetere est quidam motus in aliud tendens. Sed illud cuius est appetitus, scilicet appetibile, est principium intellectus practici. Nam illud, quod est primo appetibile, est finis, à quo incipit consideratio itellectus practici. Cum enim volumus aliquid deliberare de agendis, primo supponimus finem, deinde procedimus per

Speculatiui, et practici intellectus differentia.

ordinem ad inquirendum illa, quæ sunt propter finem, sic procedentes semper à posteriori ad prius, vsq; ad illud, quod nobis imminet primo agendum. Et hoc est, quod subdit quòd vltimum de actione intellectus practici, est principium actionis, Id est illud, vnde debemus actionem incipere. Vnde rationabiliter dictum est, quòd hæc duo sunt mouentia, scilicet appetitus, & intellectus practicus. quia enim ipsum appetibile, quod est primum consideratum ab intellectu practico, mouet, propter hoc dicitur intellectus practicus mouere, quia, scilicet eius principium quod est appetibile, mouet. Et quod dicitur de intellectu, intelligendum est etiam de phantasia, quia cum phantasia mouet, non mouet sine appetitu. Non enim mouet, nisi inquātum repræsentat appetibile, sicut nec intellectus. Sic igitur apparet, quod vnum est mouens, scilicet appetibile, hoc enim appetitum mouet, & est principium intellectus, quæ duo ponebantur mouentia. Et hoc rationabile est, quòd hæc duo mouentia reducantur in vnum. quod est appetibile, quia si ponebantur hæc duo intellectus & appetitus esse mouentia, respectu eiusdem motus, cum vnius effectus sit vna causa propria, necesse est quòd moueant hæc duo secundum aliquam communem speciem. Non est autem dicendum quòd appetitus moueat sub specie intellectus, sed magis econuerso, quia intellectus non inuenitur mouens sine appetitu, quia voluntas, secundum quam mouet intellectus, est quidam appetitus. Et ratio huius assignatur in nono metaphysi. quia cum ratio scientiæ practicæ se habeat ad opposita, non mouet, nisi determinetur ad vnum, per appetitum. Sed appetitus mouet sine ratione, sicut patet ex his, quæ ex concupiscentia mouentur. Cōcupiscentia enim est appetitus quidam. Exemplificat autem magis de concupisentia, quam de ira, qa ira habet aliquid rationis, non autem concupiscentia, vt probat Philosophus in septimo Ethico. Et sic patet, quòd mouentia reducuntur in vnum, quod est appetibile. Deinde cum dicit.

Quomodo intellectus et phātasia moueant.

Tex. cōm. 50.

Cap. 9.

Intellectus igitur rectus est omnis, at appetitus atque imaginatio, & recta est; & non recta. Quocirca semper quidem ipsum appetibile mouet. Hoc autem est aut vere bonum, aut apparens bonum. Attamen non omne bonum mouet, sed id, quod sub actione cadit. Sub actione autem cadit, quod aliter sese habere etiam potest. Patet igitur talem animæ vim atq; potentiam, principium esse mouendi, quæ quidem est ea, quam appetitum consueuimus appellare.

Tex. cōm. 51.

Appetibile aut vere bonum est aut certe apparet bonum. 9. phyli. cap. de causis.

Intellectus quidem igitur omnis, rectus est. Appetitus autem & phantasia, recta & non recta. Vnde semper quidem mouet appetibile. Sed hoc est bonum, aut apparens bonum. Non omne autem, sed agibile bonum. Agibile autem est contingens & aliter se habere. Quod igitur huiusmodi potentia mouet animæ, quæ vocatur appetitus, manifestum.

Assignat ex prædictis, rationem cuiusdam accidentis circa motum vel actionem, ośdens, scilicet quare in actionibus & motibus nostris erramus. Et dicit qd {omnis intellectus est rectus} quod intelligendum est de intellectu principiorum. Non enim erramus circa prima principia in operabilibus, cuiusmodi sunt, nulli nocendum esse. Non esse, aliquid iniuste agendum, & similia, sicut nec erramus circa prima principia in speculatiuis. In his autem quæ sunt post principia, si quidem recte consideramus, procedit ex rectitudine, quæ est circa prima principia. Si autem à rectitudine deuiamus,

uiamus, procedit ex errore, qui accidit ĩ ratiocinando, Sed appetitus & phantasia, qui etiam mouent, sunt & cum rectitudine, & sine rectitudine. Et ideo ĩ actionibus nostris contingit deficere à rectitudine secundum quòd deficimus ab intellectu & ratione. Vnde patet ex prædictis quod appetibile semper mouet. Hoc autem appetibile, est aut vere bonum, quando persistitur in iudicio intellectus recti, aut apparens bonum, quando declinata iudicio intellectus recti, propter appetitum vel phantasiam. Non autem omne bonum est appetibile, & mouens, sed bonum agibile, quod est bonum applicatum ad operationem, & hoc contingit aliter se habere, sicut omnia quæ nostræ actioni subduntur. Vnde bonum vltimum & necessariũ in sua vniuersalitate consistens, non mouet. Manifestum est igitur quòd potentia animæ quæ dicitur appetitus, sit mouens. Deinde cum dicit.

Constat eos oportere, qui partes animæ diuidunt, si modo potentias ipsas diuidant, atq; separent, complures ipsas esse concedere, nutriendi principium, sentiendi, intelligendi, deliberandi, & appetendi. Hæc enim plus inter sese differũt quam potentiæ cupiendi ac irascendi.

Tex. com. 42. *Diuidentibus autem animæ partes, si secũdum potentias diuidant & separent valde multæ fiunt, vegetatiuum, sensitiuum, intellectiuum, consiliatiuum, adhuc appetitiuum. Hæc enim plus differunt abinuicem, quam concupiscibile & irascibile.*

Excludit illud, quod antiqui dixerunt de distinctione partium motiuarum, dicens, quod diuidẽtibus partes animæ in rationalem, irascibilem & concupiscibilem, si ipsi intendunt distinguere potẽtias aĩæ abinuicem separatas multo plures fient, quam ipsi ponant, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, intellectiuum, consiliatiuum, & appetitiuum. Distinguit aũt cõsiliatiuum ab appetitiuo, sicut & in. 6. Ethi. Cap. 2. Distinguitur ratiocinatiuum quod est contingentium, à scientifico, quod est necessariorum, & ea ratione quæ ibi tangitur. Hæ autem partes animæ plus differunt abinuicem, quam concupiscibile & irascibile, quæ compræhẽduntur sub appetitu sensitiuo, vnde plures sunt partes, quam ipsi ponant. Deinde cum dicit.

Quando & in quibus appetitus sint contrarij.

Cum autem appetitiones inter sese contrariæ fiant, quod quidem tum fit, cum ratio cupiditasque contrariæ sunt, idq; fieri solet in hisce, quæ sentiunt atque percipiunt tempus. Mens enim ob futurum retrahere iubet, cupiditas vero præsens ipsum persequitur. Nam quod iam afficit voluptate, id & simpliciter afficere voluptate, & absolute bonum esse videtur, ex eo sane quia futurum non perspicitur.

Tex. com. 33. *Quoniam autem appetitus fiunt contrarij adinuicem, hoc autem accidit, cum ratio & concupiscentia contrariæ fuerint. Fit autem in ipsis temporis sensum habentibus. Intellectus enim propter futurum retrahere iubet, concupiscentia autem propter ipsum iam. Videtur enim quòd iam delectabile, & simpliciter delectabile, & bonum simpliciter, propterea quòd non videtur futurum.*

Excludit quandam obiectionem supra positam ad ostendendum, quod appetitus non mouet, per hoc qđ continentes, appetitum non sequuntur. Sed hæc ratio soluitur, quia in homine sunt contrarij appetitus, quorum vnum continentes sequuntur, & alij repugnant. Dicit ergo, quòd quia possunt fieri appetitus contrarij adinuicem, hoc contingit cum ratio concupiscentiæ contrariatur, & fit & accidit hoc in habentibus sensum temporis, id est qui non solum cognoscunt quod in præsenti est, sed considerant præteritum & futurum, quia intellectus quandoque ab aliquo concupiscibili retrahere iubet, propter futuram considerationem. Sicut cum febricitanti, ex iudicio intellectus videtur à vino abstinendum esse, ne febris incalescat. Sed concupiscentia incitat ad accipiẽdum propter ipsum iam, id est propter illud quod in pręsenti est. Videtur enim quod in præsenti delectabile esse simpliciter delectabile, & bonum, ex eo quòd non consideratur vt futurum. Deinde cum dicit.

Specie quidem vnum id est profecto quod mouet, appetitiuum inquam, vt appetitiuum est, atque appetibile omniũ est mouentium primum. Hoc enim mouet, & non mouetur, mente aut imaginatione perceptum, numero vero plura sunt ea, quæ mouent.

Spẽ quidem igitur vnum erit mouens, appetibile aut appetitiuum. Primum autem omnium appetibile. Hoc enim mouet, & non mouetur, eo quòd sit intellectum aut imaginatum. Numero autem plura mouentia. Tex. com. 34.

Ostendit ordinem motus. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo mouentia sunt vnum, & quomodo plura. Secundo quomodo ordinatur adinuicem. ibi. {Quoniam autem tria sunt.} Tertio summarie determinat de vnoquoque eorum quædam, quę ad motum requiruntur. ibi. {Nunc autem.} Dicit ergo primo, quod si mouentia considerantur formaliter, & secundum speciem, vnum erit mouens, scilicet appetibile vel appetitiuum, quia inter omnia primum mouens est appetibile, hic enim est mouens non motum, inquantum est imaginatum vel intellectum. Manifestũ est enim, quòd secunda mouentia non mouentur, nisi inquantum participant primum. Vnde omnia conueniunt in specie primi mouentis. Quãuis autem omnia conueniant in specie primi mouentis, tamen numero sunt plura. Deinde cum dicit.

At vero cum tria sint in animalium motu: vnum id, quod mouet: secundum id, quo mouet: & tertium id, quod mouetur. atq; id quod mouet, fit duplex: nam aliud est immobile, aliud mouet atque mouetur. immobile quidem id bonum est, quod sub actionem cadit, id vero, quod mouet atque mouetur, est ipsum principium appetendi. Mouetur enim id, quod appetit, ea ratione, qua appetit, & appetitio est motus quidam, vel operatio. Id autem, quod mouetur, est animal ipsum. At quo mouet appetitus, vt instrumento, id iam corpori tribuendum est. Quocirca de ipso tunc est contemplandum, cum de communibus animæ, corporisque operibus, atq; officijs contemplabimur. *In motu animalium 4. requiruntur.*

Quoniam autem tria sunt: vnum quidem mouens, secundum autem quo mouet, & tertium, quod mouetur. Mouens autem duplex, aliud quidem immobile, aliud autem, quod mouet, & mouetur. Est autem immobile, agibile bonum: mouens, autem & quod mouetur, appetitiuum. Mouetur enim quod appetit, secundum quòd appetit, & appetitus actus, aut motus quidam est. Quod autem mouetur, animal est, Quo vero mouet organo appetitus, iam hoc corporeum. Vnde in communibus animæ & corporis operibus, considerandum est de ipsis.

Assignat ordinem motus, & dicit ꝙ tria sunt, quæ inueniuntur in motu. Vnum, quod est mouens, & aliud est organum, quo mouens mouet, & tertium est quod mouetur. Mouens autem est duplex, vnum quidem immobile, & aliud quod est mouens motum. In motu igitur animalis, mouens quod non mouetur, est bonum actuale, quod mouet appetitum, prout est intellectum

ctum vel imaginatum. Sed mouens motum, est ipse appetitus, quia omne quod appetit, inquãtum appetit mouetur, & ipsum appetere est quidam actus, vel motus, prout motus est actus perfecti, prout dictum est de operatione sensus & intellectus: Quod autem mouetur, est animal. Organũ autem, quo appetitus mouet, est aliquid corporeum, scilicet quod est primum organum motus, & ideo de huiusmodi organis considerandum est in operationibus cõibus aiæ & corporis. Determinat enim de hoc in libro de causa motus animalium. In hoc enim libro intendit determinare de anima secundum se. Deinde cum dicit.

Nunc vt in summa dicamus, id quod mouet vt instrumentum, ibi est collocandum, vbi idem principij rationem, finisque subit, vt in cardine fit. Hic enim conuexum & concauum est, quorum alterum finis, alterum principium est, Quapropter alterum quiescit, alterũ mouetur. Sunt ratione quidem diuersa, magnitudine vero non separantur: Vniuersa nanque pulsu tractuque mouent. Iccirco oportet, perinde atq; in circulo, aliquid manere, & hinc incipere motum.

In omni motu est aliquid mobile a quo motus incipit.

Tex. comm. 55.

Nunc autem vt in summa dicatur, mouens organice, vbi principium & finis idẽ, velut in circulatione, hoc est gibbosum & concauum. Hoc quidem finis, illud vero principium. Vnde aliud quidem quiescit, aliud vero mouetur. Ratione quidem altera, magnitudine vero inseparabilia sunt. Omnia enim pulsu & tractu mouentur: Propter quod oportet, sicut in circulo, manere aliquid, & hinc incipere motum.

Summarie determinat de organo motus localis, & dicit, in summa, ꝙ primum mouens organice oportet tale esse, vt in eodem sit & principium & finis motus, sicut in quadam circulatione, in qua est gibbosum & cõcauum, quorum vnum est quasi finis, & aliud quasi principium. Nam concauum est sicut finis, gibbosum autem videtur esse, sicut principium motus. Secundum concauitatem enim contrahitur in seipso, secundum gibbositatem vero attẽditur eius dilatatio, prout ab ipso fit principium motus & pulsus. Et quia in ipso est principium motus & finis, principium autem motus oportet esse immobile in vno quoque motu, sicut cum mouetur manus, quiescit brachium, & cum mouetur brachium quiescit humerus, & sic oĩs motus ab aliquo immobili procedit, oportet ꝙ in ipso organo motus quod est cor, sit aliquid quiescẽs, inquantum est principium motus, & aliud quod mouetur, inquantum motus terminatur ad ipsum. Et hæc duo in ipso, scilicet quiescens & motum sunt diuersa ratione, licet subiecto & magnitudine sint abinuicem inseparabilia. Et qꝛ oporteat ibi esse principium motus, & finis, & per consequens quiescens & mobile, manifestum est ex hoc, ꝙ omnis motus animalis componitur ex pulsu & tractu. In pulsu autem id quod est mouens, est tantum principiũ motus, quia pellens elongat à se id quod pellitur. Sed in tractu, id quod mouet est terminus motus, quia trahens ad se mouet id, quod trahitur. Et propter hoc oportet ꝙ primum organum motus localis in animali, sit & vt principiũ motus, & vt terminus. Et ideo oportet ꝙ in eo sit aliquid manens, & tamen quòd hinc incipiat motus, sicut apparet in motu circulari. Nam corpus quod circulariter mouetur propter immobilitatẽ centri & polorum non mutat totaliter locum, nisi forte ratione, sed secundum totum manet in eodem loco secundum subiectum, partes autem variant locum subiecto, & non ratione tm, sic etiam est in motu cordis. Nam cor in eadem parte corporis confixum manet, sed mouetur secundum dilationem & constrictionem, vt causet motũ pulsus & tractus, & sic quodammodo est mobile, & quodammodo quiescens.

Cor est organum motus localis in animalibus.

LECTIO XVI.

Nihil motiuum suiipsius esse sine phantasia ostendit, hominem autem seipsum mouere ratione particulari practica exponit.

Omnino igitur, vt diximus, hoc suiipsius motiuum est animal, quo est appetitiuum. At appetitiuum sine imaginatione non est. Omnis autem imaginato, aut rationis est particeps, aut est sensitiua: atque huius & belluæ participes sunt.

Omnino igitur, sicut prædictum est, inquantum appetitiuum animal, sic suiipsius motiuum est. Appetitiuum autẽ non sine phantasia. Phantasia autem omnis aut rationalis, aut sensibilis est. Hac igitur & alia animalia participant. Tex. comm. 56.

Postquam Philosophus determinauit de principio motiuo secundum localem motum in communi & secundum se, nunc determinat de ipso, per comparationem ad diuersa genera animalium. Et circa hoc tria facit. Primo ostẽdit quid sit commune omnibus aĩalibus participantibus motum. Secundo quomodo principium motiuum inueniatur in aĩalibus imperfectis. ibi. {Considerandum autem de imperfectis.} Tertio ostẽdit quomodo hoc principium motus sit in animali perfectissimo, quod est hõ, differenter ab alijs animalibus. ibi. {Sensibilis quidem.} Dicit ergo primo, quod omne animal inquãtũ est appetitiuum, sic est suiipsius motiuum. Nam appetitus est causa propria motus. Sed appetitiuum non est sine phantasia, quæ est vel rationalis, vel sensibilis. Sensibili autem phantasia, alia animalia ab hoĩe participant, non autem rationali phantasia. Considerandum autem est, quod sicut supra dictum est, sicut sub intellectu phantasiam comprehendit, ita etiam phantasiam vsque ad intellectum extendit, sequẽs nominis rationem. Nã phantasia apparitio quædam est: apparet autem aliquid & secundum sensum, & secũdũ rationem. Phantasia etiã habet suam operationem in absentia sensibilium, vt ratio, & intellectus. Deinde cum dicit. Tex. comm. 48.

At enim considerandum est etiam, quid nam sit id, quod imperfecta animalia motu mouet, quibus sensus inest tantummodo tactus. Atq; inuestigandum est, si his etiam insit imaginatio, cupiditasue, necne. Etenim dolor, atq; voluptas his inesse videtur. Quod si hæc insunt, & cupiditatem necesse est eisdem inesse. At quonam pacto his imaginatio inest? An asserendum est, vt videtur, hæc & in his inesse, imaginationem, inquam, atque cupiditatem? Verum vt indeterminate mouentur, sic & hæc ipsis insunt indefinite.

A quo imperfecta animalia moueantur.

Animalia imperfecta indeterminatem habent phantasiã.

Considerandum autem, & de imperfectis quid mouens est, quibus sensus tactus solum inest, vtrũ contingat phantasiam & concupiscẽtiam inesse his, an non. Videtur enim letitia & tristitia inesse. Si autem hæc, & concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo vtique inerit? An sicut mouentur indeterminate, & hæc insunt quidem, indeterminate autem insunt.

Ostendit quid sit principium motus in animalibus imperfectis. Et dicuntur animalia imperfecta, quibus inest solum sensus tactus. Et dicit, quòd considerandũ est quid moueat ea, vtrum scilicet in eis sit phantasia & concupiscentia, vel non. Videtur autem, quòd in eis sit concupiscentia, quia in eis videtur esse lætitia & tristitia. Retrahunt enim se, cum ab aliquo nociuo tan-

guntur,

guntur,& aperiunt se,& extēdunt in illud, quod est eis conueniens, quod nō fieret, nisi in eis esset dolor & delectatio. Si hæc autem sunt in eis, necessarium est quòd in eis sit concupiscentia. Sed cum cōcupiscentia ex sensu fiat delectationis, sequitur ꝙ concupiscentia non sit sine phantasia. Restat ergo quærendum, quō in eis sit phantasia. Et respondet quod sicut mouentur, ita inest huiusmodi animalibus, & phantasia & concupiscentia. Mouentur autem non determinate, quasi intendentes aliquem determinatum locum, in suo motu, sicut accidit in animalibus, quæ mouentur motu processiuo, quę imaginantur aliquid distans, & illud concupiscūt, & ad illud mouentur. Sed huiusmodi animalia imperfecta non imaginantur aliquod distans, quia nihil imaginantur, nisi ad præsentiam sensibilis. Sed cum lædunt, imaginantur illud vt nociuum, & retrahunt se, & cum delectantur, extendunt se super illud, & applicant se illi. Et sic in eis est phantasia vel cōcupiscentia indeterminata, inquātum imaginantur & cōcupiscunt aliquid vt cōueniens, non autem vt hoc, aut illud, aut hic, aut ibi, sed habent confusam imaginationem, & concupiscentiam. Deinde cum dicit.

Mouentur eorū quæ supra tex. 156. natata sunt.

Imaginatio igitur sensitiua in ratione etiam expertibus, vti diximus, animalibus inest. At deliberatiua his inest tantum, in quibus oratio inest. Nam vtrum hoc agat, an hoc rationis iam opus, atque officium est. Atque necesse est vno quodam metiri: maius enim persequitur. Quare potest vnū ex pluribus phantasmatibus facere. Et hæc est causa sane, cur non omnis imaginatio videtur opinionē habere, quia eā quæ est ex ratiocinatione non habet. At hæc illam nimirum habet. Quapropter deliberatiuam appetitus non habet.

Hic Arist. vim cogitatiuā innuere videtur.

Sensibilis igitur phantasia, sicut dictum est, & in alijs animalibus inest. Deliberatiua autem rationalibus inest. Vtrum enim aget hoc, aut hoc, iam rationis est opus: & necesse est vno mensurare. Maius enim imitatur. Quare potest vnum ex pluribus phantasmatibus facere. Et causa hæc est, cur opinionem non putatur habere, quoniam eam quæ ex syllogismo non habet. Hæc at illam. Propter quod deliberatiuum non habet appetitus.

Tex. cōmē. 57.

Ostendit quod principium motiuum sit in hominibus. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit, quomodo principium mouens in hominibus est ratio deliberans. Secundo quō aliquādo deliberatio rōnis, p appetitum vincitur. ibi. {Vincit aūt.} Tertio ostendit quæ ratio sit mouēs, ibi. {Scientificum autem.} Dicit ergo primo, ꝙ phantasia sensibilis, vt ex dictis patet, est etiam in alijs animalibus, sed illa, quæ est per deliberationem, est tantum in rationalibus, quia cōsiderare vtrum hoc sit agēdum, aut hoc, quod est deliberare, opus est rationis. Et in tali consideratione necesse est accipere aliquā vnam regulam, vel finē, vel aliquid huiusmodi, ad quod mensuretur quid sit magis agendum. Manifestum est. n. ꝙ homo {imitatur} .i. desiderat id, quod est magis in bonitate, & id, quod est melius: melius aūt semper dijudicamus aliqua mensura, & ideo oportet accipere aliquā mensuram, in deliberando quid magis sit agēdum. Et hoc est medium, ex quo ratio practica syllogizat quid sit eligēdum. Vnde manifestum est, quòd ratio deliberans potest ex pluribus phantasmatibus vnū facere, scilicet ex tribus, quorum vnum præeligitur alteri, & tertium est quasi mensura, quæ præelegit. Et hæc est causa, quare animalia non habent opinionem, licet habeant phantasiam, quia nō possunt vti syllogismo, per quem vnum præeligant alteri. Sed deliberatio rationis habet

Medium præ eligere syllogismi.

illam. s. opinionem, alias non faceret ex pluribus phantasmatibus vnum. Et inde est, ꝙ appetitus inferior, qui sequitur phantasiam, non habet deliberationem, sed absque deliberatione mouetur ad cōcupiscendum, vel irascendum, quia scilicet sequitur phantasiam sensibilem. Deinde cum dicit.

Vincit autem interdum appetitus, mouetq; voluntatem, interdum hæc illum, appetitus, inquam appetitum, vt sphæra sphæram, cum in continentia sit. Atque semper superior magis est princeps, mouetq; natura. quo fit, vt tres iam motus efficiantur.

Vincit autem & mouet aliquādo appetitus deliberationem: Aliquando autem mouet & hunc illa, sicut sphæra, appetitus appetitum, cum incontinentia fuerit. Natura autem semper quæ sursum, principalior est, & mouet, vt tribus lationibus iam moueatur.

Ostēdit quomodo deliberatio rationis vincatur ab appetitu inferiori, & dicit, ꝙ appetitus inferior, qui est sine deliberatione, vincit deliberationem, & remouet hominem ab eo quod deliberauit. Aliquando econuerso appetitus mouet appetitum. s. superior, qui est rationis deliberantis, eum qui est phantasiæ sensibilis, sicut in corporibus cœlestibus, sphæra superior mouet inferiorem, quod accidit cum aliquis continens fuerit. Continentis enim est per deliberationem rationis vincere passiones. Et iste est naturalis ordo, vt superior appetitus moueat inferiorem, quia etiam in corporibus cœlestibus naturaliter sphæra superior principalior est, & mouet inferiorem, ita quod inferior mouetur tribus motibus localibus. Sicut sphæra Saturni mouet & motu diurno, qui est super polos mundi, & motu contrario, qui est super polos zodiaci, & præter hoc motu ꝓprio. Et similiter appetitus inferior, etsi aliquid de motu proprio retineat, mouetur tamē naturali ordine, motu appetitus superioris, & motu rationis deliberantis. Si autem econuerso accidit, ꝙ appetitus superior transmoueatur ab inferiori, hoc est præter ordinem naturalem. Vnde & hoc facit peccatum in moribus, sicut peccata sunt monstra in natura. Deinde cum dicit.

Ea vero ratio, cui scientiæ tribuuntur, non mouet, sed manet. Cum autem æstimationum ac rationum, alia sit vniuersalis, alia singularis: alia nanque dicit omne bonum honoribus esse afficiendum, hæc vero dicit & me bonum esse, hæc iam opinio mouet, non illa vniuersalis. Quin potius ambæ mouent. At illa quiescens magis, hæc aūt non quiescens.

Particularis propositio magis mouet, quā vniuersalis. Tex. cōmē. 58.

Scientificum aūt non mouet, sed manet. Quoniam autem hoc quidem vniuersalis existimatio & ratio, alia vero particularis. Hæc quidem enim dicit, quod oportet talē tale agere, hoc aūt quod hoc quidem est tale, & ego talis. Iā hæc mouet opinio, non quæ vniuersalis. Aut vtraque, sed hæc quidē quiescens magis, hæc autem non.

Ostendit quę ratio sit mouens. Et primo sciendum est quod ratio speculatiua, quam appellat scientificam, non mouet, sed in quiete est, quia nihil de imitando vel fugiendo dicit, vt supra dictum est. Ratio autem practica, quædam est vniuersalis, & quędam particularis. Vniuersalis quidem, sicut quæ dicit, quod oportet talem tale agere, sicut filium honorare parētes. Ratio autem particularis dicit quod hoc quidem est tale, & ego talis, puta quod ego filius, & hunc honorem debeo nunc exhibere parenti. Hæc autem iam opinio mouet, non autem illa, quæ est vniuersalis. Aut si vtraque mouet, illa, quæ est vniuersalis, mouet vt cā prima & quiescens, particularis vero vt causa proxima, & quodammodo

quodammodo motui applicata. Nam operationes & motus ĩ particularibus sunt. vnde oportet ad hoc quòd motus sequatur, quòd opinio vniuersalia ad particularia applicetur. Et propter hoc etiam peccatũ ĩ actionibus accidit, quãdo opinio in particulari operabili corrumpitur propter aliquam delectationem, vel propter aliquam aliã passionem, quæ tamen vniuersalem opinionem non corrumpit.

Vnde peccatũ oritur.

Lectio XVII.

Quodlibet viuens, quãdiu viuit vegetatiuam animam necessario habere ostendit, non autem sensum, nisi passiue, vt plantas, vtroque autem modo animalia tantum sensum habere. & ex illis sensum tactus, & gustus: qui sensus sunt in recipiendo, non autem emittendo.

Vegetatiuam ĩ omnibus viuentibus est.

NEcesse est igitur, omne quod viuit, animãque habet, nutriendi vim habere ab ortu generationéue vsque ad interitum corruptionemue suam. Necesse est. n. omne quod est ortum, accretionem, & statum, & decretionem habere, quæ quidem, vt patet, sine nutritione fieri nequeunt. Necesse est igitur vniuersis his quæ accrescunt atq; decrescunt, inesse potentiam nutriendi.

Tex. cõm. 59.

Vegetabilem igitur animam necesse habere omne, quodcũque viuit, & habet animam, à generatione vsque ad corruptionem. Necesse est enim quod generatur, augmentum habere, & statum, & decrementum, hoc autẽ sine alimento esse, impossibile est. Necesse est igitur, inesse vegetabilem potentiam in omnibus generabilibus, & corruptibilibus.

Postquã Philosophus determinauit de singulis partibus animæ, hic ostẽdit quomodo adinuicem ordinantur. Et primo ostendit, ꝙ necesse est animæ, partem vegetabilem in omnibus viuentibus inueniri. Secundo ostendit ꝙ sensitiua non est in omnibus, sed in aliquibus ibi. {Sensum autem nõ necesse.} Dicit ergo primo, ex his, quæ supra de partibus animæ determinata sunt, concludens, ꝙ omne, quod viuit, & per consequens quãcunque partem animę habens, necesse est ꝙ habeat animam vegetabilem à principio suę generationis vsq; ad suam corruptionem. Ex quo innuit hoc esse in animalibus, quæ generantur, & corrumpuntur intelligendum. Hoc autem probat sic, quia necesse est ꝙ omne viuens quod generatur, habeat augmentum & statum & decrementum: sed hæc non possunt accidere sine alimento, quia tempore augmenti oportet ꝙ plus de alimento, cõuertatur, quam sufficiat de conseruationem præexistentis magnitudinis, tempore autem status, æqualiter, sed tempore diminutionis, minus. Cum igitur vti alimento pertineat ad partem vegetabilem, necesse est ꝙ hæc pars animæ sit ĩ omnibus viuentibus, quæ generantur & corrumpuntur. Et sic patet ordo istius partis animæ ad alias partes animæ, quia omnes aliæ præsupponunt istam. Deinde cum dicit.

Non oẽ viuens habet sensum.

At non in omnibus viuentibus necesse est sensum esse. Etenim neque ea possunt tactum habere, quorum corpus est simplex, quæ non sine materia formarum sunt susceptiuum. Neque fieri potest, vt sine hoc sensu, animalium quicquam in rerum sit ratione.

Tex. cõm. 60.

Sensum autem non necesse est omnibus viuentibus inesse. Neque enim ea, quorum simplex corpus, contingit habere tactum. Neq; sine hoc possibile est esse vllum animal, neque quæcunque non susceptiua specierum sine materia.

Ostendit quõ se habeat pars sensitiua ad viuentia. Et primo ostendit ꝙ non est in omnibus viuentibus. Secundo ostendit in quibus viuentibus sit, ibi. {Animal autem necesse.} Dicit ergo primo, ꝙ non est necessarium ꝙ omnia viuentia habeant sensum, quia sensus tactus (sine quo nullus alius põt esse, & per consequens neque aliquod animal, cuius ratio perficitur ex hoc ꝙ habet sensum) esse non põt in aliquo corpore simplici, quia organum sensus tactus necesse est esse in quadam medietate inter contraria, vt supra ostensum est: quod nulli corpori simplici cõuenit, cum in corporibus simplicibus sint excellentię qualitatum sensibilium, puta in igne excellentia calidi, in aqua, excellentia frigidi. Similiter etiam quæcunque non sunt susceptiua specierũ sine materia, non habent sensum. Nam sensus est susceptiuus specierum sine materia, vt supra dictũ est. Sunt autem quædam viuentia, scilicet plantæ, quæ sunt propinqua corporibus simplicibus propter earum terrestreitatem, & non recipiunt species sensibilium, nisi p materialem immutationem, nõ ergo oĩa viuentia habent sensum. Deinde cum dicit.

2. tex. cõm. 118.

2. tex. cõm. 122.

Animal omne necessario habet sensum.

Animal autem necesse est sensum habere, si nihil facit frustra natura. Nam vniuersa, quæ natura conficiuntur, gratia sunt alicuius, aut sunt casus eorum, quæ alicuius causa sunt. Si igitur corpus, quod habet vim gradiendi, non haberet sensum, corrumperetur sane & non ad suum proficisceretur, perueniretque finem: quem quidem opus esse naturæ constat. Quo nanque pacto nutrietur? Immobilibus enim adest nutrimentum, eo in loco vbi sunt orta, quo nutriri possunt suapte natura.

Animal autem necesse est sensum habere, si nihil frustra facit natura. Propter aliquid enim omnia, quæ sunt natura, subsistunt, aut concidentia sunt eorum, quæ sunt propter aliquid. Si igiť omne processiuum corpus non habet sensum, corrumpetur vtique, & ad finem non vtique veniet, qui est naturæ opus. Quomodo enim aletur? Manentibus quidem enim existit, vnde nutriri nata sunt.

Ostẽdit ꝙ omnia animalia habent sensum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit hoc de animalibus, quæ mouentur motu processiuo. Secundo simpliciter de omnibus animalibus, ibi. {At vero}. Circa primũ duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo excludit quoddam per quod posset suæ rationi obuiari. ibi {Nõ potest autem corpus.} Dicit ergo primo, ꝙ necesse est ꝙ animal sensum habeat. Ad quod probandum proponit primo ꝙ natura nihil facit frustra. quia oĩa, quæ sunt in natura, sunt propter aliud, id est proueniunt ex necessitate ex his, quæ propter aliquid sunt. Sicut natura facit membra propter aliquas operationes. Sed ex hoc ꝙ membra sunt talis dispositionis, sequitur ꝙ habeant aliqua accidentia, sicut ꝙ habeant pilositates quasdam, vel colores, vel corruptiones, quæ non sunt propter finem, sed magis proueniunt ex necessitate materiæ. Sic igitur, cum natura operetur propter aliquid, si res naturales non possent peruenire ad finem, quem natura intendit, essent frustra. Sed natura fecit corpus processiuum, id est animalis, quod potest moueri motu processiuo, sic organiçatum & dispositum, propter motũ, & vt per motum vlterius prosequeretur alimentum, per quod conseruaretur in esse. Hoc autem non posset esse, si non haberet sensum, quia non discerneret corruptibilia, quæ possunt ei obuiare, & sic corrumperetur, & non perueniret ad finem, quem natura intendit, vt scilicet conseruetur alimento, quod ex motu acquiritur. Quomodo enim alerentur, nisi quærerent alimentum per motum? Nec est instantia de animalibus immobilibus, quia animalibus manentibus, id est

immobilibus

immobilibus existit adiunctum illud, vnde nata sunt nutriri, vnde non oportet q̄ à remotis quærant. Manifestum est igitur, q̄ si corpora processiua non haberent sensum, nō possent consequi finem, ad quē natura ordinauit, & ita essent frustra, quod est inconueniens.

Deinde cum dicit.

Fieri autem nequit vt corporum quicquam mobile, atq; ortum, animam quidem habeat, discernentemque mentem, sensu autem vacet. Cur enim non habebit? Aut enim animæ, aut corpori idipsum melius erit, At neutri videtur melius esse. Illa nanque ob hoc non intelliget magis. Illud autem nō ob id ipsum magis persistet. At vero neq; corpus quicquam ingenitum animatum, sensum habere necesse est. Nullum igitur, vti diximus, nō immobile corpus habet animam absque sensu.

Tex. cōm. 61. *Non potest autem corpus habere quidem animam, & intellectum discretiuum, sensum autem non habere, nō mansiuum existens, generabile autem. At vero neque ingenerabile. Quare enim non habebit? Aut enim animæ melius, aut corpori. Nunc autem neutrum est. Hæc quidem non magis*

Tex. cōm. 62. *intelligit. Hoc autem nihil erit magis propter illud. Nullum ergo habet animal corpus non manens sine sensu.*

Excludit quoddam, per quod posset obuiari prædictæ rationi. Posset enim aliquis dicere, quòd corpus processiuum potest peruenire ad finem intentum à natura, discernendo corruptibilia per intellectum, etiam si non haberet sensum. Sed excludit hoc dicens, q̄ corpus non existens mansiuum, sed processiuum, non potest habere animam, & intellectum discernentem nociua, ita q̄ non habeat sensum, neque si sit generabile, neq; si sit ingenerabile. Et de generabili, quidē ostensum est. Nā viuentia generabilia habentia intellectum

Tex. cōm. 20. & 30. sunt tantū homines. Intellectus autē humanus indiget sensu, vt supra ostensum est. Sed quod dicit, {q̄ neque illud quod est ingenerabile habet intellectum sine sensu,} videtur esse falsum secūdum opinionem Arist. Nā corpora cælestia, quæ ponit esse animata, habent de partibus animæ, intellectum. Non habent autē sensum, cum sint corpora vniformia, non habentia distinctionem in organis, quæ requiruntur ad sensum. Vnde quidam sic exponunt vt ibi terminetur sententia, vbi dicit {generabile autem,} vt sit sensus, quòd nullum corpus non manens, potest habere intellectum sine sensu, dūmodo sit generabile. Sed quod subdit. {At vero neq; ingenerabile,} est principiū alterius sententiæ, ac si dicat, q̄ hoc quod dictum est de corpore generabili, non sic se habet circa corpus ingenerabile, vt scilicet non possit habere intellectum sine sensu. Et hoc est quod subdit. {Quare enim non habebit.} Intelligendum est magis relatiue quàm interrogatiue, vt sit sensus, quòd causa, quare corpus ingenerabile, s. corpus celeste, non habet sensum, licet habeat intellectum, est ista, quia si haberet sensum, aut hoc esset vt exinde esset aliquid melius animæ corporis, aut vt exinde esset melius corpori cælesti: sed neutrum horum est, quia anima corporis cælestis non magis intelligeret per sensum, quam sine sensu, intelligit enim per modum substantiarum separatarum ea, quæ sunt secundum se intelligibilia. Neq; etiam corpus cæleste magis posset conseruari in esse, ꝑpter sensum, quia non est possibile ipsum corrumpi, vnde non indiget sensu ad vitandum corrumpentia. Sed adhunc sensum non adaptatur conclusio consequens, scilicet quòd nullum corpus non manens, id est non immobile, habet animam sine sensu. Nisi forte dicatur, quòd hæc conclusio, non sequitur ex eo quod immediate dictum est, sed ex eo quod primo fuit dictum. Quia igitur hæc expositio extorta videtur, dicendum est, quod per corpus ingenerabile non intelligit corpus cæleste, sed corpora quorundam animalium aereorum, quæ ponebant Platonici, noiantes ea dæmones, quos quidem Apule. platonicus sic diffinit. Dæmones sunt animalia corpore aerea, mente rationalia, aīo passiua, tempore æterna. Et de huiusmodi animalium corporibus vult Philosophus ostendere, quòd non est possibile quod habeant intellectum sine sensu, sicut Platonici posuerunt, vt interrogatiue legatur quod dr̄. {Quare. n. non habebit?} s. huiusmodi corpus sensum. q. d. Nō est huius rōnem assignare. Si enim nō habet, aut hoc est propter bonum animę, aut ꝑ bonum corporis. Sed neutrum horū, quia sine sensu, neq; anima eius intelligit melius, neq; corpus magis conseruabitur. Et ex hoc statim directe sequitur conclusio, quam inducit quòd nullum corpus mobile habens animam, careat sensu. Apparet autem hanc esse intentionem Arist. ex hoc q̄ immediate subiungit, q̄ impossibile est aliquod corpus simplex esse corpus animalis. Deinde cum dicit.

Atqui si sensum habet, necesse est ipsum vel simplex corpus, vel mistum esse. Sed fieri non potest vt sit simplex, non enim habebit tactum. At hunc sensum inesse necesse est.

At vero si habet sensum, necesse est corpus esse aut simplex, aut mistum. Impossibile autem est esse simplex. Tactū enim non habebit. Est autem necesse hunc habere.

Ostendit q̄ sensus sit simpliciter necessarius omni animali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo inducit quandam conclusionem ex dictis. ibi {Manifestum igitur quoniam necesse.} Circa primum duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositū. ibi {Hoc autem ex his.} Proponit autem duo, quorū primum est quòd si aliquod corpus habet sensum, necesse est quòd vel sit simplex, vel mistum. Et impossibile est quòd sit simplex, quia si esset corpus simplex, non haberet tactū, quem quidem sensum necesse est omne animal habere, non solum animalia processiua, sed etiam animalia immobilia, sicut ostendit supra. Deinde cum dicit.

Quod quidem ex hisce perspicuum euadere potest. Nam cum animal omne corpus sit animatum: corpusq; omne tangibile sit: tangibile autem sit id, quod est sensibile tactu: necesse est et animalis corpus vim habeat sentiendi tangendo, si debeat ipsum animal conseruari. Cæteri nanque sensus per alia quædam externa sentiunt. Odoratus, inquam, visus, ac auditus. Tangens autem nisi sensum habeat, non poterit alia quidem fugere, alia autem capere. Quod si ita sit, fieri non potest, vt ipsum animal conseruetur. Secunda tex. cōm. 27. Aial. omne habet sensum tactus.

Hoc autem ex his manifestum. Quoniam enim animal corpus animatum est: corpus autem omne tangibile: tangibile autem quod sensibile tactu: necesse & animalis corpus tactiuum esse, si debet saluari animal. Alij enim sensus per altera sentiunt, vt olfactus, visus, auditus. Tactiuum autem nisi habeat sensum, non hæc quidem poterit fugere, illa autem accipere. Si vero hæc, impossibile est saluari animal. Tex. cōm. 63.

Probat propositum. Et primo, quòd sensus tactus sit in omnibus animalibus, secundo quòd corpus animalis non possit esse corpus simplex. ibi {Quod autē possibile.} Circa primum duo facit. Primo ostendit, quòd necesse est inesse omnibus animalibus sensum tactus, secundo quòd alij sensus à sensu tactus non insunt omnibus

nibus.ibi{Alij aũt propter bonum &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit, ꝙ necesse est tactum inesse omnibus animalibus. Secundo ostẽdit idem de gustu ibi.{Propter qđ & gustus.} Dicit ergo primo, ꝙ hoc, scilicet ꝙ necesse sit tactum inesse omnibꝰ animalibus manifestum est ex his, quæ nunc dicẽtur. Animal enim est corpus animatum. Omne autem corpus, scilicet generabile & corruptibile, est tangibile, & dico tangibile quod est sensibile tactu. Corpora autem cœlestia, quæ sunt ingenerabilia & incorruptibilia, non sunt tangibilia. Non enim sunt de natura elemẽtorum, vt possint habere qualitates elementares, quæ sunt qualitates tangibiles. Sed oĩa corpora corruptibilia necesse est habere qualitates tangibiles, cum sint vel elementa simplicia, vel ex elementis composita. Et ex hoc concludit, ꝙ necesse est corpus animalis habere sensum tactus, si debeat saluari corpus animalis, quia cum corpus animalis sit tangibile, i. habens tangibiles qualitates, & similiter corpora, quæ ipsum tangunt, immutari põt corpus aĩalis ab his, quæ ipsum tangunt, naturali immutatione vsque ad suam corruptionem. Aliter aũt est de alijs sensibus quæ sentiunt ꝑ alia media, & non tangendo, sicut olfactus visus, & auditus. Vnde illa sensibilia cũ sint remota, nõ tangunt corpus aĩalis, nec pñt alterare ipsum ad corruptionem, sicut tangibilia. Et ideo nisi aĩal hr̃et sensum tactus, per quẽ discerneret cõuenientia à corruptiuis, non posset hæc fugere, & illa accipere, & ita non posset saluari aĩal. Necessarium est igitur ad salutẽ animalis, ꝙ habeat sensum tactus. Deinde cum dicit.

Quare aĩal habet gustum. Sup. lib. 2. tex. 28.

Quapropter & ipse gustus, quasi tactus est quidam. Est enim alimenti sensus. At alimẽtũ corpus est, quod tactu percipitur. Sonus autem, & color, & odor non nutriunt, nec accretionem, decretionemúe faciunt. Quia necesse est ipsum gustum, tactum quẽdam esse, quia rei tangibilis ac nutritiui est sensus. Hi igitur sensus necessarij sunt animali, atque perspicuum est fieri non posse, vt sit animal absque tactu.

Tex. cõmẽ. 64.

Propter quod & gustus est, sicut tactus quidam, alimentum autem, corpus tãgi possibile. Sonus aũt, & color & odor non alunt, neque faciunt augmentum, neque decrementum. Quare & gustũ necesse est tactum esse quẽdam, quia tangibilis & vegetatiui sensus est. Hi quidẽ igitur necessarii sunt aĩali. Quo et manifestũ quòd nõ possibile sine tactu aĩal esse.

S. Thomam in fine huius libri tertij.

Ostendit idem de gustu. s. ꝙ gustus est sicut tactus quidam. Est enim gustus alimenti: quo scilicet discernitur alimentũ, vtrum sit conueniens vel non. Alimentum aũt est quoddam corpus tãgibile. Nutrit. n. ex hoc ꝙ est calidum, humidum, frigidum, & siccũ. Ex eisdem enim nutrimur, ex quibus sumus. Sed sonus, & color, & odor nihil faciunt ad alimentum, neque ad augmentum, vel ad decrementum. Sapor aũt cõfert ad alimentum, inquãtum est sequela complexionis. Sic igitur patet, quod gustus est quidam tactus, quia est sensus alicuius tangibilis & vegetatiui, i. nutritiui. i. alimẽti. Et sic patet, ꝙ hi sensus necessarij sunt animali. Ex quo etiam manifestum est, quod animal nõ potest esse sine tactu. Deinde cum dicit.

Tactus ac gustus necessarij, cæteri vero ad bene esse.

At cæteri sensus, boni sunt gratia, & definito iam generi non cuiusuis animalium sine vllo discrimine, sed cuidam, vt gradienti necesse est, insint. Nam si conseruari debeat, nõ solum tangẽdo, sed eminus etiam sentire ipsum oportet. Quod quidem erit, si per externum sentire medium possit hoc pacto, vt à sensibili quidem medium, ab hoc autem ipsum patiatur, ac moueatur.

Tex. cõmẽ. 63.

Alij aũt propter bonũ, et generi animalium iam non cuicunque, sed quibusdam, vt processiuo necesse inesse. Si. n. debet saluari, non solum oportet tactũ sentire, sed & de longe. Hoc aũt erit, si per medium sensitiuum fuerit, eo quòd illud quidem à sensibili patiatur, & moueatur, ipsum aũt ab illo.

Ostendit quod alij sensus non insunt omnibus animalibus, sed quibusdam. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo manifestat quoddam quod dixerat. ibi {Sicut enim mouẽs.} Dicit ergo primo, quod alij sensus scilicet visus, auditus & olfactus, conueniunt animali nõ propter necessitatem, sed propter bene esse. Sed necessarium est eos inesse non cuilibet generi animalium, sed quibusdam, s. quæ mouentur motu processiuo: quia si debet huiusmodi animal saluari, non solum debet sentire id, quod tangit, sed debet sentire id, quod est à longe, quia ad aliquid remotũ mouetur. Hoc autem, s. quod sentiat aliquid à longe, erit, si habeat sensus, qui sentiant per medium, eo quod medium patitur, & moueť à sensibili, sensus aũt à medio. Et hoc ostendit consequenter cum dicit.

Nam, vt in motu ad locum accommodato fieri solet, cum per multa efficitur. Primum nãque mouens pellit sensum, pellendoq; facit vt illud pellat id, quod deinceps post illud est collocatum, fitq; hoc pacto motus per medium. Atque primum quidem pellit, & non pellitur, vltimum aũt pellitur nõ pellit. Medium vero pellitur, atque pellit. Et interdum plura sunt media, interdum pauciora. Sic & in alteratione fieri solet, hoc excepto duntaxat id, inquam, quod alterat, eodem in loco manere. Veluti si quispiam in ceram tinxerit, vsque ad id mota est, vsquequo tinxerit. Lapis aũt non mouetur. At aqua ad distantiam longam. Aer aũt ad longiorem mouetur, atque agit, & patitur, si maneat, fitq; vnus & non diuisus. Quapropter & de reflexione melius est aerem à figura, coloreq; pati, quousq; fit vnus (Est aũt vnus ĩ ipso leui) quã egredientem visionem frangi, atq; reflecti censere. Quocirca rursus hoc mouet visum perinde atq; signũ quòd in ceram imprimitur, transmitteretur vsq; ad finem.

Sensus sentit recipiendo, nõ emittendo & quomodo.

Sicut enim mouens secundum locum, vsque ad permutationem facit, & pellens alterum facit vt pellatur, & est per medium motus. Et primum quidem mouens depellit & non depellitur, vltimum autem solum depellitur non pellens, medium aũt vtraque, aũt multa media, sic & in alteratione, præter quã quod manet in eodẽ loco id quod alterat. Vt si in ceram tinxerit aliquis; vsque ad id mota est, vsquequo tinxit. Lapis aũt nihil. Sed aqua vsque procul. Aer aũt ad plurimum mouetur, & facit & patitur, si maneat, & vnus sit. Vnde & de repercussione, est melius, quam visum egredientem repercuti, aerem pati à figura & colore vsquequo sit vnus. In leui autem est vnus, propter quod hic iterum visum mouebit, sicut vtique si in ceram sigillum ingrederetur vsque ad finem.

Ostendit per simile in motu locali. Videmus. n. qđ mouens ſm locum, facit permutationem vsque ad aliquem determinatũ locũ. quia quod primo depellit, facit, vt illud depullum, iterũ depellat aliud, & sic primũ depellens mouet tertium per medium, & primũ quidẽ mouens depellit, sed non depellitur, vltimũ aũt, vbi terminať motus, depellitur, sed non depellit. Medium aũt habet vtrũq; s. qđ depellit, & depellť, & cõtingit multa media esse talia. Et sicut hoc est in motu locali, ita cõtingit in alteratione, qđ sit primũ mouens & vltimũ motũ, & medium quod sit mouẽs & motũ. Sed in hoc tñ differt, quod primũ alterans manet ſm locum dum alterat, qđ nõ cõtingit dici depellente. Et ponit exemplum, sicut si aliquis tangat ceram liquefactam, vsque

ad illum terminũ mota eſt, quouſq; per actionẽ caloris actio tangentis pertingit. Sed lapis, quia durus eſt, non eſt ſuſceptiuus talis impreſsionis. In aqua aũt talis actio magis protenditur procul, quam ĩ cera. Sed adhuc aer, qui eſt paſsibilior, in maxime remotum mouetur, & facit & patitur, vt medium exiſtẽs, dummodo maneat & ſit vnus, vt ſcilicet non interrumpatur per aliquod obſtaculum interpoſitum. Et ideo circa repercuſsionem ſenſus, melius eſt dicere, ꝙ aer patiatur à figura & colore, quouſque permanet vnus & continuus, quod contingit quando eſt lenis, & non interruptus, ꝗ quod radij egredientes à viſu repercutiantur à viſibili, vt Platonici poſuerunt. Et ideo aer ſic motus à figura & colore, mouebit viſum, inquãtum viſibile immutat totũ aerem vſque ad viſum. Et eſſet ſimile de cera & ſigillo, ſi figura ſigilli imprimeretur in ceram vſque ad vltimum terminum eius, ſicut viſibile imprimit ſpeciem ſuam in aerem vſque ad viſum.

Lectio XVIII.

Animatis corpus nõ eſſe ſimpliciter de natura alicuius particularis elementi ſenſibilis, nec eſſe ſine ſenſu tactus, quemadmodum eſſe poteſt non exiſtentibus alijs ſenſibus.

Animalis corpus ſimplex eſſe nullo modo poteſt.

At qui perſpicuum eſt fieri nõ poſſe, vt corpus animalis ſit ſimplex, igneum inquam, aut aqueum, aut aereum. Nam nullus alius ſenſus, abſque tactu haberi poteſt. Corpus enim animalis omnis, vt dictum eſt, vim habet ſentiendi tangendo. Cætera autem elementa, præter terram, inſtrumẽta ſenſus fieri poſſunt, atq; omne tale per aliud ſentiendo, ſenſum nimirum efficit, & per media. Attactus in tangendo ſenſibilia ſua conſiſtit. Quapropter & hoc nomine nuncupatur, atque tametſi cætera quoque ſenſuum inſtrumenta, tactu ſentiunt, tamen per aliud medium ſentiunt. At ipſe tactus per ſeipſum ſolus ſentire videtur. Quibus efficitur, vt nullum talium elemẽtorum, corpus ſit animal. At vero neq; terreum eſſe poteſt. Tactus.n. veluti mediocritas eſt omnium tangibilium, & inſtrumentum ipſius non modo terræ differentiarum eſt ſuſceptiuum. ſed etiam calidi, frigidique, cæterorumq; omnium tangibilium. Et ideo neq; oſſibus, neq; pilis, neq; talibus partibus vllis oĩno ſentimus, quia terrea ſunt. Hinc et plantæ omnium ſenſuum ſunt (vt patet) expertes, quia & ipſæ terreæ ſunt. At abſq; tactu fieri non poteſt, vt alius quiſquam ſit ſenſus. Huius aũt inſtrumẽtum ſenſus neq; terra eſt, neq; cæterorum vllius elementorum.

Sup. lib. 2. tex. 127. 138.

Cur plãtis nullus donatus fuerit ſenſus.

Tex. cõm. 66.

Quod autẽ impoſſibile ſit, ſimplex eſſe animalis corpus, manifeſtum eſt. dico aũt, puta igneum, aut aereum. Sine tactu.n. nullum alium ſenſum eſſe poſſibile eſt. Corpus.n. tactiuum animatum omne, ſicut dictum eſt. Alia aũt, præter terram, ſenſoria quidem vtique fient, omnia aũt per alterum ſentiendo faciunt ſenſum, & per medium. Tactus autem eſt in tangendo ipſa: propter quod & habet hoc nomen. Et tamen alij ſenſus tactu ſentiunt, ſed per altera. Hic aũt videtur ſolus per ſeipſum. Quare huiuſmodi elementorũ nullum vtiq; erit corpus aĩalis. Neq; itaque terrenũ. Omnium enim tangilium tactus eſt ſicut medietas, et ſuſceptiuus ſenſus, nõ ſolum quæcũq; differentiæ terræ ſunt, ſed calidi, & frigidi, & aliorum oĩum tangi poſſibilium. Et propter hoc oſſibus, & capillis, & hmõi partibus non ſentimus, quia terreæ ſunt. Et plantæ etiam ob hoc, nullum habent ſenſum, quia terreæ ſunt, ſine aũt tactu, vllum poſſibile eſt alium eſſe. Hic autem ſenſus non eſt, neque terræ, neq; vllius alius elementorum.

Poſtquam Philoſophus oſtẽdit quòd tactus de neceſsitate ineſt omnibus animalibus, hic intendit oſtendere ꝙ impoſsibile ſit corpus animalis eſſe ſimplex, puta quòd ſit igneum, vel aereum, ſicut Platonici poſuerunt quædam animalia eſſe aerea. Hoc autem probat, quia nullum alium ſenſum cõtingit eſſe ſine tactu. oportet enim omne animal habere tactum, vt oſtenſum eſt, & per conſequens oportet quòd omne corpus animatum, ſcilicet anima ſenſibili, ſit tale, vt per ipſum poſsit fieri ſenſus tactus. Omnia aũt elementa, præter terram, poſſunt eſſe organa, vel media aliorum ſenſuum, ſcilicet aer & aqua, eo quòd aer & aqua faciunt ſentire per alterum, id eſt per medium. Sed tactus non fit per medium, ſed in tangendo ipſa ſenſibilia, & ideo ſic nominatur, quamuis & alij ſenſus ſentiant quodammodo in tangendo, non quidem immediate, ſed per medium. Nam ſenſibile tangit ſenſum per medium, ſicut & per medium immutat ipſum. Solus autem ſenſus tactus in tangẽdo ſenſibile ſentit per ſeipſum, & nõ per aliquod medium. Ex quo manifeſtũ eſt, ꝙ corpus animalis debet eſſe tale, vt per ipſum poſsit fieri tactus, non autem, vt per ipſum poſsit fieri viſus & auditus: quia hi ſenſus fiunt per medium extrinſecum. Et, quia corpus animalis oportet eſſe tale, vt per ipſum fiat ſenſus tactus, impoſsibile eſt quòd vllum elementorum ſit corpus animalis: neque terra, per quam non ſunt alij ſenſus: neque alia elementa, per quæ fiunt alij ſenſus. Cuius ratio eſt, quia illud, per quod fit tactus, oportet eſſe medium inter qualitates tangibiles, ad hoc quòd ſit ſuſceptiuum earum, vtpote in potentia exiſtẽs ad eas, vt ſupra oſtenſum eſt. Et hoc eſt verum non ſolum reſpectu qualitatum terræ, ſed etiam omnium tangibilium qualitatum. In corporibus autem ſimplicibus nõ inuenitur medium inter qualitates tangibiles, ſed inueniuntur ipſæ qualitates ſecundum extremitatem contrarietatis. Et inde manifeſtum eſt, quòd per nullum corpus ſimplex, nec per aliquid corporibus ſimplicibus vicinum, poteſt fieri ſenſus tactus. Et ideo oſsibus, & capillis, & talibus partibus non ſentimus, quia ſuperabundat in eis quod terræ eſt, & nõ reducuntur ad medium, prout tactus requirit. Propter iſtã etiam rõnem, plantæ nullum habẽt ſenſum, quia hñt multum de terreſtri, & ſine tactu non eſt poſſe eſſe aliquẽ alium ſenſum, nec tactum fieri poſſibile per aliquod ſimplex elementum. Sic ergo manifeſtum eſt, ꝙ nullum corpus ſimplex poteſt eſſe animatum anima ſenſibili. Deinde cum dicit.

Secundo tex. c. 87.

Secundo tex. c. 118.

Hæc cum ita ſint, patet animalia neceſſario mori, cũ hoc ſolo ſenſu tactus priuantur. Neque enim fieri põt, vt hunc ſenſum non animal habeat. Neque ſi animal eſt, alium ſenſum, præter hunc, habere neceſſe eſt. Et propterea fit, vt cætera quidem ſenſibilia non corrumpant ſuis exuperationibus animal, color inquam ſonus, & odor, ſed ipſa tantũ ſenſuum inſtrumenta, niſi per accidens, vt ſi ſimul cum ſono pulſio ictusq; fiat, & ſi à rebus quæ videntur, atq; ab olentibus alia moueantur, quæ tactu corrumpũt. Sapor etiam hoc ſane corrumpit, quo ſimul accidit ipſum tangibile eſſe. Exuperationes aũt tangibilium, vt calidorum, frigidorum, & huiuſmodi, ipſum interficiunt, atque interimunt animal. Exuperatio enim ſenſibilis cuiuſuis, ſenſus deſtruit inſtrumentum, atque deuaſtat. Quare & tangibile exuperans, ipſum deſtruit tactum. At hoc ſenſu definitum eſt animal. Sine nanque tactu fieri non poſſe vt ſit animal, demonſtrauimus. Quamobrem exuperationes, eorũ quæ tactu percipiuntur, nõ ſolum inſtrumentum ipſius, verum etiam animal ipſum interimunt, atq; corrumpunt, quia neceſſe eſt animal hunc ſolum habere.

Id ſolius proprium eſt vt eo priuata aĩalia quã primũ intereant.

Legito ſuperius lib. 2. tex. 117. et lib. 3. 143.

Tex. cõm. 68.

Manifeſtum igitur, quòd neceſſe hoc ſolo priuata ſenſu animalia

Lyth superius tex. 117.118. 143. *animalia mori. Neque enim hunc possibile est habere non animal existens, neque eum sit animal, alium necesse est habere, præter hunc. Et propter hoc quidem alia sensibilia excellentijs non corrumpunt animal, vt color, & odor, & sonus, sed solum sensus, nisi secundum accidens, puta si simul cum sono depulsio fiat, & ictus, & à visis, & odore alia mouentur, quæ tactu corrumpunt, & humor autem, secundum quòd accidit simul tactiuum esse, sic corrumpit. Tãgibilium autem excellentia, vt calidorum, & frigidorũ, & durorum, corrũpit animal. Omnis enim sensibilis superfinitas corrumpit sensum. Quare & quod tangi potest, tactum. Hoc autem* Tex. com. 68. *tactu, determinatum est viuere. Sine enim tactu monstratum est quòd impossibile est animal esse. Vnde tangibilium excellentia non solum corrumpunt sensum, sed & aĩal, quia necesse est solum habere hunc animalia.*

Concludit ex prædictis habitudinem sensuum ad animalia. Et primo quãtum ad tactum. Secundo quantum ad alios sensus. ibi {Alios autẽ sensus.} Dicit ergo primo, ꝙ cum necesse sit omne animal habere tactum, vt ostensum est, manifestum est ꝙ solum per priuationẽ huius sensus. s. tactus, necesse est animalia mori. Hic enim sensus conuertitur cum animali, nec aliquid pōt ipsum habere nisi sit animal, nec aliquid potest esse animal, nisi habeat hunc sensum. Et inde vlterius concludit, quod sensibilia aliorum sensuum (si sint excellẽtia) corrumpunt quidem singulos sensus, puta nimis fulgida corrumpunt visum, & fortes soni corrumpunt auditum, quia tamen, corruptis his sensibus, pōt animal remanere, horum excellentiæ non corrumpunt animal nisi per accidens, inquãtum scilicet accidit animal pati simul ab aliquibus tangibilibus corrumpentibus, puta si simul cum sono fiat depulsio & ictus, vt accidit in tonitruo, ex quo interdum animalia moriuntur. Et similiter ab his quæ videntur, aliqua moriuntur, non inquãtum sunt visa, sed inquãtum aerem inficiunt, vt dicitur de quibusdam venenosis. Et similiter intelligẽdum est de odoribus, secundum ꝙ cum malis odoribus interdum adiungitur corruptio aeris. Et ita etiam de sapore est, ꝙ potest corrumpere animal, non inquãtum sapor est, sed inquãtum sapori adiungitur aliqua qualitas tangibilis, puta quod talis sapor consequitur caloram excedentem, vel frigus. Sed excellentiæ qualitatum tãgibilium corrumpit animal per se, & non per accidẽs, quia omnis excellentia sensibilis corrumpit sensum. Vnde & quod tangi potest. i. tangibile si fuerit excellens, corrũpit tactum. Secundum autem hunc sensum determinatur vita animalis, tandiu enim durat animal, quãdiu durat sensus tactus in eo. Ostensum est enim ꝙ impossibile est esse sine tactu, vnde manifestum est ꝙ excellentiæ tangibilium, nõ solum corrumpunt sensum tactus, sed etiam corrũpunt animal, inquãtum hunc solum sensum necesse est inesse animali. Deinde cum dicit.

Cæteros autem sensus animal habet, non vt sit, sed vt bene sit, vt antea diximus. Visum enim habet, vt videat. Quoniam & in aere, & in aqua, & omnino in perspicuo degit. Gustum autem ob id, quod voluptate afficitur, aut dolore, vt in alimento ea sentiat, & cupiat, ac moueatur. Et auditũ vt aliquid significetur. Linguam præterea, vt ipsum aliquid alij per ipsam significet. Supra tex. 63. Cur visus, Gustus, Auditus & lingua aĩalibus data sint.

Alios autem sensus habet animal, sicut dictum est, non propter esse, sed propter bene, vt visum, quia ĩ aere, et aqua, vt videat, omnino autem, quoniam in diaphano, Gustum autem habet propter delectabile, & triste, vt sentiat quod in alimento, & concupiscat, & moueatur. Auditum autem vt significetur aliquid ipsi. Linguam autem habet, quatenus significet aliquid alteri.

Ostendit qualiter se habeãt alij sensus ad animal, & dicit ꝙ alios sensus habet animal, non propter necessitatem sui esse, quia sine eis potest esse, & viuere, sed ꝓpter bene esse. sicut visum habet, quia viuit in aere, & in aqua, vt videat per aerem & aquam ea, quæ ꝓcul sunt. Et non solum per aerem & aquam, sed etiam ꝑ quodcũque diaphanum, quia etiam per corpora cœlestia videmus. Gustum autem habet animal propter delectationem & tristitiam, quæ est in cibo, vt sentiat delectationem in alimento, & sic cõcupiscat ipsum, & moueatur ad quærendum ipsum. Sed notandum est, ꝙ supra posuit gustum necessarium animalibus, inquãtum est tactus quidam alimenti, hic autem numerat ipsum inter sensus nõ necessarios inquãtum est discretiuus saporum, qui faciunt alimẽtum delectabile, vel triste, vt accipiatur facilius, vel refutetur. Et quod dicitur de gustu intelligendum est de odoratu, quia per odoratum attrahuntur animalia ad alimentũ à remotis, licet etiam in hominibus sit alia species, & alia vtilitas odoratus, vt in libro de Sensu & Sensato dicitur. Auditus autem est in animali ad hoc, quod ei aliquid significetur. Est enim necessarium ꝙ conceptiones vnius animalis alteri significentur, secundum ꝙ vnum animal iuuatur ex altero, vt patet maxime in gregabilibus animalibus, in quibus geniti educantur à generantibus. Et ideo oportet etiam ꝙ animal habeat linguam, per quam sonãdo, significet suas affectiones alteri. Et hæc dicta de anima ad præsens sufficiant. Sup. 64. & lib. 2. tex. 101.

Commentariorum Sancti Thomæ, super tres libros Aristotelis de Anima finis.

M. DOMINICI DE FLANDRIA

Acutiſsimæ Quæſtiones ſuper tres libros de Anima & Sancti Thomæ commentaria.

IN HOC PROOEMIO COMprehenduntur duę lectiones Libri Primi, Commenti S. Thomæ.

BONORVM honorabilium.} Iſte liber diuiditur in procœminm, & tractatum. Tractatus. ibi {Principium autē quæſtionis.} Procœmium diuiditur ī tres partes. Nam primo reddit auditorem docilem. Secūdo beneuolum. Tertio attentum. Docilem reddit præmittendo ordinem & diſtinctionem tractatus, beneuolum oſtendendo vtilitatem ſcientiæ, attentum oſtendendo difficultatem.

Prima concluſio. Pro quo notandum eſt ꝙ ſex concluſiones ſunt in hoc procœmio, quarum prima eſt, ꝙ iſta ſcientia eſt melior & honorabilior cæteris partibus philoſophiæ naturalis. Quæ probatur vnica ratione ſic. Illa ſcientia dicitur eſſe nobilior quia vel eſt de nobilioribus vel quia eſt de certioribus cæteris partibus philoſophię naturalis, ergo &c. Maior probaẗ. Primo quod eſt de nobilioribus, quia iſta ſcīa conſiderat de aīa rationali quæ eſt nobilior cæteris formis naturalibus. Secundo quod de certioribus, qa quilibet experitur habere in ſe aīam. ergo &c.

Corollaria. Ex hac compoſitione inſeruntur quatuor corollaria, quorum primum eſt (vt inſert Philoſophus in textu) videlicet ꝙ rationabiliter ſcīa de anima eſt prior. Cuius ratio eſt, quia nobiliora ſunt priora, ſed per cōpoſitionē præcedentem ſcientia iſta eſt nobilior cæteris partibus philoſophię naturalis. ergo &c.

Secundo. Elicitur ſecundo ꝙ aliqua ſcientia dicitur eſſe nobilior alia ꝓpter duo, videlicet propter nobilitatem ſubiecti, ſiue rei conſideratæ, & propter certitudinem cōſideratorum.

Tertio. Elicitur tertio quòd omnis ſcientia eſt de numero bonorum cuius ratio eſt, quia bonū & perfectum idem ſunt, ſed ſcientia quælibet eſt perfectio animæ rationalis, ergo quælibet ſcientia eſt de numero bonorum.

Quarto. Elicitur quarto quòd omnis ſcientia ſpeculatiua eſt de numero bonorū honorabilium, cuius rō eſt, quia bonum honeſtū eſt id quod appetitur propter ſe, & nō propter aliquid, ſed quælibet ſcīa ſpeculatiua appetitur propter ſe, vt patet in ꝓœmio Metaphy. ergo qualibet ſcīa ſpeculatiua eſt de numero bonorū honorabilium. Ex quo ſequitur quod nulla ſcīa practica eſt de numero bonorū honorabilium, cū nō acquiratur propter ſe tm̄, ſed tn̄ bene eſt de numero bonorū laudabilium.

Bonū triplex. Pro cuius ampliori declaratione notandum eſt quod bonum vtile & bonū laudabile, & honeſtū, ſic inter ſe differunt, quia bonū vtile dicitur, quod quæritur propter aliud tantum, bonū vero honeſtū eſt id quod quæritur propter ſe, ſed bonū laudabile eſt id quod quæritur propter ſe & propter aliud.

Quæſtiones. Num de aīa ſit ſcīa, & [illegible] [illegible] ſuntur. Contra prædictam cōclōnē primo arguitur ſic cōtra ſuppoſitum. De eo quod non eſt, nō eſt ſcīa, ſed anima non eſt, ſed magis eſt id quo aliquid eſt, ergo de aīa nō eſt ſcīa. Præterea. Omnis ſcīa ſequitur ſuum obiectum, ſicut effectus ſuam cām, ſed anima præcedit ſcientiam, ergo de anima non poteſt eſſe ſcientia tanquam de ſubiecto ſaltem. Præterea. Arguitur contra primam concluſionem. Nā illa ſcīa eſt honorabilior quæ eſt certior, ſed qūæ eſt metaphyſica eſt certior iſta, ergo nō eſt nobilior ſeu honorabilior cæteris ſcientijs. Præterea. Arguitur contra corollarium. Scientia libri phyſicorum præcedit ſcientiam de anima, ergo ſequitur quod iſta ſcientia nōn eſt prior cæteris partibus philoſophiæ naturalis. Præterea. Arguitur contra probationem maioris. Nam forma corporum cœleſtium eſt nobilior aīa, cum vitus eius ad plura ſe extēdat quam aīa rationalis, ergo ſequitur quod anima nō eſt nobilior cæteris formis naturalibus. Ad primum dicendum ꝙ de eo quod nullo modo eſt, non eſt ſcīa ſaltem poſitiua, tn̄ de eo quod eſt in rerum natura, licet non ſit id quod proprie eſt, bene eſt ſcīa. Vnde licet anima non ſit id quod proprie eſt, eſt tn̄ id quo aliquid eſt. Sed hāc reſponſionem nititur deſtruere Ioannes de Ianduno tali ratione. *Ianduni ratio.* Ens proprie dictum diuiditur in actum & potentiam, ſed actus & forma idem ſunt, ergo forma eſt proprie ens, & per conſequens anima (cum ſit forma) erit proprie ens. Sed hæc ratio peccat per fallaciam æquiuocationis. Nā aliquid poteſt dici ens proptie dupliciter. Vno modo id quod non eſt ens per accidens, & iſto modo qualibet forma bene eſt proprie ens. Alio modo poteſt aliquid dici proprie ens, ſcilicet quod per ſe & proprie ſubſiſtit, & iſto modo nulla forma eſt proprie ens, niſi forte anima rationalis quæ per ſe ſubſiſtit ſubſiſtētia incompleta, vt infra patebit. Ad ſecundum dicendum ꝙ anima rationalis poteſt dupliciter conſiderari. Vno modo ſecundum ſuum eſſe, & iſto modo præcedit omnem ſcientiam. Alio modo ſecundum rationem communem eius, ſecundum ſcilicet quòd poteſt diffiniri & cognoſci, & etiam iſto modo bene præcedit ſcientiam ordine cognitionis, & vt obiectum præcedit habitum. Ad tertium dicendum quòd iſta ſcientia non eſt nobilior omnibus alijs ſcientijs, ſed eſt nobilior omnibus alijs ſcientijs naturalibus. Ad quartum dicendum quòd iſtam ſcientiam eſſe priorem poteſt intelligi dupliciter, vel ordine pſectionis, & ſic eſt prior omnibus partibus ſcientiæ naturalis, vel ordine cognitionis, & ſic ſolum eſt prior ſcientijs de animatis, quia communior. Ad quintum dicendū ꝙ licet forma corporum cœleſtium ſit nobilior extenſiue quam anima rationalis, tamen intenſiue anima rationalis eſt nobilior & dignior. Cuius ratio eſt, quia anima rationalis pax eſt maioris dignitatis quam corpora cœleſtia. ergo &c.

Num ſcientia de aīa ſit vna numero. Circa præcedentia adhuc dubitatur vtrū ſcientia de anima ſit vna numero. Et arguitur quòd non duabus rationibus. Ioannes de Ianduno. Nam diuerſarum concluſionum numero diſtinctarum non poteſt eſſe vnus habitus numero, vt patet de ſe, ſed in libri de anima ſunt diuerſæ concluſiones numero diſtinctæ, ergo in eis non eſt vna ſcientia numero. Præterea. Ex diuerſis phantaſmatibus nō poteſt fieri vna impreſſio numero, ſicut ex diuerſis coloribus non poteſt fieri vna coloratio in numero, ſed eorum quæ tradūtur in ſcientia de anima ſunt diuerſa phantaſmata, ergo idem quod prius. Ad iſtud dubium propter rationes prædictas, prædictus doctor concludit eſſe dicendum ꝙ hæc ſcientia non eſt vna numero. Sed prædictæ rōnes nihil cōcludunt. Nam duplex poteſt eſſe diſtinctio concluſionum.

clusionum. Quædam est distinctio materialis, à qua distinctione nnn causatur distinctio scientiæ. Alia est distinctio formalis, & illa est duplex. Quædam est secundum formas naturales. Alia est secundum diuersas rationes cognoscibilitatis, a qua quidem distinctionem, causatur distinctio scientiæ. Licet ergo in libris de anima sint diuersæ conclusiones distinctę numero, primo & secundo modis, conueniunt tamen in vna ratione cognoscibilitatis, vnde de eis potest esse vna scientia numero. Ad secundum dicendum quòd non est similitudo de phantasmatibus ad intellectum, & de coloribus per respectum ad visum quátum ad impressinuem, quia phantasmata non sunt obiectum intellectus, sicut colores sunt obiectum visus. Vnde licet ex diuersis coloribus sint diuersæ impressiones, tamen ex diuersis phantasmatibus potest esse vna scientia numero. Secundo dubitatur vnum ista scientia sit vna vnitate specifica, & arguitur quòd non, duabus rationibus eiusdem. Nam diuersarum conclusionum specie distinctarum nō potest esse vnus habitus specificus, cum distinctio specifica obiectorum canset distinctionem specificam habituum, sed in hac scientia sunt diuersæ conclusiones specie distinctæ, ergo &c. Præterea. Scientia idem est quòd species intelligibilis, sed omnium consideratorum in hac scientia non est vna species intelligibilis, ergo eornm non est vna scientia specifica. Dicendum quòd ista scientia est vna vnitate specifica, cuius ratio est, quia omnium illorum quæ conueniunt in vna ratione formali cngnoscibilitatis, est vna scientia vnitate specifica. Sed omnia quæ considerantur in hac scientia cóueniunt in vna ratione formali considerationis, ergo &c. Ad primum dicendum, sicut dictum est ad primum præcedentis dubij. Ad secundum dicendum negaudo maiorem, quia species intelligibilis differt realiter ab ipsa scientia, sicut causa ab effectu. Dubitatur tertio vtrum hęc scientia sit vna tantum vnitate generica & arguitur quod sic, ratione prædicti opinatoris, quia illa scientia est tantum vna vnitate generica, cuius obiectum est tantum vnum vnitate generis, sed obiectum huius scientiæ, scilicet anima est vnnm vnitate generica vel analogica, ergo &c. Dicendum quod licet obiectum huius scientiæ sit vnum vnitate analogica loquendo de vnitate naturali, est tamen vnum vnitate specifica loquendo de vnitate cognoscibilitatis, vnde non oportet quod illa scientia sit solum vna vnitate generica. Vel dicendum quod vnitas analogiæ obiecti sufficit ad vnitatem specificam scientiæ.

Quæstio. An corpus animatum sit subiectum huius scientiæ. Dubitatur quarto vtrum corpus animatum sit subiectum huius scientiæ, arguitur quod sic, quia illud est subiectum sub cuius ratione formali omnia considerantnr, sed quæcunque considerantur in hac scientia considerantur vt corpus animatum, vel vt reducibile ad ipsum. ergo &c. Dicendum quod anima est subiectum huius scientiæ, & non corpus animatum. Cuius ratio est quia illud est subiectū cuius principia, partes, & passiones cognoscimus, per Philosophum quarto Metaphysi. Sed in hac scientia quærimus partes, principia, & passiones & operationes ipsius aīæ, ergo &c. Ad rationem dubij dicitur negando consequentiam, quia non considerantur in hac scientia partes & passiones corporis animati inquātum huiusmodi sed inquátum fluunt ab ipsa anima. Secunda conclusio est ista. *Secunda cóclusio.* Ista sciētia est vtilis ad omnes alias partes philosophiæ, & probatur. Illa scientia est vtilis ad cæteras scientias sine qua ille scientiæ non possunt adipisci, sed sine hac scientia nulla alia partium philosophiæ naturalis præsertim potest adipisci, ergo &c. Probatio minoris, quia omnis pars philosophiæ vel est naturalis vel moralis, vel mathematica vel metaphysica, vel rationalis, sed sine anima & potentijs eius non potest haberi scientia moralis, cum virtutes de quibus considerat, sint subiectiuæ in potentijs animæ. Similiter nec mathematica, nec metaphysica potest adipisci sine intellectu possibili qui est pars animæ, nec etiam scientia naturalis, cum anima sit principium animatorū, de quibus maior pars philosophiæ naturalis considerat, ergo &c. Contra hanc conclusionem arguitur sic. Bonum vtile & honestum adinuicem distinguuntur. Sed ista scientia est de numero bonorum honorabilium, vt per primam conclusionem, patet, sequitur ergo quod ipsa non est bonum vtile. *Quæstio. Num hæc sciā sit vtilis.* Præterea. Ista quæritur gratia suijpsius, cum sit scientia speculatiua, ergo non est vtilis, patet sequela, quia vtile dicitur quod quæritur propter aliud & non propter se, vt supra concessum est. Præterea. Multi habent cognitionem moralium, qui tamen non habent scientiam de anima, ergo sine ista scientia potest haberi scientia moralis, & per consequens non erit vtilis ad acquisitionem scientiæ moralis. Ad primum dicendum quod bonum vtile & bonum honestum non distinguuntur semper secundum rem, sed secundum rationem. Vnde vnum & idem potest dici bonum honestum & vtile diuersis rationibus. Et per hoc patet solutio ad secundum. Ad tertium dicendum, quòd licet aliqui habeant cognitionem imperfectam & confusam moralium, tamen sine ista scientia est impossibile habere eorum cognitionem perfectam & completam. Tertia conclusio. *Tertia conclusio.* Prius considerandum est de anima quantum ad eius substantiam, quam quantum ad eius accidentia. Hęc conclusio probatur tali ratione. Substantia præcedit accidens cognitione & diffinitione, vt patet septimo Metaphysi. ergo prius cōsiderandum est de anima quantum ad substantiam eius, quam quantum ad accidentia eius. Ex hac conclusione patet ordo dicendorum in hac scientia. Contra hanc conclusionem arguitur sic. *Quæstio. Nū prius accidentia sint cōsideranda, quā ipsa substantia.* Illud quod facit ad cognitionem alterius, prius debet considerari, sed accidentia animæ maximam partem conferunt ad cognoscendum quodquid est eius, vt infra concedit Philosophus, ergo sequitur quòd prius considerandum est de accidentibus ipsius animæ quam de substantia eius. Præterea. Innata est nobis via &c. Sed operationes & actus ipsius animæ sunt notiores ipsa anima, vt etiam infra concedit Philosophus, ergo idem quod prius. Ad primum dicendum quòd duplex est ordo cognitionis, videlicet ordo cognitionis dēterminatę, & nrdo cognitionis cōfusæ, licet ergo operationes & actus animæ sint priora & notiora ordine cognitionis confusæ, tamen ipsa anima est notior etiam quo ad nos ipsis accidentibus ordine cognitionis determinatæ. Et per hoc patet solutio ad secundum. Quarta conclusio: Scientia libri de anima est de numero difficillimorum. *Quarta conclusio.* Hæc conclusio probatur sic. Illa sciā est de numero difficillimorū, in qua mouētur difficillime difficultates, ergo &c. Pro declaratione minoris cōsiderandum est ꝙ ipsa aīa pōt dupliciter considerari. Vno modo quātum ad diffinitionē & eius quiditatem. Alio modo quantum ad ope-

rationes & passiones. Si primo modo, sic pôt dupliciter considerari. Vno modo quãtum ad modum diffiniendi, sic de ea mouet vna quæstio, quæ est talis, vtrũ diffinitio debeat dari componendo, vel diuidendo, vel demonstrando. Alio modo potest considerari anima quãtum ad ea, quæ ad diffinitionem pertinent, & hoc tripliciter, vel quãtum ad substantiam eius, vel quãtum ad partes siue potentias eius, vel quãtum ad ea quæ cadunt in diffinitione eius. Si primo modo, sic mouentur octo quæstiones. Quarum prima est, vtrum anima sit substantia vel quãtitas. Secũda est, si sit substantia vtrũ sit actus vel potentia. Tertia est, si sit actus vtrum sit substantia simplex vel cõposita. Quarta vtrum sit substantia impartibilis vel partibilis. Quinta, vtrũ sit vna anima secundum speciem vel plures. Sexta, si sint plures, vtrum differant genere vel non. Septima, vtrũ diffinitio animæ sit diffinitio speciei subalternæ vel specialissimæ. Octaua, vtrum sit vna quædam cõmunis diffinitio tantum, vel cuiuslibet animæ propria & specialis ratio. Si secundo modo consideretur anima quantum ad eius partes siue potentias, sic oriuntur tres difficultates. Prima est, vtrum vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum, sint diuersæ animæ vel partes potentiales eius. Secunda, si sint diuersæ potentiæ, vtrum prius oportet quærere actus quàm potentias. Tertia, si prius oportet quærere actus, vtrum oportet prius quærere potentias quàm actus & potentias. Si autem consideretur anima quantum ad ea quę adiuuant diffinitionem eius, sic de ea mouetur vna dubitatio, vtrum accidentia, quæ magnam partem conferunt ad cognoscendum quodquid est, debeant poni in diffinitione ipsius animæ vel non. Si autem consideretur quantum ad eius passiones & operationes, sic mouetur de ea vna difficultas. Vtrum omnes operationes animæ & passiones eius sint proprie ipsi animæ vel communes toti coniuncto. Vel aliquæ proprie & aliquæ communes. Considerandum est vlterius ꝙ Platonici ponebant animam esse substantiam separatam & vniuersalem, vt de ea esset scientia vt clarius infra patebit. Quam opinionem excludit Philosophus in litera dicens ꝙ vniuersale, scilicet separatum, aut nil est, aut posterius est singularibus qualiter etiam hoc intelligat infra patebit. Cõtra prædicta sic primo arguitur, illud quod experimur in nobis, est certissimum, & facillimæ cognitionis sed animã experimur in nobis, ergo sequitur ꝙ anima non est difficillimæ, sed facillimæ cognitiõis. Pręterea illud, quod est animæ præsens per suam essentiam, facile cognoscitur ab ipsa sed anima est sibi præsens per suã essentiam, ergo sequitur ꝙ à seipsa faciliter cognoscitur. Præterea. Si anima esset difficillimæ cognitionis, vel ergo difficultas illa ꝓueniret ex parte rei cognitæ, vel ex parte rei cognoscentis, non primum, cum aĩa sit immaterialis & in actu, nec secundum, cum aĩa non excedat facultatem suiipsius. Ad primum dicendum ꝙ licet id quod experimur in nobis sit facillimæ cognitionis quãtum ad an est, vel quia est, non tamen quantum ad quid est, & per hoc patet solutio ad secundum. Sed tamẽ ad cognoscẽdum qualiter anima seipsam cognoscat quãtum ad an est, & quid est, notandum diligenter secundum Doctorem sanctum in de veritate. q. 10. ar. 8. in. c. ꝙ de anima possumus habere duplicem cognitionem, videlicet cognitionem an est, & cognitionem quid est, si loquamur de cognitione animæ quantum ad an est, hoc est dupliciter, vel loquendo de cognitione actuali, vel habituali, si primo modo, sic cognoscit se per suas operationes, si secundo modo, sic anima cognoscit seipsam per suam essentiam. Ex eo enim ꝙ est sibi præsens per suam essentiam, apta nata est exire in suum actum. Si vero loquamur de cognitione animæ quãtum ad quid est. Hoc est dupliciter, vel quantum ad apprehensionem, vel quantum ad iudicium de re apprehensa. Si primo modo, sic anima cognoscit seipsam per similitudines, sicut & alias res. Si secundo modo, sic anima cognoscit seipsam intuendo immutabilem veritatem secundum quod eius similitudo est expressa ĩ anima nostra. Ex quibus elicitur quòd animam cognoscit seipsam aliquando per actus suos, aliquando per essentiam suam, aliquãdo per species intelligibiles, aliquando per intuitum primæ veritatis. Ad secundum dicendum quòd difficultas ista prouenit ex parte ipsius animæ, quia non cadit sub sensu (à quo scientia nostra ortum habet) nisi per accidens. Circa præcedentia dubitatur primo. Vtrum vniuersalia sint posteriora singularibus (vt dicit hic Philosophus.) Et arguitur primo quòd non. Nam principium prius est principiato, sed vniuersalia sunt principia singularium vt Philosophus sæpius concedit in metaphysica, ergo vniuersalia sunt priora. Præterea. Id, à quo non conuertitur subsistendi consequentia est prius, vt patet in præparatis, sed vniuersalia sunt huiusmodi respectu singularium, ergo &c. Dicendum quòd vniuersale potest dupliciter considerari, secundum quòd dicit sanctus Doctor in lectione prima. Vno modo secundum quòd subiacet intentioni vniuersalitatis. Alio modo secundum propriam eius naturam. Si primo modo sic vniuersale aut nil est, aut est posterius singularibus, (vt dicit Philosophus.) Si secundo modo sic est prius singularibus saltem secundum rationem (vt voluerunt duo argumenta dubij.) Pro cuius ampliori declaratione notandum est quòd multiplex est vniuersale, videlicet vniuersale logicum, vniuersale physicum, vniuersale mathematicum, & vniuersale metaphysicum. Vniuersale logicum est posterius singularibus, & vocatur vniuersale post rem. Sed vniuersale physicum & mathematicum est prius singularibus, & vocatur vniuersale in re, sed differenter, quia vniuersale physicum est in re, id est in materia sensibili, sed vniuersale mathematicum est in re, id est in materia intelligibili, vnde materia sensibilis est substantia subiecta qualitatibus actiuis & passiuis. Materia intelligibilis est substantia quanta sine huiusmodi qualitatibus. Similiter vniuersale metaphysicum est prius singularibus, & dicitur vniuersale ante rem, quod est duplex, videlicet vniuersale ante rem natura tantum, & natura, & tempore simul. Vniuersale ante rem natura tãtum est vniuersale consideratum in suis principijs quiditatiuis. Sed vniuersale ante rem natura, & tempore simul est vniuersale consideratum secundũ quod habet esse in mente primæ causæ. Dubitatur secundo vtrum accidẽtia magnam partem conferant ad cognoscendũ quoquid est. Et arguitur primo ꝙ non quia eadem sunt principia essendi & cognoscendi, sed accidentia non sunt principia essendi quiditatis substantiæ, ergo non sunt principia cognoscendi ipsius substantiæ. Præterea substãtia est principium cognoscẽdi accidentia, vt patet septimo metaphysicę, ergo accidentia non sunt principium ad cognoscendũ substantiam, patet cõsequentia, quia idẽ nõ potest esse prius & posterius respectu eiusdem. Dicendum

Alio quantum ad an est & quid est anima ipsa cognoscat.

Vtrum vniuersale sit posterius singularib.

Quæstio. Num accidentia conferant ad cognitionem quid est.

cendum quod accidentia conferre ad cognoscendum quodquid est ipsius substātiæ potest intelligi dupliciter, vel à priori & secundum naturam vel à posteriori & quo ad nos, si primo modo, sic accidentia non conferunt ad cognoscendum quodquid est substantiæ, sed magis econuerso (vt voluerunt argumēta dubij.) si secundo modo sic accidentia conferunt ad cognoscendum quodquid est substāriæ (vt hic vult Philosophus.) Et per hoc patet solutio ad argumenta dubij. Dubitatur tertio vtrum sit aliqua operatio animæ sine corpore. Et videtur quod nō, quia si esset aliqua operatio animæ sine corpore, maxime esset intelligere, sed hoc nō, quia dicere animam intelligere, est dicere eā texere vel filare. Item secundo, quia intelligere non sine phantasmatibus, vt patet in tertio huius, sed phantasmata non sunt sine corpore, ergo intelligere nō est sine corpore. Dicendum ꝙ operatio animæ potest dupliciter indigere corpore. (vt dicit hic Doctor sanctus) vel tanquam obiecto & instrumento simul, sicut videre, audire, & huiusmodi, vel tanquam obiecto tantum, omnes operationes animæ coniunctæ (quia non loquitur de separata) indigent corpore aliquo illorum modorum non tamen indigent eo omnes vtroque modo quia operationes sensitiuæ animæ, & vegetatiuæ indigēt eo vtroque modo, operationes vero animæ intellectiuæ indigent eo altero modo tantum, videlicet tanquam obiecto & non tanquam instrumento organico. Et per hoc patet solutio ad argumenta dubij. Quinta conclusio, quæ tangitur ibi. {Videntur autem & animæ passiones &c.} est ista quòd quædam sunt passiones animæ tantum & quædam non sunt animæ tantum, sed totius coniuncti. quæ probatur tali ratione philosophi. omne id, ad quod operatur complexio corporis, non est animæ tantum, sed etiam corporis, & per consequens coniuncti, sed ad passiones animæ operatur complexio corporis, quia aliqui adueniente aliquo maximo vel arduo non timent nec tristantur, aliqui vero pro minimo timent & tristantur. ergo quædam passiones animæ non sunt animæ tantum, sed etiam corporis.

Quinta conclusio.

Sexta conclusio.

Sexta conclusio quæ tangitur, ibi. {Propter hoc &c.} est ista. Cōsideratio de anima pertinet ad naturalē Philosophum. quæ probatur tali ratione Philosophi. passiones includunt in earum diffinitionibus ea, quorum sunt passiones, sed passiones animæ nō sunt solum animæ, sed etiam corporis, vt patet per præcedentem cōclusionem, ergo in earum diffinitionibus ponitur corpus. Sed omne corpus & materia pertinet ad considerationem naturalem, ergo & illæ passiones pertinent ad considerationem naturalem. Et quia eandem considerationem pertinent subiectum & passiones eius. ergo cum anima sit subiectum illarum passionum vel saltem coniunctum ratione animæ sequitur ꝙ consideratio animæ pertinet ad Philosophum naturalem. Contra hanc conclusionem arguitur sic. Ad eandem considerationem pertinet totum & quælibet pars subiectiua, sed anima rationalis, quæ est pars subiectiua, animæ non pertinet ad Philosophum naturalem, sed potius ad Metaphysicum. ergo nec anima. Probatio minoris, quia formæ, quæ pertinent ad considerationem naturalem sunt formæ existentes in materia, sed anima rationalis cum sit pars per se subsistens, non est forma existens in materia, cum existere in alio distinguatur contra existere per se. Præterea. Id non cadit sub consideratione naturali, cui non competit passio subiecti naturalis, sed passio entis mobilis, videlicet corruptibilitas non competit animæ rationali, cum ipsa sit incorruptibilis, ergo &c. Præterea. Ad eandem scientiam pertinet consideratio subiecti & passionum vt iam cōcessum est supra, sed aliquæ actiones & passiones animæ pertinet ad metaphysicum & ad moralem philosophiam. ergo &c. Ad primum dicendum quòd anima rationalis potest considerari dupliciter. Vno modo vt forma. Alio modo vt per se existens & separabilis à corpore. Licet ergo ipsa anima secundo modo considerata non pertineat ad considerationem naturalem. si tamen consideretur primo modo sic subiacet considerationi naturali. Ad probationem minoris dicēdum ꝙ anima rationalem cōiunctam per se existere potest intelligi dupliciter. Vno modo quod per se existat existentia completa alio modo quod per se existat existentia incompleta. & hoc dupliciter, vel quia existit per se ita quod non existat in aliquo, vel ꝙ existat à se, ita quòd non accipiat existētiam ab aliquo, licet ergo anima rationalis existat per se existentia incompleta, tamen existit in alio, sicut forma in materia, tanquā communicans suum esse materiæ. Ad secundum dicēdum quòd licet anima rationalis quantum ad eius essentiam & quantum ad eius supremam portionem sit incorruptibilis, tamen quantum ad operationes & passiones sensitiuas eius & vegetatiuas est corruptibilis. Ad tertium dicendum quod passiones animæ diuersis rationibus considerantur à naturali & Metaphysico. Ad naturalem enim pertinent secundum quod subiacet motui & transmutationi. Ad metaphysicum vero ratione entis. Ad moralem secundum quod sunt principia bene vel male viuendi, seu operandi. Vltima conclusio. Diffinito formarum naturalium, similiter & passionū, in qua non ponitur materia est insufficiens. Hæc conclusio probatur tali ratione secundum Philosophum. Nam omnis forma, quæ habet esse in materia determinata si in eius diffinitione non ponat materia, talis diffinitio erit insufficiens, sed quælibet forma naturalis cum suis passionibus habet esse in materia determinata, ergo & cætera. Probatio maioris quia definitio sufficiens exprimit rationem definiti à prima potentia vsque ad vltimum actum, sed forma habens esse in materia determinata nō potest perfecte explicari sine materia, ergo & cætera. Pro declaratione huius sciendum secundum Doctorem sanctum, & Philosophū in præsenti passu quòd duplex est definitio. quædam est definitio, quæ apprehendit solum formam. alia est definitio naturalis & talis est duplex quædam est imperfecta, quæ, scilicet apprehēdit materiam, & alia est perfecta, quæ apprehendit materiam, & formam simul. Prima dicitur formalis tantum. Secunda materialis tantum. Tertia materialis & formalis simul, prima enim dicitur medium demonstrationis, secunda dicitur conclusio. tertia dicitur tota demonstratio. Exemplum primæ, domus est cooperimentum protegens nos à frigore. Exemplum secundæ, vt domus est compositum ex lapidibus & lignis. Exemplum tertiæ, vt domus est operimentum compositum ex lignis & lapidibus protegens nos à frigore. Ex prædictis elicitur quod definitio logica. de rebus naturalibus est insufficiens. similiter quod definitio quę datur per materiam, & formam, dicitur magis naturalis, quam illa, quæ datur per materiam tantum, cuius ratio est, quia forma est magis natura, quam materia,

Quæstio. Num alia sit de consideratione naturali.

Septima conclusio.

vt patet secundo Physicorum tractatu primo capitulo secundo. Considerandus est vlterius secundum eosdem vbi supra quod physicus, mathematicus, & metaphysicus diuersimode considerant ea quæ ad rationem animæ pertinent. Nam physicus considerat de sensibilibus secundum quod sunt coniuncta materiæ sensibili. Mathematicus vero secundum quod sunt abstracta à materia sensibili secundum rationem, coniuncta tamen eis secundum esse, & licet substantia quanta, de qua considerat mathematicus, sit sensibilis secundum esse, non tamen considerat eam secundum quod huiusmodi. Metaphysicus vero considerat de prædictis secundum quod sunt abstracta tam à materia sensibili quam à materia intelligibili, accipiendo ly intelligibile. id est phantasiabile, id est secundum quod Philosophus intellectum phantasiam nominat. Cõtra prędictam conclusionem arguitur sic. Materia non est principium cognoscendi, cum sit in pura potentia. ergo non est principium definiendi, quia principia definientia habent notificare definitum. Præterea. Partes definientes sunt priores toto, sed materia nõ est prior forma, vt patet septimo metaphysicę, ergo & cætera. Præterea. Partes definientes debent prædicari de definito in eo quod quid, vt patet per Philosophum secundo Metaphysicæ & secundo Posteriorum. sed materia non potest prædicari de forma, cum habeat rationem partis & non totius. ergo & cætera. Præterea. Secundum communem philosophorum sententiam partes definientes sunt formæ, sed materia non est forma, ergo materia non potest esse pars definitionis. Ad primũ dicendum quod materia potest tripliciter considerari secundum Britonem in hoc passu. Vno modo in se & absolute, secundum scilicet quòd est indifferens ad omnes formas naturales generabilium & corruptibilium. & isto modo, cum sit in pura potentia, non potest esse principium definiendi vt voluit argumentum. Alio modo potest considerari materia secũdum quòd subiaceat qualitatibus sensibilibus actu. & isto modo etiam non potest esse pars definitionis, quia accidentia definitionem non ingrediuntur nisi forsitan à posteriori circumlocutorie. Tertio modo potest considerari secundum ordinem ad formam determinatam, ad quam sequuntur ipsæ qualitates sensibiles, & isto modo materia est principium cognoscendi, & per consequens definiendi. Ad secundum dicendum quòd duplices sunt partes rei sensibilis, nam quædam sunt partes formales & tales præcedunt definitum, aliæ sunt materiales. & tales sunt duplices. Quædam sunt indiuiduales, & tales non præcedunt definitum. alię sunt communes, & tales præcedunt definitum, ordine saltem cognitionis, licet nõ ordine naturæ. Ad tertium dicendum quòd partes diffinitionis sunt in duplici differentia. nam quædam sunt quæ ponũtur in obliquo, quædam in recto. Illæ enim quæ ponũtur in recto, supponunt formam totius & prædicantur de definito in recto, aliæ vero partes supponunt partem rei & prædicantur de definito in obliquo. Materia autem non ponitur in definitione formæ i recto sed potius in obliquo. Vnde ratio non sequitur. Et per hoc patet solutio ad vltimum, quia partes quæ ponuntur in definitione in recto sunt formæ, non autem illæ quæ ponuntur in obliquo.

Quæstio. Nũ naturalis diffinit per materiam.

PROOEMII FINIS.

M. DOMINICI FLANDRENSIS TRACTATVS PRIMVS

Super librum primum de Anima in tria capita distinctus.

In 1. Recitat opiniones illorũ qui aĩam ex motu cognouerũt.
In 2. Eorum, qui ex parte cognitionis eam cognouerunt.
In 3. Eorum differentiam ponit, qui varie aĩam nouerunt.

Sequitur textus. {Principium autem quæstionis est apponere, quæ maxime videntur inesse ipsi & cætera.

Primum capitulum primi tractus huius primi libri de Anima comprehendit tertiam lectionem commenti Sancti Thomæ.

FINITO procœmio incipit tractatus qui diuiditur in tres partes principales secundum ꝙ sunt tres libri de Anima. In prima parte Philosophus determinat de anima secundum opinionem antiquorũ. In secunda secundum opinionem propriam quãtum ad rationem cõem ipsius animæ. & hoc in secundo libro, qui incipit ibi. {Quæ quidem à prioribus.} In tertia vero, scilicet in tertio libro determinat de ea quãtum ad specialem rõnem intellectiuæ partis ibi. {Quod autem non sit sensus alius præter quinque.} Prima pars diuiditur in tres tractatus. In primo tractatu Philosophus recitat opinionem antiquorum de aĩa quãtum ad totam substantiam ipsius animæ. In secũdo autem ibi. {Considerandum autem.} reprobat opinionem eorundem. In tertio ibi. {Quoniam autẽ cognoscere.} recitat duas dubitationes de ipsa aĩa remouẽdo opiniones antiquorum de aĩa quãtum ad eius partes. Primus tractatus, ĩ quo recitat opiniones antiquorum Philosophorum de aĩa quãtum ad eius substãtiam, cõtinet tria capitula. In primo capitulo opiniones illorũ Philosophorum recitat, qui inuestigauerunt naturam aĩæ per viam motus. In secundo capitulo ibi. {Quicũque autem} recitat opiniones illorum philosophorũ, q inuestigauerunt naturam animæ ex parte cognitionis & sensus, & ex parte vtriusque. In tertio capitulo ibi. {Differunt aũt.} Ponit differentiam opinionum Philosophorum qui locuti sunt de aĩa. Primũ capitulum diuiditur in duas partes. In prima parte ponit cõclusionem, in secunda parte recitat quandam opinionẽ antiquorum Philosophorum, qui (vt dictum est) inuestigauerunt naturam animæ ex parte motus. Cõclusio talis. Conclusio.
Quot inuestigando naturę animæ primo & principaliter oportet inquirere ea quę sunt propria ipsius animę. Hæc conclusio probatur tali rõne Philosophi quia accidentia propria maximam partem conferũt ad cognoscendum quod quid est, vt patet in procœmio huius, ergo ad inuestigandum naturam animæ prius & principaliter est quærere ea, quę sunt propria eius. Ex qua cõclusione infertur tale corollarium ꝙ inuestigando naturam aĩæ primo & principaliter oportet considerare motum & sensum, quia inter omnia, quæ competunt animæ motus & sensus sunt maxime propria. quod ex hoc patet quia animatum ab inanimatis solum, & maxime inter se differunt videlicet per motum & sensum. Pro ampliori declaratione notandum primo secũdum

Philosophum

Philosophum ꝙ antiqui Philosophi dicebant ꝙ nil pôt mouere nisi monetur. Cũ ergo anima sit mouens corpus dicebant animam esse de numero eorum quę mouentur. Cuius opinionis radix, falsa est propter duo. Tum primo, quia si oẽ mouens moueretur, sequeretur ꝙ esset pcedere in infinitum in mouentibus, vt patet secũdo metaphysicæ, & octano physicorum. Tum secundo, quia id quod conuenit alicui per accidens non potest sibi conuenire semper, & per consequens potest ab eo separari. Considerandum secundo quod Philosophus recitat in hoc capitulo quatuor opiniones eorum, qui inuestigauerunt naturam animæ ex parte motus. Prima opinio est Democriti, qui dicebat animam esse ignẽ siue igneam & ꝙ anima nil aliud esset quam atomi igniti figuram rotundam habentes. Secunda est Leucippi, qui dicebat animam nil aliud esse qnam corpus sphæricum. Tertia est opinio Pythagoricorum, ꝙ dicebant aĩam esse decisiones mouẽtes alia corpora. Quarta est opinio Anaxagoræ, quam recitat hic Philosophus qui dicebat animam esse mouentem omnia. Considerandũ vlterius ꝙ Democritus posuit atomos siue decisiones semen, siue principium totius naturæ quia considerabat quod duo sint de ratione principij, videlicet simplicitas & virtuositas, (vt hic adducit Egidius.) cnm ergo atomi sint paruisimæ quantitatis, & p consequens simplicissimi, & maxime motiui per consequens virtuosissimi. ideo dicebat, atomos esse principia omnium rerum. Dicebat vlterius illos, ex quibus cõponitur anima esse igneos, seu ignitos, tum primo, quia ignis est elementum maxime actiuum, tum secundo, quia ignis est calidus, in quo calido consistit vita humana. quia igitur videbat animam esse formam maxime actiuam inter formas naturales, & esse principium vitæ, ideo dicebat atomos, ex quibus cõponitur anima esse ignitos, vel igneos. Dicebat etiam illos atomes esse rotundæ figuræ, quia inter omnes figuras rotunda figura, siue sphęrica est promptisima ad motum quantum ad omnes differẽtias positionis, quæ sunt sursum, deorsum, ante, retro, dextrum, & sinistrum. quia igitur maxime anima mouet corpus ad omnẽ differentiam positionis, non autem aliæ formæ naturales, ideo dicebat animam esse compositam ex atomis rotundæ figuræ, siue sphęricæ. Considerandum vlterius ꝙ aliqua attribuũtur alicui dupliciter. Vno mõ essentialiter, Alio modo per viam assimilarionis qnando dicitur ꝙ aĩa est ignis aut ignita. Ignis nõ attribuit animæ essentialiter, sed per viam assimulationis, quia omnes proprietates ignis pñt appropriari animæ, & potissime rationali, vt infra patebit. Contra prædictam conclusionem sic primo arguitur. Innata est nobis via à communioribus ad specialiora procedere primo physicorum. ergo male dicitur in conclusione ꝙ inuestigando naturam animæ primo oportet quærere ea, quæ conueniunt sibi maxime secundũ naturam, id est quę sunt sibi propria. Præterea. Id, qđ est manifestum, nõ indiget inquisitione, sed anima est manifestissima nobis, cum quilibet experiatnr in se habere aĩam, ergo non est necessaria aliqua inuestigatio ipsius animæ. Ad primum dicendum quòd duplex est cognitio, scilicet confusa & determinata. verum est quod loquendo de cognitione confusa innata est nobis via à communioribus ad specialiora procedere, sed loquendo de cognitione distincta & determinata, exordiũ accipimus à propriis. Ad secundum dicendum ꝙ licet anima sit nobis manifestissima quantum ad an est, est tñ difficillima quantum ad cognitionem quid est.

Sequitur secundum capitulum ibi. {Quicunq; autem in cognoscendo.} Hæc est lectio quarta eiusdem libri de Anima & in commento Sancti Thomæ.

Istud est secundum capitulum primi tractatus, in quo postquàm Phs in præcedenti capitulo recitauit opiniones antiquorum Phorum de anima, qui inuestigauerunt naturam eius ex parte motus, hic consequenter recitat opinionem illorum Philosophorum, qui inuestigauerunt naturam animæ ex parte cognitionis & sensus. Primo ponendo id, in quo conueniunt tales Philosophi. secũdo recitando duas opiniones diuersas. videlicet Empedoclis & Platonis. Considerandum antem primo ꝙ omnes illi Philosophi, qui inuestigauerunt animam ex parte sensus & cognitionis conueniunt in hoc ꝙ vnanimiter dicebant esse principium, aut ex principijs oĩum entium, scilicet dicebant animam esse compositam ex principijs rerum. vnde secũdum ꝙ Philosophi diuersimode locuti sunt de principijs & de numero eorum, diuersi mode locuti sunt etiã de ipsa anima. Vnde illi qui posuerunt vnum principium tantum, posuerunt animam esse compositam ex illo principio, qui vero posuerunt plura principia, dicebant animam esse compositam ex pluribus principijs. Considerandum est vlterius ꝙ motiuum illorum Philosophorum quare posuerunt animam compositã ex omnibus principijs erat tale, qa anima nata est cognoscere omnia, videlicet intelligibilia per intellectum, & sensibilia per sensum, sed oĩs cognitio tã intellectiua quàm sensitiua est ratione similitudinis, ex eo enim ꝙ res cognita assimilatur cognoscenti fit cognitio. nisi. n. similitudo rei visibilis esset in oculo non posset videri, similiter nisi similitudo rei itelligibilis susciperet in intellectu, non posset videri intellectio. cum ergo aĩa nõ potest assimilari omnibns rebus (vt ipsi dicebant) nisi aĩa componaĩ ex principijs oĩum rernm, ergo cõcludebant ꝙ anima esset cõposita ex principijs omnium rerum. vt videlicet si terram intelligeret, componeretur ex terra, & sic de similibus. Cõsiderandum est vlterius ꝙ prædictum motiuum non valet. tum primo, quia si anima componeretur ex terra non intelligeret terram, quia intus existens prohibet extraneum, tum secundo quia ad hoc ꝙ fiat intellectio vel sensatio, sufficit assimilatio rei cognitæ ad cognoscentẽ quantum ad hoc ꝙ species seu similitudo rei cognitæ suscipitur in cognoscente. non ergo necesse ꝙ lapis secũdum suum esse materiale sit in oculo vt cognoscatur ab eo, sed sufficit ꝙ sit in eo ẽm esse intentionale. Considerandum est vlterius ꝙ Philosophus hic recitat duas opiniones principales, videlicet Empedoclis & Platonis. opinio enim Empedoclis erat ꝙ aĩa esset composita ex quatuor elementis, & ex concordia & discordia. sed Plato posuit animam cõpositam esse ex quatuor alijs principijs, secũdũ ꝙ posuit alia principia, videlicet ex eodem & diuerso, siue partibili, & impartibili, secũdo ex idæis, tertio ex numeris. Considerandũ est vlterins pro declaratione opinionis Platonis secũdũ doctorem sanctum ꝙ entia possunt tripliciter considerari. vno modo in se, & propria natura. secũdo modo per respectum ad principium effectiuum. tertio modo per respectum ad eos in cõi in quo omnia entia cõueniunt. Quantum ad primam considerationem Plato posuit duo principia entium.

tium,ſ.Idem,& diuerſum. Quantum vero ad ſecũdam conſiderationem poſuit tertium principium.ſ.ideas. Quantum ad tertiã conſiderationem poſuit numeros eſſe principia omniũ rerum. Conſiderandũ eſt vlterius ſecundum eundem ꝙ omnis longitudo componitur ex duobus punctis compoſitis ex numero binario. latitudo vero ſiue ſuperficies cõponitur ex numero trinario cum includit tria puncta. aliquãdo vero ſiue corpus componitur ex numero quaternario, vnde quia dicebat res cõponi ex ideis, ideo dicebat ideã vnitatis eſſe punctum & primam longitudinem ſiue lineam eſſe ideam dualitatis, latitudinẽ vero ſiue ſuperficiem dicebat eſſe ideam trinitatis, ſiue numeri trinarij. Altitudinem vero primam, ſiue corpus dicebat eſſe ideã numeri quaternarij & quia quælibet res ſenſibilis includit punctum latitudinem, longitudinem, & profunditatem, ideo dicebat quamlibet rem ſenſibilem cõpoſitam ex numeris, & vnitatibus. Conſiderandum eſt vlterius quod anima quęcunq; cognoſcit, aut cognoſcit intellectu aut ſcientia, aut opinione, aut ſenſu. intellectus vero includit vnitatem, qa eſt vnius, ſcilicet medij. ſcientia vero includit dualitatem, qa eſt duorum, videlicet ipſius medij, & cõcluſionis, ſed opinio includit trinitatẽ, quia eſt ipſius medij, & ipſius concluſionis demonſtratæ ſiue formidatæ. ſenſus vero includit numerum quaternarium, quia ĩ ſua operatione indiget corpore organico, ſed omne corpus vt dictum eſt, includit numerum quaternarium. Cum ergo vt dicit Plato anima cognoſcat oĩa per prædicta quatuor, ideo dicebat aĩam eſſe compoſitam ex vnitate, dualitate, trinitate, & quaternitate, ſiue quaternario numero, vt aſsimilaretur omnibus rebus cognoſcibilibus. Conſiderandum vltimo ſecundũ Philoſophum in fine huius capituli ꝙ aliqui alij Philoſophi volentes inueſtigare naturam aĩæ ex parte vtriuſque, videlicet tam motus quàm ſenſus, dicebant aĩam eſſe numerum mouentem ſeipſum, numerũ quidem, quia maxime cognoſcitiua eſt, mouentem vero ſe, quia maxime motiua eſt inter omnes alias formas.

Sequitur tertium capitulum ibi. {Differunt autem.}
Hic incipit lectio quinta eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

ISTud eſt Tertium capitulum primi tractatus, ĩ quo Philoſophus recitat diuerſitatem opinionẽ Philoſophorum loquentium de aĩa, & primo recitat diuerſitatem eorum quãtum ad principia rerum. Differebãt enim & quãtum ad ſubſtantiam principiorum & quãtum ad numerum, quãtum ad ſubſtantiam principiorum tripliciter differebant, nam quidam poſuerũt principia rerũ eſſe corporalia, de quorum numero fuit Empedocles, qui poſuit quatuor elemẽta eſſe principia rerũ &c. Alij poſuerunt illa principia eſſe ſpiritualia, ſiue immaterialia, vt Plato qui poſuit ideas. Alij vero poſuerunt illa principia eſſe tam corporalia quam incorporalia, ſicut Anaxagoras qui poſuit præter partes ſimiles aut diſsimiles ipſum intellectum. Differebant etiam ſecundum numerum, quia quidam poſuerunt vnũ principium quidam plura &c. vt habitum eſt in primo phyſicorum, ad longum. Secundo recitat differentiam prędictorum Philoſophorum quantum ad naturam animæ, adducendo nouem diuerſas opiniones. Quarum prima eſt Xenocratis, qui dicebat animã eſſe igneam. Secunda eſt ipſius Democriti qui dicebat animam eſſe compoſitã ex indiuiſibilibus corporibus & atomis. Tertia eſt Anaxagoræ decentis animã eſſe intellectum ſimplicem, immixtum, purum, & ſeparatum. Quarta eſt, quam Thales adducit, videlicet ꝙ anima eſt quædam ſubſtantia per ſe motiua. Quinta eſt Diogenis, qui dicebat animam eſſe aerem. Sexta eſt Heracliti, qui dicebat animam nil aliud eſſe quàm vaporem. Septima eſt quã Alcimeon adducit, ſcilicet anima nihil aliud eſt quam ſubſtantia incorporalis de natura cœli exiſtens. Octaua eſt ipſius Hippi, qui dicebat animam eſſe aquam. Vltima eſt, quam adduxit Crixias, qui dicit animam eſſe ſanguinem. Nullus autem Philoſophorum poſuit animam eſſe terram ſolum propter eius materialitatem. Ex prædictis infert Philoſophus primo ꝙ omnes ſupraſcripti Philoſophi conuenerunt in hoc ꝙ inueſtigauerunt naturam animæ, aut per viam motus, aut per viam ſenſus, aut per viam incorporeitatis, id eſt per quam cognitionis intellectiuæ. Infert ſecundo ꝙ illi Philoſophi eo modo quo locuti ſunt de prĩcipijs rerum, locuti ſunt de natura ipſius animæ conſiderantes animam eſſe principium rerum. Vnde qui poſuerunt tantum vnum principium poſuerũt animam eſſe illud, qui vero poſuerunt plura, poſuerunt animam plura. Conſiderandum eſt pro opinione prima ꝙ quia ignis eſt corpus maxime incorporeum ſubtile, & primum inter corpora, ideo illi Philoſophi dicebant animam eſſe ignem, vt propter incorporeitatem ſiue ſpiritualitatem intelligeret omnia, & propter ſubtilitatem ſiue agilitatem, aut mobilitatem moueret ſe & omnia. Si quæratur vtrum hoc verum ſit ꝙ ignis ſit immaterialiſsimum corporum ſecundum rei veritatem. Dicendum diſtinguẽdo quia vel loquimur de corporibus elementaribus, vel loquimur de corporibus in vniuerſali abſolute. Si loquamur de corporibus elemẽtaribus, aut de corporibus mixtis. ſic ignis eſt immaterialiſsimum & ſpiritualiſsimum omnium corporũ, quod patet tam ex ſitu eius quàm ex motu. Ex ſitu enim nam illa, quæ inferiori loco ſituantur ſunt materialiora, vt patet de terra. cum ergo ignis ſit locatus in ſuperiori loco inter omnia elementa, neceſſe eſt dicere ꝙ inter omnia corpora elementaria & inter omnia mixta ſit ſpiritualiſsimum & immaterialiſsimum. Idem patet ex motu, quia quanto aliqua ſunt magis materialia, tanto magis mouentur deorſum, quanto vero minus materialia, & per conſequens leuia magis mouentur ſurſum. Cum ergo inter omnia elemẽta ignis maxime moueat ſurſum, dicendum eſt ꝙ inter omnia elementa ignis eſt immaterialiſsimum. Si vero loquamur de corporibus abſolute. dicendum ꝙ ignis non eſt maxime immaterialis aut incorporeus, ſed corpus cœleſte eſt magis ſpirituale & immaterialius, cuius ratio eſt quia ignis non agit cuiuſcunq; actiuitatis fuerit niſi in virtute corporis cœleſtis. Conſiderandum eſt vlterius pro ſecunda opinione ꝙ Democritus conſiderans ex vna parte ꝙ anima eſſet maxime cognoſcitiua & maxime mouens, conſiderans vero ex altera parte ꝙ omnia conſtituuntur ex atomis, tanquam ex principijs rerum, ſed quia ſunt rotundæ figuræ, & multum habiles ad modum. ideo dicebat animam eſſe compoſitam ex atomis, vt cognoſceret oĩa inquãtum ſunt principia, & vt moueret omnia inquãtum ſunt rotundæ figuræ & ſphæricæ. Conſiderandum vltimo pro opinione Anaxagoræ ꝙ quadruplex eſt compoſitio. Quædam eſt compoſitio partium quantitatiuarum. Alia eſt compoſitio, quæ eſt ex elementis, ſicut mixtum componitur ex elementis. Tertia

eſt

est cópositio, quæ est diuersis rebus materialibus alijs ab elementis, sicut homo componit ex cerebro, corde &c. Quarta est compositio ex instrumento organico & potétia eius. ad remouendum primam cópositionem Anaxagoras dicebat, & bene itellectnm esse simplicem, ad remouēdum vero secundum cópositionem ab anima, dicebat intellectum esse immixtum. sed ad remouendam tertiam compositionem ab anima dicebat intellectum esse separatum. ad remouendam autem quartam compositionem ab ea dicebat intellectú esse purum. Quia ergo non posuit differentiá inter animam & intellectum, concludebat definitiue ꝙ anima nil aliud est q̃ intellectus simplex immixtus purus &c.

TRACTVS PRIMVS FINIS.

TRACTATVS SECVNDVS DOMINICI DE FLANDRIA

Super primum librum de Anima in octo capita distinctus:

- In 1. Adducit rationes contra eos qui asserebant animam per se moueri.
- In 2. Adducit rationes Platonis.
- In 3. Reprobat Platonis rationes.
- In 4. Reprobat existimantes animam esse harmoniam.
- In 5. Reprobat argumenta dicentium animam p se moueri.
- In 6. Eos remouet, qui dicebant animam esse numerum seipsum mouentem.
- In 7. Illos reucit, qui animam esse elemētum vel ex elementis constitutam existimabant.
- In 8. Illos reprobat qui animam esse mundi partem asseruerũt, ipsumq; ob id animatum opinabantur.

Sequitur in textu. {Considerandum autem &c.} Hæc est lectio sexta eiusdem primi libri, & in commento S. Thomæ.

ISTE est Secúdus tractatus in quo Philosophus recitat opiniones Phílosophorú qui locuti sunt de animatam ex parte motus quam ex parte cognitionis, q̃ quidem tractatus continet octo capitula. In primo capitulo adducit rationes conuenientes contra eos, qui dicebant animam per se moueri. In secundo capitulo ponit rónes speciales ad idem adducendo opinionem Platonis ibi. {quidá autem & maxime &c.} In tertio capitulo reprobat opinionem Platonis. ibi {primum quidem igitur non bene dicere.} In quarto capitulo reprobat opinionem illorum, qui dicebant animam esse harmoniá quádam ibi. {Alia autem est opinio.} In quinto capitulo remouet opinionem illorú, qui dicebant animam per se moueri. ibi {Rationabilibus autem &c.} In sexto capitulo reprobat opinionem illorum singulariter, qui dicebant animam esse numerum seipsum mouentem. ibi {Multum autem ex his quę dicta sunt.} In septimo capitulo reprobat opiniōis illorum qui dicebant animam esse elementum, aut ex elementis. ibi {Tribus autem modis traditis.} In octauo & vltimo capitulo reprobat opinionem illorum, qui dicebant animam esse in toto vniuerso, & per consequens ꝙ totum vniuersum esset animatum ibi. {Et in toto autem quidam ipsam misceri dicunt.} In primo autem capitulo contra eos, qui dicebant animam per se moueri, (supponendo diuisionem motus in motum per se, & motũ per accidens) adducit sex rationes conuenientes. Quarum prima est. Nam si anima per se moueretur, aut moueretur motu locali, aut motu augumenti, & decrementi, autem motu alterationis. quia tantum sunt quatuor species motus. sed nullum istorum est dicendum, quia cum omnis motus sit in loco, (vt dicit textus) sequeretur ꝙ ipsa anima esset in loco per se. quod est inconueniens. tum primo, quia non habet esse per se. tum secundo, quia non est corpus (vt infra patebit.) sed actus corporis. Secunda ratio talis est. Quicquid naturaliter mouetur potest violenter moueri, & quicquid naturaliter quiescit, potest violenter quiescere. si ergo anima moueretur per se naturaliter & quiesceret, posset moueri violenter, & quiescere violenter. quod absurdũ est, quia non solũ sententiam proferentea, sed etiam singere volentes motus violentos aīæ tribuere non possunt. Tertia rō est. Si anima moueret̃ per se, moueretur sursum aut deorsum, aut ad medium. si sic, tunc esset quoddam elementum, aut compositum ex elementis vt antiqui voluerunt, sed cósequens est falsum, cum moueat corpus ad omnes differentias positionis. Consequentia patet, quia ignis aut mixtum, in quo prędominatur ignis, mouet̃ naturaliter sursum, terra deorsum, aqua, & aer ad medium. Quarta ratio talis est. Si anima moueret corpus eo ꝙ ipsa mouetur (vt antiqui dicebant) eodem motu mouebit̃ corpus sicut & ipsa anima & econtra, sed corpus mutat locum, ergo & anima mutat locum, & per consequens transibit de corpore in corpus cum sit in corpore, vt ipsi dicebant sicut aqua in vase & per consequens erit resurrectio mortuorum animalium. Quia dũ aīa dimittit corpus in quo est, intrabit in aliud corpus mortuum. & sic corpus mortuum resurget. Quinta ratio est: Illud, quod mouetur per aliud, non mouetur per se, sed anima mouetur per accidens, scilicet à sensibilibus, ergo nó mouetur per se. Vltima ratio est. Nam si anima secundum suam naturam moueret & moueretur per se, sequeretur quod natura, siue substantia animæ distaret à seipsa, quia omnis motus facit distare id, quod mouetur ab eo quo mouetur, cũ idem non possit esse in actu & in potentia respectu eiusdem simul & semel. Pro declaratione præcedentium considerandum primo quod licet antiqui Philosophi definirent animã tribus vijs, (vt supra dixit Philosophus) videlicet per motum & sensum, & per incorporeũ, siue immaterialitatem tñ Philosophus non prosequit̃ contra eos quãtum ad incorporeitatem, quia vera opinio est ꝙ anima est incorporea & īmaterialis, potissime loquendo de anima rónali, quæ nó educitur de potentia materiæ, neq; vtitur organo corporeo in sua operatione. Verũtamen dicere animam esse subtilissimum corporum falsum est. Considerandum secundo ꝙ tripliciter aliquid dicitur moueri. s. per se primo, per se secũdo, id est per alterum, & p accidens. exemplum primi. vt lapis mouetur per se primo deorsum, pars lapidis mouetur per se secundo, id est per alterũ, sed accidentia lapidis mouentur per accidens ad motum ipsius lapidis. Et licet Philosophus non enumeret nisi duos modos ipsius moueri expresse, tamen omnes prædictos modos enumerat sub itellectu, siue cóprehensiue. Considerandum tertio ꝙ motus potest accipi dupliciter. Vno modo communiter, scilicet vt se extendit ad omnem mutationem tam instantaneam quam successiuam. & illo modo sex sunt species motus, quæ continentur

nentur in his versibus, videlicet. Auget, diminuit, corrumpit & generatur. Alterat & mutat, sic per loca multa vagatur. Alio mō accipit motus proprie & physice, prout videlicet se extendit ad motum, qui est cū transmutatione naturali, & illo modo tātum sunt quatuor species motus, vt hic loquitur Philosophus. Considerandum vlterius quarto quod album potest considerari dupliciter. Vno modo in sensu cōposito, videlicet per suo significato formali. album.n. de suo significato formali significat albedinem, cui non competit moueri per se. Alio modo accipitur in sensu diuiso, videlicet pro suo significato materiali, videlicet pro eo, quod est album. primo modo album mouetur per accidens. secundo mouetur per se. Considerandum vltimo quod vnicuique eo modo competit moueri, quo competit sibi esse. illa ergo, quæ nō habent esse per se, sed in alio, non mouentur per se, sed per alterum, aut per accñs. cum ergo nulla forma naturalis habeat esse per se, sed per alterum, nulla mouebitur per se, sed per alterum. Et licet anima vnita corpori subsistat per se substantia incompleta, non tamen per se subsistit subsistentia cōpleta, vt infra patebit. Contra nonnulla dicta in textu sic arguitur. Antiqui Philosophi tribus modis inuestigauerunt naturam animæ. videlicet sensu, motu, & incorporeo, vt in præcedenti capitulo adduxit Philosophus. ergo insufficienter Philosophus prosequitur cōtra eos quantum ad duos modos tantum. Præterea in tertio & quarto physi. dicitur ꝙ aliquid dicitur tripliciter moueri, ergo hic male dicitur quod tantum dupliciter aliquid mouetur. Præterea Philosophus in tertio physicorum & in quinto enumerat sex species motus, ergo hic insufficienter dicitur quod quatuor sunt motus. Præterea. soli corpori debetur locus, vt patet quarto physicorum, sed motus non est corpus, ergo motus non est in loco, & per cōsequens Philosophus male dicit in textu quod omnes motus sunt in loco. Præterea, omne corpus per se potest moueri, sed omne album est corpus, ergo omne album per se potest moueri. qđ est contra Philosophum in textu, vbi dicit{ꝙ mouentur hæc,}scilicet album & tricubitum, sed secundū accidens. Præterea cœlum mouetur naturaliter, & tamen non potest moueri violenter, ergo Philosophus male dicit in textu quod, quæcunque mouentur naturaliter mouentur etiam violenter. Præterea cœlum nō potest quiescere naturaliter, & tamē mouetur naturaliter, ergo male dicit Philosophus ꝙ quicquid mouetur natura quiescit natura. Ad primum secūdum & tertium patet solutio ex dictis. Ad quartum dicendum ꝙ motum esse in loco potest intelligi tripliciter. Primo modo cōsiderando motum ex parte mobilis, & clarum est quod omnes motus sunt in loco, id est omne mobile, quod mouetur per aliquem motum est in loco. Alio modo quātum ad modum mouendi, & illo modo etiam motus est i loco, vt clare patet de loci mutatione augmētatione, diminutione, de alteratione autem patet, quia in oī alteratione requiritur approximatio alterantis ad alterabile quod non potest fieri sine loco. Tertio modo quantum ad motum in se, & sic antecedenter etiam est omnis motus in loco, id est omnis motus præsupponit motum localē, qui est de loco ad locū. Ad quintum dicendum quod patet solutio ex dictis, quia ibi arguitur à sensu diuiso ad sensum compositum, & per cōsequens ibi committitur fallacia compositionis. Ad sextum dicendum ꝙ duplex est motus. quidam est, qui habet quietem sibi oppositam, sicut est motus corporum simplicium, aut mixtorum corruptibilium. alius est motus, qui non habet quietem sibi oppositam, vt est motus corporum cœlestium. quicquid enim mouetur naturaliter primo modo dicto potest moueri violenter, non autem secundo modo. vnde ratio laborabat i æquiuoco. Et ꝑ hoc patet solutio ad septimum.

Sequitur in textu. {Quidam autem mouere.}

Hæc est lectio septima eiusdem libri, & in commento S. Thomæ

ISTud est secundum capitulum huius secundi tractatus, in quo Philosophus adducit opinionem Democriti in speciali reprobando eam, duabus rationibus. finaliter adducendo opinionem trimembrem Platonis. Dicebat.n. Democritus ꝙ anima componebatur ex atomis, qui semper mouentur & quod moueret corpus eo modo, quo mouetur, sic describens animam quod anima est, quæ mouet corpus cōtinue mota, cuius persuasio erat talis. Sicut se habet argentum viuum ad statuam ideæ Mineruę ita se habet aīa ad corpus, sed argentum viuum qñcunq; mouebatur mouebat illam statuam, ergo anima quandocunque mouetur mouet corpus, cum ergo ipsa anima componatur ex atomis semper mobilibus dicebat animam semper mouere corpus. Considerandum autem est ꝙ prædictam opinionē reprobat Philosophus duabus rationibus, quarum prima est. Eadem natura est principiū mouendi, & quiescendi alicuius, sed animal aliquando quiescit (vt patet ad sensum) ergo id quod erit principium quietis animalis erit principium mouendi, sed anima cū semper (secundum Democritum) moueatur nō potest esse principiū quietis ipsius animalis, ergo nō erit principium mouendi. Si dicatur ꝙ animal nūquam quiescit, sed semper mouetur saltem motu alterationis. ergo ratio nulla. Dicendū quod Democritus loquebatur de motu locali, & nō de motu alterationis solum. Vnde licet ratio non simpliciter concludat, concludit tamen contra Democritū. Licet enim verum sit quod omne animal sit in cōtinuo motu, vniuersaliter loquēdo de motu, tamen non est in continuo motu locali, vt voluit Democritus. Secunda ratio est. Animal mouetur per voluntatem & appetitum, ergo sequitur quod corpus animalis siue animal non mouetur ab anima secūdum se considerata. Considerandum est vlterius quod Philosophus in textu adducit tres opiniones Platonis de anima secundum triplicem eius considerationem. Prima opinio est, quod aīa est, quæ vnitur corpori & mouet illud. Secūda opinio est, quod anima est quoddam compositum ex numeris armoniacis. Tertia opinio est, ꝙ anima est aspectus rectus reflexus in duos circulos, quorum vnum diuiditur in septem circulos. Considerauit.n. Plato ꝙ anima potest tripliciter considerari. Vno modo vt est forma corporis, & isto modo dicebat animam vniri corpori, & ipsum mouere. Alio mō potest cōsiderari anima per respectum ad sua principia, & sic dicebat animā esse compositam ex numeris siue ex consonantijs. Tertio modo potest considerari quantum ad eius operationes & motum, & isto modo dicebat animā esse aspectum rectū &c. Cōsiderandum est vlterius ꝙ si opinio Platonis consideretur secundū sonum verborum, sic veritatem non haberet, vt ostendit infra Philosophus. Sed si cōsideretur quātum ad sententiam verborum, per viam. s. cuiusdam similitudinis, sic habet veritatem. Manifestum est.n.

ꝙ anima

ꝙ anima vnita corpori per ſe nõ mouet ipſum corpus, ſed mediantibus tantum ſuis potentijs. Sicut etiam in numeris, primo reperitur conſonantia & ꝓportio, ita & in anima, anima.n. habet ſimilitudinem ad numeros armoniacos, quia reperitur maxima ꝓportio animæ ad corpus & partium corporis inter ſe vt debite exerceat ſuas operationes. Manifeſtũ eſt etiam ꝙ in anima conſideratur aſpectus directus & reflexus per modum circuli, qui quidẽ circulus diuiditur in duos circulos, quorũ vltimus diuiditur in ſeptem ſimilitudinarie loquendo. Vnde intellectus recte intelligit ſuũ obiectum, quæ intellectio poteſt dici ĩtellectus directus & intelligendo ſuum obiectum etiam reflectitur ſupra ſe ipſum per modũ circuli. qui quidem intellectus circulus, id eſt intellectio diuiditur ĩ duos circulos, id eſt in duos diuerſos modos ĩtelligendi. alio.n. modo intelligit materialia, & alio modo ſpiritualia. Vltimus vero circulus, id eſt intellectio, qua intelligit materialia diuiditur in ſeptem circulos, id eſt in ſeptem intellectiones ſecundũ ſeptem gradus corporum materialium, quæ quidẽ corpora ſunt elementa mixta imperfecta, vt impreſſiones metheologicæ, mixta perfecta inanimata, vegetabilia, ſenſitiua, motiua ſecundũ locum, & ĩtellectiua.

Sequitur {Primum quidem igitur.} Hic incipit lectio octaua eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

ISTud eſt tertium capitulum præſentis tractatus, in quo poſtquàm Philoſophus adduxit opiniões Platonis, ponit quatuor cõcluſiones contra prædictam opinionem, ſecundũ ꝙ Plato in ſua opinione quatuor affirmauit. Dicebat enim animã eſſe aſpectũ rectum.i. magnitudinem cõtinuam. Dicebat vlterius animã eſſe magnitudinem circularem. Tertio dicebat animã eſſe magnitudinem motam. Quarto dicebat ꝙ eſſet vnita corpori. Ex quibus omnibus elicitur definitio animæ ſecundũ Plat. videlicet ꝙ aĩa eſt aſpectus rectus, id eſt magnitudo corpori vnita, ex numeris armoniacis compoſita, reflexa in circulum diuiſum in duos circulos, quorũ vnus diuiditur in ſeptem circulos, vt dictum eſt. Quia ergo Plato dicebat animam eſſe magnitudinem, ideo Philoſophus primo ponit vnã concluſionem cõtrariam, videlicet ꝙ anima non eſt magnitudo. Quam quidẽ concluſionem ꝓbat tribus rationibus quæ magis reſpiciunt verba Platonis quàm intentionem eius. Quarum prima eſt. Talis eſt intellectus qualia ſunt intelligibilia, cum potentiæ ſpecificentur per obiecta, ſed intelligibilia intellecta ab intellectu non ſunt continua, vt magnitudo, ſed magis conſequenter ſe habentia, vt numeri, ergo intellectus non eſt cõtinuus vt magnitudo. & per conſequens non eſt magnitudo. Secũda ratio. Si intellectus eſſet magnitudo intelligens aliquod intelligibile, aut talis magnitudo intelligeret intelligibile ſecundũ partem quantitatiuam, aut ſecundum punctum, applicãdo ſe, videlicet ad intelligibile ſecundum partem diuiſibilem, aut partem punctualem, non ſecundũ partem punctualem, quia pũcta ſunt infinita in magnitudine cõtinua, quæ nequaquam eſt pertranſire, nec ſecundum partem quantitatiuã aut diuiſibilem, quia infinities intellectus intelligeret idem quod eſt inconueniens. Tertia ratio eſt. Impoſſibile eſt ꝙ indiuiſibile intelligatur per diuiſibile vel diuiſibile per indiuiſibile. Si ergo anima eſſet magnitudo compoſita ex indiuiſibilibus ſic non poſſet intelligere diuiſibilia, ſiue materialia. Si vero eſſet compoſita ex diuiſibilibus non poſſet intelligere indiuiſibilia ſiue immaterialia, quorum vtrunq; eſt contra Platonem, qui poſuit intellectum poſſe intelligere tã materialia quàm immaterialia. Sed conſiderandum eſt ꝙ prædictæ rationes ſunt magis contra verba Platonis, & non cõtra ſententiam aut intentionem eius. Quando.n. Plato dicit animã eſſe magnitudinem, loquitur figuratiue ſiue metaphorice ad ſimilitudinẽ magnitudine continuis corporis cœleſtis. Non enim dicebat animã eſſe magnitudinem corporalẽ. Quando ipſe (vt hic dicit Philoſophus) dicat ipſam animam eſſe vnitam, & coniunctam corpori ſed dicebat animam eſſe magnitudinem virtutis, quæ quidem magnitudo attenditur ſecundũ perfectionem eſſentiæ & operationis ipſius animæ, ad ſimilitudinẽ (vt dictũ eſt) corporis cœleſtis, quia ſicut in magnitudine attenditur maxima continuitas perfectio & proportio mobilis ad mouens, ita in magnitudine virtuali ipſius animæ, id eſt in operatione ſua attenditur maxima perfectio & proportio, quæ attenditur inter intelligibile & ipſum intellectum ex quo patet ꝙ ſi aliquis probabiliter vellet ſoluere rationes Philoſophi nõ oporteret niſi negare ſuppoſitum, videlicet ꝙ Plato non poſuit animam eſſe magnitudinem corporalem continuam. Cõſiderandum tamen eſt ꝙ quidã doctorum hic dicunt ꝙ Plato, cum eſſet doctor veritatis non debebat tradere ſuã ſcientiam ſub velaminibus metaphoricis, cum veritas non quærat angulum. Vnde Plato non ſolum erat reprehenſibilis à Philoſopho, vt ipſe dicit quãtum ad intentionem ipſius. ſed etiam quãtum ad ſonum verborum. Sed hoc eſſet dicere ꝙ theologia ſacra quæ eſt ſcientia maioris veritatis quàm philoſophia naturalis eſſet reprehenſibilis. Traditur enim ſub velaminibus metaphoricis, ideo non male fecit Plato tradendo ſuã ſciam ſub metaphoricis locutionibus, tũ primo quia intellectus etiam huiuſmodi inquirendo veritatem habilitatur, tum ſecundo quia æmuli ſuperbi non ita cito poſſent peruenire in cognitionem veritatis. Secunda concluſio quæ tangitur infra, {Neceſſarium autem &c.} Eſt ꝙ anima non eſt circulus, quę concluſio probatur rõnibus duabus Philoſophi, quarum prima eſt. Nam ſi intellectus eſſet circulus, ſiue circulatio, ſequeretur ꝙ operatio, quæ dicitur intelligere eſſet circulatio, cum circulatio ſit actus ipſius magnitudinis circularis. conſequens eſt falſum. ergo &c. Falſitas cõſequentis ſic patet. Nam ſi operatio ipſius intellectus eſſet circulatio, ſequeretur ꝙ operatio eſſet perpetua & ſemper durare, ſed operatio intellectus non ſemper durat, cum habeat finem, ergo non eſt circularis. Probatio minoris, quia omnis operatio intellectus aut eſt practica aut ſpeculatiua, ſed operatio practica terminatur ad aliquem terminum.ſ. ad finem, quia habito fine ceſſat operatio practica, cũ finis ſe habeat in practicis. ſicut principium in demõſtrabilibus, vt patet. 2. Phy. & 7. Ethi. Similiter operatio ſpeculatiua terminatur, ad aliquem terminum, videlicet ad principiũ demonſtrationis. quo habito ceſſat omnis operatio intellectus ſpeculatiua, quia tam ſyllogiſmus demonſtratiuus q̃ medium eius, quod eſt definitio, dicitur terminus. Secunda ratio eſt. Si operatio ſiue intelligentia ipſius animæ eſſet circulatio, ſequeret ꝙ vnum & idem multotiens intelligeretur, conſequens eſt ſuperfluum. ergo id ex quo ſequitur. Probatio ſequelæ quia in circulatione fit ingreſſus ab eodem puncto, ad idem punctum multotiens, imo infinities, ſtante eius perpetuitate. Pro declaratione

Anima non eſt magnitudo.

Nota quòd Ariſt. contra verba tantum Platonis loquitur.

claratione prææcedẽtium conſiderandum eſt primo ſecundum Egidium ꝙ in circulo nõ eſt aliquod punctũ in actu, ſed ſolum in potentia. Eadem ergo ratione qua motus circularis terminaretur in vno puncto terminaretur in quodlibet, aut ergo ille motus terminabitur in quolibet puncto, aut nunquam incipiet, quia impoſsibile eſt quod idem motus in eodem pũcto terminetur, & incipiat, aut ergo non incipiet in aliquo puncto, aut non finietur in aliquo puncto, & ſic ſemper durabit. Cum ergo ad ſenſum patet quod motus circularis incipit eſſe, ſequitur tamen quod motus circularis eſt perpetuæ durationis ſecundum Philoſophum vnde ſi intellectus eſſet circulatio, eſſet perpetuæ durationis. Cõſiderandum ſecundo quod prima operatio intellectus, (ſecũdum Philoſophum hic quæ dicitur ſimplicium intelligẽtia.) terminatur ad definitionem quæ dicitur ratio dicens quodquid erat eſſe. Secunda vero operatio intellectus, qua apprehendit propoſitiones, terminatur ad ſyllogiſmum ſiue ad medium ſyllogiſmi quod quidem medium etiam ratio dicitur, quia virtutem habet probandi concluſionem. Similiter ſyllogiſmus dicitur ratio, (vt hic dicit Philoſophus.) Vnde cõſueuimus dicere quod hi, qui in diſputationibus faciunt fortes ſyllogiſmos & efficaces, dicimus ꝙ faciunt efficaces rõnes. Cõſiderandum eſt vlterius quod prædictę duæ rationes Philoſophi probabiliter loquendo non concludunt contra Platonem, ſed falſum ſupponunt. Non. n. poſuit Plato ꝙ operatio intellectus eſſet motus circularis, qui eſt ſuper magnitudine quãtitatiua aut dimenſiua, ſed ſimilitudinarie dicebat eam eſſe circularẽ fundatam ſuper magnitudinem virtutis, vt declaratum eſt. Vnde nõ ſequitur ꝙ ſi operatio intellectus eſſet talis circulatio ꝙ eſſet perpetua. Et dato ꝙ tam operatio practica q̃ ſpeculatiua non ſit perpetua & continua, nõ tñ propter hoc ſequit̃ quin operatio intelľs poſsit cõtinuari, quia intelligendo finẽ vnius, põt intelligere finem alterius, & poſtquã intellexit principium vnius põt intelligere principiũ alterius. Neq; inconueniens vr̃, ꝙ (vt ſecunda rõ voluit) vnum multotiens ab eodẽ intelľu intelligatur, non ſecundum eandem rationem, ſed diuerſis rationibus. Tertia concluſio quæ tãgitur. ibi. {Adhuc aũt &c.} eſt ꝙ intellectus non eſt motus, quæ concluſio probatur duabus rationibus. Quarum primum eſt illud, quod aſsimilatur magis quieti quàm motui, non debet dici motus, ſed intelľs quãtum ad eius vtranque operationem, magis aſsimilatur quieti quàm motui, ergo non eſt motus. Secunda ratio eſt talis. Beatitudo conſiſtit in operatione naturali ipſius intellectus, ſed motus nõ eſt operatio naturalis ipſius intellectus, cum non ſit de ſubſtantia eius. ergo intellectus non eſt motus. Pro declaratione huius concluſionis conſiderandũ eſt primo ꝙ intelligentia ſiue operatio intellectus noſtri aſsimilatur quieti, quia ſecundum perfectiſsimam operationem intellectus, anima ſit ſciens & prudens. Sed anima ſedendo & quieſcendo ſit prudens & ſciens per Philoſophum. 7. Phyſicorum, ergo operatio ipſius animæ, quæ dicit̃ intelligentia magis aſsimilatur quieti quàm motui, quia ſyllogiſmo vel medio habito ceſſat operatio intellectus. ergo &c. Conſiderandum ſecundo ꝙ duplex eſt beatitudo, ſcilicet increata, quam ſolus Deus habet. Alia eſt creata, & illa eſt duplex, quædam eſt perfecta, quæ videlicet expectatur in gloria, ad quam Philoſophi naturales peruenire non potuerunt. Alia eſt beatitudo imperfecta, quæ in hac vita ex puris naturalibus acquiri põt, de qua Philoſophi locuti ſunt. Et illa eſt duplex. nam quædam eſt practica, alia eſt cõtemplatiua. Practica conſiſtit in ſuprema operatione ſapientiæ. Ex quo patet ꝙ quælibet beatitudo ſiue ſelicitas, de qua locuti ſunt Philoſophi ſecundum mentem Philoſophi in præſenti paſſu, cõſiſtit in operatione intellectus (quod eſt contra nõnullos) alias ratio Philoſophi nullius eſſet efficacie. Conſiderandum eſt vlterius ꝙ *Contra ſenti ſtas.* aliquid dicitur naturale tripliciter. Vno modo, qa ineſt ſibi natura, id eſt à natiuitate. Alio modo, quia eſt de natura, id eſt de ſubſtantia ſiue eſſentia eius. Tertio modo, quia competit ſibi ſecundum naturam, id eſt ſecundum principia naturalia, beatitudo aũt non dicitur eſſe naturalis animæ primo modo. quia vt ſic ſibi cõueniret à natiuitate eius neque etiam eſt ſibi naturalis ſcď o modo, videlicet ꝙ ſit de ſubſtãtia ſiue de eſſentia eius. Sed naturalis eſt aĩæ, tertio modo quia ipſa aĩa rationalis per principia ſua naturalia poteſt pertingere ad beatitudinem ſupra dictam, de qua locuti ſunt Philoſophi. Conſiderandum eſt vlterius ꝙ Plato ſecundum ſonum verborum ſuæ opinionis habet dicere ꝙ operatio aĩæ, quę dicitur motus ſecundum ipſum ſit pręter aut extra naturam eius, quia dicebat aĩam eſſe cõpoſitam ex vnitatibus & numeris, vt verba eius ſonant, ſed vnitas non habet poſitionem in continuo, motus vero quilibet requirit magnitudinem aliquam cõpoſitam ex partibus poſitionem habentibus in continuo, vt patuit in prædicamentis, ergo motus, ſecundũ ꝙ verba Platonis ſonãt, non competit animæ ſecundum ſua principia naturalia, & per conſequens præter naturam. Sed pro intentione Platonis & ſuſtentatione opinionis eiuſdem cõſiderandum eſt vlterius, ꝙ motus non ſolum ſecundum Platonem, ſed etiam ſecũdum Philoſophum. 12. Meta. poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo phyſicæ ſiue naturaliter vt eſt actus imperſectus alicuius exiſtentis in potentia ſecundum ꝙ huiuſmodi. Alio modo capitur motus Metaphyſicæ vt eſt actus perfectus alicuius exiſtentis in actu. Primo modo motus dicit imperſectionem, & competit rebus corporalibus, qui ſolũ habet fieri ſupra aliqua magnitudine corporali. Sed ſecundo modo, motus dicit perfectionem, & ſic non ſolum cõpetit rebus corporalibus, ſed etiam ipſi Deo. Et iſto modo velle, intelligere, deſiderare, appetere, dicuntur motus. Et iſto vltimo modo locutus eſt Plato qñ dicebat operationem animæ eſſe motum recte dicens. Et per hoc patet ſolutio probabiliter ad vtraſque rationes Philoſophi contra Platonem. Quarta concluſio quæ tangitur ibi. {Laborioſum autem eſt.} eſt ꝙ anima nõ debet vllo modo vniri corpori ſicut Plato dicebat quã concluſionem probat Philoſophus tribus rationibus, quarum prima eſt. Nam, ſi ſic anima debet vniri corpori, ſequeretur ꝙ corpus ſit propter animam magis quam econuerſo ſed ſecundum Platonem corpus non erat propter animam, quia dicebat animã habere motum & operationem per ſe, dicebat enim animam mouere ſeipſam. ergo anima in ſuis operationibus non indigebat corpore, ſed eſt ab eo ſeparata, & per conſequens ſecundum eum corpus non eſſet propter animam. Secunda ratio talis eſt. Nam anima ſic debet vniri corpori quòd ex tali vnione poſsit reddi ratio omnium motuum ipſius corporis, ſed Plato per vnionẽ animæ ad corpus non potuit reddere rationem quare mouetur circulariter. ergo &c. Tertia ratio eſt. Nam Plato non determinauit de qualitate, diſpoſitione, &

quantitate

quantitate corporis, cui vnitur anima, videtur ergo secũdũ ipsum ꝙ anima posset vniri indifferenter cuilibet corpori, quod est falsum, quia quilibet actus & perfectio requirit determinatum & dispositũ perfectibile, quia actus actiuorum sunt in patiente bene disposito. Considerandũ est vlterius ꝙ animã intellectiuam esse separatam à corpore secundũ suam operationem (vt supra dictum est) potest intelligi tripliciter. Videlicet, subiectiue organice, vel obiectiue. Clarum est autem ꝙ subiectiue secundum Platonem anima non est separata à corpore, cum posuit eam vnitam corpori, neque obiectiue cũ eam, dixerit intelligere corporalia, sed organice, siue instrumentaliter dicitur separari à corpore, quia non indiget in sua intellectione organo corporali, exercet tamen suas operationes in corpore. Vnde si quis sustentare voluerit opinionem Platonis, poterit dicere ad primam rationem Philosophi, quod licet corpus non sit propter animam organice, est tamen propter animam subiectiue, quia (vt dictũ est,) anima vnita corpori nullo pacto potest exercere suas operationes sine corpore, hoc est, nisi sit ĩ corpore. Considerandum vlterius secundũ Egidium ꝙ tria attendenda sunt in vnione animæ ad corpus. Primum est, quòd corpus in tali vnione sit propter animam potius quã econtra. Secũdum est, qđ per talem vnionem posset reddi ratio omnium motuũ ipsius corporis ex parte aĩæ. Tertium est quod corpus cui aĩa vnitur debet esse debite dispositum & organizatum. Vnde secundũ ista tria adducit Philosophus tres prędictas rationes contra positionem Platonis. Considerandum vlterius est quod in his quæ agunt secundum naturam, deus vult & disponit omnia quæ requiruntur ad veram substantiam & perfectionem eorum, vt possint debite exercere suas operationes. Disposuit ergo deus & voluit ꝙ anima intellectiua posset habere motum rectum {, id est operationem rectam.} & circularẽ & reflexam. Ex hoc.n. natura formæ immaterialis differt à materiali & organica ꝙ potest reflecti super seipsam, & per consequens moueri circulariter, {id est habere operationem siue intelligẽtiam circularem,} Si quis ergo vellet sustinere opinionem Platonis posset dicere ad illam rõnem Philosophi, ꝙ ratio quare aĩa mouetur circulariter secundũ Platonem .i. ꝙ habeat intellectionem circularem est natura ipsius animæ intellectiuæ, cuius perfectio cũ sit immaterialis hoc requirit. Considerandũ est vlterius ꝙ de aliquo fit mentio dupliciter. Vno modo proprie & in speciali. Alio mõ sub metaphoris & implicite. Volẽs ergo sustinere opinionẽ Platonis dicet ad tertiam rationem Philosophi ꝙ licet Plato non determinet proprie & in speciali de susceptiuo ꝓpria ipsius animæ, determinat tamen de ea sub metaphoris, quemadmodum determinauit de ipsa anima. Non.n. dicebat animam vniri cuilibet corpori, videlicet corpori lapidis, sed dicebat eam habere determinatum corpus, vt ex operationibus satis habetur.

Sequitur in textu. {Alia autem opinio quadam &c.}

Hic incipit lectio nona huius primi de anima in commento Sancti Thomæ.

ISTud est quartũ capitulum huius tractatus secundi, in quo Philosophus remouendo opinionẽ illorum qui dicebant animam esse armoniam quandam tria facit prima adducit vnam conclusionem, videlicet qđ anima non est armonia siue proportio. Secũdo descendit ad opinionem Empedoclis. ibi {Inuestigabat} mouẽdo contra eum tres quæstiones, quas ipse nõ dedu-cit in præsenti. Tertio adducit duas rationes. ibi {Si vero autem.} quibus probat dictam opinionem esse probabilẽ. Considerandum est autem ꝙ in armonia siue proportione aut in compositione rerum quatuor possumus cõsiderare sm Sanctum Thomam & Egidium, videlicet ipsam rõnẽ componibilium, principia motus, ipsorum proprietates & passiones, quæ consequuntur ipsam compositionẽ, & ipsa cõponibilia. Vnde ratione horũ quatuor, Philosophus adducit vnam conclusionem, videlicet ꝙ anima non est armonia. Quam probat quatuor rõnibus. Quarum pria est, ꝙ armonia nil aliud est nisi aut cõpositio, aut rõ compositorum, sed anima non est neq; rõ compositorum, neq; cõpositio, ergo anima non est armonia. Et si arguatur. Illud est rõ componibiliũ aut compositorum, quod cõtinet partes componentes ne dissoluantur, sed anima est huiusmodi, vt expresse patet in secundo huius per Philosophum. Ergo videtur ꝙ anima est ratio compositorum. Dicendum sm Egidium ꝙ ratio in proposito potest accipi dupliciter. Vno modo ꝓ quodã temperamento eorum quę cõpositionem ingrediũtur. Alio modo pro principio formali ipsius compositi & partium componentium. Anima bene est ratio secũdo modo, non autem primo modo, vt est in proposito. Secũda ratio est, Armoniæ non conuenit mouere, sed animæ conuenit per se mouere sm ipsos. ergo anima non est armonia. Tertia rõ est. Habita quiditate alicuius facile est reddere & assignare rõnes proprias. Sed habito qđ sit armonia non facile sed multum difficile est assignare ꝓprias passiones & proprietates ipsius aĩæ. ergo aĩa nõ est armonia. Quarta rõ. Si aĩa esset armonia, aut esset compositio partium corporis aut esset ratio eorũ quæ miscentur. Nõ primum .s. compositio partium quia cõpositio partiũ est multum nobis manifesta, sed ipsa anima est suis partibus non est nobis manifesta, sed multum difficilis, ergo &c. Non scđm, quia in diuersis partibus corporis sunt diuersæ mixtiones, si ergo aĩa esset ratio mixtionis, sequeretur ꝙ ĩ diuersis partibus corporis essent diuersæ aĩæ, quod est inconueniens. Considerandũ est vlterius quod philosophus in speciali in descendendo ad opinionem Empedoclis mouet contra eũ tres quæstiones, vt dictum est. Quarum prima est, vtrum anima est ipsa armonia siue ratio mixtorum aut aliquid aliud. Si dicatur primũ, ergo cum diuersæ rationes mixtionis sint in eodem corpore sequeretur ꝙ in eodem sint plures animæ. Si sit aliquid aliud, ergo corpus animatum non habebit rationem mixtionis, cũ anima sm Empedoclem esset ratio mixtionis in animatis. Secunda quęstio est. An illa armonia siue amicitia sit causa mixtionis in omnibus vel solum in animatis. Si Empedocles dicat primum, sequitur ꝙ oia mixta erunt animata, cũ anima dicatur esse armonia illa, Si dicat scđm, contradicit opinioni suæ, quia dicit concordiam esse causa generationis & mixtionis omnium rerum, vt patet primo physicorũ. Tertia qõ est, vtrum illa concordia sit illa armonia quæ dicitur anima, aut non. Si Empedocles dicat primũ, sequitur ꝙ idem erit cã suijpsius quia dicebat concordiã esse causam cuiuscunque proportionis. Si dicat scđm, sequitur ꝙ cõcordia non est concordia, cũ ipsa armonia quædam concordia sit. Considerandum finaliter ꝙ Philosophus adducit duas rationes quibus probat ꝙ prędicta opinio est probabilis. Quarum prima est. Nam si anima non esset ratio mixtionis

xtionis aut compositionis rerum, sequeretur ꝙ ipsa separata à corpore, corpus, nõ corrũperetur, cõsequens est falsum, & contra supra scripta. ergo &c. Secunda ratio. Si anima non esset ratio cõpositionis & mixtionis partium corporis sequeretur ꝙ deficiente corpore nõ deficeret aĩa, hoc autẽ apparet esse falsum, igitur probabiliter videtur ꝙ anima sit ratio compositionis aut mixtionis rerum in quadam armonia consistens. Sed (vt dicit Doctor Sanctus in cõmento.) hoc non sequitur, quia proportio huiusmodi non est forma sicut ipsi credebant, sed est ipsa dispositio materiæ ad formam. Et sic si accipiatur proportio armoniacæ compositionis pro dispositione tali, bene sequitur ꝙ manente dispositione materiæ ad formam, manet forma & destructa hmõi dispositione remouetur forma. Hæc S. Tho.

Sequitur {Rationabilius autem dubitabit.}

Hic incipit Lectio decima eiusdem Libri, & in commento S. Thomæ.

Istud est quintum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus improbat opiniones antiquorum dicentiũ animã per se moueri, propter hoc ꝙ tristari & gaudere & ridere sunt quidam motus, ponendo vnã dũtaxat conclusionem, quæ talis est. Quod anima propter eius passiones non mouetur. Quam conclusionem probat quatuor rationibus, quarum prima est. Nam ea quæ conueniunt per se animæ, nõ conueniunt corpori aut toti coniuncto, sed gaudere & tristari & huiusmodi passiones animæ cõueniunt corpori & toti coniuncto. ergo motus tales non conueniunt per se ipsi animæ. Secunda ratio est. Illud quod est ratio & principiũ motus sibi non competit per se moueri, sed anima est ratio & principium motuũ eius, ergo sibi non competit per se moueri. Tertia ratio. Nihil mouetur nisi motus sit in eo, sed prædicti motus (vt gaudere ridere & tristari) nõ sunt in anima, sed magis ab anima, ergo ſm prædictos motus anima non dicitur per se moueri. Quarta ratio est. In illo sunt prædicti motus aut passiones animæ, ꝑ cuius debilitatem illæ passiones debilitantur, sed organa corporalia sunt huiusmodi, vt patet in infirmis & litargicis & freneticis, similiter & in ebriosis, ergo ſm dictos motus, anima non debet dici moueri. Pro declaratione præcedentium considerandum primo ꝙ quidam antiquorum posuerunt animã per se moueri; quia dicebant passiones & operationes aĩæ esse motus vt tristari, gaudere, timere &c. sic arguentes. Cuicunq; competit per se motus, illud mouetur, sed animæ competit motus per se, vt tristari gaudere &c. ergo anima per se mouetur. Sed hæc ratio ſm Themistium in duobus peccat. Primo quia gaudere, tristari, & timere &c. non sunt motus proprie dicti. Secundo, dato quòd essent motus proprie dicti, non sequitur quòd anima mouetur per se, quia sunt passiones totius coniuncti & non animæ tantum. Vnde Philosophus dicit in litera. Dicere autem irasci animam, simile est ac si diceretur animam texere, vel filare, vel ædificare. Considerandum secundo ꝙ licet prædictæ passiones non sint motus proprie, habent tamen motus proprie dictos sibi annexos ſm Philosophum in litera, videlicet loci mutationem, & alterationem potissimè, vt patet de ira maxime, & de timore. Nam in ira est cõsiderandus ascensus & inflammatio sanguinis circa cor, & consideranda est emissio sanguinis ebullientis ad partes exteriores, ratione, qua cõsideratur ibi ebullitio, seu inflammatio, est ibi alteratio, ratione, qua consideratur emissio sanguinis ad externas partes, attenditur loci mutatio. In timore vero consideratur aggregatio sanguinis circa cor, ratione qua attenditur ibi loci mutatio. & cõsideratur palliditas membrorum exteriorum, ratione qua attenditur alteratio, & de alijs passionibus. Considerandum vltimo ꝙ operatio attribuitur vnicuique ſm quod habet esse, eo modo ergo, quo forma habet esse, sibi attribuitur propria operatio eius sed q̃a nulla anima, alia ab aĩa rationali habet esse per se. ergo nulli attribuitur aliqua operatio siue motus per se. Anima vero rationalis, quæ est coniuncta corpori, de qua loquimur hic, habet esse per se, licet non complete & perfecte, cum nõ subsistat ꝑ se subsistẽtia completa. ideo ipsi animæ rationali attribuitur intelligere & velle per se & proprie, licet magis proprie homini per animã, quãuis nõnulli aliter somniare videantur.

Sequitur {Multum autem his quæ dicta sunt.}

Hic incipit Lectio vndecima eiusdem libri, & in commento S. Thomæ.

Istud est sextum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus improbat opiniones dicentium animam esse numerũ mouentem, septem rationibus. Quarum prima est. Nam oẽ mouens seipsum diuiditur in partem mouentem & motam per se. si ergo anima est numerus mouens seipsum, sequitur ꝙ erit diuisibilis & partibilis, & per consequens ipsa vnitas erit diuisibilis. Secunda ratio est. Omne quod mouetur est in loco, & est quoddam situale, ergo, si anima esset numerus seipsum mouẽs erit in loco & quid situale, & per consequens erit vnitas habens positionem in continuo, & sic erit punctus. Tertia ratio. Omnis diuisio numeri variat speciem, sed non omnis diuisio animatorum variat speciem, sed aliqua animata vt anguillæ & cætera animalia anulosa diuiduntur in plures partes animatas eiusdem speciei, ergo anima non est numerus mouens seipsum. Quarta ratio. In omni motu mouens diuiditur à mobili, quia nihil est in actu & potentia simul respectu eiusdem, sed anima non diuiditur à seipsa, ergo non potest esse mouens & mota. Quinta ratio est. Si anima esset numerus mouens, sequeretur ꝙ aut infinita puncta simul esse possent in eodem, aut ꝙ omne corpus esset animatum. vtrunq; est incõueniens, ergo id ex quo sequitur. Probatio sequelæ. Nam, si anima esset numerus seipsum mouens, cũ numerus componatur ex vnitatibus, sequeretur quod anima componeretur ex vnitatibus quæ sunt de genere continuorum, quia nil mouetur nisi sit de genere continuorum, vnitates ergo illæ erunt pũcta. i. habebunt positionem in continuo. Vel ergo illa puncta differunt à punctis corporum, vel sunt eadem. si primum. ergo diuersa puncta erunt simul, & cũ indiuisibilia non augeant locum poterũt esse puncta infinita simul. si secũm. si ergo vbicunq; erunt puncta corporis, ibi erunt animæ, & ꝑ consequens omnia corpora erunt animata, ꝙ erat probandum. Sexta ratio. Puncta nõ possunt separari à corporibus, sed anima potest separari à corpore, alias nunquam animal esset corruptibile, ergo aĩa non est punctus, & per consequens non erit numerus, cum quælibet vnitas punctuata sit. Septima ratio. Posita definitione vniuscuiusque rei, per eã possunt assignari proprie proprietates. Sed per prædictam descriptionem, videlicet ꝙ anima est numerus per se mouens seipsum, nõ possunt assignari proprietates & passiones ipsius animæ, ergo dicta descriptio est insufficiens. Pro declaratione

præ-

præcedentium considerandum est ꝙ illud qđ conuenit alicui per se aut secundum se, conuenit illi secundum se totũ, vt patet in.5.Metaphy.capitulo de per se. Si ergo numerus moueat seipsum ꝑ se, sequitur ꝙ numerus totus mouebit se secundum se totum, & per consequens quælibet pars mouebit seipsam secũdum seipsam. Cum ergo vnitas sit pars numeri mouebit se per seipsam, & ꝑ consequens vnitas erit diuisibilis, quia omne mouens seipsum diuiditur in partem per se mouentem & per se motam. Considerandum est secundo ꝙ motus pôt accipi dupliciter, vt supra sæpius adductum est. Vno modo physice vt est actus entis existentis in potentia, & sic rationes Philosophi procedunt ꝙ anima nõ mouet seipsam. Alio modo accipitur motus Metaphysice. vt est actus alicuius entis existentis in actu. & illo modo rõnes Philosophi non procedunt. Si quis ergo voluerit sustinere ꝙ anima est numerus seipsum mouens accipiat motum secundo, non aũt primo modo. Considerandũ est vltimo ꝙ numerus pôt accipi dupłr. Vno modo pro quãtitate discreta, quæ causat̃ ex diuisione cõtinui, & illo modo verum est ꝙ aia non est numerus. Alio modo potest accipi transcendenter secundum ꝙ causatur ex distinctione diuersarum formarum aut entitatũ, & isto modo posset dici numerus, quia in aia est diuersitas & distinctio potentiarũ inter se, & distinctio essentiæ à potentijs, & per cõsequens numerus. Qui ergo voluerit sustinere prædictam opinionem dicat animam esse numerum secundo modo & non primo.

Sequitur in textu. {Tribus autem modis &c.} Hæc est lectio duodecima eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est septimũ capitulum huius tractatus, in quo Philosophus reprobat opinionem dicentium aĩam esse compositam ex elementis vt omnia cognosceret. Dicebant enim simile simili cognosci. Quã quidem opinionem reprobat nouem rationibus inferẽdo quadruplicem insufficientiam eius. Prima ratio talis est. Nam, si anima componeretur ex elementis, sequeretur ꝙ omnia intelligibilia essent in intellectu secũdum eorum esse materiale, & per consequens non intelligerentur ab intellectu cum intelligibile secundum suum esse materiale non sit principium cognoscendi. Secũda ratio est, quæ tangitur ibi. {Non sunt aũt hæc sola &c.} Si anima componeretur ex elementis vt elementa cognosceret, sequeretur ꝙ anima cõponeretur ex omnibus mixtis, alias aũt non omnia mixta intelligere posset, aut omnia mixta eandem rationem mixtionis haberent. quorũ vtrũque est falsum. Tertia ratio est quæ tangitur.ibi. {Amplius autem &c.} Si sic, sequeretur ꝙ anima componeretur ex omnibus prædicamentis, & ꝑ consequens cõponeretur ex partibus quãtitatiuis, qđ præsens opinatores negauerunt, quia dicebãt animam esse impartibilem, patet sequela, quia anima intelligit omnia prædicamenta. Si ergo anima componeretur ex omnibus vt omnia intelligeret necessario sequitur ꝙ componeretur ex accidentibus. Quarta ratio quæ tangitur ibi. {Inconueniens est &c.} est talis. Si aĩa componeretur ex elementis vt simile simili cognosceretur, sequeretur ꝙ simile simili patitur, quia secundum antiquos sentire est quoddam pati. Quinta ratio quæ tangitur. ibi. {Multas autem dubitationes &c.} Si anima esset composita ex elementis vt omnia cognosceret & sentiret, sequeretur ꝙ omnia cõposita ex elementis sentirent & intelligerent, & per consequens omnes partes animalis cognoscerent, quod est manifestissime falsum, vt patet ĩ vngulis & alijs partibus terrestribus animalis. Sexta ratio quæ tangitur ibi. {Amplius aũt vnũquodque principiorũ &c.} sic formatur. Si sic, sequeretur ꝙ principium, cum esset minus compositum quã principiatum, pauciora cognosceret quàm principiatum, & per consequens magis consisteret ignorantia ꝙ̃ principiatum, quod etiam ad sensum patet esset falsum. Septima ratio, quæ tãgitur ibi. {Accidit aũt &c.} est talis. Si sic, sequeretur ꝙ Deus esset insipientior substãtijs corporalibus, cum secundum opinatores prędictos ex paucioribus componatur. Dicebant enim corporalia esse cõposita ex quinque. videlicet ex quatuor elementis, & ex amicitia & discordia. Deum vero dicebant esse cõpositum ex quinque primis & non discordia. Octaua ratio, quæ tangitur ibi. {Omnino autem &c.} est talis. Si ita esset, sequeretur ꝙ omnia intelligibilia intelligerent & cognoscerẽt, cum quasi omnia sint composita ex elementis. Nona ratio, quæ tangitur ibi. {Dubitant autem &c.} est talis. Si anima esset composita ex elementis, sequeretur ꝙ aliquid in rebus naturalibus corruptibilibus esset nobilius ipsa anima, cum principium componens sit nobilius principiato, consequens est falsum. igitur &c. Considerandum est autem secundum Philosophum circa finem huius capituli, ꝙ prædicti opinatores deficiebant in quinque. Primo quia dicebant animam esse motiuam. Sed hoc non competit omni animæ sed vni, vtputa animæ vegetatiuæ. Secundo quia dicebant animam cognoscere & sentire, sed etiam hoc nõ competit omni animæ, ergo insufficienter determinauerũt de anima, cum de omni anima non fecerit mentionem. Tertio quia multa alia competunt animæ cognoscitiuæ quàm sentire & intelligere, de quibus nullam mentionem fecerunt. Quarto quia dicebant animam esse respirationem quandam attrahentem aerem, hoc etiam non competit omni animæ. Quinto quia ab eis superflue dictum est ꝙ anima componitur ex elementis vt omnia cognosceret, quia frigidum potest cognosci per calidum, & humidum per siccum, cum vnum oppositorum cognoscatur per reliquum.

Sequitur in textu. {Et si toto autem quidam misceri ipsam dicunt.} Hæc est lectio.xiij.eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est vltimum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus improbat opinionem illorum, qui dicebant animam esse in elementis & in toto vniuerso, tribus rationibus. Quarum prima est. Si anima sit in elementis pari ratione, qua mixta animata dicũtur animalia eadem ratione ipsa elementa dicerentur animalia, consequens est falsum, ergo &c. secunda ratio. Melior videtur esse anima, quæ est in elementis, si sit in eis. quam anima quæ est in mixtis, sed anima quæ est in mixtis facit ea esse animalia, ergo à fortiori si anima esset in elementis faceret esse animalia. Tertia ratio. Si anima esset in elementis, & in toto vniuerso, aut esset vna & eiusdẽ rationis in omnibus, aut diuersarum rationum. Non secundum, quia anima est eiusdẽ cõditionis in omnibus, vt antiqui dicebant neq; primũ, quia corruptibilium & incorruptibilium non potest esse anima eiusdem rationis. nõ est ergo anima in elementis, & in toto vniuerso.

TRACTATVS TERTIVS
ſuper Primum Librum de Anima vnico capita contentus.

Sequitur in textu. {Quoniam autem agnoſcere.} Hic ſequitur Tertius Tractatus primi libri. Et eſt lectio decimaquarta & vltima eiuſdem libri, & in cõmento Sancti Thomæ.

ISTE eſt Tertius tractatus huius libri, q continet vnum capitulum tantũ, in quo Philoſophus mouet duas dubitationes de ipſa anima, remouendo opinionem antiquorum de partibus animæ. Prima dubitatio eſt vtrum ſentire, opinari, concupiſcere, mouere ſecundum locum, & cæteræ operationes animæ competant ipſi animæ ſecundum ſe totam, vel diuerſis partibus animæ. Secunda dubitatio eſt, vtrũ ſit vnum principium ipſius mundi, aut plura. Primam vero dubitationem ſoluerunt antiqui dicentes q prædictæ operationes animæ conueniunt ipſi animæ ſecundum diuerſas eius partes. Poſuerunt enim animam eſſe diuiſibilem & partibilem. Sed hanc opinionem deſtruit Philoſophus tribus rationibus. Quarum prima eſt. Nã multa & diuerſa non poſſunt eſſe in vno & eodẽ niſi ſit aliquid aliud, quod contineat ea ſed in anima non reperitur aliquid, quod poſsit continere diuerſas partes eiuſdem ſubſtantiales, quia aut id continens eſt corpus aut anima, non corpus, cum corpus magis contineatur ab anima, quàm contineat. Si eſſet anima, aut illa anima, quæ continet eſſe partibilis aut non. Si ſecundum, pari ratione ſtandum eſſet in primo. Si primum, ſequeretur q eſſet procedendum in infinitum in continentibus. Secunda ratio, quæ tangitur ibi. {Dubitat autem} talis eſt. Si anima eſſet diuiſibilis in plures partes ſequeretur q quælibet operatio eius requireret determinatam partem in corpore, & per conſequens omnis anima eſſet organica, conſequens eſt falſum, quia intellectus in ſua operatione non determinat ſibi certum organum. Tertia ratio, quæ tangitur ibi. {Videntur autem & plantæ.} talis eſt. Nam in plantis & in animalibus imperfectis deciſis reperitur eadem anima ſecundum ſpeciem in omnibus partibus quæ in omnibus partibus eiuſdem rationis eſt cum ea quæ conueniebat toti, ante deciſionem, ergo anima non eſt diuiſibilis in partes ſubſtantiales. Ex quo ſequitur reſponſio ad primam dubitationem. Nam prædictę operationes conueniunt toti animæ totalitate ſubſtantiæ, ſecundum tamen diuerſas partes poteſtatiuas. Conſiderandum eſt autem hic ſecundum Doctorem ſanctũ, q animã eſſe partibilem poteſt intelligi tripliciter. Vno modo ſecundum diuiſionem ſubſtantialem. ita videlicet q ſubſtantia nõ habeat partem & partem. Alio modo ſecundum diuiſionem quãtitatiuam. Et iſtis duobus modis anima non eſt diuiſibilis potiſſime loquendo de anima, quæ eſt in animalibus perfectis. Tertio modo poteſt intelligi q ſit partibilis ſecundum diuiſionẽ poteſtatiuam, hoc eſt in plures partes potentiales. Et hoc poteſt intelligi dupliciter vno modo, videlicet q ipſa diuidatur in huiuſmodi partes, ita quòd omnes partes potentiales requirant determinatum organum in ſubiecto, & iſto modo etiam anima non eſt partibilis, alio modo quod diuidatur in plures potentias. quarum aliquæ requirunt organum. aliquæ vero non. & iſto modo veritatem poteſt habere opinio antiquorum dicentium animam eſſe partibilem. Conſiderandum vlterius, q potentiæ animæ poſſunt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundum modum operandi earum. & iſto modo ſunt tria genera potentiarum, videlicet potentia vegetatiua, ſenſitiua, & intellectiua, quia potentia vegetatiua operatur mediantibus qualitatibus actiuis & paſsiuis, vt patet in nutritione & augmentatione &c. potentia vero ſenſitiua, etſi non indigeat in ſua operatione qualitatibus actiuis, indiget tamen organo corporeo quod componitur ex eiſdem, ſed potentia intellectiua nullo modo eis indiget in ſua operatione per ſe loquendo, vt infra patebit. Alio modo poſſunt conſiderari ſecundum diuerſa genera operationum. & illo modo ſunt quinque genera potentiarum. videlicet potentia vegetatiua, ſenſitiua, appetitiua, motiua ſecundum locum, & intellectiua. de quibus omnibus infra determinabitur. Conſiderandum vlterius q Philoſophus, ibi. {Videtur autem} ſoluit ſecundam dubitationem propoſitam dicens quòd anima vegetatiua dicitur eſſe principium & ſignum vitæ, non tamen ita q ipſa ſit ſolum principium vitæ, ſicut tactus dicitur eſſe principium ſenſationis, quia remota potentia ſenſitiua nulla alia remanet & omnia viuentia communicant in hoc quod habent potentiam vegetatiuam.

Quæſtionum M. Dominici de Flandria ſuper Primum de Anima finis.

M. DOMINICI DE FLANDRIA
Tractatus Duo ſuper Secundum Librum de Anima.

TRACTATVS PRIMVS
in Quatuor capita diſtinctus.

Breuis recollecta ſuper ſecundum de anima Ariſtotelis ſecundum Magiſtrum Dominicum de Flandria ordinis Prædicatorum. Hæc eſt lectio prima Secũdi libri de Anima, & in commento Sancti Thomæ.

QVAE quidem à prioribus tradita de anima &c.} Iſte eſt Secundus liber de anima qui diuiditur in duos tractatus. In primo Philoſophus determinat de anima quãtum ad eſſentiam eius. In ſecundo determinat de ea quantum ad eius potentiales partes & operationes quæ incipit ibi. {Potentiarum autem.} Primus tractatus continet quatuor capitula. In primo capitulo inueſtigat definitionem materialem cõmunem animæ, quæ dicitur concluſio demonſtrationis, & hoc in prima lectione Doct. ſancti. In ſecundo aũt capitulo quod incipit. ibi. {Vniuerſaliter aũt.} manifeſtat & declarat prædictam definitionem. Et hoc in ſecunda lectione Doctoris ſancti.

ſancti. In tertio capitulo quod incipit. ibi.{Qui autem ex incertis.}inueſtigat definitionem formalem & propriam ipſius animæ quæ dicitur principium demóſtrationis, demóſtrando primam definitionem per iſtam. & hoc in tertia lectione Doct. Sancti. In quarto capitulo, quod incipit ibi.{Vtrum aút verum.}oſtendit qualiter principia viuendi ſecundum diuerſa genera vitæ ſe habeant ad animam & adinuicem. Et hoc in quarta lectione Doctoris ſancti. In primo autem capitulo facit duo. Primo ponit ſex diuiſiones ad inueſtigandum definitionem propriam animæ. Quarum prima eſt entis, ſecundum ꝙ diuiditur in.10.prædicamenta, ſecunda eſt ſubſtantiæ ſecundum ꝙ diuiditur in materiam, & formam, & totum compoſitum, quæ inter ſe differunt, qa materia non eſt hoc aliquid ſecundum ſe, ſed in potentia tantum. forma autem eſt ſecundum quam aliquid eſt ens in actu, ſed totum compoſitum eſt hoc aliquid demonſtratum, qđ eſt cópletū ineſſe & in ſpē. tertia diuiſio eſt ipſius actus in actū primū & actū ſcđm. quarta diuiſio ſubſtantiarum eſt ꝙ quædam eſt corporea, quædam incorporea. quinta diuiſio eſt ꝙ ſubſtantiarū corporearum quædā eſt artificialis, & quædam eſt naturalis. ſexta ſubſtātiarum naturalium quædā ſunt, quæ hñt vitam, quædam ſunt. quæ non habent vitam. Scdo. inueſtigat definitioné animæ ponendo quinque concluſiones. quarum prima eſt ꝙ anima eſt actus. Quod ꝓbatur tali ratione Philoſophi. Quia anima eſt ſubſtantia, & non eſt ſubſtantia cópoſita. ergo vel eſt compoſitum, vel materia, vel forma, ſiue actus. patet cóſequentia per locum à ſufficienti diuiſione. Probatio maioris quātum ad primam partem. nam oē corpus phyſicum, eſt ſubſtantia, ſed oē corpus hñs vitam eſt corpus phyſicum, ergo neceſſarium eſt dicere ꝙ oē corpus habens vitam ſit ſubſtantia, ſed oē corpus habens vitam cóponitur ex corpore quod habet vitam, & ex eo per quod habet vitam. ſ. anima, ergo anima eſt ſubſtātia. patet ſequela, quia ſubſtantia non cóponitur niſi ex ſubſtāṅjs. Probatur minor quātum ad primam partem. videlicet ꝙ non eſt ſubſtantia compoſita, quia eſt pars cóponens ſubſtantiam habentem vitam, vt conceſſum eſt, ergo non eſt ipſum compoſitum. Secunda pars patet ꝙ non eſt corpus ſiue materia, quia eſt id per quod aliquid habens vitam viuit, ſed corpus non eſt huiuſmodi, nec materia, alioquin oē habens corpus ſiue materiam viuere, quod eſt falſum. Ex quo infertur ꝙ anima eſt actus corporis habentis vitam. Nam, id per quod hñs vitá viuit, eſt actus corporis habentis vitam, ſed anima eſt huiuſmodi, vt dictum eſt, ergo anima eſt actus corporis habentis vitam, nó quidē in actu, quia id, quod habet vitam in actu eſt totum compoſitum, ſed totū compoſitum non debet poni in definitione formæ, ergo aīa nó eſt actus corporis hñtis vitam in actu inquātum huiuſmodi ſed inquâtum in potentia. Secundo infertur ꝙ anima, cum ſit ſubſtantia. non eſt actus ſicut qualiſcūque forma, ſed eſt actus ſicut forma ſubſtantialis, ſecundum quam aliquid ſit ens ſimpliciter. Cōtra prædictam concluſionem & probationem eiuſdem arguitur ſic. Omne id, quod aduenit enti in actu, eſt accidens vt cócedit Doctor ſan. in præſenti lectio. ſed anima aduenit enti in actu, ergo &c. Probatio minoris, quia aduenit corpori organico phyſico, cum ſit actus eius. Similiter eſt actus corporis animati, ſed omne corpus animatum organicum eſt ens in actu. ergo &c. Præterea. Omne mouens motum eſt corpus, ergo anima eſt corpus. Præterea ad idem. Omne mouens mouet per cótactum, ſed omne tale eſt quātum, & per conſequens corpus, ergo idem vt ſupra. Præterea. Id, quod eſt de genere potentiæ circa primam materiam eſt aliquid includens de actu & de potentia, ergo id, quod eſt circa primum actum eſt aliquid includens de actu & potētia. & per conſequens erit compoſitum, Sed anima eſt circa primum actum de genere actus exiſtens, ergo eſt compoſita ex potentia & actu, & per conſequens ex materia & forma. Præterea ad idem. Vbicūq; ſunt proprietates materiæ, ibi eſt materia, ſed in anima ſunt ꝓprietates materię, ſcilicet recipere, actuari formari &c. ergo in anima eſt materia & per conſequens eſt compoſita ex materia & forma. Præterea. Id, quod eſt actus tantum, non habet cauſam ſui eſſe. vt patet octauo Metaphyſicæ, ſed anima habet cauſam ſui eſſe, vt patet de ſe. ergo anima non eſt actus tantum, ſed cópoſita ex actu & potentia. Præterea. Id, quod eſt potentia non eſt actus, ſed anima eſt in potétia oīa, vt patet tertio huius, ergo non eſt actus. Ad primum dicendum ꝙ anima non aduenit corpori animato quod ſit actu animatum per aliquam aliam formā, ſed aduenit corpori animato quod dicitur animatum per ipſam in aduentu eius, ſicut dicimus ꝙ lumen eſt actus corporis lucidi, non ꝙ corpus ſit lucidum ante aduētum luminis ſeu lucis, ſed adueniente lumine corpus ſit illuminatum. Similiter corpus non eſt organizatum per aliquam formā aliam ab anima. vnde ratio non ſequitur. Sed contra hāc reſponſionem arguitur. Nam in iſto inſtanti, in quo introducitur anima in corpore, aut corpus eſt actu organizatum, aut nó. Si primum, ſic ſequitur ꝙ aduenit enti in actu, & per conſequens propoſitum. Non pōt dici ſecūdum quia determinata forma requirit determinatam materiam, alias quælibet forma poteſt introduci in qualibet materia. Dicendum ꝙ in toto tēpore præcedenti iſtud inſtans introductionis, materia fuit organizata & diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes formam abijciendam. Sed in illo inſtanti introductionis materia fuit organizata & diſpoſita per diſpoſitiones conſequentes formam introducendam, ad cuius introductionem corrumpuntur omnes organizationes & diſpoſitiones in numero, nó quidem per ſe, ſed per accidens, ad corruptionem, ſcilicet ſubiecti, remanent tamen eædē ſpecie. Vnde materia dicitur ſemper diſpoſita & organizata, quæ eſt ſuſceptibilis de propinquo illius formæ, quæ requirit organizationē. Ad ſecundum dicendum ꝙ duplex eſt mouens motum. quoddam eſt mouens motum per ſe, quoddam eſt mouens motū per accidens, ſiue per alterum. Verum eſt ꝙ omne mouens motum primo modo, eſt corpus & diuiditur i partem per ſe mouentem & partem per ſe motam. non autem mouens motum ſecundo modo. Ad tertium dicēdum quod duplex eſt contactus. Quidam eſt contactus virtutis. alius eſt contactus dimenſionis ſeu quātitatis. Verum eſt ꝙ omne mouens, quod mouet per cōtactum dimenſionis, ſiue dimenſionatiuum eſt corpus, non autem quod mouet per contactum virtutis. Ad quartum dicendum ꝙ anima non eſt actus purus in fine ſimplicitatis, ſed includit aliquid de potentia. Non tamē oportet quòd illa potentia ſit materia. vnde non ſequitur ꝙ ſit compoſita ex materia & forma &c. Ad quintum dicendum quòd proprietates materiæ non conueniunt animæ vniuoce ſed æquiuoce tantum, videlicet ſecundum diuerſas rationes. Ad ſextum dicēdū ꝙ illud, ꝙ eſt

actus tantum, non habet causam formalem sui esse, & sic intelligitur dictum Philosophi, habet tamē causam efficientem. Vnde anima non habet causam formalem licet habeat efficientem. Ad vltimum dicendum ꝙ illud, quod est potentia non est actus respectu eiusdem, sed bene respectu diuersorum. Vnde licet anima sit potentia respectu specierum intelligibilium, est tamen actus respectu corporis habentis vitam in potentia. Secunda conclusio. Anima est actus primus hanc cōclusionem probat Philosophus tali rōne. Nam, sicut se habet scientia ad considerare, ita se habet anima per respectum ad diuersas suas operationes, sed scientia est actus primus scientis, ergo sequitur ꝙ anima est actus primus corporis animati. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Anima est actus sicut scientia, vt habetur hic in textu, sed scientia (cum sit forma accidentalis) est actus secundus, quia omnis forma accidētalis præsupponit formam substantialem. ergo anima non est actus primus sed secundus. Præterea. Hæc anima rationalis est substantia, sed non vniuersalis, sed particularis, sed omnis substantia particularis naturæ rationalis est indiuidua, ergo anima rationalis nō est actus primus, sed composita ex actu. Præterea. Id, quod præsupponit aliquam formam accidentalem in materia, non est actus primus, sed anima præsupponit formam accidentalem, ergo &c. Probatio minoris quia anima prius præsupponit virtutem generatiuam in semine, sed talis virtus est forma accidentalis. ergo &c. Ad primum dicendum quòd scientia potest cōsiderari dupliciter. Vno modo per respectum ad scientem quantum sciens est. Alio modo per respectum ad istum, qui est sciens. Si capiatur scientia primo mō, sic scientia est actus primus & essentialis scientis, & isto modo capitur hic. Si vero capitur secundo modo, sic est actus secundus. Vel dicendum quòd, comparando scientiam ad animam, scientia est actus secundus, sed comparando scientiam ad cōsiderare, scientia est actus primus. Ad secundum dicendum quòd anima non est substantia completa. vnde non oportet quòd sit vniuersalis vel particularis. Ad tertium dicendum quòd illa forma, quæ præsupponit aliquam formam accidentalem in eodem subiecto, dicitur esse actus secundus, non autem illa forma, quæ præsupponit aliquam formam accidentalem in alijs subiecto. virtus autem generatiua non est subiectiue in illa parte materiæ seminis, in qua introducitur anima, secundum quòd inferius declarabitur, vnde ratio non sequitur. Tertia conclusio est quòd anima est actus corporis organici physici. Quæ probatur sic. Talis debet esse materia actus qualem requirunt operationes illius actus, sed operationes ipsius animæ (cum sint diuersæ) requirunt diuersitatem partium secundum situm & figuram in eodem corpore, ergo oportet ꝙ anima sit actus corporis organici. Nam corpus organicum dicitur illud, quod habet diuersitatem partium distinctarum secūdum situm & figuram. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Id, quod est separatum à corpore non est actus corporis, sed anima potissime rationalis est separata à corpore, vt patet tertio huius, ergo anima rationalis non est actus corporis. Præterea. Vnumquodque recipitur in alio per modum recipientis, si ergo anima rationalis esset actus corporis susciperetur ad modum corporis, sed corpus est indiuiduatum & determinatæ materiæ, ergo anima est indiuiduata & determinatæ materiæ & per consequens non posset anima omnia intelligere nec vniuersalia. Præterea. Actus per se conuenit illi cuius est actus, sed id quod conuenit alicui per se est inseparabile ab illo. cum ergo anima rationalis sit separabilis à corpore, sequitur ꝙ anima rationalis nō est actus corporis. Ad primum dicendum ꝙ anima rationalis licet sit separata à corpore secūdum operationem intellectiuam, non tamen est separata secundum esse loquendo da anima coniuncta. Vel dicendum ꝙ licet anima sit separata à corpore quātum ad actum secundum qui est intelligere (quia non est actus alicuius organi corporalis.) non tamen est separata quātum ad actum primum, quia est forma corporis. Ad secundum dicendum ꝙ licet anima sit indiuiduata in corpore, & determinatæ materiæ quātum ad esse, tamen quātum ad operationem intellectiua est vniuersalis, cum talis operatio non indigeat corpore organico siue instrumentali. Ad tertium dicendum ꝙ anima cōuenit per se corpori, sicut esse sursum conuenit per se leui, sicut ergo quando leuia sunt extra suum proprium locum, in eis remanet aptitudo naturalis ad talem locum, ita anima rationalis, quando est separata remanet ei naturalis aptitudo ad proprium corpus. Quarta conclusio quæ sequitur ex præcedētibus est ista, ꝙ diffinitio animæ, quæ dicitur communis & materialis est ista, anima est actus primus corporis organici physici. Quæ conclusio probatur dupliciter. Primo per rationes præcedentes, ꝙ enim sit actus patet per præcedentem conclusionem primam. & ꝙ sit actus corporis organici patet per secundam conclusionem. Secundo probatur, quia conuenit omni animæ, soli, & semper, & indicat totam eius essentiam à prima potentia vsque ad vltimum actum. Contra hanc cōclusionem arguitur sic. Illud quod potest diffiniri, habet genus & differentiam, sed anima (cum nō sit species, sed pars speciei) non habet genus & differentiam. ergo non potest diffiniri. Præterea. Omne diffinitum est diuisibile in partes diffinientes sed anima (cum sit forma simplex) non est diuisibilis. ergo &c. Præterea. Ista diffinitio nō cōuenit animæ rationali, ergo non conuenit omni contento sub diffinito. Assumptum patet. quia forma debet esse proportionata materiæ, sed animæ rationalis est incorruptibilis & corpus est corruptibile. ergo &c. Præterea. Anima est forma simplex, corpus vero organicum habet magnam diuersitatem. ergo anima rationalis non est actus corporis organici. Præterea. Si anima esset actus corporis organici, aut organizatio fieret ante introductionem eius, vel in instanti introductionis. non secundum, quia nullus motus potest fieri in instanti, organizatio autem non potest fieri sine motu alterationis. si primum, vel illa organizato remanet organizatio, & sic accidentia remanent, non manente forma substantiali, vel non remanet, & per cōsequēs anima vnitur corpori non organizato. Ad primum dicendum ꝙ illud argumētum procedit de diffinitione proprijssime dicta. Ad secundum dicendum ꝙ licet anima sit forma simplex secūdum essentiam, potest tñ diuidi in partes rationis. Ad tertium dicendum ꝙ licet anima rationalis secundum essentiam suam (vt supra dictū est) sit incorruptibilis, tamen requirit (ꝓpter diuersas operationes eius) corpus bene complexionatum, ad quam quidem complexionabilitatē sequitur corruptibilitas necessitate materiæ. Ad quartū dicendum ꝙ anima est simplex quantum ad essentiam

multiplex,

multiplex, tamē est quātum ad potentiam & virtutem, & ideo ꝑpter operationes diuersas requirit corpus organicum. Ad vltimum dicendum ꝙ ista organizatio per se fit in tempore præcedenti introductionem formę quæ corrumpitur per accidens in instanti introductionis, in quo introducitur per accidens noua organizatio simul cum anima. Et quando dicitur ꝙ organizatio non potest fieri in instanti, verum est per se, tamen per accidens fieri pōt in instāti, præsupposita prima organizatione. Quinta conclusio. Anima vnitur corpori organizato sine medio. Probatur. quia propria perfectio vnitur immediate proprio perfectibili sed aīa est propria perfectio corporis organici, cū sit eius forma substantialis, ergo &c. Contra hanc conclusionem arguitur sic. Anima vnitur materiæ dispositæ, ergo vnitur materiæ mediantibus dispositionibus. Præterea. Diuersæ formæ secundum speciem nō possunt vniri diuersis partibus materiæ, nisi sint diuersæ per quātitatē, ergo anima vnit̄ materiæ mediante quātitate. Ad primum dicendum ꝙ anima vnitur materiæ primæ, quæ in toto tempore præcedēte instans introductionis fuit disposita per dispositiones consequentes formam abijciendam, vt dictum est quæ corrumpitur in aduentu formæ, & in aduētu formæ est disposita per dispositiones consequentes naturaliter formam introducēdam. Sed contra hanc responsionem arguitur. Aut anima in instanti introductionis vnitur materiæ nudę, aut nō. Si secundum, habetur intentum, videlicet ꝙ vnitur mediante medio. Si primum ergo non vnitur materiæ dispositæ. Dicendum quòd materia potest dici nuda dupliciter. Vno modo per carentiā cuiuscunque formæ, & sic materia nunquam dicitur nuda. Alio modo per carentiam formarum, & dispositionum præcedentium formam introducendam, & isto modo anima vnitur materiæ nudæ, quia in introductione animę corrumpūtur omnes formæ & dispositiones præcedentes, & simul cum ea introducuntur aliæ dispositiones & accidentia in numero. Sed contra arguitur. Aut in eodem instanti corrumpuntur præcedentes dispositiones & introducuntur sequentes, aut in alio & in alio. Si primum sequeretur quod in eodem instanti erunt cōtrariæ & diuersæ formæ in eodem simul. Si secundum, cum inter qualibet duo instantia mediet tēpus, sequitur ꝙ erit dabile tempus, in quo materia erit sine omni forma. Dicendum ꝙ in vno & eodem instanti temporis corrumpuntur per accidens omnes præcedētes dispositiones, & introducuntur sequentes. Nec propter hoc sequitur ꝙ in vno & eodem simul sint diuersæ formæ, quia ea quæ in instanti corrumpuntur, dum sunt, corrumpi non possunt. Vnde bene sequitur. Anima corrumpitur, ergo anima non est sed immediate ante fuit. Sicut econtra bene sequitur, anima introducitur, ergo anima est, & immediate ante non fuit. Et si quæratur vtrum in vltimo instāti in quo remouetur forma abijcienda introducatur alia forma, respondendum est negando. Assumptum, quia non est dabile vnum & vltimum instans formæ corrumpendæ, sed bene primum instans non esse eius, quod quidam instans est instans primum sub esse formæ introducendæ. Ad secundum patet solutio per ea quæ dicta sunt. Verumtamē considerandum est quod anima secundum essentiam cōsiderata præintelligitur vniri materiæ nudę eius ante oīa accidentia, tamen si consideretur quātum ad vltimos eius gradus perfectionis, sic aliqua accidētia præintelliguntur præcedere ipsam animam, verbi gratia, anima dat corpori esse substantiale, esse corporeum, & esse animatum, sed quantitas sequitur ipsam animam quātum ad hoc, quod est dare esse substantiale, sed tamen intelligitur præcedere ipsam animam secundum quod dat esse animatum. Circa prædicta dubitatur primo vtrum anima habeat diffiniri per suum subiectum, & arguitur primo contra suppositum, quia illa forma quæ habet subiectum est accidentalis, anima non est forma accidentalis, ergo anima non habet subiectum. Præterea. Arguitur contra suppositum quia si subiectum animæ poneretur in diffinitione eius, aut poneretur tanquam pars essentialis, aut tanquam per additamentum. Non primum, cum corpus non sit pars essentialis animæ. Nec secundum, quia hoc est proprium accidenti diffiniri per additamentum, vt adducit Doctor sanctus in plerisque locis. Dicendum quòd anima habet diffiniri per suum subiectum, quia illud quod non habet esse completum in specie sed dependens, habet diffiniri per illud à quo dependet, & inde est quòd accidentia habent diffiniri per subiectū, vt patet. 7. Meta. sed nulla forma rei naturalis est quid completum in specie, complementum enim speciei conuenit substantiæ compositæ vnde oportet ꝙ qualibet forma definiatur per aliquid quod est extra essentiam eius, videlicet per totum subiectum, sed anima est forma naturalis, ergo &c. Ad primam rationem dubij dicendum quod subiectum accipitur dupliciter. Vno modo proprie, videlicet pro eo quod per se subsistens dat stabilimentum essendi alteri, & isto modo illud quod habet subiectum dicitur forma accidentalis. Alio modo accipitur subiectum pro omni eo, quod est susceptiuum perfectionis, siue substantialis siue accidentalis, & isto modo non oportet quod illud, quod habet subiectum sit forma accidentalis, & sic accipitur in proposito. Ad secundum dicendum quòd anima definitur per suum subiectum, non tanquam per partem essentiæ eius, sed tanquam per aliquid quod est extra essentiam eius, nō.n. dicitur definitio per additamentum, nisi quia aliquid dicitur diffiniri per additamentum dum aliquid diffinitur per aliquid alterius generis prædicamētalis. Modo manifestum est quod forma, & materia sunt eiusdem generis. Vnde cum forma definitur per materiam non definitur per additamentum, nisi largo modo loquendo. Dubitatur secundo vtrum inter formas naturales, sola anima rationalis sit per se subsistens. Arguitur primo quod non, contra assumptum, quia illud, quod est per se subsistens est, hoc aliquid, sed anima rationalis non est hoc aliquid, sed est id quo aliquid est, ergo non est per se subsistens. Præterea. Id quod est per se subsistens habet propriam operationem sine corpore, sed anima rationalis cum non intelligat nisi mediantibus phantasmatibus, non habet operationem aliquam sine corpore, ergo &c. Præterea, arguitur contra propositum. Sicut se habet intellectiuum ad intelligibilia, ita se habet sensitiuum ad sensibilia, sed intellectiuum apprehendit intelligibilia sine corpore, ergo sensitiuum apprehendit sensibilia sine corpore. Tunc sic. Illud, quod habet operationem per se, est per se subsistens, sed anima rationalis habet operationem per se sine corpore, vt probatum est, ergo est per se subsistēs. Responsio, dicendum quod solum aīa rationalis est per se subsistens, ꝙ sic patet, quia solum illud dicitur per se

se subsistens, quod habet propriam operationẽ sine corpore, sed solum aĩa rationalis est huiusmodi, ergo &c. Ad primum dicẽdum quod aliquid dicitur per se subsistens dupliciter. Vno modo subsistentia completa, tanquam aliquid completum in specie, & isto modo anima non est per se subsistens. Alio modo dicitur aliquid per se subsistens subsistentia incompleta, & isto modo anima rationalis est per se subsistens, vnde non oportet quòd significet hoc aliquid, proprie accipiendo hoc aliquid. Ad secundum dicendum quod licet operatio animæ intellectiuæ (vt supra dictum est) indigeat corpore obiectiuæ (vt supra dictum est) indigeat corpore obiectiue, non tamen instrumẽtaliter, ergo &c. Ad tertium dicendum quòd simile est inter intellectũ, & sensum in hoc, quod vnumquodque ipsorum est in potentia ad suum obiectum, est tamen dissimile in hoc ꝙ sensus suscipit sensibilia cũ quadam immutatione corporali, intellectus autem non nisi forte per accidens vnde ratio non sequitur. Dubitatur tertio, vtrum illud dicatur habere vitam, quod habet per seipsum augmẽtum, & decrementum, & alimentum. Et videtur quod non quia Deo vltra proprijssime attribuitur, vt probat Philosophus duodecimo metaphysico. & tamẽ in Deo nõ decrementum neque augmentum, ergo &c. In cõtrarium est Philosophus in litera. Dicendum quod de eo, quod est habere vitam possumus loqui dupliciter, vno modo in generabilibus, & corruptibilibus, sicut hic Philosophus loquitur per modum exempli, & isto modo habere vitam dicitur illud, quod per seipsum habet alimentum &c. Alio modo possumus loqui vniuersaliter, & absolute, sic aliquid dicitur habere vitam, ex hoc quod per se est aptum natum mouere per seipsum aut motu intellectuali aut motu physico, & isto modo ꝓcedebat ratio dubij. Dubitatur quarto vtrum in vno & eodem composito sint plures formæ substãtiales secũdum essentiam distinctæ, & arguitur quod sic. Nam vnius & eiusdẽ rei sunt plura prædicata formalia & essentialia, ergo vnitas & eiusdem rei sunt plures formæ substantiales, patet cõsequentia, quia prædicata formalia sumuntur à formis. Præterea, anima est actus corporis, vt patet per diffinitionem animæ, sed materia prima nõ dicitur actu corpus nisi per aliquam formam, ergo sequitur ꝙ in corpore aĩato est forma corporis & ipsa anima, & per consequens plures formæ. Præterea, corporeitas est forma à qua materia nunquã põt denudari (vt concedit Doctor san. in secundo sententiarum.) ergo sequitur ꝙ ĩ eodẽ est forma corporeitatis & forma specifica. Præterea omne mouens seipsum diuiditur in partem per se mouentem, & partem per se motã, vt patet ex octauo Physi. sed corpus animatum est mouens seipsum, ergo diuiditur in partem per se mouentem. s. animam, & partem per se motã scilicet corpus sed materia prima non põt esse pars se mota, ergo corpus (qđ est pars per se mota) est informatum alia forma. Præterea. In corpore mixto reperiuntur quatuor elementa, ergo in eis reperiuntur formæ substantiales eorum, Et sic in eodem corpore mixto reperiuntur plures formæ substantiales. Præterea. In quolibet composito naturali est forma totius & forma partis, sed forma totius & forma partis sunt formæ realiter distinctæ secundum Doctorem sanctum, licet Albertus aliter teneat, ergo &c. Præterea. Ab vno & eodem nõ procedit nisi vnum, sed ab anima procedunt diuersæ operationes, ergo cũ forma sit principium operationis, sequitur quòd in corpore animato sunt diuersæ formæ. Præterea. Omne generans vniuocum generat sibi simile in specie, sed homo est generans vniuocum hominem, ergo generat aliquid sibi simile, sed non põt generare sibi simile in specie, nisi producendo formam substantialem, ergo homo generans producit formam substantialem, sed non potest producere animam rationalem, ergo in homine generato erunt duæ formæ. Præterea generatio hominis dicitur naturalis, ergo terminatur ad formam naturalem. Sed non terminatur ad animam rationalẽ, alias generans naturale attingeret essentiam eius, quod non solum est falsum, sed etiam hereticum, ergo in homine est vna forma, quæ acquiritur per generationẽ, & alia, quæ acquiritur per creationem, & sic idem vt supra. Preterea. Quod vni est substantia nulli est accidens, vt patet primo Physi. sed sensitiuũ in bruto est forma substantialis, ergo sensitiuum in homine erit forma substantialis. Præterea. Vbi remanent accidẽtia consequentia aliquam formam ibi est ipsa forma, sed in mortuo remanent accidentia consequentia formam corporeitatis. s. figuræ, & quantitatis, ergo in mortuo remanet forma corporeitatis, cum ergo in mortuo sit forma eius, sequitur quod in eodem composito sint plures formæ substantiales. Responsio dicẽdum (dimissis varijs opinionibus in primo de generatione & in prima philosophia perscrutandis diuersimode) ꝙ impossibile est (vt hic expresse Doctor san. concludit) vnius rei esse plures formas substantiales. Pro cuius declaratione supponitur vnum. s. quòd differentia inter formam substantialem & accidentalem est hæc, scilicet quòd forma accidentalis non facit ens actu simpliciter, sed ens actu tale, vel tantum, aut quãtum, vtputa magnum vel album vel aliquid huiusmodi, vt patet septimo Metaphysicæ, sed forma substãtialis facit ens actu simpliciter, ex qua differentia sequitur alia, videlicet quod forma dicitur accidẽtalis, quæ aduenit subiecto existẽti in actu, sed forma substãtialis nõ aduenit subiecto iam existẽti in actu, sed in potentia tñ. s. materiæ primæ. Quo supposito, ꝓbatur cõclusio tali rõne, quia si vnius rei essent plures formæ substantiales consequẽter se habentes ẽm prius & posterius (vt voluerũt aduersarij) sequeretur quod prima faceret ens actu simpliciter, vt patet per primã differentiam, & ꝑ consequens oẽs aliæ formæ consequentes aduenirent subiecto iam existenti in actu, & sic accidentaliter aduenirent, vt patet per secundam differentiam, & sic non essent formæ substantiales, sed accidentales, quod est contra hypothesim. Præterea. Omnes aliæ formæ consequentes primam non facerẽt ens actu simpliciter, cum iam esset ens actu simpliciter per primam formam, sed facerent ens actu secundum quid, & sic essent formæ accidentales, vt patet per primam differentiam, vnde impossibile est vnius rei esse plures formas substantiales. Per prædicta tollitur ratio Auicen. in libro fontis vitæ, qui posuit quòd secundum ordinem generum & specierum est ordo plurium formarum substantialium in vna & eadem re, vtputa quod in hoc indiuiduo esset vna forma, per quam est substantia, & alia, per quam est corpus, & tertia, per quam est animatum corpus, & sic de alijs. Sed secundum præmissa oportet dicere quod vna & eadem forma substantialis est, per quam hoc indiuiduum est substãtia, & per quam est corpus, & per quam est animatum corpus, & sic de alijs, secũdum tamen diuersos gradus perfectionis eiusdem. Forma enim perfectior dat materiæ omne,

omne, quod dat forma minus perfecta, & adhuc amplius, unde anima non solum facit esse substantiam & corpus, quod etiam facit forma lapidis, sed etiam facit esse animatum corpus. Non ergo est intelligendum ꝙ anima sit actus corporis quasi corpus sit constitutum per vnam formam, quæ facit eum esse corpus, & anima superueniens ei faciat esse viuũ corpus, sed quia ab anima habet quod sit corpus, & quòd sit corpus viuũ, sed hoc, quod est esse corpus, est imperfectus quasi materiale respectu vitæ, & inde est ꝙ recedente anima non remanet idem corpus speciei. Nam oculus & caro nõ dicuntur in mortuo nisi æquiuoce, vt patet per Philosophum in septimo Metaphysicæ, recedente enim anima succedit alia forma substantialis, quæ dat aliud esse specificum, cum corruptio vnius nõ sit sine generatione alterius. Hæc omnia doctor sanctus in præsenti lectione formaliter. Ex hoc patet solutio ad duo argumẽta prima in principio dubij adducta. Ad tertium dicẽdum quod corporeitas potest dupliciter accipi. Vno modo vt dicit formam corporeitatis distinctam à formis specificis. Alio modo vt dicit gradum perfectionis genericum consequẽtem formam genericam quãtum ad eius essentiam præcedentem tñ gradum specificum perfectionis eiusdem formæ, primo modo materia põt denudari à corporeitate, licet nõ secundo mõ. Ad quartum dicendum quod corpus animatum diuiditur ĩ partem ꝑ se mouentẽ, quæ est aĩa virtute tñ motiua eius considerata, & in partem ꝑ se motã, quæ est corpus cũ anima secundum suum esse considerata. Non est ergo intelligendũ quod aĩa sit pars per se mouens secundum eius totum ambitum considerata, & ꝙ corpus sit pars per se mota sec lusa anima, vt innuit Doct. san. in prima parte. q. 78. Ad quintum dicendum ꝙ formæ elementorum sunt in mixto, non quidem formaliter, sed virtualiter. De quo alias latius disputabitur. Ad sextum dicendum quod vnius rei esse plures formas substantiales potest intelligi dupliciter, vno modo quod in vno sint plures formæ virtualiter, & sic nõ est inconueniens ponere pluralitatem formarũ, alio modo formaliter, & hoc dupliciter, vno modo quod tales formæ sint realiter distinctæ, alio modo quod sint distinctæ secũdum rõnem, si secundo mõdo, sic etiam nõ est inconueniẽs, si primo modo, & hoc dupliciter vel loquẽdo de forma totius tantum, vel de forma totius & partis. Voco antẽ formam partis, quæ est altera pars totius compositi: formam vero totius, quæ resultat ex vnione partis cũ forma, si secundo modo, sic etiam nõ est inconueniens ponere pluralitatem formarum, vt voluit argumentum si primo modo est incõueniens de quo procedit quæstio dubij. Ad septimum dicendum quod ab vno inquãtum vnum non procedit nisi vnum loquendo in agentibus naturalibus, secus aũt loquendo in agentibus secũdum voluntatem, sed ab vno quod est vnum secundum essentiam, multiplex tamen secundum virtutem (quemadmodum est anima) bene procedũt diuersa. Ad octauum dicendum quòd homo generat sibi simile non ex eo quod introducit formam substãtialem, sed quia disponit materiam vltima dispositione ad introductionem formæ substantialis, scilicet animæ rationalis, quæ per solam creationem infunditur. Neque tamen propter hoc sequitur quod homo sit imperfectius generis quàm asinus, qui in toto producit formam substantialem per suam generationem, quia multo nobilius est & perfectius disponere materiam ad introductionem aĩæ rõnalis, quã producere aliam quãcũque formã naturalem. Et per hoc patet solutio ad nonum. Ad decimum dicendum ꝙ aĩa sensitiua est forma substantialis in homine, non quidem secundum essentiam distincta ab aĩa rõnali, sed secundum rationem tantum vt infra probabitur. Ad vndecimum dicendum ꝙ illa accidentia non remanent eadem numero in mortuo, quæ prius fuerũt in viuo, sed secundum speciem tantum.

Sequitur in textu. {Vniuersaliter quidem dictum est quid est anima &c.} Hic incipit lectio secunda eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

Istud est secundum capitulũ primi tractatus, in quo Philosophus manifestando prædictam definitionẽ ponit vnam conclusionem, ex qua infert vnum corollarium. Conclusio est ista, quod anima est substãtia, & quodquid est corporis animati potentia vitam habentis, hanc conclusionem probat Philosophus duabus rõnibus, quarum prima est. Sicut est in artificialibus, ita est in naturalibus, sed in artificialibus, si dolabra esset corpus naturale, sua forma esset substantia, & quodquid est ipsius dolabræ, ergo in naturalibus forma est substantia & quodquid est eius, cũ ergo corpus animatum sit ens naturale, & anima sit eius forma vt supra concessum est, sequitur tantum anima est substantia, & quodquid est corporis animati. Secũda ratio est. Sicut est in partibus aĩalis, ita in toto animali, sed ĩ partibus aĩalis ita est quod si oculus esset aĩal, oporteret ꝙ visus esset anima & substantia eius, ergo oportet qđ in toto animali ita se habeat quod forma eius, scilicet anima sit eius substantia. Probatio maioris, quia si oculus esset aĩal, & ab eo remoueretur anima, nõ maneret oculus nisi æquiuoce. Ex his duabus rationibus potest elici vna ralis ratio, videlicet. Illud est substantia, & quodquid est, quo remoto non remanet id, nisi ęquiuoce, sed remota aĩa non remanet animal, nisi æquiuoce, ergo anima est substantia & quodquid est corporis animati. Ex prædictis infert Philosophus vnũ corollarium, videlicet ꝙ cum anima sit actus totius corporis, & partes eius sint actus partium, & forma nõ separetur ab eo cuius est forma, necessario sequitur quod anima non potest separari à corpore, vel ipsa tota vel aliquæ partes eius si nata est habere partes. Contra prædictam conclusionẽ arguitur sic. Prius nõ habet notificari ꝑ posterius, sed forma artificialis, cum sit accidẽtalis, & partes aĩæ sint posteriores ipsa aĩa, ergo vr̃ ꝙ anima non conuenienter notificetur per formas artificiales & partes corporis aĩati. Præterea. Si forma dolabræ remoueretur dolabra æquiuoce, sed vniuoce, ergo dolabræ non est substantia, siue quodquid est eius, patet consequentia (quia vt dictum est) illud est substantia, quo remoto non remanet illud nisi æquiuoce. Ad primum dicendum quod prius potest notificari per posterius quo ad nos (vt dicit hic Doctor sanctus) vnde, quia forma accidentalis, cum sit propinquior sensui quam forma substantialis, conuenienter notificatur per artificialem, & quia ex obiectis & partibus ipsarum potẽtiarum deuenimus in cognitionẽ ipsius animæ, ideo etiam ipsa aĩa notificatur per partes eius. Ad secundum dicendum quod dolabra potest capi dupliciter. Vno modo absolute secundum quod est artificialis res, & sic verũ est qđ forma eius non est substantia eius. Alio modo põt cõsiderari conditionaliter, vtputa, si dolabra esset corpus materiale, & sic isto modo forma eius esset suba eius.

Contra textum dubitatur vtrum anima sit substantia corporis animati habentis vitam in potentia. Et arguitur quod non, quia id quod habet principium vitæ, habet vitam in actu, sed corpus animatum habet principium vitæ, scilicet animam, ergo habet vitam in actu, & per consequens anima est substantia corporis animati habentis vitam in actu & non in potentia. In contrarium arguitur per Philosophum in litera. Responsio dicendum quòd anima est substantia corporis habentis vitam in potentia. Pro cuius declaratione notandum primo quod vita potest capi dupliciter, vno modo pro esse viuentis, sicut dicimus quod viuere viuētibus est esse, alio modo accipitur vita pro vitali operatione, sicut dicimus aliquid viuere, quia mouet seipsum. Ex quo sequitur quod aliquid potest habere vitam in potentia dupliciter, vno modo accipiendo vitam primo modo, & sic illud, quod nōdum habet animam, quod natum tamen est habere, dicitur habere vitam in potētia, alio modo accipitur vita secūdo modo, & sic illo modo dicitur habere vitam in potētia, quod habet principium vitæ, s. animam, tamen non in actu operatur per eam. Notandum secundo ꝙ duplex est potentia, vt etiam ex dictis concluditur, quædam enim est abijciens animā, quædam non abijciens animam, sed operationes eius. Notandum tertio ꝙ duplex est potentia. Quædam est coniuncta actui, quæ, scilicet stat sub actu. Alia est distans ab actu, quando scilicet non actu perficitur, p formam tamen de proximo apta nata est perfici. Quibus suppositis dicendum est animam esse substantiam corporis habentis vitam, potest intelligi dupliciter, vel accipiendo vitam secundo modo, & sic conceditur, vel primo modo, & hoc dupliciter, vel loquendo de potentia coniuncta actui, vel distantē, si primo modo, sic etiam conceditur, si secundo modo, sic aīa non est substantia corporis habentis vitam in potentia, sed in actu vt voluit argumentum dubij. Ex quo patet solutio eius.

Sequitur in textu. {*Quoniam autem ex incertis &c.*}

Hic incipit lectio tertia eiusdem libri, & in commento S. Thomæ.

ISTud est tertium capitulum primi tractatus in quo Philosophus volēs demonstrare prædictam definitionem animæ ponit tres conclusiones. Quarū prima est ꝙ anima est corporis viuentis actus & forma, quam conclusionem probat Philosophus tali ratione. Illud quod est principium viuendi, est corporis viuentis actus & forma, sed anima est principium viuendi in his, quæ viuūt, ergo anima est principium corporis viuentis actus & forma probatio mediæ. Nam illud per quod differūt animata ab inanimatis est principium viuendi, cum animata differant ab inanimatis in viuēdo, sed animata differunt ab inanimatis per animam, ergo aīa est principium viuendi. quod fuit probādum Contra hanc rationem arguitur sic. Qualibet forma naturalis est natura, sicut patet per Philosophum secundo Physi. sed aīa non est natura, vt dicit hic Philosophus, cum natura non moueat ad cōtraria loca. aīa enim mouet ad contraria loca, vt inferius patebit, ergo anima non est forma corporis viuentis. Præterea, proprium perfectibile non potest esse sine propria forma, sed aliqua sunt viuentia sine anima, vt patet de corpore cœlesti & spiritualibus creaturis, ergo idem vt supra. Præterea. Potentiæ aīæ sunt principia viuendi, vt infra concedit Philosophus & tantum non sunt corporis viuentis forma, ergo maior probationis falsa. Ad primū dicendum ꝙ formam quālibet esse naturam potest intelligi dupliciter, vno modo sic ꝙ sit principium motus & quietis, & sic qualibet forma naturalis est natura, alio modo ꝙ operetur per modum naturæ, & sic nō qualibet forma naturalis est. Nam natura non mouet ad contraria loca, sed determinatur ad vnū, anima vero mouet ad contraria loca vt ad sensum patet. Vnde anima non dicitur natura secundo modo. Ad secundum dicendum quod nullum corpus viuit sine anima formaliter & intrinsece, corpora autem cœlestia non dicuntur viuere formaliter sed forsitan effectiue, quia mouentur ab intelligentia. Ad tertium dicendum ꝙ duplex est principium viuēdi. Quoddam est primum principium, de quo est hic ad propositū. Aliud est principium proximum, licet ergo potentiæ animæ sint principia viuendi immediata, capiendo viuere pro operatione vitali, anima tamen est principium primum, in cuius virtute potentiæ operantur. Secunda conclusio. Tantum quatuor sunt modi viuēdi vnus scilicet per intellectum, alius per sensum, alius per motum localem, alius per motum alimenti decrementi, & augmēti, quæ conclusio probatur tali ratione. Modus viuendi est, secundum quem sumitur aliquis gradus viuentium, sed tantum sunt quatuor gradus viuentium, ergo sunt tantum quatuor modi viuendi, probatio minoris. Nam in quibusdam viuentibus inuenitur tantum augmētum, decrementum, & alimentum. s. in plantis. In quibusdam vero cum his inuenitur sensus sine motu locali, sicut in animalibus imperfectis, vlterius vero ī quibusdam inuenitur motus secundum locū, sicut in animalibus perfectis, quæ mouētur motu progressiuo. In quibusdam vero cum his inuenitur intellectus scilicet ī hominibus. Contra hanc conclusionem arguitur sic. Quinque sunt genera operationum animæ, vt Philosophus infra determinat, & supra concessit, videlicet vegetatiuū, sensitiuum, motiuum secūdum locum, appetitiuum, & intellectiuum, ergo quinque sunt modi viuendi & nō tātum quatuor. Præterea. Vbicūque est phantasia, ibi est motus localis, sed in animalibus imperfectis est phantasia saltem imperfecta, cum in eis sit sensus, ergo in ipsis est motus localis, & per consequēs sensus, & motus localis non faciunt diuersos modos viuendi. Ad primum dicendum negando consequentiam, quia Philosophus non intendit distinguere hic modos viuendi secundum diuersa genera operationum animæ, sed secundum diuersos gradus viuentium, vnde cum appetitiuum non faciat aliquam diuersitatem in gradibus viuentium, cum vbicunque sit sensus, ibi sit appetitus, sequitur quòd appetitiuum non cōstituat modum diuersum ab alijs. Ad secundum dicendum quòd duplex est motus localis. quidam est imperfectus, videlicet motus dilatationis aut constrictionis, & talis bene inuenitur in animalibus imperfectis, alius est motus localis perfectus, & talis solū reperitur in animalibus perfectis, qui quidem constituit modum viuēdi distinctum ab alijs, nō aūt primus. Tertia cōclusio. Vegetabilia viuunt, quæ probatur tali ratione. In quibuscunq; enim est vnus prædictorum quatuor modorum viuendi, illa dicuntur viuere, sed omnia vegetabilia sunt huiusmodi. Omnia enim habent in seipsis potētiam quādā, & principium, quo suscipiunt motum augmenti & decrementi, ergo sequitur quod vegetabilia viuunt. Et nō solum viuunt (vt dicit Doctor sanctus) dum augentur, & decrescunt, sed tādiu viuunt, quādiu pñt accipere nutrimentum,

tum, per quod fit augmentũ. Ex prædicta conclusione Philosophus infert primo ꝙ animalia tã imperfecta ꝙ̃ perfecta, scilicet & hoĩes viuunt, quia in omnibus animalibus est aliquis modus viuendi, cum in eis sit sensus, præsertim sensus tactus, sine quo in eis non est vita. Secundo infert quòd inter prædictos modos viuendi ille modus, qui est ſm augmentum & decrementum est prius ordine naturæ generationis, quod sic patet. Nam quãdo duo sic se hñt quòd vnum est ab altero separabile, & non econuerso, illud, quod est separabile est prius, sed inter prædictos modos viuendi ille modus, qui sumitur ſm principium augmenti, & alimenti põt separari ab alijs modis viuendi, & non econuerso, loquẽdo in rebus naturalibus, nã ille modus viuẽdi reperit in plantis, in quibus alius modus nõ reperit, ergo ille modus est prius. Circa prædicta dubitatur. Primo vtrũ prædicta definitio aïæ possit demonstrari, & arguo qđ non, quia quod quidest non potest demonstrari de eo, cuius est, vt patet secundo Posterio. sed definitio indicat qđ quidest, ergo definitio non potest demonstrari de eo, cuius est. s. de difinito. Præterea. Nullum medium demonstrationis potest demonstrari, cum medium non intret conclusionem, sed definitio est medium demonstrationis, ergo nulla definitio potest demõstrari. Præterea. Nihil notius competit definito quàm sua definitio, sed demonstratio procedit ex notioribus, nõ solum ſm naturam, sed etiã quo ad nos, ergo &c. Responsio. Dicẽdum quod duplex est definitio, quędam materialis, quædam formalis (vt sæpius dictum est.) Definitio materialis potest demonstrari à priori ſm naturam, & econuerso definitio formalis potest demonstrari per materialem tanquam à priori quo ad nos, quoniam autem definitio animæ prima, quæ demonstratur de anima per secundam eius definitionem. s. per hanc qđ est principium viuendi dicit causam respectu secundæ definitionis, ideo illa demonstratio est à posteriori ſm naturam, sed à priori quo ad nos. Manifestum est enim quod anima nõ est actus & forma ex eo quòd est principium viuendi, sed ex eo qđ est forma, est principium viuẽdi. Ex quo sequitur quòd illa demonstratio dicitur demonstratio, quia est, & non propter quid, de quo clarius videbitur in capitulo sequenti. Ad primum dicendum quod definitio potest accipi dupliciter, vno modo inquantum definitio est, & sic non põt demonstrari de definito, alio modo potest sumi materialiter, loco videlicet, alicuius passionis, sic illo modo potest demõstrari de definito. Et ꝑ hoc patet solutio ad scđm. Ad tertium dicendum quòd aliquid notiori modo potest conuenire definito quo ad nos quam sua definitio, & inter definitiones vna potest esse notior altera. Dubitatur secundo vtrum anima sit tota in toto & tota in qualibet parte sui, & arguitur, quòd non quia vnumquodq; recipitur in aliquo ſm modum recipientis, sed modus corporis in quo anima suscipitur est talis, videlicet quod vbi est vna pars, ibi non est alia, ergo modus animæ erit talis quod vbi est vna pars eius non erit altera, & sic non est tota in toto. Præterea. Illa forma, quæ est in qualibet parte, habet denominare quãlibet partem, sicut quælibet pars ignis est ignis, ergo si anima sit ĩ qualibet parte corporis, quælibet pars erit animal, quod est falsum. Præterea. Proprie perfectioni debet corrńdere proprium perfectibile, sed proprium perfectibile, quod correspondet animæ est corpus organicum, vt ex supradictis patet, cum ergo quælibet pars corporis non sit organica, sequitur quod aïa nõ sit in qualibet parte. Præterea. Nihil potest destitui à sua propria operatione, ergo si anima sit in vnaquaq; parte corporis, sequitur quod in qualibet parte corporis sint proprie eius operationes quod est falsum, alias quælibet pars intelligeret. Præterea. Vbicũq; est subiectum, ibi est propria passio, sed proprietates aïæ sunt eius potentiæ, ergo vbicunque est anima ibi sunt eius potentiæ, sed manifestum est, quod potentiæ animæ nõ sunt in qualibet parte corporis, ergo nec ipsa anima. Præterea. Si in qualibet parte corporis esset tota, sequeretur quod vna parte abscissa corrumperetur tota anima, cõsequens est cõtra experientiam, ergo &c. In cõtrarium arguitur, quia forma indiuisibilis vbi est, tota est, sed aïa est in qualibet parte corporis, cum quælibet pars corporis sit animata, ergo est tota ĩ qualibet parte, quod autem sit tota in toto manifestum est, quia ꝓpria perfectio est in proprio perfectibili, sed corpus est proprium perfectibile animæ, ergo &c. Item anima est vbi operatur, sed anima operatur in toto corpore, & in qualibet parte eius, ergo &c. Responsio. Dicendum quod triplex est totalitas, videlicet totalitas quantitatiua, vt linea vel corpus totalitas essentiæ, & totalitas virtutis. Aïam ergo esse totam in toto & totã in qualibet parte eius, potest intelligi tripliciter. Vno modo de totalitate quantitatiua, & sic anima nullibi est, cum non sit quãta neque per se neq; per accidens, præsertim loquẽdo ad anima, quæ est forma animalium perfectorum. Alio modo potest intelligi totalitate virtutis, sic & anima nõ est tota in qualibet parte corporis, cum non possit oẽs operationes eius exercere in qualibet parte. Tertio modo potest intelligi de totalitate essentiæ, sic aïa est tota in toto & tota in qualibet parte, hoc est, quod communiter dicitur quod anima est tota in qualibet parte non totaliter. Ad primum dicendum quod hoc quod vnumquodq; recipitur ſm modum recipientis potest intelligi dupliciter, (vt innuit Doctor sanctus ĩ quęstionibus de anima.) vbi ad vnguem hanc materiam declarat. Vno modo ſm naturam eius. Alio modo ſm capacitatem recipientis. Vnumquodque autem recipitur in recipiente, secundo modo, non autem primo. Vnde non oportet quod anima habeat istam naturam corporis vt vbi est vna pars eius ibi sit alia. Ad scđm dicẽdum quòd duplex est forma, quædam est imperfecta, quæ non requirit diuersitatem partium, & talis bene denominat quamlibet partem, alia est forma perfecta, quæ requirit diuersitatem partium ob diuersas operationes, & talis non denominat omnes partes realiter, nisi forte denominatiue vel concretiue. Ad tertium dicendum quòd duplex est perfectibile ipsius aïæ, quoddam est principium, & tale debet esse organicum, pars autẽ ipsius corporis est perfectibile ipsius animæ secundarium, non autem primarium, vnde ratio non sequitur. Ad quartum dicendum ꝙ licet anima nõ exerceat quãlibet eius operationem in qualibet partem, non tñ destituitur à sua ꝓpria operatione, quia aïa operatur mediantibus suis potentijs, quarũ aliqua requirunt partem determinatã corporis. Vnde augmentũ bene concludebat ꝙ aïa non est totaliter in qualibet parte eius. Et per hoc patet solutio ad quintum. Ad vltimum dicendũ negando sequelam, quia aïa non est tota in toto totalitate quantitatiue. vnde quando vna pars abscinditur, anima non corrumpitur quantum ad essentiam eius, sed quãtum ad modum essendi, quem habuit in illa parte.

Sequitur

Sequitur textus. { Vtrum autem &c. }
Hac est lectio quarta eiusdem libri,
& in commento S. Thoma.

ISTud est vltimum capitulum primi tractatus, in quo Philosophus soluendo duas quæstiones ponit quatuor conclusiones, ex quibus infert tria corollaria. Prima conclusio est. Partes animæ, videlicet vegetatiuum, sensitiuum, motiuum, & appetitiuum nõ sunt separabiles loco & subiecto. Hæc conclusio probatur tali rõne. Ea, quæ reperiuntur, in eadẽ parte corporis non sunt separabilia loco & subiecto, sed prædictæ partes reperiuntur in eadem parte corporis, ergo nõ sunt separabiles & loco & subiecto. Probatio minoris, q̃a ĩ parte decisa animalis imperfecti remanet vita & sensus, sed vbi est sensus, ibi est phantasia, cum phantasia nõ sit nisi motus factus à sensu, & vbi est phantasia, ibi est principium motiuũ, & vbicũq; est sensus, ibi est desiderium, cum ibi sit delectatio & tristitia. ergo vegetatiuum, sensitiuũ, & cætera, inueniuntur in vna parte corporis decisa. Ex prædictis infert q̃ licet in vno corpore animato imperfecto, sit anima vna tantum in actu, tamẽ in eo sunt plures animæ in potentia, quæ per solam decisionem reducuntur ad actum, & simile de animalibus imperfectis. Contra prædictam conclusionem sic primo arguitur. Visus, & auditus sunt partes animæ, & tamen sunt separatæ loco & subiecto, ergo partes animæ sunt separabiles subiecto. Præterea. Phantasia est potẽtia organica in determinata parte corporis situata, ergo non vbicũque reperitur sensitiuum repetitur phantasia. Ad primum dicendum q̃ duplices sunt partes animæ, quędam sunt partiales, & illæ distinguuntur loco & subiecto, sicut sunt visus & auditus. Aliæ sunt partes totales animæ, de quibus est hic sermo, & tales non distinguũtur loco, siue subiecto. Ad secundum dicẽdum quod duplex est phantasia, quædam est indeterminata & imperfecta, & talis non habet determinatam partem, de qua hic est sermo, alia est phantasia determinata, quæ reperitur in animalibus quibusdam perfectis, & talis requirit determinantem partem, de qua procedebat argumentatio. Secunda cõclusio. Prædictæ partes animę sunt separabiles, id est distinctæ rõne, i. specie, hęc cõclusio probatur tali rõne, quia potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta, cum ratio cuiuscũq; potentiæ sumatur secundum ordinem ad actũ, sed actus aĩæ sunt diuersi ſm speciem vt infra patebit, ergo sequitur quod partes aĩæ, videlicet potentiæ sint separabiles, & distinctæ secundum rõnem speciei. Contra prædictam conclusionem sic primo arguitur. Quæcũque conueniunt vni tertio singulari realiter, conueniunt inter se realiter, sed potentiæ realiter conueniunt ipsi aĩæ, cum eadem generatione cum ipsa generentur, ergo potẽtiæ conueniunt inter se, & sic non distinguũtur inter se secundum rõnem specificam. Præterea, arguitur contra maiorem probationis, videlicet quod potentiæ distinguuntur per actus. Nam perfectibilia hñt distingui per suas perfectiones, perfectiones aũt potentiarũ sunt habitus, ergo potentiæ distinguuntur per habitus, & non per actus. Præterea. Secundum cõmunẽ regulam Philosophorum potentiæ distinguũtur per obiecta, vt infra patebit, ergo non distinguũtur per actus. Pręterea. Formæ simplices seipsis diuersæ sunt, vt patet quinto Metaphysi. sed potentiæ animæ sunt formæ simplices, ergo seipsis distinguuntur & non per actus. Præterea. Eadem sunt principia essendi & distinguendi, sed actus non sunt principia essendi potentiarum, ergo non sunt principia distinguendi. Ad primum dicẽdum q̃ potentiæ animæ distinguuntur realiter non solum specifice, sed essentialiter ab ipsa anima, & licet eadẽ generatione generentur cum aĩa, quia tamen non eodem modo generantur vt anima, sed cõcomitatiue, ideo non oportet quod sint eadem realiter. Ad secundum dicẽdum quod licet habitus sint quædam perfectiones potẽtiarum secundum rationem propriam, eius tamen potentia nõ habet ordinem ad habitum, sed prius ad actum, ideo magis distinguũtur per actus quam per habitum, vt infra clare declarabitur. Ad tertium dicendum q̃ ad distinctionẽ obiectorum sequitur distinctio actuũ, vnde dicere potentias distingui per obiecta est concedere eas distingui per actus. Et si dicatur vnius potentiæ sunt diuersi actus, ergo non causat distinctionẽ potentiarum. Dicendum quod non quælibet distinctio actuum facit distinctionem potẽtiarum. Ad quartum dicendum quod formæ simplices sunt in duplici differentiã. Nam sunt quædam, quæ speciem sortiuntur ab aliquo quod in eis est, tales seipsis distinguuntur, vel saltem per differentias intrinsecas. Aliæ sunt formæ, quæ speciem sortiuntur ab aliquo extrinseco, ad quod ordinem hñt, & tales distinguuntur non seipsis, nec ꝑ principia intrinseca, sed per extrinseca. Ad quintum dicendum quod illa maior intelligẽda est in his, quæ sortiuntur speciem ab extrinseco. Tertia cõclusio est. Vegetatiuum, sensitiuum, motiuum secundum locum, appetitiuum, & intellectiuum non dicunt in eodem composito diuersas animas secũdum essentias distinctas, sed dicunt diuersas partes potentiales eiusdem animæ, hæc conclusio elicitur sic, vt ex dictis probari potest. Vnius perfectibilis est tantum vna propria & substantialis ꝑfectio, sed anima est propria, & substantialis perfectio corporis animati, ergo sequitur quòd in vno corpore animato non est nisi vna anima, cõfirmatur extra literam. Nam vna anima, cum sit forma substãtialis, dat esse simpliciter, si ergo in vno & eodem composito essent plures animæ, essent ibi plura esse, simpliciter, & per consequens illud compositum nõ esset vnum simpliciter, sed secundum quid. Attendendum est tamen secundum Philosophum quòd prædicta in diuersis diuersas nominant animas, nam vegetatiuum, nominat animam vegetatiuam in vegetabilibus, sensitiuũ animam sensitiuam in animalibus. Intellectiuum autẽ intellectiuam in hominibus. Contra prædictam conclusionem sic primo arguitur rationibus doctoris sancti in de spiritualibus creaturis. Idẽ non põt esse ab intrinseco & ab extrinseco, sed aĩa vegetatiua est ab intrinseco, videlicet à virtute generantis in semine, & aĩa rõnalis est ab extrinseco. s. à creatore, ergo aĩa vegetatiua & anima rationalis non sunt vna aĩa in homine secundum substantias. Præterea. Illud, quod est substantia in aliquo, non põt esse accidens in alio, sed anima sensitiua in bruto est substantia, cũ sit forma substantialis eius, ergo in hoie est substantia aĩa sensitiua, & nõ potẽtiæ aĩæ, & sic idem quod prius. Præterea. Anima sensitiua ĩ homine est nobilior quam sit in bruto, sed in bruto nominat formã substantialem, ergo &c. Præterea. Idem non potest esse secundũ substantiam corruptibile & incorruptibile, sed anima rationalis est incorruptibilis, & anima sensitiua est corruptibilis etiam in homine, ergo in homine anima sensitiua & aĩa rationalis sunt diuersæ animæ. Ad primum dicendum quod licet aĩa vegetatiua

tiua & aīa sensitiua in alijs ab homine sint ab intrinseco, tamen in homine, si sm substantiam earum considerentur, sunt ab extrinseco, quemadmodum animæ rationalis. Ad secūdum dicendum ꝙ anima sensitiua, etiam in homine, est substantia, non tamen distincta ab anima rationali, & per hoc patet solutio ad tertium. Ad quartum dicendum ꝙ anima sensitiua in homine dupliciter potest considerari. Vno modo quantum ad eius potētias, & sic est corruptibilis, alio modo quātum ad eius essentiam, & sic est incorruptibilis, sicut & anima rationalis. Et si dicatur corruptibile & incorruptibile differunt plus quàm genere, si ergo aīa sensitiua in homine sit incorruptibilis, & in bruto corruptibilis, sequitur quòd brutum & homo differant plus quàm genere. Dicendum quod illa cōmunis auctoritas intelligenda est in his, quæ per se & propriè collocantur in genere, modo anima sensitiua non collocatur in genere proprie, cum sit forma partis, vnde ratio non sequitur. Hæc omnia Doctor sanctus vbi supra. Quarta conclusio. Anima est actus corporis organici, physici. Hæc conclusio est prima definitio ipsius animæ, quam Philosophus demōstrat per secundam eis definitionem tali ratione. Duorum, quorum vtroque dicimur aliquid operari illud, quod est primū est forma & actus, si scd'm ōn est maius, sed anima est primum principium, quo dicimur operari tam aīa quam corpore, ergo anima est actus corporis physici. Minor probatur, quia anima est principiū, quo viuimus, nutrimur, sentimus, mouemur sm locum, & intelligimus primo, hæc est secunda definitio animæ. Contra hanc definitionem sic arguitur. Ista definitio non conuenit omni animæ, ergo est inconueniēs, probatio antecedentis, quia anima vegetatiua non est principiū quo intelligimus, aut quo sentimus, ergo &c. Præterea. Omnis definitio datur p priora, quia partes definientes sunt principia definiti, sed ista non datur per priora, cùm detur per operationes, quæ sequuntur animam, ergo &c. Ad primum dicendum quòd ista definitio potissime propriè datur de anima rationali, sed ex consequenti & secundario datur de anima vegetatiua & sensitiua, vnde sufficit quòd ipsa tota cōueniat animæ rationali & sm partem alijs animalibus. Et licet tota definitio debeat cōpetere omni contento sub definito in vniuocis, hæc tamen non requiritur in analogis. Ad secundum dicendum quòd illa ratio procedit de definitione quiditatiua & propriè dicta. Ex prædicta conclusione infert Philosophus tria corollaria, quorum primum est, quod anima se hēt vt ratio, & species, & non vt subiectum & materia. Secundum est quod aīa non est sine corpore, quia est actus corporis per præcedentem conclusionem. Tertium corollarium est, quod anima est in corpore, nō in quocunque, sed in corpore organico, vt ex dictis manifestum. Circa prædicta dubitatur, vtrum partes animalis imperfecti decisæ viuant, & arguitur quod non quia, si illę partes decisæ viuerent, in qualibet earum esset anima, cum anima sit principium viuendi, & per cōsequēs ante decisionem in toto fuissent plures animæ, quod est contra prædictam tertiam conclusionem. Præterea. Si sic, cum illę animæ non generentur de nouo, sequeretur ꝙ anima esset partibilis, consequens est falsum, cum sit forma substantialis, cuius esse consistit in indiuisibili. Dicendum ad dubium quod partes prædicti animalis viuūt, quia vbicunque est principium motiuum, ibi est anima, & per consequens vita, sed in animalium partibus est principium motiuum, vt patet ad sensum. Ad primum dicendum quod istę plures animę præexistunt in potentia in toto ante decisionem in potentia dico actui propinqua, quæ per vnicū actum decidentis ad actum reducuntur, nō tamē ibi sunt plures animæ in actu formaliter, vnde ratio non sequitur. Ad secundum dicendum quod in partibus illis nō sunt diuersæ animæ ex hoc quod vna anima diuiditur in plures animas, sed ex hoc quod plures animæ existentes in potentia reducuntur ad actum per ipsam decisionem, sicut videmus in elementis. Nam in tota aqua est vna forma substantialis aquæ actu, sed dum vna pars aquæ extrahitur & separatur à toto, ibi sunt plures formæ substantiales ī actu reductæ per ipsam diuisionem.

TRACTATVS SECVNDVS super Secundum Librum de Anima in octo & decē Capita diuisus.

Sequitur in textu. {Potentiarum autem animæ &c.} Hic est secūdus tractatus secundi libri de Anima. Et est quinta lectio eiusdem libri, & in commento S. Thomæ.

Iste est Secundus tractatus istius secūdi libri, in quo Philosophus determinat de partibus animæ, postquam determinauit de Anima quid est secūdum eius essentiam, & ponit decem & octo capitula. In primo capitulo determinat de diuisione potentiarum & hoc in principio. In secūdo determinat de ordine & origine earūdē. ibi. {Qualiter autem vnūquodque &c.} In tertio capitulo determinat de potentia vegetatiua sm quòd est principium suarum operationum. ibi. {Quoniam primum de aliquo.} In quarto capitulo determinat de operationibus animæ vegetatiuæ & earum obiectis. ibi. {Quoniam autē.} In quinto determinat de potentia sensitiua sm suam essentiam, ostendendo quid est sensus & qualiter sensus est potentia ibi. {Determinatis autem his.} In sexto capitulo determinat de potētia sensitiua per respectum ad actum. ostendendo qualiter reducitur ad actum. ibi {Diuidendum autē.} In septimo capitulo de sensibilibus in communi ponendo differentiam inter sensibilia per se & p accidens. ibi. {Dum autem sm vnumquodque.} In octauo capitulo de sensibilibus visus, videlicet de colore, ostendendo quid est color, quid lumen, & quid diaphanum. ibi {Cuius quidem visus.} In nono determinat

minat de colore per respectum ad diaphanum. ibi {Est autem susceptiuum coloris.} In decimo de sensibili auditus, videlicet de sono absolute. ibi {Nunc autē primum de sono.} In vndecimo de sono ſm quod auditus immutatur ab eo. ibi. {Vacuum autem.} In duodecimo determinat de voce, quæ est ſpēs soni. ibi {Vox autem sonus quod.} In tertiodecimo de sensibili olfactus absolute, videlicet de odorabili. ibi. {De odore autem.} In quartodecimo de odorabili ſm quod ab eo immutatur olfactus. ibi {Est autem olfactus.} In quintodecimo de sensibili gustus, videlicet de gustabili. ibi {Gustabile autē.} In sextodecimo determinat de sensibili tactus, videlicet de tangibilibus. ibi {De tangibili autem & tactu.} In decimo septimo determinat de differentia tactus & gustus. ibi {Dubitabilem autem vtique} Decimo octauo determinat de sensu ſm se absolute. ibi {Oportet autē vniuersaliter.} In quo ſm sententiam Doctoris sancti terminatur iste liber secundus. In primo igiſ capitulo huius secundi tractatus ponit Philosophus tres cōclusiones, quarum prima est. Tantum sunt quinque genera potentiarum animæ, videlicet vegetatiuum, appetitiuum, sensitiuum, & ſm locum motiuum & intellectiuum. Hæc conclusio probatur elicitiue tali ratione Philosophi, quam deducit hic Doctor sanctus. Nam potentiæ, cum ſm propriam rationem ordinentur ad actum, distinguuntur ſm diuisiones actuum & operationum, sed quælibet operatio animæ cum sit principium essendi, attribuitur ei ſm aliquod esse, vel ergo talis operatio attribuitur ei ſm esse penitus materiale, sic sumitur potentia vegetatiua, vel attribuitur ei ſm esse immateriale, & hoc dupliciter, vel attribuitur ei ſm quod ipsa suscipit aliquod obiectum ſm esse penitus immateriale, sic sumitur potētia intellectiua, vel ſm esse medium inter materiale & immateriale, sic sumitur potētia sensitiua. Si ſcđm, & hoc dupliciter vel potentia tendit in tale obiectum ſm quod est primum in intentione, sic sumitur potentia appetitiua, vel tendit ad ipsum ſm esse quod habet in executione, sic sumitur potentia motiua ſm locum. Aliter potest probari & clarius. Nam potentiæ distinguūtur per actus, vero p obiecta, sed potentia quanto est vniuersalior tanto respicit obiectum ſm rationem vniuersaliorem, ergo potentiæ animæ (cum sit vniuersales) distinguuntur ſm rationes obiectorum magis & minus vniuersales, sed tales rationes se habent in quintuplici differentia, ergo quinque sunt genera potentiarum, vltima subsumptio sic deducitur. Nam omnis potentia, aut respicit obiectum, quod est tantum animæ vnitum, vel respicit obiectum, quod non solum aiæ est vnitum. Si primum, sic est potētia vegetatiua. Si ſcđm & hoc dupliciter, vel respicit idem obiectum ſm quòd aptum natum est suscipi in ea ſm eius similitudinem, aut ſm quod tendit in ipsum obiectum, si primum, hoc est dupliciter, vel respicit idem obiectum ſm quod est susceptibile sine cōditionibus materialibus, sic est potentia intellectiua, vel ſm ꝙ est susceptibile cum conditionibus materialibus, sic sumiſ potentia sensitiua. Si ſcđm, hoc est dupliciter, vel tendit in idem obiectum inquantum habet esse in intentione, sic sumitur potentia appetitiua, vel ſm, esse, quid habet in executione, sic sumitur potētia motiua ſm locum. Contra prædictam conclusionē arguitur sic, sunt tm̄ tres partes animæ. s. anima sensitiua, vegetatiua, & intellectiua, ergo tm̄ tres sunt potentiæ, cum potentiæ dicantur partes animæ. Præterea. Sunt quatuor modi viuendi vt ex supra dictis patet, ergo cum modi viuendi sumantur ſm operationes animæ, sequitur quod erunt tantum quatuor potentiæ. Præterea. Anima intellectiua inter cæteras formas naturales magis assimilatur Deo, sed in Deo est vna potentia, quæ est sua essentia, ergo in anima non erunt plures potentiæ. Præterea. Quanto virtus est altior, tanto est magis vnitas, sed anima rationalis est altior quam anima vegetatiua, ergo (cum in anima vegetatiua non sint quinq; genera potentiarum.) sequitur quòd neque in anima intellectiua erunt quinque genera potentiarum. Præterea. Præter prædictas potentias in anima reperitur potentia obedientialis, vt patet per Doc. san. in de potentia. q. prima, ergo sequitur ꝙ sunt plura genera potentiarū quā quinque. Præterea. Voluntas est quædam potentia animæ & tamen non enumeraſ hic, ergo & c. Præterea illud, quod est commune omni enti non est potentia animæ, sed appetitiuum est commune omni enti, quia omne ens appetit suam perfectionem, ergo appetitiuum non est vna potentia, & sic non sunt quinque. Ad primum dicendū ꝙ duplices partes animæ sunt. quædam sunt partes animæ subiectiue, sic tantum tres sunt partes animæ, vt voluit argumentum, aliæ sunt partes potentiales, de quibus est ad propositū, & sic sunt quinque. Et si quęratur, quare est quod sunt quinque tantum genera potentiarum animæ, & quod sunt tantum tres animæ. Dicendum ſm Doc. san. in lectione, quod diuersitas animarum sumitur ſm diuersitatem esse corporis animati, sed tātum est triplex esse quod inuenitur in viuentibus. Nam quoddam est esse materiale, & sic sumitur anima vegetatiua, aliud est esse penitus immateriale, sic sumitur anima intellectiua, aliud est medio modo se habens, sic sumitur anima sensitiua, vnde tantum sunt tres partes animæ, potentiæ vero distinguuntur ſm diuisionem actuum & obiectorum, vnde non est simile. Ad secundum negat consequentiam, quia modi viuendi sumuntur ſm diuersos gradus viuentium, & non ſm operationes vitæ, ſm quas sumuntur genera potentiarum, vt hic dicit Doct. san. formaliter. Ad tertium dicendum quod anima intellectiua magis assimilatur Deo quam aliæ formæ naturales, quia potest pertingere ad nobiliorem finem & altiorem, s. ad beatitudinem quā aliæ formæ naturales, licet non possit ad eam pertingere, nisi varijs & diuersis operationibus procedentibus à diuersis potentijs. Ad quartum dicendum quòd cæteris paribus, videlicet quando potentiæ ad æqualia se extendunt, tunc quanto virtus est altior, tanto magis est vnita, secus autem est si ad inæqualia se extendant, cum igitur anima intellectiua ad plura se extēdat obiectiue & ad altiora quam anima vegetatiua, ideo ratio non sequitur. Ad quintum dicendum pro nunc quod potentia obedientalis nō distinguitur genere, aut specie à prædictis potentijs, cum illa potentia, quæ dicitur naturalis, possit dici obedientalis, diuersis tamen rationibus, vnde potētia intellectiua ſm quod comparatur ad suum obiectum naturale, dicitur naturalis potentia, ſm vero quòd consideratur inquantum potest cognitionem suscipere supernaturaliter infusam, dicitur potentia, obedientialis. Ad sextum dicendum quod voluntas compræhenditur sub potentia appetitiua, cum voluntas sit appetitus intellectiuus. Ad vltimum dicendum quod duplex est appetitus, quidam est appetitus naturalis, & talis non cōstituit potentia animæ, de quo procedebat

procedebat argumentum, alius est appetitus animalis, qui sequitur formam apprehensam à re exteriori & talis dicitur potentia animæ vnde argumentum laborabat in æquiuoco. Secunda conclusio est, quod appetitum inest omnibus animalibus. Hanc conclusionem probat Philosophus duabus rationibus, quarum prima est. Nam omnia animalia habent vnum sensum ad minus.s. tactum, sed cuicunque inest sensus, inest delectatio & tristitia, & cuicunque inest delectatio, & tristitia ei inest concupiscentia, quæ est appetitus delectabilis, ergo de primo ad vltimum sequitur quod omnibus animalibus, quibus inest sensus tactus inest appetitus. Secundario est. Omnia alimēta habent sensum alimenti, qui dicitur sensus tactus, sed quibuscunq; inest sensus alimenti, his inest esuries & sitis, sed vbicunque est esuries & sitis, ibi est delectatio, & cuicunque inest delectatio ei inest appetitus, ergo in omnibus animalibus est appetitus. Circa hanc cōclusionem considerandum est fm Philosophum quod prædicta genera potentiarum se inuicem quodammodo cōsequuntur. Nā in quibusdam est vegetatiuum tantum, vt in plantis, in quibusdam vero cum vegetatiuo est sensitiuum & appetitiuum, sicut in omnibus animalibus. In quibusdam vero cum illis tribus est motiuum fm locum, videlicet in animalibus perfectis. Quibusdam vero cum omnibus prædictis inest intellectiuum, vt in hominibus. Tertia conclusio. Illa anima quæ est vltima ordine generationis, includit virtute alias animas priores. Hāc conclusionē probat Philosophus tali ratione. Sicut est in figuris ita est in formis, & per consequēs in animalibus, sed posterior figura, videlicet tetragonū, includit in se virtute priorē figuram.s. trigonum, ergo vltima forma substātialis includit i se virtualiter formas priores, licet non formaliter. Ex prædictis infert Philosophus vnum corollarium contra Platonem, videlicet quod non est ponenda vna definitio animæ separata, quæ non conueniat animabus particularibus quia fm eum non debet poni vna ratio communis figurarum ab eis, cum ergo animę se habeant sicut figuræ & sicut numeri, non debet poni vna definitio animæ, quæ separetur ab animabus. Circa prædicta dubitatur, vtrum potentiæ animæ distinguantur per obiecta. Et videtur quod non quia prius non debet distingui per posterius, sed potius econuerso, sed potētia est prior obiecto cum sit propinquior essentiæ animæ, ergo potentiæ non debent distingui per obiecta. Præterea. Differētia specifica sumitur per id, quod est intrinsecum rei cum sit essentialis, vt patet per Por. sed obiectum est quoddam extrinsecum potentiæ, ergo &c. Præterea. Contraria maxime à se inuicem distant, vt patet.5. meta. ergo si potentiæ distinguerentē per distinctionem obiectorum, sequeretur quod contraria non pertinerent ad eandem potentiam, consequens est contra Philosophum.9. meta. ergo &c. Præterea. Homo, asinus, lapis, & similia inter se differunt, & tamē pertinent ad eandē potentiam.s. intellectiuam, ergo vt supra. Pręterea corruptibile & i corruptibile, plusquam genere differunt, & tñ non causant distinctionem potētiarum, ergo &c. Præterea. Opinatiuum & scientificum sunt distinctæ potentiæ, vt expresse deducit Doc. san. in quæstionibus de anima, & tamē nō habent obiecta distincta fm speciem cum se habeant sicut perfectum & imperfectū, ergo &c. Præterea. Si distinctiones potentiarum attenderētur fm diuisionem obiectorum, sequeretē ꝙ obiectis non existentibus, potentiæ non distinguerentur inter se, consequens est falsum, quia dato ꝙ nullus sonus esset & nullus color, ad huc potentia auditiua & visiua distinguerentē inter se. ergo &c. Præterea, potētia visiua in homine & potentia visiua in asino differūt specie, cum ad distinctionem subiectorum sequatur distinctio accidentium, & tamē non hñt diuersa obiecta, vtraque enim respicit colorem obiectiue, ergo &c. Præterea. Accidentia distinguuntur per eorum subiecta, sed potentiæ sunt accidentia, ergo potentiæ distinguuntur per subiecta & non per obiecta. Præterea. Intellectus & voluntas sunt potentiæ essentialiter distinctæ, & tamen non habēt obiecta essentialiter distincta, quia verum, quod est obiectum itellectus, & bonum, quod est obiectum voluntatis, non differunt essentialiter sed ratione tantum. ergo &c. Respōsio, dicendum ad dubium ꝙ potentias distingui per eorum obiecta potest intelligi dupliciter. Vno modo loquendo de distinctione numerali potētiarum, vel specifica, si primo modo, sic potentiæ distinguuntur per eorum subiecta & non obiecta, si secūdo modo, hoc est dupliciter, vel loquendo de distinctione specifica obiectorum, vel de distinctione generica, si primo modo, sic etiam potentiæ non distinguuntur per obiecta. Si secundo modo, hoc est dupliciter, vel loquendo dē distinctione generica fm genus naturæ, vel loquendo de distinctione fm rationem genericam cognoscibilitatis, si primo modo, sic etiam potentiæ non distinguūtur per obiecta. Si secundo modo, sic potentiæ possunt distingui per obiecta. quod sic patet. Potentia fm rationem eius ordinatur ad actum, sed actus potentiarum distinguuntur per obiecta, ergo & ipse potentiæ. Probatio minoris, omne obiectum comparatur ad actum sicut principium, si sit actus potētiæ passiuæ, vel etiam sicut finis si sit actus potentiæ actiuę, ergo distinctio actuūm potentiarum sumitē ab obiectis. Pro ampliori declaratione huius considerandum est ꝙ diuersitas actuum potest attendi quinque modis fm Doctorem sanctum in quęstionibus de veritate quęstione.15. ar.2. ad.12. Vno modo fm fortitudinem & debilitatem, sicut credere & opinari. Secundo modo fm velocitatem & tarditatem, vt currere & moueri. Tertio modo fm habitum & priuationem, vt quiescere & moueri. Quarto modo fm comparationem ad contraria eiusdem generis, vt videre album & videre nigrum. Quinto modo fm repugnantiam diuersorum generum, sicut videre colorem, & audire sonum, & sic de similibus. Isto autem quinto modo solum diuersitas actuum causat diuersitatem potentiarum. Tunc ad solutiones. Ad primum dicendum, ꝙ licet potentię fm esse pręcedant ipsa obiecta, tamē obiecta inquantum habent intentionem & rationem mouendi præcedunt potentias, & isto modo ab eis sumitur distinctio potentiarum. Ad secundum dicendum, ꝙ licet distinctio specifica formarum, quæ non habent dependentiam ad aliud sumatur ab intrinseco, tamen distinctio illarum formarum, quæ in sua definitione dicunt ordinem ad aliquid sumitur ab aliquo extrinseco, non tamen inquantum extrinsecum, sed inquātum potest cōformari ipsis. Ad tertium quartum & quintum patet solutio ex dictis. Ad sextum dicendum ꝙ ratiocinatiuum, & opinatiuum sunt quæ potentiæ, quæ continentur sub potentia intellectiua, verūtamen contingens, quod est obiectum opinatiui, potest considerari dupliciter, vno modo in quantum contingens,

contingens,& ſic non pertinet ad ratiocinatiuum ſiue ſcientificum,cum vt ſic de eo non poſsit haberi certa cognitio, ſed pertinet ad opinatiuũ, alio modo poteſt conſiderari contingens inquãtum habet rationem entis intelligibilis,licet imperfectam, & iſto modo pertinet ad ſcientificum,ſicut ratiocinatiuum. Vnde in prima parte Doct.ſan.vbi videtur innuere ꝙ opinatiuum & ſcientificum diſtinguuntur propter hoc quod contingens & neceſſarium ſe habeant vt perfectum & imperfectum,accipit cõtingens ſecundo modo, ſed in de veritate,vbi ſupra,accipit primo modo cõtingens, vbi videtur velle expreſſe ꝙ opinatiuum & ſcientificũ ſunt diuerſæ potentiæ, quia vt ibidem dicit habent diuerſa obiecta ſecundum rationem cognoſcibilis diſtinctam, de quo clarius videbitur quinto Metaphyſi. capitulo. Poteſtas. Ad ſeptimum dicendum quòd potentiæ non diſtinguuntur per actualem exiſtentiam obiectorũ ſed per habitudinem habitualem,quã habent ad ipſa,vnde licet color & ſonus non eſſent in rerum natura, tamen viſus haberet aliam habitudinem ad colorem, quã auditus ad ſonum. Ad octauum dicendum negando maiorem,immo potẽtia viſiua in omnibus animalibus eſt eiuſdem ſpeciei, & licet diſtinctio naturalis actuum ſumatur à diſtinctione ſubiectorum,non tamẽ diſtinctio ſpecifica,ſicut albedo, quæ eſt ĩ pariete & quæ eſt in homine,ſunt eiuſdem ſpeciei,licet homo & paries differãt ſpecie,Et per hoc patet ſolutio ad nonum. Ad decimũ dicendum quod diſtinctio formalis obiectorũ ſecundum rõnem ſufficit ad diſtinctionem potentiarum immaterialium,quæ ſe naturaliter extendũt ad oĩa entia. vnde,cum intellectus & voluntas extendant ſe ad oĩa entia,ſufficit quod eorum obiecta diſtinguantur ſecũdum rationem cognoſcibilitatis.

Sequitur textus. {Quare autem vnumquodque querendum &c.} Hic incipit lectio ſexta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

Iſtud eſt ſecundum capitulum ſecundi tractatus in quo Philoſophus determinando potentiarum ordinem ponit tres concluſiones,quarum prima eſt,Potentiæ animæ habent ordinem inter ſe. Hæc concluſio probatur tali ratione. Vbicũq; non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia, ibi eſt ordo prioris & poſterioris, ſed in potentijs non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia,ergo inter eas eſt ordo.Probatio minoris,quia vbicũque inuenitur intellectiuum inueniuntur aliæ potentiæ,non tamen econtra,ſimiliter vbi inuenitur ſenſitiuum,ibi inuenitur vegetatiuum, & non econuerſo, ſimiliter vbi inuenitur motiuũ ſecundũ locum inuenitur appetitiuum ſenſitiuum,& vegetatiuum, non tñ econtra,ergo in prædictis potentijs non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia. Contra hanc concluſionẽ ſic arguitur. Quæcũque ſimul cadunt ſub eadem diuiſione, non habent ordinem prioris & poſterioris cum ſpecies quæcunque contineãtur ſub ſuo genere, ſed potentiæ prædictæ ſunt huiuſmodi,cum diuidãtur inter ſe. ergo inter eas eſt ordo. Præterea. Si inter eas eſſet ordo, ſequeretur ꝙ operatio vnius habere dependentiam ad operationem alterius,conſequens eſt falſum, ergo &c. Præterea.In præcedentibus probatum eſt quod vbicũque eſt ſenſitiuum, ibi & appetitiuum & motiuum ſecundum locum,& hic dicitur oppoſitum ergo &c. Pro ſolutione iſtorum argumentorum aduertẽdum eſt qđ inter potentias poteſt aſsignari ordo dupliciter. Vno modo ſm dependentiam vnius potentiæ ab alia. Alio modo ſecundum ordinẽ obiectorum, primo modo attendit duplex ordo,videlicet ordo generationis, & ordo perfectionis, ordine aũt generationis vegetatiua eſt prima,ſenſitiua,ſecunda,tertia appetitiua, quarta motiua ſecundum locum,vltima intellectiua. Ordine vero perfectionis eſt ordo reuerſus. Ordo vero potẽtiarum, ſecundum ordinem obiectorum ſumitur ſecundum vniuerſaliorem & priorem rationem obiecti, ſicut viſus,qui reſpicit obiectum, quod reperitur tam in corporibus ſuperioribus, quam inferioribus præcedit auditum,qui reſpicit obiectum, quod ſolum reperitur in iſtis inferioribus,& ſic de ſimilibus. Solutiones. Ad primum dicendum, quod licet ſpecies conſideratæ ſecundum perfectionem generis æqualiter contineantur, ſub genere tamen ſi conſiderentur ſecundum eſſe earum, ſic vna eſt prior alia, vt patet in numeris & figuris. Ad ſecundum negatur ſequela,niſi fiat locutio de ordine potentiarum, qui ſumitur, ſecundum ordinem obiectorũ,hæc omnia Doct. ſan.in prima parte.q.77. ar.4. Ad tertium dicendum ꝙ ſuperius Philoſophus loquebatur de motu imperfecto ſecundum locũ,hic vero loquitur de principio motiuo progreſsiui motus. Secunda concluſio. Prius determinandũ eſt de potentijs quãtum ad earum quidditatem,quam de alijs,quæ cõſequuntur ipſas potentias. Hæc cõcluſio probatur per Doct.ſan.in lectione, quia omnis cõfuſio in doctrinalibus ſcientijs eſt vitanda,ſed ſi ſimul de potentijs determinaretur quãtum ad earum quidditatẽ, & de his, quæ conſequuntur,eſſet confuſa doctrina, ergo &c. Tertia concluſio.Prius determinãdum eſt de obiectis & actibus potentiarum,quàm de ipſis potentijs.Hæc cõcluſio probaƒ tali ratione, quia de prioribus prior eſt ſpeculatio,ſed obiecta præcedunt actus, actus vero potentias quãtum ad intentionem,& rationem mouendi,ergo &c.Et ſi dicatur Philoſophus,prius determinauit de potentijs,quam de obiectis.Dicendum, ꝙ licet Philoſophus determinauerit in generali prius de potentijs. (videlicet diuiſiue)tamen quando de eis determinat in ſpeciali,prius determinat de obiectis, vt infra patebit. Circa prædicta dubitatur primo, vtrum potentia animæ realiter diſtinguatur ab eius eſſentia, & arguitur ꝙ non, quia potentia materiæ nõ diſtinguitur ab eius eſſentia, ergo à ſimili potentia animæ nõ diſtinguitur ab eius eſſentia. Præterea. Aug.10.de trinitate ait, quòd mens intellectiua & voluntas ſunt ſub vna eſſentia animæ. ergo &c. Reſpondetur.Dicendum ad dubium,ꝙ neceſſe eſt dicere animam & eius potentiam diſtingui realiter, quod ſic patet. Nam potentia & actus cum diuidant quodlibet genus entis, ſunt eiuſdem generis, ſed actus animæ ſunt de genere accidentis,ergo & eius potentiæ, cum ergo eſſentia aĩæ ſit de genere ſubſtantiæ,relinquiƒ quod eſſentia aĩæ & eius potentiæ diſtinguantur realiter, alioquin oporteret dicere qđ ſubſtantia & accidens eſſent idẽ realiter. Tũc ad rõnes.Ad primam dicendum negando cõſequentiam & rõ eſt, quia potentia materiæ eſt ad actum primum, potentia vero formæ eſt ad actum ſecundũ. vnde non eſt ſimile. Ad ſecundum rõnem dubij dicendum ꝙ quando dicitur ꝙ mens intellectiua & voluntas ſunt vna eſſentia, ibi non eſt prædicatio eſſentialis, ſed magis materialis, & ſenſus ꝙ ſunt vna eſſentia, id eſt ſunt in vna eſſentia ſubiectiue. Dubitaƒ ſecundo, vtrum oẽs potentiæ animæ ſint ſubiectiue in anima. Et videtur quod ſic, quia oẽs operationes animæ attribuuntur toti compoſito rõne animæ,

animæ, ergo videtur quod potentiæ animæ omnes, quę sunt principia istarum operationum sint subiectiue in anima. Dicendum breuiter ꝙ non omnes potentię alę, sed solum potentiæ intellectiuæ sunt subiectiue in anima, quia non omnes operationes potentiarum animæ sunt in anima sicut in subiecto, licet omnes attribuātur animæ tanquam principio. Et iode est ꝙ omnes potentiæ sunt in anima tanquam in principio, sed non sicut in subiecto, & per hoc patet solutio ad dubium. Dubitatur tertio vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia. Et videtur quod non. Illud, à quo aliquid fluit est causa, sed anima non est causa potentiarum, vt patet discurrendo per omnia genera causarum, ergo &c. Præterea. Id, quod fluit ab alio, sequitur illud, sed potentiæ aīæ simul sunt cum ipsa anima. ergo &c. Dicendum ad dubium quod omnes potentiæ animæ fluunt ab eius essentia. Quod sic patet, quia subiectū est causa propriæ passionis, sed anima est subiectum, cuius proprię passiones sunt ipsę potentiæ, ergo &c. Ad primam rationem dubij dicendum quod anima rationalis est causa materialis in quo potentiarum, & est causa efficiens earum, nō quidem ꝙ agat per transmutationem realem, sed per cōcomitantiam naturalem. Hęc omnia Doctor sanctus in prima parte. q. 77. quasi per totum. Et per hoc pstet solutio ad dubium.

Sequitur in textu. {Quare primo de alimento &c.}
Hæc est lectio septima eiusdem libri, & in cōm. S. Thomæ.

Tertium capitulum huius secundi Tractatus comprehendit duas lectiones commenti, s. septimā & octauam huius libri, cuius octauæ textus est. ibi. {Empedocles autem &c.}

ISTud est tertium capitulum, in quo Philosophus determinando de operationibus animæ vegetatiuæ ſm ꝙ anima est principium earum ponit quinque conclusiones. Quarum prima est. Prius determinandum est de potentia vegetatiua cum suis operationibus & obiectis, quam de alijs partibus animæ. Hæc cōclusio probatur tali ratione. De communioribus prior est speculatio, vt patet primo physi. sed potentia vegetatiua est communior in omnibus viuentibus. Ipsa. n. separatur ab alijs partibus, sed aliæ non separantur ab ea, vt supra dictum est, ergo prius determinandum est de anima vegetatiua, cuius operationes sunt augmentatio & nutritio. Contra hanc conclusionem breuiter arguitur. De prioribus prior est speculatio, sed potentia intellectiua prior est ipsa vegetatiua cum sit perfectior, ergo prius videtur esse determinandum de potentia Itellectiua. Præterea. Illud, sine quo alia nō possunt esse non est separabile ab eis, sed sine potentia vegetatiua aliæ potentiæ esse non possunt, cum in eis cōcludatur sicut trigonum in tetragono. ergo &c. Ad primum dicendum ꝙ duplex est ordo, s. ordo generationis & ordo naturæ, qui est duplex, videlicet ordo naturæ generationis & ordo naturæ perfectionis. Perfectiora autem sunt priora ordine naturæ perfectionis, non autem ordine naturæ generationis seu cognitionis. Ad secundum dicendum quod aliquid potest dici separabile ab alio dupliciter. Vno modo quòd alterum posset esse eo non existente, sicut accidens est separabile à subiecto, & isto modo potentia vegetatiua non est separabilis ab alijs. Alio modo qa inuenitur in alijs omnibus, in quibus aliæ inueniuntur & non in quibusdam alijs, sicut genus dicitur separabile à qualibet specie eius seorsum sumpta, & isto modo potentia vegetatiua est separabilis ab alijs. Secunda conclusio. Generatio quæ est operatio potentiæ vegetatiuæ, pertinet ad potētiam vegetatiuam. Hęc conclusio probatur tali rōne. Oīs operatio, quę naturaliter inuenitur in oībus viuentibus pertinet ad potentiam vegetatiuam, sed generare inuenitur in omnibus viuentibus & inest eis naturaliter, ergo generare pertinet ad potentiam vegetatiuam. Probatio maioris, quia potentia vegetatiua est ſm quam primo viuere inest omnibus. Ex prædicta conclusione infert Philosophus vnum corollariū, videlicet quod naturalissimum opus in viuentibus est generare sibi simile. Cuius ratio est duplex. Prima quia in hoc conuenit cum alijs rebus aīatis, quæ etiam generationem hāt, licet alio modo vt infra patebit. Secūda, quia naturalissimum est viuentibus assimilari primo esse ſm posse, sed primum esse, videlicet diuinum, est immobile & perpetuum, ergo naturale est viuentibus appetere assimilari esse perpetuo, sed non possunt perpetuari nisi generando sibi simile ſm speciem vnde naturalissimū est viuentibus facere alterum tale, quale ipsum est, videlicet generare sibi simile ſm speciē. Cōsiderandum est ſcd'm Doctorem sanctum ꝙ esse diuinum est, cuius causa naturalis agūt, quod potest intelligi dupliciter. Vno modo quod sit illud, cuius causa naturalis res directe agit, sicut dicimus ꝙ sanitas est, cuius causa medicus agit. Alio modo ꝙ sit illud, quo aliquid agit, vel sit illud, sine quo res agere non potest, sicut dicimus ꝙ sine calefacere medicus sanare nō potest. Primo igitur, & secundo modis intelligitur ꝙ esse diuinum est, cuius causa agens naturale agit. Contra prædictam cōclusionem sic arguitur. Illa operatio, quę est operatio naturæ non est operatio animæ, sed generatio est operatio animæ, vt infra patebit, ergo generatio non est operatio naturæ, & per consequens generare non conuenit naturaliter viuentibus. Præterea. Illa operatio, quæ reperitur in inanimatis non pertinet ad potentiam vegetatiuam, sed generatio reperitur in inaīatis, ergo non pertinet ad potentiam vegetatiuam. Præterea. Generare non conuenit pueris, nec etiam animalibus imperfectis, ergo sequitur quod generare non conuenit naturaliter viuentibus, quia illud, quod conuenit naturaliter alicui, semper ei conuenit. Ad primum dicendum ꝙ natura potest accipi dupliciter. Vno modo ſm quod distinguitur contra hoc esse qui est contra naturam & isto modo generatio est operatio naturalis. Alio modo vt distinguitur cōtra principium naturale determinatum, quod est anima, & isto modo generatio non est naturalis. Ad secundum dicendum ꝙ generatio alio modo repetitur in inanimatis & in animatis. Nam inanimata habent generationem ab extrinseco generante, sed viuentia habent generationem à principio extrinseco inquantum generantur ex semine, vnde ratio non sequitur. Ad tertium dicendum ꝙ à prædicta generatione viuentium excipiuntur tria secundum Philosophum, quibus generare non conuenit. Primo illa, quæ sunt imperfecta vt pueri qui non generant, quod enim pōt alterum facere tale quale ipsum est, hoc in vnoquoque genere perfectum est. Secundo excipiuntur illa quæ patiuntur aliquem defectum alicuius principij naturalis, sicut sunt spadones & frigidi. Tertio excipiuntur animalia & plantæ, quæ generantur

generantur ſine ſemine ex putreſactione. In his enim propter ſui imperſectionem, ſufficit agẽs vniuerſale.ſ. virtus corporis cœleſtis & natura diſpoſita, vt deducit Doctor ſanct. Licet ergo generare ſibi ſimile cõpetat naturaliter omnibus viuentibus exceptis tribus prædictis, non tamen propter hoc ſequitur ꝙ conueniat omnibus ſimpliciter vel abſolute. Tertia concluſio. Anima eſt cauſa viuentis oorporis vt forma. Hæc concluſio probatur duplici rõne Philoſophi. Qnarum prima eſt. Nam illud eſt cauſa alicuius vt forma, quo eſt cauſa eſſendi, quia per formam vnũquodque eſt actu, ſed anima eſt viuentibus canſa eſſendi, ergo anima eſt cauſa viuentibus vt forma. Probatio minoris, quia per animam viuentia viuunt, ſed viuere viuentibus eſt eſſe, ergo pee animam hẽt eſſe. Secunda ratio talis eſt. Illud, quod eſt actus alicuins eſt ratio, & forma eius, quod eſt in potentia, ſed anima eſt actus corporis viuentis, vt ex ſupradictis patet, ergo anima eſt cauſa viuentibus vt forma. Quæ concluſio ſatis ſuperius declarata eſt. Quarta concluſio. Anima eſt cauſa corporis viuentis vt finia. Hæc cõcluſio probatur tali ratiõe. Sicut intelſs operatur propter finem, ita & natura, vt patet ſecundo phyſi. ſed intellectus in his, quæ fiunt per artem, mateſiam ordinat & diſponit propter formam tanquã propter finem. ergo, & natura. Cum igitur anima ſit forma viuentis corporis, ſequitur ꝙ ſit finis eius. Si dicatur finis & forma ſunt diuerſa genera cauſarum, ſed anima eſt forma viuentium, vt iam dictum eſt, ergo non eſt finis. Dicendum quod duplex eſt finis, videlicet finis generationis, & finis rei genitæ, verum eſt ꝙ forma & finis rei genite non coincidunt, ſed tamen forma eſt finis generationis inquãtum terminat eam. Ex hac cõcluſione infert Philoſophus vnum corollarium, videlicet qnod anima non eſt ſolum finis corporum viuentium, ſed etiam oĩum naturalium corporum in iſtis inferioribus, qnæ ſic probatur ſecundum Philoſophum. Nam inſtrumenta ordinantur ad cauſas principales tanquam ad finẽ, ſed oĩa corpora animata ſunt inſtrumenta animatorum, & ſunt propter ipſa & etiam animata minus perfecta ſunt propter aĩata magis pfecta, ergo oĩa corpora naturalia inferiora, tam inanimata quã animata ordinantur ad animã tanquam ad finem. Quinta concluſio. Anima eſt cauſa viuentium ſicut principium vnde motus. Hæc concluſio probatur tali ratione. Omnis forma corporis naturalis eſt principiũ motus proprij illius corporis, ſed qnidam motus ſunt proprij rebus viuentibus, videlicet, ſentire, moueri tamen, progreſsiue, augeri, & minui &c. ergo eſt principium vnde motus. Et ſi dicatur, principium vnde motus dicitur cauſa efficiens, ſed anima non eſt cauſa efficiens, ergo non eſt principium vnde motus. Dicendum quòd principium vnde motus poteſt accipi dupliciter. Vno modo proprie, pro eo quod eſt principium productiuum ipſius motus, & iſto modo principium vnde motus dicitur cauſa efficiens, ſecundo phyſic. Secundo modo accipitur communiter pro eo, quod eſt principium actuale motus, ſiue tale ſit forma ſiue efficiens, & iſto modo forma dicitur principiũ vnde motus. Ex prædictis concluſionibus infertur vnũ corollarium ſecundum Philoſophum quod eſt principale intentum in hoc capitulo, videlicet qnod operationes, quæ attribuuntur potentiæ vegetatiuæ ſunt ab anima, quod patet tali ratione. Nam anima eſt principium, & cauſa viuentis corporis per tres prædictas cõcluſiones patet, ergo eſt principiũ operationum eiuſdem, cum igitur operationes, quæ attribuuntur potẽtiæ vegetatiuæ ſint operationes corporis viuentis, ſequitur quod ſint operationes animæ. Contra prædictũ corollarium ſic arguitur, primo ratione Empedoclis. Elementa ſunt cauſa augmentationis & diminutionis, ergo ſequitur quod anima non eſt principium augmẽtationis, & per conſequens operationes potentiæ vegetatiuæ non ſunt ab anima. Præterea. Quod conuenit alicui per ſe, eſt principium oĩum illorum, quæ participant illud, ſicut ignis qui eſt calidus per ſe eſt cauſa caloris in rebus mixtis, ſed inter alia elementa ſolus ignis videtur augeri & nutriri, ergo videtur quod ſolus ignis eſt cauſa augmenti & nutrimenti, & non anima. Ad primum dicit Philoſophus deſtruendo opinionẽ Empedoclis ꝙ augmentum in ſurſum & deorſum in animatis procedit ab anima & non ab elementis, quod patet dupliciter. Nam ſi procederet ab elemẽtis ſeqneretur quod in omnibus viuentibus ſumeretur eodem modo ſurſum & deorſum & aliæ differentiæ poſitionis, ſequeretur etiam quod in quibus eſſent duæ differentiæ poſitionis ſm naturam diſtinctæ, eſſent omnes ſm naturã diſtinctæ. conſequens eſt manifeſte falſum. Nã in plantis ſurſum dicitur radix, & locatur circa terram, ſed in hominibus ſurſum locatur circa cœlum, & dicitur caput, in brutis vero ſurſum locatur medio modo. Secundo illud eſt principium, & cauſa augmenti, quod continet elementa ne totaliter ſeparentur abinuicem, hoc autem eſt anima in rebus viuentibus, ergo anima eſt principium principale augmenti & non elementa, licet ad augmentum inſtrumentaliter concurrant. Ex quo patet quod primum argumentum ſoluitur negando antecedens. Pro ampliori tamen declaratione ſciẽdum eſt ſecundum Doctorem ſan. in præſenti lectione quod differentiæ poſitionis, ſ. ſurſum & deorſum, ante retro, dextrum, & ſiniſtrum in aliquibus diſtinguuntur ſm naturam, in aliquibus vero diſtinguuntur ſolum poſitione quo ad nos. In illis autem, in quibus ſunt determinatæ partes, quæ ſunt naturaliter principia aliquorum motuum, diſtinguuntur prædictæ differentiæ ſm naturam in vniuerſo, ad cuius medium naturaliter feruntur grauia. Et ad cuius circunferentiam feruntur leuia. Similiter in viuentibus ſm motũ augmenti & decrementi, diſtinguuntur ſurſum & deorſum. Nã ſurſum dicitur illa pars vnde viuentia alimentum accipiunt. deorſum autem pars alia, vnde ſuperfluitates emittuntur, ante vero, & retro, in quibuſdam determinantur ſm ſenſum, dextrum & ſiniſtrum determinantur ſm motum localem. In his vero, in quibus non eſt determinata pars aliqua, quæ eſt principium vel terminus alicuius motus, prædictæ differentiæ non diſtinguuntur ſm naturam, ſed ſolum poſitione quo ad nos vt in rebus inanimatis, vnde eadem columna dicitur ſiniſtra, & dextra ſm ꝙ eſt ad dextram noſtram vel ad ſiniſtram. Hæc omnia Doc. ſan. in lectione. Ad ſecundum dicendum. quod licet ignis ſit cauſa inſtrumentalis alimenti & nutritionis &c. tamen anima eſt cauſa principalis. Cuius ratio Philoſophi eſt, quia in vnoquoque viuente ſm naturam eſt certus terminus, ac determinata ratio augmenti & magnitudinis, ergo illud, qđ eſt cauſa determinationis magnitudinis & augmenti, eſt cã principalis augmenti, hoc autem eſt anima & nõ ignis. Nam ignis in infinitum poteſt extendi ſi in infinitum ſit materia cõbuſtibilis, aut inueniatur, ergo &c.

Ex præ-

Ex prædictis patet remotio duarum opinionum. Quarum prima est, quæ attribuit operationem potẽtiæ vegetatiuæ ipsis elementis indifferenter secundum ꝙ, leuitas dicitur causa motus sursum, & grauitas motus deorsum. Secunda vero opinio attribuit prædictas operationes ipsi igni tantum & non cæteris elementis.

Sequitur in textu. { Quoniam eadem est potentia &c. } Hæc est lectio nona eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

Istud est quartum capitulum secundi tractatus, in quo Philosophus ponit duas cõclusiones, quarum Prima est ꝙ Alimẽtum oportet esse contrarium ei, quod alitur. Hæc conclusio probatur duplici ratione, quarum prima est. Nam alimentum decoquitur, & mutatur in illud, quod alitur siue nutritur, sed nil mutatur nisi in contrarium, ergo alimentum est contrarium ei, in quod mutatur. Præterea. Omne agens est contrarium patienti, nam simile a simili non patitur, sed alimentum patitur ab eo, quod alitur, nam alteratur ab eo & digeritur, ergo &c. Contra hanc conclusionem arguitur primo ratione Philosophi. Nam alimentum est causa augmenti, sed oportet quòd simile simili augeatur, nam si aliquid diuersum apponeretur, non esset eiusdem augmentum, sed esset naturæ extraneæ adiunctio, videtur ergo quòd oportet simile a simili ali, & per consequens alimentum non debet esse contrarium ei quod alitur. Præterea, arguitur contra primam rationem. Nam aliquod mutatur in medium, vtputa de albo in pallidum, ergo falsum est dicere quòd nihil mutatur nisi in contrarium. Ad primum dicendum secundum Philosophum quòd alimentum potest dupliciter considerari. Vno modo ante decoctionem, sic est contrarium & dissimile ei, quod alitur. Alio modo consideratur alimentum secundum quòd iam decoctum est, secundum quòd conuertitur in substantiam aliti, & sic est simile ei, quod alitur, vnde vno modo simile a simili alitur, & alio modo à suo contrario. Sed contra. In substantia nulla est contrarietas, sed alimentum est substantia, ergo &c. Dicendum, quod licet in genere substantiæ non sit contrarietas proprie dicta, scilicet physica, est tamen contrarietas largo modo sumpta, videlicet pro quacunq; dissimilitudine. Vel dicendum, ꝙ licet in substantia non sit contrarietas secundum formas substantiales, in ea tamen est contrarietas secundum formas accidentales, sicut patet de elementis. Ad secundum dicendum quòd medium comparatum ad vnum extremorum, inquantum rationem habet alterius extremi est, quodammodo contrarium, sicut pallidum albo comparatum, dicitur nigrum, nigro vero comparatum dicitur album, vnde ratio non sequitur. Pro maiori declaratione præcedentium Philosophus assignat tres conditiones in capite capituli quæ requiruntur ad hoc quòd aliquid sit alimentum. Quarum prima est quòd alimentum videtur esse contrarium ei, quod alitur propter rationes supra assignatas, secunda est quòd non quodcunq; contrarium sufficit ad rationem alimenti, sed oportet quod sit de illis contrarijs, quæ habent generationem ex seinuicem, quia nutrimentum conuertitur in substantiam nutriti, tertia conditio est quod sit ex illis contrarijs, quæ augmentum suscipiunt ex seinuicem, quia ex alimento sequitur augmentum, vnde licet ex igne generetur aqua, non taman dicitur quod ex igne nutritur aqua, sed potius econuerso. Secunda conclusio est quod tres sunt partes potentiæ vegetatiuæ, videlicet potentia nutritiua, augmentatiua, & generatiua. Hæc conclusio probatur duabus rationibus, quæ eliciuntur ex Philosopho. Quarum prima est. Nam alimentum est obiectum potentiæ vegetatiuæ, vel ergo est obiectum eius inquantum est in potentia per se ad corpus animatum, & sic sumitur potentia nutritiua, vel tale alimentum est in potentia ad corpus quantum, & sic sumitur potentia augmentatiua, vel tale alimentum est in potentia substantia generans, & sic sumitur potentia generatiua. Pro declaratione huius rationis, considerandum est secundum Doc. san. in lectione quod nihil, nutritur, nisi quod est participãs vita, sed omne participans vita est animatum, ergo corpus quod alitur est animatum, sed alimentum est in potentia ad illud, quod alitur, conuertitur enim in ipsum, ex quo relinquitur quod alimentum inquantum est nutritionis obiectum, est aliquid existens in potentia ad corpus animatum per se, non per accidens. Ex prædicta rõne infert Philosophus definitionẽ potentiæ, nutritiuæ, videlicet qđ potentia nutritiua est principiũ nutritionis mediante alimento saluans suum susceptiuum. Et si dicatur. Alimentum est principium nutritionis, ergo non potentia nutritiua. Dicendum quod in nutritione, sicut dicit Philosophus hic, sunt tria, videlicet quod alitur, quo alitur, & alens, quod est duplex. s. primum & proximum. Alens primum est ipsa anima. Alens proximum est anima vegetatiua. Illud vero, quod alitur est corpus habens hanc animam, sed illud, quod alitur instrumentaliter est alimentum. Ex quo patet quod alimentum & anima vegetatiua siue potentia eius diuersimode sunt principia nutritionis eius. Secunda ratio est. Tantum sunt tres operationes potentiæ vegetatiuæ, videlicet nutritio, qua aliquis saluatur in esse indiuiduali, & augmentatio, qua aliquid proficit in maiorem perfectionem secundum quantitatem & virtutem, & generatio, per quam aliquid quasi in seipso perfectum existens, alteri esse & perfectionem tradit, ergo tantũ sunt tres potentiæ animæ vegetatiuæ, cum potentiæ distinguantur per operationes. Ex hac ratione infertur ſm Philosophum ꝙ inter prædictas operationes est ordo. Nam nutritio est prima. Secunda augmentatio. Tertia vero & perfectissima est generatio. Cuius rõ est, quia per nutritionem aliquid saluatur in esse, per augmentum vero suscipit debitam quantitatem, & per generationem producit sibi simile, sed manifestum est quod primo oportet rem habere esse & conseruari in esse, ꝗ habere debitam quantitatem, & necesse est ꝙ habeat determinatam quantitatem anteq̃ possit generare, ergo inter prædictas operationes est ordo. Secundo infert definitionem animæ vegetatiuæ, videlicet quod est generatiuæ alterius, similis sibi ſm speciem. Et si dicatur ipsius animæ vegetatiuæ sunt aliæ perfectiones ꝗ generare, vt patet ex dictis quæ sunt priores, ergo incõuenienter diffinitur anima per generari tantum. Dicendum ſm Philosophũ ꝙ quia oĩa denominãtur a fine, finis autem operationum animæ vegetatiuæ est generare alterum tale quale ipsum est, ideo ipsa prima anima est, videlicet vegetatiua, cõuenienter diffinitur per hoc, quod est generatiua alterius &c. Cõtra prædictã cõclusionẽ sic primo arguitur, potentia aĩę est altior virtus ꝗ natura corporea, sed natura corporea eadẽ virtute dat vni esse & determinatã, quantitatẽ, ergo à fortiori ipsa

anima eadé virtute dabit rei esse & determinatā quantitatem, & per cōsequens potentia augmentatiua & generatiua non differunt. Preterea. Per generationem res acquirit esse, similiter & per nutritionem, ergo potentia nutritiua & generatiua non differunt. Ad primum dicendum quod res corporea inanimata acquirit esse ab agente extrinseco tantum, quod agit in materiam iam dispositam, ideo dans esse dat & quātitatem debitam. Sed res animata in principio suæ generationis requirit paruam quātitatem, cum perducatur à principio intrīseco, videlicet à principio seminis, vnderō nō sequitur. Ad secundum dicendum quod alimentum non est principium generationis eius quod alitur, sed alterius quod est tale secundum speciem, quale est quod alitur, quia substantia, quæ alitur iam est, & quod non generatur, quia nihil generat seipsum, quia quod generat iam est, & quod generatur nō est. Ex quo patet quod aliud est quod acquirit esse per alimentum, & aliud per generationem. Circa prædicta dubitatur primo. Vtrum tantum corpus animatum nutriatur, & videtur quod non. Nam ignis dicitur nutriri ex aqua, in quam, videlicet liquores humidi cedunt in ignis nutrimentum, sed cōstat quod ignis nō est corpus animatū, ergo non solū corpus aīatum, nutritur. In oppositū est Philosophus hic in litera. Dicendū q̄ aliquid potest nutriri dupliciter. Vno modo proprie, & sic solum corpora animata augentur & nutriuntur, quia dum corpus animatum augetur & nutrit, qualibet eius pars augetur & nutritur. Alio modo aliquid dicitur nutriri secundum quādam similitudinem, & isto modo corpora inanimata possunt dici nutriri. Ad rationem dubij dicendum, q̄ licet ignis dicatur nutriri in proprie, non tamē dicitur nutriri proprie, quia illud dicitur nutriri ꝓprie, quod in seipso aliquid recipi ad suijpsius conseruationem, quod non accidit in igne, licet videatur accidere, quia vt hic dicit Doctor sanctus, dum in materia accensa additur materia combustibilis, nonus ignis generatur, non autem sic q̄ illud combustibile additum cedat in conseruationem ignis præcedentis in alia materia prius accēsa, puta si aliquod lignum denouo ignitur per hanc ignitionem non conseruatur ignitio alterius ligni prius igniti, totus enim ignis, qui est ex aggregatione multorum ignitorum, nō est vnus simpliciter, sed videtur vnus aggregatione, sicut aceruus lapidum est vnus, & propter talem vnitatem, est ibi quedam similitudo nutritionis. Dubitatur secundo. Vtrū alimentum sit instrumentum nutritionis, & videtur quod non, Nam calor naturalis est instrumentum nutritionis, ergo non alimentum. In oppositum est Philosophus in litera. Dicendum ad dubium secundum Philosophum quod duplex est instrumētum nutritionis, videlicet coniunctum & separatum, calor naturalis dicitur instrumentum coniunctum; alimentum vero dicitur separatum instrumentum nutritionis. Dubitatur vltimo, Vtrum generatio solum reperiatur in animatis, & videtur quod non, quia ex aqua generaī ignis, sed aqua & ignis non sunt corpora animata, ergo &c. Præterea. In diuinis reperitur generatio, & tñ Deus nō dicitur animatus, præsertim anima vegetatiua, ergo idē, quod prius. In contrarium arguiī. Nā generatio est operatio potentiæ vegetatiuæ, sed potentia vegetatiua solum reperiī in aīatis, ergo & generatio. Dicendum q̄d generatio pōt accipi tripl'r. Vno modo cōmuniter, videlicet prout est progressio de non esse ad esse, & isto modo generatio reperitur tam in animatis quā in inanimatis. Secundo modo accipitur proprie, videlicet vt est progressio alicuius viuentis ab aliquo viuente coniuncto, ſm rōnē similitudinis in specie. Et isto modo generatio reperiī in aīatis, & proprie vocaī natiuitas. Tertio modo accipitur generatio proprijssime, videlicet vt est progressio alicuius viuentis ab aliquo viuente cōiuncto secundum rationem identitatis in esse. Et isto modo generatio non potest reperiri in creaturis, sed solum in Deo, quia in creaturis generans & genitum differunt ſm esse, non autem in diuinis. Ex quo patet solutio ad rationem dubij.

Sequitur in textu. {Determinatis autem &c.}
Hæc est lectio decima eiusdem libri, & in commento S. Thomæ.

Istud est quintum capitulum præsentis tractatus, in quo Philosophus determinando de parte sensitiua in communi ponit duas conclusiones, quarū prima est q̄ sensus est potentia passiua. Hæc cōclusio probatur tali ratione Philosophi. Sētire est quoddam pati, ergo sensus est potentia passiua, assumptū patet, quia sentire consistit in motu, cum sensatio in actu sit quædam alteratio, & vnumquodq; secundum quod alteratur patitur, ergo sentire est quoddam pati. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Sēsus est quoddam ens in actu, vt in hoc capitulo cōcedit Philosophus, sed esse in actu magis pertinet ad agere quàm ad pati, cum vnūquodq; agat secundū q̄ est in actu, ergo sensus est potentia actiua. Preterea. Potentia passiua cōparatur ad suum obiectum sicut effectus ad suam causam, siue principium, sicut supra concessum est, sed sensus non comparatur ad suum obiectum sicut ad suam causam, ergo idem quod supra. Probatio minoris, quia obiecto nō existente sensus existit, ergo obiectum non est causa eius. Preterea. Illud quod est principium operationū est potentia actiua, sed sensus est principium operationis & agendi, ergo sensus est potentia actiua. Ad primum dicendum quod aliquid dicitur esse in actu dupliciter, vt dicit hic Doct. san. Vno modo in actu completo & perfecto, & isto modo esse in actu pertinet ad agere magis quàm ad pati. Alio modo dicitur aliquid esse in actu incompleto & imperfecto, sicut motus cum dicitur actus entis in potentia, & isto modo esse in actu bene pertinet ad pati. Sensus autem est in actu secundo modo & non primo modo. Ad secundum dicendum q̄ obiectum sensus est principium ipsius sensus non quantum ad esse naturæ absolutæ, sed quantum ad actum sentiendi, & licet obiecto non existente secūdum actualem existentiam remaneat sensus, non tamē potest remanere sensus, nisi remaneat naturalis habitudo ad ipsum obiectum, vt supra declaratum est. Ad tertium dicendum quod duplex est operatio, nam est quædam, qua aliquid producitur ab aliquo extrinseco, quę dicitur operatio transiens, sicut domificare vel verberare, alia est, operatio qua aliquid suscipitur in operante, quæ vocatur operatio manens. Illud autem, quod est principium operationis primo modo sumptæ, bene est potentia actiua, nō autem secūdo modo. Sensus aūt est principium operationis secundo modo dictæ, vnde ratio non sequitur. Secūda conclusio. Sensus in actu non est ipsa sensibilia, ita. s. quod ex eis cōponatur, vt antiqui voluerunt. Hæc conclusio probatur duabus rationibus Philosophi, quarū Prima est. Nā si sensus esset ipsa sensibilia in actu, sequereī q̄d ipse

ipse sensus posset sentiri, consequens est falsum, & contra experientiam, & consequentia patet, quia ipsa sensibilia possunt sentiri. Secunda ratio. Si sic, sequeretur ꝙ sensus posset sentire sine exterioribus sensibilibus, consequens est falsum, ergo &c. Patet sequela. Sensus potest sentire præsentibus sensibilibus, ergo si sensus esset sensibilia in actu sequeretur quod posset sentire, sine sensibilibus exterioribus. Ex hac conclusione infertur vnum corollarium quod sensus non est in actu sine sensibilibus exterioribus, sed in potentia tantum, sicut combustibile, quod est potentia tantum ignitum, non comburitur à seipso sine exteriori combustione, nam si esset actu ignitum, combureret seipsum & non indigeret exteriori igne ad hoc quod combureretur. Ex prædictis etiam patet falsitas opinionum Empedoclis & illorum, qui posuerunt sensum actu esse sensibilia ipsa, propter hoc quod simile simili cognoscitur. Voluerunt enim quod anima sensitiua esset composita ex sensibilibus, vt cognosceret omnia sensibilia. Contra prædictam conclusionem & eius corollarium, sic primo arguitur. Intellectus in actn est illud, quod intelligitur, quia ex intellectu & intellecto fit vnum, vt patet tertio huius, ergo à simili sensus in actu est sensibile in actn. Præterea. Illud, qnod semper est in natura animali existente, est in actu, sed sensus est huiusmodi ad minns sensus tactus, vt supra concessum est, ergo sensus est in actu & non tantum in potētia. Præterea. Illud, quod est cōiunctum operationi, est ens in actu, sed sensus est coninnctus operationi, vt visus coniungitur ipsi videre, ergo &c. Ad primum dicendum quod dum dicitur quod intellectus in actu & intellectum sunt vnū, ibi est prædicatio causalis & non essentialis, & est sensus quod ex intellectu & intellecto fit vnum. Vnde nō oportet quod ipse intellectus in actu sit ipsum intelligibile, & similiter dicendnm est de sensu & sensibili. Ad secundum dicendum, quod licet sensus quantum ad esse naturæ semper sit animali existente, non tamen semper est quātum ad actualem sensationem. vnde sensum esse in actu potest intelligi dupliciter. Vno modo præsentialiter & quātum ad esse naturæ, & isto modo conceditur argumentum. Alio modo quātum ad actū sentiendi, & isto modo non oportet. Ad tertium dicendū ꝙ ipse sensus dicitur aliquando esse in potentia coniuncta actui, videlicet quando actnaliter sentit per impressionem similitudinis exterioris sensibilis. Aliquādo vero dicit esse in potentia distante ab actu, vt patet in dormientibus ab actu. i. sensationis, secus aūt loquendo de actu actualis existentiæ.

Sequitur in textu. {Dicendum autem &c.} Hæc lectio vndecima eiusdem libri, & in cōmento Sancti Thomæ.

ISTud est sextum capitulum pręsentis tractatus, i quo Philosophus ostendendo qualiter sensus reducatur de potentia ad actum, ponit duas cōclusiones, quarum prima est ꝙ aliquis, qui reducitur de potentia ad actum scientiæ, dicitur pati. Hæc conclusio probatur tali ratione, quia passio importat quādam receptionē, sed dum aliquis reducitur de potentia ad actum sciendi, recipit aliquid, ergo &c. Pro declaratione huius cōclusionis aduertendum est secundum Philosophum in litera, ꝙ aliquis dicit̃ in potentia sciens dupliciter. Vno modo, quia naturalem potentiam habet ad sciendum, sic ille dicitur de numero habentium scientiam, qui habet naturam ad sciendum. Secundo modo aliquis dicitur in potentia ad sciendum, qui habet iam habitum scientiæ, non tamen actu considerat. Considerandū est secundo qnod prædicti duo mudi potentiæ differunt, quia ille, qui est in potentia primo modo nō potest reduci ad actum sine exteriori agente, sed bene secundo modo. Ille enim, qui habet naturalem aptitudinem ad sciendum & non habitum scientiæ, reducitur ad actum per doctorem, aut intrinsecum, aut extrinsecum & per acquisitionem doctrinæ. Ille autē, qui habet habitum scientiæ, potest speculari dum vult. Considerandum est tertio ꝙ ille, qui est in potentia primo modo, dum reducitur ad actum scientiæ alteratur per doctrinam, & multotiens talis mutatio est ex contrario habitu, videlicet ex ignorantia, sed ille, qui est in potentia secundo modo, dum reducitur ad actum non alteratur, nec trāsit de contrario habitu. Considerandum est qnia secundum Doctorē sanctum ꝙ duplex est ignorantia. Quædam est ignorantia puræ negationis, quando scilicet aliquis veritatem non cognoscit, neque cōtrario errore detinetur. Alia est ignorantia prauæ dispositionis, vt quando aliquis detinetur errore contrario veritati, qn̄ autem aliquis de ignorantia prima reducitur ad sciam, fit actu sciens, non quasi mutatus de contrario habitu, sed sicut acquirens scientiam, qui vero de ignorantia secūda reducitur ad scientiam, reducitur ad actū quasi de contrario habitu mutatus. Considerandū est quinto duplex est passio, quædam est passio corruptiua, per quam scilicet aliquid remouetur à patiente. Alia est passio perfectiua, qua aliquid recipitur in patiente. Cū autem dicitur ꝙ ille, qui reducitur de potentia ad actū scientiæ, patitur, intelligendum est de passione perfectiua & non corruptiua. Cuius ratio est, quia quod est receptiuum alterius, comparatur ad ipsum sicut potentia ad actum, actus autem est perfectio potentiæ, ideo dum aliquis rednicitur ad actum scientiæ suscipiendo scientiam, patitur passione perfectiua. Considerādum sexto quòd passio accipitur dupliciter. Vno modo ꝓprie secundum quod habet fieri cū quadam corruptione, quæ fit à contrario. Passio enim proprie dicta videtnr importare quoddam detrimentum patienus, inquantum ab agente detrimentum accidit patienti secundum qnod aliquid à patiente abijcitur, quæ quidem abiectio est quædam corruptio, vel simpliciter, sicut quando abijcitur forma substantialis, vel secundum qnid, quando abijcitur forma accidentalis. Alio modo accipitur passio communiter & minus proprie secundnm ꝙ importat quandam receptionem, & isto modo accipitur hic. Considerandum vltimo ꝙ duplex est alteratio, quædam est proprie dicta, quæ scilicet est de contrario in contrarium & vocatur alteratio corruptiua. Alia est alteratio communiter sumpta, quæ est mutatio in habitum & naturam secundum ꝙ in aliquo recipiuntur formæ & habitus siue perfectiones, & dicitur alteratio perfectiua. Quando autem habens habitum scientiæ reducitur ad actum considerandi, alteratur alteratione secundo mudo dicta, & non primo modo. Quando vero reducitur de potentia ad habitum scientiæ, alteratur etiam secūdo mō, & nō primo modo, secundum rei veritatem, licet sit quędam similitudo alterationis, quæ est de cōtrario in cōtrariū. Hæc oīa Doct. san. in lectione. Contra prædictā conclusionem arguitur sic. Vbicunq; est passio ibi est priuatio alicuius perfectionis sed quando aliquid efficit̃ sciens non est ibi in eo priuatio perfectionis, sed magis ꝑficit̃, ergo nō patit̃. Pręterea. Vbi est passio ibi est alteratio,

ſed qui recipit ſcientiam, non alteratur, cum alteratio ſit ſolum ad tertiam ſpẽm qualitatis.ergo &c. Preterea. Si eſſet ibi paſsio vel alteratio in receptione ſcientiæ, aut eſſet de contrario in contrarium, aut non ſi ſecũdo modo, ſequitur quod ibi non eſſet alteratio, cum alteratio ſit de contrario in cõtrarium. ſi primo modo tũc in receptione ſcientiæ eſſet corruptio quædam, quod eſt falſum.ergo &c. Ad hæc argumenta patet ſolutio ex dictis, verumtamen conſiderandum eſt hic ſecundum Doctorem ſanctum in lectione, quod quando aliquis ab ignorantia prauæ diſpoſitionis, videlicet ab errore reducitur ad viam veritatis, eſt ibi quædam ſimilitudo alterationis, quæ eſt de contrario in contrarium, nõ tamen vere eſt ibi talis alteratio: Nam alterationi, quæ eſt de cõtrario in contrarium vtrũq; per ſe & eſſentialiter, & p conſequens ſemper ei cõpetit, videlicet ꝙ ſit à contrario, & ꝙ ſit in contrarium, vt dealbatio, ſicut non eſt niſi ad album, ita nõ eſt niſi à nigro vel à medio colore, quod reſpectu albi eſt quodammodo nigrum, ſed in acquiſitione ſcientiæ, hæc non eſſentialiter & per ſe competunt, ſed accidit quod ille, qui acquirit ſciam veritatis in principio fuerit in errore, quia abſque hoc põt reduci ad ſciam veritatis, vnde nõ eſt vera alteratio de contrario in contrarium. Et ſi quæratur vtrum ille, q accipit ſciam & fit actu ſciens, ſemper fiat actu ſciens à magiſtro, vr quod non, quia multotiens aliqui acquirũt ſciam abſque magiſtro per ſe inueniendo. Ad quod reſpondet Doct.ſan. ꝙ cum aliquis eſt in potentia ſciens, ſi fiat actu ſciens, oportet ꝙ hoc fiat ab eo, quod eſt in actu ſed aliquando ille, qui eſt in potentia reducitur à principio extrinſeco, ſicut aer illuminatur ab eo, quod eſt actu lucidum qñq; aũt reducitur ad actum à principio intrinſeco, ſicut aliquando homo ſanatur à natura, & iſto vltimo modo ſe habet ĩ acquiſitione ſciæ, homo enim acquirit ſciam à principio intrinſeco inueniendo, & à principio extrinſeco addiſcendo. Secunda concluſio. Quandò aliquis reducitur de potentia ſentiendi ad actum dicitur pati modo ſupra poſito. Hæc concluſio probatur tali ratione. Sicut ſe habet potentia ſciendi ad actum ſciendi, ita ſe habet rõ ſentiendi ad actum eius, ſed dum aliquis reducitur de potẽtia ad actũ ſciendi, patitur, ergo &c. Pro cuius declaratione conſiderandum eſt, ꝙ aliquid dicitur eſſe in potẽtia ſentiendi duobus modis. Vno modo illud dicitur in potentia ſentiendi, quod nondum habet ſenſum, natum tñ eſt habere: Alio modo quod iam habet ſenſum & nõ ſentit, ſed eſt in potentia ſentiens, de prima autem potentia aliquis reducitur ad actum p generationem, quia ſenſus naturaliter eſt in animali, ſecus eſt de ſcia, quę non ineſt homini per naturam, ſed de ſecunda potentia aliquis reducitur ad actum p præſentiam obiecti & determinatam diſpoſitionem organi. Conſiderandum vlterius ꝙ ſenſus nõ põt reduci de potentia ſecunda ad actum per ea, quæ intra ipſum ſunt, cuius ratio eſt ſecundum Doct. ſan. quia obiecta ſenſus ſunt extra animam, & per conſequens ſunt ſingulares, ſcientia vero eſt vniuerſalium, quæ quodãmodo ſunt in anima. Vnde ille, qui iam habet ſcientiã, non oportet ꝙ quærat exteriora ſua obiecta, ſed habet ea in ſe, & per conſequens poteſt conſiderare ea cum vult, niſi per accidens impediatur, ſed ſentire non poteſt aliquis cũ vult, quia ſenſibilia non habet in ſe Circa prædicta mouet Doctor ſanctus duas dubitationes, quarum Prima eſt vtrum ſenſus ſit ſingularium tantum, ſcientia vero vniuerſalium, & videtur quòd non. Quia illa potentia, cuius obiectum habet rationem communem & vniuerſalem, non dicitur eſſe ſingularium, ſed ſenſus eſt huiuſmodi, cum obiectum eius ſit color in communi, & non hic vel ille color. ergo &c. Præterea. Quorum eſt ſcientia, eorum eſt ſenſus, cum nihil ſciatur quod non cadat ſub ſenſu; ſed ſcientia eſt vniuerſalium, ergo ſenſus ſimiliter erit vniuerſalium. Dicendum ꝙ ſenſum eſſe vniuerſalium poteſt intelligi dupliciter. Vno modo accipiendo ſenſum pro operatione ſentiendi, & iſto modo ſenſus eſt ſingularium, quia operationes ſunt ſingularium. Alio modo accipiendo ſenſum pro potentia ſenſitiua, & hoc dupliciter, vel ſubiectiue, vel obiectiue, ſi primo modo, ſic etiam ſenſus eſt ſingularium, ſi ſecundo modo, hoc iterum dupliciter, vel per ſe, vel per accidẽs, ſi ſecũdo modo, ſic ſenſus eſt bene vniuerſalium, ſi primo modo, ſic ſenſus non eſt niſi ſingularium, cuius rationem aſsignat Doctor ſanctus in lectione. Nam ſenſus eſt virtus in organo corporali exiſtens, & vnumquodque recipitur in alio per modum ſui, ergo oportet quod ſenſus materialiter & corporaliter recipiat ſimilitudinem eius, quod incorporaliter intelligitur, & quia intellectus eſt virtus immaterialis, ideo oportet ꝙ recipiatur immaterialiter & incorporaliter illud, quod intelligitur. Illa autem, quæ ſunt materialia & corporalia, ſunt ſingularia. Illa autem, quæ ſunt immaterialia & incorporalia per abſtractionem ſunt vniuerſalia, ideo ſenſus dicitur eſſe ſingularium, ſcientia vero vniuerſalium. Ad rationem dubij dicendum ꝙ ſenſus non percipit vniuerſalitatẽ ratione ſui obiecti, ſed fertur immediate ad indiuiduum vagum alicuius generis, vtputa ad aliquod corpus coloratum, & non ad hoc vel ad illud, ſecundum quòd huiuſmodi, vt ratio volebat. Ad ſecundum dicendum quòd, quorum eſt ſcientia, eorum eſt ſenſus, non tamen eodem modo, quia illa, quæ prius ſunt in ſenſu materialiter & corporaliter, intelliguntur poſtea ab intellectu immaterialiter abſque conditionibus indiuiduantibus. Dubitatur ſecundo, vtrum vniuerſale habeat eſſe in anima ſicut iam dictum eſt, & videtur quod non. Nam vniuerſale eſt in ſingularibus, ergo non eſt in intellectu. Præterea. Vniuerſale eſt in prædicamento & eſt eſſentia quædam, ergo eſt ens extra animam, patet conſequentia, quia nihil ponitur in prædicamẽto niſi ſit ens extra animam, vt vult Doct. ſan. Ad dubium dicendum ſecundum Doctorem ſanctum quòd vniuerſale accipitur dupliciter. Vno modo pro ipſa natura communi prout ſubiacet intentioni vniuerſalitatis. Alio modo poteſt conſiderari ſecundum ſe & abſolute. Et hoc dupliciter. Vno modo ſecundum eſſe materiale, quod eſt in materia naturali. Alio modo ſecundum eſſe immateriale ſecundum quod eſt in intellectu, ſi conſideretur ſecundum eſſe, quod habet in materia naturali, non poteſt ei aduenire intentio vniuerſalitatis, quia per materiam indiuiduatur, ſed ei aduenit intentio vniuerſalitatis ſecũdum quòd abſtrahitur à materia naturali, non realiter ſed p abſtractionem intellectus p primam eius operationem, intelligendo ſcilicet naturam non apprehendendo principia indiuiduantia. Patet ergo quod intentio vniuerſalitatis non poteſt attribui naturæ ſecũdum eſſe, quod habet in indiuiduis, ſed ſecundum eſſe, quod habet in intellectu per reſpectum tamẽ ad ſingularia, & ſic vniuerſalia ſecundum intentionem vniuerſalitatis conſiderata, ſunt in intellectu,

[illegible] uerſalium, ſenſus vero ſingularium, [illegible] telligatur.

ctu, de quo clarius in Metaphysica habebitur, & disputabitur. Et per hoc patet solutio ad rationes dubij.

Sequitur in textu. {Dicendum autem secundum vnumquodque &c.} Hic incipit lectio duodecima eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est septimũ capitulum, in quo Philosophus ponens differentiam inter sensibilia communia & ꝓpria ponit vnam conclusionem, videlicet quod sensibile bene diuiditur in sensibile per se, & sensibile per accidens. Sensibile autem per se bene subdiuiditur ĩ sensibile proprium, & sensibile commune. Hæc conclusio probatur tali ratione secundum Doct. san. Nam, cũ sentire consistat in quodam pati & alterari, vt supra dictũ est, differentia sensibilium sumenda est secũdum differẽtiam immutationis. Vel ergo tale sensibile nil facit ad immutationem sensus, vel aliquid facit. Si primum, sic est sensibile per accidens. Si secundum, sic est sensibile per se, & hoc est dupliciter, vel quia immutatio attenditur quãtum ad spẽm agentem, sic est sensibile per se ꝓprium, vel quãtũ ad modũ actionis, sic est sensibile ꝑ se commune. Pro huius conclusionis ampliori declaratione cõsiderandum est, primo, quod sensibile ꝑ accidens dicitur illud, quod accidit sensibili ꝑ se, sed sensibile per se dicitur illud, quod ratione sui & non alterius aptum natum est percipi à sensu. Sẽsibile vero ꝓprium dicitur illud, quod aptum natum est percipi ab vno solo sensu tãtum, & sunt quinque videlicet, color, sonus, sapor, odor, & quatuor qualitates tãgibiles, sed sensibile commune dicitur illud, quod aptum natum est non ab vno solo sensu, sed à pluribus percipi, sicut ista, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo, quæ dicũtur sensibilia cõmunia, non quia ab omnibus sensibilibus percipiantur, sed quia apta nata sunt percipi à pluribus sensibilibus quam ab vno. Considerandum vlterius quod sensus potest decipi circa sensibilia communia, nunq̃ tamen potest decipi circa sensibilia propria, & hoc tribus conditionibus obseruatis, quarum prima est quod ibi sit debita dispositio organi. Secunda quod ibi sit debita dispositio medij. Tertia quod ibi sit determinata distantiam inter sensum & sensibile. Considerandũ tertio, quod ad hoc quod aliquid sit sensibile per accidẽs, duæ conditiones requiruntur, quarum prima est quod illud accidat sensibili per se. Secunda est quod illud ꝑcipiatur immediate ab aliqua alia potẽtia, ꝑcepto sensibili per se, & hoc fit vel ab alio sensu, vel ab intellectu, vel à vi cogitatiua, vel à vi æstimatiua. Exemplum primi vt dulce percipitur per accidens à visu. Exemplum secundi, vt cum aliquis videt aliquem moueri percipit per intellectum quod habet vitam. Exemplum tertij, vt dum aliquis videt aliquem coloratum per vim cogitatiuam percipit Sortem vel Platonem. Exemplum quarti, vt dum ouis videt lupum per vim estimatiuam percipit ipsum esse inimicum eius. Considerãdum quarto quod vis cogitatiua pertinet ad partem sensitiuam, & dicitur alio nomine ratio particularis, quia sicut rõ vniuersalis est collatiua intentionum vniuersalium, ita ratio particularis dicitur collatiua intentionũ particularium, siue indiuidualium, & illa vis, quæ dicitur cogitatiua in homine dicitur estimatiua in brutis, quæ tamen differũt in hoc, quia vis cogitatiua apprehendit indiuiduum, vt existens sub natura communi, sed estimatiua apprehendit indiuiduum secundum quod est terminus aut principium alicuius actionis. Contra prædictam conclusionem arguitur primo sic. Numerus (cum sit multitudo mensurata per vnum) solum apprehenditur per intellectum, cum ordinare & colligere ad intellectum pertineat, ergo numerus non est sensibile. Præterea. Numerus non percipitur ab omni sensu, ergo non est sensibile commune. Præterea. Animal est sensibile per se, per se enim competit ei quod sit corpus animatum sensibile, & tamen non immutat sensum, ergo insufficienter dictum est ꝙ sensibile per se est illud, qđ per se, & non ratione alterius immutat sensum. Ad primum dicendum ꝙ numerus potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suum esse essentiæ, sic solum percipitur ab intellectu. Alio modo secundum suum esse materiale, sic percipitur à sensu. Ad secundum dicendum quòd sensibile commune non dicitur commune, quia aptum natum sit sentiri ab omnibus sensibus, sed à pluribus, vt dictum est. Ad tertium dicendum quod sensibile potest accipi dupliciter. Vno modo actiue ſm quod descendit à sentio sentis sentit, & sic anima dicitur sensibile per se. Alio modo passiue, vt qñ descendit à sentior, ris tiri, & sic accipitur in proposito, & isto modo animal non est sensibile per se, sed per accidens. Circa prædicta dubitatur secundum Doct. san. in lectione, vtrum illa, quæ dicuntur sensibilia communia possint dici sensibilia per se & propria, & videtur ꝙ sic rationibus aliquorum. Nam huiusmodi sensibilia sunt propria sensui communi, sicut alia sensibilia sunt propria singulis sensibus, ergo videtur quod sint sensibilia, per se & propria. Præterea sensibilia propria non possunt esse sine communibus sensibilibus per se, & non per accidens. In contrarium arguitur. Nam sicut sensibilia per accidens nõ apprehenduntur, nisi inquãtum sensibilia propria apprehenduntur, ita nec sensibilia cõmunia. Nunquã.n. visus apprehendit magnitudinem aut figuram, nisi inquãtũ apprehendit coloratum, tũ ergo ex hoc dicantur alia esse sensibilia ꝑ accidẽs, sequitur ꝙ sensibilia cõmunia sint sensibilia per accidens. Dicendum ꝙ aliquid dicit̃ per accidens dupliciter. Vno modo vt ꝑ accidẽs distinguitur contra per se, & isto modo prædicta sensibilia dicuntur sensibilia per accidens. Alio modo vt distinguitur contra ꝑ se, & contra ꝑ alterum, & isto modo dicuntur sensibilia per se, & non per accidens. Ad primam rõnẽ dubij dicendum est negando assumptum, (quia vt dicit hic Doct. san.) falsum est ꝙ ista sensibilia cõmunia sint propria obiecta sensus communis. Nam sensus cõmunis est quædam potentia, ad quam terminantur immutationẽ oĩum sensuum, vnde circa ipsas immutationes propriorum sensuum à suis obiectis habet sensus communis aliquas proprias operationes, quas sensus ꝓprij habere non pñt, percipit enim immutationes sensuum, & discernit inter eas, & inter sensibilia diuersorum sensuum. Ad secundum dicendũ est negando consequentiam, quia non dicitur sensibile per se, ex eo ꝙ non põt esse sine alio, sed ex eo dicitur sensibile ꝑ se, quia aptum natũ est percipi rõne sui, & non rõne alterius. Ad rationem in contrarium negatur consequentia.

Sequitur in textu. {Cuius quidem visus hoc est visibile &c.} Hæc est lectio quartadecima eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est octauum capitulum huius secundi tractatus in quo Phs determinando de colore, lumine, & diaphano quantum ad quid sunt, ponit duas con-

clusiones, quarum prima est. Color est visibilis per se. Hæc conclusio probatur tali ratione. Illud, quod habet in se causam alicuius prædicati, tale prædicatum cõuenit sibi per se in secundo modo dicendi per se, vt patet primo Poste. sed color habet in se cām visibilitatis, ergo sequitur quod color est visibilis per se. Probatio maioris, quia omnis color est motiuus diaphani secũdum actum, sed illud, quod mouet diaphanum, secundum actum est visibile, ergo sequitur quod color secundum sui naturam est visibilis. Pro huius conclusionis declaratione considerandum est secundum Philosophum quod diaphanum est illud, qđ nõ habet proprium colorem in actu, sed est susceptiuum extranei coloris. Et vocatur alio nomine corpus transparens vel perspicuum, sicut sunt aer, aqua, & multa corpora solida, vt sunt lapides quidam & aurum, nec ista diaphaneitas cõuenit corporibus prædictis secundũ propriam naturam elementorum, sed secundum quandam naturam communiorem, cum diaphaneitas reperiatur etiam in corporibus cœlestibus. Considerandum est secundo ꝙ lumẽ est actus diaphani secundum quod diaphanũ est. Nam sicut se habet color ad corpus terminatum, ita se habet lumen ad diaphanum, sed manifestum est ꝙ color est actus corporis terminati, ergo lumen est actus diaphani secundum ꝙ huiusmodi. Considerandum est tertio quod lux, lumen, radius, & splendor, sic inter se differunt, quia lux est qualitas primi corporis alterantis, lumen vero est qualitas à corpore lucido suscepta ĩ alio; & si tale lumen per rectam lineam ad corpus lucidum perueniat, tunc vocatur radius, si vero causetur ex reuerberatione radij ad corpus lucens, vocaſ splendor. Considerãdum est quarto quod aliqua sunt corpora actu lucida, quædam diaphana, quædam opaca, quia, cum lux sit qualitas primi alterantis, quod est maxime perfectũ, & formale, illa corpora, quę sunt maxime nobilia sunt lucida actu, quæ autẽ sunt propinqua his, sunt receptiua luminis, non tñ sunt lucida sicut sunt corpora diaphana, quæ aũt sunt maxime materialia non sunt lucida actu, nec sunt susceptiua luminis sicut sunt opaca. Contra prædictam conclusionem sic primo arguitur. Illud, quod conuenit alicui per se, est de rõne eius, sed visibile nõ est de rõne coloris, vt dicit hic Philosophus, ergo color per se nõ est visibilis. Præterea. Color nõ est visibilis sine lumine, ergo nõ est visibilis p se. Ad primũ dicendum quod illud, qđ conuenit alicui p se in primo modo dicendi p se, bene est de rõne eius, non aũt illud, quod conuenit alicui p se in secundo modo dicendi p se. Visibile aũt conuenit colori p se in secũdo modo dicendi p se, vnde rõ non sequitur. Ad secundum dicendum quod lumen non requiriſ ad videndum pp colorem, sed pp medium, vt infra patebit. Secunda conclusio. Lumen non est corpus, hæc cõclo probatur tali rõne Philosophi. Impoſe est duo corpora simul in eodem esse, sed lumen simul est cũ diaphano, ergo si lumen esset corpus duo corpora essent simul. Probatio minoris. Nã contrariorum est idem subm, sed lumen & tenebra sunt contraria secundum modum, quo priuatio & habitus contrariantur, & subiectum tenebrę est diaphanum, ergo & luminis, & per consequens lumen erit simul cum diaphano. Præterea. Si lumen esset corpus oporteret quod illuminatio esset motus localis, sed illuminatio non est motus localis cum sit in instanti, ergo lumen non est corpus. Pro huius conclusionis declaratione considerandum est quod aliqui antiqui Philosophorum dicebant ꝙ lumen esset corpus. Alij dicebant ipsum esse naturam spiritualem. Alij autem dicebant ipsum esse euidentiam coloris. Alij vero dicebãt ipsum esse formam substantialem solis. Sed primum stare non potest propter rationes prædictas. Neque secundum, quia si lumen est natura spiritualis, non caderet in comprehensione sensus: consequens est contra experientiam, ergo lumen non est natura spiritualis. Et quod vtamur nomine luminis in spiritualibus, hoc est quia visus est spiritualior & subtilior cæteris sensibus, qđ patet primo ex parte obiecti, quia aliqua cadunt sub visu secundum proprietates, in quibus communicant inferiora corpora cum superioribus. Patet etiam ratione immutationis, nam sensus visus est spiritualior ex modo immutationis, nam in solo visu est immutatio spiritualis absque naturali. Pro quo notandũ quod immutatio naturalis vocatur quando qualitas suscipitur in patiente secundum esse naturæ, sicut cũ aliquis infrigidatur. Sed immutatio spiritualis est secũdum quod species recipitur in organo sensus per modũ intentionis & nõ per modum naturalem, neque tertium stare potest. Nam si lumen non esset nisi euidentia coloris, sequeretur quod nulla essent, quę lucerent de nocte, consequens est falsum & contra experientiam, ergo &c. neque vltimum stare põt, quia nulla forma substantialis est p se sensibilis, sed lumen per se est sensibile. ergo &c. Contra prædictam conclusionẽ sic arguitur. Illud, cui competunt proprietates corporis est corpus, sed lumini competũt proprietates corporis, vtputa reuerberatio, ergo lumen est corpus. Dicendum qđ reuerberatio non competit lumini nisi secundum quãdam similitudinẽ. Nã sicut aliqua corpora reuerberantur & reuertuntur ad corpus, à quo exierunt, ita etiam & radij luminis reuerberãtur à corpore opaco, & reflectuntur. Ideo similitudinarie ei proprietates corporis competunt. Vtrum aũt lumen sit qualitas aut aliquid aliud inferius declarabitur. Circa prædicta dubitaſ vtrũ lumen requiratur ad vidẽdum propter medium tm̃, & non pp colorem. Et arguitur qđ non rõnibus Alberti tenentis istã partẽ. Nam color non potest mouere diaphanum sine lumine, ergo sequitur quod lumẽ requiritur propter colorem & non propter medium tãtum. Præterea. Vnius potentiæ debet esse vnum obiectum, si ergo lumen requireretur propter medium, & non propter colorem, ipsius visus essent duo obiecta, & sic visus non esset vna potentia. Præterea. Qui est in obscuro videt ea, quæ sunt in lumine, & non econuerso, ergo signum est quod lumen requiratur propter colorem. Ad dubium dicendum est secundum Doctorem sanctum, quod lumen requiritur propter medium tantum, & non propter colorem. Cuius rõnẽ assignat, nam color est visibilis per se, vt dicit hic Philosophus, ergo habet in se causam vt possit videri, & per consequens lumen non requiritur propter colorem vt videatur. Ad primam rationem dubij dicendum, ꝙ color secũdum suam propriam naturã aptus natus est mouere diaphanum imperfectę. Pro cuius euidentia considerandum est (vt dicit hic Doct. san.) ꝙ differentia est inter virtutem perfectam & imperfectam, nam forma, quæ est virtutis perfectæ in agendo, non solum põt inducere suam similitudinẽ in susceptibili, sed etiam põt disponere patiens vt sit proprium eius susceptiuum, quod non põt facere si sit imperfectæ virtutis, cum ergo virtus coloris in agendo sit imperfecta respectu luminis, quia

colot

color nihil aliud est quàm lux quædam quodammodo obscurata ex admixtione corporis opaci, ideo non habet virtutem vt faciat medium in sua dispositione, quæ sit susceptiuum coloris, quod tamen potest facere lux pura. Ad secundum dicendum quod vnius potentiæ possunt esse plura obiecta subordinata, ita q vnum sit obiectum quod, & alius sit obiectum quo, color aût dicitur obiectum quod, & materiale visus, lumê vero extrinsecum dicitur obiectum quo, vnde non sequitur ratio. Ad tertiam rônem patet solutio ex dictis. Nam quod aliquis in obscuro existens possit videre ea, quæ sunt in lumine, hoc est, quia lumen requiritur propter medium & non propter colorem. Et si dicatur ratio formalis alicuius obiecti requiritur propter obiectum, sed lumen est ratio formalis coloris. ergo &c. Dicendum quod duplex est lumen, videlicet lumen extrinsecû, & lumen intrinsecum, quod includitur in colore, lumê autem extrinsecum non est ratio formalis coloris, de quo dubium procedit, vnde ratio est nulla.

Sequitur in textu. {Est autem coloris susceptiuum non color &c.} Hic incipit lectio decimaquinta eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est nonû capitulum præsentis tractatus in quo Philosophus ostendês qualiter diaphanum se habet ad colorem, habet quinque conclusiones. Quarum Prima est quod Diaphanum est sine colore. Hæc côclusio probatur tali ratione Philosophi. Nam illud, quod est susceptiuum alicuius non habet illud, cum nihil suscipiat, quod habet, sed diaphanum est susceptiuû coloris, vt ex supradictis patet, ergo diaphanum est sine côlore. Ex hac côclusione infertur primo q diaphanum secundum se non est visibile; quia vnumquodque est visibile secundum colorem, sed diaphanum non habet in se colorem, ergo diaphanum secundû se non est visibile. Secundo infertur q diaphanum est actu tenebrosum, quia diaphanum est aptum natum suscipere colorem, & non habet in se colorem neque lumê, ergo diaphanum est etiam tenebrosum. Secunda conclusio. Aliqua sunt visibilia, quæ non solum videntur in lumine, sed etiam in tenebris. Hęc côclusio patet ad sensum. Nam quædam sunt animalia & alia quædâ entia (quorum non est vnum nomen commune) quæ videntur in tenebris ignita, & in nocte lucentia, vt sunt capita quorundam piscium & squammæ, & oculi quorundam animalium, quæ videntur de nocte, ergo aliqua sunt visibilia, quæ videntur in tenebris. Sed considerandum est q talia visibilia vidêtur in lumine & in tenebris, sed in lumine videntur vt colorata, & in tenebris vt lucentia. Cuius rô est, quia in eorû côpositione habet aliquid lucis in quâtum lucidû ignis & diaphanum aeris & aquæ non est in eis totaliter comprehensum per opacum terræ, ideo videntur in lumine & in tenebris. Et quia hût modicum, de luce, ideo per præsentiam maioris luminis talis lux offuscatur, ideo in lumine siue in die non videntur vt lucêtia, sed vt colorata, quia etiam talis lux non pôt immutare diaphanû sicut color, ideo talia videntur in tenebris vt lucentia & nô colorata. Tertia conclusio. Color non pôt videri sine lumine. Hæc côclusio probatur dupliciter. Primo rône. Nam hoc est de rône coloris, quod sit quid motiuum diaphani secûdum actum, sed non potest mouere diaphanum, nisi mediante lumine, ergo color non est visibilis sine lumine. Secundo probatur â signo, quia si ponatur sensibile immediate supra visum, non percipitur â visu, nam sensibile positum supra sensum non facit sensationem, ergo signum est quod color non potest videri sine lumine. Quarta conclusio. Si inter oculum videntem, & rem visam esset vacuum, non fieret visio. Hæc conclusio probatur tali ratione Philosophi. Nâ ad hoc quod fiat visio oportet quod organum visus patiatur â visibili, sed non potest pati â visibili nisi per aliquod mediû, si autem esset vacuum non esset medium, ergo si esset vacuum non esset visio. Ex quo patet falsitas opinionis Democriti, qui opinatus fuit quod si inter rem visam, & oculum esset vacuum quod posset aliquis quâcûque rem paruam videre per quâcunque distantiam. Quinta conclusio. Aliqua sunt visibilia, quæ videntur in tenebris non solum vt lucentia, sed etiam vt colorata, & quæ videntur in lumine non solum vt colorata, sed etiam vt lucentia. Hæc conclusio probatur etiam ad sensum. Nam ignis habet tâtum de lumine quod potest facere omnino diaphanum i actu, ergo ignis videtur vt quid coloratum. Et quia ignis non habet ita debile lumen, quod ad præsentiam maioris luminis obumbret, ideo videtur in lumine non solum vt quid coloratum, sed vt lucidum. Circa prædicta dubitatur vtrum color sit ꝓprium obiectum visus. Et videtur primo quod non. Nam proprium obiectum alicuius potêtiæ potest mouere potentiam, sed non potest mouere per se visum, cum non possit mouere visum sine lumine, vt concessum est, ergo &c. Præterea. Nô potest percipi ab aliqua potentia quod non contineatur sub subiecto, sed visus potest percipere, quod non est coloratum, vt puta tenebras & stellas, ergo &c. Dicêdum breuiter quod color est obiectum visus côprehêdêdo sub colore lumê, quod est proprium formale eius, quod sic patet, quia illud est obiectum per se alicuius potentiæ, sub cuius ratione formali comprehenduntur omnia, quæ apta nata sunt apprehendi â tali potentia, sed color est huiusmodi respectu visus, ergo &c. Ad primum dicendum quòd lumen requiritur propter medium, vt supra dictum est, & non propter colorem, vnde ratio non sequitur. Ad secundum dicendum quod visus non percipit tenebras per se, sed solum per accidens, & licet stellæ non habeant materiale coloris, tamen in eis est formale, scilicet lumen.

Sequitur in textu. {Nunc autem primo de sono & olfactu &c.} Hæc est lectio. 16. eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est decimum capitulum pręsentis tractatus in quo Philosophus determinando de generatione soni ponit quattuor conclusiones. Quarû prima est, q sonus qñque est in actu quandoque in potentia. Hæc conclusio probatur tali rône elicitiue secundum Philosophum. Illud, quod quâdoq; est & quâdoq; non est aliquando est in actu, aliquando est in potentia, sed sonus quâdoque est & qñque non est, vt patet de campana, quæ quandoq; sonat quandoq; nô, ergo sonus quâdoq; est in actu quandoq; in potentia. Contra hanc côclusionem arguitur. Illud, quod non est, nô est in actu, sed sonus nô est, ergo sonus nô est in actu. Probatio minoris, quia quod fit non est, sed sonus solum habet esse in fieri, ergo sonus nô est. Præterea. Illud, qđ est sensibile in actu habet propriam spêm in re sensibili, per quam actu potest percipi, sed sonus non habet propriam speciem in re sonante, ergo non est actu. Pro declaratione horum côsiderandum est primo quòd corpora sonatia

sunt in quadruplici differentia. Nam quædam sunt secundum actum bene sonantia, vt campana dum actu pulsatur, quædam vero sunt bene sonantia secundum potentiam, vt puta de campana, quæ nõ actu sonat, sed tamen habet potentiam bene sonare, alia sunt, quę non sunt bene sonantia nec in actu nec in potentia, apta tamen nata esse sonantia, vt patet de lana & similibus, alia sunt, quæ non sunt apta nata bene sonare, nec sonare aliquo modo vt aer. Considerandum est secundo ꝙ aliquid dicitur in actu dupliciter. Vno modo in actu permanente, & isto modo color habet esse in actu. Alio modo in esse successiuo, & isto modo sonus habet esse in actu. Et per hoc patet solutio ad primum argumentum quia illa auctoritas, Illud quod fit &c. habet intelligi de permanentibus, & non de successiuis. Permanentia enim dum fiunt non sunt, successiua vero dum fiunt sunt, & dum facta sunt non sunt. Considerandum est tertio, ꝙ aliquid dicitur esse sensibile in actu dupliciter. Vno modo quia habet speciem, per quam sentitur extra medium & sensum. videlicet in re exteriore, & isto modo color odor & sapor sunt in actu & non sonus. Alio modo quia habet speciem, per quam actu sentitur in medio vel organo, & isto modo sonus dicitur esse in actu. Non est enim aliqua species soni in campana sonante, formatur tamen species in aere & in organo auditus. Et per hoc patet solutio ad secundum. Secunda conclusio est, Tria requiruntur ad generationem soni, videlicet percutiens, percussum & medium. Hec conclusio probatur tali ratione, quæ elicitur ex dictis Philosophi. Nam sonus causatur ex fractione aeris, quæ fit ex vehementi percussione, sed in omni percussione requiritur percutiens & percussum, & requiritur etiam tertio ictus percutientis, qui non potest fieri sine motu locali, motus vero localis non potest fieri sine medio, ergo in generatione soni requiritur percutiens, percussum, & medium. Vnde Philosophus dicit in litera quòd sonus est semper alicuius, id est percutientis, ad aliquid, id est percussum, & in aliquo, id est in medio. Pro huius conclusionis declaratione est aduertendum secundum Philosophum quòd ad hoc quod prædicta faciant sonum, præsertim bonum, quatuor conditiones requiruntur. Quarum prima est, quòd talia corpora sint dura. Secunda est quod sint lenia. Tertia est quod sint concaua. Quarta quòd sint velociter mota ita quod motus percutientis præueniat diuisionem aeris. Contra prædictam conclusionẽ sic arguitur, & primo contra suppositum. Nam Philosophus non determinat hic de generatione coloris, ergo nõ habet determinare hic de generatione soni. Pręterea. Ad generationem soni requiruntur motus localis, & ictus verberantis, ergo non sufficiunt prædicta tria. Ad primum dicendum negando cõsequentiam, quia non est similis ratio de sono & colore & odore & sapore. Nam color, odor, & sapor & aliæ qualitates tangibiles (vt dicit hic Doct. san.) hñt esse fixum & permanens in suo subiecto. Vnde est alia ratio illorum sensibilium secundum se, & secundum quod immutant sensum. Sed sonus cum causetur à motu non habet esse fixum, & quietũ in subiecto, sed in quadam immutatione consistit. Ideo cum Philosophus in hoc libro intendat determinare de sensibilibus secundum quod habẽt immutare sensum, simul & semel determinat de immutatione soni & generatione eius. Ad secundum dicendum, ꝙ ictus percutientis, & motus localis cõprehenduntur sub percutiente & pcussio cõcomitatiue. Tertia conclusio. Aer est proprium medium soni, Aqua vero minus proprium. Hæc cõclusio probatur tali ratione. Illud est proprium medium soni, quod faciliter rarefit & cõdensatur, & p quod sonus faciliter põt diffundere suas species ad organum auditus, sed aer est hmõi, ergo &c. Ex hac conclusione sequitur quod aer nõ est corpus sonans, quia si esset corpus sonans nõ susciperet sonum, cum intus existens prohibeat extraneum. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Aeris ad sonũ nulla est resistentia, ergo si aer sit proprium medium, sequitur ꝙ sonus fiat in instanti. Nam ratio quare visio fiat in instanti est, quia aeris ad lumen nulla est resistentia, cum aer sit dispositus vltima dispositione ad susceptionem luminis. Consequens est falsum, ergo &c. Præterea. Illud, quod est subiectum alicuius quantitatis sensibilis non est medium eius, sed aer est subm soni, ergo aer non est medium soni. Præterea. Quãtitas sensibilis habet esse intentionale in suo medio, sed sonus habet esse reale in aere cũ nullibi habeat esse nisi in aere, ergo idem vt supra. Ad primum dicendum ꝙ licet aeris ad sonum nulla sit resistentia, quia tñ sonus non põt fieri sine motu locali, ideo non oportet ꝙ sonus fiat in instanti, quia contradictionem implicat motum localem esse in instanti. Ad secundum dicendum quod sonus est in aere propinquo corpori sonanti subiectiue, in aere vero magis distanti est tanquam in medio, in quo habet esse intentionale. Et per hoc, patet solutio ad tertium. Quarta conclusio. In omni sonatione fit repercussio soni à corpore opposito corpori sonanti. Hæc cõclusio probatur tali ratione. In omni illuminatione fit repercussio luminis, ergo à fortiori ĩ omni sonatione fit repercussio soni. Sed si arguatur cõtra hanc conclusionem. Si in omni sonatione esset repercussio soni, sequeretur ꝙ in omni sonatione causaretur sonus echon, consequens est falsum, & contra oẽm experientiam, ergo &c. Dicendum ꝙ in omni reuerberatione soni causatur sonus echon, sed talis sonus nõ semper est manifestus, oportet enim ad hoc quod fiat manifestus (vt dicit hic Doctor sanctus) ꝙ repercussio soni fiat ad corpus concauum, quo natus est multiplicari sonus. Si autem fiat talis reuerberatio ad alia corpora, quæ non sunt apta nata multiplicare sonum, fiet quidem sonus echon, sed non manifestus. Pro ampliori declaratione huius soni echon, considerandum est secũdum Doctorem sanctũ, ꝙ cum generatio soni sequatᷣ motum aeris, sic cõtingit de immutatione aeris apud generationẽ soni, sicut de immotatione aquæ, cũ aliquid ĩ aqua proijcitᷣ. Manifestum est aũt quod fiunt quædã regyrationes in circuitu aquæ percussæ, quæ circa locũ percussionis sunt paruæ & motus est fortis, vbi aũt sunt maiores regyrationes est motus debilior. Tandẽ motus totaliter deficit & regyrationes cessant, si aũt anteq̃ motus cesset regyrationes illæ aliqđ obstaculũ inuenirent, fit motus & regyratio in cõtrariũ, & tanto vehementius quanto propinquius fuerint primæ pcussioni. Pariformiter intelligendũ est ꝙ ad percussionem corporũ sonantium aer in quodam gyro mouetur, & sonus diffunditᷣ circulariter, & in propinquo illæ gyratione sunt minores, & motus est fortior, in remoto aũt gyrationes sunt maiores, & motus est debilior, & sonus obscurior auditᷣ, tandem aũt deficit totum, si aũt antequam deficiant hmõi gyrationes, fiat reuerberatio aeris sic moti, & sonũ deferẽtis ad aliquod corpus, illę regyrationes reuertũtur

in contrarium, & auditur sonus quasi ex aduerso, qui dicitur echon & cætera.

Sequitur in textu. {Vacuum autem recte dicimus proprium audiendi &c.} Hæc est lectio decimaseptima eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est vndecimum capitulum præsentis secundi tractatus, in quo Philosophus determinans de immutatione auditus à sono, ponit tres conditiones, quæ requiruntur ad hoc q auditus possit immutari à sono, quarum prima est, q ibi sit vnitas & continuitas aeris, & continuus motus ab aliquo corpore solido & firmo. Secunda conditio est quod in organo sit aer intraneus inclusus in quadam pellicula. Tertia cōditio est quod talis aer sit imobilis. Ex his conditionibus elicitur tria impedimenta ex opposito, per quæ impeditur talis immutatio. Primum est quando ille aer in organo corrumpitur. Secundum est quando illa pellicula circundans illum aerem corrumpitur vel læditur. Tertium est quādo talis aer est mobilis. Considerandum est vlterius secundum Philosophum in litera q duæ sunt differentiæ soni, videlicet graue & acutum. Sonus enim acutus est, qui in pauco tempore multum mouet auditum, sed sonus grauis est, qui in multo tempore parum mouet auditum. Et si dicatur est aliquis sonus moderatus & circunflexus, ergo prædictæ differentię non bene assignantur. Dicendum quod sonus circunflexus & sonus moderatus continentur sub prędictis, sicut medij colores sub extremis, quia participāt aliquid de sono acuto, & aliquid de sono graui, vt patet in musica Boetij. Si dicatur vlterius, sonus acutus & sonus grauis sunt species soni, ergo acutum & graue nō sunt differentiæ eius. Dicendum q graue & acutum possunt accipi dupliciter. Vno modo formaliter: Et sic sunt differentiæ soni. Alio modo materialiter pro ipso sono, qui est acutus, vel pro illo sono, qui est grauis, & sic sunt species soni. Considerandum vlterius quod acutum, & graue nō sunt idem quod tardum & velox, quia sonus non est idem quod motus, ergo differentiæ soni non sunt eædem cum differentijs motus, sed acutum & graue sunt differentiæ soni, vt ex dictis patet, & tardum & velox sunt differentiæ motus, ergo &c. Veruntamen quia sonus causatur à motu, ideo acutum & graue in sono causantur à velocitate & tarditate motus. Circa prædicta dubitatur primo, vtrum tam percutiens quàm percussum sint causa actiua soni. Et videtur quod non. Nam illud quod est causa actiua non est causa passiua respectu eiusdem, sed corpus percussum est causa passiua, ergo non videt q sit causa actiua soni. In contrarium arguitur per Philosophum in litera. Dicendum quod tam percutiens quàm percussum est causa actiua soni cuius ratio Philosophi est, quia sonus generatur ex fractione aeris, sed corpus percutiens est causa actiua huius fractionis, ergo corpus percutiens cōcurrit actiue ad generationem soni, & quia ad talem fractionem aeris requiritur quod corpus percussum sit durū & firmum, ideo facit illum aerem resilire, ad quā resilitionem corpus percussum cōcurrit actiue, ideo corpus percussum actiue ad generationem soni concurrit. Ad rationem dubij dicendum q licet corpus percussum passiue concurrat ad fractionem aeris, actiue tamen concurrit ad prędictā resilitionem quę ad generationem soni concurrit. Dubitatur secundo, vtrum sonus sit proprium obiectum auditus, & videtur quod non. Nam nullum sensibile commune, est proprium obiectum alicuius sensus, sed sonus est sensibile commune, ergo &c. Probatio minoris, quia motus est sensibile commune, sed sonus non est nisi quidam motus aeris, vt hic concedit Philosophus, ergo sonus est sensibile commune. Præterea. Illud, quod immutat auditum est obiectum auditus, sed corpus percutiens sine sonans immutat auditum, ergo corpus percutiens siue sonans est obiectum auditus, & per consequens nō sonus, cum tamen vnius potentiæ sit vnum obiectum. Dicendum q sonus est proprium & per se obiectum auditus. Quod sic patet. Nam illud est proprium & per se obiectum alicuius potentiæ, sub cuius ratione formali omnia sensitiua illius potentiæ apprehenduntur ab illa potentia, sed sonus est huiusmodi, ergo &c. Ad primam rationem dubij dicendum quod sonus non est motus essentialiter, sed effectiue solum, quia causatur à motu & consequitur ipsum. Ad secundum dicendū q corpus sonans immutat per accidens auditum, & non per se, vnde ratio nulla.

Sequitur in textu {Vox autem est sonus quidam animati &c.} Hic incipit lectio decima octaua eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est duodecimum capitulum prędicti tractatus in quo Philosophus determinando de quadam specie soni, videlicet de voce, ponit vnam conclusionē, videlicet q vox est repercussio aeris respirati ab anima secundum imaginationem, quæ est in his partibus ad arteriā vocalem. Hæc conclusio probatur quantum ad singulas partes. Et primo q vox sit reuerberatio aeris. Nam omnis sonus est reuerberatio aeris, id est ex reuerberatione aeris causatur, sed omnis vox est sonus, ergo oīs vox est ex reuerberatione aeris. Quod autem vox sit reuerberatio aeris respirati, pbat Philosophus duobus signis. Quorum primum est. Nam non potest formare vocem nisi expirando vel respirando retineat aerem, ergo signum est q vox est reuerberatio aeris respirati. Secundum signum est, quia animalia non respirantia non possunt formare vocem, ergo &c. Quod autem vox sit reuerberatio aeris respirati ab anima ad arteriam vocalem patet. Nam sicut in sono, ita in voce reperitur corpus percussum, sed vocalis arteria videtur corpus percussum in generatione vocis, ergo &c. Ex hac conclusione infertur q inanimata non possunt formare vocem. Infertur secundo, quod animalia non respirantia non possunt formare vocem & per consequens pisces nō possunt formare vocem. Infertur tertio, quod animalia carentia sanguine nō possunt etiam formare vocem. Cōsiderandum est secundum Philosophum in litera. Primo quod aer respiratus est medium vocis, cuius respirationis organum est vocalis arteria, quæ est quædam vena procedens à pulmone ad guttur. Contra prædictam cōclusionem sic arguitur breuiter. Reuerberatio est quidam motus, sed vox non est motus, ergo vox non est reuerberatio aeris. Præterea. Si vox esset reuerberatio aeris ab anima, sequeretur q instrumenta musicalia non formarent vocem, consequens est falsum, & cōtra communem modum loquendi, ergo &c. Præterea. Respiratio est naturalis animali, ergo si vox esset reuerberatio aeris respirati, sequeretur quod quælibet vox esset naturalis & per consequens significatiua naturaliter. Ad primum dicendum quod dum dicitur vox est reuerberatio aeris est prædicatio causalis & nō essentialis.

essentialis. Ad secundum dicendum quod instrumenta musicalia, & alia inanimata dicuntur formare vocem similitudinarie, cum primo propter continuitatem soni, tum secundo propter consonantiam, tum tertio propter interpretationem, non tamen dicũtur formare vocem proprie. Ad tertium dicendum ꝙ licet formare vocem in communi sit naturale animali, conditionibus prædictis reseruatis, tamen formare hanc vel illam vocem nõ est naturale animali; vnde nõ oportet ꝙ quælibet vox sit naturali animali.

Sequitur in textu. {De odore autem & olfactu minus bene determinabile &c.} Hæc est lectio decimanona eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est decimumtertium capitulum huius tractatus, in quo Philosophus determinans de obiecto olfactus, scilicet de odore, ponit duas conclusiones, quarum Prima est quod nos habemus peiorem olfactum cæteris animalibus. Hæc conclusio probatur tali ratione Philosophi. Nam instrumentum sensus debet esse proportionatũ sensibili suo sed sensibile olfactus, scilicet odor causat ex calido & sicco, ergo instrumentum, siue organum olfactus debet esse compositum ex talibus, scilicet ex calido & sicco, sed cerebrum nostrũ, in quo consistit instrumentum olfactus parũ habet de calido & sicco, & superabundat in humido & frigido, cum inter cætera animalia habeamus maius cerebrũ, ergo inter cætera animalia pro maiori parte habemus peiorem olfactum. Ex quo infertur secundum Philosophum quod difficile est determinare de odorabili & speciebus eius, & si arguitur, homo est perfectissimum aĩalium, ergo habet perfectissimas operationes, & per consequens perfectissima instrumenta. Dicendum qđ licet homo absolute & simplr loquendo sit perfectissimum aĩalium, non tñ est inconueniens quod aliqđ aĩal sit perfectus hoĩe quãtum ad aliquid, sicut quantum ad fortitudinẽ leo præcellit, & linx quãtũ ad visum, & sic de alijs. Secunda cõclo est quod spẽs & differẽtię odoris nobis ignotæ sunt, sed fiunt nobis notæ per cõparationẽ ad differentiss saporis. Hæc conclusio probat tali rõne. Quãdocunq; aliqua duo hñt proportionẽ adinuicem, & vnum est notius altero, illud quod est minus notũ habet cognosci & notificari p illud, quod est notius, sed spẽs odoris & saporis proportionem hñt adinuicem, cum olfactus proportionẽ habeat ad gustum, & spẽs saporis sint nobis magis manifestæ, ergo relinquitur ꝙ species odoris nobis innotescant per species saporis. Quòd autem species saporis sint nobis magis manifestę patet, quia nos habemus gustum certiorẽ cæteris animalibus, quia gustus est quidam tactus, tactum autem habemus cæteris animalibus perfectiorem, ergo species odoris sumũtur à speciebus saporis. Ex quo sequitur ꝙ homo est prudentissimum animal, quia ex sensus tactus accipimus quod aliquid sint ingeniosi vel non ingeniosi, non autem secundum aliud sensum. Vnde illi, qui sunt duri carne, carent ingenio bono, & sunt inepti ad scientias. Illi vero, qui sunt molles carne ingeniosi sunt & apti mẽte ad scientias & ad virtutes. Quòd autem illi, qui habent bonum tactum habeãt per se bonitatem mentis, patet dupliciter, cum primo, quia tactus est fundamentum aliorum sensuum, tum secundo, quia bonitas tactus sequitur bonitatem complexionis. Et si arguitur. Sensus visus spiritualior est, & plures rerum differentias demonstrat, vt patet in procemio Metaphys. ergo sensus visus magis denotat bonitatem mentis & ingenij, quam sensus tactus. Præterea. Si homo haberet certissimum tactum inter cætera animalia, sequæretur ꝙ species odoris deberent sumi à qualitatibus tangibilibus & non à speciebus saporis, cõsequẽs est contra Philosophum hic: ergo &c. Præterea. Vulgo dicitur ꝙ aranea præcellit hominem tactu, vt patet per quendam metristam, qui sic ait. Vultur odoratu, linx visu, simia gustu. Nos aper auditu, præcellit aranea tactu. Ergo sequitur ꝙ homo cæteris animalibus non habeat certissimum tactum. Ad primum dicendum qđ visus per accidens potest concurrere ad bonitatem & nobilitatem mentis, per se tamen sensus tactus valet ad probationem nobilitatis ipsius mentis. Ad secundum dicendum ꝙ sapor & odor causantur per commixtionem aliquarum primarum qualitatũ sensibilium. Qualitates vero tangibiles sunt simplices & non commixtæ, vt hic dicit Doctor sanctꝰ; ideo species odoris magis sumuntur à speciebus saporis quam à qualitatibus tangibilibus. Ad tertium dicendum negando assumptum, quia prædicta metra de directo repugnant dictis Philosophi & veritati. Pro maiori declaratione considerandum est secundum Philosophum in litera ꝙ species odoris, siue differentiæ sunt dulce & amarum, quæ quidem in vno & eodem aliquando conueniunt cum differentijs saporis, & aliquando differunt, nam aliquando contingit ꝙ vbi est odor dulcis, ibi est sapor dulcis, & vbi est odor amarus, ibi est sapor amarus, aliquando vero contingit ꝙ vbi est odor dulcis, ibi est sapor amarus, & vbi est sapor dulcis, ibi est odor amarus. Cuius ratio est, quia odor consistit in calido & sicco temperato, sapor vero cõsistit in humido aqueo debite digesto, vbi ergo illa duo simul reperiuntur, ibi reperitur odor eiusdem qualitatis cum sapore, si vero reperiatur vnum & non reliquũ, ibi erit differentia in qualitate vtriusque. Circa prædicta dubitaĩ vtrũ odor sit proprium obiectum olfactus. Et arguitur ꝙ nõ quia illud est proprium obiectum, quod est adæquatũ alicui potentiæ, sed odor nõ est obiectum adæquatum olfactui, ergo &c. Probatio minoris, quia non odorabilia possunt percipi ab olfactu, vt concedit hic Philosophus. Præterea. Odor est perceptibilis à gustu, ergo non est proprium obiectum olfactus. Ad dubium dicendum ꝙ odor est proprium & adæquatũ obiectũ olfactus, quod probatur illa ratione, qua probatum est superius de colore respectu visus, & de sono respectu auditus. Ad primam rõnem dubij dicendum ꝙ non odorabilia percipiuntur ab olfactu, non per se sed per accidens. Et similiter dicendum est ad secundum.

Sequitur in textu. {Est autem, & olfactus per medium vt aerem & aquam &c.} Hæc est lectio vigesima eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est decimumquartum capitulum huius tractatus, in quo Philosophus determinãs de immutatione olfactus ab odore ponit tres conclusiones, quarũ Prima est quod aer & aqua sunt mediũ odoris. Probaĩ, quia spẽs odoris diffunduntur per aerem & aquam, ergo &c. Añs patet per sensum. Nam vultures per magnũ spatium veniunt ad cadauera mortuorũ, ꝙ non facerẽt nisi species odoris diffunderentur per aerem, & aquatica, vt pisces, odores sentiunt, vt patet ad sensum. Secunda cõclusio est. Idem sensus olfactus scđm speciem est in omnibus animalibus, tam rationalibus, quã irrationalibus. Hæc cõclusio probatur duabus rationibus Philosophi,

Philoſophi, quarum prima eſt. Nam ſenſus diſtinguuntur pene ſenſibilia. ſed olfactus ĩ omnibus animalibus ordinantur ad idem ſenſibile, videlicet ad odorem, ergo &c. Præterea. Ille ſenſus eſt vnus, cuius ſunt eadem corruptiua, ſed tam olfactus hominis, quàm aliorum animalium corrumpuntur propter excellentiam odoris, ergo idem vt ſupra. Contra hanc concluſionem arguitur tali ratione Philoſophi. Aliqua ſunt animalia, quæ odorant reſpirando, aliqua vero odorant non reſpirãdo, ergo videtur ꝙ nõ eſt idem olfactus in omnibus animalibus. Dicendum quod eſt idem olfactus ſm̃ eſſentiam, ſed eſt diuerſus modus odorandi, qui prouenit ex diuerſa diſpoſitione organi. Nam organum olfactus in homine differt ab organis aliorum animalium, quia organum odoratus in hoĩe eſt cum cooperculo, in alijs vero animalibus non reſpirantibus eſt ſine cooperculo. Ex quo infert Philoſophus quod reſpirantia non odorant in aquis. Tertia cõcluſio eſt, quod organum olfactus eſt in potẽtia ad odorem & ſiccitatem. Cuius ratio eſt, quia ſicut ſe habet organum viſus ad colorem, & lumen, ita ſe habet organũ olfactus ad odorem & ſiccitatem, cum odor ſundetur in ſicco, ſicut ſapor in humido, ſed organum viſus eſt in potentia ad colorem & lumen, ergo organum olfactus debet eſſe in potentia ad odorem & ſiccum. Circa prædicta dubitatur vtrum odor transfundat ſuas ſpecies in aere realiter vel intentionaliter. Et videtur quod realiter, Nam poma odorem emittentia deſiccantur, quod nõ fieret, niſi eſſet realis euaporatio, ergo odor realiter trãſfunditur in medio. Præterea. In oĩ euaporatione eſt fumalis euaporatio, ſed talis habet eſſe reale in medio, ergo idem vt ſupra. Præterea. Beſtiæ ſylueſtres dum volunt quieſcere in aliquo loco faciunt magnum ſaltũ ne canes ipſas percipiant per odorem, ſed hoc non eſſet niſi odor realiter eſſet in medio, ergo &c. Dicendũ odor transfunditur realiter in medio quantum ad aliquam partem, non tamen quãtum ad totum medium. Prima pars illius patet per argumenta iam facta. Secũda pars probatur, quia fertur quod vultures per quingenta miliaria & amplius ad cadauera mortuorum veniũt propter odorem, ſed impoſſibile eſt qđ talis odor per tm̃ ſpatium poſſit diffundi realiter, cũ vniuſcuiuſq; rei ſit determinatus terminus rarefactionis vel euaporationis. Ad argumẽta oĩa dubij patet ſolutio ex dictis.

Sequitur in textu. {Guſtabile autem &c.} Hæc eſt lectio vigeſimaprima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

Istud eſt quintumdecimum capitulum præſentis tractatus, in quo Philoſophus determinans de guſtu ponit quatuor concluſiones, quarum prima eſt, quod Guſtus percipit ſuum obiectum, ſ. ſaporem per medium intraneum. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam tactus percipit ſuum obiectum per mediũ intraneum, ſed guſtus eſt quidam tactus, & guſtabile eſt quoddam tangibile, ergo ſequitur quod guſtus percipit ſuum obiectum per medium intraneum. Pro cuius declaratione conſiderandum eſt ſ. d m̃ Doc. ſan. quod duplex eſt medium ſenſus. Quoddam eſt mediũ intraneum, quod dicitur pars animalis de conſtitutione eius exiſtens, vtputa caro. Aliud eſt medium extraneum, quod, ſ. non eſt pars animalis, vtputa aer vel aqua. Guſtus ergo & tactus percipiunt ſua obiecta per medium intraneum. Alij vero ſenſua per medium extraneum, vt ex ſupradictis patet. Contra prædicta ſic primo arguitur. Si guſtus eſſet quidam tactus, ſequeretur quod non eſſent niſi quatuor ſenſus exteriores, conſequens eſt contra omnem doctrinam Philoſophorum, ergo &c. Præterea. Aliquis in aqua exiſtens, percipit ſaporem alicuius corporis diſtãtis, ergo videtur ꝙ guſtus non ſemper percipiat ſuum obiectum ꝑ medium intraneum. Ad primum dicendum ꝙ guſtum eſſe tactum poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quãtum ad eſſentiam ſenſuum. Alio modo quãtum ad modum ſentiendi. Guſtus ergo dicitur tactus ſecũdo modo, non autem primo modo, quod patet tali ratione Doctoris ſancti. Nam ita ſe habet guſtum ad tactum, ſicut ſe habet obiectum guſtus. ſ. ſapor ad obiectum tactus. ſ. ad quatuor qualitates tangibiles, ſed manifeſtum eſt quod ſapor non eſt eſſentialiter qualitas aliqua de qualitatibus tangibilibus, ergo eſſentialiter guſtus non eſt quidam tactus. Ad ſecundum dicendum ꝙ aliquis exiſtens in aqua non percipit ſaporem corporis diſtãtis vt diſtans eſt, ſm̃ ꝙ dicit hic Doct. ſan. ſed percipit ſaporem corporis, vt diſtans, ſm̃ ꝙ admixtum eſt cum aqua. Secunda concluſio. Guſtabile non poteſt percipi à guſtu ſine humiditate. Hęc concluſio probatur tali ratione. Sicut ſe hẽt color ad lumen per reſpectum ad viſum, ita ſe habet ſapor ad humidum per reſpectum ad guſtum, ſed color non poteſt percipi à viſu ſine lumine, ergo ſapor non põt percipi à guſtu ſine humiditate. Ex quo infertur ꝙ guſtabile debet eſſe vel actu humidum, vel aptum natum humiditatem ſuſcipere. Tertia concluſio. Guſtus nõ ſolum percipit guſtabile, ſed ẽt non guſtabile. Hæc concluſio ꝑbatur tali rõne. Nam ſicut ſe hẽt viſus ad viſibile & non viſibile, ita ſe habet guſtus ad guſtabile, & non guſtabile ſed manifeſtum eſt, quod viſus non ſolum percipit viſibile, ſed etiã non viſibile, vtputa tenebras, ergo &c, Pro cuius declaratione conſiderandum eſt ſecundum Doc. ſan. quod aliquid dicitur guſtabile tripl'r. Vno modo illud dicitur guſtabile, quod hẽt bonum guſtũ. Secũdo modo dr̃ guſtabile, quod habet prauum guſtum. Tertio modo dicitur guſtabile, quod hẽt paruum guſtum. Et per oppoſitum aliquid dicitur non guſtabile tripl'r. Vno modo, quod non eſt aptum natum aliquo modo immutare guſtum. Alio modo dicitur non guſtabile, quod nõ poteſt immutare guſtum, niſi praue. Tertio modo dicitur non guſtabile, quod non poteſt immutare guſtum cum magna quantitate, licet bene poſſet immutare cum modica. Conſiderandum eſt ſecundo quod guſtum percipere non guſtabile poteſt intelligi dupl'r. Vno modo per ſe & poſitiue. Alio modo per accidens & priuatiue. Primo modo guſtus non poteſt percipere non guſtabile, ſed bene ſecundo modo. Quarta concluſio. Inſtrumentũ ſiue organum guſtus non eſt humidũ actu ſm̃ ſeipſum, nec eſt tale quod non poſſit fieri humidum. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam ſicut ſe habet organum viſus ad lumen, ita ſe hẽt organum guſtus ad humidum, ſed organum viſus non habet in ſe lumen inquantum huiuſmodi, nec eſt ſuſceptiuum coloris, ergo &c. Idem patet à ſigno. Nam lingua exiſtens ſicca, aut valde humida non poteſt ſentire, ergo ſignum eſt quod organum guſtus, quod eſt in lingua non eſt actu humidum. Circa prædicta primo dubitatur de ſpeciebus ſaporis. Dicendum quod ſeptem ſpẽs ſaporis ſuperius enumerantur, quæ continentur in his verſibus. Dulcis & auſterus, ſalſus quoque pinguis amarus. Põticus acutus ſpẽs ſunt iſtæ ſaporis, quarum

ſpecie-

ſpecierum ſic poteſt formari ſufficientia. Nam tales ſpecies aut rationem hñt extremorum, aut rationem medij. Si primum, ſic ſunt dulce, & amarum. Si ſcd'm, hoc eſt dupliciter, vel habẽt rationem medij per participationem, vel p ęquidiſtantiá, ſi ſcd'm, ſic eſt acutum. Si primum, & hoc eſt dupliciter, vel tale medium mediat inter dulce & acutum, vel inter amarum & acutum. Si primum, hoc eſt dupliciter, vel magis accedit ad dulce, ſic eſt pĩgue, vel magis accedit ad acutum, ſic eſt auſterum. Si ſecundum, hoc eſt dupliciter, vel magis etiam accẽdit ad acutum, ſic eſt ſalſum, vel magis accidit ad amarum, ſic eſt ponticum, de quibus in libro de Senſu & Senſato latius diſputatum eſt. Dubitatur ſecũdo vtrum ſapor ſit proprium obiectum guſtus. Et videtur quod nõ. Nam illud, quod eſt inferius ad obiectum alicuius potentiæ, non poteſt eſſe obiectum alterius potentiæ, ſed ſapor eſt quoddam inferius obiecti ipſius tactus, cum omne guſtabile ſit tangibile, & non econuerſo, ergo videtur quod ſapor non ſit obiectum ipſius guſtus. Præterea. Obiectum p ſe & proprium alicuius potentiæ non percipitur ab alia potentia, cum ſenſibile proprium dicatur illud, quod ab vno ſenſu aptum natum eſt percipi, ſed ſapor percipitur à tactu, ergo &c. Præterea. Illud, quod guſtum immutat eſt obiectum eius, ſed humor ſaliualis immutat guſtum, ergo eſt obiectum eius & non ſapor. Dicendum quod ſapor formaliter ſumptus, videlicet inquantum ſapor, eſt per ſe & proprium obiectum ipſius guſtus. Quod poſſet probari eadẽ ratione, qua probatum eſt ſupra de obiecto. Ad primum dicendum quod ſapor non continetur ſub quatuor qualitatibus tangibilibus, ſicut inferius ſub ſuo ſuperiori, nec etiam guſtus continetur ſub tactu, ſicut inferius ſub ſuo ſuperiori eſſentialiter loquendo, ſed ſolum quantum ad modum ſentiendi, vt ſupra dictum eſt. Ad ſecundum dicendum quod ſapor per ſe, & formaliter non percipitur à tactu, ſed ſolum inquantum cauſatur à qualitatibus tangibilibus. Ad vltimum dicendum quod humidum ſaliuale inſtrumentaliter concurrit ad guſtum non obiectiue, vnde ratio non ſequitur &c.

Sequitur in textu. {De eo autem &c.} Hic incipit lectio vigeſimaſecunda eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

ISTud eſt decimum ſextum capitulum pręſentis tractatus, in quo Philoſophus determinando de ſenſu tactus & de tangibili, ponit duas concluſiones, per quas ſoluit duas dubitationes, quarum prima eſt. Senſus tactus non eſt vnus formaliter ſed plures. Hæc cõcluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam vnus ſenſus eſt vnius contrarietatis per ſe & primo, ſed ſenſus tactus non eſt tantum vnius contrarietatis per ſe primo, cum obiectum eius ſint quatuor qualitates tangibiles. ſ. calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, ergo ſequitur quod tactus non eſt vnus ſenſus formaliter. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Auditus non eſt ſolum vnius contrarietatis, nam eſt grauis & acuti, magnitudinis & paruitatis, lenitatis & aſperitatis &c. quæ ſunt diuerſa contraria, & tamen auditus eſt vnus ſenſus, licet ſit diuerſarum contrarietatum. Præterea. Organum tactus eſt vnum, quod dicitur eſſe quidam neruus diffuſus per totum corpus per modum cuiuſdam retis, conſiſtens in media proportione qualitatum tangibilium, ergo tactus eſt vnus ſenſus, cum diuerſorum ſenſibilium ſint diuerſa organa. Præterea. Guſtus eſt quidam tactus, vt ſupra cõceſſum eſt, ergo, ſi tactus non eſſet vnus ſenſus formaliter, ſequeretur quod guſtus non eſſet vnus ſenſus formaliter, conſequens eſt falſum, cum guſtus habeat vnum obiectum, id eſt ſaporem. Præterea. Si tactus non eſſet vnus ſenſus formaliter, ſequeretur quod non tantum eſſent quinque ſenſus exteriores, cõſequens eſt falſum, & cõtra omnem regulam Philoſophorum, ergo &c. Præterea. Accidentia multiplicantur ad multiplicationem ſuorum ſubiectorum, ſed ſubiectum tactus eſt vnum formaliter, ergo idem vt ſupra. Ad primum reſpondet hic Philoſophus negando conſequentiam, quia diuerſæ contrarietates ſoni habent aliquod commune ſubiectum, videlicet ſonum, ſub cuius ratione formali habẽt immutare ſenſum auditus, ſed quatuor qualitates tangibiles non habent aliquod commune ſubiectum, vnde ratio non eſt ſimilis. Item ad argumentum ſoluit Doc. ſan. alia ſolutione. Nam plures contrarietates eſſe alicuius ſubiecti communis ſiue generis poteſt intelligi dupliciter. Vno modo quod ſint plures contrarietates per ſe & primo, & ſic ipſius coloris aut ſoni non ſunt plures contrarietates. Alio modo ꝙ ſint plures cõtrarietates ſecũdario & per accidens, vna tamen primo & per ſe, & iſto modo ipſius ſoni, ſimiliter & coloris poſſunt eſſe plures cõtrarietates. Quando autem dicitur quod vnus ſenſus eſt vnius contrarietatis tantum, intelligitur per ſe primo. Modo inter quatuor qualitates tangibiles ſunt diuerſæ contrarietates per ſe & primo reſpectu tactus. ideo tactus non poteſt eſſe vnus ſenſu formaliter. Sed contra primam ſolutionem ſic arguitur. Omnium corporum eſt vnum ſubiectum cõe, videlicet, corpus, ſed quatuor qualitates tangibiles ſunt accidentia corporalia, ergo habent vnum ſubiectum commune. Ad hoc reſpondet Doc. ſan. in litera ꝙ qualitatum tangibilium eſſe vnum ſubiectum commune, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo accipiendo ſubiectum pro genere, quod ſe habet ad differentias diuidentes ſicut potentia ad actũ, & illo modo non hñt vnum ſubiectum commune. Alio modo accipiendo ſubiectum pro ſubſtantia, quæ eſt ſubiectum accidentium, & iſto modo dictæ qualitates hñt aliquod cõe ſubiectum. Contra hanc ſolutionem ſic arguitur. Contraria omnia ponuntur ſub aliquo genere, vt patet in prædicamentis &. 10. metaphy. ergo qualitates tangibiles, quæ contrariantur ſub aliquo genere, & ſic hñt aliquod cõe ſubiectum, accipiendo ſubiectum pro genere. Dicendum quod licet prædictæ qualitates habeant aliquod genus remotum, nõ tamen hñt vnum genus propinquum, vel dicendum & forſitan melius ꝙ licet dictæ qualitates contineantur ſub aliquo genere logico, nõ tamẽ continentur ſub genere ſubiecto, cum non conueniant in aliqua ratione formali immutationis. Ad ſecundum dicendum ꝙ organum tactus eſt vnum materialiter, & tamen plura formaliter. Cuius ratio eſt, quia organum tactus conſiſtit in media proportione qualitatum tangibilium vt dictum eſt in obijciendo, ſed diuerſarum cõtrarietatum ſunt diuerſæ mediæ proportiones, cum igitur, inter qualitates tangibiles ſint diuerſæ contrarietates, relinquitur quod in organo tactus ſint diuerſæ mediæ proportiones, & per conſequens illo modo organum non eſt vnum formaliter. Ad tertium dicendum negando ſequelam, quia guſtus habet cõe obiectum formaliter, quod non contingit in tactu, ideo ratio non ſequitur præſertĩ cum guſtus non ſit tactus eſſentialiter, vt ſupra declaratum eſt.

Ad

Ad quartum dicendum, quod licet sint tñ quinque sensus exteriores in genere, pñt tamen esse plures in specie. Ad vltimum dicendum ꝙ accidentia materialia multiplicantur ad multiplicationem subiectorum, non autem specifice, vnde tactus est bene vnus sensus materialiter & subiectiue, est tamen plures formaliter & obiectiue. Secunda conclusio. Caro non est organum tactus. Hæc cõclo probatur dupl̃r. Primo sicut se habet aer ad visum, ita se habet caro ad tactum, sed aer non est organum visus, ergo caro non est organum tactus. Præterea. In lingua sunt duo sensus, vtputa gustus & tactus, ad quorum sensuum actionem concurrit caro, ergo signum est ꝙ caro non est organum tactus, quia pari rõne esset organum gustus, & sic gustus & tactus non essent plures sensus, cum diuersorum sensuum sint diuersa organa. Et si dicatur, statim ad tactum carnis sentimus tangibilia, ergo videtur ꝙ caro est organum tactus. Ad hoc respondet Philosophus negando consequentiam, cuius rõ est, quia si aliqua pellicula extenderetur supra carnem statim ad tactum illius pelliculæ sentiretur tangibile, & tamen propter hoc non esset dicendum ꝙ talis pellicula esset organum tactus. Vnde licet ad tactũ carnis immediate sentiatur tangibile, nõ sequitur tamen quod caro sit organum tactus.

Sequitur in textu. {Dubitabit autem si omne corpus profundum habet &c.} Hæc est lectio vigesimatertia huius secundi libri, & in commento S. Thomæ.

Istud est decimumseptimum caplm huius secundi tractatus, in quo Philosophus determinando de medio extraneo ipsius tactus ponit tres conclusiones, quarum prima est. Inter tangens & tactum cadit medium extraneum. Hæc conclusio probatur tali ratione. Nam illud tangens aut est in aqua aut in aere, quodcunque dicatur, semper inter tangens & tactum mediat humiditas aut aerea, aut aquea, quæ cum sit qualitas, non potest esse nisi in corpore subiecto, ergo inter tangens & tactum cadit medium extraneum, videlicet, aut aer aut aqua. Verumtñ quod aer mediet est nobis magis immanifestum & latens quam aqua, cum primo, quia continue sumus in aere, ideo aer est minime perceptibilis à nobis, tum secundo, quia aer est spiritualior quam aqua. Contra prædictam conclusionem sic arguitur. Si inter tangens & tactũ caderet medium, sequeretur quod in tangibilibus esset procedere in infinitum, consequens est falsum, ergo & antecedens. Patet sequela, quia medium illud tangeret tactum. Si ergo inter tangens & tactum caderet medium, cum ipsum medium etiam sit tactum, inter tangens & ipsum medium caderet aliud medium tactum, & sic esset procedere in infinitum. Præterea. Si aqua ponatur super organum tactus immediate perciperetur à tactu vt ad sensum patet, ergo inter tangens, & tactum non cadit medium. Præterea. Si inter tangens & tactum esset aliquod medium, maxime esset aer vel aqua, vt hic innuit Phs, sed aer vel aqua non possunt esse medium tactus, quod sic patet, quia medium alicuius sensus nõ hẽt actu formaliter rationem sui obiecti, sicut diaphanum non habet actu colorem aut lumen, sed aer & aqua hñt actu aliquas qualitates tangibiles, quæ sunt formaliter obiectum tactus, ergo &c. Præterea. Medium tactus est caro, vt in præcedenti capitulo declaratum est, sed caro non est aer aut aqua, sed mixtũ ex his, ergo aer & aqua non sunt medium tactus &c. Ad primum dicẽdum qđ inter tangens, & tactum cadere medium extraneum potest intelligi dupliciter, vel loquendo de corporibus tangibilibus siccis, vel humidis. Si loquamur de tangibilibus humidis, sic inter tangens & tactum non cadit medium extraneum, vt voluit argumentum. Si vero loquamur de tangibilibus siccis, sic inter tangens, & tactum cadit medium extraneum, vt voluit conclusio. Et per hoc patet solutio ad secundum. Ad tertium respondet Auerro. dicens, quod corpora nr̃a nõ possunt pati ab elementis, nisi ratione alicuius admixtionis, tum elementa habeãt se vt locantia, & corpora nostra vt locata, nec elementa possunt alterari abinuicem, nisi ratione alicuius qualitatis admixtæ, ad quam quidem admixtionem aqua & aer sunt in potentia. Sed hæc responsio stare non potest vt dicit hic Doc. san. cum primo quia corpora nostra se habẽt ad elemẽta in ratione locantis, sicut vnum elemẽtum patitur ab alio, sed vnũ elementum est locans respectu alterius, ergo corpora nostra possunt pati ab elementis, dato quod elementa sint locantia. Tum secundo, quia elementa quãtum ad aliquam eorũ partem sunt corruptibilia, sed corruptio non fit sine alteratione, ergo elementa pñt abinuicem alterari. Dicendum ergo est primo quod elementa dupl̃r possunt considerari. Vno modo quãtum ad qualitates actiuas & passiuas, & isto mõ corpora nr̃a possunt pati ab elemẽtis, & ipsa elementa possunt inuicem alterari, nec vt sic elementa habent rationem locantis. Alio modo possunt considerari f̃m suas formas substãtiales, quas cõsequuntur ex actione corporis cœlestis, sic habent rationem locantis, vnde corpora nostra ab eis non possunt pati f̃m quod huiusmodi, vnde corpus locans est magis conseruatiuum locati quam destructiuum. Dicendum secundo quod licet aer & aqua habeãt qualitates tangibiles & in actu completo, si f̃m eorum substantiam considerentur, si tamen considerentur vt medium tactus, sic non habent illas qualitates tangibiles in actu completo, sed eas habent in actu incompleto, qui comparatus ad actum completum habet rationem potentiæ. Ad quartum dicendum qđ caro dicitur medium intraneum, & generale ipsius tactus, aer vero & aqua dicuntur esse medium extraneũ & non generale, & licet etiam alij sensus. s. visus & auditus habeant medium extraneum sicut sensus tactus, tamen diuersimode sensus tactus immutatur à tali medio quam alij sensus. Nam illud medium simul & semel immutatu à qualitatibus tangibilibus & immutat tactum, vt cum aliquis alium percutit per clipeum simul & semel immutat clipeum & organum tactus, sic non est in alijs sensibilibus. Nam diaphanum, quod est medium visus immutatur à lumine & ipsum immutatum immutat organum visus. Et si dicatur immutatio visus & diaphani fit in instanti, ergo simul & semel diaphanum immutatur à lumine & visus à diaphano, & per cõsequens non est differentia inter immutationem visus & tactus à suis immutationibus medijs, dicendum qđ ly simul, potest dicere ordinem tpis tantum, & ordinẽ tpis & causalitatẽ simul, si dicat ordinem tpis tantum, sic medium visus simul immutatur à lumine, & visus à medio, si vero dicat ordinem temporis & causalitatem simul, sic sensus visus & diaphanum, quod est medium eius non simul immutantur. Isto autem vltimo modo tactus & medium eius simul immutatur. Ex prædictis maxime infertur secundum Philosophum ꝙ caro non potest esse organum tactus, q̃a sensibile positum supra

sensum

ſenſum non facit ſenſationem, ſed tangibile immediate ponitur ſupra carnem,& ſic poſitum ſentitur, ergo ſequitur ꝙ caro non eſt organum tactus. Secũda concluſio. Organum tactus non habet in ſe qualitates tãgibiles. Probatio Philoſophi. Sicut ſe habet organum viſus ad lumen & ad colorem, ita organũ tactus ad qualitates tangibiles, ſed organũ viſus non habet in ſe actu lumen aut colorem. ergo &c. Si dicatur. Mixtum habet in ſe qualitates tangibiles, ſed organum tactus eſt corpus mixtum, cum ſit neruus quidam protenſus per totum corpus, ergo habet in ſe qualitates tangibiles. Dicendum quòd corpus mixtum non habet in ſe qualitates tangibiles in actu completo, ſed ſolum in actu incompleto, qui habet rationem potentiæ per comparationem ad actum, cõpletum, vt dictum eſt ſupra. Tertia concluſio. Tactus eſt non ſolum ipſius tangibilis, ſed etiam non tangibilis. Probatio, quia viſus non ſolum eſt ipſius viſibilis, ſed etiam inuiſibilis, vt ex ſupradictis patet, ergo tactus non ſolum eſt tangibilis, quia de ſimilibus idem eſt iudicium. Cõſiderandum tamen eſt ꝙ aliquid non tangibile poteſt conſiderari dupliciter ſecundum Philoſophum. Vno modo, quia parũ habet de qualitate tãgibili ſicut aer. Alio modo, quia habet aliquam qualitatem tangibilem in excellentia nimia. Dicitur autem vtrunque intangibile priuatiue quaſi male perceptibile ſenſu tactus, quia aptum natum eſt priuatiue immutare tactum.

Sequitur in textu.{Oportet autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere &c.} Hæc eſt lectio vigeſimaquarta, & vltima eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud eſt decimumoctauum & vltimum capitulum huius ſecundi tractatus de anima, in quo Philoſophus determinando de ſenſu in cõmuni, ponit tres concluſiones, quarum prima eſt. Senſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia. Hæc concluſio probatur per exemplum Philoſophi. Nam cera recipit figuram anuli ſine materia, videlicet ſine metallo, aut ſine auro, ergo ſenſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia. Ex quo patet quod formæ rei ſenſibilis aliter ſunt in re ſenſibili, & aliter ſunt in ſenſu, quia ſunt in re ſenſibili ſecundum eſſe materiale, & in ſenſu ſunt ſecundum eſſe ſpirituale ſiua intentionale. Contra hanc concluſionẽ ſic arguitur. Proprium eſt intellectus eſſe ſuſceptiuum ſpecierum ſine materia, ergo ſenſus nõ eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia, præſertim cum ſit materialis potentia. Præterea. Senſus per excellentiam ſenſibilium corrumpitur, vt hic probat Philoſophus, ergo videtur ꝙ ſenſus ſuſcipiat ſpecies materialiter & realiter. Ad primum dicendum quod intellectus eſt ſuſceptiuus ſpecierum intelligibilium ſine materia & ſine conditionibus materialibus, abſtrahit enim intellectus ab hic & nunc, vt infra in tertio huius patebit, ſed ſenſus non eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine conditionibus materialibus, licet ſuſcipiat eas ſine materia. Item ſenſus recipit illas ſpecies in aliquo organo corporali, intellectus autem ſuſcipit ſpecies ſine organo, ideo non eſt ſimile de ſenſu & intellectu. Ad ſecundum negatur conſequentia, quia licet excellentia ſenſibilium corrumpat ſenſum, quando videlicet corrumpit proportionem inter organum ſenſus & ſenſibilia, non tamen propter hoc oportet ꝙ ſenſibile ſuſcipiatur in ſenſu ſecundum eſſe materiale, Secunda concluſio. Organum ſenſus corrũpitur propter excellentiam ſenſibilium, hæc concluſio probatur tali ratione. Nam oportet inter organum ſenſus & ſenſibiles eſſe quandam proportionem, ergo dum iſta proportio corrumpitur, ipſum organum corrumpitur, ſed propter excellentiam ſenſibilium corrumpitur talis proportio, ergo &c. Ex hac ratione infertur ꝙ plantæ non habent ſenſum aliquem, quod ſic patet, quia non habent ſenſum tactus, ergo non habent aliquem ſenſum. Antecedens patet, quia ad ſenſum tactus requiritur determinata proportio, videlicet medietas ſecundum complexionem ad qualitates tangibiles, ſed plantæ non habẽt illam determinatam proportionem ſiue complexionem, ergo &c. Contra prædicta ſic arguitur. Sicut ſe habet intellectus ad intelligibile, ita ſe habet ſenſus ad ſenſibile, ſed intellectus nõ corrumpitur propter excellentiam intelligibilium, ſed perficitur, ergo videtur quod ſenſus propter excellentiam ſenſibilium non corrumpatur. Præterea. Propria paſsio non corrumpitur per ſuum proprium actum, ſicut nec perfectibile per ſuam perfectionẽ, ſed ſenſibile eſt propria paſsio ipſius ſenſus, ergo &c. Præterea. Plantæ patiuntur à qualitatibus tangibilibus, ergo videtur quod habeant tactum, cum ſenſus conſiſtat in quodam pati, vt ſupra dictum eſt. Ad primum dicendum quod maior illa non eſt vera, ſi ly ſicut, dicat ſimilitudinem identitatis, ſiue adequationis. Nam intellectus ſuſcipit intelligibile ſine organo corporali, ſenſus vero ſuſcipit mediante organo corporali vnde non eſt ſimile. Ad ſecundum dicendum quod proprium perfectibile non corrumpitur per ſe per propriam perfectionẽ, ſed per accidens, ſenſus vero corrumpitur per excellentiam ſenſibilium per ſe, videlicet ad corruptionẽ proportionis, quæ requiritur inter organum & ſenſibile. Ad tertium dicendum quod plãtæ licet patiantur à qualitatibus tangibilibus, non patiuntur tamen ab eis ſicut ſenſus à ſenſibili, & ideo non oportet quod habeãt ſenſum. Tertia concluſio. Licet omnia inanimata corruptibilia patiantur à qualitatibus tangibilibus ipſius tactus, non tamen omnia patiuntur à qualitatibus ſenſibilibus aliorum ſenſuum, ſed ſolum aer & aqua, prima pars concluſionis patet tali ratione. Nã omnia inanimata prædicta, alterantur, cum ſint corruptibilia, ſed non videntur poſſe alterari, niſi à qualitatibus tangibilibus, ergo patiuntur ab eis, quia alterari eſt quoddam pati, ſecunda pars patet ad ſenſum. Nam aer patitur ab odore, cum aliquando patiatur fœtorem, ergo aliqua inanimata patiuntur ab alijs ſenſibilibus. Et dicatur. Quicquid patitur ab odore habet olfactum. ergo &c. ſed aer non habet olfactum, ergo &c. Dicendum quod quicquid patitur ab odore per ſenſationem quandam habet olfactum, non autem ſi patiatur ſimpliciter per modum actionis abſolute. Aer autem non patitur per ſenſationem, ideo nõ oportet quod habeat olfactum. Item qui voluerit prædicta diffuſius perluſtrare videat commentum ſancti Thomæ in vltima lectione huius ſecũdi. Hæc autem ad præſens ſufficiant de ſecundo libro de anima ſecundum diuiſionem dicti Doctoris. Licet ſecundum alios diuerſos diuerſimode terminetur ſecundus liber de anima, vt patebit in capitulo ſequenti.

M. Do.

M. DOMINICI DE FLANDRIA Super Tertium librum de Anima Tractatus Quatuor.

TRACTATUS PRIMUS in tria Capita diuisus.

In 1. Probat quinque tantum proprios esse sensus.
In 2. Ostendit dari præter proprios sensus sensum cõem.
In 3. Ostendit idem alio modo.

Breuis recollecta super tertium librum de anima Arist. secundum magistrum Dominicum de Flandria ordinis Prædicatorum.

Sequitur in textu. {Quod autem non sint sensus præter quinque &c.} Hæc est lectio prima huius tertij libri, & in commento Sancti Thomæ.

HIc incipit Tertius liber de Anima secundum Doc. san. vbi Philosophus incipit determinare de potentia intellectiua per comparationem ad sensum. Antiqui enim Philosophi non posuerunt differentiam inter sensum, & intellectum, ideo Philosophus remouens istam opinionem ostendit in principio huius Tertij libri, intellectum nõ esse sensum. Sed secundum Egidium & Albertum. Tertius liber incipit. ibi. {Quoniam autẽ duabus differentijs.} Secundum autem modernos incipit. ibi. {De parte autem animæ.} Diuiditur autem iste liber in quatuor tractatus. In primo tractatu ostẽdit Philosophus ꝙ præter quique sensus particulares oportet ponere sensum communem. In secundo ostendit intellectum non esse sensum ibi. {Quoniam autem duabus differentijs.} In tertio vero determinat de potentia intellectiua sm se & de suis partibus, videlicet de intellectu possibili & de intellectu agente, ibi. {De parte autem animæ.} In quarto determinat de potentia motiua. ibi. {Quoniam autem anima.} Primus tractatus continet tria capitula. In primo capitulo ostendit quod non est ponẽdus alius sensus proprius præter quinque prædictos. In secundo capitulo ostendit Philosophus ꝙ necesse est ponere aliquem sensum communem præter quinque sensus proprios ex hoc ꝙ sensus percipit se sentire. ibi. {Quoniam autem sentimus.} In tertio capitulo ostendit idẽ etiam ex hoc ꝙ sensus discernit inter sensibilia propria. ibi. {Vnusquisque quidem igitur sensus &c.} In primo capitulo ponuntur duæ conclusiones, quarum prima est. Quia non est ponendus alius sensus proprius præter quinque superius enumeratos. Hæc conclusio probatur tali ratione Philosophi. Nam animalia perfecta hñt omnes sensus, sed non habent nisi quinque sensus exteriores, ergo præter illos quinque sensus non est ponendus alius. Probatio maioris. Nam quicunq; habet aliquod organum sensus, per quod nata sunt aliqua sensibilia cognosci, ille potest cognoscere omnia sensibilia, quæ nata sunt cognosci per illud organum, vt patet inductiue per singula organa sensus, sed animalia pfecta hñt omnia organa sensus, ergo cognoscere possunt omnia sensibilia, & per cõsequens habent omnes sensus, cum igitur non habeant nisi quinque sensus nõ erit alius sensus respectu propriorum sensibilium præter quinque. Ex quo patet quod tantum sunt quinque sensus exteriores & proprij, videlicet visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus. Quorum sic potest formari sufficientia. Nam sensus est quędam potentia passiua, quę apta nata est immutari à sensibili exteriori, vel ergo immutatur sm immutationem spiritualem tantum, & sic est visus, vel immutatur cum immutatione spirituali etiam immutatione naturali, & hoc dupliciter, quia vel talis immutatio naturalis est solũ ex parte obiecti, vel ex parte organi. Si primum, hoc est dupliciter, quia vel talis immutatio fit per motum localem & sic est auditus, nam obiectum eius. s. locus transfunditur per motũ localem, vel fit per alterationem, & sic est olfactus. Nam odor per quandam transmutationem transfert per medium, si vero talis immutatio fiat ex parte organi hoc est dupliciter, vel tale organum est diffusum per totum corpus, & sic est tactus, vel est in determinata parte corporis, & sic est gustus. Ex prædictis potest hic clare elici quod visus sit primus sensus, cum sit magis immaterialis quàm alij sensus. Secundus est auditus. Tertius est olfactus. Quartus gustus. Quintus tactus. Contra prædictam conclusionem arguitur sic. Sicut se hẽt intells ad intelligibilia, ita se habet sensus ad sensibilia, sed ad intelligendum omnia intelligibilia ponit vnus intellectus, ergo ad sentiendũ oĩa sensibilia sufficit vnus sensus, & sic non erunt quinque sensus exteriores, sed vnus tantum. Præterea, Sensus tactus non diuiditur contra gustum, vt supra dictum est, quia gustus est sensus ipsius tactus, ergo idem vt supra. Præterea, Sensus exteriores sunt susceptiui accidentium, sed plura sunt accidentia in genere distincta quã quinque; ergo videtur ꝙ sint plures sensus quã quinque, cum distinctio potentiarum sumatur à distinctione obiectorum. Ad primum dicendum negando consequentiam; & similitudinem, quia intellectus est potentia spiritualis, sensus vero est potentia organicata, ideo licet ponatur tantum vnus intellectus ad intelligendum omnia intelligibilia, non tamen propter hoc oportet ꝙ ponatur solum vnus sensus. Ad secundum dicendum quod tactus potest duplr considerari. Vno modo in cõmuni; videlicet pro oĩ potentia, quæ immutatur immutatione spirituali & immutatione organi, & isto modo gustus dicitur sensus ipsius tactus, & sic tactus non dicitur proprius sensus. Alio modo accipitur tactus in speciali & proprie, videlicet, pro illa potentia, quæ apta nata est immutatione naturali ex pte organi, quod quidẽ organum est diffusum per totum corpus, & isto modo gustus non est sensus tactus, sed diuidit contra ipsum. Ad tertium dicendum quod sensus exteriores nõ sunt susceptiui per se primo omnium accidentium, sed solum sunt susceptiui prædictorum quinque, à quorum distinctione formali sumitur distinctio sensuum. Secunda conclusio. Non est ponendus alius sensus proprius propter sensibilia communia. Hæc conclusio probatur tali ratione philosophi. Quicquid cognoscitur ab vno sensu, vt proprium sensibile eius, non cognoscitur ab alio sensu per se, sed solum per accidens, sed sensibilia communia per se cognoscuntur non solum ab vno sensu, sed à pluribus, vt supra in secundo declaratum est, ergo sensibilia communia nõ sunt proprium obiectum alicuius sensus, & per consequens non est ponendus aliquis sensus proprius præter quinque propter sensibilia communia. Et si quæratur quare ponantur plures sensus exteriores in animalibus perfectis propter

sensibilia

sensibilia propria. Adhoc rńdetur secundum Phm qđ ratio huius est vt nos non lateant ea, quæ consequũtur ad sensibilia propria. quæ, videlicet, sunt cõia diuersis sensibus, vt motus, figura, magnitudo &c.

Sequitur in textu. {Quoniam autem sentimus quod videmus & audimus &c.} Hæc est lectio secunda huius tertij, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est scđm capitulum huius tract. in quo Philosophus volens concludere præter sensus exteriores vnum communem sensum esse ponendum, mouet tres dubitationes, quarum prima est. Vtrum visus percipiat se videre, & arguo quod sic. Nam homo sentit se videre, vel ergo sentit se videre sensu visus, vel alio sensu. Si primum habetur intentũ, si scđm, aut ille alius sensus percipit colorem & ipsum videre, vel percipit ipm videre, sed non colorẽ, non potest dici scđm, quia videre non est nisi colorẽ percipere. Non ergo potest se ꝑcipere videre non ꝑcipiendo colorem, neq; primũ potest dici quia sic vnius obiecti, videlicet coloris, essent duo sensus distincti, vtputa visus, & ille alius sensus. Præterea. Si alio sensu perciperet homo colorem, & alio sensu perciperet ipm videre, vel ille sensus qui percipit ipm videre percipit ipsum colorem, vel non, non potest dici scđm, quia sic esset pocessus in infinitũ, si dicatur primum sequitur quod eadem ratione standum erat in primo, videlicet quod visus percipit se videre, sicut ille alius sensus percipit se sentire. Præterea. Eiusdẽ potentiæ est percipere colorem & visionem ipsam vt innuit hic Phs, sed manifestum est quod visus percipit colorem, ergo visus percipit suam visionem. In cõtrarium arguit Phs. Nam nihil videtur nisi color & habẽs colorem, sed visio siue videre non est color neque habẽs colorem, ergo visus non videt suum videre. Ad hãc dubitationem Philosophus adducit tres solutiones, quarum prima est. Actio ipsius visus est duplex. Quædã est cõsistens in mutatione ipsius visus ab exteriori sensibili, & tali actione quicquid videtur est color vel coloratum, nec tali actione visus percipit se videre. Alia est actio visus, quę attribuitur visui, ꝭm quam, post immutationem actualem ipsius organi iudicat de ipsa immutatione vel perceptione organi à sensibili, etiam absente sensibili, & sic visus non videt solum colorem vel sentit, sed sentit etiam visionem coloris, & tali actione, visus ꝑcipit se videre, Alia solutio est qđ licet videre non sit color vel coloratum, tamen in ipso videre est similitudo coloris inquantum videns est quasi coloratum ex eo quod organum visus est aptum natum suscipere species coloris, propter quod ipm videre potest percipi à visu. Tertia solutio. Idem est actus visibilis & actus ipsius visus, idem dico subiecto, licet differant ratione, sicut idẽ est actus soni, videlicet sonatio, & actus auditus, videlicet auditio, sed manifestum est quod actio visibilis attribuitur visui, ergo actus ipsius visus, vtputa visio, attribuitur ipsi visui, & per consequens eiusdem potentiæ est percipere visibile & ipsam visionem, quod autem actus sensibilis & ipsius sensus sint idem subiecto patet tali ratione, quia actio & passio, cum sint quidam motus sunt subiectiue in patiente, ergo actus ipsius sensibilis, qui dicitur quædam actio & actus ipsius sensus, qui consistit in quodam pati vt supra dictum est, sunt subiectiue in visu, & illi duo actus sunt idem subiecto. Duæ autem rationes in principio dubij adductæ admittuntur secundum Philosophum. Sed cõtra primam solutionem sic primo arguitur. Nulla potentia materialis potest reflecti supra seipsam & supra suum actum, sed visus est potentia materialis, ergo visus non potest habere reflexionem supra seipsam & supra suum actum, & per consequens visus non potest percipere se videre, nec potest percipere seipsum. Probatio maioris, quia vel ista reflexio fieret ꝭm partem, ita ꝙ vna pars reflecteretur super aliã vel scđm totum, non potest dici primum quia sic totum situaretur in minima particula, aut in pũcto, nec potest dici scđm, quia, sic idem nõ reflectitur supra seipsum. Dicendum quod visus & quilibet sensus particularis potest considerari dupliciter. Vno modo proprie prout est sensus particulariter distinctus cõtra communem, & isto modo visus nulla actione percipit se videre. Alio modo accipitur visus pro sensu communi, inquantum, videlicet eadem immutatione, qua immutatur visus, immutatur sensus communis, & isto mõ visus percipit suum videre quia ipsius sensus communis est iudicare de ꝓprijs sensibilibus sensuum particularium. Cuius ratio est, quia sicut se habet centrum circuli ad circunferentias & ad lineas procedentes à circunferentia ad centrum, ita se habet sensus communis ad sensus particulares & ad actus eorũdem, sed nulla linea potest pertingere ad centrũ, nisi transeat per circunferentiam, ergo nulla sensatio potest pertingere ad sensationem nisi mediantibus sensibus particularibus, & per consequens sensus cõmunis habet particulares sensationes specierum sensuum. Sed quia duæ rationes in principio dubij videntur concludere ꝙ visus percipiat suum videre, etiam accipiendo visum proprie vt distinguitur contra sensum communem, ideo soluendæ sunt. Vnde ad primum dicendum ꝙ alio sensu homo percipit colorem, & alio sensu vtputa sensu communi percipit se videre; & iste sensus communis non solum percipit videre, sed etiam percipit ipsum colorem, non sub propria ratione coloris inquantum sensibilis est, non est enim inconueniens quod vnius obiecti materialiter sumpti sint plures potentiæ ꝭm diuersas rationes formales. Ad secundum dicendum ꝙ iste sensus, qui percipit visionem, percipit se sentire, nec est simile de visu, quia sensus ille communis est, qui dicitur communis communitate cognitionis, & est alterius virtutis quam sit potentia visiua. Ad tertium patet solutio ex dictis. Ex istis infertur vna conclusio tacite, principaliter tamẽ intenta in hoc capitulo, videlicet ꝙ pręter sensus exteriores necesse est ponere sensum communem. Hæc conclusio patet tali ratione. Nam animal percipit actiones sensuum exteriorum, sed non percipit illas actiones per proprios sensus exteriores (vt declaratum est) ergo necesse est ponere vnum alium sensum communem, qui habeat illas actiones percipere & de eis iudicare. Secunda dubitatio est vtrum sensibile & sensus simul generentur & simul corrumpantur, videtur quod non. Nam sensibile non dependet ĩ esse à sensu nec realiter nec formaliter, ergo videtur ꝙ sensibile & sensus non simul generentur & corrumpantur, Dicendum Philosophum ꝙ sensibile in actu ꝭm rõnem sensibilitatis cõsideratũ, & sensus in actu simul sunt. Cuius rõ ex ꝑcedentibus elicitur. Nã act⁹ sensibilis & actus sensus sunt vnus actus subto, ergo sensibile in actu, & sensus in actu simul sunt, & simul non sunt, sed sensibile in potentia, & sensus in potentia non simul generantur & corrumpuntur. Et per

hoc

hoc patet solutio ad rationem dubij. Tertia dubitatio. Quare est ꝙ aliqua sensibilia corrumpunt sensum, & aliqua inferunt delectationem sensibus. Ad hoc dicendum secundum Philosophum ꝙ organum sensus consistit ĩ debita proportione qualitatum sensibilium. Vnde quando ista sensibilia sunt excellentia, tunc corrumpunt illam proportionem,& etiam sensum. Quando vero non corrumpunt illam proportionem, infersit delectationem sensui. Dubitatur extra literam circa dictum Philosophi,& Doc.san. vtrum actio sit subiectiue in patiente. Videtur quod non. Nã perfectio est subiectiue in eo, cuius est perfectio, sed actio quæcunque (siue immanens siue transiens) est perfectio agentis, ergo actio est subiectiua in agente. In contrarium arguitur tali ratione Doc.san. Nam actio est quidam motus ergo si actio esset subiectiue in agente, sequeretur q̃d omne agens in agendo moueretur, ergo &c. Dicendum quod duplex est actio, quædam est actio immanens, & talis est subiectiue ĩ agente. Alia est actio transiens,& illa potest dupliciter considerari, vno modo materialiter, videlicet pro eo, quod introducitur ab agente in passum, & isto modo dicitur esse subiectiue in patiente quia, videlicet forma, quæ introducitur ab agente per suam actionem, suscipitur in patiente, alio modo accipitur actio formaliter pro ipsa introductione actiua formæ, & talis actio est subiectiuæ in agente & est perfectio eius, vt voluit argumentum dubij, de quo ad longum tertio physicorum dubitabitur.

Sequitur in textu. {Vnusquisque quidem igitur sensus &c.} Hæc est lectio tertia huius tertij libri, & in commento S.Thomæ.

ISTud est capitulum huius tractatus, in quo Philosophus concludens sensum communem esse ponendum ad discernendum inter diuersa sensibilia diuersorum sensuum ponit duas conclusiones, quarum prima est præter quinque sensus exteriores necesse est ponere vnum sensum communem ad discernendum inter sensibilia diuersorum sensuum. Et hæc conclusio probatur tali rõne. Nam nos percipimus drĩam & conuenientiã sensibiliũ diuersorum sensuum inq̃tum sensibilia sunt, sed cognoscere sensibilia inquantum sensibilia sunt pertinet ad sensum, ergo percipere differentias diuersorum sensibilium, inquantum huiusmodi, pertinet ad sensum, non aũt ad sensum particularem, ergo pertinet ad sensum communem. Quia autẽ discernere inter sensibilia diuersorum sensuum non pertineat ad sensum particularem exteriorem patet, quia vel pertinet ad vnum sensum, vel ad diuersos, non primum, quia ille sensus non cognoscit differentiam diuersorum sensibilium, sicut visus non cognoscit colorem & sonum per se loquendo, ergo discernere inter sensibilia diuersorum sensuum non pertinet ad vnum sensum particularem, nec potest dici secundum, quia vnus homo cognoscit differentias sensibilium diuersorum, ergo est in vna potentia, qua illa diuersa sensibilia cognoscuntur. Contra prædictam conclusionem sic arguitur. Nam discernere inter sensibilia diuersorum sensuum Philosophus attribuit tactui, ergo ad discernendum prædicta sensibilia non est necesse ponere sensum communem. Præterea. Sensus particularis discernit inter diuersas sensibilia vtputa visus inter albedinem & nigredinem,& sonus inter acutum & graue, ergo idem vt supra. Pręterea. Omnia sensibilia debite cognoscuntur per quinque sensus exteriores, ergo non est necesse ponere sensum communem. Præterea. Intellectus determinatam differentiã cognoscit inter sensibilia diuersorum sensuum, ergo nõ est necesse ponere aliquem sensum præter quinq; sensus exteriores, qui cognoscat differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum particularium. Præterea. Illa potentia, quæ discernit diuersa, componit & diuidit, sed componere & diuidere pertinet ad intellectum & non ad sensum, ergo &c. Ad primum dicendum quod Philosophus attribuit actui discernere inter diuersa sensibilia diuersorum sensuum nõ principaliter, sed participatiue, inquantum videlicet tactus est propinquior sensui communi cæteris sensibus. Ad secundum dicendum quod vnus sensus exterior discernit inter diuersa sensibilia sui proprij obiecti, vt voluit argumentum tamen vnus proprius sensus non discernit inter diuersa sensibilia diuersorum sensuum, sicut visus non ponit differentiam inter colorem & sonum. Ad tertium dicendum quod licet omnia sensibilia cognoscantur à sensibilibus exterioribus quantum ad esse, non tamen cognoscuntur quãtum ad differentiam & conuenientiam eorum, nisi à sensu communi. Ad quartum dicendum ꝙ intellectus cognoscit differentiã diuersorum sensuum quãtum ad quid est nõ inquantum sensibilia sunt, sed hoc pertinet ad sensum communem, vt dictum est. Ad quintum dicendum ꝙ percipere differentiam & conuenientiam colorum potest intelligi dupliciter. Vno modo affirmando vel negando, & qui isto modo percipit differentiam & conuenientiã, diuidit & componit. Alio modo cognoscendo tantum,& isto modo non oportet ꝙ ille, qui cognoscit differentiam colorum componat & diuidat. Secũda conclusio. Sensus cõis ponens differentiam inter sensibilia diuersorum sensuum simul cognoscit diuersa sensibilia. Hæc conclusio probatur tali ratione. Nam nullus potest ponere differentiam inter aliqua, nisi cognoscat illa, quæ differunt dum eorum differentiam percipi, sed sensus cõmunis percipit differentiam diuersorum sensuum, vt patet per præcedentem conclusionem, ergo sequitur ꝙ simul cognoscit illa diuersa sensibilia. Contra hanc cõclusionem arguitur sic tali ratione Philosophi. Nam impossibile est idem moueri diuersis motibus simul, sed sensus in cognoscendo mouetur (cum sentire sit quoddam pati) & sensibilia diuersorũ sensuum sint contraria, ergo sequitur ꝙ impossibile est ꝙ sensus cõis simul cognoscat diuersa sensibilia. Ad hoc respondent aliqui, dicentes, ꝙ idem subiecto diuersum tamen ratione potest moueri motibus contrarijs. Sensus autem communis licet sit idem subiecto, est tamen plures secundum rationem, igitur potest moueri diuersis motibus. Sed hanc responsionem remouet Philosophus. Nam licet idem subiecto, diuersum tamen ratione contrarijs motibus possit moueri in potentia, non tamen in actu. Ideo aliter dicendum est secundum Philosophum ꝙ sensus cõis se habet vt punctus, qui est centrum circuli. qui quidem punctus consideratur vt vnum,& vt duo, vt vnum, inquãtum ab eo procedunt omnes lineæ ad circunferentiam. vt duo vero inquantum ad principium vnius lineæ & finis alterius similiter sensus communis est vnus & duo vnus, inquantum est radix omnium sensuum exteriorum inquãtum à sensu

communi procedunt virtutes sensitiuæ ad organa exteriora. & consideratur vt duo, inquantum immutat secũdum diuersas immutationes sensuum exteriorum, vnde non est inconueniens ꝙ moueatur simul motibus contrarijs inquantum est principium immutationum prædictarum. Circa prædicta dubitatur primo, vtrum sensus exterior sit perfectior sensu communi. & videtur ꝙ sic. Nam mouens est nobilius & præstantius moto, sed sensus exterior mouet sensum communem. vt patet ex dictis. ergo sensus exterior est perfectior. Dicẽdum secundum Philosophum ꝙ sensus cõis simpliciter est perfectior, tum primo, quia immaterialiter suscipit species sensibiles, tum secundo, quia est radix & fundamentum omnium sensuum exteriorum, sensus vero exterior dicitur perfectior secundum quid & quantum ad aliquid, inquantum, videlicet habet mouere sensum communem non tamen est perfectior simpliciter, & per hoc patet solutio ad rationem dubij. Dubitatur secundo vtrum præter sensum communem & sensus exteriores sint ponendi alij sensus interiores & videtur ꝙ non. Nam cõe non distinguitur contra proprium, sed sensus exteriores dñr sensus proprij, ergo præter sensus exteriores est ponendus sensus cõis ab eis distinctus. Præterea, Phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui, videlicet sensus cõis, sed passio non diuiditur contra proprium subiectum, ergo præter sensum communem non est ponenda memoria & phantasia. Dicendum ꝙ præter sensus exteriores ponuntur quatuor sensus interiores qui sunt sensus cõis, vis imaginatiua, quæ dicitur phãtasia in brutis, & æstimatiua, quæ dicitur vis cogitatiua, vel ratio particularis in hoĩe, & memoria. Quorum sic potest formari sufficientia. Nam sensus est perceptiuus sensibilium. aut ergo est perceptiuus specierũ sensatarum aut intentionum, quæ non percipiuntur à sensu exteriori. Si primum, hoc est dupliciter. aut talis sensus ordinatur ad accipiendum illas species, & sic est sensus communis. vel ad retinendum & conseruandum eas & sic est vis imaginatiua, quę dicitur thesaurus specierum sensatarum. Si secundum, hoc est dupliciter. vel ordinatur ad recipiendum tales intentiones, & sic est æstimatiua in brutis, & cogitatiua siue ratio particularis in hominibus. vel ordinatur ad retinendum & conseruandum illas intentiones, & sic est memoria sensitiua. Et licet accipere & retinere in spiritualibus non pertineant ad diuersas potentias, tamen in corporalibus ad aliam potentiam pertinet recipere, & ad aliam retinere. Videmus enim ꝙ illa, quæ bene recipiunt male retinent, & illa, quæ male recipiunt bene retinent. Ad primum dicendum quòd licet commune per prædicationem non distinguatur contra proprium, commune tamen per cognoscibilitatem & causalitatem distinguitur contra proprium, vt in proposito. Ad secundum dicendum quòd memoria & phãtasia dicuntur passiones primi sensitiui non tanquam subiecti, sed tanquam causæ. inquantum vna potentia fluit ab anima mediante alia, vt supra declaratum est.

TRACTATVS SECVNDVS
in tria Capita diuisus.

In 1. Ostẽdit esse diuersa sapere ĩtelligere, & sapere, & sentire.
In 2. Distinguit phantasiam à potentijs veri & falsi cognoscitiuis.
In 3. Diffinit phantasiam.

Sequitur in textu. {Quoniam autem duabus differentijs &c.} Hic est secundus tractatus huius tertij libri de anima, & est lectio quarta eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTE est secundus tractatus huius tertij, in quo Philosophus ostendit intellectum non esse idem cum sensu, & continet tria capitula. In primo capitulo Philosophus ostendit quòd intelligere & sapere non sunt idem cum sapere & sentire, & quòd opinio & phantasia non sunt idem. In secundo capitulo ostendit quòd phantasia non est aliqua potentiarum vel habituum, quibus discernitur aliquid esse verum vel falsum. ibi {De eo quod est} In tertio capitulo ostendit quid est phantasia. ibi {Sed quoniam est motus} In primo capitulo ponuntur duæ conclusiones. quarum prima est. Sapere & intelligere non sunt idem cum sentire. Prima pars huius conclusionis, scilicet quòd sentire non sit idem quòd sapere, probatur vna ratione Philosophi, quæ talis est. Sentire competit omnibus animalibus, sapere vero paucis, ergo sapere & sentire non sunt idem. Secunda pars eiusdem conclusionis, scilicet quòd intelligere non sit idem quod sentire, probatur duabus rationibus. quarum prima est. Contingit recte & non recte intelligere. recte quidem per veram scientiã, & per veram prudentiam, & veram opinionem. non recte autem per contrarium, scilicet per falsam scientiam & per falsam opinionem. sed non contingit sentire non recte, sed solum recte quia sensus circa proprium sensibile non decipitur. ergo intelligere & sentire non sunt idem. Secunda ratio. Sentire competit omnibus animalibus, intelligere vero soli rationali creaturæ, ergo idem vt supra. Contra prædictam conclusionem arguitur primo sic rationibus antiquorum oppositam partem tenentium. Nam virtus corporea non potest agere in rem incorpoream, cum superagens sit nobilius & altius passo. sed virtus cœlestis agit in virtutem intellectiuam, ergo virtus intellectiua est virtus corporea, & per consequens intelligere est quoddam corporeum. & sic intelligere est idem cum sentire, quia quando ab aliquibus remouetur id, per quod differunt: tunc remanent idem, sed intelligere differt à sentire per. hoc quòd intelligere est quoddam incorporeum, ergo si remoueatur incorporeum ab intelligere relinquitur quod intelligere erit quoddam sentire. Præterea, Omnis apprehensio seu cognitio fit ratione similitudinis, sed intellectus cognoscit res corporeas, ergo intellectus etiam est corporeus, & per consequens idem vt supra. Præterea arguitur contra probationes. Nam prudentia est in animalibus rationalibus ex proœmio metaphysicæ, sed sapere pertinet ad prudentiã, ergo videtur ꝙ sapere nõ cõpetit paucis, sed multis animalibus. Præterea. Sicut sensus

ſenſus non decipitur circa proprium ſenſibile, ita intellectus non decipitur circa proprium intelligibile, ergo ſi non contingeret non recte ſentire non contingit non recte intelligere. Ad primum dicendum quod virtus cœleſtis non agit in virtutem intellectiuam per ſe, ſed ſolum per accidens, ideo ratio non ſequitur. Ad ſecundum dicendum quòd non omnimoda ſimilitudo requiritur ad cognitionem, ſed ſufficit ſimilitudo proportionis, quæ eſt inter actum & potentiam: vnde non oportet quòd ſi res ſit corporea quòd propter hoc ſit etiam intellectus corporeus. Ad tertium dicendum quòd prudentia competit alicui dupliciter, ſimiliter & ſapere. Vno modo eſſentialiter, ſic ſolum competit rationali creaturæ. Alio modo participatiue, ſic competit animalibus quibuſdam brutis, inquantum per naturalem æſtimationem prouident de futuris, vt patet de formicis. Ad quartum dicendum quòd licet intellectus quantum ad primam eius operationem, non decipiatur per ſe circa proprium intelligibile, tamen quantum ad eius ſecundam operationem poteſt decipi falſe. videlicet diuidendo vel componendo. Secunda concluſio. Opinio non eſt eadem cum phantaſia. Hæc concluſio probatur tribus rationibus Philoſophi. quarum prima eſt. Opinio ſequitur intellectum, phantaſia ſenſum, ſed ſenſus & intellectus non ſunt idem, ergo opinio & phantaſia non ſunt idem. Secunda ratio. Phantaſticare eſt in poteſtate noſtra, ſed opinari non eſt in poteſtate noſtra, ſed requiritur ratio, per quam opinamur verum vel falſum. ergo &c. Præterea. Ex opinione ſequitur immediate paſſio in appetitu, ſed ex phantaſia non ſequitur immediate paſſio in appetitu, ergo opinio & phantaſia non ſunt idem. Et ſi dicatur, non poſſumus opinari niſi phantaſticando, ergo opinio, & phantaſia ſunt idem. Dicendum negando conſequentiam quia ſicut nos non poſſumus intelligere niſi ſentiendo, & tamen intellectus non eſt idem cum ſenſu, ita licet non poſſumus opinari ſine phantaſia, tamen non ſequitur quòd opinio ſit idem cum phantaſia.

Sequitur in textu. { De eo autem &c. } Hæc eſt lectio quinta eiuſdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

Istud eſt ſecundum capitulum ſecundi tractatus, in quo Philoſophus determinando de phantaſia per reſpectum ad alias potentias cognoſcitiuas, ponit tres concluſiones inſerendo vnum corollarium. Quarum prima eſt quòd phantaſia non eſt ſenſus in actu, nec ſenſus in potentia. Hanc concluſionem probat Philoſophus primo in generali tali ratione. quia dormiens phantaſticatur non ſecundum ſenſum in potentia, quia ſenſui in potentia nihil apparet. neque ſecundum ſenſum in actu, quia in ſomno non eſt ſenſus in actu. Hinc probat Philoſophus eandem concluſionem in ſpeciali, & primo quod non ſit ſenſus in potentia vna ratione. Nam ſenſus in potentia ſemper ineſt animali, ſed phantaſia non ſemper conuenit animali, ergo phantaſia non eſt ſenſus in potentia. Deinde probat eandem concluſionem quantum ad ſecundam partem, videlicet quòd phantaſia non eſt ſenſus in actu, quatuor rationibus, quarum prima eſt. Senſus in actu competit omnibus animalibus, ſed phantaſia non competit omnibus animalibus, vt puta formicis & cæteris animalibus imperfectis. ergo &c. Et ſi dicatur contra. Cuicunque ineſt ſenſus, eidem ineſt phantaſia, vt ſupra in ſecundo conceſſum eſt. ergo ſicut ſenſus competit omnibus animalibus, ita & phantaſia. Dicendum quòd duplex eſt phantaſia. quædam eſt determinata, quæ habet determinatum organum, & talia non ineſt omnibus animalibus. alia eſt phantaſia indeterminata & imperfecta & talis bene competit omnibus animalibus. de qua non eſt hic ad propoſitum. Secunda ratio. Senſus ſecundum actum per ſe ſemper eſt verus, ſed viſiones phantaſticæ non ſemper ſunt veræ. Tertia ratio. Per ſenſum certitudinaliter iudicamus de re, ſed per phantaſiam non certitudinaliter iudicamus, dicendo hoc eſt hoc, ſed dicimus quòd hoc apparet nobis hoc, ergo &c. Quarta ratio. Phantaſia ineſt dormientibus, vt dictum eſt. ſed ſenſus non competit dormientibus, in actu, ergo phantaſia non eſt ſenſus in actu. Et ſi arguatur contra. Iſta phantaſia eſt quædam potentia. vel ergo eſt potentia ſenſitiua, vel intellectiua, vel vegetatiua, vel appetitiua, vel motiua, ſecundum locum, ſed manifeſtum eſt quòd phantaſia non eſt intellectus, nec potentia vegetatiua, nec motiua ſecundum locum, nec appetitiua, ergo eſt ſenſitiua. Dicendum quòd ſenſus poteſt accipi dupliciter. Vno modo vt ſe extendit ad omnes ſenſus interiores & exteriores. & iſto modo bene phantaſia pertinet ad ſenſum, cum ſit ſenſus interior, vt ſupra dictum eſt. Alio modo accipitur proprie videlicet pro potentia, qua anima aliquid apprehendit determinate cum quadam determinatione, & iſto modo phantaſia non eſt ſenſus, Secunda concluſio. Phantaſia non eſt intellectus, nec ſcientia. Hæc concluſio probatur vna ratione Philoſophi. Nam intellectus eſt primorum principiorum verorum. ſcientia eſt habitus per demonſtrationem acquiſitus, qui eſt ſemper verus, ſed phantaſia non eſt ſemper verorum, ergo phantaſia non eſt intellectus, neque ſcientia. Secunda concluſio. Phantaſia non eſt opinio. Hæc concluſio probatur duabus rationibus Philoſophi. quarum prima eſt. Ad opinionem, ſequitur fides, ſed fides non eſt in animalibus brutis, ergo nec opinio, ſed phantaſia eſt in animalibus brutis quibuſdam, ergo phantaſia non eſt opinio. Secunda ratio ad opinionem (vt dictum eſt) ſequitur fides, ad fidem ſequitur perſuaſio, ad perſuaſionem ſequitur ratio, ergo opinio inuenitur ſolum in illis, in quibus inuenitur ratio, ſed phantaſia non ſolum reperitur in animalibus habentibus rationem, ergo idem vt ſupra. Ex prædictis infert Philoſophus vnum corollarium. videlicet quòd phantaſia non eſt quid compoſitum ex ſenſu & opinione.

Sequitur in textu. { Quoniam autem audit &c. } Hæc eſt lectio ſexta huius tertij libri, & in commento Sancti Thomæ.

Istud eſt vltimum capitulum huius tractatus, in quo Philoſophus determinando de phantaſia quidditatiue ponit vnam concluſionem duntaxat, videlicet Phantaſia eſt quidam motus factus à ſenſu ſecundum actum. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam ab eo, quod eſt motum contingit aliud moueri, cum aliquando aliud ſit mouens & motum, vt patet in octauo Phyſi. ſed ſenſus mouetur à ſenſu, ergo à ſenſu ſecūdum actum poteſt fieri motus. talia autem motus eſt phantaſia, ergo phantaſia eſt motus factus à ſenſu ſecundum actum. Conſiderandum eſt hic ſecundum Philoſophū

quòd phantasia est aliquando falsorum, cuius ratio est, quia sensus, licet circa proprium sensibile vt in paucioribus decipiatur, tamen circa sensibilia per accidens decipitur, non vt in paucioribus, sed vt sæpe, & magis circa sensibilia communia, ergo à fortiori phantasia circa phantasmata decipitur cum magis recedat à radice virtutis cognoscitiue. Considerandum est secundum eundem quòd phos græce est lux latine, à quo phanos venit, idest apparitio, siue illuminatio, à quo vlterius deriuatur phantasia.

TRACTATVS TERTIVS
in sex Capita diuisus.

Sequitur in textu. {De parte autem animæ qua sapit & intelligit &c.} Hic est tertius tractatus huius tertij libri, & est lectio septima commenti Sancti Thomæ.

ISTE est tertius tractatus huius libri, in quo Philosophus determinat de parte intellectiua, & continet in se sex capitola. In primo capitulo Philosophus determinat de intellectu possibili secundum se. In secundo vero ostendendo qualiter intellectus possibilis reducitur in actu determinat de obiecto eius. ibi {Cum autem sic singula fiant} In tertio mouet quasdam dubitationes circa præcedentia, & soluit eas. ibi. {Dubitabit autem vtiq; aliquis.} In quarto capitulo determinat de intellectu agente & intellectu in actu ibi. {Quoniam autem in omni natura.} In quinto determinat de operationibus intellectus possibilis. ibi {Indiuisibilium quidem igitur.} In sexto capitulo determinat de intellectu per respectum ad sensum. ibi. {Videtur autem sensibile.} In primo capitulo ponitur vna conclusio quæ talis est. quòd Intellectus possibilis est potentia passiua. Hæc conclusio probatur tali ratione Philosophi. Nam sicut se habet sensus ad sensibile, ita se habet intellectus ad intelligibile, sed sensus est potentia passiua, & sentire est quoddam pati. vt ex supradictis patet, ergo intellectus possibilis est potentia passiua, accipiendo, videlicet pati pro quocunq; recipere. Ex hac conclusione infert Philosophus duo corollaria quarum primum est, quòd intellectus non est compositus ex naturis diuersarum rerum naturalium vt antiqui voluerunt. Cuius ratio est. Nam illud, quod est in potentia ad aliquid & est receptiuum illius caret illo, sed intellectus possibilis est in potētia ad omnia intelligibilia, & est receptiuus illorum, ergo non est compositus actu ex illis. Secundum corollarium est. quòd intellectus non est affixus organo corporali. quia si esset affixus organo corporali esset compositus ex naturis corporalibus, quia actus alicuius potentiæ organicæ, non solum attribuitur ipsi potentiæ, sed etiam toti composito ex potentia & organo. Pro declaratione huius conclusionis considerandum est secundum Philosophum quòd diuersimode sensus dicitur potentia passiua, & intellectus ipse. Nam sensus, licet non patiatur passione proprie dicta, patitur tamen per accidens ratione organi, sed intellectus, neque per se, neque per accidens potest pati passione propria dicta, cum non sit affixus organo corporali. Et si dicatur. Ad intellectum requiritur cognitio sensitiua, ergo intellectus potest pati per accidens, videlicet ad passionem organorum sensuum, quæ patiūtur passione proprie dicta. Dicendum quòd aliquid potest competere alicui per accidens dupliciter. Vno modo, quia aliquid coniungitur ei per se, & isto modo intellectus potest pati passione proprie dicta per accidens, ratione organi & non ratione intellectus. Alio modo aliquid competit alicui per accidens, videlicet ratione alicuius extrinseci. & isto modo possumus concedere quòd etiam patitur passione proprie dicta. Contra prædictam conclusionem sic arguitur, nam intellectus est ipsa mens, sed secundum Augustinum nono de trinitate, mens non relatiue dicitur, sed ipsam essentiam demonstrat, ergo intellectus est ipsa essentia animæ & non potentia eius, & per consequens non est potentia passiua. Præterea. Homo conuenit cum angelis in natura intellectuali, sed angelus dicitur intellectualis & mens, ergo & homo. & sic idem, vt supra. Præterea. Vnumquodque patitur per materiam, sed intellectus nō est potentia materialis, vt concessum est, ergo intellectus non patitur. Præterea. Quicquid dicitur passibile est corruptibile, vt concedit Philosophus in isto tertio, & etiam in primo de cœlo, sed intellectus non est corruptibilis, ergo non est passibilis. Præterea. Agens est præstantius passo, sed potentia vegetatiua, quæ est inferior potentia intellectiua est potentia actiua, ergo à fortiori potentia intellectiua erit potentia actiua. Ad primum dicendum quòd intellectus accipitur quatuor modis. Aliquando accipitur pro essentia animæ vt in auctoritate Augustini adducta. Aliquando accipitur pro potentia intellectiua, vt in proposito. Aliquando accipitur pro habitu, cum dicimus quòd intellectus est habitus principiorum. Aliquando vero sumitur pro operatione ipsius intellectus. vnde argumentum laborat in æquiuoco. Ad secundum dicendum quod Angelus non dicitur intellectus essentialiter, sed solum dicitur intellectus & voluntas ad denotandum, quòd in eo non sunt nisi illæ duæ potentiæ. & ideo appropriatiue. Angelus dicitur intellectus, non autem essentialiter. Ad tertium dicendum quòd pati accipitur tripliciter. propriissime, videlicet pro receptione alicuius formæ cum ablatione alterius, quod conuenit secundum naturam, vel secundum aliquid, ad quod habet naturalem inclinationem. Et isto modo intelligere non est quoddam pati. Et isto modo qui infirmatur patitur. Alio modo dicitur pati minus proprie. videlicet pro receptione alicuius cum ablatione alterius, siue illud alterum sit naturale, siue præter naturam, & illo modo, qui sanatur dicitur pati, quia ab eo remouetur infirmitas. tertio modo dicitur pati communissime. videlicet pro quacunque receptione alicuius, siue talis receptio fiat cum ablatione alterius, siue non. Et isto modo intelligere est quoddam pati, & potentia intellectiua dicitur potentia passiua. Argumentum autem procedebat de passione quantum ad primum vel secundum eius modum. Et per hoc patet solutio ad quartum. Ad quintum dicendum quòd respectu eiusdem obiecti agens

&i agens est nobilius passo, non autem si referantur ad diuersa. Intellectus autē est vis passiua respectu totius entis vniuersalis, vegetatiuum autem est actiuum respectu eiusdem entis particularis.s. corporis coniuncti. vnde nihil prohibet tale passiuum esse nobilius huiusmodi actiuo. Circa prædicta dubitatur vtrum intellectus possibilis sit substantia separata. Et videtur quòd sic. Nam substantia immaterialis dicitur substantia separata, cum qualibet talis sit per se subsistens. sed intellectus possibilis est immaterialis, ergo est substantia separata. Dicendum est secundum Doctorem sanctum, in præsenti lectione quòd intellectum esse substantiam separatam est impossibile. Quod probat tali ratione. Nam hic homo intelligit. ergo intelligit aliquo formaliter. sed non intelligit aliquo formaliter nisi ipso intellectu. sed illud, quo aliquid operatur formaliter non est separatum ab eo, ergo intellectus possibilis non est separatus ab homine. vel oportebit dicere quòd hic homo non intelligit aliquo formaliter. Sed forsitan diceretur ad hoc quòd licet intellectus sit separatus ab homine, vnitur tamen ipsi mediante specie intelligibili. Sed hæc solutio non euacuat rationem prædictam. quia dato quòd intellectus possibilis vniatur homini per speciem intelligibilem, non tamen sequitur quòd hoc homo per illam speciem intelligibilem intelligat, sed magis quòd ille intellectus est, qui intelligit, & illud, quod vnitur animæ per speciem intelligibilem est quoddam intellectum. vnde adhuc ratio est assignanda propter quid hic homo formaliter intelligat. Ad rationem dubij dicendum quòd tripliciter aliquid potest dici immateriale. Vno modo obiectiue, & illo modo intellectus non est immaterialis. Alio modo organice & instrumentaliter, & isto modo est immaterialis. Tertio modo secundum esse, videlicet quòd non existat in materia, nec in qua nec ex qua, & isto modo intellectus dicitur materialis & immaterialis. Substantiæ vero separatæ sunt immateriales tertio modo vnde non oportet quòd intellectus sit separatus ab homine. ergo & ipse intellectus erit in homine.

An possibilis intellectus sit substantia separata.

Nota diligenter contra Auen.

Sequitur in textu. {Cum autem sit singula &c.}
Hæc est lectio octaua eiusdem libri, & in commento Sancti Thomæ.

ISTud est secundum capitulum huius tertij tractatus, in quo Philosophus determinando de obiecto intellectus possibilis ponit vnam conclusionem, quæ est talis. Singularia non intelliguntur directe, sed reflexe. Hæc conclusio probatur tali ratione. Nam intellectus primo & per se intelligit naturam & quiditatem rei, vt hic supponitur. sed in omnibus materialibus ipsum quodquid est, differens est ab eo cuius est. nam aliud est magnitudo & magnitudinis esse, & aqua & aquæ esse. ergo sequitur quòd quiditas, & illud, cuius est quiditas, scilicet singulare cognoscuntur diuersis potentiis vel ab eadem diuersimode. cum ergo intellectus primo & per se & directe quiditatem cognoscat, necesse est dicere quòd intellectus non cognoscat singularia primo & per se & directe, sed alia potentia, videlicet sensus. Quod autem singularia possint in directe & reflexe intelligi. probatur sic extra literam. quia illa potentia, quæ comparat vnum alteri cognoscit comparabilia, quia ordinare siue comparare nescit, qui rationes comparabilium ignorat, sed intellectus comparat vniuersale ad singulare, ergo cognoscit vtrunque. Confirmatur. quia nullus potest cognoscere differentiam aliquorum, nisi cognoscat extrema, sed intellectus ponit differentiam inter vniuersale & singulare, ergo idem. vt supra, Ex hac conclusione infertur secundum Philosophum quòd quiditas rei materialis est proprium & per se obiectum intellectus. Hoc corollarium patet tali ratione. Nam intellectus primo & per se intelligit quiditatem, non autem quiditatem separatam. vt voluerunt Platonici, ergo intelligit quiditatem existentem in rebus materialibus. sed illud, quod primo & per se intelligitur ab aliqua potentia est obiectum eius, ergo relinquitur quòd quiditas rei materialis est obiectum intellectus nostri. Et si quæratur quomodo intellectus exit de potentia ad actum intelligendo obiectum illud. Dicendum secundum Philosophum quòd intellectus habens habitum scientiæ reducitur ad actum dum vult, quia habet species intelligibiles apud se. quod est contra Auicen. sed dum intellectus nondum habet scientiam, non reducitur ad actum dum vult, sed quæritur virtus docentis siue intrinseci (vt ipsius intellectus agentis) siue extrinseci, vt ipsius magistri. Contra prædictam conclusionem sic arguitur probando quòd singularia intelliguntur rationibus antiquorum Philosophorum illam partem tenentium. Nam actio & passio sunt singularium & suppositorū vt patet in proœmio metaphysic. ergo vniuersale non est id, quod intelligitur, sed singulare. Præterea. Quiditas siue natura rei, quæ est id, quod intelligitur, est res significata extra animam, ergo est res singularis, sic idem, vt supra. Præterea. Illa potentia, quæ per se fertur ad aliquod obiectum etiam per se fertur in quamlibet partem subiectiuam eius, licet non primo sicut visus qui per se primo fertur in colorem, etiam per se fertur in albedinem & nigredinem, licet non primo. sed singularia sunt partes subiectiue vniuersalis, ergo si per se intelliguntur. sequitur quòd singularia per se intelliguntur. Præterea. arguitur probando quòd singularia nullo modo intelliguntur. Nam vniuersale est dum intelligitur, singulare vero dum sentitur, vt patet in hoc tertio. ergo singulare non intelligitur. Præterea. Sicut se habet sensus ad sensibile. ita intellectus ad intelligibile, ergo per locum à transmutata proportione, sicut se habet intelligibile (vtputa singulare) ad sensum, ita se habet sensibile (vtputa singulare) ad intellectum. sed vniuersale non sentitur, ergo singulare non intelligitur. Præterea. arguitur contra maiorem probationis, probando quòd quiditas & illud, cuius est in materialibus non distinguantur realiter. Nam idem est caro & carnis esse, vt hic dicit Philosophus sed caro pertinet ad res nimis materiales, ergo in materialibus idē est quid est, & illud, cuius est. Præterea. Definitio & definitum sunt idem essentialiter, ergo quodquid est significatum definitionis est idem cum eo, cuius est, quod est ipsum definitum. Præterea. Quando aliquid prædicatur de alio prædicatione essentiali in primo modo dicendi per se, illud prædicatum non diuiditur realiter à tali subiecto, sed natura siue quiditas concretiuæ designata prædicatur in primo modo dicendi per se, dicendo Socrates est homo, & Socrates est animal metaphorice loquendo, ergo Socra. & homo sunt idem realiter, & per consequens natura & suppositum. Præterea. arguitur contra corollarium probando quòd quiditas rei materialis nō sit obiectū intellectus nostri.

Nam illud est obiectum alicuius potentiæ, quod primo apprehenditur ab illa potentia, sed ens inter prædicata omnia primo intelligitur ab intellectu, vt dicit Auicen. in primo suæ metaphy. ergo ens erit obiectum intellectus nostri & non quiditas. Si dicatur ꝙ ens est primum obiectum intellectus adæquatū, non autem proprium. Contra. Idem est primum & adæquatum, primo posteriorum, ergo si ens esset primum obiectum intellectus, erit obiectum adæquatum & per consequens propriū. Præterea nihil apprehenditur ab aliqua potentia nisi quod continetur sub illius potentiæ obiecto, sed multa apprehenduntur, quæ non cadunt sub quiditate rei materialis, vt sunt substantiæ separatæ. ergo &c. Præterea illud est obiectum intellectus, sub cuius ratione omnia intelliguntur, sed Deus est huiusmodi, cum nihil sit intelligibile, quod non participet aliquid ab eo, ergo idem vt supra. Ad primum dicendum ꝙ duplex est actio. Quædam est actio corporalis. Alia est actio spiritualis. verum est ꝙ actio & passio corporalis sunt suppositorum. actio tamen spiritualis nō semper est suppositorum. Obiectum autem intellectus non agit in intellectum actione corporali, ideo ratio non sequitur. Ad secundum dicendum ꝙ natura siue quiditas rei materialis, secundum ꝙ est in re materiali significata intelligitur sine conditionibus singularium per primā operationem intellectus. vnde non oportet ꝙ singulare sit illud quod primo intelligitur, nec propter hoc intellectus est falsus. vt dicit Doctor sanctus quia illa quæ sunt coniuncta secundum esse possunt separatim intelligi per primam operationem intellectus, non autem per secundā. Et si arguatur. Illud, à quo aliquid abstrahitur ab intellectu prius intelligitur, sed à phantasmatibus & singularibus abstrahitur species intelligibilis, ergo singulare prius intelligitur. Dicendum ꝙ dupliciter cōtingit abstrahere. vno modo positiue, alio modo priuatiue. Intellectus enim dū abstrahit vniuersale à particulari abstrahit priuatiue. nihil enim aliud est intellectū abstrahere vniuersale à singulari quam intelligere vniuersale non intelligendo singulare, vt infra patebit. Ad tertium dicendum ꝙ duplices sunt partes subiectiuæ alicuius totius vniuersalis. Nam quædam sunt partes subiectiuæ, quæ non includunt aliquid reale, seclusa quacunq; operatione intellectus, quod nō includat ipsum totum, & tales partes ab eadem potentia intelliguntur, sicut & totum, licet non primo vt voluit argumentum. aliæ sunt partes quæ includunt aliquid realiter quod est extra essentiam totius, etiam seclusa quacūq; operatione intellectus, sed non oportet ꝙ istæ apprehendantur ab illa potentia per se, à qua totum intelligitur. Cum igitur singularia aliquid includant realiter, quod nō includit natura vniuersalis, non oportet ꝙ singularia, per se intelligantur ab intellectu, licet ab eo intelligantur per se vniuersalia. Ad quartum & quintum dicēdum ꝙ procedunt de intellectione directa. non autem reflexa. Ad sextum dicendum ꝙ quia substantiæ separatæ sunt nobis immanifestæ, Philosophus de eis exemplificat per exemplum naturale per carnē & carnis esse. vnde ipse dat intelligere ꝙ illud exemplum in substantiis separatis idem est quodquid est & illud cuius est. Ad septimum dicendum ꝙ quodquid est potest ad duo comparari, tanquam ad illud, cuius est. Vno modo tanquam ad definitum & sic quodquid est, est idem cum eo, cuius est quibuscūq; rebus. Alio modo potest comparari ad supposita naturæ. & illo modo in substantiis materialibus quodquid est non est idem cum eo, cuius est. Ad octauum dicendum quod quādo aliquid prædicatur de aliquo subiecto prædicatione essentiali, illud prædicatum est idem cum eodem subiecto, dummodo subiectum ipsum non includat aliquid in sua ratione, quod sit extra intellectum ipsius quiditatis. secus autem si includat aliquid extraneum realiter, vt in proposito. Ad nonum dicendum quod ens quod apprehenditur ab intellectu nostro est obiectum commune, non autem obiectum adæquatum alicuius potentiæ, quod potest apprehendi ab illa potentia specie distincta, sed ens non solum potest apprehendi ab intellectu humano, sed etiam ab angelico secundum communem rationem eius, ideo ens non est obiectum adæquatū intellectus nostri accipiēdo intellm vt se extēdit ad intellm D. Angelicū, & humanū. Ad decimū dicendū quod primū accipitur dupliciter. Vno modo accipitur primum à prioritate prædicationis. Alio modo pro prioritate adæquationis. Illud enim quod est primum obiectum prioritate adæquationis est proprium obiectum, non autem est primum obiectum quod est primum prioritate prædicationis. Ad vndecimum dicendum ꝙ nihil apprehenditur ab intellectu nostro corpori coniuncto, nisi illud quod cadit sub quiditate rei materialis, aut per se, aut per accidēs. Ad duodecimum dicendum quòd omnia sub ratione deitatis effectiue intelliguntur, non autem formaliter & obiectiue. Circa prædicta dubitatur primo, vtrum species intelligibiles remaneant in intellectu post actualem considerationem, & arguitur breuiter ꝙ non rationibus Auicennæ. Nam recipere & retinere non pertinēt ad eandem potentiam, sed intellectus possibilis recipit illas species intelligibiles, ergo non retinet eas. Præterea. Sicut se habet diaphanum ad susceptionem luminis, ita se habet intellectus possibilis ad susceptionem specierum intelligibilium, sed diaphanū post actualem susceptionem luminis (vt postquam non informatur lumine actualiter) non retinet lumen, ergo intellectus possibilis post actualem cōsiderationem non retinet species intelligibiles. Præterea. Duo accidentia eiusdem generis non possunt esse in eodem subiecto simul, sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis, ergo non possunt esse simul in intellectu possibili, & per consequens post actualem considerationem corrumpuntur. In oppositum arguitur per Philosophum hic in litera. Dicendum ꝙ post actualem considerationem remanent species intelligibiles in intellectu possibili. Cuius ratio est. quia maioris virtutis est intellectus possibilis quam sensus, sed in sensu post actualem sensationem remanent species sensatæ, quæ in imagine retinentur, ergo à fortiori post actualem considerationem remanent species intelligibiles in intellectu inquantum in memoria intellectiua retinentur & conseruantur. Præterea. Si non sequeretur quòd nunquam homo haberet scientiam ant in actu completo aut in potentia tantum. sequeretur etiam ꝙ vanum esset studere & addiscere. Ad primum dicendū ꝙ licet in materialibus ad eandem potentiam non pertineat retinere & recipere, tamen in potentiis Imaterialibus ad eādem potentiam pertinet retinere & recipere. ad eandem dico ꝑm essentiam diuersam, tamē secundū diuersa officia actuum, vt infra patebit. Vnde intellectus, qui recipit species, & memoria quæ retinet non sunt duæ potentiæ essentialiter distinctæ sed sunt vna potentia, cui secundum diuersa officia actus attri-

buunt

buntur diuersi. Ad secundum dicendum ꝙ non est simile de lumine suscepto in aere & de speciebus susceptis in intellectu. quia lumen quod suscipitur in aere dependet à corpore illuminante quantum ad esse & quantum ad fieri & conseruari, sic non est de speciebus intelligibilibus respectu obiectorum. Ad tertium dicendum quòd licet diuersa accidentia eiusdem generis secundum actum completum non possint esse in eodem subiecto simul, tamen secundum actum incompletum, qui mediat inter puram potentiam & actum perfectum, possunt esse simul in eodem subiecto. Species autem intelligibiles post actualem considerationem habent esse solum in potentia secundum actum non perfectum, sed imperfectum. Secundo dubitatur vtrum species intelligibilis sit id, quod intelligitur. Et arguitur quòd sic. Nam intellectus & intelligibile sunt idem, vt conceditur in isto tertio. sed res extra animam non est eadem cum intellectu, ergo sequitur ꝙ species intelligibilis est idem cum intelligibili, & sic est id quod intelligitur. Præterea. Quælibet qualitas potest esse res intellecta, sed species intelligibilis est qualitas quædam, ergo species intelligibilis est res intellecta. Præterea. Illud est res intellecta quod primo apprehenditur ab intellectu, sed species intelligibilis est hmôi, ergo &c. In oppositum arguitur ex his, quæ dicta sunt. Nam obiectum intellectus est illud, quod intelligitur, sed species intelligibilis non est obiectum intellectus, sed quiditas rei materialis, vt dictum est. ergo &c. Dicendum ꝙ species intelligibilis non est illud, quod intelligitur sed illud quo aliquid intelligitur. cuius ratio est. quia illud est quod intelligitur, quod affirmat vel negat intellectus, & est extra animam vel aliquid de re extra animam, ergo res extra animã est illud, quod intelligitur, & species intelligibilis est illud, quo aliquid intelligit. Ad primum dicẽdum ꝙ intellectus in actu est, idem cũ intelligibili in actu non secũdum se totum, sed secundũ suam similitudinem, quæ suscipitur in intellectu, & est eadem cũ intellectu, nõ quidem essentialiter, sed subiectiue. Ad scdm dicendũ ꝙ species intelligibilis pôt considerari dupliciter. Vno modo vt est natura quædam de genere qualitatis, & isto modo posset esse res intellecta. alio modo illud, quo res intelligitur vt dictum est, & illo modo suscipitur in intellectu formaliter & tanquam quo, non autem obiectiue & tanquam quod. Et per hoc patet solutio ad tertium.

Sequitur in textu. {Dubitabit autem vtiq; aliquis &c.}

Hæc est lectio nona huius tertij libri,

& in commento S. Thomæ.

ISTud est tertium capitulum præcedentis tractatus, in quo Philosophus soluendo duas dubitationes ponit duas conclusiones. quarum prima est ꝙ intellectus possibilis potest intelligere. Hæc conclusio probatur tali ratione. Nam illud, quod est in potentia ad intelligibilia suscipienda potest intelligere, sed intellectus possibilis est in potentia ad intelligibilia suscipienda, cum sit tanquàm tabula rasa in qua nihil depictum est. depingibilis tamen scientijs & virtutibus. ergo sequitur quòd intellectus possibilis potest intelligere. Contra hanc conclusionem arguit Philosophus. Nam agens & patiens habent aliquod commune, sed intellectus possibilis cum sit simplex non videtur habere aliquod commune cum re intellecta, ergo videtur quòd intellectus possibilis non potest intelligere. Dicendum ꝙ intellectus possibilis habet aliquod commune, in quo conuenit cum aliis patientibus. conuenit enim cum aliis in hoc, quod est recipere. Secunda conclusio. Intellectus possibilis intelligit seipsum, non per suam essentiam, sed per suam speciem intelligibilem. Hæc conclusio probatur tali ratione. Quia intellectus seipsum intelligendo intelligit se intelligere, sed intellectus non intelligit se intelligere per suam essentiam, sed per suam speciem intelligibilem. Contra hanc conclusionem arguitur sic. Vnumquodque est intelligibile secundum ꝙ est in actu, sed intellectus possibilis non est in actu (cum sit in potentia ad omnia intelligibilia) ergo intellectus possibilis non potest intelligi. Præterea. Si intellectus possibilis intelligeretur à seipso, sequeretur ꝙ idem esset mouens & motum respectu eiusdem, & per consequens illud esset in actu & in potentia respectu eiusdem, consequens est falsum, ergo &c. Sequela patet. quia intellectus intelligendo mouetur à re intellecta, ergo si intellectus possibilis intelligeret seipsum moueretur à seipso. Præterea. Angelus cognoscit seipsum per suam essentiam, ergo pari ratione intellectus noster intelligit seipsum per suam essentiam, cum sit immaterialis. Præterea. Si intellectus intelligeret seipsum per speciem, vel intelligeret seipsum & suam speciem & suum obiectum semper vnico actu, vel alio & alio actu. Non secundum, quia impossibile est ꝙ intellectus simul diuersis actibus intelligat. Neq; etiam primum, quia dum intelligit rem intellectam intelligit seipsum. Præterea. Si sic, sequeretur ꝙ intellectus semper intelligeret, quia intellectus est sibijpsi præsens. Ad primum & ad secundum dicendum quòd ista duo argumenta probant ꝙ intellectus non intelligit seipsum per suam essentiam, non autem ꝙ non intelligat seipsum per speciem intelligibilem. Ad tertium dicendum negando sequelam. quia intellectus angelicus est in actu, sed intellectus noster est in potentia. Et licet sit immaterialis quantum ad organum. est tamen materialis quantum ad esse. Ad quartum dicendum quod Doctor sanctus in prima parte concedit quod intellectus intelligit se & suum intelligere & suum obiectum diuersis actibus. Sed in primo sententiarum concedit quod vnico actu omnia illa intelligit. Pro cuius conclusionis declaratione, considerandum est quòd species intelligibilis & intellectus possunt dupliciter considerari. Vno modo sunt quędam res verę inter se distinctæ, & isto modo alio actu intellectus potest intelligere suã speciem, & alio actu seipsum & intelligere suum. Alio modo possunt cõsiderari vt sunt principia intelligẽdi, & isto modo vnico actu omnia intelligũtur. Ad quintũ dicẽdum negãdo sequelam. quia illæ spẽs intelligibiles non semper sunt in actu, vnde nõ oportet ꝙ intellectus intelligẽs seipsum p spẽm intelligibilẽ semp intelligat.

Sequitur textus. {Quoniam autem in omni natura}

Hæc est lectio decima huius tertij libri,

& in commento S. Thomæ.

IStud est quartũ cap. in quo Philosophus determinando de intellectu agente in actu, ponit vnã conclusionẽ, quæ talis est, ꝙ per intellectũ possibilẽ necesse est ponere intellectum agentem. Hæc conclusio probatur tali ratione Philosophi & exẽplo. Primo sic. Nã in omni natura, quæ qñq; est in potentia & qñq; in actu, necesse est ponere aliquid vt materiam in illo genere, per quod est in potentia ad omnia quæ sunt illius generis, & aliquid in actu, qđ se habet vt ars respectu artificiorum, per quod potest facere illa omnia actu sed

anima intellectiua, secundum potentiam intellectiuam quandoq; est in potentia, quandoq; in actu, ergo necesse est ponere in anima intellectiua vnam potẽtiam, per quam est in potentia vt omnia intelligibilia suscipiat, quæ dicitur intellectus possibilis, & in aliam potentiam, per quam apta nata est facere illa intelligibilia in actu, quæ dicitur quidam habitus, vt dicit Philosophus. Exemplo idem probatur. Nam ad videndum colores requiritur lumen, sed intellectus agens se habet vt lumen per respectum ad intelligibilia, ergo ad intelligendum requiritur intellectus agens. Pro ampliori declaratione considerandum est secundum Philosophum primo quod quatuor sunt conditiones intellectus agentis, & istarum primæ tres sunt communes intellectui possibili & agenti, quarum prima est. Intellectus agens est separabilis. Secunda est, intellectus agens est impassibilis. Tertia est, intellectus agens est immixtus non compositus ex diuersis naturis rerum. Quarta est, intellectus agens secũdum suam substantiam est in actu. Et per hanc conditionem intellectus agens differt ab intellectu possibili, qui secundum suam substãtiam est in potentia. Has conditiones ponit Philosophus in esse intellectui agenti tali ratione, quia omne agens præstãtius est & nobilius passo, sed intellectus possibilis, qui se habet vt patiens, est separabilis & impassibilis & immixtus, ergo a fortiori intellectus agens est separabilis, impassibilis, & immixtus. Quod autem intellectus agens sit in actu secũdum suam substantiam patet. quia agens est nobilius passo, non secundum naturam, sed secundum quod est in actu, cum ergo intellectus agens se habeat ad intellectum possibilem sicut agens ad patiens, & cum intellectus possibilis sit in potentia, sequitur quod intellectus agens sit in actu. Considerandum est vlterius secundum Philosophum quod tres sunt conditiones intellectus in actu, per quas differt intellectus in actu, ab intellectu in potẽtia. quarum prima est quod intellectus in actu est idem cum re intellecta, non autem intellectus in potentia. quod intelligendum est nõ essentialiter, sed participatiue aut subiectiue. Secunda conditio est quod intellectus in actu simpliciter & vniuersaliter præcedit intellectum in potentia, licet intellectus in potentia in vno & eodem quod mouetur de potentia ad actum præcedat intellectum in actu. Tertia conditio est quod intellectus in actu semper intelligit quod non competit intellectui in habitu vel in potentia. Ex prædictis elicitur quod quadruplex est intellectus videlicet intellectus agens, intellectus possibilis, intellectus in actu, intellectus in potentia. Considerandum est vlterius quod duæ sunt conditiones partis intellectiuæ in communi. quarum prima est quod pars intellectiua est separabilis, sed non quidem secundum esse in præsenti statu, sed secundum operationem, eo modo, quo supra declaratum est. Secunda conditio est, quæ sequitur ex prima, quod sola anima intellectiua in homine est perpetua & incorruptibilis. perpetua dico à parte post, non à parte ante, cum habeat principium. Et si dicatur. postquam pars intellectiua est separata ab homine in ea non est reminiscentia. ergo videtur quod non potest separari. Dicendum, quòd reminiscentia non solum pertinet ad partem intellectiuam, sed pertinet ad eam solum secundum esse, quod habet in corpore. & hoc potissime quo ad eundem modum. Contra prædictam conclusionem sic arguit. Præsentia obiecti sufficit ad immutationem potentiæ. ergo videtur ꝙ non necessario requiratur intellectus agens ad intelligendum. Præterea. Non est ponendus sensus agens. ergo non est ponendus intellectus agens. Patet consequentia. quia sicut se habet sensus ad sensibilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia. Præterea. Intellectus agens se habet sicut lumen, vt dicit Philosophus. sed lumen non requiritur ad videndum nisi propter medium, secundum Doct. san. vt ex supra dictis patet. ergo ad intelligendum non requiritur intellectus agens. Præterea. Si poneretur intellectus agens, eius esset aliqua operatio, sed ipsius non ponitur aliqua operatio, ergo videtur &c. Probatio minoris, quia si ipsius esset operatio maxime esset illustrare phantasmata, sed intellectus agens non illuminat phantasmata. cũ nõ agat in ea, neq; aliquid imprimat in eis, ergo &c. Ad primum dicendum ꝙ præsentia obiecti sufficit ad immutationem potentiæ, dummodo idem obiectum sit in actu. obiectum autem intellectus secundum esse, quod habet extra animam non est actu intelligibile secundum sui naturam, sed fit actu intelligibile per virtutem intellectus agentis, vnde ratio non sequitur. Ad secundum similiter dicendum ꝙ sensibile secundum sui naturam actu potest immutare sensum, ideo non ponitur sensus agens sed intelligibile secundum sui naturam non potest immutare intellectum. ideo necessario ponitur intellectus agens. Ad tertium dicendum ꝙ intellectus se habet sicut lumen non omnibus modis similitudinis, sed quantum ad aliquid. Nam sicut lumen requiritur ad videndum, ita intellectus agens ad intelligendum. Sed dissimilitudo est in hoc. quia lumen requiritur propter medium & non propter obiectum. Sed intellectus agens requiritur propter obiectum & non propter medium. Ad quartum dicendum quod intellectus agentis triplex est operatio. Prima est illustrare phantasmata. Secunda est ex phantasmatibus illustratis speciem intelligibilem abstrahere. Tertia est per speciem intelligibilem abstractam intellectum possibilem determinare, qui est secundum se indeterminatus. Et dum dicebatur, Intellectus agens non imprimit aliquid in phantasmatibus. ergo non illuminat. Dicendum quod non illuminat phantasmata aliquid imprimendo phantasmatibus, sed magis abstrahendo, & confortando intellectum possibilem ad susceptionem specierum intelligibilium. Circa prædicta primo dubitatur vtrum intellectus agens sit habitus. Et arguitur ꝙ non ratione Doctor san. Nam omnis habitus præsupponit cognitionem terminorum, si ergo intellectus agens esset habitus, sequeretur quod non faceret omnia intelligibilia in actu. quod est contra sententiam Philosophi. In oppositum arguitur per Philosophum in litera. Dicendum breuiter quod habitus potest dupliciter considerari. Vno modo proprie vt distinguitur contra potentiam, & isto modo intellectus agens non dicitur habitus, vt voluit argumentum dubij. Alio modo accipitur habitus communiter pro quacunque forma secundum quod habitus distinguitur contra priuationem, & isto modo intellectus agens dicitur habitus. Vnde Philosophus non dicit ꝙ intellectus agens sit habitus simpliciter sed est tanq̃ habitus. Secundo dubitatur vtrum intellectus agens sit separatus ab anima, vel vtrum sit aliquid ipsius animæ. Et videtur ꝙ nõ sit aliquid ipsius aiæ. Nam ad intellectũ agẽtẽ pertinet illuminare, sed illuminare pertinet ad altiorẽ virtutem, videlicet ad primã causam, ergo intells agens

non

nō est aliquid ipsius animæ. Præterea. Intellectus agens, vt videtur hic dicere Philosophus, semper est in actu. ergo si intellectus agens, esset aliquid ipsius animæ, sequeretur q homo semper actu intelligeret. cōsequens est falsum. ergo &c. Præterea. Prima conditio intellectus agentis est q sit separabilis. ergo non videtur q sit aliquid ipsius animæ. Dicendum q intellectus agens non est separatus ab ipsa anima, sed est aliquid ipsius animæ. Quod patet tali ratione Doc. san. in præsenti lectione. Nam in omni, quod est constitutum à natura sunt principia sufficientia ad complexionem proprie operationis, sed intelligere est propria operatio hominis (intelligere dico per phantasmata) ergo in homine sunt principia requisita ad talem intellectionem, sed homo non potest intelligere nisi per virtutem intellectus agentis, cuius est illuminare phantasmata, & ab eis speciem intelligibilem abstrahere, ergo ītellectus agēs est aliquid in anima existens. Præterea. Si intellectus agens non esset in homine existēs, sequeretur q homo non intelligeret per intellectum agentem, cum nihil operetur nisi per aliquid in eo formaliter existens. consequens est falsum, ergo &c. Ad primum dicendum q vniuersaliter illuminare omnē creaturam pertinet ad primam causam, sed illuminare phantasmata pertinet ad intellectum agentem tanquam ad causam particularem. Ad secundum dicendum ad rationem illam q Philosophus semper esse in actu non attribuit intellectui agenti, sed intellectui in actu, vt supra dictum est. Ad tertium dicendum quod intellectus agens dicitur separabilis esse non s̄m esse à materia, sed s̄m operationem. & ideo non indiget organo corporali. Dubitatur tertio, vtrum intellectus agens sit perpetuus & incorruptibilis, & vr̄ q non. quia illud, quod habet principium non est perpetuum, sed intellectus agens habet principium, ergo non est perpetuus. Præterea. Illud, qd̄ est ex nihilo est vertibile in nihil, sed intellectus est ex nihilo, ergo est vertibilis in nihil: & per conseqnēs non erit perpetuus. Præterea. Nihil est sine sua propria operatione, sed intellectus non potest intelligere post corruptionem totius coniuncti cum propria eius operatio sit intelligere per phantasmata. ergo &c. Ad primum dicendū q dupliciter aliquid dicitur perpetuum. Vno modo propriæ, pro eo, quod caret principio, & fine, quod dicitur perpetuum à parte ante & à parte post. & isto modo intellectus non dicitur perpetuus. Alio modo accipitur perpetuum pro eo, q caret fine, quod dicitur perpetuū à parte post & isto modo intellectus dicitur perpetuus. Ad secundum dicendum q intellectus bene est vertibilis in nihil per potentiam creantis, non autem per aliquam potentiam in eo existentem. vnde non est corruptibilis, sed bene est annihilabilis. Ad tertium dicendum q intelligere per phantasmata est propria operatio intellectus coniuncti s̄m q huiusmodi, non autem ipsius intellectus absolute considerati. Vñ ratio nulla. Dubitatur quarto vtrum intellectus agens sit vnus in omnibus hoībus, & vr̄ q sic. Nam intellectus agens est immaterialis. ergo non multiplicatur ad multiplicationem singularium, siue suppositorum materialium, & sic erit vnus in omnibus. Præterea. Si essent tot intellectus agentes quot sunt hoīes, sequeretur q iam essent infiniti intellectu, actu stante secundum Phm perpetuitate mundi. consequens est impossibile. ergo &c. Dicendum q non est vnus intellectus agens in omnibus hominibus s̄m numerum, licet sit vnus s̄m speciem. Quod sic patet. quia ad multiplicationem subiectorum sequitur multiplicatio accidentium. sed intellectus agens est accidens, quod est subiectiue in anima, ergo & multiplicationem animarum sequitur multiplicatio intellectus agentis, sed manifestum est q non est vna anima numero in omnibus hominibus. ergo in eis non est vnus intellectus agens. Ad primum dicendum q intellectus agens dicitur immaterialis, quia nō est ex materia compositus dicitur tñ materialis, quia est in materia. s. in essentia animæ subiectiue, vnde habet māʒ in qua licet non hēat materiam ex qua. Ad scd̄m dicendum q etiam stante ꝑpetuitate mundi nō sequitur q essent infinitæ animæ in actu, & per consequens sequitur q non essent infiniti intell̄s agentes. Et si dicatur q in qualibet circulatione Deus creasset vnam animam, sequitur q cum fuissent infinite circulationes stante perpetuitate mundi, essent animæ infinitæ actu. Dicendum negando suppositum. quia in infinito non est dabile primum, id est nō assignabilis quælibet pars. vnde falsum supponitur cum dicitur in qualibet circulatione Deus creasset animam.

Sequitur in textu. {Indiuisibilium quidem igitur &c.}

Hac est lectio vndecima eiusdem libri, & in commento S. Thomæ.

ISTud est quintum cap̄m in quo Ph̄s determinando de operationibus intellectus possibilis ponit duas conclusiones. Quarum prima est. Tm̄ sunt duę operationes intellectus, videlicet indiuisibilium, id est terminorum incomplexorum intelligentia, & cōpositio & diuisio eorundem. Hæc conc̄lo probatur tali ratione. Nam in oī operatione intellectus aut est veritas, aut falsitas, aut nō. si scd̄m, sic est prima operatio, si primū, sic est secunda. Contra prædictam conclusionem, sic arguitur primo. Nam ratio, & intellectus sunt idem, sed indiuisibilium intelligentia non attribuitur rationi cum propriū rationi sit discurrere. ergo non debet attribui intellectui. Pręterea. Discurrere à notis ad ignota, est operatio intellectus, & tamen non est aliqua prædictarum, ergo non sunt tantum duæ operationes intellectus. Præterea. Compositio & diuisio non est nisi respectu multorum, sed intellectus non pōt multa intelligere simul, ergo compositio nō est operatio intellectus. Præterea. Intellectio fit ꝑ assimilationem rei intellectæ ad intellectum sed in re extra animam non est compō realis, q̄ per compōnem significetur, cum ibi non sit ꝑdicatum vel subiectum, ergo &c. Ad primum dicēdum q licet rō & intellectus sint idem s̄m rem differunt tñ s̄m rōnem. vnde indiuisibilium intelligentia non attribuitur rōni ꝓprie loquendo, attribuitur tñ intellectui. Ad secundum dicendum q discurrere ab vno in aliud cōtinetur sub secunda operatione intellectus, videlicet sub compōne & diuisione. Ad tertium dicendum q licet intellectus non possit multa intelligere simul per modum multorum, pōt tamen bene ꝑ modum vnius, inquātum illa multa in aliquo cōueniunt. Ad quartum dicendum q licet compō intellectus non sit in re extra aīam s̄m substantiam est tñ in re extra aīam s̄m correspondentiam. Nam in rebus est compō, quæ corrñdet compōni intellectus. Pro cuius declarationem considerandum est qm̄ in rebus inuenitur duplex compō. vna formæ cum materia, talis correspondet compōni intellectus, cum intellectus cōponit, superius cum inferiori, alia est compō accidentis cum substantia, & talis correspondet compōni intellectus, qua intellectus componit

uit accidens cum subiecto. Secunda conclusio. Solum in secunda operatione intellectus est ueritas vel falsitas. Hæc conclusio probatur tali ratione, Nam veritas & falsitas consistunt in comparatione vnius ad alterū, sed talis operatio non est nisi fm compositionem vel diuisionem, ergo in compositione vel diuisione intellectus est veritas aut falsitas. Ex hac conclusione infert Phs ꝙ licet in his, quæ appreheuduntur per primam operationem intellectus non sit veritas vel falsitas, tamen intellectus circa talia intelligibilia diuisibilia semper est verus, cuius ratio est, Nam sicut sensus non decipitur circa proprium sensibile, ita intellectus non decipitur circa quod quidest intelligibile. ergo intellectus semper est verus. Contra hoc corollarium sic arguitur. Nam sensus circa proprium sensibile potest decipi vt patet in collo colūbæ. ergo intellectus circa quod quid est potest decipi. Præterea. Opinio & rōcinatio attribuitur intellectui, & in vtroque potest esse veritas. & falsitas, ergo intellectus non semper est verus. Ad primū dicendum ꝙ sensus non decipitur circa proprium sensibile per se, sed bene per accidens, inquantum iudicat de his, quæ sunt adiūcta proprio obiecto. Ita intellectus potest decipi diuersimode circa quodquid est p accidens ratione compositionis & diuisionis. Et hoc dupliciter. Vno modo attribuendo definitionem, siue quodquid est vnius alteri. Secundo modo ponendo aliquas partes in definitione, quæ sint impossibiles adinuicem, & tūc definitio est falsa simpliciter. Exemplum primi. vt si definitio circuli attribuatur triangulo esset falsa definitio. Exemplum secundi, vt si aliquis ponat in definitione alicuius insensibile. In illis vero in quorum definitione nulla est cōpositio non contingit esse deceptionem, sed oportet illa vel intelligere vere, vel nullo modo, vt dicitur. 9. metaphy. Ad secundum dicendum quod ratiocinatio & opinio attribuuntur intellectui quantum ad secundam eius operationem, in qua bene est veritas aut falsitas, non autem quantum ad primam eius operationem. Circa prædicta dubitatur vtrum indiuisibile sit prius intelligile à nobis quam diuisibile, & videtur quod sic. Quia ex cognitione principiorum & elemētorum deuenimus in cognitionem principiatorum, vt patet in primo physico, sed indiuisibile est principium & elemētum diuisibilis, sicut vnum est principium numeri, & punctus est principium lineę, ergo sequitur quod indiuisibile prius cognoscatur à nobis quam diuisibile. In contrarium arguitur, quia habitus prius cognoscitur à nobis quam priuatio, sed indiuisibile dicit priuationem, diuisibile autem habitū, ergo &c. Dicendum secundum Philosophum in litera ꝙ tripliciter aliquid dicitur indiuisibile. Nam aliquid dicitur indiuisibile fm actum, quod tamen est diuisibile in potentia, sicut continuum, vtputa linea dicitur indiuisibilis secundum actum, tamen est diuisibilis secundum potentiam. Secūdo modo aliquid dicitur indiuisibile fm speciem, & istis duobus modis indiuisibile cognoscitur prius à nobis quàm diuisibile, tum primo, quia cognitio confusa & indeterminata præcedit cognitionem determinatam. tum secundo, quia prima operatio intellectus præcedit secundam. Tertio modo dicitur indiuisibile tam fm actum quàm secundum potentiam. sicutpū ctus dicitur indiuisibilis, & isto modo indiuisibile non prius cognoscitur à nobis quàm diuisibile, vt voluit ratio in contrarium adducta. Ad argumentum dubij dicendum ꝙ in acquisitione sciæ non semper prius cognoscimus principia, sed aliquando ex cognitione effectuum deuenimus in cognitionem causarum & principiorum, licet in complemento scientiæ procedamus à principiis ad effectum.

Sequitur in textu. { *Videtur autem sensibile &c.* }
Hæc est lectio duodecima huius tertij libri, & in commento S. Thomæ.

Istud sextum & vltimum capitulum tertij tractatus huius tertij deanima comprehendit simul duas lectiones cōmenti S. Tho. videlicet duodecimam, quæ incipit {Videtur &c.} & tertiam decimam, quæ incipit { Nunc autem de anima &c. }

Istud est sextum & vltimum capitulum tertij tractatus in quo Philosophus determinando de parte intellectiua per respectum ad sensum, ponit tres conclusiones, inferendo tria corollaria. Prima cōclusio est ꝙ intellectus mouetur ab intelligibili. Hæc conclusio probatur tali ratione Philosophi. Sicut se habet sensus ad sensibile, ita se habet intellectus ad intelligibile: sed sensus mouetur à itelligibili, vt supra cōcessum est, ergo intellectus mouetur ab intelligibili. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Nam motus est actus existētis in potentia secundum ꝙ huiusmodi, vt patet tertio physic. sed intelligere non est actus existentis in potentia, alias non attribueretur Deo. ergo intelligere nō est moueri, & sic non mouetur intellectus ab intelligibili. Præterea. Per mutum, subiectum aliquid amittit, sed anima intellectiua per intellectionem nihil amittit, sed magis perficit, ergo intellectus nō patitur neq; mouetur. Ad primum dicēdum, ꝙ duplex est motus, quidam est motus physicus & proprie dictus, qui est de contratio in contrarium, & isto modo intellectus non mouetur ab intelligibili, alius est motus metaphoricus, qui videlicet. est actus entis perfecti secūdum ꝙ huiusmodi, & isto modo intellectus dicitur moueri. Et per hoc patet solutio ad secundum. Secunda conclusio. Intellectus non potest intelligere nisi per phantasmata. Hæc conclusio probatur tali ratione. Nam sicut se habet sensus ad sensibile & visus ad colorem, ita se habet intellectus ad phantasmata, sed sensus non potest sentire sine sensibili, neq; visus potest videre sine colore, ergo intellectus non potest intelligere sine phantasmatibus. videlicet. conuertendo se ad phantasmata. Ex quo infertur ꝙ necesse est intelligentem phantasmata speculari. Contra prædictam cōclusionem arguitur primo. Nam intellectus intelligit mathematicalia, quæ sunt abstracta à materia, ergo intellectus non semper indiget phantasmatibus. Præterea. Intellectus intelligit Deum & substantias separatas, sed talia non cadunt sub phantasmatibus. ergo idem vt supra. Præterea. Intellectus est in actu per speciem intelligibilem. ergo intellectus dum habet apud se speciem intelligibilem potest intelligere: quia intelligere nihil aliud est q̄ intellectum actu informari per speciem intelligibilem. Ad primum dicēdum ꝙ licet mathematicalia sint abstracta à materia sensibili tam communi quam indiuiduali, tamen non sunt abstracta à materia intelligibili. i. phantasiabili. Ad secundum dicendum ꝙ licet substantiæ separatę (accipiendo intellectum pro phantasia) non cadant sub phantasmatibus per se, tamen cadunt sub eis per accidens, videlicet per suos effectus. Vnde illa ratio nihil aliud concludit quàm

dit quàm ꝙ substantiæ separatæ non sunt intelligibiles quantum ad earum quiditates in pręsenti statu & à priori, sed solum quantum ad quia est & à posteriori. Ad tertium dicendum ꝙ intellectus est in actu per speciem intelligibilem actualr existentem in eo. species autem intelligibilis post actualem considerationem non est in intellectu in actu sed in habitu solum, vnde ratio nulla. Tertia conclusio. Intellectus practicus & intellectus speculatiuus non sunt duæ potentiæ animæ realiter distinctæ, sed ratione tantum. Hæc conclusio probatur tali ratione Philosophi elicitiue. Nam intelligere cum actione, id est cum extensione ad opus, & intelligere sine actione aliquod vnum absolutæ, pertinet ad idem genus cognoscibilitatis: sed intellectus speculatinus intelligit verum sine actione, id est sine extensione ad opus, intellectus vero practicus intelligit cum actione, ergo intellectus speculatiuus & intellectus practicus pertinent ad idem genus potentiæ. Contra hanc conclusionem sic arguitur. Potentię distingunntur per obiecta, sed obiectum intellectus speculatiui est verũ, obiectum autem intellectus practici est bonum, ergo videtur ꝙ intellectus practicus & intellectus speculatiuus sint dinersæ potentiæ. Præterea. Habitus practicus & habitus speculatiuus species distinguuntur propter distinctionem obiectorum, ergo intellectus speculatiuus & intellectus practicus speciem distingunntur. Ad primum dicendum ꝙ non quælibet distinctio obiectorum sufficit ad distinctionem potentiarum, sed requiritur quòd talia obiecta sint distincta genere. non quidem genere naturæ, aut genere logico, sed genere cognoscibilitatis, vt supra determinatum est in secundo. Veruntamen bonum in se consideratum non est obiectnm itells practici, sed verũ extẽsum ad opus dr obm ĩtellectus practici. Verum autem absolutæ consideratũ dicitur obm intellectus speculatiui. Ad secundum dicendum negando consequentiam. quia maior distinctio obiectorum requiritur ad distinctionem potentiarum, quàm ad distinctionem habituum, vt etiam supra declaratum est. Vnde rõ non sequitur. Ex prędictis in hoc tractatu infert Phs primo ꝙ nõ potest fieri intellectio sine sensu. quia vt dictum est intellectus non potest intelligere sine phantasmatibus, phãtasmata autem non sunt sine sensu, ergo non potest fieri intellectio nisi mediante sensn. Ex quo patet falsitas opinionis Auic. qui dicit ꝙ post actualem considerationem intellectus põe intelligere non conuertendo se ad phantasmata. Hoc antem patet esse falsum ad sensum. Nam ille, qui habet habitum sciarum, post actualem considerationem, non potest actu per illos habitus considerare sed si lædatur organum corporale, vt patet de freneticis, ergo signũ est manifestum ꝙ in qualibet ĩtellectione requiruntur vires sensitiuæ. Infertur secundo ꝙ intellectus est quodammodo oĩa. Cuius ratio est. quia omnia, quæ sunt aut sunt sensibilia aut intelligibilia sed in anima est sensus & intellectus, sensus autẽ est quodammodo omnia sensibilia, & intellectus est quodammodo omnia intelligibilia cũ ex intellecto & intellectu fiat qnodãmõ vnum. ergo anima nostra intellectiua est quodammodo omnia, non autem per complexionem vt antiqui voluerunt, sed per apprehensionem. Infertur tertio ꝙ intellectus non est idem, quod phantasia, quia propriũ ipsius intellectus est affirmare vel negare, sed hoc non competit proprie phantasiæ. ergo &c. Circa prædicta dubitatur primo, Vtrum intellectus eodem modo moueatur ab intelligibili, sicut sensus à sensibili. Dicendũ breuiter ꝙ non quia dum sensus mouetur à sensibili attenditur triplex gradus. Nam primo sensus apprehẽdit aliquod sensibile tanquã conueniens vel nociuum. Secundo ex hoc sequitur in sensu delectatio vel tristitia. Tertio vero illud prosequitur si sit delectabile aut fugit si sit nociuum. Intellectus autem postquã apprehendit intelligibile, tunc immediate prosequitur aut fugit. Item sensus dum apprehendit sensibile non simpliciter & vere sed quodammodo affirmat, vel negat, intellectus autem vere affirmat vel negat. Pro ampliori declaratione huius assignat Doct. san. in commento præsentis lectionis rationem quare in sensu ex apprehensione boni vel mali nõ statim sequatur desiderium vel fuga, sicut fit in intellectu. Huius enim ratio est, quia sicut sensus non apprehendit bonum vniuersale, ita appetitus sensitiuus non mouetur à bono vel malo vniuersali sed à quodam determinato bono, quod est delectabile lecundum senlum, & à quodam determinato malo, qnod est triste secundum sensum. In parte autem intellectiua est apprehensio boni & mali vniuersalis, vnde & appetitus intellectiuæ partis (scilicet ipsa voluntas) mouetur statim ex bono vel malo per intellectum apprehenso sibi præsentato. Hæc illæ vbi supra. Dubitatur secundo, vtrum intellectus intelligat per abstractionem à phantasmatibus, & videtur ꝙ non. Nam intellectus intelligendo conuertit se ad phantasmata, ergo intellectus non intelligit abstrahendo à phantasmatibus. Præterea. Sicut se habet visus ad colorem, ita se habet intellectns ad phantasmata, vt concessum est, sed visus non potest videre colorem abstrahendo à colore, ergo intellectus non potest intelligere abstrahendo à phantasmatibus. Præterea. Nihil potest intelligi sine illo, qnod cadit in definitione rei, led materia cadit in definitione rei naturalis, ergo ĩtellectus non põe intelligere res naturales sine materia. Sed materia est principium indiuiduationis, ergo sequitur ꝙ ĩtellectus non potest intelligere absque cõditionibus indiuiduãtibus, & sic nõ abstrahit se à phantasmatibus. Præterea. Si intellectus intelligendo abstraheret phãtasmatibus, vel ergo abstrahere pertinet ad intellectum possibilem, vel ad intellectum agentem. non ad intellectum possibilem, cum eins sit recipere, nec ad intellectum agentẽ. cum eius sit phantasmata illustrare. & per consequens magis in eis aliqnid imprimere quam abstrabere. Ad primum dicendum ꝙ intellectus intelligit semper cõuertendo se ad phantasmata, & etiam abstrahendo. cõuertendo quidem inquãtnm intelligit vle, qnod hẽt esse in singularibus, abstrahendo vero inquãtum intelligit vle non intelligendo singulare. Ad secundnm dicendum ꝙ non est oĩmoda similitudo inter colorem p respectum ad visnm & inter phantasmata per respectũ ad intellectum. Nam colot secundnm sui naturam est per se visibilis, sed phantasmata secundum se non sunt intelligibilia. & propterea requiritur virtus intellectus agentis, vt supra declaratnm est. vnde non est sile. Ad tertium dicendum ꝙ materia signata est principium indiuiduationis, non autem materia cõmunis, quæ ponitur in diffinitione rei naturalis. Ad quartum dicendum ꝙ abstrahere à phantasmatibus pertinet ad intellectum agentem, inquantum ipsa (propter propinquitatem, quam habẽt ad ipsum) efficiuntur habilia vt ab ipsis possit abstrahi species intelligibilis præsentanda intellectui possibili.

TRACTA-

TRACTATVS QVARTVS
in tria Capita diuisus.

In 1. Agit de Principio motiuo absolute.
In 2. Agit de eodem in comparatione ad diuersa animalia.
In 3. De ordine vitium animæ inter se.

Sequitur in textu. { Quoniam autem anima &c. }
Hic est quartus Tract. huius tertij Libri de anima,
& est lectio decimaquarta eiusdem,
& in commento S. Thomæ.

Este est quartus Trac. huius tertij, In quo Philosophus determinat de potentia motiua & de comparatione potentiarũ ad ipsam animam & de seinuicem. Qui quidem tractatus cõtinet tria capitula. In primo capite Philosophus determinat de potentia motiua in cõmuni & secundum se. In secundo vero determinat de potentia motiua per respectum ad diuersa animalia. ibi {Omnio igitur vt supra dictum est.} In tertio capitulo ostendit qualiter diuersæ partes animæ ordinantur inter se ibi {Vegetabilem autem quidem.} In primo igitur capitulo ponuntur duæ cõclusiones, quarum. Prima est, quod diuisiones potentiarum ab antiquis Philosophis assignatæ, sunt insufficientes, quarũ. Prima est. Potentiarum quædam sunt rationales, quædam sunt irrõnales. Et hanc cõclusionem probat Philosophus quatuor rationibus. Quarum prima est. Potentia vegetatiua, & sensitiua sunt potentiæ animæ plus inter se differentes quàm potentia irrationalis & concupiscibilis, & tamen istæ duæ potentiæ non comprehenduntur sub prædictis diuisionibus, ergo non sunt sufficientes. Secunda ratio. Phantasia est quædam potentia animæ, & tamen non comprehenditur sub prædictis, ergo &c. Tertia ratio. Vis appetitiua & vis intellectiua est quædam potentia animæ distincta ab alijs, & tamen non continetur sub aliqua prædictarum diuisionum, cum nulla earum diuidatur in irascibilem & inconcupiscibilem, ergo &c. Quarta ratio. Aliquæ sunt potentiæ animæ, quæ sunt principia motiua augmenti & decrementi, & tamen de illis in prædictis diuisionibus nulla fit mentio, ergo &c. Secunda conclusio. Principium motus localis videlicet, potentia motiua non est potentia vegetatiua. Quæ patet duabus rationibus Philosophi, quarum Prima est. Motus secundum locum semper fit propter aliquod desideratum vel imaginatum: sed imaginatio & desiderium, sine appetitus non conueniunt potentiæ vegetatiuæ: ergo sequitur ꝙ principium motus localis non est potentia vegetatiua. Secunda ratio est ad idem. Nam si potentia vegetatiua esset principium motus localis, sequeretur ꝙ plantæ mouerentur motu locali, cum i eis sit potẽtia, vegetatiua, consequens est falsum, ergo &c. Et si dicat. Plantæ mouentur sursum & mouentur deorsum, & ad alias differentias põnis: ergo mouentur motu locali. Dicẽdum ꝙ non mouentur motu locali progressiuo, de quo est ad propositum. Quod vero principium motus localis nõ sit sensus, ꝓbatur tali rõne. Natura sensus est in omni aĩali, si ergo sensus esset principium motus localis, sequeretur ꝙ oĩa aĩalia mouerentur motu locali, quod est falsum. Sed ꝙ tale principium non sit intellectus, patet, quia aut esset intellectus speculatiuus, aut practicus: non primum, quia intellectus speculatiuus solum versatur circa speculabilia, non autem circa aliqua agibilia, inquantum huiusmodi secundum quòd fit motus localis. neque intellectus practicus, quia animalia bruta mouẽtur motu locali progressiuo, quibus non inest intellectus practicus. Circa prædicta dubitatur primo. vtrum appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas sit potentia distincta ad appetitu sensitiuo, & videtur quòd non. Nam differentia accidẽtalis obiectorum non facit differentiam specificam potentiarum, vt in secundo habitum est. Sed accidit obiecto appetitus, videlicet bono quod sit apprehẽsum à sensu vel ab intellectu, ergo appetitus intellectiuus & appetitus sensitiuus non realiter distinguuntur, cum non distinguãtur nisi per bonum apprehensum ab intellectu & per bonum apprehensum à sensu. Præterea. Appetitus sensitiuus sicut & intellectiuus fertur ad rem ad extra sed res ad extra est singulare bonum, ergo idem vt supra. Dicendum quòd appetitus intellectiuus & sensitiuus sunt duæ potẽtiæ specie distinctæ. Cuius ratio est, quia potentia appetitiua & potẽtia passiua apta nata est moueri à bono apprehenso. Sed manifestum est quòd bonum quod apprehenditur ab intellectu aliter mouet appetitum quàm bonum apprehensum à sensu cum bonum, quod apprehenditur ab intellectu apprehẽdatur sub ratione vniuersalis, bonum vero quod apprehenditur à sensu, apprehenditur sub ratione particularis, ergo sunt duæ potentiæ distinctæ. Ad primum dicendũ, quòd non accidit bono secundum quòd appetibile est quod sit apprehensum à sensu vel ab intellectu, sed conuenit ei per se, quia non potest mouere appetitum nisi vt apprehensum. Ad secundum dicendum, quod licet res extra animam sit quoddam bonum particulare in se consideratum, tamen voluntas fertur ad illud bonum non secundum rationem particularem sed secundum rationem vniuersalem. Dubitatur secundo, vtrum appetitus intellectiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem. & videtur quod sic, quia Appetitus dicitur concupiscibilis à concupiscentia, & Irascibilis ab irascẽdo, sed voluntas aliqua concupiscit, quæ non pertinet ad sensum, videlicet, virtutes intellectiuas, vt puta sapientiam. ergo aliquis est appetitus concupiscibilis, & ex opposito irascibilis. Dicendum quod appetitus intellectiuus homo potest diuidi in irascibilem & concupiscibilem. Cuius ratio est quia illa potentia, quæ respicit aliquod obiectum vñe ẽm cõem rationem eius, non diuiditur in potentias distinctas ẽm distinctionem partiũ subiectiuarum, quæ continentur sub illo obiecto, sed appetitus intellectiuus vt puta voluntas respicit bonum vñe ẽm cõem rationem eius, ergo sequitur quod nõ diuiditur in diuersas potentias secundum diuisionem illius vel illius boni, sicut visus, qui respicit colorem obiectiue, non diuersificatur propter specifice diuersitatẽ illius coloris. Ad rationem dubij dicendum quod concupiscentia potest accipi dupliciter. Vno modo absolute prout dicit potentiam animæ, & isto modo tãtum in voluntate est concupiscentia. Alio modo accipitur concupiscentia pro operatione animæ, quæ fit cũ quadam immutationem organi, vt in ꝓposito accipitur, & isto modo in voluntate non est concupiscentia.

Sequitur in textu. { Omnino igitur sicut &c. }
Hæc est lectio decimasexta huius tertij libri,
& in commento S. Thomæ.

Istud est secundũ cap. eiusdem tractatus, in quo Philosophus determinando de potentia motiua per respectum

ſpectum ad diuerſa animalia ponit duas concluſiones. quarum Prima eſt, quod Nihil eſt motiuum ſuijpſius ſine phantaſia. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam vnumquodque eſt motiuum ſuijpſius inquátum eſt appetitiuum: ſed appetitus non eſt ſine phantaſia: ergo nihil ſuijpſius eſt motuum ſine phantaſia. Pro cuius declaratione ſciendum eſt ꝙ phantaſia poteſt accipi dupliciter. Vno modo proprie, prout diſtinguitur cótra partem intellectiuam, & iſto modo non accipitur hic. Alio modo vt ſe extendit ad intellectum ſecúdum ꝙ materia phantaſialis dicitur materia intelligibilis, & iſto modo accipitur hic. Contra prædicta ſic arguitur. Si vnumquodque eſſet motiuum ſuijpſius ſecundum ꝙ habet phantaſiam & appetitum, ſequeretur ꝙ animalia imperfecta eſſent motiua ſuijpſius, cum in eis ſit phantaſia & appetitus. conſequens eſt falſum, ergo &c. Præterea. Homo mouet ſeipſum, ſed mouet ſeipſum mediáte ratione particulari, vt ſtatim patebit. quæ quidem ratio non eſt phantaſia, ſed cum phantaſia non diſtinguatur. ergo idem vt ſupra. Ad primum dicendum ꝙ duplex eſt phantaſia vt ſæpius dictum eſt videlicet, determinata & indeterminata. verum eſt ꝙ in animalibus imperfectis eſt phantaſia indeterminata, non autem determinata, vt ad propoſitum. Ad ſecundum dicendum ꝙ vt dictum eſt. duplex eſt phantaſia, quædam eſt indeterminata, & talis non eſt ratio. Alia eſt phantaſia determinata, & talis eſt duplex. quædam eſt ſenſibilis, quæ fit abſque deliberatione. & talis inuenitur in animalibus vtique perfectis. quæ etiam ratio non dicitur. Alia eſt phantaſia rationalis, quæ videlicet. hẽt fieri cum quadam deliberatione & diſcurſu, & talis reperitur in hominibus. quæ dicitur ratio. Secunda concluſio. Homo mouet ſeipſum mediante ratione. Hæc concluſio probatur tali ratione. Nam vnumquodque eſt motiuum ſuijpſius inquátum eſt appetitiuum, vt dictum eſt. ſed appetitus non eſt ſine phantaſia, phátaſia aũt in hoie vocatur rõ. ergo &c. Cótra hãc concluſionem ſic arguitur. Nam ſi homo moueret ſeipſum mediante ratione, aut illa ratio eſſet ſpeculatiua, aut practica, non primum, quia pari ratione intellectus ſpeculatiuus eſſet principium motus. neque ſecundum, cum talis ratio verſetur circa vl̃ia, vt in pluribus, ſecundum quæ non fit motus localis. Dicendum ꝙ duplex eſt ratio. Quædam eſt ſpeculatiua, Alia eſt practica. Ratio ſpeculatiua non eſt principium motus. Ratio autem practica eſt duplex. Nam quædam eſt vniuerſalis, quædam eſt particularis. Ratio vl̃is non eſt principium motus localis, bene autem ratio particularis. Circa prædicta dubitatur. Vtrum ratio & intellectus ſint duæ potentiæ, & vr̃ ꝙ ſic. Nam ſicut ſe hẽt imaginatio ad rationem, ita ſe habet ratio ad intellectum: ſed imaginatio eſt potentia diſtincta contra rationem: ergo ratio diſtinguitur contra intellectum. Præterea. Sicut ſe habet rõ ad ſenſum, ita ſe hẽt ratio ad intellectum, qui quidem attribuitur angelis, ſed ratio & ſenſus ſunt diuerſæ potentiæ. ergo ratio & intellectus, cum plus differant angelus & homo, quàm homo & brutum. Dicendum ad dubium ꝙ ratio & intellectus non diſtinguuntur eſſentialiter, ſed ſolum ſecundum rationem, ſecundum diuerſa officia actuum. Nam vna & eadem potentia intellectus, ſecúdum ꝙ ſimplici apprehenſione eſt intellectiua, dicitur intellectus, ſecundum vero ꝙ cum quodam diſcurſu à noto ad ignotum intelligit, vocatur ratio. Et quia Angelus ſecúdum ſui naturam intelligit ſimplici intuitu ſine diſcurſu. Homo vero intelligit diſcurrendo ab vno in aliud, ideo intellectus appropriatur angelis, ratio vero hominibus. Et inde eſt ꝙ angeli vocant̃ ſubſtantiæ intellectuales, hoĩes vero creaturæ rationales. Ad dicendum quòd illa ſiĩtudo attenditur ſecundum diuerſitatem actuum, non autem ſm̃ diuerſitatẽ eſſentialem potentiarum. Sic etiam dicendũ eſt ad ſecundum.

Angelus intellectualis. Homo vero rationalis.

Sequitur in textu {Vegetabilem quidẽ animam &c.} Iſtud tertium capitulum comprehendit duas vltimas lectiones eiuſdem libri, & in commento S. Thomæ.

Iſtud eſt tertium & vltimum capitulum huius libri, in quo philoſophus determinando de ordinatione potentiarum ab inuicem per reſpectum ad corpus animatum ponit quatuor concluſiones, inſerẽdo quatuor corollaria. quarum Prima eſt. Oẽ viuens, quandiu viuit neceſſe eſt ꝙ habeat animam vegetatiuam. Hæc concluſio probatur tali ratione Philoſophi. Nam omne viuens, quandiu viuit, vtitur alimento: ſed vti alimento pertinet ad animam vegetatiuam: ergo neceſſe eſt ꝙ omne viuens, dum viuit, habeat animam vegetatiuam. Probatio maioris, quia omne viuens dum viuit habet augmentum ſtatum vel decrementum, ſed hoc non poteſt contingere niſi alimento, quia tpe augmenti oportet ꝙ plus cõuertatur de alimento in ſubſtantiam aliti, quàm quod ſufficiat ad ſuſtentationem vel conſeruationẽ præexiſtentis magnitudinis. Tempore vero ſtatus æqualiter. Tempore vero decrementi minus. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Nam Deus viuit, vt probat Philoſophus. 12. metaphy. & tamen in eo non eſt anima vegetatiua. ergo &c. Dicendum ꝙ Philoſophus hic loquitur de generabilibus & corruptibilibus viuentibus. Secunda concluſio. Non omne viuens habet ſenſum. Hæc concluſio probatur duabus rationibus. quarum Prima eſt. Nam non omne viuens habet corpus redactum ad mediam proportionem qualitatum, vt plantæ: ergo non oẽ viuens habet ſenſum tactus, qui requirit organum taliter diſpoſitum, & per conſequens non omne viuens habet ſenſum. quia vbi non eſt ſenſus tactus, ibi nullus eſt ſenſus. Secunda rõ. Senſus immutatur ſpiritualiter à ſenſibili. ſed plantæ ſolum immutantur immutatione reali, ergo plantæ non hñt ſenſum. ſed plantæ ſunt corpora viuentia, ergo &c. Contra hanc concluſionem ſic arguitur. Plantæ ſunt creaturæ ſenſibiles, ergo videtur ꝙ ſint animalia, & per conſequens quòd habeant ſenſum, Patet ſequela. Cuicunque competit differentia, eidem competit illud, cuius eſt differentia. ſicut cui competit rationale eidem competit homo. Dicendum ꝙ ſenſibile poteſt accipi dupliciter. Vno modo paſsiue, & illo modo plantæ ſunt ſenſibiles, id eſt apte natæ ſentiri: ſed vt ſic ſenſibile non eſt differentia animalis. Alio modo accipitur actiue pro eo, quod aptum natum eſt ſentire, & iſto modo plantæ non ſunt ſenſibiles, Cum igitur ſenſibile iſto modo ſit differentia animalis, ſequitur quòd plantæ non ſunt animalia. Tertia concluſio. Neceſſe eſt quòd omnia animalia habeant ſenſum. Hanc concluſionem probat Philoſophus ſpecialiter de animalibus progreſsiuis. Nam, ſi animalia progreſsiua non haberent ſenſum, ſequeretur quòd non poſſent conſequi finem, ad quem natura ea ordinauit, & per conſequens eſſent fruſtra. Conſequens eſt falſum, cum natura nõ agat fruſtra, quia agit propter

2. Concluſio. *3. Concluſio.*

propter finem. Probatio sequelę, quia corpus animalis progressiui est organizatum & dispositum propter motum, vt videlicet per motum vlterius alimentum consequatur, per quod conseruetur in esse. sed hoc non posset fieri si non haberet sensum, quia non discerneret corruptiua, quæ possent eis obuiare, & sic corrumperetur, & per consequens non pergerent animalia ad finem, ad quem natura ipsa ordinauit. Secūdo probat eadem conclusionem cōiter de omnibus animalibus. Nam necesse est ꝙ omnia animalia habeant sensum tactus, si debeant saluari, ergo necesse est ꝙ habeant sensum. Probatio antecedentis, quia corpora animalium possunt immutari à qualitatibus tangibilibus vsque ad suā corruptionem, ergo necesse est quod habeant sensum tactus ad discernendum conuenientia à corruptiuis. Ex quo infertur secundum Philosophum quod necesse est quod omnia animalia habeant gustum, cum gustus sit quidam tactus. Sed contra hanc conclusionē arguitur sic. Aliqua sunt animalia immobilia, ergo non est necesse quod omne animal habeat sensum ad hoc quod remaneat in esse per prosecutionem alimenti. Dicendum quod illa animalia habent eis aliquid adiunctum, à quo trahunt alimentum. Quarta conclusio. Nō omnia animalia habent omnes sensus necessario. Hæc conclusio probatur tali ratione. quia animalia possunt conseruari in esse cæteris sensibus non existentibus, ergo non necessario omnia animalia habent omnes sensus. Ex prædictis infert Philosophus quatuor corollaria. Quorum primum est ꝙ corpus animalis nō potest esse incorruptibile. Cuius ratio est, quia corpus animalis debet esse (vt dictum est) redactum ad mediam proportionem qualitatum primarum, siue qualitatum tangibilium, sed quodlibet corpus simplex habet aliquam qualitatem secundum superabundantiam vtputa ignis caliditatem & aqua frigiditatem, ergo &c. Secundum corollarium. Remoto sensu tactus necesse est oīa animalia mori quia posito sensu tactus ponitur animal, & remoto sensu tactus remouet aīal. Tertiū corollariū est ꝙ sensus pp excellentiā sensibiliū pōt corrūpi. Quartū corollariū est ꝙ, alij sensus præter sensum tactus nō corrumpuntur quantum ad esse animalium, sed solum quantum ad bene esse vt satis de se manifestum est. Circa prædicta dubitatur primo. Vtrum solum in corporibus habentibus animam vegetatiuam sit vita, & arguitur quòd non. Nam corpus cœleste habet animam, & tamen corpus cœleste non viuit, cum vita sit operatio animæ vegetatiuæ, quæ non est in corpore cœlesti, aut animæ sensitiuæ, quæ etiam non reperitur in eo, cum non sit animal, vel etiam animæ intellectiuæ, quæ procul est à cœlo, cum cœlum non intelligat. Præterea. In Deo summo est vita, & tamen in Deo non est corpus, ergo non in corporibus habentibus animam est vita. Dicendum quòd vita potest accipi dupliciter. Vno modo pro operatione vitali, quæ sequitur vnionem animæ ad corpus per modum inhæsionis. Et primo modo solum in corporibus habentibus animam est vita. Alio modo accipitur vita pro operatione alicuius mouentis seipsum, quandiu enim aliquod mouet seipsum, dicimus quòd illud viuit, & isto modo solum in corporibus habentibus animam solum est vita. Ad primum dicendum quòd cœlum non habet animam inhærentem sibi per modum formæ sed forsitan habet animam sibi assistentem sicut motor assistit mobili, capiendo animam pro substantia separata. vnde non oportet quòd habet vitam. Ad secundum dicendum quòd Deus dicitur viuere secundo modo, non autem primo modo, de quo est hic ad propositum. Pro cuius declaratione considerandum est secundum Doctorem sanctum in prima parte quòd quadruplex est gradus vitæ secundum quòd quadrupliciter dicitur aliquid mouere seipsum. Nam aliquid dicitur mouere seipsum non quantum ad formam, per quam mouet, sed quantum ad executionem motus, & isto modo plantæ mouent seipsas & dicuntur viuere imperfecte tamen. Secundo modo aliquid mouet seipsum non solum quantum ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quæ non est ei naturaliter insita, sed eam acquirit per suam operationem finem tamen per quem agit naturaliter habet ei inditum & isto modo animalia mouent seipsa. Et quia perfectus mouent seipsa quam plantæ, ideo perfectius dicuntur viuere. Tertio modo aliquid mouet seipsum, non solum quantum ad executionem motus, nec solum quantum ad formam, quæ est principium motus, sed etiam quantum ad finem, videlicet velhunc vel illum. & isto modo homo dicitur mouere seipsum. & quia perfectius mouet se quam alia animalia, ideo perfectius dicitur viuere. Quarto modo aliquid mouet seipsum, non solum quantum ad prædicta tria, sed quantum ad omnia, quæ requiruntur ad motum non accipiens ab alio. Et isto modo Deus dicitur mouere seipsum, & perfectius mouet seipsum quam cæterę creaturæ cum omnes creaturæ aliquid accipianr ab alio. Ideo Deus dicitur perfectissime viuere. & vt probatur Duodecimo Metaphysicæ, est sua vita vnus æternitate, & trinus in vnitate existens, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Quæstionum M. Dominici de Flandria super Tres libros de Anima, & Expositionem Sancti Thomæ Finis.